

శ్రీ

నామలిక్ష్ణానుశాసనము

అనునామాస్తరముగల

అమరకోశము - సతీకము.

పెద్దతొలిపర్య శ్రీమదమరసింహావిగచితము

ఇది

సాంస్కృతిక - వేంగి కట్టను బృహదామరశాస్త్రములపే

పరిష్కరణముగలది

వేమూరు - పిఠాపురం వేంగి కట్ట శాస్త్రము

కోశాస్త్ర సాహిత్యములను న్రామరబడిన

అంశములు భాషాస్తరపదములతో

మొదటి

అంశముగలది న్రామరశాస్త్రములను

మొదటి

వేమూరు - పిఠాపురం వేంగి కట్ట శాస్త్రములను

అంశములను

1904

[COPYRIGHT REGISTERED.]

ప్రథమ ప్రకటన ప్రస్తావన.

ను ప్రసిద్ధమైన యీ గ్రంథము వేలకొలది పలుమాఱు ముద్రింపఁ బడుచుండఁగా నీకూర్పునకు ఆనశ్యకత్వమున్నదాయనుటకు సమాధానముం గనుఁడు. భాషలలో ను త్తమమైనది సంస్కృతము. సంస్కృత భాషాభ్యాసమునకు ప్రథమసాధనమయినది అమరకోశము. అదేలయన సంస్కృతము అపరిమిత పదసముదాయము గలది. వానిలోఁ గొన్నిటి నైనను తెలియక యే కావ్యాదులు చదువుటకు వలనుపడదు. మఱియును ఇతర భాషలవలెఁగాక సంస్కృతపదములకు లింగములు తఱుచుగా శబ్దస్వరూపమునుబట్టియే కాని పస్తునిర్దేశమువలనం గాదు. కాఁబట్టి అట్టి పదసముదాయముమాత్రముగాక ఒక్కొక్క శబ్దముయొక్క లింగమునుగూడ జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుట సంస్కృతభాషను ప్రథమమున దొరకొనుబాలురకు మిక్కిలికష్టముగానుండును. అట్టికష్టమును మాన్పఁ దలంచి అమరసింహుఁ డనుకవీంద్రుఁడు నామలింగానుశాసన మను గొప్పనిఘంటువును లోకోపకారార్థము లింగనిర్ణయాదులు రూపభేదము చేతను సాహచర్యముచేతను ప్రకృతి ప్రత్యయార్థాదులచేతను మఱియు దృష్టాంతముచేతను అనాయాసముగా నెఱుంగునట్లును, గ్రహించినవిషయమును సులభముగా జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుటకుఁ దగినట్లును, శ్లోకరూపముగాఁ జేసెను. అట్టి యుద్గ్రంథము పండితపరిస్కృతమై అచ్చువేయఁబడుచుండువఱకు మంచిదశలో నుండెనుగాని ఇప్పుడు కేవలము అచ్చుగూర్చువారి శరణుజొచ్చినదగుటచే శబ్దస్వరూపమిట్టిదని తెలిసికొనఁబడఁజాలనిరీతినిముద్రింపఁబడుచున్నది. ఇట్టి ప్రశ్నలను బాలుర చేతికిచ్చుటకంటె సాహసకార్యము వేఱొండు లేదు. వానిని జదివి బాలురు అతిసులభముగా గ్రహించునట్టి యబద్ధములను దిద్దుట కష్టతరముకదా.

ఇట్టికష్టము దొలగించు నాలోచనతో పండితనరులచే రామాశ్రమీ
యము మొదలైనప్రామాణిక గ్రంథముల సాహాయ్యముగొని గ్రంథము
పరిష్కరింపించి యీనిద్దోషమైనకూర్పు అధికసాతములతో ముద్రిం
పఁబడెను. కాబట్టి శబ్దములనిజస్వరూపములను తమబాలు రెఱుంగవ
లయునని కోరుగురువు లందఱు నీప్రమాణగ్రంథమును దెప్పించుకొని
యుపయోగించి ప్రయోజనముఁ బొందఁ బ్రార్థితులు.

ద్వితీయప్రకటన ప్రస్తావన.

నాలుగేండ్లకుమునుపు ముద్రించిన మొదటికూర్పు వేర్నిప్రతు
లయినను వానిని విక్రయించుట కింతకాలమాయెను. తప్పొప్పులు
పాటింపఁబడక, పేరుమాత్రముచేత కాగితములసఁబడు పత్రములమీద
నిష్టమొచ్చినగీతిని ముద్రింపఁబడి, యీగ్రంథము అంగళ్లయం దొక
సంవత్సరములో వేలకొలది యతిస్వల్పవెలకు విక్రయింపఁబడుచుండఁ
గా, తారతమ్యజ్ఞానముగలిగి, ఇయ్యది ప్రమాణగ్రంథమనియు పండి
తపరిష్కృతముకాదేని ప్రయోజనకాదనియుఁ బెలిసి, మాప్రతులు
కొనినవారు వేగుచుండినందుకై సంతసించెదము. మఱిమఱి మూప్ర
తులే కోరుచుండుటచే యట్టివారు మఱియు ననేకులున్నారని నిశ్చయ
మగుచున్నది. వారియభిలాష నెఱవేర్చునిష్టముతో నీక్రొత్తకూర్పు
ప్రారంభింపఁబడెను. ఇందు ముందటికన్న విషయము లెక్కువచేర్చిన
జ్ఞాన చదువరుల కుపయుక్తముగానుండునని తలఁచి యింగ్లీషుపర్యాయ
పదములఁ జేర్చి ముద్రించియున్నాము. విద్యార్థుల కిది యంతఫలకారి
యని చెప్పటకు నలవికాదు. ఈవిషయము గ్రంథముచూచిన విశేష
మగును.

ప్రీతి క.

ఈ గ్రంథము ప్రతికాండ సమాప్తయందున “ ఇత్యమరసింహా కృతౌ ” అని చెప్పియుండుటండేని అమరసింహుఁ డెన కవివగ్ధునిచే రచియింపఁబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

శ్లో॥ ధన్వంతరి త్సపణ కామరసింహా శఙ్కు..

భేతాశ భట్ట ఘటకర్పర కాళిదాసాః ।

భ్యాలో వరాహమిహిరో నృపతే స్సభాఽయౌగ

రత్నాని వై పరరుచి ర్నవ విక్రమస్య॥

అనఁ యాటుశ్లోకముం డొక ఈకవిచంద్రుఁడు సవగత్నము లనగ జాలిన కవిరత్నములచే నెప్పిన నిక్రమార్క సాగ్వభాషణనిసభ సలగక రించినవారిలో నొక్కఁడై యుండనోపును. అనేక చక్రవర్తులు విక్ర మార్కనామమునే నహించియుండుటచే ఈ విక్రమార్కుఁడు ఈ కాల మువాఁడని నిశ్చయించుటకుఁ గగిన నామగ్ని లేదు. ఇట్టివిషయములను సిద్ధాంతముచేయు కొందఱు ఈవిక్రమార్కుఁడు క్రీస్తుపుట్టుటకు ౫౭ సంవత్సరములకు ముందు రాజ్యము చేసినవాఁడనియు మఱి కొందఱు క్రీస్తువసంఖ్యచే పట్టతొబ్బముసం (౬౦౦) మండినవాఁడనియుం జెప్పి దురు. “నవాధికసంఖ్యశతసంఖ్య శాకేనరాహమిహిరాచాగ్న్యోదిపరగతిః” అని యొకజ్యోతి శ్శాస్త్రగ్రంథమునందుండుట చూడఁగా నరాహమిహి రుఁడు శకకాలములో ౫౦౯ వ అనఁగా ౫౦౭ వ హయానరసత్సర మందు మృతినొందెనని తెలియుచున్నది. కవినపకములో వరాహమి హిరుఁ డొక్కఁడై నందున అమరసింహుఁడెను ఆతనశతాబ్దమునందు న్నవాఁడని యూహింపఁ దగియున్నది. ఏకాదశ శతాబ్దమున నున్న మమ్మటభట్టరకుఁడు స్వకృతిరచిగూ ఈస్వస్యకావీకి యందు “బృన్దాగి కావతానిపురిసినా” అనఁ నొనరింగి నొకసంప్రతీకమున గ్రహించియుండుటచేత అమరసింహుఁడు తత్సార్వమునగదే యున్న వాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. అయినను ఒకానొకటి కొశపరగణనావ సరమునందు

మేది న్యమరమాలా చ త్రికాణ్డో రత్నమాలికా ।
 రన్తిదేవ్రా భాగురిశ్చ వ్యాడి శ్శబ్దార్ణవ స్తథా ॥
 ద్విరూపశ్చ కలిజ్జశ్చ రభసః పురుషోత్తమః ।
 దుర్గోఽభిధానమాలాచ సంసారావర్త శాశ్వతౌ ॥
 విశ్వో ప్రాపాలిత శ్చైవ వాచస్పతి హలాయుధౌ ।
 హారావలీ సాహసాజ్ఞో విక్రమాదిత్య ఏవచ ॥
 హేమచంద్రశ్చ రుద్ర శ్చాప్యమరోఽయం సనాతనః ।
 ఏతే కోశా స్సమాఖ్యాతాః సజ్జ్ఞాపడింశతిఃస్మృతాః ॥

అని వ్రాసియున్నాడు. ‘అమరోయం సనాతనః’ అనుటవలన విశ్వ
 హేమచంద్రులకంటె ప్రాచీనుడని యభిప్రాయముగాని, వ్యాడి
 భాగురి మొదలైనవారికంటె నని కాదు. అమరసింహుడు ‘సమా
 హృత్యాన్యతంత్రాణి’ యని తన గ్రంథమునందు స్పష్టముగా చెప్పినం
 దున తత్పూర్వమే యనేకనిఘంటువు లుండినట్లు తెలియుచున్నది.
 వ్యాడి పరమప్రాచీనుడని నుడువుటకు పతింజలిమహర్షి ప్రణీత మగు
 మహాభాష్యమే ప్రమాణము.

ఈతఁడు జై నమతావలంబియై యుండవలయును. ఏలయన
 “అమరానిర్జరాదేవాస్త్రిదశావిబుధాస్సురాః” అని గ్రంథాదిని దేవసా
 మాన్యనామములంజెప్పి దేవవిశేషనామారంభమునందు “సర్వజ్ఞస్సుగ
 తోబుద్ధో ధర్మరాజ స్తథాగతః” ఇత్యాదిబుద్ధనామములను లిఖించుట
 చేతను నానార్థవర్గమునందు “ధర్మరాజౌజనయమా” అను స్లోకము
 నందు జనశబ్దమునకుఁ బూర్వనిపాతముచేయుటచేతను ఈకవి బౌద్ధు
 డగుట యూహింపఁబడుచున్నది. అట్లు కానియెడల “తాపసపర్వతౌ”
 మొదలగు చోట్లయందువలె పూజ్యత్వము యమశబ్దమునకు వచ్చునట్లు
 “ధర్మరాజౌయమజనౌ” అనియే చెప్పియుండును. అమరకోశవ్యాఖ్యా
 తలగు క్షీరస్వామి మొదలగు ప్రాచీనపండితులు ఈకవినరుని బౌద్ధుడ
 నియే తమ వ్యాఖ్యలయందు వ్రాసికొనియున్నారు.

పర్యాయపదంబుల యర్థలింగబోధకవాక్య }
ములకును పదములకును నిరుప్రక్కల }

అధికపాఠములకు నిరుప్రక్కల	...	[]
అజంతశబ్దములకు వెనుక	...	అ-ఆ మొదలై నవి
హాలితిశబ్దములకు	...	చ-జ్-ఛ-ఠ-ఠ్-న్ మొదలై నవి
అవ్యయములకు	...	అవ్య
పుంలింగములకు	...	పు
స్త్రీలింగములకు	...	స్త్రీ
సపుంసకలింగములకు	...	స
పుంస్త్రీలింగములకు	...	ప్స
పున్నపుంసకలింగములకు	...	ప్స
స్త్రీసపుంసకలింగములకు	...	స్ప్స
త్రిలింగములకు	...	త్రి
సాఠాంతరములకు	...	(సా)
పక్షాంతరములకు	...	(ప)
ఏకవచనములకు	...	ఏ
ద్వివచనములకు	...	ద్వి
బహువచనములకు	...	బ
ఉదాహరణములకు	...	ఉదా

శ్రీ గ స్తు.

సటీక నామలింగానుశాసనము

ప్రథమ కాండము.

అమరసింహుఁ డనుకవిచంద్రుఁడు తాను జేయ నుపక్రమించిన నామలింగానుశాసన మనునత్తమ నిఘంటుగ్రంథము నిర్వీఘ్నముగా నెఱవేఱుటకుగాను విశ్వవిద్యజ్ఞునీన నిఖిల దేవతానినహస్వరూపుఁడైన యర బ్రహ్మను తనహృదంతరంబున ధ్యానించి గ్రంథరచనాప్రారంభావ్యవహిత పూర్వకాలంబున స్వేష్ట దేవతాధ్యానముచేయుట యత్యంతావశ్యక మనున్గమును దనశిష్యవర్గపరంపరకుఁ బలుపుటకు గ్రంథాదిని దేవతా ప్రార్థనచేసెను.

మంగళ శ్లోకము.

యస్య జ్ఞానదయాసిన్ధో రగాధ స్యాసఘా గుణాః ।

సేవ్యతా మక్షయో ధీరా స్స శ్రియో చాస్మతాయ చ ॥ ౧

ప్రథమాధ్యాయము.

టీక. హేధీరాః = నిర్దుణోపాసకులుగాను సగుణోపాసకులుగాను నుండెడుపండితులారా ! జ్ఞానదయాసిన్ధోః-జ్ఞాన=నిఖిలోపనిషత్సత్తిస్కా ద్యపరమత త్వాద్ధమునకును, దయా=భక్తజనపరిరక్షణమందుఁగలయ హ్య జకరుణకును, సిన్ధోః = జలమునకు సముద్రునినలె ఆధారభూతుఁడనై; అగాధస్య=అవాఙ్మనసగోచరుఁడును సతిగంభీరుఁడనై; యస్య=నిర్దుణః సగుణస్వరూపుఁడైన యేపరమాత్మయొక్క; గుణాః సత్యజ్ఞానసంబాధ్యు లును నిఖిలకల్యాణాదిగుణములును; అసఘాః=[సర్వసిద్ధాంతసమ్మతముఁ

గుటవలన] అబాధములును [లేక మాయోపాధిరహితములును]
హీయగుణాంశ లేశములేనందున నిర్మలములును నయిన సై; అక్షయః=
కర్మమును నాశరహితుఁడునునయిన; సః=నిర్గుణసగుణస్వరూపుఁడయిన
నూపరమాత్మ; అమృతాయచ=నిత్యైకైవల్యగూఁపమైన మోక్షముకొఱ
పను; శ్రియైచ=ధర్మార్థకామములనుప్రిసర్గసంపదకొఱకును; సేవ్యతానో=
స్వర్గకల్పకసమాధ్యాదిక్రియలచేస్వావ్యతిరిక్కుఁడుగా నెల్ల పూజుభావించు
ఁడుగాక. వారివారిమతానుసారముగా శంఖచక్ర శూలాద్యయుధ
ఁడుగా ధ్యానింపఁబడుగాక.

అమరసింహుఁడు నిఖిలజనులకు సఖిలవిషయములను శరతః
పలకముగాఁ జెలియునట్లు త్తమనిఘంటువున జేయనసక్తమిదచి మూ
ఘంటువునకునాదియందునత్యంతమృదుపాకమున సతిరమాణీయముగాఁ
నానురచియించినమంగళశ్లోకము ఆ స్తికమాతావలంబులై స య్యై వై
త్వతవిశిష్టావైత్తు లసంబంధు త్రివిధజనులకు సంగీకార్యం బగునట్లు
క్షణసగుణపరములుగా సర్వంబగునట్లు భగవద్గుణవర్ణనచేసి పండితత్వ
వలసంబోధించి యఖిలజనులకును సేవ్యంబై సయు త్తమవస్తు విట్టిదని
దేశించి తెలిపెను.

నిర్గుణపరముగా సగుతాత్పర్యము.

అద్వైతమతావలంబులై స పండితులారా! జ్ఞానస్వరూపుఁడ
నిర్వచనీయమహిమగల సగమాత్మ మాయోపాధి రహితుఁడనియు
కృత్యనియు మోక్షాపేక్షగలవారిచేత భావించఁబడఁ దగినవాఁడనుట.

సగుణపరముగా సగుతాత్పర్యము.

ఓపండితులారా! నిఖిలభక్తజనపరిగత్క్షణమునందు సపరిమిత
పాళ్ళునై యఖిలకర్మగుణారత్నాకరుం డైనభగవంతుఁడు ప్రసర్గ
పద సపేక్షించుపురుషులచేత సేవింపఁబడఁదగినవాఁడనుట.

కవిహృదయపరిజ్ఞానమూలము.

ఇట్లు నిర్గుణసగుణపరముగానర్థవివేచనచేయుటకుమూలమేష
నీశ్లోకమునందు నిర్గుణసగుణబోధకమైన ‘జ్ఞానదయాసింధోః’ అనుసవ
పదమున జ్ఞానసింధోః-దయాసింధోః-అని వేర్వేరనర్థమగునట్లు తె
యుభయార్థబోధకములుగా అగాధస్య-యస్య-గుణాః - అనఘాః- ఆ
యు, అక్షయః-సః-అనియుఁ గొన్ని శబ్దములను ప్రయోగించియుండు
వలన నిర్గుణోపాసకులకు మోక్షప్రాప్తియు సగుణోపాసకులకుఁ ద్రిష
సంపత్ప్రాప్తియుఁ గలుగుచున్నదను స్వాభిప్రాయమును బోలుపుటకుగా
అమృతాయ అను మోక్షవాచకమయిన శబ్దమును శ్రియై అను త్రిష
సంపద్వాచకమైన శబ్దమును ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగించియుండుటవ
నను నీశ్లోకమును నిర్గుణసగుణపరముగా రచియించెనని లోఁచుచున్న
ది. శ్రీశబ్దమునకుఁ ద్రివర్గసంపత్పరముగా నర్థము వ్యాడినిఘంఘ్ర
జెప్పఁబడియున్నది, “లక్ష్మీనరస్వతీధాత్రీత్రివర్గసంపద్విభూతిశోభానః
ఉపకరణవేషరచనావసుధాను శ్రీరితి ప్రథితా॥”

ద్వితీయార్థము.

టీక. హేధీరాః=ఓపండితులారా! జ్ఞానదయా-జ్ఞాన=పరమ
పరిజ్ఞానమును, దయా=ఇచ్చునట్టిమోక్షలక్ష్మితోడను [ఉపలక్షితస్
కూడుకొన్నవాఁడును]; అగాధస్య=అవాఙ్మనసగోచరుడైన, యస్య
నైః=విశ్వవిద్యజ్ఞనీననిఖిలదేవతానివహస్వరూపుడైన యేసముద్రుని దే
క్క; గుణాః=నిఖిలకల్యాణగుణములు; అనఘాః=నిష్కల్మషములైన వై
అక్షయః = [కాలత్రయావస్థాయికాటవలన] నాశరహితుడైన; సః
భగవంతుఁడు; శ్రియైచ=త్రివర్గసంపదకొఱకును; అమృతాయచ=మో
ముకొఱకును; సేవ్యతామ్=సేవింపంబడుఁగాక.

తాత్పర్యము. గ్రంథకర్త సర్వమతసిద్ధాంతప్రతిపాద్యుడగుభగ
వంతుని విశ్వవిద్యజ్ఞనీననిఖిలదేవతానివహసింధువుగాభావించి యట్టి

తాసింధువునకును అస్తద్వ్యగ్లోచరముగాకుండుసింధువునకునుగలిగియుం
డు విశేషతారతమ్యమును శబ్దశ్లేషచేతను అర్థశ్లేషచేతను దెలియఁజేసి
యట్టి నిఖిలదేవతాత్మసింధుస్థార్థసచేయుట యుత్తమమని పండితుల
నుద్దేశించి స్వాభిప్రాయమును తెలియఁజేసెను.

శబ్దశ్లేషార్థశ్లేషలచే గలుగు తారతమ్యవివేచనాక్రమము.

అస్తద్వ్యగ్లోచరుఁ డగునముద్రుఁడు జ్ఞానమూ పోఁగొట్టి సంపద
నిచ్చులక్ష్మిని కలిగినవాఁడుగాని భగవంతునినెలె జ్ఞానప్రద యగుమోక్ష
లక్ష్మి కలవాఁడుకాఁడు. మఱియు నిమ్నాన్నత ప్రదేశపైకత ద్వీప
పర్వతనికరసమైతుఁ డగుటనలన గాఢుఁడుగాని యవాఙ్మననగోచరుఁ
డయిన భగవంతునినెలె సగాఢుఁడు గాఁడు. ఇదియునుంగాక ఖాలో
వకనత్వపూతిగంధనత్వాద్యనేక దుర్గుణనికరభరితుఁడుగాని నిఖిలక
ల్యాణగుణగణాకరుండైన భగవంతునినెలె నిర్మలగుణ విశిష్టుఁడు గా నే
రఁడు. మఱియు నీసముద్రుఁడగస్త్యమహర్షి హస్తతలచుభికితఁ డైసంధున
ఓయవంతుఁడుగాని భగవంతునినెలె నిత్యుఁడుగాఁడు. ఇదియునుగాక
పూర్వము దేవతలు సముద్రమథనము చేయుటనలన లక్ష్మీదేవిని సమృ
ద్ధమును బొందిరిగాని భగవద్భజననలనఁ బొందశక్యంబైన ధర్మాగ్రామ
మాక్షములను పొందినవాడు కాదు. కనుక నిఖిలదేవతానిసహస్వరూ
పంబైన సింధువును సేవించుటచేత పుగుష్ఠార్థచతుష్టయసిద్ధి గలుగుచు
న్నది. కాన భగవత్సేవచేయుట సర్వోత్తమమని తాత్పర్యము.
ఇందఱు వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈశోకమునకు నిష్ఠుపరముగాను బ్రహ్మ
రముగాను శివపరముగాను సముద్రపరముగాను స్థానల్పసచేసిరి
గాని యవియన్నియు జ్ఞైసమతావలంబి యగునమరిసిగహుని పిపిక్షితి
తాత్పర్యముగా నుండనేరవని పోచుచున్నది. ఈ యర్థము నే యమర
నసారిజాతప్రణేత యగుమల్లినాథసూరియుఁ దెలియఁజేసియున్నాఁడు.

విష్ణుపరముగా నర్థముచేసినక్రమము.

యస్య-అనుపదము ఇకాగ్ర అకారములకు సంధివలన నేర్పడిన
మనియు, ఇకారమునకు లక్ష్మీదేవియర్థమనియు అకారమునకు విష్ణు
ర్థమనియుఁ జెప్పిరి. కాన యస్య అనఁగా లక్ష్మీనారాయణమూర్తి అని
ర్థము. తక్కినది సమానము.

బ్రహ్మపరముగా నర్థము చేసిన క్రమము.

అక్షయః - అను పదమునందుఁ గల అకారమునకు విష్ణువు నాచు డనియు గృహవాచకమైన క్షయశబ్దమునకు నుత్పత్తికారణభూత డర్థమనియుం జెప్పిరి. కాన విష్ణువే యుత్పత్తికారణభూతుఁడుగాఁ గ వాఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడనుట.

శివపరముగా నర్థము చేసిన క్రమము.

“అకారో బ్రహ్మ విష్ణీశ కమరేష్వజ్జణేరణే” అను కోశబలన వలన అకారమునకు శివుఁడును వాయుఁడుకాన యస్య అనుపదన నకుఁ బూర్వోక్తప్రకారముగా సర్వైశ్వర్యసమేతుఁ డగుశ్రీమహేశ్వరుఁ డర్థమని కొందఱు సమర్థించిరి.

సముద్రపరముగా నర్థము చేసిన క్రమము.

అక్షయః - అను పదమునకు విష్ణువునకు స్థానభూతుఁడనియర్థం జెప్పిరి. ఇట్లు క్లిప్తకల్పనలనలన బుద్ధిమంతు లనేకార్థముల నూహిం వచ్చునుగాని యవి యన్నియుఁ గవిహృదయముకాదని నమ్మనలెను.

అవతరణిక. గ్రంథకర్త చదువుకొనువారికి రుచిపుట్టుటకై చేతఁ జేయంబడునిఘంటువును సప్రయోజనముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

సమాహృత్యాన్యతన్త్రాణి సంక్షిప్తైః ప్రతిసంస్కృతైః ।

సమూర్ణ ముచ్యతే వర్గై ర్నామలిక్ష్ణానుశాసనమ్ ॥

టీక॥ అన్యతన్త్రాణి = (ఉత్పలిని త్రికాశ్చి మొదలుగల) ఇత గ్రంథములను; సమాహృత్య = సంగ్రహించి; సంక్షిప్తైః = సంక్షేపఁబడినవియు; ప్రతిసంస్కృతైః = పర్యాయములచేతను లింగనిర్ణయదులచేతను సంస్కరింపఁబడినవియునైన; వర్గైః = తమలో సంబంధగల పదసమూహములచేతను; సమూర్ణమ్ = నిండియున్న; నామలిక్ష్ణానుశాసనమ్ = నామలింగానుశాసన మనునిఘంటువు; ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది. అన్యనిఘంటువులు కొన్ని పర్యాయహీనములుగాను లింగహీనములుగాను కొన్ని వర్గహీనములుగాను నున్నవి. ఈనిఘంటువునందు నన్నియు నున్నవి, కావున నిది యన్నిటికంటె మిక్కిలి నీయమని తాత్పర్యము.

అవతరణిక. గ్రంథకర్త ప్రతిశబ్దమునకు లింగమును జెప్పిన, గ్రంథ

విస్తరించునని యొక్కొక లింగముగల పదములకు గుఱుతులను పలువు
చున్నాడు. ప్రాయశో గూపభేదేన సాహచర్యా చ్చ కుత్రచిత్ ।

స్త్రీపున్నపుంసకం జ్ఞేయం తద్విశేషవిధేః క్వచిత్ ॥ 3॥

టీక॥ స్త్రీపున్నపుంసకమ్ = స్త్రీలింగపుంలింగ సపుంసక లింగ
ములు; ప్రాయశః = తఱుచుగా ; గూపభేదేన = (నామములముక్క . తుద
నున్న దీర్ఘవిసర్గబిందుస్థులు మొదలైన) గూపభేదములచేతను ; కుత్ర
చిత్ = ఆరూపభేదముచేత నెఱుంగరానిపట్టున; సాహచర్యాత్ = లింగ
మునెఱుంగఁ దగిననామముయొక్క సాన్నిధ్యమువలనను ; క్వచిత్ =
ఆ రెంటివలన లింగము నెఱుంగరానిచోట; తద్విశేషవిధేః = ఆలింగము
లను నీపదమిలింగమని విశేషముగా విధించుటవలనను; జ్ఞేయః = తెలి
యఁదగినది. అదియెట్లన “కౌమోదకీ గదా ఖడ్గో నస్తకః”, “పుష్ప
పుష్కర మమ్బరమ్” ఇట్టి స్థలములయందు గూపభేదములచేతను ;
“భానుగి కరః”, “వియ ద్విష్ణుపదమ్” ఇట్టిచోట్లయందు సాహచర్యము
వలనను ; “స్త్రియ స్సుమనసః”, “భేరీ స్త్రీ దున్స్తాభిగి పుమన్” ఇట్టి
దిక్కుల విశేషవిధిచేతను లింగములు తెలియవచ్చును.

అవతరణిక. గ్రంథకర్త పూర్వోక్తగూపభేదాదులచేతద్వంద్వసమం
సాదులయందులింగము నెఱుంగరా దనుశంకనుబహిష్కరించుచున్నాడు.

భేదాఖ్యానాయ న ద్వంద్వో నై కశేషః స సజ్కరః ।

కృతోఽత్ర భిన్నలింగానా మనుక్తానాం క్రమాద్వశే ॥ 4॥

టీక॥ అత్ర = ఈగ్రంథమునందు; అనుక్తానామ్ = (స్థలాంతరము
నందు) జెప్పఁబడని; భిన్నలింగానామ్ = వేఱువేఱులింగములుగల పదము
లకు; భేదాఖ్యానాయ = లింగభేదమును జెప్పఁటకొఱకు; ద్వంద్వః = ద్వంద్వస
మాసము; న కృతః = చేయఁబడినదికాదు; ఏకశేషః = ఏకశేషము; స సజ్కరః =
చేయఁబడినదికాదు ; క్రమాత్ ఋతే = ప్రస్తావనములేక ; సజ్కరః = సజ్కరి
మియు; న కృతః = చేయఁబడినదికాదు. అనుగా సభిన్నలింగములగున
స్థలాంతరమునందు జెప్పఁబడిన భిన్నలింగములకును ద్వంద్వస్థి శేష
ములు గలననియు ప్రస్తావనమువలన భిన్నలింగములకు సాంక్షిగ్యముగల
నియుందాత్పర్యము. అదియేలాగనిస అభిన్నలింగములకు “నోక్తానాం
ద్వేస్త్రీయామ్” “స్వర్గనాక ప్రేతప్రేతశాలానాః” ఇట్టిదిక్కు ల ద్వంద్వస

బును, “నాసత్యావశ్యినా”, “జీమూతౌ మేఘపర్వతౌ” ఇట్టిదిక్కులయేక శేషమును జేయంబడినవి. స్థలాంతరమునందుఁ జెప్పంబడిన భిన్నలింగములకు “అస్సరోయక్షరక్షోగస్థర్వకిన్నరాః” ఇట్టిదిక్కుల ద్వంద్వంబును “శ్వశ్రూశ్వశుశా శ్వశుశా” ఇట్టిచోట్ల ఏక శేషమును జేయంబడినది. ప్రస్తావంబువలనసాంకర్యమేలాగనిన, స్వర్గపర్యాయాదులయందుదోషివాదిశబ్దంబులును హరిహరాది ప్రస్తావంబులయందు లక్ష్మీ గార్యాది నామములును జెప్పఁబడినవి.

అవతరణిక. ఇపుడు గ్రంథకర్త విశేషముగా లింగమునువిధించునపుడు వర్ణలాఘవంబుకొఱకు కొన్నిసంకేతములను జెప్పుచున్నాఁడు.

త్రిలిక్ల్యాం త్రిప్వితీ పదం మిథునే తు ద్వయోరితి ।

నిషిద్ధలిజ్ఞం శేషార్థం త్వంతాథాది స పూర్వభాక్ ॥ ౫॥

టీక॥ త్రిలిక్ల్యామ్=మూఁడులింగములయందనిచెప్పఁదగినచోట; త్రిప్వితీపదమ్=త్రిషుఅనుపదంబును; మిథునే తు=స్త్రీలింగపులింగంబులయందనిచెప్పఁదగినచోట; ద్వయోరితి (పదమ్)=ద్వయోః అనుపదంబును; ఉచ్యతే=చెప్పఁబడుచున్నది; నిషిద్ధలిజ్ఞమ్=నిషేధింపఁబడిన లింగముగలపదము; శేషార్థమ్=తక్కినలింగము గలది; త్వంతాథాది=తు శబ్దంబు అంతమునందుఁ గల పదంబును, అథ శబ్దంబు ఆదియందుఁ గల పదంబును; పూర్వభాక్=పూర్వపదంబులతోఁ జేరినది; స=కాదు.

అనఁగా “తటం త్రిషు” ఇచట తటశబ్దము మూఁడులింగంబులయందు వర్తించుననిచెప్పక, త్రిషు అనిచెప్పఁబడెను. “అశనిర్ద్వయోః” ఇచట అశనిశబ్దము స్త్రీలింగ పులింగములయందు వర్తించుననిచెప్పక “ద్వయోః” అనిచెప్పఁబడెను. “ద్వీపోఽస్త్రియామస్తరీపమ్” ఇచట ద్వీపశబ్దము అస్త్రియా మని స్త్రీలింగనిషేధంబుచేత పులింగ సమసలింగంబులు గలది యగుచున్నది. “అవశ్యాయస్తు నీహారః, పుంసి త్వస్తర్ధిరపవారణమ్, శాపే త్వభిషజ్ఞః” ఇట్టిచోట్ల త్వంతంబులైన అవశ్యాయః, పుంసి, శాపే అనుపదంబులును, “అథహిమాసీ హిమసంహతిః”, “అథ పుంభూమ్ని దారాః”, “అథ కేసరే వకుళిః” ఇట్టిచోట్ల అథాదులయిన హిమాసీ, పుంభూమ్ని, కేసరే, అను పదంబులును పూర్వపదంబులతో సంబంధింపవు.

స్వరవ్యయం స్వర్గనాక
త్రిదివ త్రిదశాలయాః ।
సురలోకో ద్యో దివౌ
(ద్వే స్త్రియాం) (క్షీ బే)
త్రివిప్తపమ్ ॥ ౬ ॥

అమరా నిర్జరాదేవా
త్రిదశా విబుధా స్సు
రాః సుపర్వాణా స్సుమ
నస స్త్రిదీప్తేశా దివౌ
కసః ॥ ౭ ॥ ఆదితేయా
దివిషదో లేఖా అదితి
నందనాః । ఆదిత్యా ఋ
భవౌఽస్వప్నా అమ
ర్త్యా అమృతాన్ధసః ॥
బర్హిర్ముఖాః క్రతు భు
జో గీర్వాణా దానవా
రియః । బృహ్దారకా త్రి
వతాని (పుంసి వా) దే
వతాః (స్త్రియామ్) ॥ ౮ ॥

ఆదిత్య విశ్వవసవ స్తు
షితాఽఽభాస్వరాఽ
నిలాః । మహారాజిక సా
ధ్యాశ్చ రుద్రాశ్చ (గణ
దేవతాః) ॥ ౧౦ ॥

స్వః॥అవ్య॥ - స్వర్గః - నాకః - త్రిదివః - త్రిది
శాలయః - సురలోకః॥పు॥ - ద్యౌః॥ఓ, సీ॥ (ద్యౌః,
ద్యావౌ, ద్యావః) - ద్యౌః॥వ, సీ॥ (ద్యౌః, దివౌ,
దివః) - త్రివిప్తపమ్॥న॥ - స్వర్గముపేళ్లు. Heaven.

అమరాః - నిర్జరాః - దేవాః - త్రిదశాః - విబు
ధాః - సురాః - సుపర్వాణాః॥నీ॥ - సుమనసః ॥ నీ॥
త్రిదివేశాః - దివౌకసః॥నీ॥ - ఆదితేయాః - దివిష
దః॥దీ॥ - లేఖాః - అదితినందనాః - ఆదిత్యాః - ఋ
భవః॥ఉ॥ - అస్వప్నాః - అమర్త్యాః - అమృతా
న్ధసః॥నీ॥ - బర్హిర్ముఖాః - క్రతుభుజః ॥జీ॥ గీ
ర్వాణాః - దానవారయః॥ఇ॥ - బృహ్దారకాః॥పు॥
త్రివతాని॥ష్ట॥ - దేవతాః॥సీ॥ ౧౬ - దేవతలపే
ళ్లు - ఈ దేవతావాచకశబ్దములు లేఖామహారాజిక
వచనమునందే ప్రయోగింపఁబడుటచే నవ వాసిని
గ్రంథకర్త ప్రథమ బహువచనాంతముగాని ని
ర్దేశింపఁచు గాని ఋషి నిత్య బహువచనాంత
ములు గావు. Deities.

[ఆదిత్యాద్వాదశ ప్రోక్తా విశ్వేదేవా దశ స్కృతా
తాః । నసవశ్చాస్త్వసంఖ్యాతాః షట్త్వింశత్సుషితా
మతాః॥ ఆభాస్వరాశ్చ సుష్మప్తిర్వాతాః పంచాక్షర
దూనకాః । మహారాజిక నామ యో ద్యౌశ్చ తేజోరశ్చ
స్కథా॥ సాధ్యా ద్వాదశవిఖ్యాతాః రుద్రావౌ దివౌ
స్కృతాః॥] ఆదిత్యాః, ౧౦౦ విశ్వ, ౧౦౦ అమ
నః, ౧ ॥ ఉ॥ - సుషితాః, ౧౬ - ఆభాస్వరాః, ౫ - గ
అనిలాః, ౮ - మహారాజికాః, ౧౦౦ - సాధ్యాః,
౧౦౦ - రుద్రాః, ౧౦౦ పు, బ॥ - గణదేవతలపేళ్లు.
Sets of divinities.

విద్యాధ రోఽపస్వరో
యక్ష రక్షోగస్తర్వకిన్న
రాః । పిశాచో గుహ్యక
స్నిగ్ధో భూతో (ఽమీ
దేవయోనయః) ॥౧౧॥

అసురా దైత్య దై
తేయ దనుజేంద్రారి దా
నవాః । శుక్రశిష్యాది
తిసుతాః పూర్వదేవా
స్సురద్విషః ॥ ౧౨॥

సర్వజ్ఞ స్సుగతో బు
ద్ధో ధర్మరాజస్తథాగ
తః । సమస్తభద్రో భగ
వాన్పారజిల్లోకజిజ్ఞనః॥
షడభిజ్ఞో దశబలోఽ
ద్వయవాదీవినాయకః ।
మునీంద్రశ్రీ ఘనశ్శాస్తా
ముని (శ్శాక్యమునిస్తు
యః) ॥ ౧౩ ॥ స శాక్య
సింహ స్సర్వార్థసిద్ధశ్శౌ
ద్ధోదనిశ్చ(సః) । శౌతమ
శ్చార్కబద్ధుశ్చమాయా
దేవీసుతశ్చ (సః)॥

బ్రహ్మోఽఽత్మ భూసు

విద్యాధరః॥పు॥ (జీమూతవాహనుఁడు మొద
లగువారు)-అప్సరాః॥స్,నీ॥ (దేవాంగనలు) - య
క్షః॥పు॥(కుబేరాదులు)-రక్షః॥స్,న॥ (లంకావాసు
లగుమాయాపులు)- గస్తర్వః (తుంబురుప్రభృతు
లు) - కిన్నరః (అశ్వముఖులు) - పిశాచః (మాంసా
శనులు) - గుహ్యకః (నిధిరక్షకు లగుమణిభద్రా
దులు)- సిద్ధః (విశ్వావసుప్రభృతులు)-భూతిః॥పు॥
(రుద్రానుచరు లగుబాలగ్రహములు) ౧౦ - అ
మీ=వీరు, దేవయోనయః = దేవతల్లకు జనించిన
వారు. Demi-Gods and nymphs.

అసురాః - దైత్యాః - దైతేయాః-దనుజాః-
ఇంద్రారయః॥ఇ॥ - దానవాః - శుక్రశిష్యాః - దితి
సుతాః - పూర్వదేవాః - సురద్విషః॥ స్, పు, బ॥
౧౦-అసురుల పేళ్లు. Giants or Titans.

సర్వజ్ఞః - సుగతః-బుద్ధిః-ధర్మరాజః-తథాగ
తః - సమస్తభద్రః - భగవాన్ ॥త్॥ . మంర
జిత్ -లోకజిత్ -జినః-షడభిజ్ఞః-దశబలః - అద్వ
యవాదీ ॥న్॥ - వినాయకః - మునీంద్రః-శ్రీఘనః-
శాస్తా॥ము॥ - మునిః ॥పు॥ ౧౩ - బుద్ధదేవునిపేళ్లు.
A Jina or Buddha.

శాక్యసింహః-సర్వార్థసిద్ధః-శౌద్ధోదనిః-శౌత
మః-అర్కబద్ధుః-మాయాదేవీసుతః॥పు॥ ౧౩-యః=
ఎవఁడు, శాక్యమునిః = “శాకవృత్ ప్రతిచ్ఛన్నం
వాసంయస్తాచ్ఛచక్రీరేతస్తాదత్వాకువంశ్యాస్తే
శాక్యా ఇతిభవిస్త్వతాః,” అని చప్పబడిన శా
క్యవంశమునఁ బుట్టిన బుద్ధావాంతర భేదముగల
శాక్యముని కలఁడో; సః=ఆబుద్ధదేవునిపేళ్లు.

బ్రహ్మోన్॥- ఆత్మ భూః - సురద్యైష్ట్య - పరమే

రజ్యేష్ఠః పరమేష్ఠీపితా
మహాః । హిరణ్యగర్భో
లోకేశః స్వయంభూశ్చ
తురాననః ॥ ౧౬ ॥ ధా
తాఽబ్జయోని ర్ద్రుహి
ణో విరిశ్చి కమలా
ననః । సప్తాస్రజాపతి
ర్వేదావిధాతా విశ్వసృ
ష్టిధిః ॥ [శతానస్త శ్శత
ధృతి ర్విరి ణ్నోఽజో
విరిశ్చనః ॥] ౧౭ ॥

విష్ణు ర్నారాయణః
కృష్ణో వైకుంఠో విష్ణుర
శ్రవాః । దామోదరో
హృషీకేశః కేశ పూ
మాధవస్వభూః ॥ ౧౮ ॥
దైత్యారిః పుణ్డరీకా
క్షో గోవిందో గరుడధ్వ
జః । పీతామ్బరోఽచ్యు
తశ్శాస్త్రీవిష్వక్సేనో జ
నార్దనః ॥ ఉపేంద్రో ఇంద్రా
వరజ శ్చక్రపాణి శ్చతు
ర్భుజః । పద్మనాభో మ
ధురిపు ర్వాసుదేవస్త్రి
విక్రమః ॥ ౨౦ ॥ దేవకీ
నందన శ్శౌరి శ్రీపతిః
పురుషోత్తమః । ననమా
లీ బలిధ్వంసీ కంసారా
తి రథోక్షజః ॥ విశ్వంభ

స్థీన్ ॥ - సితామహాః - హిరణ్యగర్భః - లోకేశః -
స్వయంభూః - చతురాననః - ధాతా॥బు॥ - అబ్జ
యోనిః - ద్రుహిణః - విరిశ్చిః - కమలాననః -
సప్తా॥బు॥ - స్రజాపతిః - వేదాః ॥న్ ॥ - విధాతా
॥బు॥ - విశ్వసృష్టి॥జ్ ॥ - విధిః ॥ పు॥ ౨౦ - బ్రహ్మ
దేవునిపేళ్లు. [శతానస్తః - శతధృతిః - విరిశ్చిః -
అజః - విరిశ్చనః ॥] అధికపాదము.

బొంబాయి ప్రతియంగుండు అధికపాదము.

[నాభిజన్తాఽన్తజగి యుగోఽనిధనగి కమలగో
దభవః । నదానన్తౌ రజోమూర్తిః సత్యక హంస
వాహనః ॥] Brahma or the creator.

విష్ణుః - నారాయణః - కృష్ణః - వైకుంఠః - విష్ణు
రశ్రవాః ॥న్ ॥ - దామోదరః - హృషీకేశః - కేశ
శనః - మాధవః - స్వభూః - దైత్యారిః - పుణ్డరీ
కాక్షః - గోవిందః - గరుడధ్వజః - పీతామ్బరః -
అచ్యుతః - శాస్త్రీ ॥న్ ॥ - విష్వక్సేనః - జనార్దనః
ఉపేంద్రః - ఇంద్రానరజః - చక్రపాణిః - చతుర్భుజః
పద్మనాభః - మధురిపుః - వాసుదేవః - త్రిప
క్రమః - దేవకీనందనః - శౌరిః - (చ) శౌరిః - శ్రీపతిః -
పురుషోత్తమః - ననమా॥న్ ॥ బలిధ్వంసీ ॥న్ ॥
కంసారాతిః - అథోక్షజః - విశ్వంభరః - స్రజాప
తి - విధుః - విశ్వసృష్టానః ॥పు॥ ౨౦ ॥ - విష్ణు
దేవునిపేళ్లు. [గదాగ్రజః - ముష్టికేశః - దాశాన్తః -
దశగూపభృత్ ॥] అధికపాదము.

బొంబాయి ప్రతియంగుండు అధికపాదము.

[పురాణపురుషో యజ్ఞపురుషో నరకాస్తకః
జలశాయీ విశ్వగూపో నమకుందో నమరమగ్నః ॥]
టీ॥ పురాణపురుషః - యజ్ఞపురుషః - నరకా
స్తకః - జలశాయీ, విశ్వగూపః - నమకుందః - నమర

రః కైటభజిద్విధు శ్శీఘ్రమర్దనః]] Sri Vishnu, the pervader and
వత్సలాఞ్చనః | [గదా preserver.

గ్రజో ముష్ణకేశో దా
శార్వాదశరూపభృత్]]

వసుదేవో (౭స్య వసుదేవః - ఆనకదున్దుభిః || పు || ౨ - అస్య
జనక స్స ఏవా) ౭నక జనకః = శ్రీకృష్ణునితంత్రియగు వసుదేవునిపేళ్లు.
దున్దుభిః|| ౨౨|| Vasudeva, father of Sri Krishna.

బలభద్రః ప్రలమ్బ
ఘ్నో బలదేవో ౭
చ్యుతాగ్రజః| రేవతీర
మణో రామః కామపా
లో హలాయుధః|| ౨౩||
నీలామ్బరో కా హి ణే
య స్తాలాఙ్గోముసలీ
హలీ|సంకర్షణ స్సీరపా
ణిః కాలిన్దీభేదనోబలః||

బలభద్రః - ప్రలమ్బఘ్నః - బలదేవః - అచ్యు
తాగ్రజః - రేవతీరమణః - రామః - కామపాలః -
హలాయుధః - నీలామ్బరః - కాహిణేయః - తా
లాఙ్కః - ముసలీ . (పా) ముషలీ - హలీ|| ౨౩|| - సంక
ర్షణః - సీరపాణిః - కాలిన్దీభేదనః - బలః|| పు|| ౨౩ - బల
మునిపేళ్లు. Balarama, brother of Sri Krishna.

మదనో మన్తథో
మారః ప్రద్యుమ్నో
మీనకేతనః | కన్దర్పో
దర్పకో ౭నన్దః కామః
పంచశరః స్మరః|| ౨౪||
శమ్భరా ర్త్ననసిజః కు
సుమేషు రనన్యజః| పు
ష్పధన్వా రణిసత్త్వక
-తద్వజాత్మభూః|| ౨౫||

మదనః - మన్తథః - మారః - ప్రద్యుమ్నః -
మీనకేతనః - కన్దర్పః - దర్పకః - అనన్దః - కామః -
పంచశరః - స్మరః - శమ్భరాః - (పా) సమ్భరాః -
మనసిజః కుసుమేషుః - అనన్యజః - పుష్పధన్వా||
౨౪|| - రతిపతిః - మకరధ్వజః - ఆత్మభూః - ప్రహ్లాదుః -
విశ్వకేతుః - (పా) ఋశ్యకేతుః|| పు || ౨౫ - మన్త
భుని పేళ్లు, [శృంగారయోనిః శ్రీపుత్రః శూర్ప
కారాతి రిత్యపి|| టీ|| శృంగారయోనిః - శ్రీపుత్రః -
శూర్పకారాతిః]] అధికపాఠము. Kamadeva or
Cupid, Son of Sri Krishna.

బ్రహ్మసూర్విశ్వకేతు
(స్సృ) దనిరుద్ధ ఉపా
పతిః|| అరవిన్ద మశోకం

అనిరుద్ధః - ఉపాపతిః|| పు|| ౨ - అనిరుద్ధునిపేళ్లు.
Aniruddha, Son of Pradyumna.

చ చూతంచ నవమల్లి
కా । నీలోత్పలంచ ప
క్షైతే పచ్చబాణస్య
సాయకాః॥]

లక్ష్మీః పద్మాలయా
పద్మా కమలా శ్రీర్హరి
ప్రియా ॥ [ఇన్దిరాలో
కమాతా మా రమా
మజ్జశదేవతా । భార్గవీ
లోకజననీ క్షీరసాగర
కన్యకా॥]

(శక్తి లక్ష్మీ పతేః)
పాచ్చజన్య (శ్చక్రం)
సుదర్శనమ్ । కామోదకీ
(గదా) (ఖడ్గో) నస్తకః
కాస్తుభో(మణిః)॥౨౮॥

[చాప)శ్చార్జ్యం మురా
రేస్తు శ్రీవత్సో(లాచ్చ
సం)మతమ్॥ (అశ్వాశ్చ)
శైబ్యసుగ్రీనమేఘపుష్ప
వలాహాః॥ (సారథి)
దైరుక్షో (మస్త్రీ)హ్యు
ధవ (శ్చానుజో)గదః॥]

గరుత్మా స్థుడ స్తా
ర్శ్యో వై స తేయసి భగో
శ్వరః । నాగో స్థుకో వి
ష్ణురథ స్సువర్ణకే వహన్
గాశ సః॥ - ౨౯ ॥

అరవిన్దమ్, అశోకమ్, చూతమ్॥న॥-నవమల్లి కా
॥సీ॥-నీలోత్పలం ॥న॥ ౫- మన్మథుని బాణములు.
[ఉన్నాదన స్తాపనశ్చ శోషణః స్తంభన స్తథా॥న
మ్నాహనశ్చ కామస్య పచ్చబాణాః ప్రకీర్తితాః॥]
లక్ష్మీః - పద్మాలయా - పద్మా - కమలా - శ్రీః -
హరిప్రియా ॥సీ॥ ౬- -లక్ష్మీ దేవిపేళ్లు.

[ఇన్దిరా-లోకమాతా- మా-రమా- మజ్జశ
దేవతా- భార్గవీ-లోకజననీ- క్షీరసాగరకన్యకా॥
సీ॥ అధికసాతము.]

Lakshmi, Goddess of prosperity.

పాచ్చజన్యః॥పు॥ ఇది విష్ణు దేవుని శక్తిము, Conch.
సుదర్శనమ్॥న॥ (ప) సుదర్శనః॥పు॥ ఇది విష్ణు దేవుని
చక్రము, Discus. కామోదకీ॥సీ॥ ఇది విష్ణు దేవుని
గద, Mace. నస్తకః॥పు॥ ఇది విష్ణు దేవుని ఖడ్గము,
Sword. కాస్తుభః॥పు॥ ఇది విష్ణువు ధరియించు
మణి, Jewel,

[శార్జ్యమ్ ॥న॥ ఇది విష్ణు దేవుని ధనుస్సుపేగు,
శ్రీనతః॥పు॥ ఇది విష్ణు దేవుని ఉరస్థి నలమనందల
మచ్చపేగు. శై బ్యః-సుగ్రీవః-మేఘపుష్పః-నరూ
హకః॥పు॥ ర- శ్రీకృష్ణుని తేజగుర్జ్జములపేళ్లు. బా
రుకః॥పు॥ ౧-సారథిపేగు. ఉద్ధవః॥పు॥ ౧ ముక్తి
పేగు. గదః॥పు॥ ౧ లోకబుద్ధులు పేగు॥ అధికపా
తము.]

గరుత్మాన్ ॥సీ॥ గరుడః తార్జ్యః- స్థుడ పతే
యః భగోశ్వరః నాగో స్థుకో విష్ణురథః సువర్ణకే-
వహన్ గాశ సః॥పు॥ ౨- విష్ణు దేవుని వాహనముగా
గరుడ, ధనుస్సుపేళ్లు. Vehicle of Vishnu.

శంభు రీశని పశుపతి
శ్శివ శూలీ మహేశ్వ
రః|ఈశ్వరశ్వర్వ ఈశా
న శ్శంకరశ్చంద్ర శేఖరః||
30||భూ తేశనిఖండపరశు
ర్గిరిశో గిరిశో మృడః|
మృత్యుంజయని కృత్తి
వాసానినాకీ ప్రమథా
ధిపః|| 31|| ఉగ్రని కప
ర్దీశ్రీకణ్ఠ శ్శితికణ్ఠని కపా
లభృత్ | వామదేవౌ
మహాదేవౌ విరూపా
క్ష స్త్రిలోచనః ||32||
కృశానురేతా స్సర్వ
జ్ఞో ధూర్జటిర్నీలలోహి
తః | హరః స్మరహరో
భర్గ స్త్ర్యమ్భక స్త్రిపు
రాస్తకః || 33|| గజాధ
రోఽస్థకరిపుః క్రతు
ధ్వంసీవృషధ్వజః|ప్ర్యా
మకేశోభ ప్రౌ భీమఃస్థా
ణా రుద్ర ఉమాపతిః ||

.కపర్దో (అస్య జటా
జూటని) పినాకోఽజగ
వం (ధనుః) | ప్రమథా
(స్పృశి)పారిషదాః(బ్రా
హ్మీత్యాద్యాస్తు) మా
తరః||

34||

శంభుః-ఈశః - పశుపతిః-శివః-శూలీ ||న్||-
మహేశ్వరః-ఈశ్వరః-శగ్వః-(పా) సర్వః-ఈశా
నః-శంకరః-చంద్ర శేఖరః-భూ తేశః-ఖండపరశుః-
గిరిశః-గిరిశః-మృడః- మృత్యుజ్ఞయః - కృత్తివా
సాః||న్||-పినాకీ||న్||-ప్రమథాధిపః-ఉగ్రః- కపర్దీ
||న్||-శ్రీకణ్ఠః-శితికణ్ఠః-కపాలభృత్ -వామదేవః-
మహాదేవః-విరూపాక్షః - త్రిలోచనః - కృశాను
రేతాః||న్||- సర్వజ్ఞః-ధూర్జటిః - నీలలోహితః-
హరః-స్మరహరః-భర్గః-త్ర్యమ్భకః-త్రిపురాస్త
కః-గజాధరః-అస్థకరిపుః-క్రతుధ్వంసీ ||న్||-వృష
ధ్వజః-ప్ర్యామకేశః-భవః-భీమః-స్థాణుః-రుద్రః-
ఉమాపతిః||పు||౪౮-శివునిపేళ్లు. Siva.

[శ్లో|| అప్తమూర్తి రహిర్బుధోఽస్య మహా
కాలో మహానటః|| ౪౯|| అప్తమూర్తిః-అహిర్బు
ధ్వనిః-మహాకాలః-మహానటః||అధిక సాధము.]

కపర్దః||పు||౧-అస్యజటాజూటః=ఈశివునిజటా
జూటము, Braided hair. పినాకః||పు||-అజగవమ్
||న||౨-ఇతనిధనుస్సు, Bow. ప్రమథాః - పారిష
దాః||పు,బ||౨- నంది మొదలై నప్రమథగణములు
పేళ్లు. Attendants. మాతరః||ఋ,సీ,బ||౧-బ్రాహ్మీ
మొదలయిన నప్తమాతృకలపేళ్లు. [బ్రాహ్మీమూ
హేశ్వరీచైవ కౌమారీ వైష్ణవీ తథా | వారాహీ

విభూతి రూఢి రైశ్వ
ర్య (మణిమాదిక మప్త
ధా||)

ఉమా కాయోయసీ
గౌరీ కాలీ హైమవ తీ
శ్వరీ|| 3౬ || శివాభవా
నీరుద్రాణీ శర్వాణీ స
ర్వమజ్జలా | అపర్ణా పా
ర్వతీ దుర్గామృడానీ చ
ణ్ణీ కామిక్పికా || 3౭ ||
[ఆర్యాదాత్యాయణీచై
వ గిరిజా మేనకాత్మజా]

వినాయకో విఘ్నరా
జః ప్రియమాతుర గణాధి
పాః | (అప్యే కదస్త
హేరమ్బ లమ్బాదర
గజాననాః || 3౮||

కార్తికేయో మహా
సేనశ్శరజన్తామడాననః
సార్వతీనస్తసఃసృష్టసే
నానీ రగ్నిభ్రా గ్నిహా||
3౯|| బహుతేయ సృష్ట
కజద్యుశోభ శ్శిఖావహా
నః | మోక్షాతుర శ్శృంగ
ధరగి కుమారగి శ్శృంగ
దారణః|| ౪౦||

చైవ చేంద్రాణీ చాముణ్ణా సప్తమాతరః||]

విభూతిః-భూతిః||సీ||-ఐశ్వర్యమ్||స||3-అష్టధా
(సర్తమానం) అణిమాదికమ్ = అణిమాద్యష్ట
సిద్ధులపేళ్లు. [అణిమా మహిమా చైవ గరిమా
లఘిమా తథా | ప్రాప్తిః ప్రాకామ్య మిశితత్వం
నశితత్వం చాప్తసిద్ధయః ||] Superhuman power.

ఉమా - కాయోయసీ - గౌరీ - కాలీ - హైమ
వతీ - ఈశ్వరీ - శివా - భవానీ - రుద్రాణీ - శర్వా
ణీ - సర్వమజ్జలా - అపర్ణా - సార్వతీ - దుర్గా -
మృడానీ - చణ్ణికా - అఘ్నికా || సీ|| ౩౭ - శివుని
భార్యయగు సార్వతీదేవి పేళ్లు. wife of Siva.

[ఆర్యా-దాత్యాయణీ-గిరిజా - మేనకాత్మజా
||సీ|| అధికపాఠము.]

వినాయకః - విఘ్నరాజః - ప్రియమాతురః -
గణాధిపః - ఏకదంతః - హేరమ్బ - లమ్బాదరః -
గజాననః ||పు|| ౩౮-శివునికుమారుడైన వినాయ
కునిపేళ్లు. Ganesa, obviator of difficulties.

కార్తికేయః - మహాసేనః - శరజన్తా ||సీ|| -
మడాననః - సార్వతీనస్తసః - సృష్ట - సేనానీ -
అగ్నిభ్రా - గ్నిహా - బహుతేయః - తోరకజాతీ -
సృష్టా - శిఖావహానః - మోక్షాతురః - శ్శృంగ
ధరగి - కుమారగి - శ్శృంగ
దారణః || పు || ౪౦ - శివుని

కుమారుడగు కుమారనర్వాయుపేళ్లు. God of war.
[శ్శృంగ భ్రాతృ రుద్ర స్త్వే హస్తికో వజ్రకేశ్వరః||
పర్వ కేశ్వరమనపేళ్లు. దుర్గామ అపర్ణా దామర్జణీ చ రు
ద్రాత్మజా దుర్గా || శివమరదాదగి అపేళ్లు.]

ఇన్ద్రో మరుత్వాన్ భువా బిడౌజాః పాక శాసనః! వృద్ధశ్రవాశ్శు నాసీరః పురుహూతః పురన్దరః ॥ ౪౧ ॥ జష్ణు ర్లేఖర్షభ శ్శక్ర శ్శతమన్య ర్దివస్పతిః సుత్రా మా గోత్రభిద్వజ్రే వా ససౌ వృత్రహా వృషా వాస్తోష్పతిస్సురపతిర్బలారాతిశ్శచీపతిః జమ్భ భేదీ హరిహయ స్స్వారాణ్ణముచిసూదనః ॥ సంక్రన్దనో దుశ్చ్యవనస్తరామాణ్నేఘవాహనః! ఆఖిణ్ణల సహస్రాక్ష ఋభుతౌః

(తస్యతు ప్రియా) ॥ ౪౪
పులోమజా శచీద్వాణీ
(నగరీ) త్వమరావతీ ।
(హయ) ఉచ్చైశ్శ్రీ
వా(స్సూతో) మాతలి
ర్నన్దనం(వనమ్) ॥ ౪౫ ॥
(స్యాత్ప్రా) సాదో వై జ
యన్తౌ జయన్తః పాక
శాసనిః ।

ఐరావతో భ్రమా
త జ్ఞరాన కాభ్రమువ
న్ద భాః ॥ ౪౬ ॥

ఇన్ద్రః-మరుత్వాన్ ॥ త్ ॥ - మఘవా ॥ న్ ॥ -
బిడౌజాః ॥ న్ ॥ - పాక శాసనః-వృద్ధశ్రవాః ॥ న్ ॥ -
శునాసీరః - పురుహూతః - పురన్దరః - జష్ణుః-
లేఖర్షభః-శక్రః - శతమన్యః-దివస్పతిః-సుత్రా
మా ॥ న్ ॥ -గోత్రభిత్ ॥ ద్ ॥ -వజ్రే ॥ న్ ॥ -వాసవః-
వృత్రహా ॥ న్ ॥ -వృషా ॥ న్ ॥ -వాస్తోష్పతిః-సుర
పతిః - బలారాతిః - శచీపతిః - జమ్భభేదీ ॥ న్ ॥ -
హరిహయః - స్వారాట్ ॥ జ్ ॥ - నముచిసూదనః-
సంక్రన్దనః-దుశ్చ్యవనః - తురామాట్ ॥ హ్ ॥ -
మేఘవాహనః - ఆఖిణ్ణలః - సహస్రాక్షః - ఋ
భుతౌః ॥ న్, పు ॥ ౩౫ - దేవేంద్రుని పేళ్లు.

[శ్లో॥ ప్రాచీనబర్హిరహిహా పృతసామాట్పుణో
మజిత్ ॥ టీక. ప్రాచీనబర్హిః-అహిహా ॥ న్ ॥ -పృతసా
మాట్ ॥ హ్ ॥ -పులోమజతో ॥ అధిక సాతము.]

Indra, Regent of the sky.

పులోమజా-శచీ (సా) సచీ - ఇన్ద్రాణీ ॥ నీ ॥ ౩-
ఇంద్రుని భార్యపేళ్లు. Wife of Indra.

అమరావతీ ॥ నీ ॥ ౧-ఇంద్రుని పట్టణము పేరు.
ఉచ్చైశ్శ్రీవాః ॥ న్, పు ॥ అతని గుట్టము పేరు.
మాతలిః ॥ పు ॥ ౧- అతనిసారథిపేరు, Charioteer.
నన్దనమ్ ॥ న ॥ ౧-అతనియువవనము పేరు, Garden.
వై జయన్తః ॥ పు ॥ ౧- అతనిమేడపేరు, Palace. జ
యన్తః- పాక శాసనిః ॥ పు ॥ ౨- అతనికుమారుని
పేళ్లు.

ఐరావతః - అభ్రమాతజ్ఞః - ఐరావణః-అభ్ర
మువల్లభః ॥ పు ॥ ౪-అతని యేనుగుపేళ్లు.

Indra's elephant.

హ్రదిసీ వజ్ర (మ
స్త్రీస్యా) త్తులిశంభిదు
రం పవిః శతకోటి స్వ
గు శ్శమ్భా దమ్భాలి
రశనిర్ద్వయోః) ||౪౭||

శ్రామయానం వి
మానో (౭స్త్రీ) (నార
దాద్యా) స్సురర్షయః ।
(స్యా) త్సుధర్మ దేవస
భా పీయామ మమృ
తం సుధా॥ మన్దాకినీ వి
యద్గజా స్వర్ణదీ సురదీ
ర్ఘికా । మేరు స్సు మేరు
హ్నేమాద్రీ రత్న సాను
స్సురాలయః ॥ పక్షైః
తేదేవతర శ్రామద్వారః
పారిజాతకః । సన్తానః
కల్పవృక్షశ్చ(పుంసివా)
హరిచంద్రనమ్ ॥ ౫౦॥

సనత్కుమారో వై
ధాత్రస్సర్వై ద్యావ
శ్విసీసుతో । నాసత్యా
వశ్వినో దస్త్రా వాశ్వినే
యాచ(తాన్రుభా)॥౫౧॥

(స్త్రీ) చూరబహుమ్న
పురస స్వర్ణశ్యా(హి
ర్వశీముఖా) । హిర్వశీ
మేనకా గంధర్వా
చీచ తిలోత్తమమ్ ॥ హ

హ్రదిసీ॥సీ॥-వజ్రమ్ ॥స్న॥-కులిశమ్-భిదురమ్
॥న॥-పవిః - శతకోటిః - స్వరుః (ప) స్వరుః॥న్॥-
శమ్భుః - దమ్భాలిః ॥పు॥- అశనిః॥స్స॥౧౦-నజ్ర
యుధముపేళ్లు. Thunder-bolt.

శ్రామయానమ్॥న॥-విమానః॥స్న॥-౨- దేవ
రథముపేళ్లు. The car of Indra. సురర్షయః ॥ఇ,
పు,బ॥౧-నారదుఁడు దేవలుఁడు మొదలుగూఁగల
దేవరులపేళ్లు. Divine Sages.సుధర్మా(సా)సుశర్మా
॥న్॥-దేవసభా॥సీ॥-౩-దేవసభ పేళ్లు. The council
of the Gods. పీయామమ్-అమృతమ్॥స॥- సుధా
॥సీ॥ 3- అమృతముపేళ్లు. Nectar or Ambrosia.
మన్దాకినీ-వియద్గజా-స్వర్ణదీ-సురదీర్ఘికా ॥౪॥౪-
ఆకాశగజపేళ్లు. మేరుః-సుమేరుః-హేమ "ద్రీ-ర
త్న సానుః-సురాలయః ॥పు॥ ౫- మేరుపర్వతము
పేళ్లు. The extremity of the world's axis. మ
ద్వారః-పారిజాతకః- సన్తానః- కల్పవృక్షః ॥పు॥
హరిచంద్రనమ్ ॥స్న॥ ౫- దేవతలవృక్షములపేళ్లు.
Celestial trees.

సనత్కుమారిః-వైధాత్రీ ॥పు॥ -౨- బ్రహ్మ
పుత్రుఁడైన సనత్కుమారునిపేళ్లు. స్వర్ణశ్యా-
అశ్వినీసుతో-నాసత్యా - అశ్వినో-దస్త్రా-ఆశ్వినే
యా ॥ పు, ద్వి॥౬ - దేవవైద్యులయిన యశ్వి
దేవతలపేళ్లు. Physicians of Heaven.

అప్పరసః॥న్॥- స్వర్ణశ్యా॥సీ,బ॥ - హిర్వ
శి, మేనక, గంధ, హృతాచి, తిలోత్తమ, సుకేశి,
మంజు ఘోష మొదలుగూఁగల దేవనీశ్యలపేళ్లు.
గంధర్వా Celestial courtesans. గంధర్వా
(సా)గంధర్వా ॥పు,బ॥ ౧- దేవతలొపల హహ

హా హూహూ శైవ
మాద్యా గస్తర్వా(స్త్రి
దివాక సామ్) ॥ ౫౨ ॥

అగ్ని రైవశ్వానరో
వహ్ని ర్వీతిహూత్రో
ధనంజయః కృపీటయో
ని ర్జ్వలనో జాతవేదా
స్తనూనసాత్ ॥ ౫౩ ॥

బర్హి శ్శుష్టా కృష్ణవర్తా
శోచిష్కేశ ఉషర్బధః
ఆశ్రయాశో బృహద్భా
నుగి కృశానుగి పావకో
ఽనలః ॥ రోహితాశ్వో
వాయుసఖ శ్శిఖావానా
శుశుక్షణిః ॥ హిరణ్యరే

తా హుతభు గ్దహనో
హవ్యవాహనః ॥ ౫౪ ॥
సప్తార్చి ర్దమునా శ్శు
క్ర శ్చిత్రభాను ర్విభా
వసుః ॥ శుచి రప్పిత్ర
మూర్వస్తు బాడబో

బడబానలః ॥ ౫౫ ॥ (వ
హ్నేర్ద్వయో) ర్జ్వల
కీలా వర్చి హ్నేతి శ్శిఖా
(స్త్రియామ్) (త్రిమ)స్ఫు
లిజ్గోఽగ్ని కణస్సంతాప
స్సంజ్వర (స్సమా) ॥ [ఉ

ల్లాస్యాన్నిర్గతజ్వాలా
భూతిర్భూతిభస్తనీ తూ

హూహూవులు తుంబురు విశ్వావసు చిత్రరథు
లు మొదలయిన దేవగాయకులపేళ్లు. Celestial
musicians.

అగ్నిః - వై శ్వానరః - వహ్నిః - వీతిహూత్రో -
ధనంజయః - కృపీటయోనిః - జ్వలనః - జాతవేదాః ॥
న్ - తనూనసాత్ ॥ ద్ - బర్హిః ॥ న్ - శుష్టాన్ - (ప)
బర్హిశ్శుష్టాన్ - కృష్ణవర్తాన్ - శోచిష్కేశః -
ఉషర్బధః - ఆశ్రయాశః - (పా) ఆశ్రయాశః - బృహ
ద్భానుః - కృశానుః - పావకః - అనలః - రోహితాశ్వః
(పా) రోహితాశ్వః - వాయుసఖః - శిఖావాన్ ॥ త్ -
ఆశుశుక్షణిః - హిరణ్యరేతాః ॥ న్ - హుతభుక్ ॥ జ్ -
దహనః - హవ్యవాహనః - సప్తార్చిః ॥ న్ - దమునాః
॥ న్ - శుక్రః - చిత్రభానుః - విభావసుః - శుచిః ॥ పు -
అప్పిత్రమ్ ॥ న ॥ ౩౪ - అగ్ని హూత్రునిపేళ్లు. Fire.

[కాలీ, కరాలీ, మనోజవా, సులోహితా, సుధూ
మనర్ణా, స్ఫులింగినీ, విశ్వదానా, అనునవి ఏడు
వరుసగా అగ్నిజ్వాలలు]

బౌర్వః - బాడబః - బడబానలః ॥ పు ॥ ౩ - బడ
బాగ్ని పేళ్లు. Submarine fire. జ్వాలః - కీలః ॥ పు -
అర్చిః ॥ న్, స్ - హేతిః ॥ నీ - శిఖా ॥ నీ ॥ ౫ - అగ్ని జ్వా
లపేళ్లు. Flame. స్ఫులిజ్గః ॥ త్రి - అగ్ని కణః ॥ పు ॥ ౧ -
మిణుగులులపేళ్లు. Spark. సంతాపః - సంజ్వరః
॥ పు ॥ ౨ - వేడిమిపేళ్లు. Heat.

[ఉల్కా] ౧ - కొఱవిపేరు. A fire-brand.
భూతిః ॥ నీ - భూతిమ్ - భస్త ॥ న్, స - తూరిః
॥ పు - రతూ ॥ నీ ॥ ౫ - బూద్ధిపేళ్లు. Ashes. దావః -

ధర్మరాజః-పితృపతిః-సమస్తాన్ || నే || - పితృ
రాట్ || జ్ఞ || - కృతాన్తః - యమునాభ్రాతా || యు ||
శమనః-యనురాట్ || జ్ఞ || - యమః-కాలాన్త
ధరః-శ్రాద్ధదేవః-స్తానస్వతిః - అస్మకః || ధృ || రాగ
యముని పేర్లు. Yama, the Judge of departed
souls.

రాక్షసః-కోణపః (పా) కౌణపః. (ని) వ్యాసః
 ॥ద్ ॥ - క్రవ్యాదః-అన్రపః (పా) ఆశ్రపః. ఆశరః
 (పా) ఆసురః-రాత్రిజ్వరః-రాత్రిచరః. నిర్భరః
 (పా) కర్బరః-నికషాత్కజః-యూతేఘానః-ఘోరశ్య
 జనః-నైర్మతః ॥పు!-యూతేఘ ॥న॥- రక్షః॥న॥, న॥
 ౧౫ - నిర్మతిపేథు. (రాక్షసనా "చక్రవర్తిః")
 A Giant.

ప్రచేతాః ॥న్॥-వరుణః-పాశీ॥న్॥-యజమానః
 వతిః-అప్పతిః॥పు॥౧-వరుణసేథుః. The Regent
 of water.

శ్వసనః-స్పర్శః - వాయుః - వాయుశక్తిః
 ||న్||-సదాగతిః-ప్రపంచశక్తిః-గణనహీనః - గణనహీన
 హః-అనిలః - ఆశుగః - సమీరగః - సమీరశక్తిః
 మరుత్ - జగత్త్వాణి సమీరణం - సాధనశక్తిః
 ||త్||-వాయుః పంచమః పంచమః - ప్రభుత్వానం ||ప్||
 ౨౦- వాయు దీప్యమాన్లు. Air or Wind.

[illegible]

మాన శ్చోదాన వ్యా
నౌచ వాయవః॥ ౬౩॥
శరీరస్థా ఇమే

రంహ స్తరసీతు రయ
స్వదః॥ జపౌ౭థ

శీఘ్రం త్వరితం లఘు
క్షిప్ర మరంద్రుతమ్॥న
త్వరం చపలం తూర్ణ
మవిలమ్బిత మాశు చ॥

సతతానారతాశ్రాంత
సంతతావిరతానిశమ్ ॥
నిత్యానవరతాజస్రమ

వ్యథాతిశయోభరః॥
అతివేల భృశాత్యర్థా
తిమా శ్రోద్ధాఢ నిర్భ
రమ్॥౬౬॥తీవ్రైకాంత
నితాంతాని గాఢ బాఢ
దృఢానిచ॥

క్లిష్టే శీఘ్రా ద్యన
త్వేస్యాత్తి పేషాం
భేద్యగామియత్ ॥౬౭॥

౫-ఇమే=ఇవి, శరీరస్థాః=శరీరమునందుండు, వా
యవః=(అయిదు) వాయువులపేళ్లు. Air inhaled.

[(హృది) ప్రాణో (గుదే) ౭ సాన స్సమానో
(నాభిసంస్థితః) ఉదానః (కణ్ఠదేశస్థో) వ్యాన (స్స
ర్వశరీరగః)॥ నాగశ్చ కూర్మ కృకరో దేవదత్తో
ధనంజయః॥ (వాగ్ద్వారే) నాగ (ఆఖ్యాతః) కూర్మ
(ఉన్నీలనే స్తుతః)॥ కృకరా (చ్యుత్తుతంజ్ఞేయం)
దేవత్తా (ద్విజృమ్భణమ్) । (నజహతి మృతం
వాపి సర్వవ్యాపీ) ధనంజయః॥] అధిక సావము.

రంహః-తరః ॥స్,న॥ రయః-స్వదః-జనః॥పు॥

౫-వేగముతోఁగూడినగమనముపేళ్లు. Speed.

శీఘ్రమ్-త్వరితమ్-లఘు - క్షిప్రమ్-అరమ్-
ద్రుతమ్-సత్వరమ్ - చపలమ్- తూర్ణమ్ - అవి
లమ్బితమ్-ఆశు ॥న॥ ౧౧- శీఘ్రముపేళ్లు. Quick
or Swiftly.

సతతమ్-అనారతమ్-అశ్రాంతమ్-సంతతమ్.
అవిరతమ్-అనిశమ్-నిత్యమ్- అనవరతమ్ - అజ
స్రమ్॥ ౬-ఎడ తెగనిక్రియపేళ్లు. Continually.

అతిశయః-భరః-అతివేలమ్-భృశమ్- అత్య
ర్థమ్-అతిమాత్రమ్-ఉద్దాఢమ్-నిర్భరమ్ - తీవ్ర
మ్-ఏకాంతమ్-నితాంతమ్-గాఢమ్-బాఢమ్-దృ
ఢమ్॥ ౧౪-అతిశయముపేళ్లు.

Much or Excessive.

శీఘ్రశబ్దము మొదలు॥ ౨౦-క్రియావిశేషణ
ములైననుగుణవాచకములైనను॥న॥అతిశయశ
బ్దము మొదలు॥ ౧౪-క్రియావిశేషణములైనపుడు
॥న॥గుణవాచకములైనపుడు॥పు॥ ౩౪-శబ్దములలో
నే శబ్దమైననువిశేష్యముతోఁగూడునపుడు॥త్రి॥

కుబేర త్ర్యమ్బకసఖో యక్షరాడ్ధహ్యకేశ్వరః। మనుష్యధర్మాధనదో రాజరాజో ధనాధిపః॥ కిన్నరేశో వైశ్రవణః పౌలస్త్యః-నరవాహనః-యక్షః-ఏకపిఙ్గః-ఐలబిలః-శ్రీదః-పుణ్యజనేశ్వరః ॥పు॥ ౧౭ - కుబేరునిపేళ్లు. Kubera, the god of riches.

చైత్రరథమ్॥న॥ ౧- కుబేరునితోటపేరు. నలకూబరః ॥పు॥ ౧- ఇతనికుమారునిపేరు. కైలాసః ॥పు॥ ౧- ఇతనియునికిపట్టుపేరు. అలకా॥సీ॥ ౧- ఇతనిపట్టణముపేరు. పుష్పకమ్॥న॥ ౧- ఇతని విమానముపేరు. కిన్నరః-కింపురుషః - తురంగవదనః-మయూః ॥పు॥ ౪- కిన్నరులపేళ్లు. కొందఱీనాలుగును నాలుగు జాతులందురు. నిధిః-శేవధిః (పా) శేవధిః ॥పు॥ ౨- నిధిపేళ్లు. Treasure. పద్మశఙ్ఖాదయః=పద్మము శఙ్ఖము మొదలయినవి, నిధేః=నిధియొక్క, భేదాః=భేదములు. పద్మము శఙ్ఖము మొదలయినవి తొమ్మిది నిధిభేదములనుట. Auri-ferous gems. [మహాపద్మః, పద్మః, శఙ్ఖః, మకరః, కచ్ఛపః, ముకుందః, కుందః, నీలః, ఖర్వః॥పు॥] ఇవి నవనిధిభేదములు.

ఇతిస్వర్గవర్గః.

ద్యౌదివా (ద్వేష్టియా) మభ్రం ప్రియమపుష్కర మమృతమ్। నభో ౭ స్తరిక్షం గగన మనంతసురవర్త ఖమ్॥

ద్యౌః॥౬॥-ద్యౌః॥౧౧, ౧౨॥- అభ్రమ్ - ప్రియమ॥౧౩॥- పుష్కరమ్-అమృతమ్- నభః॥౧౪॥- అస్తరిక్షమ్-గగనమ్-అనంతమ్- సురవర్తమ్॥౧౫॥-ఖమ్-వియత్-విష్ణుపదమ్॥న॥- ఆకాశమ్- విహాయః ॥౧౬, ౧౭॥-ఆకాశముపేళ్లు. The sky or atmosphere.

స్వర్గముతోజేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

4

వియద్విష్ణుపదం(వాతు
పుం) స్యాకాశవిహాయ
సీ [విహాయసోఽపినా
కోఽపి ద్యు రపి స్యా
త్త దవ్యయమ్| తారా
పథ శ్శబ్దగుణో మేఘ
ద్వారం మహాబిలమ్|]
ఇతివ్యామవర్గః.

దిశ స్తుకకుభః కాష్ఠా
ఆశాశ్చహరితశ్చ(తాః)||

ప్రాచ్య వాచీప్రతీచ్య
(స్తాః పూర్వదక్షిణ ప
శ్చిమాః) |

(ఉత్తరాది) గుదీచీ
(స్యా) ద్విశ్యంతు (త్రిషు
దిగ్భవే) || (అవాగ్భవ)
మవాచీన ముదీచీన
(ముదగ్భవమ్)| ప్రత్యగ్భ
వం) ప్రతీచీనం ప్రాచీనం
(ప్రాగ్భవం త్రిషు)||

ఇంద్రోవహ్నిః పితృప
తిర్నైరృతో వరుణో
మరుత్ కుబేరః ఈశః (ప
తయః పూర్వాదీనాం
దిశాం క్రమాత్) || ౧౫ ||

ఐరావతః పుణ్డరీకో
వామనః కుముదోఽఞ్జ
నః | పుష్పదంతస్సార్వ

[విహాయసః-నాకః||పు||-ద్యుః||అవ్య||- తారా
పథః-శబ్దగుణః ||పు|| - మేఘద్వారమ్- మహాబి
లమ్ ||న|| అధికపాఠము.]

ఆ కాశముతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

దిశః ||శ్||-కకుభః||భౌ||-కాష్ఠాః- ఆశాః||ఆ||
హరితః ||త్||,సీ,బ|| ౫-దిక్సామాన్యనామములు
Quarters of the world.

ప్రాచీ- అవాచీ (పా) అపాచీ-ప్రతీచీ ||సీ|| ౩
వరుసగాఁబూర్వ,దక్షిణ,పశ్చిమదిక్కులపేళ్లు.
East, South, west.

ఉదీచీ||సీ||౧-ఉత్తరదిక్కుపేరు. North.

దిశ్యమ్||త్రి||౧ - దిక్కులందుఁబుట్టినవస్తువు
పేరు. [అవాచీనమ్ = దక్షిణదిక్కునఁ బుట్టినది;
Southern. ఉదీచీనమ్=ఉత్తరదిక్కునఁ బుట్టినది;
Northern. ప్రతీచీనమ్ = సడమటిదిక్కునఁ బుట్టి
నది; Western. ప్రాచీనమ్=తూర్పుదిక్కునఁ బుట్టి
నది; Eastern.]

ఇంద్రః-వహ్నిః-పితృపతిః-నైరృతః - నరు
మరుత్ - కుబేరః- ఈశః ||పు|| ౧ - క్రమాత్ః
వరుసగా, పూర్వాదీనామ్=తూర్పుమొదలైన, ౬
శామ్ = (ఎనిమిది) దిక్కులకు, పతయః=అధిపతు
లపేళ్లు. Regents of quarters and points.

ఐరావతః-పుణ్డరీకః-వామనః - కుముదః- అ
ఞ్జనః-పుష్పదంతః - సార్వభౌమః-సుప్రతీకః||పు||
౧-దిగ్గజాః=(వరుసగా నెనిమిది) దిగ్గజములపేళ్లు.

భౌమస్సుప్రతీక (శ్వది
గ్గజాః) || కరిణ్యోఽభ్ర
ముగికపిలా పిజ్జలాఽను
పమాక్రమాత్ । తా
మ్రపర్ణీ శుభ్రదస్తీచా
జ్జనా చాజ్జనావతీ || 22 ||

(క్షీణావ్యయస్త్వ) పది
శం (దిశోర్క్రధ్య) విదిక్
(స్త్రియామ్) । అభ్యస్త
రం త్వస్తరాశం చక్ర
వాశం తు మణ్డలమ్ ||

అభ్రం మేఘా వారి
వాహః స్తనయిత్నుర్భ
లాహకః । ధారాధరోజ
లధర స్తటిత్వా న్వారి
దోఽమృభృత్ || ఘ
నజీమూత ముదిర జల
ము ధూమయోనయః ।
కాదమ్బినీ మేఘమాలా
త్రిషు మేఘభవేఽభ్ర
యమ్ || స్తనితం గర్జితం
(మేఘనిర్ఘోషా) రసితా
దిచ । శమ్పాశతప్రాదా
హ్రాదినై ర్వావత్యః శ్చ
ణప్రభా || తటిత్సాదామ
నీ విద్యుచ్ఛ్విలాచప
లాఽపిచ । స్ఫుర్జ్జఘర్వ

Elephants belonging to the Eight regents.

అభ్రముః-కపిలా - పిజ్జలా - అనుపమా-తా
మ్రపర్ణీ-(పా) తామ్రకర్ణీ-శుభ్రదస్తీ - అజ్జనా-
అజ్జనావతీ || 21 || ౨-క్రమాత్=వరుసగా, కరిణ్యాః=
అష్టదిగ్గజముల భార్యలపేళ్లు.

అపదిశమ్ || స, అవ్య || - విదిక్ || సీ || ౨-దిశోర్క్ర
ధ్య=రెండుదిక్కులనడుమనుండెడు మూలదిక్కు
లపేళ్లు. Intermediate point. అభ్యస్తరమ్-అస్త
రాశమ్ || స || ౨-మధ్యస్రదేశముపేళ్లు. Included
space. చక్రవాళమ్-మణ్డలమ్ || స || ౨-మణ్డలాకా
రమైనవస్తువుపేళ్లు. The sensible horizon or
any orb and circumference.

అభ్రమ్ || స || - మేఘః - వారివాహః - స్తనయ
త్నుః-బలాహకః - ధారాధరః - జలధరః - తటి
త్వాన్ || త్ || - వారిదః - అమృభృత్ - ఘనః - జీ
మూతః-ముదిరః - జలమూక్ || చ్ || - ధూమయోనిః
|| పు || ౧౫ - మేఘముపేళ్లు. A cloud.

కాదమ్బినీ-మేఘమాలా || సీ || ౨-మేఘపంక్తిః.
A succession of clouds. అభ్రయమ్ || త్రి || ౧-మే
ఘభవే=మేఘమునందుఁబుట్టిన జలాదులు. స్తని
తమ్-గర్జితమ్-రసితమ్ || స || 3-మేఘములధ్వని-అ
నఁగానుఱుము. The rattling of thunder. ఆదిశ
బ్దముచేత స్వనితధ్వనితాదులగుపేళ్లునుకలవు. శం
పా(పా) సంపా-శతప్రాదా-హ్రాదినీ-ఐరావతీ-క్షణ
ప్రభా-తటిత్-సాదామనీ - (పా) సాదామనీ-వి
ద్యుత్ - చ్ఛ్విలా - చపలా || సీ || ౧౧-మెఱుము.

జ్రనిర్ఘోషో మేఘజ్యోతి
రిరమ్మదః ||౮౨|| ఇన్ద్రా
యుధంశ క్రధను (స్తదే
వ ఋజు)రోహితమ్| వృ
ష్టిర్వర్షం (తద్విఘా తే)వ
గ్రహావగ్రహా (సమా||
ధారాసంపాత ఆసారః
శీకరోఽమృతకణః (స్పృ
తః)| వర్షోపల స్తుకరకా
(మేఘచ్ఛన్నే ౭ హ్ని)
దుర్ద్ధి నమ్||౮౪||

అన్తర్ధావ్యవధా (పుం
సి)త్వన్తర్ధిరపవారణమ్
అపిధానతిరోధాన పిధా
నాఽచ్ఛాదనానిచ||

హిమాంశు శ్చంద్ర
మాశ్చంద్ర ఇన్ద్రః కుము
దబాన్ధవః | విధుస్సు
ధాంశు శ్శుభ్రాంశు రో
షధీశో నిశాపతిః||౮౬||
అజ్ఞో జై వాతృక సో
మోగ్లో ర్మృగాజ్కుః
కలానిధిః | ద్విజరాజశ్చ
శధరో నక్షత్రేశః ఊపా

Lightning. స్ఫూర్జఘః-వజ్రనిర్ఘోషః (పా) వజ్రని
ష్పేషః||పు||౨-వజ్రఘట్టనమువలనఁగలిగిన మ్రోఁ
త. A clap of thunder. మేఘజ్యోతిః||స్,న||-ఇర
మ్మదః||పు||౨-మేఘమునందున్న తేజస్సు. A flash
of lightning. ఇన్ద్రాయుధమ్- శ క్రధనుః ||ష్,న||
౨-ఇన్ద్రధనుస్సు. Rainbow. రోహితమ్||న||౧-
ఋజు=చక్కఁగానున్న యాధనుస్సు. Indra's bow
unbent. వృష్టిః||సీ||-వర్షమ్||న||౨-వాన. Rain.
వగ్రహః-అవగ్రహః ||పు|| ౨-తద్విఘాతే=అవర్ష
ముయొక్క విఘ్నమునందువర్తించును. అనఁగా
ననావృష్టి. Drought. ధారాసంపాతః - ఆసారః
||పు||౨-జడివాన. A hard shower. శీకరః-అమృ
తకణః||పు||౨-తుంపురులు. Thin rain. వర్షోపలః
||పు||-కరకా||సీ|| (పా) కరకః||పు|| ౨-వడగండ్లు.
Hail. దుర్ద్ధి నమ్||న||౧- మేఘచ్ఛన్నే=మేఘముచే
తఁగప్పఁబడిన, అహ్ని=దినము. A cloudy day.

అన్తర్ధా-వ్యవధా||సీ||-అన్తర్ధిః||పు||-అపవార
ణమ్ - అపిధానమ్ - తిరోధానమ్ - పిధానమ్-
ఆచ్ఛాదనమ్||న||౮ - కప్పట పేల్లు. Covering,
disappearance or concealment.

హిమాంశుః - చంద్రమాః||స్||-చంద్రః-ఇన్ద్రః-
కుముదబాన్ధవః - విధుః -సుధాంశుః-శుభ్రాంశుః-
ఓషధీశః-నిశాపతిః-అజ్ఞః-జై వాతృకః-సోమః-
గ్లో-మృగాజ్కుః - కలానిధిః-ద్విజరాజః - శశ
ధరః - నక్షత్రేశః - ఊపాకరః ||పు||౨౦ - చం
ద్రునిపేల్లు. The moon.

కరః || ౮౭ ||

కలాతు (షోడశో భా
గో) బిమ్బా (౭ స్త్రీ) మ
ణ్డలం (త్రిమ) ।

భిత్తం శకలఖణ్డే (వా
పుంస్య) ర్ధో ౭ ర్ధం (సమే
౭ంశ కే) చన్ద్రికా కా
ముదీ జ్యోతస్స ప్రసా
దస్తు ప్రసన్నతా । కళ
క్షా జ్ఞానాన్తానంచచి
హ్నం లక్ష్మ చలత్సుణమ్ ||
౮౮ || [పాళిః కేతు ర్ధ్వ
జో లిజ్గం నిమిత్తం వ్య
జ్ఞానం వదమ్ । ప్రజ్ఞానం
చా వ్యభిజ్ఞానం లలా
మంచ లలామచ) ||

సుషమా (పరమా శో
భా) శోభా కాన్తిర్ద్యుతి
శ్చవిః । అనశ్శాయస్తునీ
హారస్తుపారస్తుహినం
హిమమ్ । ప్రాలేయం మి
హికా చాథ హిమానీ
హిమసంహతిః । శీతం
(గుణే తద్వదర్థా) స్సుపి
మశ్శిశిరోజడః । తుషార
శ్శీతల శ్శీతోహిమ (స్స
ప్తాన్యలిజ్గకాః) ||

ధ్రువ బౌత్తానపాది

కలా||సీ||౧-చంద్రునియొక్క పదియూటవసాలి
పేరు. A digit. బిమ్బః||ప్ప||- మణ్డలమ్||త్రి|| ౭-
చంద్రసూర్య మండలముల పేళ్లు. The disc of
the sun or moon.

భిత్తమ్||న||-శకలమ్-ఖణ్డమ్||ప్ప||-అర్ధః||పు||౮-
తునుకపేళ్లు. A part. అర్ధశబ్దము సమాంశమును
జెప్పనపుడు ||న||. Half. చన్ద్రికా-కాముదీ-జ్యో
తస్స||సీ||౩-వెన్నెలపేళ్లు. Moonlight. ప్రసాదః
||పు|| - ప్రసన్నతా ||సీ|| ౨- నిర్మలత్వముపేళ్లు.
Purity. కలజ్కః-అజ్కః ||పు|| - లాఙ్ఘనమ్-చి
హ్నమ్-లక్ష్మ||న్||-లతుణమ్||స||౩- గుణుత్తుపేళ్లు.
A spot or mark. [పాళిః|| సీ||- కేతుః - ధ్వజః -
లిజ్గమ్ - నిమిత్తమ్ - వ్యజ్ఞానమ్ - వదమ్ - ప్రజ్ఞా
నమ్ - అభిజ్ఞానమ్ - లలామమ్ - లలామ ||సీ||
అధికపాఠము.]

సుషమా||సీ||౧- పరమా=ఎక్కువైన, శోభా=...
కాంతిపేరు. Exquisite beauty. శోభా-కాన్తిః...
ద్యుతిః-ఛవిః||సీ||౮-కాంతిపేళ్లు. Splendour. అన
శ్శాయః- నీహారః- తుషారః||పు||-తుహినమ్-హి
మమ్-ప్రాలేయమ్||స||-మిహికా (ప్రామహికా||సీ||
౭-మంచుపేళ్లు. Frost. హిమానీ- హిమసంహతిః
||సీ||౨-మంచుయొక్క సమూహముపేళ్లు. A mass
of Snow. శీతమ్- ౧- గుణవాచకమైనపుడు ||స||
శైత్యగుణముపేరు. Chillness. సుపిమః(పా)సుశి
మః-శిశిరః-జడః-తుషారః-శీతలః- శీతః- హిమః||
౭- శైత్యగుణముగల వస్తువుపేళ్లు. Frigid. ఇది
విశేష్యలింగములు. ధ్రువః- బౌత్తానపాదిః ||పు|| .

(స్వ)దగ స్త్యసి కుమ్భ
సమ్భవః॥ మైత్రావరుణి
(రస్యైవ) లోపాముద్రా
(సధర్మిణీ)॥ నక్షత్రము
క్షంభంతారాతారకా
పుష్క(వాస్త్రియామ్)॥
దాక్షాయణ్యో(౨శ్వినీ
త్యాదితారా, అశ్వయు
గశ్వినీ । రాధావిశాఖా
పుష్కేతుసిధ్యతిష్యాశ్ర
విష్టయా॥౯౮॥ (సమా)
ధనిష్ఠా (స్యః) ప్రోష్ఠప
దా భాద్రపదాః (స్త్రి
యః)॥మృగశీర్షం మృగ
శిర(స్తస్మిన్నేవా)౨౮
హాయణీ॥ ఇల్వలా) స్త
చ్చిరోదేశే తారకా ని
వసన్తియాః)।

బృహస్పతిస్సురాచా
ర్యోగీష్వతిర్ధివణో గు
రుః॥ జీవ ఆజ్ఞీరసోవా
చస్పతి శ్చిత్రశిఖణ్ణిజః॥
శుక్రోదైత్యగురుః కా
న్య ఉశనా భార్గవః క
విః॥ అజ్ఞారకః కుజోభా
మో లోహితాజ్ఞో మ

౨- ధృవునిపేళ్లు. The polar star. అగస్త్యః -
కుమ్భసమ్భవః-మైత్రావరుణిః॥పు॥ ౩- అగస్త్యుని
పేళ్లు. Star canopus. లోపాముద్రా॥సీ॥ ౧- అగ
స్త్యునిభార్యపేరు. నక్షత్రమ్-ముక్షమ్-భమ్॥న॥-
తారా॥సీ॥- తారకా- ఉడు॥న్న॥ ౬-నక్షత్రము
పేళ్లు. A star. అశ్వినీత్యాదితారాః= అశ్వినీనక్ష
త్రము మొదలయినయిరువదియేడునక్షత్రములు,
దాక్షాయణ్యః॥ఈ, సీ, బ॥=దాక్షాయణ్య లనఁబడు
చున్నవి. Asterisms. అశ్వయుక్త్॥జ్త్॥-అశ్వినీ॥సీ॥
౨- అశ్వినీనక్షత్రముపేళ్లు. The head of Aries.
రాధా- విశాఖా ॥సీ॥౨-విశాఖానక్షత్రముపేళ్లు.
పుష్కమ్॥న॥- సిధ్యః-తిష్యః॥పు॥ ౩-పుష్కనక్షత్ర
ముపేళ్లు. Stars in cancer. శ్రవిష్ఠా- ధనిష్ఠా ॥సీ॥
౨-ధనిష్ఠపేళ్లు. The Dolphin. ప్రోష్ఠపదాః ॥సీ॥
౧-పూర్వాభాద్రపేరు. భాద్రపదాః ॥సీ॥౧-ఉత్త
రాభాద్రపేరు. The wing of Pagasus. మృగశీ
ర్షమ్-మృగశిరః॥న్, న॥-ఆగ్రహాయణీ ॥సీ॥౩-మృగ
శీర్షపేళ్లు. Orion. ఇల్వలాః॥ ౧-తచ్చిరోదేశే= ఆ
మృగశీర్షనక్షత్రముమీఁదః యాః తారకానినసన్తి
=ఏనక్షత్రము లున్నవై అవి. Stars in the
head of Orion.

బృహస్పతిః-సురాచార్యః-గీష్వతిః- ధివణః-
గురుః-జీవః-ఆజ్ఞీరసః- వాచస్పతిః- చిత్రశిఖణ్ణిజః
॥పు॥౯- బృహస్పతిపేళ్లు. Jupiter. శుక్రః-చిత్రశ్ర
గురుః-కాన్యః-ఉశనా॥న్॥-భార్గవః-కవిః॥పు॥౬-
శుక్రునిపేళ్లు. Venus. అజ్ఞారకః- కుజః- భౌమః-
లోహితాజ్ఞః-మహీసుతః॥పు॥ ౫- అంగారకునిపే
ళ్లు. Mars. రాహిణీయః-బుధః-సౌమ్యః॥పు॥ ౩-
బుధునిపేళ్లు. Mercury. సౌరిః- శనైశ్చరః॥పు॥

హీనుతః। రాహిణీయో
బుధస్సమ్య (స్సమకా)
సారిశనై శ్చరా||శనిమ
న్దౌ పజ్జుకాతా ఛాయా
పుత్రోఽసిత్తోర్జజః ||]

తమస్తు రాహు స్సన్వి
ర్భానుస్సైంహికేయో
విధుంతుదః । (స పర్వ
యో మరీచ్యత్రి ము
ఖా) శ్చిత్రశిఖణ్డినః|| (రా
శీనాముదయో) లగ్నం
తేతుమేషనృపాదయః।
సూరసూర్యార్య మా
దిత్యద్వాదశాత్తదివా
కరాః||౧౦౦||భాస్కరా
హస్కర బ్రధ్న ప్రభా
కర విభాకరాః। భాస్వ

ద్వివస్వ త్సప్తాశ్వ హరి
ద శోష్ణరశ్మయః ||
విక ర్తనార్కమార్తణ్డ
మిహిరారుణఘాషణః।
ద్యుమణి స్తరణి ర్మిత్ర
శ్చిత్ర భానుర్విరోచనః||
విభావసుర్గ్రహపతి స్త్వి
షాంపతి రహర్పతిః। భా
నుర్హంస సహస్రాంశు
స్తవన సవితారవిః ||
కర్కసాక్షీ జగచ్చక్షు
రంశుమాలీ త్రయీత

౨-శనిపేళ్లు. Saturn. [శనిః-మన్తః-పజ్జుః-కాలః-
ఛాయాపుత్రః-అసిత్తః-అగ్గ-జః] అధికపాతము.
తమః ||న్,ష్వ|| - రాహుః-స్వర్భానుః-సైంహికే
యః-విధుంతుదః ||పు|| ౫- రాహుపుసేళ్లు. The
ascending node.

మరీచ్యత్రిముఖాః=మరీచి, అత్రి, (అంగిరస్సు,
పులస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు, నసిష్ఠుడు)
మొదలయిన, సప్తర్షయః=సప్తర్షులు, చిత్రశిఖణ్డ
నః ||న్,పు,బ|| =చిత్రశిఖండులసంబంధుడు. Ursa
major. లగ్నమ్||స||౧- రాహులయుదయముపేడు.
Ascension. ఆరాసులు మేషము, Aries. వృషభ
ము, Taurus. మిథునము, Gemini. కర్కటకము,
Cancer. సింహము, Leo. కన్య, Virgo. తుల,
Libra. వృశ్చికము, Scorpio. ధనుస్సు, Sag-
ittarius. మకరము, Capricorn. కుంభము,
Aquarius. మీనము, Pisces. అను పండ్రెండు.
Signs of Zodiac.

సూరః (సా) శూరః - సూర్యః - అర్యమ
||న్||-ఆదిత్యః-ద్వాదశాత్తా ||న్|| - దినాకరః-భా
స్కరః-అహస్కరః-బ్రధ్నః - ప్రభాకరః - విభా
కరః - భాస్వాన్ ||త్||-వివస్వాన్ ||త్|| - సప్తా
శ్వః-హరిదశ్వః-ఉష్ణగశ్విః - విక ర్తనః - అగ్గ-
మార్తణ్డః (సా) మార్తాణ్డః - మిహిరః - అరుణః .
పూషా ||న్||-ద్యుమణిః - తరణిః - మిత్రః-చిత్ర
భానుః - విరోచనః - విభావసుః - గ్రహపతిః -
త్విషాంపతిః-అహర్పతిః - భానుః - హంసః-సహ
స్రాంశుః- తపనః - సవితా ||ఋ||- రవిః ||పు||౩౭-
సూర్యునిపేళ్లు. The Sun. [కర్కసాక్షీ||న్||- జగ
చ్చక్షుః||మ్||-అంశుమాలీ ||న్|| - త్రయీతనః-ప్ర

నుః । ప్రద్యోతనో దిన
మణిః ఖద్యోతో లోక
బాన్ధవః ॥ ఇనో భగో
ధామనిధిః పద్మినీవల్ల
భో హరిః॥]

మారరః పిల్లళో దణ్డ
(శ్చణ్డాంశోఃపారిపార్శ్వ
కాః) । సూరసూతో²
రుణో²సూరుగి కాశ్యపి
ర్గరుడాగ్రజః ॥ ౧౦౮ ॥
పరివేషస్తు పరిధి రుప
సూర్యక మణ్డలేకిరణో
స్రమయాఖాంశు గభ
స్తి ఘృణిధృష్టయః ॥
భానుగి కరో మరీచిః
(స్త్రీ పుంసయో) ర్దీధితిః
(స్త్రీయామ్) । (స్యగి)
ప్రభారు గ్రుచి స్త్వి
ద్భా భా శ్చవిద్యుతి దీ
ప్తయః ॥ ౧౦౯ ॥ రోచి
శ్శోచి (రుభే క్షీ బే; ప్ర
కాశోద్యోత ఆతపః ।
కోష్ణంక పౌష్ణం మన్దో
ష్ణంకదుష్ణం(త్రిషుతద్వ
తి) ॥ ౧౧౦ ॥ తిగ్ంతీక్ష్ణం
ఖరం (తద్వస్త్రైగతృ
ష్ణా మరీచికా ।

ఇతి దిగ్వర్గః.

ద్యోతనః- దినమణిః- ఖద్యోతః-లోక బాన్ధవః-ఇ
నః- భగః-ధామనిధిః-పద్మినీవల్లభః-హరిః] అధిక
పాఠము.

బాంబాయిప్రతియందుండు అధిక పాఠము.

[పద్మాక్షస్తేజసాంరాశి శ్చాయానాథస్తమిస్తహా]
మారరః-పిల్లళః-దణ్డః॥పు॥౩- చణ్డాంశోః=సూ
ర్యునియొక్క, పారిపార్శ్వకాః=సార్శ్వమునందుం
డు నంగదేవతలపేళ్లు. Attendants of the Sun.
సూరసూతః- అరుణః- అనూరుః- కాశ్యపిః-గరు
డాగ్రజః॥పు॥౫-సూర్యసారథిపేళ్లు. The dawn,
the charioteer of the Sun. పరివేషః-(పా) పరివే
శః-పరిధిః॥పు॥- ఉపసూర్యకమ్-మణ్డలమ్॥న॥౮-
క దాచిత్తుగా సూర్యునిచుట్టుచూడఁబడుకుండలా
కారమైన తేజోవిశేషముపేళ్లు. Halo. కిరణః-ఉ
న్రః- మయాఖః- అంశుః- గభ స్తిః- ఘృణిః-ధృ
ష్టిః-(ప)వృష్టిః-భానుః-క రః॥పు॥-మరీచిః॥ప్స॥-దీధి
తిః॥సీ॥౧౧-సూర్యకిరణములపేళ్లు. A ray. ప్ర భా-
రుక్॥చ్॥-రుచిః-త్విత్ ॥ష్॥- భా-భాః॥న్॥-ఛవిః.
ద్యుతిః-దీప్తిః॥సీ॥-రోచిః ॥న్॥-శోచిః ॥న్॥న॥ ౧౧.
సూర్యకాంతిపేళ్లు. Light. ప్ర కాశః- ద్యోతః.
ఆతపః॥పు॥ ౩-ఎండపేళ్లు. Sunshine. కోష్ణమ్-
క పౌష్ణమ్-మన్దోష్ణమ్-కదుష్ణమ్॥న॥౮- ఇంచుక
వేడిమిపేళ్లు. Warmth. ఇంచుక వేడిమిగలవస్తు
వునుజెప్పనపుడు॥త్రి॥. తిగ్గమ్-తీక్ష్ణమ్-ఖరమ్॥న॥
౩-వేడిమిపేళ్లు. Heat. ఆకోష్ణాదిశబ్దములవలెవే
డిమిగలవస్తువునుజెప్పనపుడు॥త్రి॥. మృగతృష్ణా-
మరీచికా॥సీ॥౧- ఎండమావులపేళ్లు. Mirage.
దిక్కులతోఁజేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

కాలోద్భవోఽప్యనే
హోఽపిసమయోఽప్య
థ పక్షతిః॥ ౧౦౮॥ ప్ర
ప (ద్వే ఇమే స్త్రీ త్వేత
దాద్యా) స్తిథయో (ద్వ
యోః) । ఘస్రోదినాహ
ని (వాతు క్లీ బే) దివస
వాసకా ॥ ౧౦౯ ॥ ప్ర
త్యూహోఽహర్ముఖం క
ల్య ముషః స్రత్యుషసి
అపి ప్రభాతంచ దినా
స్తేతుసాయస్సన్ధ్యా పి
తృప్రసూః ॥ ౧౧౦ ॥

(ప్రాహ్లాపరాహ్లామధ్యా
హ్న) స్త్రీసప్త్య

(మథ) శర్వరీ నిశా నిశీ
ధినీ రాత్రి స్త్రీయామా
క్షణదా త్మపా॥ ౧౧౧॥
విభావరీ తమస్విన్యార
జనీ యామినీ తమిత
మిస్తా (తామసీ రాత్రి)

శ్చౌతీన్య (చన్దిక
యాఽన్వితా)॥ ౧౧౨॥

(ఆగామివర్త మానాహ
ర్యక్తాయాంనిశి) పక్షి
ణీ ।

గణరాత్రం (నిశా బ
హ్వయి) ప్రదోహ రజ

కాలః-దిప్తః-అనేహః॥న్-సమయఃపు॥౪-కా
లముపేళ్లు. Time. పక్షతిః-స్రతిపత్ ॥ద్,సీ॥ ౧-
పాడ్యమిపేళ్లు. First lunar day. తిథయః॥ప్స,ఇ,
బ॥౧-పాడ్యమి మొదలయినతిథులపేరు. A lunar
day. ఘస్రోపు-దినమ్-అహః॥న్,న॥-దినసః-వా
సరః॥ష్వ॥౫-దివసములపేళ్లు. A day. ప్రత్యూ
హఃపు-అహర్ముఖమ్-కల్యమ్-ఉషః-స్రత్యుషః
॥న్॥-ప్రభాతమ్ ॥న॥ ౬-ప్రాతఃకాలముపేళ్లు.
Morning. దినాన్తః-సాయఃపు॥(సా)సాయమ్॥అ
వ్య॥ ౨ - సాయంకాలముపేళ్లు. Evening. సం
ధ్యా-పితృప్రసూః॥క్షి,సీ॥ ౨-సంధ్యాకాలము
పేళ్లు. Twilight. [వృష్టం విభాతంద్వేక్షీ బే పుం
సి గోసర్గఇవ్యతే॥] అధికపాశము.

త్రిసప్త్యమ్॥న॥౧-ప్రాహ్లాపరాహ్లామధ్యాహ్న
ములను దినాద్యస్తమధ్యభాగసమూహముపేరు.
Forenoon, afternoon and mid-day.

శర్వరీ-నిశా-నిశీధిని - రాత్రి-త్రియామా-
క్షణదా-త్మపా-విభావరీ-తమస్విని - రజనీ-యా
మినీ-తమి (సా) తమా॥సీ॥౧౨॥రాత్రిపేళ్లు.
Night.

తమిస్తా॥సీ॥౧ - తామసీరాత్రిః = గాఢాంధ
కారపురాత్రిపేరు. A dark night.

శ్చౌతీన్య॥సీ॥౧-చన్దికయా=వెన్నెలతోడ,అ
న్వితా=కూడిన రాత్రిపేరు. A moonlight night.

పక్షిణీ॥సీ॥౧ - ఆగామివర్తమానాహర్యక్తా
యాంనిశి = వచ్చునట్టిపగటితోను నడిచెడుపగ
టితోనుంగూడిన రాత్రిపేరు. A night and two
days.

గణరాత్రమ్॥న॥౧ - నిశాఃబహ్వయః = పెక్కు-
రాత్రులపేరు. A multitude of nights. ప్రదోషః

నీముఖమ్॥ ౧౧౩॥ ||పు॥-రజనీముఖమ్॥న॥ ౨- ప్రదోష కాలము పేళ్లు.
The beginning of night.

అర్ధరాత్రనిశీథా (ద్వా) అర్ధరాత్రః-నిశీథః॥పు॥ ౨- అర్ధరాత్రము పేళ్లు.
midnight. [8th part of the day.

(ద్వా) యామప్రహరా యామః-ప్రహరః॥పు॥ ౨- జాము పేళ్లు. The
(సమా) (స) పర్వసన్నిః పర్వసన్నిః॥పు॥ (ప) పర్వన్, స॥సన్నిః॥ పు॥ ౧-
(ప్రతిపత్పంచదశోర్వ దస్తరమ్)॥ ౧౧౪॥ పాడ్యమిపున్నమలకును పాడ్యమి యనూవాస్య
లకును మధ్యనున్న కాలము పేరు. The full and
change of the moon.

పక్షాంతా పంచదశ్యో పక్షాంతా ॥పు॥ - పంచదశ్యో॥ ఈ, సీ, ద్వి॥
(ద్వే) -౨-పున్నమకును అమావాస్యకును పేళ్లు.

పౌర్ణమాసీ తు పూర్ణమాసీ-పూర్ణమా॥సీ॥ ౨-పున్నమ పేళ్లు.
ర్ణమా॥ (కలాహీనేసా) Day of full moon. నిశాకరే=చంద్రుడు, కళా
౨నుమతిః(పూర్ణే) రా హీనే(సతి)=ఒకకళ చేదక్కునై నవాడుగానున్న
కా (నిశాకరే)॥ ౧౧౫॥ ప్పడు, సా=ఆపున్నమ, అనుమతిః॥సీ॥౧-అనుమతి
యనంబడుచున్నది. Moon one digit less than
full. పూర్ణే (సతి) = పదాఱుకళలతోఁగూడియు
న్నప్పడు, రాకా॥సీ॥౧-రాక యనంబడుచున్నది.
Moon quite full.

అమావాస్య త్వ అమావాస్య-అమావస్యా॥సీ॥-దర్శః - సూ
మావస్య దర్శ సూ ర్యేన్ద్రసంజమః॥పు॥౪- అమావాస్య పేళ్లు. Day of
ర్యేన్ద్రసంజమః॥ (సా దృ) new moon. సినీవాలీ॥సీ॥౧-దృష్టేన్ద్రఃసా=చంద్ర
ప్తేన్ద్ర) సినీవాలీ (సా కళ కనఁబడినయమావాస్య పేరు. కుహూః॥సీ॥౧-
నప్తేన్ద్రకలా) కుహూః॥ నప్తేన్ద్రకలాసా = చంద్రకళ కనఁబడని యమా
వాస్య పేరు.

ఉపరాగో గ్రహణ ఉపరాగః-గ్రహణః॥పు॥ ౨- గ్రహణము పేళ్లు.
(రాహుగ్రస్తే త్విదౌ సోపప్లవః-ఉపరక్తః॥పు॥ ౨-రాహుగ్రస్తే=రా
చ పూష్ణిచ) । సోపప్ల హువుచేత గ్రహింపఁబడిన, ఇంద్రో=చంద్రునికిని, పూ
మౌపరక్తా(ద్వా) ష్ణిచ=సూర్యునికిని పేళ్లు. Eclipsed Sun or moon

వర్జ్యత్పాత ఉపా అగ్న్యత్పాతః-ఉపాహితః॥ పు॥ ౨-ధూవ

హితః॥	౧౧౭॥	కేతుస్ససేళ్లు. A meteor or a comet.
(ఏకయోక్త్యా) పుష్పవ న్తాదివాకరనిశాకరా)		పుష్పవన్తా ॥త్ ॥ (ప) పుష్పదన్తా॥అ, పు, ద్వి॥ ౧ - ఏకయాఉక్త్యా = ఒకమాటచేత; దివాకర నిశాకరా=సూర్యచంద్రుల సేరు. Sun & moon.
(అష్టాదశనిమేషాన్తు) కాష్ఠా		కాష్ఠా॥సీ॥౧ - అష్టాదశనిమేషాః = పదునెని మిది రెప్పపాట్లకాలము సేరు. Time measured by 18 twinklings.
(త్రింశత్తుతాః) క లా॥	౧౧౮॥	కలా॥సీ॥౧ - త్వాత్రింశత్ = అట్టి కాష్ఠాలు ముప్పదిగూడినకాలము సేరు. Eight seconds.
తాన్తు (త్రింశ) త్సణ		త్సణః॥పు॥౧ - త్వాత్రింశత్ = అట్టి కళలు ముప్పదిగూడినకాలము సేరు. Four minutes.
(స్తేతు) ముహూర్తా (ద్వాదశాస్త్రియామ్)		ముహూర్తః॥పు॥౧ - తేద్వాదశ = అట్టిత్సణము లు పండ్రెండుగూడినకాలము సేరు. 48 minutes.
(తేతు త్రింశ) ద హారాత్రః		అహారాత్రః॥పు॥౧ - తేత్రింశత్ = అట్టిము హూర్తములుముప్పదిగూడినకాలము సేరు. A day.
పక్ష (స్తేదశ పంచ చ॥	౧౧౯॥	పక్షః॥పు॥౧ - తేదశపంచ = అట్టియహారా రాత్రులు పదు నేనుగూడిన కాలము సేరు. A fortnight.
(పక్షౌ పూర్వాపరా) శుక్లకృష్ణే		శుక్లః॥పు॥౧ - కృష్ణః॥పు॥౧ - నరుసంగ బూర్వపక్షము (light fortnight.) నకును, అపర పక్షము (dark fortnight.) నకును పేర్లు.
మాసన్తు (తాపుభౌ)		మాసః॥పు॥౧ - తాపుభౌ = ఆశుక్లకృష్ణపక్ష ములు రెండుగూడినకాలము సేరు. A month.
(ద్వాద్వా మాఘాది మాసాస్యా) దృతు		ఋతుః॥పు॥౧ - మాఘమాసము ముదియు రెండేసి నెలలుగూడిన కాలము సేరు. Season.
(స్తే)రయనంత్రిభిః॥	౧౨౦॥	అయనమ్ ॥స॥౧ - త్త్రిభిః అట్టిఋతులు మూడుగూడిన కాలము సేరు. A half-year.
(అయనే ద్వ్యగతిరుద గ్దక్షిణౌ ర్గన్యవత్స రః)		వత్సరః॥పు॥౧ - సూర్యనియు త్తిగభ్రుడుక్కు స సంచారముగాను దక్షిణపుటక్కు ససంచారముగా న్ననుండుదక్షిణోత్తరాయణములు రెండేనుసంపా

(సమరాత్రి న్దివే కా
లే) విషువ ద్విషువం
(చ తత్) || ౧౨౧

(పుష్యయుక్తా పౌర్ణ
మాసీ) పౌషీ

(మా సేతుయత్ర సా ।
నామ్నాస) పౌషీ (మా
ఘాద్యాశ్చైవ మేకా
దశావరే) || ౧౨౨ ||

మార్గశీర్షే సహమార్గ
ఆగ్రహాయణిక (శ్చసః)

పౌషే తైవసహస్యా
(ద్వా)

తపా మాఘే౭

థ ఫాల్గునే || (స్యా) త్ర
పస్యః ఫాల్గునిక

(స్యా) చైత్రే చై
త్రికో మధుః ।

వై శాఖే మాధవౌ
• రాధో

త్సరమనంబడును. ఇదియె యొక యేడు. A year.
మాఘాది శ్రావణపర్యంతము సూర్యుని యుత్తర
గతి, యుత్తరాయణము. Sun's progress to the
north of the equator. శ్రావణాదిమాఘపర్యంత
ము దక్షిణగతి, దక్షిణాయనము. sun's progress
to the south of the equator. అట్టి ఆయనములు
రెండుగూడిన కాలము సంవత్సరమనుట. A year.

విషువత్ - విషువమ్ || న || ౨ - సమమైన రాత్రిం
బగళ్లుగల కాలము - అనఁగా రాత్రి పగలు సమమై
న కాలము పేళ్లు. Equinox.

పౌషీ || సీ || ౧ - పుష్యయుక్తా = పుష్యనక్షత్ర
ముతోఁగూడిన, పౌర్ణమాసీ = పున్నమపేరు.

పౌషః || పు || ౧ - ఏమాసమున నాపున్న మవచ్చు
నో, ఆమాసము పౌషమనంబడును. తక్కిన
మాఘమాసము మొదలగు పదు నెకొండును నిట్లు
తెలియఁదగినవి.

మార్గశీర్షః - సహః || న || - మార్గః - ఆగ్రహాయ
ణికః || పు || ౪ - మార్గశీర్షము పేళ్లు. December -
January.

పౌషః - తైవః - సహస్యః || పు || ౩ - పుష్యమా
సము పేళ్లు. January - February.

తపాః || నీ || - మాఘః || పు || ౨ - మాఘమాసము
పేళ్లు. February - March.

ఫాల్గునః - తపస్యః - ఫాల్గునికః || పు || ౩ - ఫాల్గున
మాసము పేళ్లు. March - April.

చైత్రః - చైత్రికః - మధుః || పు || ౩ - చైత్ర
మాసము పేళ్లు. April - May.

వై శాఖః - మాధవః - రాధః || పు || ౩ - వై శాఖ
మాసము పేళ్లు. May - June.

జ్యేష్ఠే శుక్ర

శుచి (స్వయమ్) ||
౧౨౪|| ఆమాఢే

శ్రావణే (తుస్యా)న్న
భా శ్శావణిక (శ్చసః,
(స్య) ర్నభస్యః ప్రౌ
వపద భాద్ర భాద్రప
దా సమాః || ౧౨౫||

(స్యా)దాశ్విని ఇషోఽ
ప్యాశ్వయుజోఽపి

(స్యా)తుకార్తికే బా
హు లోఽర్ద్రా కార్తికీకో

హేమంత

శ్శిశిరోఽస్త్రియామ్ ||
వసంతే పుష్పసమయ
స్సరభి

గ్రీష్మః షష్ఠాశ్చ నిదా
ఘ ఉష్ణోపగమ ఉష్ణః
ష్టాగమస్తపః || ౧౨౬||

(స్త్రియాం) ప్రావృట్
(స్త్రియాంభూమ్ని)వర్షా
(అథ)శరత్ స్త్రియామ్

(షడమీ) ఋతవని
పుంసి మార్గాదీనాం
యుగైః క్రమాత్ ||
౧౨౭||

సంవత్సరో వత్సరోఽ
భ్యో హాయనోఽ (స్త్రి)

జ్యేష్ఠః-శుక్రః ||పు|| ౨-జ్యేష్ఠమాసముపేళ్లు.
June - July.

శుచిః-ఆమాఢః (పా) ఆశాఢః ||పు|| ౨-ఆమాఢ
మాసముపేళ్లు. July - August.

శ్రావణః- నభాః ||స్||- శ్రావణికః ||పు|| ౩-
శ్రావణమాసముపేళ్లు. August - September.

నభస్యః - ప్రౌవపదః - భాద్రః - భాద్రపదః ||
పు|| ౪- భాద్రపదమాసముపేళ్లు. Sixth lunar
month. September - October.

ఆశ్వినిః-ఇషః-ఆశ్వయుజః ||పు|| ౩-ఆశ్వయుజ
మాసముపేళ్లు. October - November.

కార్తికః-బౌహులః-ఉర్దవః - కార్తికీకః || పు||
౪-కార్తికమాసముపేళ్లు. November-December.
హేమంతః ||పు|| ౧-హేమంతఋతువుపేరు. Winter.

శిశిరః || పు || ౧- శిశిరఋతువు. Cold Season.
వసంతః-పుష్పసమయః - సురభిః || పు || ౩-
వసంతఋతువుపేళ్లు. Spring.

గ్రీష్మః-ఉష్ణశః - నిదాఘః - ఉష్ణోపగమః-
ఉష్ణః - ఉష్ణాగమః - తపః ||పు|| ౬ గ్రీష్మఋతు
వుపేళ్లు. Hot Season.

ప్రావృట్. || ష, సీ || - వర్షాః ||ఆ, సీ, బ|| ౨-
వర్షఋతువుపేళ్లు. Rainy Season.

శరత్ ||ద్|| (ప)శరదా ||సీ|| ౧-శరదృతువుపేరు.
Autumn or Sultry season.

ఋతుః ||పు|| ౧- షడమీ=ఈయొఋతువు
లు, మార్గాదీనాం యుగైః క్రమాత్ = మార్గశీర్ష
ము మేషతై నపండ్రెండు నెలలలో రెండేసి నెలల
చేత నేర్పడుచున్నవి.

సంవత్సరః-వత్సరః-అబ్యః ||పు||-హాయనః || పు ||-
శరత్ ||ద్||- సమాః ||ఆ, బ || (ప) సమా ||సీ|| ౬-

శర త్సమాః ।

(మాసేన స్యా ద
హోరారాత్రః పైత్రో
వర్షేణదైవతః)॥౧౨౯
[దివ్యైర్వర్ష సహస్రైః
ద్వాదశభి రైవతం యు
గమ్॥]

దైవే యుగసహస్రే
ద్యే బ్రహ్మః
కల్పాతు (తౌస్యేణామ్)।

మన్వన్తరం తు (ది
వ్యానాం యుగానామే
కసప్తతిః)॥ ౧౩౦॥

సంవర్తకప్రలయః క
ల్పః క్షయః కల్పాంత
ః తస్మాత్ (అస్త్రీ) పఙ్కం
(పుమాన్) పాప్తా పాప
శిల్బిష కల్పషమ్॥౧౩౧॥
కలుషం వృజినై నోఽ
ఘ మం హో దురిత
దుష్కృతమ్ । స్యాద్ధర్మ
మస్త్రీయాం పుణ్యశ్రే
యసీ సుకృతం వృషః॥

ముత్స్యేతి ప్రమదో
హర్షః ప్రమోదామో

సంవత్సరము పేళ్లు. A year.

మనుష్యుల యొక మాసము చేత పితృదేవతల
కు నెకయ హోరారాత్రము-A patriarchal day.
అందు శుక్ల పక్షము పగలు, కృష్ణ పక్షము రాత్రి.
మనుష్యుల యొక సంవత్సరము దేవతలకు నెక
య హోరారాత్రము. అందు నుత్తరాయణము
పగలు, దక్షిణాయనము రాత్రి. అట్టిమున్నూటలు
వదియ హోరారాత్రములు దేవతల కొక సంవత్స
రము. అట్టిపంచైండువేల సంవత్సరములు దేవత
లకు నెకయుగము. దేవసంబంధమైన రెండువేల
యుగములు బ్రహ్మకు నెకయ హోరారాత్రము.

తౌ=ఆయ హోరారాత్రములు, నృణామ్=మను
ష్యులకు, కల్పౌ=రెండుకల్పములు. అందుఁబగ
లుదయకల్పము, రాత్రి క్షయకల్పము.

మన్వన్తరమ్॥న॥౧-దివ్యానాం యుగానామ్=
దేవయుగములయొక్క, ఏకసప్తతిః=ఐబ్బదియొ
కటిగూడిన కాలము పేరు.

సంవర్తక - ప్రలయః - కల్పః - క్షయః - కల్పా
ంతః॥పు॥ ౧ - ప్రళయకాలము పేళ్లు. Destruction
of the world.

పఙ్కమ్॥ష్ట॥-పాప్తాన్, పు॥- పాపమ్-కిల్బి
షమ్-కల్పషమ్-కలుషమ్ - వృజినమ్- ఏనః॥న్॥-
అఘమ్-అంహః॥న్॥- దురితమ్-దుష్కృతమ్॥న॥
౧౨-పాపము పేళ్లు. Sin.

ధర్మమ్॥ష్ట॥-పుణ్యమ్-శ్రేయః॥న్॥-సుకృతమ్॥
న॥- వృషః॥పు॥ ౧ - పుణ్యము పేళ్లు. Virtue or
moral merit.

ముత్॥ద్॥ - ప్రీతిః॥సీ॥ - ప్రమదః - హర్షః -
ప్రమోదః-ఆమోదః-సమ్మదః-ఆనందః-ఆనందః ॥

ద సమ్మదాః । (సా) దానస్తథా రానస్తశ్చర శాత సుఖానిచ ॥౧౩౩॥

శ్వశ్చేయసం శివం భద్రం కల్యాణం మజ్జశం శుభమ్ । భాసుకం భవికం భవ్యం కుశలం క్షేమ (మస్త్రీయామ్) ॥ ౧౩౪॥ శస్త్రం చా

(భక్తిమ ద్రవ్యే పాపపుణ్య సుఖాదిచ) ।

మతల్లికా మచర్చికా ప్రకాణ్ణముద్ధ తల్లజౌ ॥ (ప్రశస్త వాచకాన్యమూ) న్యయ (శ్శుభావ హూవిధిః) । ప్రవందిష్టం భాగధేయం భాగ్యం స్త్రీనియతి ర్విధిః॥

హేతుం(ర్నా)కారణం బీజం నిదానం త్వాదికారణమ్ । క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మా పురుషః ప్రధానం ప్రకృతిః (స్త్రీయామ్)॥

(విశేషకాలికో)౭న స్థా(గుణా) స్సత్త్వంరజస్తమః॥జనుగ్దసన జన్మానిజని రుత్పత్తిరుద్భవః॥ ౧౩౫॥స్రాణీ తు చేతనో

పు॥- శర్త్తు ॥న్॥-శాతమ్ (పా) నాతమ్-సుఖమ్॥న॥ ౧౨-సంతోషము పేళ్లు. Joy, or pleasure.

శ్వశ్చేయసమ్-శివమ్-భద్రమ్ - కల్యాణమ్-మజ్జశమ్-శుభమ్-భాసుకమ్-భవికమ్- భవ్యమ్-కుశలమ్॥న॥- క్షేమమ్ ॥ష్ట॥- శస్త్రమ్॥న॥ ౧౨-శుభము పేళ్లు. Happy, well or right.

ఈశబ్రములలో పాపపుణ్యశబ్దములు రెండింటి సుఖశబ్దము మొదలగు సమములు శబ్దములు నుద్రవ్యవాచకములైనపుడు సుఖాదులగుముల యందు వర్తించును.

మతల్లికా - మచర్చికా॥స్త్రీ॥ - ప్రకాణ్ణమ్॥న॥- ఉద్భవః - తల్లజః ॥ పు ॥ ౫ - శ్రేష్ఠవాచకములు. Excellence. అయః॥పు॥౧॥- శుభమున జీయు సత్కర్తము పేరు. (Good fortune.

క్షేమమ్-విప్లవమ్-భాగ ధేయమ్- భాగ్యమ్॥న॥- నియతిః॥స్త్రీ॥- విధిః॥పు॥౭॥- పురుషస్వత్వమున శుభా శుభకర్తము పేళ్లు. Destiny, or luck.

హేతుః॥పు॥-కారణమ్-బీజమ్॥న॥ ౩॥-కారణము పేళ్లు. A cause. నిదానమ్-ఆదికారణమ్॥న॥ ౨॥- మొదటికారణము పేళ్లు. A primary cause. క్షేత్రజ్ఞః-ఆత్మా॥న్॥- పురుషః॥పు॥౩॥- జీవుని పేళ్లు. The Soul. ప్రధానమ్॥న॥- ప్రకృతిః॥స్త్రీ॥ ౧॥- ప్రకృతి పేళ్లు. The cause of the material world.

అవస్థా॥స్త్రీ॥౧॥-కాలము చేతఁ జేయఁబడిన యకాననాదిరూపమైన విశేషము పేరు. State or condition. సత్త్వమ్-రజః-తమః॥న్॥,న॥౩॥-ప్రకృతిగుణములు. Qualities of nature. జనుః॥న్॥- జనసమ్మ-జన్మ ॥న్॥,న॥-జనిః॥స్త్రీ॥(పు॥పు॥-విప్లవత్త్వమ్॥స్త్రీ॥-ఉ

జన్మ జన్మ జన్మ శరీర
ణః । జాతి జ్ఞాతంచ సా
మాన్యం వ్యక్తి స్తు
(పృథగాత్మికా) ॥౧౩॥
చిత్తం తు చేతో హృ
దయం స్వాంతం హృ
న్మానసం మనః ।

ఇతి కాలవర్గః.

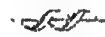

బుద్ధిర్మనీషా ధిషణా
ధీః ప్రజ్ఞా శేముషీ మ
తిః ॥ ప్రేక్షోపలబ్ధి శ్చి
త్సంవిత్ప్రతిపజ్ఞప్తి చే
తనాః । ధీ (ధారణావతీ)
మేధా సంకల్పః (కర్తృ
మానసమ్) ॥ ౧౪౧ ॥

(చిత్తా భోగో) మన
స్కార శ్చర్వా సఖ్యా
విచారణా । అధ్యాహార
స్తర్కణా హేమా విచికి
త్సా తు సంశయః ॥
౧౪౨ ॥ సద్దేహ ద్వాప
రౌ చాథ

దృవః ॥పు॥౬-పుట్టుక పేళ్లు. birth or production.
ప్రాణీ ॥న్॥-చేతనః-జన్మ ॥న్॥- జన్మః-జన్మః-శరీరీ
॥న్,పు॥౬- మనుష్యులు మొదలుగాఁగల ప్రాణుల
పేళ్లు. An animal or Sentient being. జాతిః ॥సీ॥-
జాతమ్-సామాన్యమ్ ॥న॥౩-ఘట త్వాదిజాతిపేళ్లు,
Kind or sort. వ్యక్తిః ॥సీ॥౧-పృథగాత్మికా=జాతికి
నా శ్రయమైనఘటాదివ్యక్తిపేరు. Individuality.
చిత్తమ్-చేతః ॥న్॥- హృదయమ్-స్వాంతమ్-హృత్
॥ద్॥- మానసమ్-మనః ॥న్,న॥ ౨-మనస్సుపేళ్లు,
The mind or faculty of reason.

కాలముతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

బుద్ధిః-మనీషా-ధిషణా-ధీః-ప్రజ్ఞా-శేముషీ-
మతిః-ప్రేక్షా-ఉపలబ్ధిః-చిత్-సంవిత్-ప్రతిపత్
॥ద్॥- జ్ఞప్తిః-చేతనా ॥సీ॥ ౧౪-బుద్ధిపేళ్లు. under-
standing or intellect. మేధా ॥సీ॥౧- ధారణావతీ=
ధారణాశక్తిగల, ధీ=బుద్ధి. Retentive intellect.
సంకల్పః ॥పు॥ ౧- మానసంకర్త = మనోవ్యాపా
రము. A resolve. [అవధానం సమాధానం ప్రణీ
ధానం తద్దైవచ] సమాధానముపేళ్లు.

మనస్కారః ॥పు॥-చిత్తాభోగః ॥-౨-మనస్సునిం
డుకొనియుండుట పేళ్లు. consciousness of pleasure
or pain. చర్వా - సంఖ్యా - విచారణా ॥సీ॥ ౩-
ప్రమాణముచేత నర్థమును సరీక్షించుట పేళ్లు.
consideration; exercise of judgement. అధ్యా
హారః-తర్కః-హేమాః ॥పు॥౩- తక్కు వను ఘోరించు
టకును నెక్కునపదమును దెచ్చుకొనుటకును పేళ్లు.
అపూర్వముగా ను త్పేక్షించుటకు పేళ్లు నికొండ
అందురు. Reasoning. విచికిత్సా ॥సీ॥- సంశయః-

(సమా) నిర్ణయనిశ్చయ
యా । మిథ్యాదృష్టి
స్థితికతా

వ్యాపాదో ద్రోహచి
న్తనమ్॥౧౮౩॥

(సమా) సిద్ధాంతరా
ధానా

భ్రాంతి ర్మిథ్యామతి
ర్భ్రమః॥

సంవిదాగూఢప్రతి
జ్ఞానం నియమాశ్రయ
సంశ్రవాః॥౧౮౪॥ అగ్లీ
కారాభ్యుపగమప్రతి
శ్రవసమాధయః॥

(మోక్షేధి) జ్ఞాన

(మన్యత్ర) విజ్ఞానం శి
ల్పశాస్త్రయోః॥౧౮౫॥

ముక్తిః కైవల్యని
ర్వాణశ్రేయోనిశ్చే
యసామృతమ్ । మో
క్షోఽపవర్గోఽ

భాజ్ఞానమవిద్యా
హంమతిఃస్త్రియామ్॥

రూపం శబ్దోగ్ధరస

సందేహః- ద్వాపరః ॥పు॥ ౪-సందేహముపేళ్లు.
Doubt or uncertainty.

[విమర్శో భావనాచైవ వాసనా చ నిగద్యతే]
నిర్ణయః- నిశ్చయః॥పు॥ ౨- నిశ్చయముపేళ్లు.
certainty, or ascertainment. మిథ్యాదృష్టిః-నా
స్థితికతా ॥సీ॥ ౨ - పరలోకముబేదముబుద్ధిపేళ్లు.
Heresy, or Heterodox.

వ్యాపాదః॥పు॥-ద్రోహచిన్తనమ్॥సీ॥ ౨- ద్రో
హముతలఁచుట పేళ్లు. An injurious design.

సిద్ధాంతః - రాధాంతః॥పు॥ ౨ - సిద్ధాంత
ముపేళ్లు. A demonstrated truth.

భ్రాంతిః- మిథ్యామతిః॥సీ॥-భ్రమః ॥పు॥ ౩-
భ్రాంతిపేళ్లు. Error or mistake.

సంవిత్ ॥దీ॥-ఆగూఢః॥(ప)ఆగూఢః॥సీ॥-ప్ర
తిజ్ఞానమ్॥సీ॥-నియమః-ఆశ్రయః-సంశ్రవః-అగ్లీ
కారః-అభ్యుపగమః-ప్రతిశ్రవః-సమాధిః ॥పు॥
౧౦- అంగీకారము పేళ్లు. An agreement.

జ్ఞానమ్॥సీ॥౧-మోక్షమునందలిబుద్ధిపేళ్లు.
Knowledge which tends to the emancipation
of the souls. True knowledge.

విజ్ఞానమ్॥సీ॥౧-మోక్షమునకుండు శ్లేశ్మినశా
స్త్రమునందును శిల్పమునందునున్న బుద్ధిపేళ్లు.
Knowledge of arts.

ముక్తిః॥సీ॥-కైవల్యమ్-నిర్వాణమ్-శ్రేయః॥
సీ॥-నిశ్చేయసమ్-అమృతమ్॥సీ॥-మోక్షః-అప
వర్గః॥పు॥౪-మోక్షముపేళ్లు. Beatitude.

అజ్ఞానమ్॥సీ॥-అవిద్యా-అహంమతిః ॥సీ॥ ౩-
అజ్ఞానముపేళ్లు. Spiritual ignorance.

విషయాః-గోచరాః-ఇన్ద్రియాధాః॥పు॥బ॥ ౩-

స్పర్శాశ్చ విషయా (అ
మీ) । గోచరా ఇన్ద్రి
యాథాశ్చ హృషీకం వి
షయాన్ద్రియమ్ ॥ క ర్తే
న్ద్రియం తు పాయ్యాది
(మనో నేత్రాది) ధీన్ద్రి
యమ్ ।

తువరస్తు కషాయో
(ఽస్త్రీ) మధురో లవ
ణాకటుః ॥ ౧౮౮ ॥ తిక్తో
ఽమృశ్చ (రసాగి పుంసి
తద్వత్సు షడమీ త్రి
మ) ।

(విమర్దోత్థే) పరిమలో
(గన్ధే జనమనోహరే) ॥
౧౮౯ ॥ ఆమోద (స్సౌఽ
తినిర్హారీ)

(వాచ్యలిజ్జత్వ మా
గుణాత్) ।

సమాకర్షీ తు నిర్హారీ
సురభి ధ్వాణతర్పణః ॥
ఇష్టగన్ధ స్సుగన్ధి స్సాన్ధి
దా మో దీ ముఖవాస
నః । పూతిగన్ధిస్తుదుర్గన్ధా
విస్రం స్యా దామగన్ధి

నూపము శబ్దము గంధము రసము స్పర్శము నను
నీయయిదు విషయములపేళ్లు. Five objects of
sense. హృషీకమ్-విషయిన్ ॥-ఇన్ద్రియమ్ ॥ ౧౮౩.
ఇంద్రియముపేళ్లు. An organ of sense. క ర్తేన్ద్రి
యమ్ ॥ ౧౮౪-పాయ్యాది=పాయూపస్థవాక్పాణిపా
దములపేళ్లు. An organ of action. ధీన్ద్రియమ్ ॥
౧౮౫-మనోనేత్రాది=మనోనేత్రజహ్వఘ్రాణత్వక్
శ్లోత్రములపేరు. An intellectual organ.

తువరః (పా)తూవరః-కషాయః ॥ ప్ష ॥ ౧-౨౪
రుపేళ్లు. Astringent. మధురః ॥ ౧-తియ్యదనము
పేరు. Sweet. లవణః ॥ పు ॥ ౧-ఉప్పు పేరు. Salt. క
టుః ॥ పు ॥ ౧-కారము పేరు. Pungent. తిక్తో ॥ పు ॥ ౧-
చేదు పేరు. Bitter. అమృః (ప)అంబుః ॥ పు ॥ ౧-పుల్లన
పేరు. Sour. ఈయాఱుశబ్దములును రసవాచక
ములైనపుడు పుల్లింగములు. ఆరసముతోఁగూ
డిన వస్తువాచకములైనపుడు త్రిలింగకములు.

పరిమలః ॥ పు ॥ ౧-నానాద్రవ్యములను మెదు
పుటవలనఁ బుట్టినదై జనులకుమనోహరమైనగన్ధ
ముపేరు. A pleasing scent. ఆమోదః ॥ పు ॥ ౧-
మిక్కిలిదూరముగా వ్యాపించునట్టి యూపరిమ
ళముపేరు. A delightful and strong smell.

ఇదిమొదలు శుక్లశుభ్రాదిశబ్దములవఱకుఁ
గలశబ్దములు విశేష్యలింగమును బొందునవి.

సమాకర్షీ ॥ ౧ ॥-నిర్హారీ ॥ ౧ ॥-౧-దూరముగావ్యా
పించు గంధముగలవస్తువుపేరు. A scent spread-
ing far. సురభిః-ఘ్రాణతర్పణః-ఇష్టగన్ధః-సుగ
న్ధిః ॥ ౪ ॥-మంచిగంధముగలవస్తువుపేళ్లు. A fra-
grant substance. ఆమోదీన్ ॥-ముఖవాసనః ॥
౧-కర్పూరముమొద్దలయినముఖవాసనద్రవ్య

(యత్)॥

౧౫౧॥

ముపేరు. A perfume for the mouth. పూతిగ
న్దిః- దుర్గంధః॥ ౨ - దుర్గంధముగల వస్తువుపేళ్లు.
An ill - smelling substance. విస్రమ్ - ఆమగన్ధి
॥న్॥౨-అపక్వమైన మాంసాదులవంటిగంధము
గలవస్తువుపేళ్లు. Smell of raw meat.

శుక్ల శుభ్ర శుచి శ్వే
త విశద శ్వేతపాణ్డరాః।
అవదాత స్పితో గౌరో
వలక్షోధవలోఽర్జునః॥

శుక్లః-శుభ్రః-శుచిః- శ్వేతః-విశదః- శ్వేతః-
పాణ్డరః-అవదాతః-సితః-గౌరః-వలక్షః (పా)అవ
లక్షః-ధవలః-అర్జునః॥౧౩- తెలుపువర్ణముపేళ్లు.
white.

హరిణః పాణ్డరః
పాణ్డ

హరిణః-పాణ్డరః-పాణ్డః॥ ౩॥ తెలుపుపచ్చనక
లిసిన వర్ణముపేళ్లు. Yellowish white.

(రీషత్పాణ్డస్తు) ధూ
నరః॥

ధూనరః॥౧-ఈషత్పాణ్డః = ఇంచుక తెలుపు
వన్నెపేరు. Grey.

కృష్ణే నీలాసిత శ్యా
మకాల శ్యామల మే
చకాః॥

కృష్ణః-నీలః-అసితః-శ్యామః-కాలః- శ్యామ
లః-మేచకః॥౨- నలుపువర్ణముపేళ్లు Black, or
dark blue.

౧౫౩॥

పీతో గౌరో హరిద్రా
భః పాలాశో హరితో
హరిత్॥

పీతః-గౌరః-హరిద్రాభః॥౩-పసుపువన్నెపేళ్లు.
yellow. పాలాశః (పా) పలాశః-హరితః-హరిత్॥
౩-ఆకుపచ్చవర్ణముపేళ్లు. Green.

లోహితో రోహితో
రక్త శోణః (కోకనద
చ్ఛవిః) ॥

లోహితః-రోహితః-రక్తః॥ ౩-ఎఱుపువన్నెపే
ళ్లు. Red. శోణః॥౧-కోకనదచ్ఛవిః = ఎఱుకలువ
వంటికాంతిగలయెఱుపువర్ణముపేరు. Crimson.

౧౫౪॥

(అప్యక్తరాగస్త్వ)రుణ

అరుణః॥౧స్య క్తముగానియెఱుపుపేరు. Dark red.

(శ్వేత్వతరక్తస్తు)పాట
లః[తామ్రావిపీతరక్త
స్తు పిష్టరగి పరికీర్తితః॥]
శ్యావ(స్యా)త్కపిశో

పాటలః॥౧-తెలుపునెఱుపుగూడిన వర్ణము
పేరు. Pale red. [తామ్ర-నిపీతరక్త-పిష్టరగి॥౩-
పసుపునెఱుపుకలిసినవర్ణముపేళ్లు.] శ్యావః-కపి
శః॥౨-మర్కటవర్ణమువంటివర్ణముపేళ్లు. Brown.

ధూమ్ర ధూమతా
ప్రష్ణలోహితే॥

ధూమ్రః-ధూమలః-శృష్ణలోహితః॥౩-నలు
పును నెఱుపును గలిసిన వర్ణముపేళ్లు. Purple.

౧౫౫॥

కడారఁగి కపిలఁగి పిఞ్గ పి
శక్లా కద్రుపిఞ్గలా

చిత్ర కిర్కీర కల్తాప
శబలై తాశ్చ కర్బురే॥

(గుణే శుక్లాదయః
పుంసి)

గుణిలిక్లాస్తు తద్వతి ।

❖ ఇతి ధీవర్గః ❖

బ్రాహ్మీతు భారతీ భా
షాగీర్వా గ్వాణీ సర
స్వతీ॥ ౧౫౭॥ వ్యాహ
ర ఉక్తిర్లపితం భాషి
తం వచనం వచః ।

అపభ్రంశో౭ పశబ్ద

(స్సాన్యచ్ఛాస్త్రే) శబ్ద
స్తు(వాచకః)॥ ౧౫౮॥

(తిజ్జుబంతచయో)
వాక్యం (క్రియా వా
కారకాన్వితా)

శ్రుతిః స్త్రీ వేద ఆ
మ్నాయస్త్రయీధర్త
స్తు (తద్విధిః)॥ ౧౫౯॥

స్త్రీయా మృ క్సామ
యజుషీ (ఇతి వేదా

కడారః-కపిలః-పిఞ్గః-పిశజ్గః-కద్రుః-పిఞ్గలః॥౬-
గోదోచనవర్ణమువంటివర్ణముపేళ్లు. Tawny.

చిత్రః-కిర్కీరః-కల్తాపః-శబలః -ఏతః-కర్బు
రః॥౭-నానావర్ణములపేళ్లు. Variegated.

శుక్ల శబ్దము మొదలుకొనికర్బుర శబ్దమువఱకుఁ
గల-౫౭-శబ్దములును వర్ణవాచకములై నప్పుడు
పుల్లింగములు. వర్ణముగలశబ్దమును జెప్పనపుడు
విశేష్యలింగముగలవి.

బుద్ధితోఁజేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

బ్రాహ్మీ-భారతీ-భాషా-గీః॥౮॥-వాక్॥౯॥-
వాణీ-సరస్వతీ॥సీ॥-వ్యాహరః॥పు॥-ఉక్తిః॥సీ॥-౭
పితమ్-భాషితమ్-వచనమ్-వచః॥సీ॥, న॥౧౩-వా
క్కు-పేళ్లు. ఇందులో మొదట నేడు సరస్వతీ దేవి
కిని పేళ్లు. Speech; Goddess of speech.

అపభ్రంశః-అపశబ్దః॥పు॥-౧-అపశబ్దముపేళ్లు.
ungrammatical language.

శబ్దః॥పు॥౧-శాస్త్రమునందు సర్థమును జెప్పును
శబ్దముపేరు. A word.

వాక్యమ్॥న॥౧-తిజ్జంతమనఁగాఁగ్రియ. సుబంతమ
నఁగా శబ్దముగాన నివిసంబంధించినయర్థముగల
పదసమూహము వాక్యమనంబడును. Sentence.
ద్వితీయాది కారకములతోఁ గూడియున్న క్రియ
యైనను వాక్యమనంబడును॥ఉదా॥ఘటమానయ.

శ్రుతిః॥సీ॥-వేదః-ఆమ్నాయః॥పు॥౩-వేదము
పేళ్లు. Holy writ. త్రయీధర్తః॥పు॥౧-తద్విధిః=
ఆవేదమునందుఁ జెప్పఁబడియున్న యజ్ఞాదివిధుల
పేరు. Duty enjoined by vedus.

బుక్॥౯, సీ॥-సామ॥న్॥-యజుః॥సీ॥, న॥౩-వరు
నగా బుక్సామయజ్ఞ ద్వేదముల పేళ్లు.

స్త్రయ) స్త్రయీ |
(శిక్షాత్యాది శ్రుతేరజ్ఞ

త్రయీ || సీ || ౧-మూఁడువేదముల సమూహము.

[శిక్షావ్యాకరణంఛందోనిరుక్తంజ్యోతిషంతథా |
కల్పశ్చేతి షడజ్ఞాని వేదస్యాహు ర్ననీపిణః ||]

శిక్షా, pronunciation. వ్యాకరణమ్, Grammar.

ఛందః || స, న ||, prosody. నిరుక్తమ్, Explanation of

obscure terms. జ్యోతిషమ్, astronomy. కల్పః,

Religious rites. ఈయాఱును వేదాంగములు.

మోక్షార్థ ప్రణవో
(సమకా) || ౧౬౦ ||
ఇతిహాససిపురావృత్త

ఓంకారః-ప్రణవః || పు || ౨- ప్రణవము పేర్లు.

ఇతిహాసః || పు ||-పురావృత్తమ్ || స || ౨- భారత

ము మొదలయిన యితిహాసముల పేర్లు. heroic

history.

(ముదాత్తాద్యా స్త్ర
య) స్వరాః |

స్వరాః || పు, బ || ౧-ఉదాత్తాద్యాః=ఉదాత్త

అనుదాత్తస్వరితముల పేరు. Acute, grave or

circumflex accents.

ఆస్వీక్షీకీదణ్డనీతి (స్తర్థ
విద్యార్థశాస్త్రయోః) ||

ఆస్వీక్షీకీ || సీ || ౧-శాతమాదిప్రణీతమైనతర్క

శాస్త్రమునకును, దణ్డనీతిః || సీ || ౧-చాణక్యాది

ప్రణీతమైన నీతిశాస్త్రమునకును పేరు. Logic

and ethics.

ఆఖ్యాయి కోపలభ్యా
ర్థా .

ఆఖ్యాయికా-ఉపలభ్యార్థా || సీ || ౨- సత్యమైన

యర్థముగలిగినహర్షచరితము మొదలైనకృతి పేర్లు.

A true or a probable story.

పురాణం పంచులక్ష
ణమ్ || సర్గశ్చప్రతినర్గశ్చ
వంశోమన్వస్తరాణిచ |
వంశానుచరితంచేతి ల
క్షణానాంతుపంచకమ్]

పురాణమ్- పంచులక్షణమ్ || స || ౨- సర్గము,

ప్రతినర్గము, వంశము, మన్వంతరము, వంశాను

చరితము అనెడి పంచలక్షణములతోఁ గూడిన

మాత్యుదిపురాణముల పేర్లు. Theogony under

five heads: the creation; the destruction and renovation

of worlds; genealogy of gods and heroes; the reigns of

Manus; and the transactions of their descendants.

ప్రబద్ధకల్పనాకథా

ప్రబద్ధకల్పనా - కథా || సీ || ౨ - ఇంచుక సత్య

మైనయర్థముగల కాదంబర్యాదిరచనల పేర్లు.

A feigned story.

ప్రవహ్నికా ప్రహ్ని

ప్రవహ్నికా - ప్రహ్నికా || సీ || ౨- గూఢార్థా

లికా॥ ౧౬౨॥

స్మృతిస్తు ధర్మసం
హితాసమాహృతిస్తు సంగ్ర
హః ।సమస్యా తు సమా
సార్థా

కింవద స్తీ జనశ్రుతిః ॥

వార్తా ప్రవృత్తి ర్వృ
త్తాన్త ఉదన్త స్సాన్య ద
ధాహ్వయః । ఆఖ్యాఽ
హ్వే అభిధానంచ నా
మధేయంచ నామచ ॥హూతి రాకారణాఽ
హ్వనంసంహూతి(ర్బహుభిః
కృతా) । Clamour.

వివాదోవ్యవహారస్సాన్య

దుపన్యాసస్తు వాఙ్మ
ఖమ్॥ ౧౬౫॥

ఉపోద్ఘాతఉదాహరః

శపనంశపథగిపుమాన్ ।

ప్రశ్నోఽనుయోగః

ముగల ప్రబంధములపేళ్లు. A riddle.

స్మృతిః-ధర్మసంహితా॥సీ॥ ౨-మానవాదిధ
ర్మశాస్త్రములపేళ్లు. A code of laws.సమాహృతిః॥సీ॥-సంగ్రహః॥పు॥ ౨ - అనేక
స్థలములయందుండునర్థముల నొకటిగాఁ గూర్చిన
గ్రంథము. A compilation and abridgment.సమస్యా-సమాసార్థా॥సీ॥౨- కవిశక్తిపరిజ్ఞా
నార్థమై యియ్యంబడుపద్యాంశముపేళ్లు.

A part of a stanza.

కింవద స్తీ-జనశ్రుతిః॥సీ॥ ౨-లోక ప్రవాదముపేళ్లు.
A rumour.వార్తా - ప్రవృత్తిః॥సీ॥-వృత్తాన్తః- ఉదన్తః॥
పు॥ ౪-వృత్తాంతముపేళ్లు. Tidings.ఆహ్వయః॥పు॥- ఆఖ్యా- ఆహ్వయః॥సీ॥- అభిధా
నమ్-నామధేయమ్-నామ॥న్ , స॥౬-నామధేయ
ముపేళ్లు. A name or appellation.హూతిః-ఆకారణా॥సీ॥-ఆహ్వనమ్॥స॥ ౩ - పి
లుచుటపేళ్లు. A call or summons.సంహూతిః॥సీ॥౧-బహుభిఃకృతా=బహుమం
దిచేరిపిలుచుటపేరు. Clamour; or Citation by
many at once.వివాదః-వ్యవహారః॥పు॥ ౨ - తగవుపేళ్లు.
A contest or law suit.ఉపన్యాసః॥పు॥- వాఙ్మఖమ్॥స॥౨ - వాక్యా
రంభముపేళ్లు. The exordium.ఉపోద్ఘాతః- ఉదాహరః॥పు॥ (ప) ఉదాహర
ణం॥ ౨- ఉదాహరించుటపేళ్లు. An example
or apposite argument. [An oath.

శపనమ్॥స॥-శపథః॥పు॥౨-ఒట్టుపెట్టుకొనుట.

ప్రశ్నః- అనుయోగః॥పు॥-పుచ్చా॥సీ॥ ౩ - అ

పృచ్ఛాచ

ప్రతివాక్యోత్తరే (స
మే) || ౧౬౬ ||

మిథ్యాభియోగోఽ
భ్యాఖ్యాన

(మథ) మిథ్యాభిశంస
నమ్ | అభిశాపః

ప్రణాదస్తు (శబ్దస్సస్ప
దనురాగజః) || ౧౬౭ ||

యశః కీర్తి సమ
జ్ఞాచ

స్తవః స్తోత్రం స్తుతి
ర్ముతిః |

ఆమ్రేడితం (ద్విస్త్రి
రుక్త)

ముచ్చైచ ఘృష్టం తు
ఘోషణా || ౧౬౮ ||

కాకుః స్త్రియాం వి
కారో య శ్లోకభీత్యా
దిభిర్ధ్వనేః |

అవర్ణాక్షేప నిర్వా
ద పరీవాదాపవాద
(వత్) || ౧౬౯ || ఉపక్రో
శో జగుప్సాచ కుత్సా
నిద్రాచ గర్హణే |

పారుష్య మతివాద
స్సస్ప

జుగుట పేళ్లు. A question.

ప్రతివాక్యమ్ - ఉత్తరమ్ || న || ౧ - ఉత్తరమి
చ్చుట పేళ్లు. An answer.

మిథ్యాభియోగః || పు || - అభ్యాఖ్యానమ్ || న || ౨ -
లేనిదాని నాక్షేపించుట పేళ్లు. A groundless
demand.

మిథ్యాభిశంసనమ్ || న || - అభిశాపః || పు || ౨ - లేని
దోషమును పైఁజెట్టుట పేళ్లు. A false accusation.

ప్రణాదః || పు || ౧ - అనురాగజః = అనురాగ
మునలసఁబుట్టిన, శబ్దః = శబ్దము సేరు. A sound
indicating affection.

యశః || న || - కీర్తిః - సమజ్ఞా (సా) సమాఖ్యా
|| నీ || ౩ - కీర్తి పేళ్లు. Fame, reputation.

స్తవః || పు || - స్తోత్రమ్ || న || - స్తుతిః - నుతిః || నీ || ౪ -
స్తోత్రము పేళ్లు. Praise.

ఆమ్రేడితమ్ || న || ౧ - ద్విఃస్త్రిః ఉక్తమ్ (హస్తాదను
లచేత) రెండుమూఁడుముఁజులు పలుకఁబడిన
శబ్దము సేరు. Repetition.

ఉచ్చైచఘృష్టమ్ || న || - ఘోషణా || నీ || ౨ - గట్టిగాఁ
బలుకుట పేళ్లు. Making a loud noise.

కాకుః || నీ || ౧ శ్లోకభీత్యాదిభిః ధ్వనేః వికారః =
శ్లోకభయాదులచేత నయినధ్వనియొక్క వికార
ముపేరు. change of voice in grief, fear, &c.

అవర్ణః - ఆక్షేపః - నిర్వాదః - పరీవాదః - (సా)
పరివాదః - అపవాదః - ఉపక్రోశః || పు || - జగుప్సా -
కుత్సా - నిద్రా || నీ || - గర్హణమ్ || న || ౧ - నింద పేళ్లు.
censure, blame, or contempt.

పారుష్యమ్ || న || - అతివాదః || పు || ౨ - అస్త్రియా
ముగాఁబలుకుట పేళ్లు. Opprobrious speech.

భర్తృసం (త్వపకా
రగీః) ॥ ౧౨౦॥

య స్సనిష్ఠ ఉపాల
మృ స్తత్ర స్యా త్పరి
భాషణమ్

(తత్ర) త్వ త్కారణ
(య స్సన్య దాక్రోశో
మైథునం ప్రతి) ॥ ౧౨౧॥

స్యా దాభాషణ మా
లాపగి

ప్రలాపోఽనర్థకంవచః

అనులాపో (ముహూ
ర్భాషా)

విలాపగి పరిదేవనమ్ ॥
౧౨౨॥

విప్రలాపో (విరోధోక్తి)

స్సంలాపో (భాషణం
మిథః) ।

సుప్రలాప స్సువచన

మపలాపస్తు నిహ్నావః ॥

సం దేశ వా గ్వాచికం
స్యా

(ద్వాగ్భేదాస్తు త్రి
షూ త్తరే) ।

భర్తృసమ్ ॥న॥౧-అపకారగీః=పరునికి భయ
మునుబుట్టించున పకార వాక్యము పేరు. Menace.

పరిభాషణమ్ ॥న॥౧-యఃసనిష్ఠః ఉపాలమ్భః త
త్రస్యాత్ = నిందతోఁగూడినదగు శ్రోధపూర్వక
దోషప్రతిపాదనము పేరు. Reproof attended
with insult or disparagement.

ఆత్కారణమ్ ॥సీ॥ (ప) ఆత్కారణమ్ ॥న॥౧-మైథు
నంప్రతి యః ఆక్రోశః తత్రస్యాత్ = పరస్త్రిపురు
షసంయోగనిమిత్తమువలన గలుగునింద పేరు.
A calumnious accusation of adultery.

. ఆభాషణమ్ ॥న॥-ఆలాపః ॥పు॥౨ - గమనాగ
మనాదినమయమునందలి మంచిమాట పేర్లు.
Speaking to ; addressing.

ప్రలాపః ॥పు॥౧-అనర్థకంవచః=అప్రయోజ
కపుమాట పేరు. Incoherent speech.

అనులాపః ॥పు॥౧-ముహూర్భాషా=పలుమా
ఱుపలుకుట పేరు. Repetition, tautology.

విలాపః ॥పు॥-పరిదేవనమ్ ॥న॥ ౨-దుఃఖము
తోడిమాట పేర్లు. Lamentation.

విప్రలాపః ॥పు॥౧-విరోధముగఁబలుకుట పేరు.
quarrel, or mutual contradiction.

సంలాపః (పా) సల్లాపః ॥పు॥౧- స్త్రీతిచేతఁబర
స్పరముసంభాషించుట పేరు. Conversation.

సుప్రలాపః ॥పు॥-సువచనమ్ ॥న॥ ౨-పరిశుద్ధ
మైనమాట పేర్లు. Elegant discourse.

అపలాపః-నిహ్నావః ॥పు॥౨-మోసపుచ్చుమాట.
Denial, or concealment of knowledge.

సం దేశ వాక్ ॥చ, సీ॥-వాచికమ్ ॥న॥ ౨- చెప్పి
పంపుమాట పేర్లు. A verbal message.

రుశతీశబ్దము మొదలు సమ్యక్ శబ్దము నఱకు
వాగ్విశేషములు ॥త్రి॥

రుశతీ (వాగ కల్యాణీ
స్యా) త్కల్యా తు (శు
భాత్తి కా)॥ ౧౭౪॥ (అ
త్యర్థమధురం) సా స్త్వం
సంగతం హృదయంగ
మమ్ నిఘ్నరం పరుషం
గ్రామ్య మశ్లేలం సూ
నృతం (ప్రియే॥ ౧౭౫॥
స త్యే) ౭థ సజ్కుల క్లి
ష్టే (పరస్పర పరాహ
తే) (అప్తనర్ణపదంగ్ర
స్తంనిరస్తం (త్వరితోది
తమ్) ॥ ౧౭౬॥

అమూక్తతం (సని
ష్టేవ) మబద్ధం స్యాదన
ర్థకమ్ | అనక్షర మవా
చ్యం స్యాదాహతంతు
మృషార్థకమ్॥ ౧౭౭॥
(అథ) మ్లిష్ట మవిస్పష్టం
వితథం (త్వనృతం సచః) |
[సోఽన్యథానంతు సోత్సా
సం మణితం రతికూజ
తమ్] సత్యం తథ్యమృ
తం సమ్య (గమూని
త్రిషు తద్వతి) ॥ ౧౭౮॥

రుశతీ-(సా) ఉపతీ॥సీ॥ ౧- అకల్యాణీ=అశుభ
మైనవాక్కు, unauspicious discourse. కల్యా॥
౧- శుభాత్తి కా = శుభమైనవాక్కు, auspicious
discourse. సా స్త్వమ్॥ ౧- అత్యర్థమధురమ్=మి
క్కిలిప్రియమైనవాక్యము, sweet & conciliating.
సంగతమ్-హృదయంగమనమ్॥స॥ ౨-మనస్సునకు
సరిపోయినవాక్యము, Apposite & proper. నిఘ్న
రమ్-పరుషమ్॥ స॥ ౩-కఠినమైనమాట, Harsh.
గ్రామ్యమ్-అశ్లేలమ్॥ ౨- సామరజనవాక్యము,
Rustic. సూనృతమ్॥౧- ప్రియో స త్యే=ప్రియము
ను సత్యమునైన వాక్యము, Pleasing & true.
సజ్కులమ్-క్లిష్టమ్॥ ౨-పరస్పర పరాహతే=స్పృ
హ్యోత్తర విరుద్ధమైన వాక్యము, Inconsistent.
గ్రస్తమ్॥ ౧- అప్తనర్ణపదమ్ =అశక్త్యాదులచే
త నర్ణముగానిపదముగాని అసరించినవాక్యము,
Imperfectly pronounced. నిరస్తమ్॥౧-త్వరితో
దితమ్=త్వరి చేతఁ బుట్టినవాక్కు, spoken fast.

అమూక్తతమ్॥౧-సనిష్టేవమ్=అంపుర్ణ అశ్లే
శూడినవాక్యము, sputtered. అబద్ధమ్ - అనర్థక
మ్॥ ౨-పాసగనిమాట, unmeaning discourse.
అనక్షరమ్-అవాచ్యమ్॥ ౨- ఉచ్చరింపరానితి
త్వం, Blamable discourse. అహతమ్ - మృషార్థక
మ్॥ ౩ మిక్కిలియుససంభావితమైనయర్థముగల
మాట, an assertion of impossibility. మ్లిష్టమ్-
అవిస్పష్టమ్॥ ౨-అర్థము తెలియరానిమాట, An
indistinct speech. వితథమ్॥ ౧-అనృతమ్సచః=
అసత్యవాక్కు, falsehood. సత్యమ్ - తథ్యమ్-
ఋతమ్-సమ్యక్॥ ౪॥ ౪-సత్యవాక్కు, truth.
ఈ సత్యాది శబ్దములు నాలుగునూ సత్యవాక్కు.

❖ ఇతి వాగ్వర్గః. ❖

శబ్దే ని నాద నిసద ధ్వని
ధ్వనరవస్వనాః స్వాన
నిర్ఘోష నిర్ఘోష నాదని
స్వాననిస్వనాః || ఆరవా
రాన సంరాన విరావా

(అథ) మర్తరః || (స్వని
తే వస్త్ర పర్ణానాం) (భూ
షణానాంతు) శిఙ్గితమ్ ||

నిక్వాణో నిక్వణి
క్వాణి క్వణి క్వణన
(మిత్యపి) ।

వీణాయాః క్వణతేః
ప్రాదేః ప్రక్వాణ ప్రక్వ
ణాదయః || ౧౮౧ ||

The sound of a lute.

కోలాహలః కలకల

(స్తిరశ్చం) వాశితం
రుతమ్

(స్త్రీ) ప్రతిశ్రు త్వృతి
ధ్వనే

గీతం గాన (మిమేస
మే) || ౧౮౨ ||

❖ ఇతి శబ్దాదివర్గః. ❖

గల నస్తువును జెప్పనవుడు || త్రి ||

వాక్కుతో జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

శబ్దః-నినాదః-నిసదః-ధ్వనిః-ధ్వనః-రవః-
స్వనః-స్వానః-నిర్ఘోషః-నిర్ఘోషాదః-నాదః ని
స్వానః-నిస్వనః-ఆరవః-ఆరావః-సంరావః-వి
రావః || పు || ౧౭-మ్రోత పేళ్లు. Sound.

మర్తరః || పు || ౧ - వస్త్ర పర్ణానామ్ స్వనితే=
కోకలు, ఆకులు, వీని మ్రోత, Rustling. శిఙ్గి
తమ్ || న || (సా) శింజా || సీ || ౧-భూషణముల ధ్వని,
The tinkling of ornaments.

నిక్వాణః-నిక్వణః-క్వాణః-క్వణః || పు ||-క్వ
ణనమ్ || న || ౫-వీణాది సకల వాద్య ధ్వనుల పేళ్లు.
A tone, or musical sound.

ప్రాదేః క్వణతేః (నిష్పన్నాః) = ప్రానునది
మొదలయిన యుపసర్గలకుం బరమైన క్వణధాతు
పుమీఁదః బుట్టిన, ప్రక్వాణ ప్రక్వణాదయః = ప్ర
క్వాణ ప్రక్వణాది శబ్దములు, వీణాయాః = వీణ
యొక్క, స్వనితే = ధ్వనియందు వర్తించును.

కోలాహలః - కలకలః || పు || ౨ - గుంపులో
బుట్టిన గొప్పరొద పేళ్లు. A confused sound.

వాశితమ్-రుతమ్ || న || ౨-తిరశ్చమ్ = మృగప
క్ష్యాదులయొక్క ధ్వని పేళ్లు. The cry of birds &c.

ప్రతిశ్రుత్ || సీ ||-ప్రతిధ్వనః || పు || ౨ - ప్రతి
ధ్వని పేళ్లు. An echo.

గీతమ్-గానమ్ || న || ౨-పాట పేళ్లు. Singing

ఇమే=ఈ రెండును, సమే=సమార్థకములు.

మ్రోత మొదలైన పదసమూహము ముగిసెను.

నాట్యవర్గము.]

ప్రథమకాండము.

51

నిషా దర్శభ గాన్ధార
షడ్జమధ్యమధై వతాః
పంచమ (శ్రే త్యమీ
సప్త త స్త్రీకణ్ఠోత్థితా
స్వరః)॥ ౧౮౩॥

The seven musical notes.

కాకలీ(తు కలేనూత్తే)

(ధ్వనాతు మధురాస్ఫు
టే) కళా మన్ద్రస్తు(గ
మీభరే)తారోఽ (త్యు
వై) స్త్రయ స్త్రిమ॥
౧౮౪॥

సమన్వితలయ స్వేక
తారా

ఏణా తునల్లకీవిషణ్ఠీ
(సాతు త స్త్రీభిస్సప్త
భి) పరివాదినీ॥౧౮౫॥

తతం (వీణాదికం వా
ద్యమానద్ధం(మూరజా
పికమ్)(నంశాదికంతు)

నిషాదః - ఋషభః - గాన్ధారః - షడ్జః - మ
ధ్యమః - ధైవతః - పంచమః ॥పు॥ ౨-అమీసప్త=
ఈయేషును, త స్త్రీకణ్ఠోత్థితాః = వీణాయందును
కంఠమునందును బుట్టు, స్వరః=స్వరములపేర్లు.

[షడ్జం మయూరో వనతి గావ స్త్యష్టపభభా
షిణః | అజావికంతు గాన్ధారం క్రౌంచకీ క్వణాటి
మధ్యమమ్ ॥ పుష్ప సాధారణే కాతే పిక్వకీ కుంభా
పంచమమ్ | ధైవతం హేషణే వాణీ నిషాదాన్యుల
హతే గజః ॥ మయూరాదయ ఏతే హి ప
గాయన్తి పంచమమ్ | అధిక సాతము.

కాకలీ॥ సీ॥ ౧ - సూత్తేక=సూక్ష్మమన కల
ధ్వనిపేరు. minute tone.

కల॥ ౧-మధురాస్ఫుటేధ్వనౌ = శ్రీత్రసుఖ
మును అస్పష్టనల్లము నైసధ్వనిపేరు, an inarticu-
late but sweet tone. మన్ద్రః॥౧-గమీభరే=గంభీర
ధ్వనిపేరు, A low tone. తారా॥౧-అత్యుచ్చైః=
ఋక్మి-లియు సధికమైన ధ్వనిపేరు, A high tone.
ఈమూడుశబ్దములును త్రిలింగకములు.

[స్పృశామూరసిమధ్యస్థా ద్వావింశతివిధోధ్వనిః |
సమస్తోగి కణ్ఠమధ్యస్థ స్థాన శ్చిగసి గీయ శే॥]

సమన్వితలయః - ఏకతాలః ॥ పు॥ ౨ - స్ప
త్తిగీత వాద్యములను సరిగా పూగించుట పేర్లు.
Harmony.

ఏణా-నల్లకీ విషణ్ఠీ॥సీ॥ ౩-ఏణాపేర్లు. A lute,
పరివాదినీ॥సీ॥ ౧. సప్తభిః త స్త్రీభియుక్తానా-
ఏషు తంతులతోఁ గూడినయావీణ పేరు. A lute
with seven strings.

తతమ్॥స॥ ౧ - వీణామొనలై స తంత్రీ వాద్య
ము, Any stringed instrument. అనధ్వని॥స॥ ౧-
మృదైల మొనలయిన పట్టు వాద్యము, A drum or

సుషిరం కాంస్య తా
లాదికంఘనమ్॥ ౧౮౬
చతుర్విధ మిదం వా
ద్యం వాదిత్రాతోద్య
నామకమ్ ।

స్వాద్యక్షా మురజా
రాన

(౯౦) స్వప్రకృతిలింగో
ధ్వకా (స్త్రయః) ॥

స్వా ద్యశశిపటహూ
థక్కా భేరీ (స్త్రీ)దున్దు
భిగి (పుమాన్) । ఆనకగి
పటహూఽస్త్రీ (స్వా

త్కోణో వీణాదివా
దనమ్) ॥ ౧౮౮॥

(వీణాదణ్డగి) ప్రవాల
స్వా

త్కకుభస్తుప్ర సేవకః ।

కోలమ్బక (స్తుకా
యోఽస్వా) ఉపనా
హూనిబనన్ధమ్॥

౧౮౯॥

(వాద్యప్రభేదా)డమ
రుమడ్డు డిణ్ణిమ రుర్పు
రాః । మర్దలగిపణఘోఽ
(నేయచ)

tympan. సుషిరమ్॥ న ॥ ౧-పిల్లనగ్రోవిమొదలైన
ముఖవాద్యము, A wind instrument. ఘనమ్॥న॥
౧-తాళము మొదలయిన కంచువాద్యములపేరు.
A cymbal, bell &c. వాద్యమ్-వాదిత్రమ్-ఆతో
ద్యమ్॥ న ॥ ౩ - పూర్వోక్తచతుర్విధ వాద్యముల
పేళ్లు. A musical instrument.

మృదజ్ఞాః-మురజాః॥పు॥ ౨ - మద్దలపేళ్లు.
Drums and tabours.

అఙ్గ్యః-ఆలిఙ్గ్యః - ఊర్ధ్వకః (పా) ఊర్ధ్వకః
॥పు॥ ౩-మద్దలయొక్క భేదములు. Three sorts
of drums.

యశః-పటహః ॥పు॥-థక్కా॥సీ॥ ౩ - డవిణ
పేళ్లు, A double drum. భేరీ॥సీ॥-దున్దుభిః॥పు॥ ౨-
భేరీపేళ్లు, A kettle drum. ఆనకః-పటహః॥ ప్న॥
౨-తత్తుటపేళ్లు, A large kettle drum.

కోణః॥పు॥ ౧-వీణాదివాదనమ్ = వీణ మొద
లయిన వాటినివాయించు కొడపుపేరు, Bow.

ప్రవాలః॥పు॥ ౧ - వీణయొక్క యొళపుపేరు.
The neck of a lute.

కకుభః-ప్రసేవకః॥పు॥ ౨-వీణయొక్క కరివెపేళ్లు.
The belly below the neck of a lute.

కోలమ్బకః॥పు॥ ౧-వీణతంత్రి ఒళగు మొదల
యిన శరీరముపేరు, The body of the lute. ఉప
నాహః॥పు॥-నిబన్ధనమ్॥న॥ ౨-వీణతంత్రికట్టుచో
టికిని బిరడలకునుపేళ్లు, The tie.

డమరుః-మడ్డుః-డిణ్ణిమః-రుర్పురః - మర్దలః-
పణవః ॥పు॥ ౬ - పరుసగా డమరుగము-గుమ్మట-
రాయగిడిగిళ్లు - కై మళ్లు - మద్దెల - ఉడుక
అనువాద్యభేదముల పేళ్లు. అనేయచ - అనుటచే
గోముఖాది వాద్యభేదములుం గలవని భావము.

నర్తకీ లాసికే(నమే) ౧౯౦	నర్తకీ-లాసికా సీ ౧ - ఆడునట్టిస్త్రీలపేళ్లు. A female dancer.
(విలమిబ్బితందు తమ ధ్యం) తత్త్వమోఘో ఘనం (క్రమాత్)	తత్త్వం న -ఓఘః పు -ఘనమ్ న ఈచను వరుసగా నృత్త గీత వాద్యములయొక్క - విలంబ ద్రుతమధ్యమాసముల పేళ్లు. slow, quick and mean time.
తాలగి (కాలక్రియా మానమ్)	తాలః పు ౧ - కాలమునకును హస్తకర్మ చన స్రవణాదిక్రియకును గలిగిన ప్రమాణస్యంబు Beating time.
లయ (స్వామ్య) (మథాస్త్రియామ్) ౧౯౧	లయః పు ౧ - స్వామ్యమ్=నృత్తగీతవాద్య ములు సమముగానుండుట పేరు. Equal time in music and dance.
తాణ్డవం నటనం నా ట్యం లాస్యం నృత్యం చ నర్తనమ్	తాణ్డవమ్ ప్న - నటనమ్ - నాట్యమ్-లా స్యమ్-నృత్యమ్ (పా) నృత్తమ్-నర్తనమ్ న ౬ - ఆటపేళ్లు. Dancing.
తౌర్యత్రికం (నృత్యగీ తవాద్యం) నాట్య (మి దంత్రయమ్) ౧౯౨	తౌర్యత్రికమ్-నాట్యమ్ న ౨-నృత్యగీతనా ద్యములు మూడును కూడుట పేళ్లు. Symphony or union of song, dance and instrumental music.
భ్రకుంసశ్చ భ్రకుంస శ్చ భ్రాకుంస శ్చేతి(న ర్తకః స్త్రీ వేషధారి పురుషో)	భ్రకుంసః - భ్రుకుంసః - భ్రాకుంసః పు ౩ - స్త్రీ వేషధారి=స్త్రీ వేషధారియై, నర్తకః=నృత్యము చేయు, పురుషః=పురుషునిపేళ్లు. A male dancer in woman's apparel.
(నాట్యోక్త) Threatrical language	నాట్యోక్త=నాట్యపరిభాషయందని యర్థము. ఈ పదము ఇది మొదలు "ఆజ్ఞిక సాత్త్వికే" అనునట్టి కు ననువర్తించును, కావున ముందు చెప్పబడు పేళ్లు నాట్యపరిభాషయందని తెలియవలయును.
గణికా_ర్జుకా ౧౯౩ 'భగినీపతి' రావుత్తోభా వౌ విద్వాన) ధాపు ః (జనకో యువరా	అర్జుకా(పా)అజ్జుకా సీ ౧-వేశ్య, A courtesan, ఆవుత్తః పు ౧-తోడఁబుట్టినదానిమగడు, Sister's husband. భావః పు ౧ - విద్వాంసునిపేరు. ఆవు కః పు ౧-తండ్రి పేరు. కుమారః-భర్తృవారికః

జన్తు) కుమారోభ ర్తృ
దారకః॥౧౯౪(రాజా)
భట్టాగకోదేవ (స్తత్సు
తా) భ ర్తృదారికాదే
వీ (కృతాభిషేకాయా)

(మితరాసుతు) భట్టిసీ॥
సా॥ అబ్రహ్మణ్య (మ
రథోక్తై రాజ్ఞాస్సాన్య
న్తు) రాష్ట్రీయః । అ
మ్బా (మాతాఽథబా
లాస్యా) ద్వాసూ (రా
ర్యన్తు)మారిషః॥౧౯౬
అత్తికా (భగినీజ్యేష్ఠా)
నిష్ఠా నిర్వహణే (సమే)
హణ్ణే హణ్ణే హలాఽ
(హ్యనే నీచాం చేతీం
సఖంప్రతి) ॥ అజ్ఞహా
రోఽజ్ఞవిజ్ఞేపో వ్యజ్ఞకా
భినయా(సమా)నిర్వృ
త్తేత్వజ్ఞ సత్త్వా భ్యాం
ద్వేత్రిష్యాజ్ఞిక సాత్త్వికే॥

శృంగారవీరకరుణాద్భు
త హాస్య భయానకాః
బీభత్సకాద్రే (చరసాః)

శృంగారశ్శుచిరుజ్జ్వలః॥

ఉత్సాహవర్ధనోవీరః

పు ॥ ౨-యువరాజుపేళ్లు. భట్టారకః-దేవః ॥ పు ॥
౨-రాజుపేళ్లు - భ ర్తృదారికా ॥ సీ ॥ ౧-ఆరాజు
కూతు పేరు. దేవీ॥సీ॥౧-పట్టాభిషి క్తురాలై నరాణి.
పేరు, queen. భట్టిసీ॥సీ॥౧ - తక్కిన రాజుభార్యల
పేరు. అబ్రహ్మణ్యమ్॥స॥ ౧-చంపదగనివాడను
మాట పేరు. రాష్ట్రీయః॥పు॥౧-రాజయొక్క సౌవ
మణుడిపేరు. అమ్బా॥సీ॥౧-తల్లిపేరు. వాసూః॥సీ॥
౧-చిన్న పడుచుపేరు. మారిషః॥పు॥౧-పూజ్యునిపే
రు. అత్తికా(పా)అత్తికా॥సీ॥౧-అక్క పేరు. నిష్ఠా॥
సీ॥-నిర్వహణమ్॥స॥ ౨-నాటకకథనుముగించుట
పేళ్లు, Conclusion. హణ్ణే-హణ్ణే-హలా॥అవ్య॥ఈ
3నువచన గానీచురాలినిదాసినిచెలిక తైనుగూర్చి
పిలుచుట పేళ్లు. అజ్ఞహారః-అజ్ఞవిజ్ఞేపః ॥పు॥ ౨-ఆ
డునప్పుడుశరీరమునుకదలించుట, Gesture. వ్యజ్ఞ
కః-అభినయః॥పు॥ ౨-హస్తవిన్యాసాదులచేతభా
వార్థమును తెలుపుటపేళ్లు, Indication of a pas-
sion. ఆక్లికమ్-సాత్త్వికమ్॥త్రి॥ఈ ౨ను కనుబొమ
లు మొదలయిన యంగములచేతను (an assumed
bodily posture) మనోవృత్తిరూపమయినసత్త్వి
ముచేతను (A sincere emotion) పుట్టింపబడిన
క్రియలకును స్వేదరోమాంచాదులకునుపేళ్లు.

శృంగారః-వీరః-కరుణః-అద్భుతః-హాస్యః - భ
యానకః॥పు॥-బీభత్సమ్-కాద్రమ్॥స॥౪-రసము
లు. Tastes or sentiments. బీభత్స - కాద్రశబ్ద
ములుపుల్లింగములందురు.

శృంగారః - శుచిః - ఉజ్జ్వలః ॥ పు ॥ 3 - శృం
గార రసముపేళ్లు. Love.

ఉత్సాహవర్ధనః-వీరః॥పు॥౨-వీరరసముపేళ్లు.
Heroism.

కారుణ్యంకరుణాఘృ
ణా | కృపా దయాఽను
కమ్పాస్యా దనుక్రోశో
(౭వ్యథో)హాసః ||
హాసో హాస్యం చ
నీభత్సం వికృతం

(త్రిప్విదం న్వయమ్) |

విస్తయోఽద్భుతమా
శ్చర్యం చిత్ర మప్యథ
భైరవమ్ || ౨౦౧ || దాగు
ణం భీషణంభీష్టం ఘో
రంభీమం భయానకమ్ |
భయంకరం ప్రతిభ
యం కాద్రంతూగ్ర(మ
మీత్రిషు || చతుర్దశ)
దరత్రాసా భీతిగ్భీసా
ధ్వసం భయమ్ |

(వికాగో మానసో)
భావోఽ

నుభావో(భావబోధ
కః) || ౨౦౩ ||

గర్వోఽభిమానోఽ
హంకారో

మానశ్చిత్తసమున్న

కారుణ్యమ్ ||న|| - కరుణా-ఘృణా-కృపా - ద
యా-అనుకమ్పా ||సీ|| - అనుక్రోశః || పు|| ౭ - కరుణార
సముపేక్ష. Tenderness.

హాసః-హాసః || పు || - హాస్యమ్ || స || ౩ - హాస్య
రసము పేక్ష. Laughter.

నీభత్సమ్-వికృతమ్ ||. ౪ - నీభత్సరసముపేక్ష
Disgust.

ఈరెండు శబ్దములును నీభత్సరస పేక్షలు
యిన హంసాదులను జెప్పినపుడు || త్రి ||

విస్తయః || పు || అద్భుతమ్ - ఆశ్చర్యమ్ - చిత్రమ్ ||
౪ - అద్భుతరసముపేక్ష, Surprise. భైరవమ్ - భా
రుణమ్ - భీషణమ్ - భీష్టమ్ - ఘోరమ్ - భీమమ్ - భ
యానకమ్ - భయంకరమ్ - ప్రతిభయమ్ || ౫ -
భయానకరసము పేక్ష, Horror. కాద్రమ్ - ఉగ్ర
మ్ || ౨ - కాద్రరసము పేక్ష, Anger. అద్భుతశబ్ద
ముమొనరింపడునటులు శబ్దములును రసపేక్షలు
వస్తువాచకములైనపుడు || త్రి ||

దరిః - త్రాసః || పు || - భీతిః - భీతిః || సీ || - సాధ్వసమ్ - భ
యమ్ || స || (పా) భీయా || ౬ - భయముపేక్ష. Fear
or terror.

భావః || పు || ౧ - రసములుబుట్టించును స్థాయి
భావ న్యభిచారభావసాత్త్వికభావములును మాన
వికారము పేక్ష. Sentiment or passion.

అనుభావః || పు || ౧ - భావబోధకః = ఆభావము
నెఱిగించెడి ముఖవికాసాదుల పేక్ష. Indication
of sentiment.

గర్వః - అభిమానః - అహంకారః || పు || ౩ - అహం
కారము పేక్ష, Pride. [గర్వోఽసతీపోఽనష్ట
మృశ్చిత్తోద్రేకః స్తయోమదః |]

మానః || పు || ౧ - చిత్తసమున్నతిః = నేనుత్కృ

తిః)।

అనాదరః పరిభవః పరిభావః పరిభావః పరిభావః
 రీభావః పరిభావః పరిభావః పరిభావః
 ౨౦౮॥ రీభావః పరిభావః పరిభావః పరిభావః
 నావజ్ఞానం పరిభావః పరిభావః పరిభావః
 మసూర్యణమ్ । [నికార
 శాస్త్రభిభావః పరిభావః
 రశ్చ పరిభావః]

మన్దాక్షుప్తీ ప్రపా
 వ్రీడా లజ్జా

(సా)౨ పత్రపా౨ (న్య
 తః) ౨౦౯॥

తాన్తిస్తితితా౨
 భిభావః (పరిభావః
 యే స్పృహః)
 అతాన్తిస్తితితా౨

సూయాతు (నోపా
 రోపా గుణేష్వపి) ॥

వైరం విరోధోవిద్యే
 హే

మన్యశోకాతు శుక్
 (స్త్రియామ్)।

పశ్చాత్తాపో౨నుతాప
 శ్చవిప్రతీసార (ఇత్యపి)॥

కోప కోధామర్ష రో
 ష ప్రతిఘాతుక్కు ధా
 (స్త్రియామ్)।

మండనను చిత్రైన్వత్యముపేరు, Arrogance.

అనాదరః - పరిభవః - పరిభావః॥పు॥ - తిరస్కీ
 యా-రీధా- అవమాననా- అవజ్ఞానీ॥ - అవహే
 లనమ్ (సా) వహేలనమ్ - అసూర్యణమ్ (సా) అసు
 ర్యణమ్, అసూక్షణమ్, అసుక్షణమ్॥న॥ - తిర
 స్కారముపేళ్లు, Disrespect.

[నికారః - అభీభావః - న్యక్కారః - పరా
 భవః॥పు॥] అధిక పాఠము.

మన్దాక్షుప్తీ ॥ న ॥ - హీ - త్రసా - వ్రీడా-లజ్జా॥
 సీ॥ - సిగ్గుపేళ్లు. వ్రీడాశబ్దము పుల్లింగమునుగల్గిదు.
 Modesty or shame.

అపత్రపా॥సీ॥౧- అన్యతః=పరులవలనవచ్చిన,
 సా=ఆసిగ్గుపేరు. Bashfulness.

తాన్తిః-తితితా॥సీ॥౨- ఓర్పుపేళ్లు, Forbearance.
 అభిధ్యా॥సీ॥౧- (పరధనాపహరణవిషయమైన)
 యభిలాషపేరు. Coveting another's property.

అతాన్తిః- ఈర్ష్యా॥సీ॥౨- పరునియొక్కయు
 తక్కువమునకు నోర్వకుండుట పేళ్లు, Envy.

అసూయా॥సీ॥౧- మంచిగుణములు గలిగియు
 న్నను దోషమునారోపించుటపేరు, Detraction.

వైరమ్॥న॥ - విరోధః - విద్యేషః॥పు॥ ౩- వైర
 ముపేళ్లు, Enmity.

మన్యః - శోకః॥పు॥ - శుక్॥చ, సీ॥౩ - శోకము
 పేళ్లు. Grief or sorrow.

పశ్చాత్తాపః - అనుతాపః - విప్రతీసారః॥పు॥౩.
 పశ్చాత్తాపముపేళ్లు, Repentance.

కోపః-కోధః అమర్షః - రోషః - ప్రతిఘః॥పు॥.
 రుట్॥మ, సీ॥ - క్రుత్॥ధ, సీ॥౨ - కోపముపేళ్లు, Rage,

(శుచాతు చరితే)శీల
మున్నాద శ్చిత్తవిభ్ర
మః॥ ౨౦౮॥

ప్రేమా (నా) ప్రియ
తా హర్దం ప్రేమ స్నే
హాఽధ

దోహదమ్॥ ఇచ్ఛాకా
క్షాస్పృహేహ తృడ్వా
ఞ్చ లిప్సా మనోరథః॥
౨౦౯॥ కామోఽభిలా

ష స్తర్షశ్చ

(సమహాన్) లాలసా
(ద్వయోః) । ఉపాధి
(ర్నా) ధర్మచింతా

(పుంస్య) ధి (ర్తానసీ
వ్యథా)॥ ౨౧౦॥

(స్య) చ్చింతా స్మృతి
రాధ్యాన

ముత్కణ్ఠో త్కలికే
(సమే)।

ఉత్సాహా వ్యవ
సాయ (స్సాన్య)

(త్స) వీర్య (మతిశక్తి
భాక్)॥ ౨౧౧॥

కపటోఽ(స్త్రీ)వ్యాజ
దమ్భోపధయ శ్చద్వ
కై తవే

శీలమ్॥న॥౧-పవిత్ర చరితముపేరు, Good conduct.

ఉన్నాదః-చిత్తవిభ్రమః॥పు॥౨-భూతావేశాదు
లచేతఃగలిగినచిత్తచాంచల్యముపేళ్లు, Madness.

ప్రేమా॥న్,పు॥-ప్రియతా॥సీ॥-హర్దమ్-
ప్రేమ॥న్,న॥-స్నేహః॥పు॥౩-స్నేహముపేళ్లు.
Affection or kindness.

దోహదమ్॥న॥-ఇచ్ఛా-కాక్షా-స్పృహ-
ఈహ-తృప్తీ॥ప్॥-వాఞ్ఞా-లిప్సా॥సీ॥-మనో
రథః-కామః-అభిలాషః-తర్షః॥పు॥౧౨-కో
రికపేళ్లు, Desire or longing.

[Ardent desire.

లాలసా॥పు॥౧-అధికమైన కోరికపేరు,
ఉపాధిః॥పు॥-ధర్మచింతా॥సీ॥౨-ధర్మచింతపేళ్లు,
Virtuous reflection.

ఆధిః॥పు॥౧-మానసీవ్యథా=మనస్సంబంధమ
యినవ్యధపేరు, Mental pain; affliction.

చింతా-స్మృతిః॥సీ॥-ఆధ్యానమ్॥న॥౩-చింతించు
టపేళ్లు, Recollection.

ఉత్కణ్ఠా-ఉత్కలికా॥సీ॥౨-ఇష్టవస్తుప్రాప్తి
యందలి కాలవిశంబమునోర్వంజాలక తహాతహ
పడుటపేళ్లు, Anxiety; uneasiness.

ఉత్సాహః-వ్యవసాయః (పా) అధ్యవసాయః
॥పు॥౨-మహాకార్యవిషయకమయిన యుద్వృ
గముపేళ్లు, Perseverance; ardour.

వీర్యమ్॥న॥౧-అతిశక్తిభాక్=మిక్కిలిదృఢమ
యిన; సః=ఆయుత్సాహముపేరు. Fortitude.

కపటః॥ప్న॥-వ్యాజః-దమ్భః-ఉపధిః॥పు॥-
ఛద్వ॥న్॥-కై తవమ్॥న॥-కుస్మృతిః-నికృతిః॥సీ॥-శా
త్యమ్॥న॥౯-కపటముపేళ్లు. కపటమనఁబరద్రో

కుసృతిర్నికృతిశ్చాత్యం

ప్రమాదోఽనవధాన
తా|| ౨౧౨||

కౌతూహలం కౌతు
కంచకుతుకంచ కుతూ
హలమ్|స్త్రీణాం విలాస
బిబ్బక విభ్రమా లలి
తంతథా || ౨౧౩|| హే
లాలీలేత్యమీ హావాః
క్రియా శృంగార భావ
జాః|

ద్రవ కేళీ పరీహాసాః
క్రీడా లీలాచ నర్తచ||
౨౧౪||

వ్యాజోఽపదేశో ల
క్ష్యంచ

క్రీడాభేలాచ కుర్దనమ్|

ఘర్తోనిదాఘ స్వేద

(స్వాస్య)త్ప్రళయో (న
ప్రచేప్తతా) || ౨౧౫ ||

అవహితాఽఽ(కార
గుప్తి)

(స్వమా) సంవేగ సం
భ్రమా|

(స్వా)దాచ్ఛురితకం

హర్థమొకటినుద్దేశించినట్లు తెలిపియొకటిసేయుట,
Deceit, or fraud.

ప్రమాదః||పు||-అనవధానతా||సీ|| ౨-ఎచ్చరిక
తప్పటపేళ్లు, Inadvertency, carelessness.

కౌతూహలమ్-కౌతుకమ్-కుతుకమ్-కుతూహలమ్
||న||౪-అపూర్వవస్తువునుగోరుటపేళ్లు, Eagerness.

విలాసః-బిబ్బకః - విభ్రమః||పు|| - లలితమ్||
న||-హేలా-లీలా||సీ||ఇతి=ఇవిమొదలై న, అమీ=

ఈ,హావాః=భావములు, స్త్రీణామ్=స్త్రీలయొక్క,
శృంగారభావజాః=శృంగారభావమువలనఁబుట్టిన,

క్రియాః=చేష్టలు. ఇతిఅన్నందునవిచ్చిత్తికిలికించి
తాదులుం గలవు, Dalliance or blandishment.

ద్రవః-కేళిః-పరీహాసః||పు||-క్రీడా-లీలా||సీ||-

నర్త||న, న||౨-స్త్రీపురుషులపరిహాసముపేళ్లు,
Sport or amusement.

వ్యాజః-అపదేశః||పు||-లక్ష్యమ్(పా)లక్ష్యమ్||న||

౩-వ్యాజముపేళ్లు. వ్యాజమనఁగా స్వార్థమొకటి
యుద్దేశించినట్లు తెలిపియొకటిసేయుట, Pretext.

క్రీడా-భేలా||సీ|| - కుర్దనమ్(సా) కూర్దనమ్||న||
౩-కందుకాదిక్రీడ, A play or game.

ఘర్తః-నిదాఘః-స్వేదః||పు|| ౩-చెమటపేళ్లు,
Perspiration, sweat.

ప్రళయః ||పు|| ౧ - హర్షాదులచేత దేహచేష్టలు
మానియుండుటపేరు. ఇదేసామ్యసిలుట, Fainting.

అవహితా||సీ|| (ప) అవహితమ్||న||౧-అనురా
గాదులచేతఁబుట్టు రోమాంచాది శరీరవికారము

లను లజ్జాదులచేతఁ గప్పటపేరు. Dissimulation,
సంవేగః - సంభ్రమః||పు|| ౨-హర్షాదులచేత

కర్తలయందుత్వర, Hurry, haste.

ఆచ్ఛురితకమ్||న|| ౧ - సోత్పాసః హాసః|

(హాసస్సత్పాస)

స్యాత్ = ఎత్తిపొడుచుటతోఁగూడిననవ్వుపేరు.
A horse-laugh.

(స్సమనాక్) స్మితమ్॥

స్మితమ్॥న॥౧-ఇంచుకంతనవ్వుపేరు. A smile.

(మధ్యమ స్సస్య) ద్విహాసితం

ద్విహాసితమ్॥న॥౧-ఇంచుకంతనవ్వునకును గొప్పనవ్వునకును మధ్యమమైన పరిపాటినవ్వుపేరు.
A laugh.

రోమాఞ్చో రోమహర్షణమ్॥

రోమాఞ్చోః॥పు॥-రోమహర్షణమ్॥న॥౨-రోమములుగగురుపొడుచుట పేళ్లు. Horripilation.

క్రందితం రుదితం క్రుష్టం

క్రందితమ్-రుదితమ్-క్రుష్టమ్॥న॥౩-రోదనము పేళ్లు. weeping.

జృమ్భస్తు (త్రిమ) జృమ్భణమ్॥ ౨౧౭॥

జృమ్భః॥త్రి॥-జృమ్భణమ్॥న॥౨-ఆవలిం చుట పేళ్లు. Gaping, yawning.

విప్రలమ్భో వినంవాదో

విప్రలమ్భః-వినంవాదః॥పు॥౨-విపరీతముగాఁ బలుకుట పేళ్లు. Deceiving by a false affirmation.

రిజ్ఞణం స్థలనం సమే

రిజ్ఞణమ్ (సా) రిజ్ఞణమ్-స్థలనమ్॥న॥౨-జూరుటకుఁగాని స్వధర్మము విడుచుటకుఁగాని పేళ్లు. Tumbling; deviating from duty.

(స్యా)న్నిద్రా శయనం స్వాపస్వప్న స్సంవేశ (ఇత్యపి) ॥ ౨౧౮॥

న్నిద్రా॥సీ॥-శయనమ్॥స॥-స్వాపః-స్వప్నః-సంవేశః॥పు॥౫-నిద్రపేళ్లు. Sleep.

తన్ద్రీ ప్రమీలా

[పేళ్లు, Lassitude.

భ్రకుటిర్భుకటిర్భూకుటిః స్త్రియామ్॥

తన్ద్రీ(సా)తన్ద్రా-ప్రమీలా॥సీ॥౨-కునికిపాటు భ్రకుటిః-భ్రుకుటిః-భూకుటిః॥సీ॥౩-బొమముడిపేళ్లు, A frown.

అదృష్టి (స్సస్య) దశామ్యేఽక్షిః॥

అదృష్టిః॥సీ॥౧-అశామ్యే=(రోషము చేత) సామ్యముగాని, అక్షిః=దృష్టిపేరు. A look of displeasure.

సంసిద్ధి ప్రకృతీ (సమే) ॥ ౨౧౯॥ స్వరూపంచ

సంసిద్ధిః-ప్రకృతిః॥సీ॥-స్వరూపమ్॥స॥-స్వభావః-నిసర్గః॥పు॥౫-స్వభావముపేళ్లు.

స్వభావశ్చ నిసర్గశ్చ

The natural state; disposition.

ధవేపథుః కమ్పోఽ

నేపథుః-కమ్పః॥పు॥౨-వడఁకుపేళ్లు. A tremour.

ధక్షణ ఉద్ధర్షో మహా

క్షణః-ఉద్ధర్షః-మహా-ఉద్ధవః-ఉత్సవః॥పు॥

ఉద్ధవఉత్సవః॥ ౨౨౦॥

→❖ఇతి నాట్యవర్గః❖←

అథోభువన పాతాల
బలినద్ధర సాతలమ్ నా
గలోకో౭

ధ కుహరం సుషిరంవి
వరం బిలమ్॥ ఛిద్రంని
ర్వ్యథనంరోకం రన్ధ్రం
శ్వభ్రం వపా సుషిః॥
గర్తావతా (భువి శ్వభ్రే)

(సరన్ధ్రే) సుషిరం (త్రి
మః॥ ౨౨౧॥

అన్ధకారో (౭స్త్రి
యాం) ధ్వాన్తం తమి
స్రం తిమిరం తమః॥

(ధ్వాన్తే గాఢే) ౭న్ధత
మసం

(క్షీణే) ౭వతమసం

(తమః॥ ౨౨౩॥ విష్వ)
కన్తమసమ్

❖ఇతి పాతాలవర్గః❖

నాగాః కాద్రవేయా

(స్తదీశ్వరః) శేషో౭

౫-ఉత్సవము పేళ్లు, A festival; celebration.

నాట్యముతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

అథోభువనమ్-పాతాలమ్-బలినద్ధ॥న్॥. రసా
తలమ్॥న॥-నాగలోకః॥పు॥౫ - పాతాలము పేళ్లు.
The infernal region; the nether world.

కుహరమ్-సుషిరమ్-వివరమ్-బిలమ్-ఛిద్రమ్-
నిర్వ్యథనమ్ - రోకమ్ - రన్ధ్రమ్ - శ్వభ్రమ్॥న॥-
వపా-సుషిః॥ సీ॥ ౧౧-రంధ్రము పేళ్లు. A hole,
or vacuity; a ravine.

గర్తః (ప) గర్తా॥ సీ॥ - అవటః॥ పు॥ ౨ -
భువి = భూమియందుండు, శ్వభ్రే = బొక్కపేళ్లు.
A hole in the ground.

సుషిరమ్॥ ౧ - రంధ్రముతోఁగూడిన వస్తు
వాచకమయినపుడు త్రిలింగము. Full of holes.

అన్ధకారః॥ ప్న॥ - ధ్వాన్తమ్-తమిస్రమ్-తిమి
రమ్-తమః॥ సీ॥, న॥ ౫ - చీకటిపేళ్లు. Darkness;
gloom.

అన్ధతమసమ్॥ న॥ ౧ - గాఢేధ్వాన్తే=గాఢాం
ధకారము పేరు. Intense darkness.

అవతమసమ్॥న॥ ౧ - (క్షీణేధ్వాన్తే) = క్షీణమ
యిన చీకటిపేరు. Imperfect darkness.

సంతమసమ్॥ న॥ ౧-విష్వక్ ధ్వాన్తే=అంతటవ్యా
పించిన, తమః=చీకటిపేరు. Universal darkness.
పాతాలముతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

నాగాః-కాద్రవేయాః॥ పు, బ॥ ౨ - పడగలు
నుతోఁకలునుగలిగి మనుష్యాకారములై సకద్రు
పుత్తులయిన నాగుఁబాములపేళ్లు.

శేషః - అనంతః॥ పు॥ ౨-తదీశ్వరః=ఆనాగుఁ

నన్నా

వాసుకిస్తుసర్పరాజోఽ

భగోనసః॥తిలిత్స(స్సాన్య

దజగరే శయు ర్వా

హస ఇత్యుభౌ ।

అలగర్దో జలవ్యాల

స్సమకారాజలడుణ్ణుభౌ॥

౨౨౫॥

మాలుధానో మా

తులాహి

ర్నిర్ముక్తోము క్తకఞ్చు

కః ।

సర్పః పృథాకు ర్భుజ

గోభుజఙ్గోఽహి ర్భుజఙ్గ

మః ॥ ఆశీవిషో విషధర

శ్చక్రీవ్యాల స్రరీసృపః ।

కుణ్డలీ గూఢపా చ్చక్షు

శ్శ్రీవాకికాకోదరఃఫణీ॥

దర్వీక రో దీర్ఘపృష్ఠో

దన్దశూకో బిలేశయః ।

ఉరగః పన్నగోభోగీ జ

హ్నగఃపవనాశనః॥[లేలి

హనో ద్విరసనో వ్యా

ళః కుమ్భానసో హరిః॥]

(త్రిష్వా) హేయం

(విషాస్థానది)

స్ఫటాయాంతు ఫణా

బాములకురాజయిన యాదిశేషునిపేళ్లు.

వాసుకిః - సర్పరాజః॥పు॥ ౨ - వాసుకిపేళ్లు.

గోనసః-తిలిత్సః॥ పు॥ ౨-కొండచిలువ పేళ్లు.

అజగరః-శయుః - వాహసః॥పు॥ ౩ - పెను

బాముపేళ్లు. Boa Constrictor.

అలగర్దః (పా)అళిగర్దః, అజగర్దః-జలవ్యాలః॥

పు॥ ౨-నీరుకట్టుపాము పేళ్లు. A water-snake.

రాజిలః-డుణ్ణుభః॥పు॥ ౨-ఇరుదలశిఖండిపేళ్లు.

Amphisbæna.

మాలుధానః-మాతులాహిః॥పు॥ ౨-ఉమ్మెత్త

లలోనిముట్టుబాము పేళ్లు. అదిఖట్వాంగకారమై

దీర్ఘదేహలాంగులమైచతుష్పాశ్చనైయుండును.

నిర్ముక్తః-ముక్తకఞ్చుకః॥పు॥ ౨-కుబుసమువిడిచి

నపాముపేళ్లు. A snake that has cast his slough.

సర్పః - పృథాకుః - భుజగః - భుజఙ్గః-అహిః-

భుజఙ్గమః-ఆశీవిషః-విషధరః-చక్రీన్ ॥-వ్యాలః-

సరీసృపః-కుణ్డలీన్ ॥-గూఢపాత్ ॥-చక్షుశ్శ్రీ

వాః॥న్ ॥-కాకోదరః-ఫణీన్ ॥-దర్వీకరః - దీర్ఘపృ

ష్ఠః - దన్దశూకః - బిలేశయః - ఉరగః - పన్నగః-

భోగీన్ ॥-జహ్నగః-పవనాశనః॥ పు॥ ౨౫-సామా

న్యముగా పాములపేళ్లు. A snake or serpent.

[లేలిహానః-ద్విరసనః-వ్యాళః - కుమ్భానసః-హరిః॥పు॥] అధికపాఠము.

ఆహేయమ్ ॥ త్రి ॥ ౧ - పాముయొక్క విషము అస్థి చర్మము మొదలయినవాని పేరు. Belonging to a snake.

స్ఫటా ॥ సీ ॥ - ఫణా ॥ ప్ప ॥ ౨ - పడగపేళ్లు.

(ద్వయోః)।

(సమా) క ఇచ్చుక నిర్దోకా
క్షేపస్తు గరళం విష
మ్ ॥ ౨౨ ॥ (పుంసిక్లి బే
చ) కాకోల కాలకూట
హలాహలాః సారాష్ట్ర
కశ్లాక్షి కేయో బ్రహ్మపు
త్రాప్రదీపనః దారదో
వత్సనాభ (శ్చవిషభేదా
అమీ నవ)।

విషవైద్యో జాఙ్గలికో

వ్యాశగ్ర హ్యహితు
ణ్ణికః ॥ ౨౩ ॥

→ ఇతిభోగివర్గః ←

(స్యా) న్నారకస్తు నర
కో నిరయో దుర్గతిః
(స్త్రియామ్)।

(తద్భేదా) స్తపనావీచి
మహా రారవరారవాః
సజ్జాతః కాలసూత్రం
చే (త్యాద్యా)

(సత్త్వాస్తు) నారకాః
ప్రేతా

వైతరణీ (సిన్ధుః)

స్యా దలక్షీస్తు నిర్వృతిః ॥

The expanded hood of a serpent. [Slough.

క ఇచ్చుకః - నిర్దోకః ॥ పు ॥ ౨ - కుబుసము పేళ్లు.
క్షేపః ॥ పు ॥ - గరళమ్ ॥ న ॥ - విషమ్ ॥ పు ॥ ౩ -
సామాన్యముగా విషము పేళ్లు. Venom.
కాకోలః - కాలకూటః - హలాహలాః (ప)
హలాహలాః, హలహలః, హలహలః - సారాష్ట్రకః -
శ్లాక్షి కేయః - బ్రహ్మపుత్రః - ప్రదీపనః - దారదః - వ
త్సనాభః ॥ పు ॥ అమీ నవ = ఈతోమ్మిది, విష భేదాః -
విషభేదముల పేళ్లు. Nine sorts of fixed poison.

విషవైద్యః - జాఙ్గలికః ॥ పు ॥ ౨ - విషమును
దించునై ద్యుని పేళ్లు. Conjurer using charms
against poison.

వ్యాశగ్రహీన్ ॥ (పా) వ్యాశగ్రహః - అహి
తుణ్ణికః ॥ పు ॥ ౨ - పాములవాడు, A snake-catcher.
నర్పముతో జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

నారకః - నరకః - నిరయః ॥ పు ॥ - దుర్గతిః
సీ ॥ ౪ - సామాన్యముగా నరకము పేళ్లు. Hell;
the infernal regions.

తపనః - అవీచిః - మహారారవః - రారవః - సం
ఘాతః (పా) సంహారః ॥ పు ॥ కాలసూత్రమ్ ॥ న ॥ ౬ -
ఇత్యాద్యాః = ఇవి మొదలయినవి, తద్భేదాః = ఆన
రకభేదముల పేళ్లు. Various hells.

నారకాః - ప్రేతాః (పా) పరేతా ॥ పు, బ ॥
౨ - సత్త్వాః = నరకమునందుండు ప్రాణుల పేళ్లు.
Departed souls in hell.

వైతరణీ సీ ॥ ౧ - సిన్ధుః = నరకమునందలి నది పేరు.
The river of hell.

అలక్షీ - నిర్వృతిః సీ ॥ ౨ - అభాగ్యము పేరు.
Misfortune or misery.

విష్టి రాజూః

కారణాతు యాతనా
తీవ్రవేదనా

పీడాబాధావ్యథాదుః
ఖమామనస్యంప్రసూ
తిజమ్ (సా)త్తప్తంకృ
చ్ఛమాభీలం (త్రి)ష్టే
సాంభేద్యగామియత్
→ ఇతి నరకవర్గః ←

సముద్రోఽభిరకూ
పారః పారావార స్సరి
త్పతిః ఉదన్వా నుదధి
స్సిన్ధు స్సరస్వాన్ సాగ
రోఽర్ణవః రత్నాకరో
జలనిధి ర్యాదగిపతి ర
పాంపతిః ౨౩౬-

(తస్యప్రభేదాః) క్షీ
రోదోలనణోద (స్తథా
పరే)।

ఆపః (స్త్రీభూమ్ని)
వా ర్వారి సలిలం కమ
లంజలమ్ పయః కీలాల
మమృతం జీవనం భువ
నం వనమ్ కబన్ధముద
కం పాథః పుష్కరంస
ర్వతోముఖమ్ అమృత
౨౪౪ స్తోయపానీయ నీర

విష్టిః-ఆజూః॥ సీ॥ ౨-వెట్టిపేళ్లు. నరకమునం
దుః ద్రోయుటపేళ్లని కొందఱందురు.

కారణా-యాతనా-తీవ్రవేదనా॥ సీ॥ ౩ - అతిశ
యమయిన వేదన పేళ్లు. Agony; excessive pain.

పీడా-బాధా - వ్యథా॥ సీ॥ - దుఃఖమ్ - ఆమన
స్యమ్ (సా) అమానస్యమ్ - ప్రసూతిజమ్ - కష్టమ్ -
కృచ్ఛమ్ - ఆభీలమ్॥ న॥ ౧ - సామాన్యముగాదుః
ఖముపేళ్లు. ఈశబ్దములలో ఏదివిశేష్య నిఘ్నమను
చున్నదో యది త్రిలింగములు గలది. Pain.

నరకములో జేరిన పదసమూహమునగు సెను.

సముద్రః - అభిః - అకూపారః - పారావారః -
సరిత్పతిః - ఉదన్వాన్ ॥ త్ ॥ - ఉదధిః - సిన్ధుః - సగ
న్వాన్ ॥ త్ ॥ - సాగరః - అర్ణవః - రత్నాకరః - జలని
ధిః - యాదగిపతిః - అపాంపతిః॥ పు॥ ౧౫ - సముద్రుని
పేళ్లు. The sea or ocean.

క్షీరోదః - లవణోదః॥ తథా = అట్లే, పరే = ఇత
రమయిన, నద్యుదః - ఘృతోదః - ఇక్షూదః - ను
రోదః - స్వాదూదః॥ ఈవచనము, తస్య = ఆసముద్ర
ముయొక్క, ప్రభేదాః = భేదములు.

ఆపః॥ వ, సీ, బ ॥ వాః॥ ర్ ॥ - వారి - సలిలమ్ - కమ
లమ్ - జలమ్ - పయః॥ న్ ॥ - కీలాలమ్ - అమృతమ్ -
జీవనమ్ - భువనమ్ - వనమ్ - కబన్ధమ్ - ఉదకమ్ -
పాథః॥ న్ ॥ - పుష్కరమ్ - సర్వతోముఖమ్ - అమృత
మ్ ॥ న్ ॥ - అర్ణవమ్ - సానీయమ్ - నీరమ్ -
క్షీరమ్ - అమ్బు - శమ్భరమ్ (సా) సంసరమ్ - మేఘ
పుష్పమ్ - ఘనరసమ్॥ న ॥ ౨౨ - ఉదకముపేళ్లు. భువ
న - శబ్దము పుల్లింగమునకలగనికొందఱందురు.

క్షీరామ్బుశమ్బరమ్||కృ
పీటం కాణ్డ మస్త్రీస్యా
జీవనీయంకుశంవిషమ్||

మేఘపుష్పం ఘనరసం
(త్రిషుద్వే) ఆప్య మ
మ్మయమ్|| ౨౩౯||

భజస్తరజ్జ ఊర్తిర్వా
(స్త్రీయాం) వీచి

(రథోర్తిమ్ | మహ
త్సా) ల్లోలకల్లోతా

(స్యా)దావర్తోఽ(మృ
సాం భిమః)|| ౨౪౦||

పృషన్తి బిన్దుపృషతాః
(పుమాంసా) విప్రుషః

(స్త్రీయః) | చక్రాణి
పుటభేదా (స్స్య)

ర్భమాశ్చ జలనిర్గ
మాః|| ౨౪౧||

కూలం రోధశ్చతీరంచ
ప్రతీరం చతటం త్రిషు

పారావారే (పరా
ర్వాచీ తీరే)

పాత్రం(తదస్తరమ్)||

ద్వీపో(౨స్త్రీయా)మ
స్తరీపం (యదస్తర్వారి
ణస్తటమ్)।

[కృపీటమ్|| న|| - కాణ్డమ్||ప్స|| -జీవనీయమ్-
కుశమ్ - విషమ్||న||] అధికపాఠము. Water.

ఆప్యమ్-అమ్మయమ్ || త్రి || ౨-జలవికారము
పేళ్లు. Watery, or consisting of water.

భజః-తరజః||పు|| - ఊర్తిః - వీచిః ||ప్స|| ౪-
కరుల్ల పేళ్లు. A wave.

ఉల్లోలః-కల్లోలః||పు|| ౨-మహత్సూక్ష్మ ర్తిమ్మ=
ఘనమైనకరుల్ల పేళ్లు. A surge or billow.

ఆవర్తః||పు||౧- అమ్భసామ్ = ఉదకములయొ
క్క; భ్రమః=సుడిపేరు. A whirl-pool.

పృషన్తిత్,న,బ|బిన్దుః-పృషతః||పు||-విప్రుషః||
మ్,నీ,బ||౪-జలబిందువులపేళ్లు. A drop of water.

చక్రాణి (పా) వక్రాణి|| న ||-పుటభేదాః || పు ||
౨ - నదీవక్రముపేళ్లు. నీళ్లూరివచ్చుబుగ్గపేరును.

A winding course; or a reach of the river.
భ్రమాః-జలనిర్గమాః||పు|| ౨-నీళ్లుపాటుటకు

గట్టినతూము మొదలయినవానిపేళ్లు. చక్రాదులు
నాలుగును జలమార్గముపేళ్లని కొందఱందురు.

A drain or pipe.
కూలమ్- రోధః||న్|| - తీరమ్ - ప్రతీరమ్||న||-

తటమ్||త్రి||౫-దరిపేళ్లు. A shore or bank.
పారమ్ - అవారమ్ || న || ౨ - పరార్వా

చీ తీరే = వరుసగా నావలి యీవలి దరులపేళ్లు.
The opposite, and the near bank.

పాత్రమ్ || న || ౧-ఆరెండుదరులనడుముపేరు.
The channel ; Basin.

ద్వీపః||ప్స||-అస్తరీపమ్||న|| ౨-అస్తర్వారిణః=
నీళ్ల నడుము, యత్తటమ్= ఏదిబృకలదోదానిపేళ్లు,
An island.

(త్రోయోత్థితంత)త్పలి

పులినమ్||న|| ౧ - నీళ్లెండిక నిపించు దిన్నె పేరు.
An islet formed by alluvium.

సం సైకతం సికతామ
యమ్|| ౨౪౩|| నిషద్వ

సైకతమ్ - సికతామయమ్ || న || ౨ - ఇసుక
దిన్నెలపేళ్లు. A sand-bank.

రస్తుజమ్బాలగి పజ్కో

నిషద్వరః-జమ్బాలః||పు||-పజ్కః||ప్ప|| - శా
దః-కర్దమః||పు|| ౫-అడుసుపేళ్లు. Mud or mire.

(౭స్త్రీ) శాదకర్దమా

జలోచ్ఛాప్తసాః-సగీవాహః||పు,బ|| ౧౨-అలు
గులపేళ్లు. Inundation:—Channel for carrying
off an excess of water.

జలోచ్ఛాప్తసాః పరీ
వాహః

కూపకా స్తు విదార
కాః|| ౨౪౪||

కూపకాః-విదారకాః||పు|| ౧౩-చెలమలు, పల్ల
నూతులు మొదలై నవి, A temporary well.

నావ్యం (త్రిలింగం నౌ
తార్యే)

నావ్యమ్||త్రి|| ౧-నౌతార్యే=ఓడ చేత దాట
దగిన నద్యాదుల పేరు. Navigable.

స్త్రియాం నౌస్తరణిస్తరిః

నౌః||బౌ||-తరణిః-తరిః(ప్రా)తరీ||సీ|| ౩-ఓడపేళ్లు.
A boat. [A raft or float.

ఉడుపంతు ప్లవగి కోలః

ఉడుపమ్||న||-ప్లవగి-కోలః||పు|| ౩-తెప్పపేళ్లు.

స్తోత్రో (౭మ్బునర
ణం స్వతః)|| ౨౪౫||

స్తోత్రః || న్, న || ౧ - స్వతః = తనంతట పా
టుచున్న, అమ్బునరణమ్=జలస్రవాహము పేరు.
A natural stream.

ఆతర స్తర పణ్యం
(ప్ర్యా)

ఆతరః||పు||-తర పణ్యమ్||న|| ౧-ఓడనడపువా
నికిచ్చు కూలిపేళ్లు. Fare, or freight.

ద్వోణీ కాష్ఠామ్బువా

ద్వోణీ-కాష్ఠామ్బువాహినీ||సీ|| ౧-నోనపేళ్లు,
An oval basin.

హినీ సాంయాత్రికః
పోతనణిక్

సాంయాత్రికః-పోతనణిక్||జ్, పు|| ౧-ఓడ
బేర గానిపేళ్లు. A voyaging merchant.

కర్ణధార స్తు నావికః||

కర్ణధారః - నావికః||పు|| ౧- ఓడనడపునాని
పేళ్లు. The pilot or helmsman.

౨౪౬||

నియామకాః పోతవా
హః

నియామకాః - పోతవాహః||పు,బ|| ౧- ఓడ
స్తంభముపై నుండియుసాయము చెప్పవారిపేళ్లు.
The steersman.

కూపకో గుణ వృక్ష

కూపకః - గుణవృక్షః||పు|| ౨-ఓడమీద

కః|

నౌకాదణ్డః క్షేపణీ
(స్వా) దరిత్రం కేని
పాతకః|| ౨౪౭||

అభిః (స్త్రీ) కాష్ఠకు
ద్వాలః

సేకపాత్రం తు సేచ
నమ్|

యానపాత్రం తు పో
త్తో

(౭బ్ధిభవేత్రిమ) స
ముద్రియమ్|| ౨౪౮||

(క్లిబే)౭ర్థనావం(నా
పౌ౭ర్థే)

(౭తీతనౌకే) ౭తిను
(త్రిమ)|

(త్రిష్వాగాధా)

త్ప్రసన్నో౭చ్ఛః

కలుషో౭నచ్ఛః||

నిమ్నంగభీరంగమ్భార

ముత్తానం తద్విపర్య

యే | అగాధ మతల

స్పర్శే

కై వ ర్తేదాశధీవరా||

౨౫౦||

ఆనాయఃపుంసిజాలం

.(స్వా) చ్ఛణసూత్రం

తెక్కెముగట్టు స్తంభముపేళ్లు. The mast.

నౌకాదణ్డః||పు||క్షేపణీ||సీ|| ౨-ఓడనడపుగడ
పేళ్లు. The oar. అరిత్రమ్||న||-కేనిపాతకః||పు||

౨-ఓడనడపు తెడ్డుపేళ్లు. The rudder; helm.

అభిః||సీ||-కాష్ఠకుద్వాలః||పు|| ౨-లవణాదులు
త్రవ్య మ్రానిగుద్దలిపేళ్లు. A scraper or shovel.

సేకపాత్రమ్-సేచనమ్||న||౨-ఓడలోఁజూచ్చిన
నీళ్లును వెడలఁజల్లు సాత్రముపేళ్లు. A bucket.

యానపాత్రమ్||న||-పోతః||పు|| ౨-ఓడపేళ్లు.
A ship.

సముద్రియమ్||త్రి|| ౧- అబ్ధిభవే=సముద్రము
నందుఁ బుట్టినవస్తువుపేరు. Marine.

అర్థనావమ్||న|| ౧-నావః=ఓడలో, అర్థే=సగ
ము పేరు. A boat's half.

అతిను||త్రి|| ౧ - ఓడను దాఁటినవస్తువుపేరు.
Landed from a boat.

ప్రసన్నశబ్దము మొదలు అగాధశబ్దపర్యంత
మునన్నియు త్రిలింగకములు.

ప్రసన్నః-అచ్ఛః|| ౨ - నిర్మలవస్తువు పేళ్లు.
Transparent, clear. [Turbid, muddy.

కలుషః-అనచ్ఛః-ఆవిలః||౩కలఁకఁబాటుటపేళ్లు.
నిమ్నమ్-గభీరమ్-గమ్భారమ్||౩లోఁతైనదానిపేళ్లు.

Deep. [Shallow.

ఉత్తానమ్ || ౧ - లోఁతుకాని దానిపేరు.
అగాధమ్-అతలస్పర్శః||౨-మిక్కిలిలోఁతైన
దానిపేళ్లు. Very deep, unfathomable.

కై వ ర్తః-దాశః(పా) దాసః-ధీవరః||పు||౩-మ
త్స్యములంబట్టు జాలరివానిపేళ్లు. A fisherman.

ఆనాయః||పు||-జాలమ్||న||౨-వలపేళ్లు. A net.
శణసూత్రమ్-(పా) సణసూత్రమ్-పవిత్రకమ్||

పవిత్రకమ్

మత్స్యధానీకువేణీ

న॥ ౨-వలత్రాటిపేళ్లు. The rope of a net.

మత్స్యధానీ-కువేణీ॥సీ॥౨-చేపలబుట్టుపేళ్లు.
A fish basket.

స్వాద్యశిశంమత్స్యబన్ధ
నమ్॥ ౨౫౧॥ పృథురో

బడిశమ్ - మత్స్యబన్ధనమ్ (పా) మత్స్యవేధ
నమ్॥న॥౨-గాలముపేళ్లు. A fish hook.

మా ర్షుషో మత్స్య
మీనో వై సారిణో
ణ్ణజః॥విసారశ్శకులీ

పృథురోమా॥న్ - ర్షుషః - మత్స్యః-మీనః-
వై సారిణః - అణ్ణజః-విసారః - శకులీ॥న్, పు॥౮-
సామాన్యముగా మత్స్యముల పేళ్లు. A fish.

చాథ గణ్ణక శ్శకులా
ర్భకః॥ ౨౫౨॥

గణ్ణకః-శకులార్భకః॥పు॥ ౨-చేపపిల్లల పేళ్లు,
జెల్ల పేళ్లని కొందఱు. Sparus emarginatus.

సహస్రదంష్ట్రపాతీన

సహస్రదంష్ట్రః-పాతీనః॥ పు॥ ౨ - వేయికోటల
మీను పేళ్లు. A sheat fish; Silurus Pelorius.

ఉలూపీశిశుక (స్సమా)

ఉలూపీన్ - శిశుకః॥పు॥౨ - శిశువువలెచ
పలమయినయులసమీను పేళ్లు. A porpoise.

నడమీన శ్చిలిచిమః

నడమీనః-చిలిచిమః॥పు॥ ౨-క్రాలుగనుపు
లోఁ దిరుగు మీను పేళ్లు. A sort of sprat.

ప్రోష్ఠీతు శఫరీ (ద్వ
యోః॥ ౨౫౩॥

ప్రోష్ఠీన్-శఫరీ॥పు॥ ౨-ఎగిరిపడుమీను పేళ్లు.
A sort of carp, Cyprinus Chrysoparcus.

క్షుద్రాణ్ణ మత్స్య
సజ్ఘాతః పోతాధాన

క్షుద్రాణ్ణమత్స్యసజ్ఘాతః॥పు॥-పోతాధానమ్॥
న॥౨-మీనుపిల్లలగుంపు పేళ్లు. Small fry.

(మధోర్షుషాః) । రో

రోహితః = ఎఱ్ఱమీను, మధురః=ఎప్పుడును

హితో మధురశ్శాలో

మునిగియుండుమీను, శాలః=మిక్కిలేగముగల

రాజీవ శ్శకుల స్తిమిః॥

మీను, రాజీవః=గుంపును నెంటఁ ద్రిప్పకొను

౨౫౪॥ తిమిజ్గి లాద

మీను, శకులః=శక్తిగలమీను, తిమిః = నూఱు

యశ్చాథ

యోజనములమీను, తిమింగిలః = తిమినిమింగు
నట్టిమీను॥పు॥ ౨ ను ఆదిశబ్దమాచేత తిమింగి
లగిలనందీవర్తాదులును మత్స్యవిశేషములు.

యాదాంసి జలజన్త
నః॥

యాదాంసి ॥న్, స॥ - జలజన్తవః॥ ఉ, పు, బ॥
౨-జలజంతువులపేళ్లు. Aquatic animals.

(తద్భేదా) శ్శిశుమా
రోద్ర శజ్జు-వౌ మక
రాదయః॥ ౨౫౫॥

(స్వా)త్తులీరగిక్కటకః

కూర్తేకమరకచ్చపా ।

గ్రాహూ ౭ వహారో

నక్రస్తు కుమ్భారో ౭థ

మహీలతా॥ ౨౫౬॥

గణ్డాపదగిరీచులకో
నిహాకాగోధికా(నమ)

రక్తపాతు జలూకా
యాం (స్త్రియాం భూ
మ్ని) జలౌకనః॥ ౨౫౭॥

ముక్తాస్ఫటః) స్త్రి
యాం) శుక్తిః

శబ్ధ (స్వా) త్కమ్బు
(రస్త్రియామ్)

క్షుద్రశబ్ధా శ్శబ్ధనఖా
శ్శమ్బూకాజలశుక్త
యః॥ ౨౫౮॥

భేకే మణ్డాక వర్షాభూ
శాలూరప్లవ దద్దురాః

శిలీ గణ్డాపదీ

శిశుమారః=మొసలి, Porpoise; ఉద్రః=నీరు
పిల్లి, Otter; శజ్జుః=నీరుపంది, Scate; మకరః=
చొఱమీను, Seal. ర- ఇవియు ఆదిశబ్దముచేత
జలహస్త్యాదులును జలజంతువిశేషములు.

.కులీరః-కర్కటకః (పా) కర్కటః ॥ పు ॥ ౨-
ఎండ్రకాయపేళ్లు. A crab.

కూర్తః-కమరః-కచ్చప॥పు॥ ౩-తా, బేటిపేళ్లు.
A turtle or tortoise.

గ్రాహః-అవహారః॥పు॥ ౨-ప్రాణిహింసఁజేయు
మహామత్స్యముపేళ్లు. A shark.

నక్రః-కుమ్భారః॥పు॥ ౨-ఏనుఁగును పట్టి యీ
డ్చు జలచరముపేళ్లు. A crocodile.

మహీలతా॥సీ॥-గణ్డాపదః-కిళ్ళులకః॥పు॥ ౩-
ఎఱ్ఱపేళ్లు. A worm.

నిహాకా-గోధికా॥ సీ ॥ ౨ - నీరుడుముపేళ్లు.
The gangetic alligator.

రక్తపా-జలూకా-జలౌకనః ॥ సీ, బ ॥ ౩ -
జలగపేళ్లు. రక్తపాశబ్దమునకు సోమపావబ్దమువ
లెను రూపముగలదు. A leech.

ముక్తాస్ఫటః॥ పు॥-శుక్తిః॥ సీ॥ ౨ - ముత్తైపు
చిప్పపేళ్లు. A pearl oyster.

శబ్ధః॥ పు ॥ - కమ్బుః॥ ప్ప॥ ౨-శంఖముపేళ్లు.
A conch. [పేళ్లు. A small shell.

క్షుద్రశబ్ధః-శంఖనఖాః॥ పు, బ ॥ ౨-గుల్లల
శమ్బూకాః॥ప్ప॥- జలశుక్తయః॥ఇ, సీ, బ॥ ౨-
కప్పచిప్పలపేళ్లు. A bivalve shell.

భేకః-మణ్డాకః-వర్షాభూః-శాలూరః-(పా)సా
లూరః-ప్లవః-దద్దురః॥పు॥ ౬-కప్పపేళ్లు. A frog.

శిలీ - గణ్డాపదీ ॥ సీ ॥ ౨ - ఆడుఎఱ్ఱపేళ్లు.
A female worm.

భేకి వర్షాభీ

భేకి - వర్షాభీ || సీ || ౧ - ఆడుకప్ప పేళ్లు.
A female frog. [A female turtle.కమరీ డులిః || ౨౫౯ ||
(మద్గురస్యప్రియా) శృంగీకమరీ-డులిః || సీ || ౨-ఆడుతాఁజేరిపేళ్లు.
శృంగీ || సీ || ౧-మద్గురమను మీనుభార్య పేరు.
Silurus Pungentissimus.

దుర్నా మాదీర్ఘకోశికా

దుర్నామా-దీర్ఘకోశికా || సీ || ౨-ఏనుఁగుజలగ
పేళ్లు. A cockle.

జలాశయో జలాధార

జలాశయః-జలాధారః || పు || ౨-నీళ్లుండుతావు
పేళ్లు. A reservoir; a pond.(స్తత్రాగాధ జలే)
ప్రదః || ౨౬౦ ||ప్రదః || పు || ౧-అగాధజలే=అగాధమైనజలము
గల, తత్ర=ఆస్థలముపేరు. A deep lake.అహవస్తు నిపానం
(స్యాదుప కూపజలాశ
యే) (పుంస్యేవా) స్థాని
ప్రహానికూప ఉదపానం
తు(పుంసివా) || ౨౬౧ ||అహవః || పు || -నిపానమ్ || న || ౨ - నూతియొద్ద
పశువులు నీళ్లుత్రాగుటకుఁగట్టియున్న తొట్టిపేళ్లు.
A trough near a well for watering cattle.

నేమి స్త్రి కా (౭స్య)

అన్ధః-ప్రహిః-కూపః || పు || -ఉదపానమ్ || ప్న ||
౪-నూతిపేళ్లు. A well.వీనాహూ (ముఖ
బద్ధన మస్యయత్) ।నేమిః-త్రికా || సీ || ౨-ఈనూతియందు నీళ్లుత్పాద
కై యేర్పఱచిన రాట్నము మొదలై నదారుయం
త్రముపేళ్లు. A contrivance for raising water.పుష్కరిణ్యాంతు ఖా
తం (స్యా)వీనాహూ || పు || ౧ - నూతి హంసపాది మొద
లయిన వాయికట్టుపేరు. The cover of a well.దఖాతం దేవఖాత
కమ్ || ౨౬౨ ||పుష్కరిణీ || సీ || -ఖాతమ్ || న || ౨-నలుచదరము
గాఁ ద్రవ్వఁబడిన గుంటపేళ్లు. A square pond.పద్మాకర స్తటాకో
(౭స్త్రి) కాసారస్సరసీ
సరః ||అఖాతమ్-దేవఖాతకమ్ || న || ౨-దేవతలచేత
ద్రవ్వఁబడిన తీర్థములపేళ్లు. A natural pond.పద్మాకరః || పు || -తటాకః (స్యా) తడాగః || ప్న || ౨-
తామరలు గల చెఱువుపేళ్లు, A lake. కాసారః ||
పు || -సరసీ || సీ || -సరః || న || ౩ - కొలనిపేళ్లు,
A pond or pool. పద్మాకరాదులై యు నేకాద్ధిక
ములని కొండలందురు.

వేశ న్తః పల్వలంచా
ల్పసరో

వాపీతుదీర్ఘికా॥ ౨౬౩॥

భేయంతు పరిఖా

౭౭ధార (స్త్ర్యమ్భ)
సాంయత్రధారణమ్)।

(స్యా) దాలవాలమా
వాలమావాపో౭థ

నదీసరిత్ ॥ ౨౬౪॥ తర

జ్జిణీశైవలిసీ తటిసీహా

దినీధునీ స్తోతస్విసీద్వి

పవతీ స్రవస్తీ నిమ్నగా

౭పగా॥ ౨౬౫॥

[కూలజ్ఞ-షానిర్ఘ్నిరిణీ
రోధోవక్త్రాసరస్వతీ]

గజ్ఞావిష్ణుపదీ జహ్నుత

నయాసురనిమ్నగాభా

గీరధీ త్రిపథగా త్రిస్తో

తా భీష్మసూరపి॥

కాలిస్తీసూర్యతనయా

యమునాశమనస్వసా

రేవాతునర్తదా సో

మోద్భవా మేఖలకన్య

కా॥ ౨౬౬॥ కరతో

యా సదాసీరా

బాహుదా సైతవా
హినీ

వేశ న్తఃపు॥-పల్వలమ్- అల్పసరః॥న్,న॥ ౩.
పడియలపేళ్లు. A basin.

వాపీ - దీర్ఘికా ॥ సీ ॥ ౨ - నడబావిపేళ్లు.
A well with steps. [A ditch.

భేయమ్॥ న ॥ - పరిఖా॥ సీ॥ ౨ - అగడ్తపేళ్లు.

ఆధారః॥పు॥౧-యత్ర=ఏస్థలమునందు, అమ్మ
సామ్=(కట్టగట్టి)నీళ్లు కు, ధారణమ్=నిల్పుటకలదో
యట్టిమడుగుపేరు. A dike.

ఆలవాలమ్-ఆవాలమ్॥న॥-ఆవాపః॥పు॥౩-చె
ట్లపాదులపేళ్లు. A basin round the foot of a tree.

నదీ-సరిత్ - తరజ్జిణీ - శైవలిసీ - తటిసీ - హా

దినీ-ధునీ-స్తోతస్విసీ - ద్వీపవతీ-స్రవస్తీ - నిమ్న

గా-ఆపగా॥సీ॥౧౨-నదులపేళ్లు. A river.

[కూలంకషా- నిర్ఘ్నిరిణీ - రోధోవక్త్రా - సర
స్వతీ॥సీ॥] అధికపాఠము.

గజ్ఞా-విష్ణుపదీ- జహ్నుతనయా - సురనిమ్న

గా-భాగీరధీ - త్రిపథగా-త్రిస్తోతాః ॥న్॥- భీష్మ

సూః॥ సీ॥ ౫-గజ్ఞానదిపేళ్లు. The Ganges.

కాలిస్తీ - సూర్యతనయా-యమునా - శమన

స్వసా॥ఋ,సీ॥ ౪-యమునానదిపేళ్లు.

రేవా-నర్తదా-సోమోద్భవా - మేఖలకన్య

కా॥సీ॥ ౪-నర్తదానదిపేళ్లు.

కరతోయా- సదాసీరా॥సీ॥ ౨-శారీవినాహ

మున నీశ్వరునిహస్తోదకమువలనబుట్టిననదిపేళ్లు.

బాహుదా-సైతవాహినీ॥సీ॥ ౨-బాహుదా
నదిపేళ్లు.

శతద్రుస్తు శుతుద్రి
(సాన్య)

ద్విపాశా తు విపాట్
(ప్రియామ్) 1965||
శోణో హిరణ్యవాహ

(సాన్య) కుల్యా (2
ల్పా కృత్రిమాసరిత్)
శరావతి వేత్రవతీ చ
స్త్రాభాగా సరస్వతీ||

[గోదావరీ భీమరథీ కృ
ష్ణవేణీచ గౌతమీ] కా
వేరీ (సరితో 2 న్యాశ్చ)

సంభేద (స్నిగ్ధసంగ
మః)

(ద్వయోః) ప్రణా
లీ (పయసగి పదవ్యాం)
త్రిమతూత్తరా|| 200||
(దేవికాయాం సర
య్యాంచభవే) దావిక
సారవౌ|

సౌగంధికం తు కష్టారం

హల్లకం రక్తసన్ధ్యకమ్ ||
201||

(సాన్య) మత్పలం కువ
లయ

(మధ) నీలామ్బుజన్త చ
ఇందీవరంచనీలే 2 స్మిన్

శతద్రుః-శుతుద్రిః|| సీ|| 196 - వసిష్ఠునికి వెఱచి
నూలుపాయలై ప్రవహించిన నది పేళ్లు.

విపాశా-విపాట్|| శ్, సీ|| 196 - వసిష్ఠుని పాశము
లను విడిపించిన నది పేళ్లు.

శోణః-హిరణ్యవాహః|| పు|| 196 - శోణనదము పేళ్లు.

కుల్యా|| సీ|| 196 - అల్పా = కొంచెమై, కృత్రిమా =
త్రవ్వబడిన, సరిత్ = కాలువ పేరు. A canal.

శరావతి - వేత్రవతీ - చస్త్రాభాగా - సరస్వతీ -
కావేరీ || సీ|| 200 - అన్యాశ్చ = కృష్ణవేణీగోదావరీ
సరయూ ప్రముఖములు, సరితః = నదీవి శేషములు.

[గోదావరీ - భీమరథీ - కృష్ణవేణీ - గౌతమీ||
ఈ, సీ||] అధిక పాఠము.

సంభేదః|| పు|| 196 - నదుల యొక్క కూటమి పేరు.
The mouth of a river; confluence of two
rivers.

ప్రణాలీ|| పు|| 196 - పయసగి పదవ్యామ్ = గోమూఖ
నూత్రము మొదలగు జలమార్గము పేరు. A drain.

ముందట చెప్పదావిక సారవశబ్దములు|| త్రి||
దావికః - సారవః|| 196 - వరుసగా దేవికానదియం
దును సరయూనదియందును బుట్టిన వస్తువుల పేళ్లు.

సౌగంధికమ్ .. కష్టారమ్ (సా) కష్టారమ్ || న||
196 - ఇంచుక యెఱుపును మిక్కిలి సరిమళమును
గల కలువ పేళ్లు. The fragrant water-lily.

హల్లకమ్ - రక్తసన్ధ్యకమ్|| న|| 196 - చెంగలువ
పేళ్లు. The red water-lily.

ఉత్పలమ్ - కువలయమ్|| న|| 196 - సామాన్యము
గాఁగలువ పేళ్లు. Any water-lily.

నీలామ్బుజన్త|| న|| - ఇందీవరమ్|| న|| 196 - నల్లకలువ
పేళ్లు. The blue water-lily.

(సి తే) కుముదకై రవే॥

శాలూక (మేషాంక ద్ద
స్సాన్య)

ద్వారిపగ్గీ తుకుమ్మికా
జలనీలీ తు శై వాలం
శై వలోఽ

ధ కుముద్వతీ॥ ౨౭౩॥
కుముదన్యాంసలిన్యాం
తుబిసినీ పద్మినీముఖాః॥

(వాపుంసి) పద్మంసలి
న మరవిందం మహూ
త్పలమ్॥సహస్రపత్త్రం
కమలం శతపత్త్రం కు
శేశయమ్॥ పక్షేరుహం
తామరసంసారసంసర
నీరుహమ్ ॥౨౭౪॥ బిస
ప్రసూనరాజీవ పుష్క
రామ్భోరు హాణిచ ।

పుణ్డరీకంసితామ్భోజ
(మధ)

రక్త సరోరుహమ్ ॥
రక్తోత్పలం కోకనదం
నాలోనాల

మథాస్త్రియామ్మృ
ణాలం బిస

కుముదమ్-కై రవమ్॥న॥ ౨-తెల్లకలువపేళ్లు
The esculent white water-lily.

శాలూకమ్॥న॥ ౧-ఏషామ్=ఈసాగ్ధికాదుఁ
యొక్క, కన్దఃస్యాత్=దుంపపేరు. The root of
a water-lily. [Pistia stratiotes

వారిపగ్గీ - కుమ్మికా ॥ సీ ॥ ౨ - నాచుపేళ్లు
జలనీలీ॥ సీ॥ - శై వాలమ్॥ న॥ - శై వలః (పా
శేవలః॥ పు॥ ౩-పాచిపేళ్లు. Moss.

కుముద్వతీ-కుముదినీ ॥సీ॥ ౨-తెల్లకలువతీగె
పేళ్లు. నిలినీ - బిసినీ-పద్మినీ॥సీ॥ ఈ౩-ను, ముఖః
న్నందువలన-అబ్జినీ-కమలినీ-సరోజినీ- మొదలై
నవియు తామరతీగెపేళ్లు. The stalk of a lotus;
or a collection of lotuses.

పద్మమ్॥ష్ప॥-నలినమ్-అరవిందమ్-మహూ
త్పలమ్- సహస్రపత్త్రమ్ - కమలమ్ - శతపత్త్ర
మ్-కుశేశయమ్ - పక్షేరుహమ్ - తామరసమ్-
సారసమ్-సరసీరుహమ్ - బిసప్రసూనమ్ - రాజీ
వమ్-పుష్కరమ్-అమ్భోరుహమ్॥ న॥ ౧౬-తా
మరపువ్వుపేళ్లు. A lotus. Nelumbium
speciosum.

పుణ్డరీకమ్-సితామ్భోజమ్॥ న॥ ౨- తెల్లతా
మరపువ్వుపేళ్లు. A white lotus.

రక్తసరోరుహమ్ - రక్తోత్పలమ్-కోకనదమ్॥
న॥ ౩-ఎఱ్ఱతామరపువ్వు పేళ్లు. A red lotus.

నాలః॥పు॥ (పా)నాళా॥సీ॥-నాలమ్॥న॥ ౨-తా
మరకలువ మొదలై ననానికాడపేళ్లు. The stalk.

మృణాలమ్॥ ష్ప॥ - బిసమ్ ॥న॥ ౨-తామర
తూండ్లపేళ్లు. A lotus-fibre.

(మబ్బాదికదమ్మే) పల్ల
(మస్త్రీయామ్) || ౨౭౭ ||

కరహాట శిశిశా కన్దః

కిజ్జల్కః కేసరో (౭
స్త్రీయామ్) ।

సంవర్తికా నవదలం

బీజకోశో వరాటకః ॥

❧ ఇతి వారివర్గః ❧

పల్లమ్ (పా) శల్లమ్ || ప్న || ౧ - తామరపువ్వులు
మొదలై నవాని సమూహమువేరు. An assem-
blage of water-lilies.

కరహాటః || పు || - శిశిశా || సీ || - కన్దః || పు || ౩ - తా
మర దుంపపేళ్లు. శిశిశాకన్దః - అని యేక పదమును.
The root of a lotus.

కిజ్జల్కః || పు || - కేసరః || ప్న || ౨ - అకరువు
పేళ్లు. A filament.

సంవర్తికా || సీ || - నవదలమ్ || న || ౨ - లేత రేకుల
పేళ్లు. Tender leaves.

బీజకోశః - వరాటకః || పు || ౨ - తామరపువ్వు
లోని దుద్దుపేళ్లు. The seed vessel of the lotus.

ఉదకముతో జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

ఉక్తంస్వర్ణోమ దిక్కాలధీ వాక్చబ్బాది నాట్యకమ్ ।

పాతాల భోగి నరకం వారి చైషాంచ సజ్జతమ్ || ౨౭౮ ||

టీక. స్వర్ణోమ దిక్కాలధీ వాక్చబ్బాది నాట్యకమ్ - స్వః = స్వర్గము
ను, పూమ = ఆకాశమును, దిక్ = దిక్కును, కాల = కాలమును, ధీ = బుద్ధి
యు, వాక్ = వాక్కును, శబ్దాది = శబ్దములు మొదలై నవియు, నాట్యకమ్ =
నాట్యమును, పాతాలభోగినరకవారిచ - పాతాల = పాతాలమును, భోగి =
సర్పమును, నరకం = నరకమును, వారిచ = జలమును, ఏషామ్ = ఈస్వర్గా
దులయొక్క, సంగతంచ = వానివానితో సంబంధించిన వస్తువులును,
ఉక్తమ్ = చెప్పబడెను.

ఈ కాండమునందు స్వర్గనర్గ మొదలుగా పండ్రెండునర్గములు ఆ
యావర్గలయందు స్వర్గము మొదలయిన యాయావస్తువులును ఆయా
స్వర్గాది వస్తువులతో జేరిన దేవతాదివస్తువులును జెప్పబడియున్న
వనుట.

ఇత్యమరసింహకృతౌ నామలిజ్ఞానుశాసనే ।

స్వర్గాదికాణ్డః ప్రథమ సాజ్ఞవ సమర్థితః॥

—౨౦॥

టీక. అమరసింహకృతౌ=అమరసింహుని కృతిగానుండు, నామలి
జ్ఞానుశాసనే=నామలింగానుశాసన మనునిఘంటువునందు, ఇతి=ఈపూ
ర్వోక్తప్రకారము, ప్రథమః=మొదటిదైన, స్వర్గాదికాణ్డః=స్వర్గము మొద
లయినవానిని దెలియజెప్పభాగము, సాజ్ఞవ=సమగ్రముగానే, సమ
ర్థితః=నెఱవేర్పఁబడెను.

నామలింగానుశాసనము - ప్రథమకాండము.

సంపూర్ణము.

అమరకోశము - ప్రథమకాండము.

సర్వాయ సదశేషము.

3. స్వో.
6. స్వః=Paradise.
7. అమరాః=Heavenly beings.
12. అసురాః=Demons.
14. శాక్యసింహః = Buddha, the founder of the religion named from him.
25. మదనః=The god of love.
28. శార్ఙ్గమ్ = The bow of Sri Vishnu.
- శ్రీవత్సః=Mark on his breast.
30. శంభుః=Siva, the destroyer.
35. మాతరః = The divine mothers, or energies of the gods.
36. విభూతిః=Superhuman power consisting in preternatural faculties of Eight sorts as below:
- అణిమా=The power of assuming an imperceptible form.

3. స్వో.
- మహిమా=The power of increasing one's size at will.
- గరిమా = The faculty by which one can make himself heavy or great.
- లఘిమా=The supernatural power of assuming excessive lightness at will.
- ప్రాప్తిః = The power of obtaining anything.
- ప్రాకామ్యం = The attribute of irresistible will.
- ఈశిత్వం = The power of commanding.
- వశిత్వం = The power of subjugating.
48. వైమరూపం=Air-chariot.
49. మన్దాకినీ=Galaxy; the Ganges of heaven.
51. సనత్కుమారః=The son of Bramha, and eldest of the progenitors of mankind.

62. ప్రకంపనః=Violent wind.
73. దిశః=Direction; region.
74. దిశ్యమ్=What is produced in a direction.
75. ఇంద్రః = Regent of East; వహ్నిః = of South-east; పితృపతిః = of South; నై రృతః = of South-west; వరుణః = of west; మరుత్ = of North-west; కుబేరః = of North; ఈశః = of North-east.
82. స్ఫూర్జధుః = The noise attending a stroke of lightning.
88. కలా=A phase of the moon.
89. ప్రసాదః=Clearness; brightness.
కలంకః=Stigma.
94. రాధా=Stars in the southern scale.
100. లగ్నం=The rising of the signs.
110. ప్రత్యూషః=The dawn.
114. యామః=A period of three hours.
115. పక్షాంతే=Last day of the half-month.
116. సిన్ధివాలీ=The day on which the moon rises with a scarcely visible crescent.

116. కుహూః=The last day of a lunar month when the the moon is invisible.
119. అహారాత్రః=A day and night containing Thirty *muhurtas*.
123. మార్గశీర్షః=month in which the moon is full, nearly in the longitude of Orion's head.
తపాః=Near the lion's heart.
ఫాల్గునః=Near the lion's tail.
124. చైత్రః=Near the virgin's spike.
వైశాఖః=Near the southern scale.
జ్యేష్ఠః=Near the scorpion.
శుచిః = Near the bow of Sagittarius.
125. శ్రావణః = Nearly in the longitude of the eagle.
126. సభస్యః = nearly in the longitude of the wing of pegasus.
137. ఆశ్వినః=Near the head of Aries.
కార్తికః=Near the Pleiades.
సత్త్వం = The principle of existence which enlightens, constitutes knowledge and is the cause of truth.

శ్లో.

137. రజః = The principle of foulness or passion, which occasions coveting and is the cause of pain.

తమః = That of darkness which overspreads and is the cause of error and illusion.

141. మేధా = A comprehensive mind.

142. చిత్తాభోగః = The attention of the mind to its own sensations.

అధ్యాహారః = Discussion, argument.

143. నిర్ణయః = Decision.

వ్యాపాదః = Wishing ill to another.

144. భ్రాంతిః = Illusion.

సంవిత్ = Promise ; assent.

146. ముక్తిః = Absolution or that which tends to exempt the soul from further transmigration.

147. రూపం = Colour, figure.

శబ్దః = Sound.

గంధః = Smell, odour.

రసః = Taste, flavour.

స్పర్శః = Touch, contact.

148. పాయుః = The organ of excretion.

శ్లో.

148. ఉపస్థం = The organ of generation.

వాక్ = The voice.

పాణిః = The hand.

పాదః = The foot.

మనః = The mind.

నేత్రం = The eye.

జిహ్వ = The tongue.

ఘ్రాణం = The nose.

త్వక్ = The skin.

శ్రోత్రం = The ear.

161. అన్వీక్షికీ = Logic or metaphysics.

దండనీతిః = The science of politics.

164. వార్తా = News.

166. ఉపోద్ఘాతః = Introduction, preface, prologue.

168. ఆమ్రేడితం = A sound uttered twice or thrice, or oftener.

175. అశ్లీలం = Vulgar, coarse, indecent.

177. అనక్షరం = Unfit to be uttered.

178. సోల్లంతనం = Ironical, taunting, sarcastic.

మణితం = An inarticulate murmuring sound uttered at cohabitation.

అశ్లో.

196. అబ్రహ్మణ్యం=Alas! woe!

శాస్త్ర = Devotion and re-signation.

వాత్సల్య = Parental affection.

206. అక్షాన్తిః = Impatience of another's excellence or success.

208. ఉన్మాదః = Infatuation, ecstasy.

213. విలాసః=Change of place, posture, gait or look on the approach of the lover.

విభ్రాంతః = Affection of indifference.

విభ్రమః = Wantonness of youth; caprice.

లలితం=Languid gestures and signs.

హేలా=Lasciviousness.

అశ్లో.

లీలా = Imitation of the lover's manner to beguile the time in his absence.

224. నాగాః=Demi gods in human shape with a serpent's tail and dilated neck.

234. విష్టిః = Compulsory and unrewarded labour; or the person executing such labour; casting into hell.

237. క్షీరోదః=Sea of milk.

లవణోదః=Sea of salt water.

దధ్యుదః=Sea of curds.

ఘృతోదః=Sea of butter.

ఇక్షూదః=Sea of the juice of sugar-cane.

సురోదః=Sea of spirituous liquor.

స్వాదూదః = Sea of fresh water.

శ్రీరస్తు.

సటీక నామలింగానుశాసనము.

ద్వితీయకాండము.

గ్రంథకర్త చదువువారికి ముందు విషయపరిజ్ఞానము గలుగఁ జేయఁదలంచి ద్వితీయకాండమునఁ జెప్పవర్గలయనుక్రమమును సంగ్రహముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

వర్గాః పృథ్వీ పుర త్తాభృ ద్వనౌషధి మృగాదిభిః ।

సృబ్రహ్మ క్షత్రి వి ట్చాదైః సాజ్ఞోపాజ్ఞ రిహూదితాః॥ ౧॥

టీక. ఇహ=ఈభూమికాండమును రెండవకాండమునందు, సాజ్ఞోపాజ్ఞ=అంగప్రత్యంగములతోఁ గూడుకొనియున్న, పృథ్వీపుర త్తాభృద్వనౌషధిమృగాదిభిః=భూపుర వైలవనౌషధి సింహాదులతోడను, సృబ్రహ్మక్షత్రి విట్చాదైః=మనుష్యబ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులతోడను, ఉపలక్ష్మితాః=కూడుకొనియున్న, వర్గాః=వర్గలు, ఉదితాః=చెప్పఁబడియున్నవి.

తాత్పర్యము. ఈ కాండమునందు భూవర్గపురవర్గ వైలవర్గవనౌషధి వర్గ సింహాదివర్గ మనుష్య వర్గబ్రహ్మవర్గక్షత్రియవర్గ వైశ్యవర్గ శూద్రవర్గ లనిపదివర్గలునాయావర్గలయందు నాయాభూమ్యాదిపదార్థములకు సంగములైన మృత్తికాదిపదార్థములును నుపాంగములగున అధ్వాదిపదార్థములును జెప్పఁబడు చున్నవనుట.

భూర్భూమిరచలాఽ	భూః॥సీ॥-(ప)భూర్॥అవ్య॥-భూమిః-అచలా-అ
నస్తారసా విశ్వమ్భరా	నస్తా-రసా-విశ్వమ్భరా - స్థిరా - ధరా - ధరిత్రీ -
స్థిరాధరాధరిత్రీ ధరణిః	ధరణిః (సా) ధరణీ - క్షోణిః (సా) క్షోణీ - జ్యా-
క్షోణిర్జ్యా కాశ్యపీ క్షి	కాశ్యపీ - క్షితిః - సర్వంసహ - వసుమతీ -
తిః॥౨॥సర్వంసహవసు	వసుధా-ఉర్వీ-వసుస్థరా - గోత్రా - కుః - పృథివీ
మతీ వసు ధోర్వీ వసున్ధ	(ప) పృథవీ - పృథ్వీ - త్వా - అవనిః - మేదిని -

రా| గోత్రాకుని పృథివీ
పృథ్వీత్వాఽవని ర్భేదిన్
మహిః || 3 || [విపులా గ
హ్వరీ ధాత్రీ శౌ రిలా
కుమ్భినీ క్షమా | జగతీ
రత్నగర్భాచ భూతధా
త్యైభిమేఖలా ||]

మృత్కృత్తికా
(ప్రశస్తాతు)మృతాన్న
మృత్సాచ(మృత్తికా)
ఉర్వరా (సర్వసస్యా
ధ్యా)

(స్యా) దూషః క్షార
మృత్తికా || ర ||
ఉషవా నూషరో

(ద్వాప ప్యన్యలిక్ష్ణ)

స్థలం స్థలీ |

(సమానా) మరు ధ
న్వానా

(ద్వే) ఖిలాప్రహతే
(సమే || ౫ || త్రిష్వ)
(భో) జగతీ లోకో విష్ట
పం భువనం జగత్ |

(లోకోఽయం) భార
తం వర్షం

మహిః (పా) మహి||సీ|| ౨౭ - భూమిపేళ్లు.
Earth.

[విపులా-గహ్వరీ - ధాత్రీ - శౌ||ఓ|| - ఇలా-
కుమ్భినీ-క్షమా - జగతీ - రత్నగర్భా - భూతధా
త్రీ-అభిమేఖలా ||సీ|| అధికపాఠము.]

మృత్ || ద్ || - మృత్తికా || సీ || ౨ - మన్ను పేళ్లు. Soil.

మృత్సాచ - మృత్సా || సీ || ౨ - ప్రశస్తా = ప్రశస్త
మైన, మృత్తికా = మన్ను. An excellent soil.

ఉర్వరా || సీ || ౧ - సర్వసస్యాధ్యా = సకల
మయిన సస్యములతో, గూడియున్న భూమి పేరు.
Fertile with crop.

ఉషః || పు || - క్షారమృత్తికా || సీ || ౨ - చౌటిమ
న్ను పేళ్లు. Saline soil.

ఉషవాన్ || త్ || - ఉషరః ౨ - చవుటి నేల పేళ్లు.
Barren ground with saline soil.

ద్వాపపి = ఈ రెండు శబ్దములును, అన్యలిక్ష్ణ =
విశేషము యొక్క లింగములు గలవి.

స్థలమ్ || న || - స్థలీ || సీ || ౨ - తనంతట చదరమై
యుండు నేల పేళ్లు. A place.

మరుః - ధన్వాన్ || పు || ౨ - నీళ్లు లేని భూమి పేళ్లు.
A region devoid of water.

ఖిలమ్ - అప్రహతమ్ || త్రి || ౨ - దున్నని నేల పేళ్లు.
Untilled or waste land.

జగతీ || సీ || - లోకః || పు || - విష్టపమ్ - భువనమ్ -
జగత్ || న || ౫ - జగత్తు పేళ్లు. A world.

భారతం వర్షమ్ || న || ౧ - అయం లోకః = హిమన
త్పర్వతమునకు దక్షిణమును దక్షిణసముద్రమున
కు నుత్తరమునైన యీ దేశము పేరు. India.

(శరావత్యాస్తు యో
౭వధేః॥ ౬॥ దేశః ప్రా
గ్దక్షిణః) ప్రాచ్య •

ఉదీచ్యః (పశ్చిమో
త్తరః)।

(ప్రత్యస్తా) మ్లేచ్ఛ
దేశ (స్వా)

(న్మధ్యదేశ స్తు) మధ్య
మః॥ ౭॥

ఆర్యావర్తః పుణ్యభూ
మి (ర్మధ్యం విష్ణ్వహి
మాగయోః)।

నీవు జనపదా దేశ
విషయా తూపనర్త
నమ్॥ ౮॥

(త్రిషోగోష్ఠా)

(న్నడప్రాయే) నడ్వా
న్నడ్వల (ఇత్యపి) ।

ప్రాచ్యః॥పు॥౧ - అనధేః=ఎల్లయయిన, శరా
వత్యాః=శరావతీయనియెడునదికి, ప్రాగ్దక్షిణఃయః
దేశః=తూర్పుతోఁగూడిన దక్షిణదేశముపేరు.
శరావతీనది యీశాన్యపుదిక్కుననుండి నై రృతి
మూలపడమటిసముద్రమునఁగలిసియున్నదియని
తెలియవలయును. The south-eastern region.

ఉదీచ్యః॥పు॥౧-ఆనదియేయెల్ల గాఁగల, పశ్చిమో
త్తరః=పడమరతోఁగూడిన యుత్తర దేశము పేరు.
The north-western region.

మ్లేచ్ఛదేశః॥పు॥౧- ప్రత్యస్తః=భారతవర్షమునకు
తుదనుండు కామరూపాది ప్రత్యంత దేశము పేరు.
A country of barbarians.

మధ్యమః॥పు॥౧- మధ్యదేశః=వినశనతీర్థము
నకుఁదూర్పును ప్రయాగకుఁ బడమరయునై నహి
మనద్వింధ్యపర్వతముల మధ్యదేశము పేరు. కురు
క్షేత్రము. The middle region.

ఆర్యావర్తః॥పు॥-పుణ్యభూమిః॥సీ॥౨-తూర్పు
పడమర సముద్రములెల్ల గాఁగల, విష్ణ్వహిమాగ
యోః=వింధ్యహిమవత్పర్వతములయొక్క, మధ్య
మ్=మధ్యదేశము పేర్లు. The region of sanctity.

నీవుత్ - జనపదః॥పు॥౨- వాసయోగ్యమైన
దేశముపేర్లు. An inhabited country. దేశః-సి
షయః॥పు॥-ఉపవర్తనమ్॥న॥౩- గ్రామసమూహ
ము పేర్లు. A Country.

ఆగోష్ఠాత్ త్రిమః=ఇది మొదలు గోష్ఠశబ్దము
వఱకు నడుమనుండు నామపదములతో విశేష
విధిబేసివి॥త్రి॥

నడ్వాన్॥త్॥-నడ్వలః॥ ౨-నడప్రాయే=కిక్కు
నకసపుతఱుచుగాఁగల దేశము పేర్లు. A country
abounding in reeds.

కుముద్వాన్ (కుముద
ప్రాయే)।

కుముద్వాన్ || త్ || ౧ - కుముదప్రాయే = తెల్ల
కలువలు తఱచుగాఁగల దేశము పేరు.

A country abounding in water lilies.

వేతస్వాన్ (బహువే
తసే)॥ ౯॥

వేతస్వాన్ || త్ || ౧ = బహువేత సే = ప్రబృలిచెట్ల
తఱచుగాఁగల దేశము పేరు. A country abound
ing in ratans.

శాద్వల (శాదహరితే)

శాద్వలః || ౧ - శాదహరితే = లేతకసపుచేత.
బచ్చగానుండు దేశము పేరు. A country
abounding in green grass.

(సజమ్బాలేతు) పజ్జిలః।

పజ్జిలః || ౧ - సజమ్బాలే = అడుసుతోఁగూడిన
దేశము పేరు. A clayey and marshy region.

(జలప్రాయ) మనూ
పం (స్యా)

అనూపమ్ || ౧ - జలప్రాయమ్ = నీళ్లుతఱచుగాఁ
గల దేశము పేరు. A watery or wet country.

(త్పుంసి) కచ్చ (స్త
థావిధః)॥ ౧౦॥

కచ్చః || పు || ౧ - తథావిధః = అట్లునీళ్లుతఱచుగాఁ
గలనదీ సరస్సుల సమీప దేశముల పేరు. Conti
guous to water.

(స్త్రీ) శర్కరా శర్కరి
లశ్శార్కరశ్శర్కరావతి।

శర్కరా || స్త్రీ || - శర్కరిలః - శార్కరః - శర్కరా
వాన్ || త్ || ౪ - మొరముగలదానిపేళ్లు. Full of
stony nodules.

దేశ ఏ వాదిమా

ఆదిమా = మొదటనున్న, శర్కరాశర్కరిలశ
బ్దములు, దేశే ఏవ = మొరముగల దేశమున కే పేళ్లు.

(వేవ మున్నేయాస్సి
కతావతి)॥ ౧౧॥

ఏవం = ఇటువలెనే, సికతావతి = ఇసుకగల దేశ
మునందు, సికతా - సికతిల, అనియు, ఇసుకగల
దానియందు, సైకత - సికతావాన్, అనియు, ఉ
న్నేయాః = ఊహింపఁదగినవి. Sandy.

(దేశో నద్యమ్బు వృ
ష్ట్యమ్బు సంపన్నవ్రీహి
పాలితః । స్యా) న్నదీ
మాతృకో దేవ మాతృ
కశ్చ (యథాక్రమమ్)॥

నదీమాతృకః = watered from a river; దేవ
మాతృకః = watered by rain. ఈ రెండును, న
ద్యమ్బు సంపన్నః వృష్ట్యమ్బు సంపన్నః దేశః = వ
రుసగా నదీజలము చేతను వర్షజలము చేతను పం
డునట్టి పైరుగల దేశము పేళ్లు.

(సురాజ్ఞి దేశే) రాజ

రాజన్వాన్ || త్ || ౧ - సురాజ్ఞి = మంచిరాజుగల,

న్వాన్

(స్వాత్తతోఽన్యత్ర)
రాజవాన్ ।

దేశే=దేశము పేరు. Ruled by a just king.

రాజవాన్ ॥ త్ ॥ ౧ - తతః = ఆ దేశముకంటె,
అన్యత్ర=వేతై న సామాన్య రాజుగల దేశము పేరు.
Governed by a king.

గోష్ఠం గోష్ఠానకం

గోష్ఠమ్-గోష్ఠానకమ్ ॥ న ॥ ౨ - ఆపులుండుమంద
సేళ్లు. A fold for kine.(తత్తు) గౌష్ఠీనం (భూ
తపూర్వకమ్) ॥ ౧౩ ॥
(పర్యస్తభూః) పరిసరఃగౌష్ఠీనమ్ ॥ న ॥ ౧ - భూతపూర్వకంతత్ = పురాత
నమైనయామంద పేరు. The site of a former fold.పరిసరః ॥ పు ॥ ౧ - పర్యస్తభూః = గ్రామన
గరాదులయొక్క సమీపభూమి పేరు. Skirts;
Ground contiguous to a town &c.సేతుగాతాస్త్రియాం
పుమాన్.సేతుః ॥ పు ॥ - ఆలిః ॥ స్తీ ॥ ౨ - కట్ట పేళ్లు.
A dam or mound; a bridge.వామలూరుశ్చ నాకు
శ్చ వల్లీకం (పున్నపుం
సకమ్) ॥ ౧౪ ॥వామలూరుః (పా) వామలూరః-నాకుః ॥ పు ॥
వల్లీకమ్ (పా) వల్లీకమ్ ॥ స్న ॥ ౩ - పుట్ట పేళ్లు.
An ant-hill or a mole hill.అయనం వర్తమా
ర్గాధ్వపథానగిపదపీ సృ
తిః సరణిపద్ధతిపద్యా
వర్తన్యకపదీతి చ ॥ ౧౫ ॥అయనమ్ - వర్తన్ ॥ న్, న ॥ - మార్గః - అధ్వాన్ ॥
పథాః ॥ న్, పు ॥ - పదపీ - సృతిః - సరణిః - పద్ధతిః -
పద్యా - వర్తనీ - ఏకపదీ ॥ స్తీ ॥ ౧౨ - శ్రోవపేళ్లు.
A road, path, or way.అతిపథాసుపథాశ్చ స
త్పథశ్చ (ర్చితేఽధ్వని)అతిపథాః ॥ న్ ॥ - సుపథాః ॥ న్ ॥ - సత్పథః ॥ పు ॥
౩ - మంచి శ్రోవపేళ్లు. A good road.వ్యధ్వో దురధ్వో వి
పథగి కదధ్వా కాపథ
(స్సమాః) ॥ ౧౬ ॥వ్యధ్వః - దురధ్వః - విపథః - కదధ్వా ॥ న్ ॥ -
కాపథః ॥ పు ॥ ౫ - చెడ్డ శ్రోవపేళ్లు. విపథకాపథ
శబ్దములు నపుంసకములును. A bad road.

అపథా స్త్వపథం

అపథాః ॥ న్, పు ॥ - అపథమ్ ॥ న ॥ ౨ - తప్పు శ్రోవ
పేళ్లు. A wrong road or the want of a road.(తుల్యే) శృంఖలాటక చ
తుష్పథేశృంఖలాటకమ్ - చతుష్పథమ్ ॥ న ॥ ౨ - నాలుగు శ్రో
వలుగూడిన చోటు పేళ్లు. Crossing of roads.

ప్రాస్తరం (దూరశూన్యోఽధ్వా)

ప్రాస్తరమ్ || న || ౧ - దూరశూన్యః అధ్వా = ఎడారియై నడుచుట లేని త్రోవ పేరు. A long and lone-some way.

కాంతారం (వర్తదుర్గమమ్) || ౧౭ ||

కాంతారమ్ || న || ౧ - దుర్గమం వర్త = చోర కంటకాదుల చేత నడువశక్యముగాని త్రోవ పేరు. A difficult or a dangerous road; wilderness.

గవ్యూతిః (స్త్రీక్రోశయుగం)
A league.

గవ్యూతిః || స్త్రీ || ౧ - క్రోశయుగమ్ = రెండు క్రోశముల త్రోవ పేరు. అర అంగుళము లొక హస్తము. ౮౦౦ హస్తము లొక క్రోశము, క్రోశమనఁగా కోసు.

నల్వః (కిష్కుచతుశ్చతమ్) | A furlong.

నల్వః || పు || ౧ - కిష్కుచతుశ్చతమ్ = నన్నూలు హస్తముల ప్రమాణముగల త్రోవ పేరు.

ఘట్టాపథస్సంసరణం

ఘట్టాపథః || పు || - సంసరణమ్ || న || - ౨ - పది విండ్ల పట్టుగల రాజమార్గము పేరు. Chief road in a village.

(తత్పురస్యో) పనిష్కరమ్ || ౧౮ ||

ఉపనిష్కరమ్ (పా) ఉపనిష్కరమ్ || న || ౧ - పురస్యతత్ = దుర్గమయిన పురముయొక్క రాజమార్గము పేరు. A highway.

ద్యావాపృథివ్యో రోదస్యా ద్యావాభూమీ చ రోదసీ |

ద్యావాపృథివీ- రోదసీ- ద్యావాభూమిః || స్త్రీ || రోదః || స్, న || ౪ - భూమ్యాకాశముల పేర్లు. The earth and the sky.

ఇతిభూమివర్గః.

భూమితో జేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

పూః (స్త్రీ) పురీ నగర్యో(వా) పత్తనంపుట భేదనమ్ | స్థానీయం నిగమో

పూః || స్త్రీ || - పురీ-నగరీ || ప్న || - పత్తనమ్ (పా) పట్టనమ్-పుటభేదనమ్-స్థానీయమ్ || న || - నిగమః || పు || ౭ - పట్టణము పేళ్ల నియొక పక్షము. వీనిలో మొదటిమూడు ౮౦౦ గ్రామముల వ్యవహారమునకు స్థానమైయుండు ప్రధానపురమునకును, కడమ రెండు శోటల యగడ్డల చేత దుర్గమములైన పట్టణములకును పేళ్ల నియొక పక్షము. A town or city.

(౭ న్యత్తు యన్మాలనగ

శాఖానగరమ్ || న || ౧ - మూలనగరాత్ = రాజ

రా త్పురమ్ || ౧౯ || త)
 చ్చాఖానగరం
 వేశో (వేశ్యా జనన
 మాశ్రయః) |
 ఆపణస్తునిషద్యాయారం

విపణి పణ్యవీధికా ||
 ౨౦ || రథ్యా ప్రతోలి
 ర్విశిఖా
 (స్యా) చ్చయో వప్ర
 (మస్త్రీయామ్) |

ప్రాకారో వరణస్సాలగి
 ప్రాచీనం (ప్రాస్తతో
 వృత్తిః) || ౨౧ ||
 భిత్తిః (స్త్రీ) కుడ్య
 మేడూకం (తదస్త
 ర్నస్తకీకనమ్) |

గృహం గేహా దవ
 సితం వేశ్మ నద్వనికేత
 నమ్ || ౨౨ || నిశాస్తవ
 స్త్యసదన భవనాగార
 మద్విరమ్ | గృహః (పుం
 సీచ భూమ్నైవ) నికా
 య్య నిల యాలయాః ||

[ధిష్ణ్యమోకో నివస
 నం స్థానా ౨వసథ వా
 స్తుచ|సంస్త్రాయముట
 జం ధామనివేశశ్శరణం

ధానికంటె, అన్యత్ = దానిసమీపమునందుఁ గ
 ట్టఁబడియన్యమైన, పురమ్ = పట్టణము. A suburb.
 వేశః || పు || ౧ - వేశ్యాజనసమాశ్రయః = వేశ్యల
 సమూహస్థానము పేరు. The abode of harlots.
 ఆపణః || పు || - నిషద్యా || సీ || ౨ - మళిగపేళ్లు.
 A shop. [A market street.

విపణిః - పణ్యవీధికా || సీ || ౨ - అంగడివీధిపేళ్లు.
 రథ్యా - ప్రతోలిః (పా) ప్రతోలీ - విశిఖా || సీ || ౩ - గ్రా
 మమున ప్రధానమైనరచ్చమిట్ట. A high street.
 చయః || పు || - వప్రమ్ || ప్స || ౨ - కోటయడుగు
 నంబెట్టినకొఱడు మట్టిదిన్నె మొదలగువానిపేళ్లు.
 A rampart. [A surrounding wall.

ప్రాకారః - వరణః - సాలః || పు || ౩ - కోటపేళ్లు,
 ప్రాచీనమ్ (పా) ప్రాచీరమ్ || న || ౧ - ప్రాస్తతఃవృత్తిః =
 ఊరిచుట్టువేయు వెలుగుపేరు. A bound hedge.
 భిత్తిః || సీ || - కుడ్యమ్ || న || ౨ - గోడపేళ్లు. A wall.
 ఏడూకమ్ (పా) ఏడుకమ్ || న || ౧ - నడుమనుం
 చంబడిన యెముకలుగల గోడపేరు. A tomb.
 A sanctuary filled with relics.

గృహమ్ - గేహమ్ - ఉదవసితమ్ - వేశ్మ || న్ || -
 నద్వ || న్ || - నికేతనమ్ - నిశాస్తమ్ - వస్త్యమ్ -
 సదనమ్ - భవనమ్ - అగారమ్ - మద్విరమ్ ||
 న || - గృహః || పు, బ || నికాయ్యః - నిలయః - ఆలయః -
 వాసః - కుటీ || సీ || - శాలా || ప్స || - సభా || సీ || ౨౦ -
 ఇంటిపేళ్లు. A house; hall.

[ధిష్ణ్యమ్ - ఓకః || న్ || - నివసనమ్ - స్థానమ్ -
 ఆవసథమ్ - వాస్తు || ఉ || - సంస్త్రాయమ్ - ఉట
 జమ్ - ధామ || న్, న || - నివేశః || పు || - శరణమ్ || న || -
 త్తయః || పు ||] అధికపాఠము.

క్షయః] వాసశి కుటీ

(ద్వయో) శ్వాలా సభా

సంజవనం (త్విదమ్)

చతుశ్వాలం

(ముసీనాంతు) పర్ణ శా

లోటజోఽస్త్రియామ్

చైత్య మాయతనం

(తుల్యే)

వాజిశాలాశుమన్దురా

ఆవేశనం శిల్పిశాలా

ప్రపా పానీయశాలికా

మఠ (శ్చాత్రాది నిల

యో)

గజ్ఞా తు మదిరాగృ

హమ్

గర్భాగారం వాసగృహ

మరిష్టం సూతికాగృ

హమ్ ౨౬ [కుటీమో

౨ స్త్రీ నిబద్ధాభూశ్చంద్ర

శాలా శిరోగృహమ్]

వాతాయనం గవాక్ష

సంజవనమ్-చతుశ్వాలమ్|| న|| ౨-సలుదిక్కుల నభిముఖముగా నడుమ నెడము విడిచి కట్టిన యింటిపేళ్లు. A quadrangle.

పర్ణ శాలా|| సీ || - ఉటజః|| ప్న|| ౨-ముసీనాం తత్=మునులయొక్క-యింటిపేళ్లు. A hermitage, a hut.

చైత్యమ్-ఆయతనమ్|| న|| ౨-యజ్ఞశాలపేళ్లు. బౌద్ధాలయమనియు రచ్చచెట్లనియుం గొందఱు. An altar; a monument; a sacred tree.

వాజిశాలా-మన్దురా || సీ || ౨-గుఱ్ఱపుశాలపేళ్లు. A stable. [ట్రము. A workshop.

ఆవేశనమ్|| న||-శిల్పిశాలా|| సీ|| ౨-కంసాలశి ప్రపా-పానీయశాలికా|| సీ|| ౨-చలిపందిరి పేళ్లు. A place of refreshment.

మఠః|| పు|| ౧ - ఛాత్రాది నిలయః=శిష్యులు సన్న్యాసులు మొదలగు వారి గృహము పేరు. A convent of ascetics. A school of students.

గజ్ఞా|| సీ||-మదిరాగృహమ్|| న|| ౨-మద్యము చేయునింటిపేరు. A tavern.

గర్భాగారమ్- వాసగృహమ్|| న|| ౨-పడక టింటిపేళ్లు. An inner and private room.

ఇందు మొదటిది దేవునిగర్భగృహమని కొందఱు. అరిష్టమ్ - సూతికాగృహమ్|| న|| ౨ - పురి టింటిపేళ్లు. The lying-in-chamber.

[కుటీమః|| ప్న|| తాతికట్టనపు నేలపేరు. చంద్ర శాలా|| సీ||-శిరోగృహమ్|| న|| ౨- పై మేడపేళ్లు. An apartment on the house top.

వాతాయనమ్|| న||- గవాక్షః|| పు|| ౨-కిటికీల పేళ్లు. A window.

(స్వా) నృణ్ణపో (ఽ
స్త్రీ) జనాశ్రయః ।

మణ్ణపః॥ పృ॥-జనాశ్రయః॥ పు॥-౨-ఆస్థానము
మొదలయిన మండపము పేళ్లు. A temporary
hall; A sanctuary.

హర్త్యాది (ధనినాం
వాసః)

హర్త్యమ్॥ న॥ ౧-ధనినామ్=ధనికులయొక్క,
వాసః= గృహము పేరు, ఆదిశబ్దము చేత అట్టాల
కాది నామములును గలవు. The abode of the
wealthy. A grand edifice.

ప్రాసాదో (దేవ భూ
భుజామ్)॥ ౨౭॥

ప్రాసాదః ॥ పు॥ ౧ - దేవభూభుజామ్=దేవ
గృహమునకును రాజగృహమునకును పేరు.
A temple or palace.

సాధోఽస్త్రీ రాజసదన

సాధః॥ పృ॥-రాజసదనమ్॥ న॥-౨-రాజగృహ
ము పేళ్లు. A royal residence. [యిల్లు.

ముపకార్యోపకారికా

ఉపకార్యా-ఉపకారికా॥ స్త్రీ॥-౨-రాజులవిడిది

స్వస్తిక సర్వతోభ

స్వస్తికః-సర్వతోభద్రః-నన్ద్యావర్తః॥ పు॥ ౩-ఆ

ద్రో నన్ద్యానర్తాదయో

దిశబ్దము చేత రుచక వర్ణమానములు మొదలై నవి

౭పిచ॥ ౨౮॥ (పిచ్ఛస్త

యు, ఈశ్వరసద్వనామ్=రాజదేవగృహములయొ

కఃప్రభేదా హి భవన్తి

క్త,పిచ్ఛస్తకఃప్రభేదాః=ద్వారభేదాదిభేదములచేతఁ

శ్వరసద్వనామ్) ।

బుట్టినరచనావిశేషములు, భవన్తి=అగుచున్నవి.

స్త్ర్యగారంభూభుజా

అన్తఃపురమ్ - అవరోధనమ్॥ న॥-శుద్ధాన్తః-

మన్తఃపురం (స్వా)దవ

అవరోధః ॥ పు॥ ౪ - భూభుజామ్ = రాజుల

రోధనమ్॥ ౨౯॥ శుద్ధా

యొక్క, స్త్ర్యగారమ్ = స్త్రీలున్న యింటిపేరు.

స్తశ్చావరోధశ్చ

Seraglio; harem.

(స్వా) దట్టః డౌమ

అట్టః॥ పు॥-డౌమమ్ - (పా) డౌమమ్॥ పృ॥-౨-

(మస్త్రీయామ్) ।

యుద్ధముచేయుటకయి వాకిట మణ్ణపముమీఁద

A fortified place in

గాని కొత్తశముమీఁదగాని కట్టిన యిండ్లపేళ్లని

front of a building ;

కొందఱుందురు. మేడలకు వెనుకదిక్కునఁ గట్టి

The back of an edi-

యుండు గృహముపేళ్లని కొందఱుందురు.

fice.

ప్రఘాణప్రఘణాలిన్దా

ప్రఘాణః-ప్రఘణః- అలిన్దః(పా)అలిన్దః॥ పు॥

బహిర్ద్వార ప్రకోష్ఠకే॥

౩ - తలవాకిటి ముందఱనుండు ప్రకోష్ఠము పేళ్లు.

A terrace before the house door; Portico.

గృహవగ్రహణీ దేహ	గృహవగ్రహణీ-దేహలీ సీ ౨- కడపపేళ్లు.
ల్యజ్జణం చత్వరాజరే	The threshold.
(అథస్తా ద్దారుణి) శి	అజ్జణమ్ (పా) అజ్జనమ్-చత్వరమ్- అజరమ్
లా	న 3-ముంగిలిపేళ్లు. A court or yard.
నాసా (దారూపరిస్థితమ్) 3౧	శిలా సీ ౧-అథస్తాద్దారుణి=ద్వార స్తంభము
ప్రచ్ఛన్న మస్తర్వా	యొక్క క్రిందిమాను. The lower timber of a
రం స్యా	door.
త్పక్ష ద్వారంతుపక్ష	నాసా సీ ౧-ఉపరిస్థితమ్ దారు=ద్వార స్తంభ
కః	మునకు పైనుండుమాను. The upper timber.
చలీక నీధే పటలప్రా	ప్రచ్ఛన్నమ్ - అస్తర్వారమ్ న ౨-లోపలి
స్తే౭౪	వాకిటిపేళ్లు. A private door.
పటలమ్ ఛదిః 3౨	పక్ష ద్వారమ్ న -పక్షకః పు ౨-దిడ్డివాకిలి
గోపానసీ (తు వ ల భీ	పేళ్లు. A back door.
చ్ఛాదనే వక్రదారుణి)	చలీకమ్ - నీధమ్ - పటలప్రాస్తమ్ న 3-
	చూరుకొణిగపేళ్లు. The edge of the thatch.
కపోతపాలికాయాం	పటలమ్-ఛదిః పై, సీ ౨-కప్పపేళ్లు. Roof.
తువిటజ్కుం(పున్నపుం	గోపానసీ సీ ౧ - వలభీచ్ఛాదనే = కొణిగ
నకమ్) 33	కాధారమైన పట్టెనుగప్పుచున్న, వక్రదారుణి=
(స్త్రీ) ద్వార్యారంప్ర	వంకరమ్రానిపేరు. కొండలు గోపానసీవలభీశబ్ద
తీహారః	ములు రెండును గృహమునకు కప్పైన వక్ర
స్వాద్వితర్దిస్తువేదికా	దారుపుపేళ్లందురు. The wood of a thatch.
తోరణో (౭.స్త్రీ) బ	కపోతపాలికా సీ -విటజ్కుమ్ పు ౨ - హ
హిర్వారమ్	ర్మ్యవిహారస్థానాదులయందుఁ జతురమైన పక్షు
	లుండు మ్రాకుపేళ్లు. Aviary or dovecot.
	ద్వార్యః గో, సీ -ద్వారమ్ న -ప్రతీహారః పు
	3-వాకిటిపేళ్లు. A gate; entrance.
	వితర్దిః - వేదికా సీ ౨ - అరఁగుపేళ్లు.
	A raised seat.
	తోరణః పు - బహిర్వారమ్ న ౨- పుష్ప
	మాలికాదులు గట్టుటకొఱకు గృహము వెలుపల

(పురద్వారంతు) గో
పురమ్|| 3౪||

(కూటం పూర్వార్ధం
య) ధ్వజస్థి (స్తస్థి)

(స్తంభత్రిమ) క వాట
మరరం (తుల్యే)

(తద్విష్కమ్భే) ౭ర్గ
లం (ననా)|| 3౫||

ఆ రోహణం (స్యా)
తోపానం

నిశ్చేణిస్తద్ధిరోహణీ

సమ్మార్జనశోధనీ (స్యా)

త్సంకరో౭వకర (స్త
యా|| 3౬|| ష్టిప్తే)

ముఖం నిస్సర్గణమ్

సన్నివేశోనికర్షణమ్

(సమా) సంవసథ
గ్రామా

వేశ్యభూర్వాస్తు (ర
స్త్రియామ్)|| 3౭||

గ్రామాస్త ముపశ

స్తంభద్వయము చేఁ గట్టంబడిన ద్వారము పేరు.
The outer gate; an ornamental arch.

గోపురమ్|| న|| ౧ - పురద్వారమ్ = పట్టణపు
వాకిలిపేరు. A city gate or temple gate.

హస్తిసంఘః|| పు|| ౧ - పట్టణపువాకిటశత్రువులు
గొట్టునరాకుండనిమోస్తత్తముగావేసినమంటి
దినై పేరు. A turret protecting the approach
to the gate of a city or fort.

కనాటమ్ (పా) కపాటమ్ - అరరమ్|| త్రి|| ౨ -
తలుపుపేళ్లు. A door.

అర్గలమ్|| స్స|| ౧ - తద్విష్కమ్భే = ఆతలుపు
యొక్క గడియమ్రానిపేరు. Door-bolt or bar.

ఆరోహణమ్ - సోపానమ్|| న|| ౨ - సోపానముల
పేళ్లు. Stairs, steps; a staircase.

నిశ్చేణిః - అధిరోహణీ|| సీ|| ౨ - నిచ్చెనపేళ్లు.
A ladder. [A broom.

సమ్మార్జనీ - శోధనీ|| సీ|| ౨ - చీపురుకట్టపేళ్లు.
సంకరః - అవకరః || పు|| ౨ - తయా = ఆచీపురు

కట్టచే, ష్టిప్తే = తుడువఁబడిన ధూళిమొదలై న
దానిపేళ్లు. Dust or sweepings.

ముఖమ్ - నిస్సర్గణమ్|| న|| ౨ - ఇంటివాకిటనుం
డుప్రదేశముపేళ్లు. The entrance of a house.

సన్నివేశః|| పు|| - నికర్షణమ్|| న|| ౨ - పట్టణము
చుట్టువాఱినబయలుపేళ్లు. An open space in a
town or village.

సంవసథః - గ్రామః|| పు|| ౨ - గ్రామముపేళ్లు.
A village.

వేశ్యభూః|| సీ|| - వాస్తుః|| పు|| ౨ - ఇల్లుగట్టుటకు
యోగ్యమయినభూమిపేళ్లు. Building-ground.
The site of a habitation.

గ్రామాస్తమ్ - ఉపశల్యమ్|| న|| ౨ - గ్రామ

ల్యం (సా్య)

త్సీమసీమే (స్త్రియా
ముఖే)।

ఘోషఆభీరపల్లీ (సా్య)

త్పక్ష్ణాశ్శబరాలయః॥

శిశిపురవర్గః॥

మహీధ్రే శిఖరిత్త్వాభృ

దహార్యధర పర్వతాః।

అద్రి గోత్ర గిరిగ్రా

వాచల శైల శిలోచ్చ

యాః॥ ౩౯॥ లోకాలో

కశ్చక్రవాల

స్త్రికూట స్త్రికకు

(తస్మాత్)।

అస్తస్తుచరమత్త్వాభృ

దుదయశిపూర్వపర్వ

తః॥ ౪౦॥ [హిమాల

యోద్రిరాజ సా్య

న్దలయశ్చన్దనాలయః॥]

హిమవాన్నిషధో వి

న్ధ్యో మాల్యవాన్ పా

రియాత్రికః। గన్ధమాద

న మన్యేచ హేమకూ

టదయోనగాః॥ ౪౧॥

సమీపప్రదేశములపేళ్లు. Space near a village.

సీమాన్-సీమా॥ ఆ,సీ॥ ౨-పొలిమేరగుఱు

తుపేళ్లు. The boundary or limit.

ఘోషః॥పు॥-ఆభీరపల్లీ॥సీ॥ ౨-గొల్లపల్లెపేళ్లు.

A station of cow-herds.

పక్ష్ణాః-శబరాలయః॥పు॥ ౨-బోయపల్లెపేళ్లు.

The abode of the lowest men.

పట్టణముతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

మహీధ్రః - శిఖరీన్-త్త్వాభృత్ - అహార్యః.

ధరః-పర్వతః-అద్రిః- గోత్రః- గిరిః- గ్రావాన్।

అచలః-శైలః-శిలోచ్చయః॥పు॥౩౯-కొండపేళ్లు.

A mountain or hill.

లోకాలోకః-చక్రవాలః॥ పు॥ ౨-భూమికి

గోటవలెఁ జుట్టుకొనియుండు పర్వతము పేళ్లు.

A range surrounding the earth.

త్రికూటః-త్రికకుత్ ॥ ద్,పు॥ ౨ - త్రికూట

పర్వతముపేళ్లు. A hill with three peaks.

అస్తః-చరమత్త్వాభృత్ ॥ పు॥ ౨-అస్తపర్వ

తముపేళ్లు. The western mountain.

ఉదయః-పూర్వపర్వతః ॥ పు॥ ౨ - ఉదయ

పర్వతముపేళ్లు. The eastern mountain.

హిమాలయః-అద్రిరాజః॥ పు॥ ౨ - హిమవ

త్పర్వతముపేళ్లు. మలయః- చన్దనాలయః ॥పు॥

౨-మలయ పర్వతముపేళ్లు.

హిమవాన్ ॥ త్ ॥-నిషధః - విన్ధ్యః - మాల్య

వాన్ ॥ త్ ॥-పారియాత్రికః॥ పు॥ ౪-గన్ధమాదనమ్

॥న॥ ౬-మఱియు హేమకూటము మొదలై నవి

యు ప్రత్యేక పర్వతములు.

పాషాణ ప్రస్తర గ్రా
ప్రాప లాశ్వాన శ్చిలా
దృవత్ |

కూటో (ఽస్త్రీ) శిఖ
రం శృజం

ప్రపాతస్తు తటో భృ
గుః || ౪౨ ||

కటకో (ఽస్త్రీ నిత
మ్యాఽద్రేః)

స్నుః ప్రస్థస్సాను (ర
స్త్రియామ్) |

ఉత్సః ప్రసవణం

వారిప్రవాహా ని
ర్ఘరో ఝరః || ౪౩ ||

దరీతుకన్దరో (వాస్త్రీ)

(దేవఖాతబిలే) గుహా
గహ్వరం

గర్జ్వాశైలాస్తుచ్యుతాః
స్థూలోపలాగిరేః || ౪౪ ||

ఖనిః (స్త్రీయా) మా
కరః (స్య)

త్పదాః ప్రత్యస్తప
ర్వతాః |

ఉపత్యకా (ఽద్రేరా

పాషాణః - ప్రస్తరః - గ్రావాన్ || ఉపలః -
అశ్వాన్, పు || - శిలా-దృవత్ - [పా] దృశత్ ||
ద్, సీ || 2- రాతిపేళ్లు. A stone or rock.

కూటః || ప్న || - శిఖరమ్ || ప్న || - శృజమ్ || న || 3-
పర్వతశిఖరముపేళ్లు. A peak or summit.

ప్రపాతః - తటః - భృగుః || పు || 3- కొండచుట్టిపేళ్లు.
A precipice; A slope.

కటకః || ప్న || ౧- అద్రేః నితమ్భః = కొండనడుము
పేరు. The side or ridge of a mountain.

స్నుః - ప్రస్థః || పు || - సానుః || ప్న || 3- పర్వతము
యొక్క నమమయిన భూమిపేళ్లు. Table land.

ఉత్సః || పు || - ప్రసవణమ్ || న || ౨- కొండయూట
పేళ్లు. A fountain or spring.

వారిప్రవాహః - నిర్ఘరః - ఝరః || పు || [పా]
ఝరీ || సీ || 3- కొండయందుఁ బుట్టిన జలప్రవాహ
ముపేళ్లు. A cascade, waterfall.

దరీ || సీ || - కన్దరః || ప్న || ౨- పర్వతబిలముపేళ్లు.
An artificial cave.

గుహా || సీ || - గహ్వరమ్ || న || ౨- దేవఖాత
బిలే = దేవతలచేతఁ ద్రవ్వంబడిన బిలముపేళ్లు.
A natural cave; a den.

గర్జ్వాశైలాః || పు || ౧- గిరేః = పర్వతమునుండి,
చ్యుతాః = జాతిన, స్థూలోపలాః = గొప్పరాళ్ల పేడు.
Huge rocks fallen from a mountain.

ఖనిః [ప] ఖానిః || సీ || - ఆకరః || పు || ౨- లోహ
రత్నాదులు పుట్టుగనిపేళ్లు. A mine.

త్పదాః - ప్రత్యస్తపర్వతాః || పు || ౨- పెద్దకొం
డనమీపమునందుఁ జుట్టుకొనియున్న తిప్పలపేళ్లు.
Hillocks near a mountain.

ఉపత్యకా || సీ || ౧- అద్రేః = పర్వతముయొక్క, ఆ

సన్నా భూమి)

(గూర్ధ్వ) మధిత్యకా॥

ర౫॥

ధాతు (ర్తనశ్శిలా
ద్యద్రే)

గైరికం(తువిశేషతః)।

నికుఞ్జకుఞ్జా (వాక్ష్మీ బే
లతాదిపిహితో దరే) ॥

ర౬॥

→* ఇతి శైలవర్గః *←

అటవ్యరణ్యం విషినం
గహనం కాననం వనమ్।

A grove.

మహారణ్యమరణ్యానీ

గృహారామ స్తు నిష్కు
టః॥ ర౭॥

ఆరామ (స్నాప్య)దుప
వనం (కృత్రిమం వనమే

వతత్) । (అమాత్య
గణికా గేహపాపవనే
వృక్షవాటికా॥ ర౮॥

(పుమా) నాక్రీడ ఉ
ద్యానం (రాజ్ఞా స్నాధా

సన్నా భూమిః=సమీపమైన క్రిందటి భూమి పేరు.
Land near the foot of a mountain.

అధిత్యకా॥ సీ॥ ౧ - ఊర్ధ్వమ్=పర్వతముయొక్క
మీది భూమి పేరు. Land on a mountain.

ధాతుః॥ పు॥ ౧-అద్రేః = పర్వతముయొక్క
మనశ్శిలా = హరితాశము, ఆది = మొదలయిన
శిలా వికారములకన్నిటికిని సామాన్య నామము.
A mineral or fossil. [Red chalk.

గైరికమ్ ॥ న ॥ ౧ - వాని విశేషనామము.

నికుఞ్జః-కుఞ్జః॥ ప్న॥ ౨-లతాదిపిహితో దరే
తీగెలు మొదలయిన వానిచేతఁ గప్పంబడి గృహ
మువలెనున్న పొదల పేళ్లు. A bower; a place
overgrown with creepers, &c.

పర్వతములతో జేరిన పదసమూహముముగిసెను.

అటవీ॥ సీ॥ - అరణ్యమ్-విషినమ్- గహనమ్- కా
ననమ్-వనమ్॥ న॥ ౬ - అడవి పేళ్లు. కాననవనశబ్ద
ములుతోటకును పేళ్లనికొందఁబడుదురు. A forest.

మహారణ్యమ్॥ న॥ - అరణ్యానీ॥ సీ॥ ౨ - దొడ్డ
యడవి పేళ్లు. A large forest.

గృహారామః-నిష్కుటః॥ పు॥ ౨-ఇంటిచేరువ
నున్న తోట పేళ్లు. A grove near a house.

ఆరామః॥ పు॥ - ఉపవనమ్॥ న॥ ౨-కృత్రిమమ్=
మనుష్యులు పెట్టిన, తద్వనమ్ = ఆవనము పేళ్లు.
A garden.

వృక్షవాటికా॥ సీ॥ ౧ - అమాత్యగణికాగే
హపాపవనే=ప్రధానులయొక్కయు వేశ్యలయొక్కయు
ఇండ్లలోపలి తోట పేరు.

ఆక్రీడః॥ పు॥ - ఉద్యానమ్॥ న॥ ౨-సాధారణమ్=
సకలజనులకు సాధారణమయిన, రాజ్ఞః = రాజు

రణం వనమ్)।

(స్యాదేతదేవ) ప్రమ
దావన (మన్తగిపురోచి
తమ్) ॥ ౪౯ ॥

వీధ్యాలి రావలిః ప
జ్జి శ్శ్రేణీ
రేఖా స్తు రాజయః ।

వన్యా(వనసమూహే

స్యాదజ్జురోఽభిన
ప్రాద్భిది ॥ ౫౦ ॥

వృక్షో మహీరుహ
శ్శాఖ విటపీ పాదప స్త
రుః । అనోకహః కుట
స్సాలగి పలాశీ ద్రుదు
మాగమాః ॥ ౫౧ ॥

వానస్పత్యః (ఫలైః
పుష్పాత్) .

(తైరపుష్పా) ద్వన
స్పతిః ।

ఓషధ్యః (ఫలపాకా
న్తాః)

(స్యా) దవన్ధ్యః ఫలే
గ్రహిః ॥ ౫౨ ॥

యొక్క,వనమ్=ఉపవనము పేళ్లు. A public park.

ప్రమదావనం [పా] ప్రమదవనమ్ ॥ ౪౯ ॥
అన్తగిపురోచితమ్ = అంతఃపురమునకు మాత్ర
ముచితమైన, ఏతదేవ = ఈ రాజుతోట పేరు.
A royal pleasure garden.

వీధిః-ఆలిః-ఆవలిః-పజ్జి-శ్రేణీ ॥ ౫౦ ॥
పజ్జి-మాత్రము పేళ్లు. A row or range.
రేఖా (పా) రేఖా-రాజః ॥ ౫౧ ॥ -ఎడతెగక
దట్టమైన పజ్జి పేళ్లు. A continuous line.

వన్యా ॥ ౫౧ ॥ - వనసమూహము పేరు.
A multitude of groves.

అజ్జురః[ప] అజ్జురః-అభిన ప్రాద్భిత్ ॥ ౫౦ ॥
అ-క్రాంతమొలక పేళ్లు. A germin or sprout.

వృక్షః-మహీరుహః-శాఖ ॥ ౫౧ ॥ - విటపీన్ ॥
పాదపః-తరుః - అనోకహః-కుటః-సాలః-పలాశీ ॥
౫౧ ॥-ద్రు-ద్రుమః-అగమః ॥ ౫౨ ॥-వృక్షముల
పేళ్లు. A tree.

వానస్పత్యః ॥ ౫౧ ॥-పుష్పాత్=పుష్పమువల
నంబుట్టిన, ఫలైః=ఫలములతోఁగూడిన మామిడి
మొదలయిన వృక్షముల పేరు. A tree fructify-
ing from blossoms: as the mango &c.

వనస్పతిః ॥ ౫౧ ॥-అపుష్పాత్=పుష్పములేక
కలిగిన ఫలములతోఁగూడిన పనస మొదలయిన
వృక్షముల పేరు. A tree fructifying without
apparent blossoms: as the bread-fruit &c.

ఓషధ్యః ॥ ౫౨ ॥ - ఫలపాకాన్తాః = పండు
చునే నశించు అరటి వరిమొదలైన వానిపేరు.
An annual plant.

అవన్ధ్యః-ఫలే గ్రహిః ॥ ౫౨ ॥-గొడ్డుపొక ఫలించు
మాకు పేళ్లు. Fruitful.

వన్యోఽఫలోఽవ
కేశీ చ

ఫలవాన్ ఫలినశిఫలీ

ప్రఫుల్లోత్ఫుల్ల సం
ఫుల్ల వ్యాకోశ వికచ
స్ఫుటాః || ౫౩ || ఫుల్ల
(తైత్తే) వికశితే

స్యూరవన్ధ్యాదయ స్త్రి
మ |

స్థాణుర స్త్రీధ్రువశ్శజ్జ

(ర్హస్వశాఖాశిఫః)
క్షుపః || ౫౪ ||

(అప్రకాణ్ణే) స్తమ్భ
గుత్తా

వల్లీతు వ్రతతి ర్లతా

(లతాప్రతానిసి) వీరు
ద్దుల్లి స్యులప ఇత్యపి ||
౫౫ ||

(నగాద్యారోహ) ఉ
చ్చాయ ఉత్సేధ శ్చో
చ్చాయశ్చ (సః) |

(అస్త్రీ)ప్రకాణ్ణ స్కు
న్ధ (స్సన్యాన్మూలా చ్చా
ఖావధే స్తరోః) || ౫౬ ||

(సమే)శాఖాలతే

వన్యః-అఫలః-అవకేశీ || ౫౩ || ౩-గోష్ఠ్యమాని
పేళ్లు. Barren; fruitless.

ఫలవాన్ || ౫౪ ||-ఫలినః-ఫలీ || ౫౫ || ౩-తత్కాల
మునంబండియున్న మానిపేళ్లు. Bearing fruit.

ప్రఫుల్లః - ఉత్ఫుల్లః - సంఫుల్లః - వ్యాకోశః-
[పా] వ్యాకోషః-వికచః-స్ఫుటః-ఫుల్లః-వికశితః ||
౫౬ ||-వికశించిన దానిపేళ్లు. Blown, as a flower.

అవంధ్య శబ్దము మొదలు వికశితశబ్దము వఱ
కు నన్ని శబ్దములును త్రిలింగములు.

స్థాణుః || ౫౪ ||-ధ్రువః-శజ్జుః || ౫౫ || ౩-మోటు
పేళ్లు. The trunk of a lopped tree.

క్షుపః || ౫౪ ||-కుటుచకొమ్మలును ఊడలును
గలిగియున్న గుజ్జమాకు పేరు. A small tree
with short branches.

స్తమ్భః-గుల్మః || ౫౫ ||-స్తకాండము లేక ఆకు
లుతఱచుగాఁగలదానిపేళ్లు. ప్రకాండమన వేళ్లకు
ను కొమ్మలకును నడుమనుండు భాగము. A shrub.

వల్లీ[ప]వల్లిః-వ్రతతిః-లతా || ౫౬ || ౩-తీరగె పేళ్లు.
A creeper.

వీరుత్ || ౫౬ ||-గుల్మీనీ || ౫౭ ||-ఉలపః || ౫౮ || ౩-తీరగెల
గుంపుగల పొదపేళ్లు. ఆకుల సమూహము గల
తీరగెపేళ్లని కొందఱు. A spreading creeper.

ఉచ్చాయః-ఉత్సేధః-ఉచ్చాయః || ౫౯ || ౩-
నగాద్యారోహః = పర్వతాదుల పొడవు పేళ్లు.
The height of a tree, hill, &c.

ప్రకాణ్ణః || ౬౦ ||-స్కున్ధః || ౬౧ ||-మూలాత్ = వే
రు మొదలు, శాఖావధేః = కొమ్మలవఱకుఁగల, తరోః
= చెట్టుయొక్క మధ్యభాగము పేళ్లు. The trunk.

శాఖా-లతా || ౬౨ ||-కొమ్మల పేళ్లు. A branch.

స్కన్ధశాఖా శాలే
 శిఫా జటే ।
 (శాఖా శిఫా) ౭ నరో
 హ (స్కన్ధస్తూలా చ్చా
 గ్రంగతా లతా) ॥ ౫౭॥
 శిరో ౭ గ్రం శిఖరం
 (వానా)
 మూలం బుధ్ధో ౭
 జ్ఞీనామకః ।
 సారో మజ్జా (సమా)
 త్వక్ (స్త్రీ) వల్కంవ
 ల్కల (మస్త్రీయామ్॥
 కాష్ఠం దా
 ర్విన్ధనం త్వేధ ఇద్ధమే
 ధస్సమిత్ (స్త్రీయామ్)॥
 నిమ్మహాని కోటరం
 (వానా)
 వల్లరీ మజ్జరీ (స్త్రీ
 యా) ॥ ౫౮॥
 పత్రం పలాశం ఛద
 నం దలం పర్ణం ఛదః
 (పుమాన్) । పల్లవౌ
 (౭ స్త్రీ) కిసలయం
 విస్తారోవిటపో (౭ స్త్రీ

స్కన్ధశాఖా-శాలా॥ సీ॥ ౨-మృకుమొద
 టికొమ్మలపేళ్లు. A principal branch.
 శిఫా-జటా॥ సీ॥ ౨-చెట్టుమొదటియూడలపేళ్లు.
 A fibrous root.
 అనరోహః॥ పు॥ ౧-శాఖాశిఫా=చెట్టుకొమ్మల
 యందలి యూడలకును, మూలాత్ = చెట్టుమొ
 దటనుండి, అగ్రమ్=కొనవలకు, గతా=పోయిన,
 లతా=తీగకును పేరు. A scandent fibre.
 శిరః॥ న్-అగ్రమ్॥ న-శిఖరమ్॥ ప్న॥ ౩-చెట్టు
 కొనపేళ్లు. The top or crown of a tree.
 మూలమ్॥ స-బుధ్ధః [సా] బ్రధ్ధః - అజ్ఞీ
 నామకః॥ పు॥ ౩-చెట్టుమొదటిపేళ్లు. The root.
 సారః-మజ్జా॥ న్, పు॥ [స] మజ్జా॥ సీ॥ ౨-చెట్టు
 లోనుండు చేపపేళ్లు. The pith.
 త్వక్॥ చ్, సీ॥-వల్కమ్-వల్కలమ్॥ ప్న॥ ౩-
 నారపేళ్లు. The bark.
 కాష్ఠమ్-దారు॥ న॥ ౨-కొయ్యపేళ్లు. Wood.
 ఇన్ధనమ్ - ఏధః॥ న్, స॥ - ఇద్ధమ్॥ స-ఏధః॥
 పు॥-సమిత్॥ ధ్, సీ॥ ౫-సమిధలపేళ్లు. Fuel.
 నిమ్మహాని॥ పు॥-కోటరమ్॥ ప్న॥ ౨-మానితో
 ళ్లపేళ్లు. The hollow of a tree.
 వల్లరీ-మజ్జరీ॥ సీ॥ ౨-పువ్వులగుత్తికిఁగానిపూ
 చినకొమ్మకుఁగానిపేళ్లు. ఇవి ఇకారాంతములును.
 A flower-stalk; a compound pedicel.
 పత్రమ్-పలాశమ్ - ఛదనమ్-దలమ్-పర్ణమ్॥
 న-ఛదః॥ పు॥ ౬-ఆకులపేళ్లు. A leaf; foliage.
 పల్లవః॥ ప్న॥-కిసలయమ్॥ స॥ ౨-చిగురుపేళ్లు.
 ఆకులతోఁగూడిన గంటుపేళ్లని కొందఁజందురు.
 A sprout or shoot. A twig full of young leaves.
 విస్తారః॥ పు॥ - విటపః॥ ప్న॥ ౨ - కొమ్ములు

యామ్)॥	౬౦॥	చిగుళ్లు మొదలయిన వాని సమూహము పేళ్లు. The branch & its shoot.
(వృక్షాదీనాం ఫలం) సస్యం వృత్తంత్రసవబస్థనమ్॥		సస్యమ్[పా]శ సస్యమ్॥న॥౧-వృక్షములు మొదలయిన వానిఫలము పేరు. Fruit; crops; harvest. వృత్తమ్-ప్రసవబస్థనమ్॥న॥౨-తొడిమ పేళ్లు. The foot stalk of a leaf or fruit: the peduncle.
(ఆమే ఫలే) శలాటు (స్యా చ్చుష్కే)వా న(ముఖే త్రిషు)॥ ౬౧॥ క్షౌరకో జాలకం (క్షీ బే)		శలాటుః॥౧-పండనికాయ పేరు. Unripe fruit. వానమ్॥ ౧-ఎండుకాయ పేరు. ఈశబ్దములు॥ త్రి॥ Dried fruit. క్షౌరకః॥ పు॥ - జాలకమ్॥ న॥ ౨-కొండలు పసరు మొగ్గలకును, కొండలు పసరు కాయల కును, కొండలు మొగ్గల గుమికిని పేళ్లు నిచ్చెప్పిరి. A bud or germ.
కలికాకోరకో(౭స్త్రి యామ్) ।		కలికా॥నీ॥-కోరకః॥ప్స॥ ౨-ఇంచుకంతనృద్ధి నొందిన మొగ్గలపేళ్లు. An unblown flower.
(స్యా) ద్గుచ్ఛక స్తు స్త బకః		గుచ్ఛకః-స్తబకః॥పు॥౨-గన్నేరు మొదలైన వానియందు నొకకొమ్మయందుఁ గానంబడున నేక పుష్పములగు త్రిపేళ్లు. A cluster of blossoms.
కుట్టలో ము కు లో (౭స్త్రి యామ్)॥ ౬౨॥ (స్త్రియ) సుమనసః పుష్పంప్రసూనం కుసు మం సుమమ్ ।		కుట్టలః॥పు॥-ముకులః॥ప్స॥ ౨-అపుడువికసిం పఁగల మొగ్గలపేళ్లు. An opening bud. సుమనసః॥న, సీ, బ॥-పుష్పమ్-ప్రసూనమ్- కుసుమమ్-సుమమ్॥ న॥ ౩-పువ్వుల పేళ్లు. సుమన శబ్దము ఏకవచనమునుగలదు. A flower.
మకరందః పుష్పరసః		మకరందః-పుష్పరసః॥పు॥ ౨-పూఁదేనెపేళ్లు. The honey of flowers.
పరాగస్సుమనోరజః॥		పరాగః॥పు॥-సుమనోరజః॥ న,న॥ ౨-పుష్ప డి పేళ్లు. The pollen of a flower; farina.
(ద్విహీనం ప్ర స వే సర్వం)	౬౩॥	సర్వమ్=సకలవృక్షములశబ్దరూపకము, ప్రస వే = పుష్పఫలవాచకమైనపుడు, ద్విహీనమ్=స్త్రీ లింగపుల్లింగములులేనిది. నపుంసక మేయనుట.

(హరీతక్యాదయః స్త్రి
యామ్) ।

ఆశ్వత్థ వైణవ స్లాక్ష
నైయగ్రోద్ధైజుదం (ఫ
లే)॥ ౬౪॥ బార్హతంచ

(ఫలేజమ్బూజమ్బూః
(స్త్రీ)జమ్బూజామ్బనమ్।
(పుష్పేజాతీ ప్రభృత
య స్వలిక్ష్ణా)

(వ్రీహాయగి ఫలే) ॥
౬౫॥

(విదార్యాద్యా స్తు
మూలే౭పి)

(పుష్పే క్షీణే౭పి సా
టలా)।

బోధిద్రుమశ్చలదలగి
పిప్పలగి కుజ్జరాశనః॥
అశ్వత్థే ౭థకపిత్థే
(స్య)ర్దధిత్థగ్రాహిమన్త
థాః।(తస్మిన్) దధిఫలగి
పుష్పఫలదన్తశతావపి॥
ఉదుమ్బరే జన్తుఫలా

హరీతక్యాదయః=హరీతకీ గోశాతకీ మొదలై
నవి, ప్రసవే = పుష్పఫల వాచకమైనపుడు, స్త్రి
యామ్=స్త్రీలింగమునందు వర్తించును.

ఆశ్వత్థమ్ - వైణవమ్ - స్లాక్షమ్ - నైయగ్రో
ధమ్-విజుదమ్-బార్హతమ్॥న॥ ౬-నగుసగాఅశ్వ
త్థాది వృక్షముల ఫలముపేళ్లు.

జమ్బూః॥స్త్రీ॥-జమ్బూ-జామ్బనమ్॥ 3-జమ్బూవో
ఫలే=నేరేడిపండుపేళ్లు. The rose apple fruit.

జాతీ ప్రభృతయః = జాతీ మల్లికా శేఫాలికా
మొదలై సశబ్దములు, పుష్పే = పుష్పవాచకము
లై నపుడును, స్వలిక్ష్ణాః = తమ లింగములుగలవి,
స్త్రీలింగములే యనుట.

వ్రీహాయః=వ్రీహిమాషాదిశబ్దములు, ఫలే=
ఫలవాచకమయినపుడును, స్వలిక్ష్ణాః=తమ లింగ
ములుగలవి. పుల్లింగములే యనుట.

విదార్యాద్యాః=విచారీ గమ్భీరీ మొదలై స
శబ్దములు, మూలే౭పి=మూలవాచకములయిన
పుడును, స్వలిక్ష్ణాః=తమలింగములుగలవి. స్త్రీలిం
గములేయనుట.

సాటలా=సాటలాశబ్దము, పుష్పే=పుష్పవాచ
కమయినపుడు, క్షీణే౭పి = నపుంసకలింగమునం
దును, అపిశబ్దమువలన స్త్రీలింగమనందును.

బోధిద్రుమః-చలదలః-పిప్పలః-కుజ్జరాశనః-
అశ్వత్థః॥పు॥౫-రాపిచెట్టుపేళ్లు. The holy fig-tree
Ficus religiosa.

కపిత్థః-దధిత్థః-గ్రాహి ॥ న్ ॥ - మన్తథః-దధి
ఫలః-పుష్పఫలః-దన్తశతః॥ పు॥ ౭-వెలగ చెట్టు
పేళ్లు. The wood-apple tree. Feromia elephantium.

ఉదుమ్బరః - జన్తుఫలః-యజ్ఞాజ్ఞః-హేమదు

యజ్ఞాజ్ఞోహేమదుగ్ధకః |

కోవిదా రేచమరికఃకు

ద్దాలో యుగపత్రకః ||

సప్తపర్ణే విశాలత్వ

చ్ఛారదోవిషమచ్ఛదః |

ఆరగ్వధే రాజవృక్ష

శమ్యాకచతురజ్జులః ||

ఆరేవత వ్యాధిఘాత

కృతమాల సువర్ణకాః |

(స్య)ర్జమ్భిరేదన్తశతజ

మ్భజమ్భిరజమ్భిలః ||

వరుణే వరణ సేతు

స్తిక్తశాకఃకుమారకః |

పున్నాగే పురుష స్తు

జ్ఞఃకేసరో దేవవల్లభః ||

పారిభద్రే నిమ్మతరు

ర్కన్దారః పారిజాతకః |

తినిశే స్యన్దనో నేమీ

రథద్రు రతిముక్తకః ||

వజ్జుల శ్చిత్రకృచ్చా

(ధద్వా) పీతన కపీత

నౌఆమ్రాతకే

మధూకే తు గుడపు

ష్పమధుద్రుమా || 23 ||

వానప్రస్థ మధుష్ఠీతా

జలజేత్ర మధూలకః |

పీతా గుడఫల స్సృంసీ

గ్ధకః || పు || ర - అత్తి చెట్టు పేళ్లు. Glomerous fig-tree.

కోవిదారః - చమరికః - కుద్దాలః - యుగపత్ర

కః || పు || ర - ఎఱ్ఱ కాంచనపు చెట్టు పేళ్లు. Mountain

ebony. Baulinia variegata.

సప్తపర్ణః || పు || - విశాలత్వక్ || చ్, సీ || - శారదః ||

పు || [పా] శారదీ || సీ || - విషమచ్ఛదః || పు || ర - ఏడాకు

లరః టిపేళ్లు. Echites scholaris.

ఆరగ్వధః [ప] ఆరుగ్వధః - రాజవృక్షః - శ

మ్యాకః [పా] శమ్పాకః - సమ్పాకః - చతురజ్జులః -

ఆరేవతః - వ్యాధిఘాతః - కృతమాలః - సువర్ణకః ||

పు || ర - రేల చెట్టు పేళ్లు. Cassia fistula.

జమ్భిరః - దన్తశతః - జమ్భిః - జమ్భిరః - జమ్భి

లః || పు || ౫ - నిమ్మ చెట్టు పేళ్లు. Lemon tree.

వరుణః - వరణః - సేతుః - తిక్తశాకః - కుమార

కః || పు || ౫ - ఉలిమిరి చెట్టు పేళ్లు. Crataeva Tapia.

పున్నాగః - పురుషః - తుజ్గః - కేసరః - దేవవల్ల

భః || పు || ౫ - సురపొన్న పేళ్లు. Rottlera tinctoria.

పారిభద్రః - నిమ్మతరుః - మన్దారః - పారిజాతకః ||

పు || ర - పారిజాతము పేళ్లు. Coral tree.

తినిశః - స్యన్దనః - నేమిః - రథద్రుః - అతిముక్త

కః - వజ్జులః - చిత్రకృత్ || పు || ౭ - నెమ్మి చెట్టు పేళ్లు.

Dalbergia Oujeinensis.

పీతనః - కపీతనః - ఆమ్రాతకః || పు || ౩ - అంబాళపు

చెట్టు పేళ్లు. Spondias Mangifera.

మధూకః - గుడపుష్పః - మధుద్రుమః - వాన

ప్రస్థః - మధుష్ఠీలః || పు || ౫ - ఇష్పమాని పేళ్లు.

Bassia latifolia.

[పేరు.

మధూలకః || పు || ౧ - నీటఁబుట్టిన యిష్పమాని

పీలుః - గుడఫలః - స్రంసీ || న్, పు || ౩ - గోగు పేళ్లు.

Cannabis sativa, or Careya arborea.

తస్మిన్స్తు గిరిసంభవే||
అక్షోటకస్తరాతా ద్వా

వజ్రోదేతు నికోచకః|
పలాశే కింశుకః పర్ణో
వాతపోధోఽ

ధ వేత సే|| ౮౫|| రథా
భ్రపుష్ప విదుల శీతవా
నీరవజ్జులః|

(ద్వా)పరివ్యాధవిదు
తానాదేయీ చా న్ము
వేత సే|| ౮౬||

శోభాజ్ఞనే శిగుతీక్ష
గన్ధకాక్షిబమోచకాః|
(రక్తోఽసా)

మధుశిగుస్సాస్య
దరిష్టః ఫేనిల స్సహకా||

బిల్వే శాణ్డీల్య శైలూషా
మాలూర శ్రీఫలా వపి

ప్లక్షో జటీ పర్కటీ
(సా)

స్వగ్రోధో బహు
సాద్వటః|| ౮౮||

గాలవ శ్శాబరీ లోధ్ర
స్తీరీట స్తీల్య మార్జనా

ఆమ్ర శ్శూళో రిసా
లో(సా౭) సహకారో

అక్షోటః-కస్తరాలః (పా) కర్పరాలః || పు ||
—౧-గిరిసంభవేతస్మిన్=కొండగోగుపేళ్లు.

Juglans regia. [పేళ్లు. Alangium.

అజ్గోలః-నికోచకః|| పు|| ౮౫-డోడుగుచెట్టు
పలాశః-కింశుకః-పర్ణః-వాతపోధః || పు|| ౮-
మోదుగుచెట్టుపేళ్లు. Butea frondosa.

వేతనః-రథః-అభ్రపుష్పః-విదులః (పా) విదు
రః-శీతః-వానీరః-వజ్జులః || పు|| ౮-ప్రబ్బలిచెట్టు
పేళ్లు. The rattan plant.

పరివ్యాధః-నిదులః-నాదేయీ|| సీ || - అనమ్మ
వేతనః|| పు|| ౮-నీరు ప్రబ్బలిచెట్టుపేళ్లు.

శోభాజ్ఞనః - శిగుః - తీక్షగన్ధకః - అక్షిబః -
(ప)అక్షిబః-మోచకః|| పు|| ౮-మునగచెట్టుపేళ్లు.
Hyperanthera Morunga.

మధుశిగుః|| పు|| ౮-నల్లపుస్పలనగనగపేరు.
దరిష్టః-ఫేనిలః|| పు|| ౮-కుంకుమచెట్టు పేళ్లు.
Soapnut tree.

బిల్వః - శాణ్డీల్యః - శైలూషః - మాలూర
రః - శ్రీఫలః || పు|| ౮ - మారేడుచెట్టు పేళ్లు.
Aigle Marmelos.

ప్లక్షః-జటీన్-పర్కటీన్, పు|| (స) జటీ-
పర్కటీన్ సీ|| ౩-జువ్విచెట్టుపేళ్లు. Ficus venosa.

స్వగ్రోధః - బహుపాత్|| ద్-వటః|| పు|| ౩-
మట్టిచెట్టుపేళ్లు. Banyan, or the Indian fig tree.

గాలవః-శాబరీ (పా) సాబరీ-లోధ్రః - తిరీ
టః-తిల్యః-మార్జనః|| పు|| ౬-లోడుగుచెట్టుపేళ్లు.
Symplocos racemosa.

ఆమ్రః-శూళః సహకారః|| పు|| ౩ - శూమిడి
చెట్టుపేళ్లు. Mango tree. సహకారః|| పు|| ౮-అతి

(2 తిసారభః) || 2౯ ||

కుమ్భాల్పాఖలకే (క్లీ
బే) కాశికో గుగ్గులుని
పురః |

శేలుః శేష్టాతకశ్చీతఉ
ద్దాలో బహువారకః ||

రాజాదనం ప్రియాల
శ్చ సన్నకదుర్ధనుని ప
టః |

గమ్భారీ సర్వతో భ
ద్రా కాశ్మరీ మధుపర్ణి
కా || ౧౦ || శ్రీపర్ణి భద్ర
పర్ణి చ కాశ్మర్యశ్చ

వ్యథ (ద్వయోః) | క
ర్కన్ధూ ర్బదరీ కోలీ
ఘోష్టా

కువలఘేనిలే || ౧౧ || సా
వీరం బదరం కోల

(మథ స్యా) త్వాద్వ
కణ్డకః | వికజ్జతస్సు
వావృత్తో గ్రన్థిలో వ్యా
ఘ్రపాదపి || ౧౩ ||

ఐరావతో నాగరజ్జో
నాదేయీ భూమిజమ్బు
కా |

తిన్దుక స్ఫూర్జకః కా
లస్కన్ధశ్చ శితిసారకే ||

సారభః అసా=మిక్కిలి పరిమళముగల మామిడి
పేరు. A very fragrant sort of mango.

కుమ్భమ్ - ఉల్పాఖలకమ్ || న || - కాశికి-
గుగ్గులుః-పురః || పు || ౧ - గుగ్గిలపు చెట్టు పేళ్లు.
The baubul tree. Bdellium. కుమ్భాల్పాఖలక
మ్-అని యేక నామముగాఁగొందఱుందురు.

శేలుః-శేష్టాతకః - శీతః-ఉద్దాలః - బహువా
రకః || పు || ౧-విరిగి చెట్టు పేళ్లు. Cordia myxa.

రాజాదనమ్ || న ||-ప్రియాలః (పా) పియాలః.
సన్నకదుర్-ధనునిపటః (ప) ధనుపటః || పు || ౪-
మొరటి చెట్టు పేళ్లు. Chironjia Sapida.

గమ్భారీ - సర్వతో భద్రా - కాశ్మరీ-మధుప
ర్ణి కా-శ్రీపర్ణి-భద్రపర్ణి || సీ ||-కాశ్మర్యః || పు || ౭-
గుమ్ముడు చెట్టు పేళ్లు. Gamellia arborea.

కర్కన్ధూః || పు ||-బదరీ-కోలీ-ఘోష్టా || సీ || ౪-
రేఁగుచెట్టు పేళ్లు. మొదటి ౩ ను గంగరేఁగునకు
ను ఘోష్టాశబ్దము రేఁగుపండునకును పేళ్లుందురు.
కువలమ్-ఘేనిలమ్-సావీరమ్ - బదరమ్-కోల
మ్ || న || ౧-రేఁగుపండు పేళ్లు. Zizyphus jujuba.

స్వాదుకణ్డకః - వికజ్జతః-స్రవావృక్షః -
గ్రన్థిలః-వ్యాఘ్రపాత్ || ద్, పు || ౧-పుల్ల వెలఁగ
పేళ్లు. Flacourtia Sapida.

[పేళ్లు. Orange.

ఐరావతః-నాగరజ్జః || పు || ౧-నారదపు చెట్టు
నాదేయీ-భూమిజమ్బుకా || సీ || ౧-కాకినేరే
డు పేళ్లు. ఈ ర-ను నారదము పేళ్లుందురు.

తిన్దుకః-స్ఫూర్జకః-కాలస్కన్ధః - శితిసారకః ||
పు || ౪-తుమికి చెట్టు పేళ్లు. Diospyros glutionsa.

కాకేస్తుక కులకక కాక
పీలుకక కాక తిన్దు కే।

గోలీథో రూటలలో
ఘట్టా పాటలి రోక్షము
మ్మకా॥ ౮౫॥

తిలకః ఝరక శ్రీ
మాన్

(నసా)పిచులరూబు
కాశ్రీ పర్ణికాకుముదికా
కుమ్భికైడర్యకట్టలా॥

క్రముకక పట్టికాఖ్య
(సాన్య) త్వట్టి లాత్మాప్ర
సాదనః।

తూదస్తు యూపగక్ర
ముకో బ్రహ్మణ్యో బ్ర
హ్మదారు చ॥ తూలంచ

నీపప్రియక కదమ్పా
స్తు హలిప్రియే।

వీరవృక్షోఽరుష్కరోఽ
గ్నిముఖభల్లాతకీత్రిము॥

గర్దభాణ్ణే కన్దరాలక
పీతన సుపార్శ్వకాః। ప్ల
క్షశ్చ తిన్తిడి చిహ్నాఽ
మ్లికాఽ

థో పీతసారకే॥ ౮౬॥

సర్జకాఽసన బద్ధాకపు
ష్పప్రియక జీవకాః।

సాలేతు సర్జకార్వాశ్వ
కర్ణకా స్సస్యసంవరః॥

కాకేస్తుః-కులకః- కాకపీలుకః - కాకతిన్దుకః॥
పు॥ ౮-నల్లతుమికిపేళ్లు. *Diospyros tomentosa.*

గోలీథః(సా) గోలీహః-రూటలః॥పు॥-ఘట్టా -
పాటలిః (సా) పాటలా॥సీ॥-మోక్షః - ముమ్మకః
(సా) ముమ్మరః॥పు॥౬-మొక్కపుచెట్టుపేళ్లు.

తిలకః- ఝరకః- శ్రీమాన్॥ త్,పు॥ ౩- తిల
కపుచెట్టు. [The tamarix tree.

పిచులః-రూబుకః॥పు॥ ౨-పక్కె చెట్టుపేళ్లు.
శ్రీ పర్ణికా-కుముదికా-కుమ్భికా॥సీ॥-కైడర్య-
కట్టలః॥పు॥౫-టేకుచెట్టుపేళ్లు. *Teak.*

క్రముకః-పట్టికాఖ్యః-పట్టికా॥న్॥- లాత్మాప్రసా
దనః॥పు॥౮-ఎఱ్ఱలొద్దుగుపేళ్లు.

తూదః - యూపః (సా) పూగః - క్రముకః-
బ్రహ్మణ్యః॥పు॥-బ్రహ్మదారు - తూలమ్॥న్॥౬-
గంగరావిపేళ్లు. *Hibiscus populneus.*

నీపః-ప్రియకః - కదమ్బః - హలిప్రియః॥పు॥
౮-కడపచెట్టుపేళ్లు. *Nauclea orientalis.*

వీరవృక్షః-అరుష్కరః॥పు॥- అగ్నిముఖః॥సీ॥-
భల్లాతకీ॥త్రి॥౮-జీడిచెట్టుపేళ్లు. *marking nut.*

గర్దభాణ్ణః-కన్దరాలః-కపీతనః- సుపార్శ్వకః-
ప్లక్షః॥పు॥౫-కలుజువ్విపేళ్లు. *Icicus tuberculata.*

తిన్తిడి (సా) తిన్తిణీ - చిహ్నా-ఆమ్లికా॥సీ॥
౩-చింతచెట్టుపేళ్లు. *Tamarind tree.*

పీతసారకః-సర్జకః-అసనః(ప)అసనః- బద్ధాక
పుష్పః - ప్రియకః - జీవకః॥ పు॥౬-వేగిచెట్టు
పేళ్లు. *Terminalia Alata tomentosa.*

సాలః- సర్జః-కార్వాశ్వః (సా) కార్వాశ్వః- అశ్వ
కర్ణకః - సస్యసంవరః॥ పు॥ ౫-మద్దుచెట్టుపేళ్లు.

నదీసర్జోవీరతరు రిన్ద్ర
ద్రుః కకుభోఽద్భుతః |
రాజాదన ఫలాధ్యక్షే
క్షీరికాయా

(మథద్వయోః) || ౯౦ ||
ఇక్లుదీ తాపసతరు
రూర్ధ్వే చ ర్త్తి మృదు
త్వచా |

పిచ్చిలా పూరణీమో
చా చిరాయు శ్శల్కలి
(ర్ద్వయోః) || ౯౧ ||
పిచ్చా తు శ్శల్కలి
వేష్టే రోచనః
కూటశల్కలిః |

చిరిబిల్వోన క్తమాలః
కరజశ్చకరజ్జకే || ౯౩ ||

ప్రకీర్యః పూతికరజః
పూతికః కలిమారకః |

(కరజ్జకేదా)ష్టద్గిన్ధా
మర్కట్యజ్జారవల్లరీ ||
౯౪ ||

రోహిరోహితకః ప్లేహ
శత్రుర్దాడిమపుష్పకః |
గాయత్రీ బాలతన
యః ఖదిరోదస్తథావసః ||

౯౫ ||

Pentaptera Arjuna.

నదీసర్జః - వీరతరుః - ఇన్ద్రద్రుః - కకుభః -
అద్భుతః || పు || ౫ - ఏఱుమద్ది చెట్టు పేళ్లు.

రాజాదనమ్ - ఫలాధ్యక్షమ్ || స || - క్షీరికా || సీ ||
3 - పాల చెట్టు పేళ్లు.

ఇక్లుదీ || పు || - తాపసతరుః || పు || - ౨ - గార చెట్టు
పేళ్లు. పుల్లింగమునందు ఇక్లుదః. Bramble.

భూర్జః - చర్త్తి || నీ || - మృదుత్వక్ || చ, పు || 3 -
భుజపత్తి పుచ్చెల్లు పేళ్లు. The birch tree.

పిచ్చిలా - పూరణీ - మోచా || సీ || - చిరాయుః
(పా) స్థిరాయుః || నీ, స || - శాల్కలిః (పా) శల్క
లిః || పు || ౫ - బూరుగు చెట్టు పేళ్లు. Silk-cotton tree.

పిచ్చా || సీ || - శాల్కలి వేష్టే || పు || - ౨ - బూరుగు
బంక పేళ్లు. Its gum. [బూరుగు పేళ్లు.

రోచనః || పు || - కూటశాల్కలిః || పు || ౨ - కొండ
చిరిబిల్వః - న క్తమాలః (పా) న క్తమారః -

కరజః - కరజ్జకః || పు || ర - కానుగు పేళ్లు. Galedupa
Arborea.

ప్రకీర్యః (పా) ప్రకీరః - పూతికరజః - పూతికః -
కలిమారకః (పా) కలికారకః || పు || ర - నెమిలి
యడుగు చెట్టు పేళ్లు. Gray Bouduc.

ష్టద్గిన్ధః || పు || - మర్కట్యజ్జారవల్లరీ || సీ || ఈ
3ను నదునగాఱుగుంట్లుగల కానుగునకును, తీగె
కానుగునకును, నిప్పనన్నెగుత్తులుగల కానుగున
కును, పేళ్లు.

రోహి || నీ || - రోహితకః - ప్లేహశత్రుః - దాడిమ
పుష్పకః || పు || ర - ములుమోదుగు పేళ్లు.

గాయత్రీ || సీ || (ప) గాయత్రీ || నీ || - బాలతనయః
ఖదిరః - దస్తథావసః || పు || ర - చంద్ర చెట్టు పేళ్లు.

Mimosa Catechu.

అరిమేదో విట్టదిరే	అరిమేదః-విట్టదిరః॥ పు॥ ౨ - దుర్గంధనూగల
కదరః (ఖదిగేసితే) ।	చండ్రపేష్టం. వెలితుమ్మపేష్టని కొందఱుందురు.
సోమవల్గో ౭	A fetid mimosa. [A white mimosa.
వ్యథ వ్యాఘ్రపుచ్చ	కదరః-సోమవల్గః॥ పు॥ ౨ - వెలిచండ్రపేష్టం.
గన్ధర్వహస్తకౌ॥ ౯౬॥	వ్యాఘ్రపుచ్చః-గన్ధర్వహస్తకః-ఏరణ్ణః-ఉరు
ఏరణ్ణఉరుబూకశ్చగుచ	బూకః-రుచకః (పా) రుబుకః-చిత్తరః-చఱ్ఱుః-
కశ్చిత్రకశ్చనః॥ చఱ్ఱుగి	పఞ్చాఙ్గులః-మణ్ణః-నగ్ధమానః- వ్యడమ్బకః॥ పు॥
పఞ్చాఙ్గులో మణ్ణవర్ధ	౧౧-అసుదిపుచ్చెట్టు పేష్టం. Palma christi. Ricci-
మానవ్యడమ్బకాః ॥	mus communis.
(అల్పా శమీ) శమీ	శమీరః॥ పు॥ ౧ - అల్పాశమీ = పిన్న జమ్మి చెట్టు
ర (స్సాన్తి)	సేరు. [Mimosa albida.
చ్చమీసక్తుఫలాశివా	శమీ-న క్తుఫలా-శివా॥ సీ॥ ౩ - జమ్మి చెట్టు పేష్టం.
పిణ్డీతకో మరునక శ్వే	పిణ్డీతకః- మరునకః- శ్వేననః- కరహాటకః-
ననకరహాటకః॥ ౯౮॥	శల్యః - నుదనః॥ పు॥ ౬ - నుంగ చెట్టు పేష్టం.
శల్యశ్చమదనే	Vangueria spinosa or Gardenia dumetorum.
శక్రపాదపః పారిభ	శక్రపాదపః-పారిభద్రకః॥ పు॥ - భద్రదారు-
ద్రకః॥ భద్రదారు ద్రు	దుకిలిమమ్-పితదారు (పా) పూతిదారు- దారు-
కిలిమంపితదారు చదా	పూతికాష్ఠమ్॥ స॥ ౭ - దేవదారువృక్షము పేష్టం. దేవ
రుచ॥ పూతికాష్ఠంచ(స	దారుశబ్దము॥ ప్న॥ Uvaria longifolia: common-
ప్రస్యదేవదారుణ్య)	ly called decodar.
(ధద్వయోః) పాటలిః	పాటలిః॥ ప్న॥-పాటలా-అమోఘా (ప) మో
పాటలా ౭ మోఘా కా	ఘా-కాచస్థాలీ (పా) కాలస్థాలీ-ఫలేరుహః- కృష్ణ
చస్థాలీఫలేరుహః॥ ౧౦౦॥	వృంతా-కుబేరాక్షీ॥ సీ॥ ౭ - కలిగొట్టు చెట్టు పేష్టం.
కృష్ణవృంతా కుబేరాక్షీ	The trumpet flower. Bignonia suave-olens.
శ్యామాతు మహిలా	శ్యామా-మహిలాహ్వయా-లతా-గోవల్గినీ -
హ్వయా । లతాగోవల్గి	గుద్దా) - ప్రియఙ్గుః- ఫలినీ- ఫలీ - విష్వక్సేనా -
నీగుద్దా) ప్రియఙ్గుఫలినీ	గన్ధఫలీ-కారమ్బా) సీ॥ - ప్రియకః॥ పు॥ ౧ - ౨ - ప్రి
ఫలీ ॥ ౧౦౧ ॥ విష్వక్సే	కణపు చెట్టు పేష్టం. Nauclea cadamba. A fragrant

నా గన్ధఫలీ కారమ్భా seed so named.

ప్రియక శ్చసా ।

మణ్డూక పర్ణ పత్రోర్ణ
నట కట్వజ్జ డుణ్డూకాః॥
శ్లోనాక శుకనా సర్క్ష
దీర్ఘవృస్తకుటన్నటాః ।
శోణక శ్చారతా

తిష్యఫలా త్వామలకీ
(త్రిమ)॥ ౧౦౩ ॥ అమృ
తాచ నయస్థాచ

(త్రిలిజస్తు) విభీతకః ।
అక్షస్తుషకికర్ష ఫలోభూ
తావానకి కలిద్రుమః॥

అభయాత్వ వ్యథాప
థ్యా వయస్థా పూతనా
౭మృతా । హరీతకీ హై
మవతీ రేచకీ శ్రేయసీ
శివా॥ ౧౦౪॥

పీతద్రుస్సరలగిపూతి
కాష్ఠం చా

థ ద్రుమోత్పలః । క
ర్ణికారగి పరివ్యాధో
లకుచో లికుచో డ
హుః॥ ౧౦౫॥

పనసగి కణ్టికిఫలో
Bread fruit.

నిచులో ౭మ్బుజ ఇజ్జ
లః ।

కాకోదుమ్బరి కాఫలు

మణ్డూక పర్ణః-పత్రోర్ణః- నటః- కట్వజ్జః-డు
ణ్డూకః- శ్లోనాకః- శుకనాసః- ఋక్షః- దీర్ఘవృ
స్తః-కుటన్నటః - శోణకః (పా) శోనకః-అరలుః
(పా) అరలుః॥పు॥౧౨-దుండిగపు చెట్టు పేళ్లు. పెద్ద
మానిపేళ్లని కొందఱందురు. Bignonia Indica.

తిష్యఫలా॥సీ॥-ఆమలకీ॥త్రి॥-అమృతా-నయ
స్థా॥సీ॥౪-ఉసిరిక చెట్టు పేళ్లు. Emblic myrobalan.
Terminalia belerica.

విభీతకః ॥ త్రి ॥ - అక్షః-తుషకః-కర్షఫలః-
భూతావానకః- కలిద్రుమః ॥ పు ॥ ౬ - తాండ్ర
చెట్టు. Beleric myrobalan.

అభయా-అవ్యథా- పథ్యా- నయస్థా (పా)
కాయస్థా-పూతనా-అమృతా - హరీతకీ-హైమ
వతీ - రేచకీ (పా) చేతకీ - శ్రేయసీ - శివా ॥
సీ ॥ ౧౧ - కరక చెట్టు పేళ్లు. Yellow myrobalan.
Terminalia citrina.

పీతద్రుః-సరలః॥పు॥-పూతి కాష్ఠమ్॥ న ॥ ౩ -
నరళపు చెట్టు పేళ్లు.

ద్రుమోత్పలః- కర్ణికారః- పరివ్యాధిః॥ పు॥
౩-కొండగోగు పేళ్లు. Pentapetes acerifolia.

లకుచః-లికుచః - డహుః॥ పు॥ ౩-కమ్మరేగు
పేళ్లు. గజనిమ్మ పేళ్లు. Artocarpus Lucuchia.

పనసః(పా)పనసః-కణ్టికిఫలః॥పు॥ ౨-పనస చెట్టు
పేళ్లు. The jaka tree. Artocarpus integrifolia.

నిచులః-అమ్బుజః-ఇజ్జలః (పా) హిజ్జలః॥ పు॥
౩-గన్నేరు చెట్టు పేళ్లు. Eugenia acutangula.

కాకోదుమ్బరి కా-ఫలుః-మలఫూః (పా) మల

ర్థలపూర్ణమనేపలా ||

అరిష్టస్వర్వోభద్ర
హిజునిర్యాస మాల
కాః | పిచుమన్దశ్చ ని
మ్యాఽథ పిచ్చిలాఽ
గురు శింశపా || ౧౦౮ ||
కపిలా భస్మగర్భా సా

శిరీషస్తు కపీతనః | భ
ణ్ణీలోఽప్యథ
చామ్యేయ శ్చమృతో
హేమపుష్పకః || ౧౦౯ ||
(ఏతస్య కలికా) గన్ధఫ
లీ (స్వా)
దధ కేస రే | వకులో
వజ్జులోఽశోకే
(సమా)కరక దాడిమమ్ ||

చామ్యేయః కేసరోనా
గకేసరః కాశ్చనాహ్వా
యః | జయాజయ స్తీత
ర్కారీనా దేయీ వై జ
యన్తి కా || శ్రీ పర్ణమగ్ని
మథ (స్వా) త్కణికా
గణికారికా జయోఽ

థ కుటజశ్చక్రవర్తకో
గిరిమల్లికా || ౧౧౦ ||
(ఏతస్యైవ) కలిజ్జేష్ట
యవభద్రయవం (ఫలే) |

యూః - జఘనేపలా || సీ || ౮ - కుక్క-మేడిపేళ్లు.
Opposite leaved fig-tree.

అరిష్టః - సర్వోభద్రః - హిజునిర్యాసః -
మాలకః - పిచుమన్దః (పా) పిచుమర్దిః - నిమ్బః || పు || ౯ -
వేప చెట్టు పేళ్లు. Margosa tree. Melia Azadirachta.
పిచ్చిలా || సీ || - అగురు || న || - శింశపా (పా) శింశు
పా || సీ || ౩ - ఇరుగుడు చెట్టు పేళ్లు. కపిలా - భస్మగ
ర్భా || సీ || ౨ - కంపుగల యిరుగుడు పేళ్లు. గును ఇరు
గుడు పేళ్లని కొందఱుందురు. Dalbergis Sissoo.

శిరీషః - కపీతనః || భణ్ణీలః (పా) భణ్ణీరః || పు || ౩ -
దిరిసెనపు చెట్టు పేళ్లు. Mimosa Sirisha.

చామ్యేయః - చమృకః - హేమపుష్పకః || పు || ౩ -
సంపెంగ చెట్టు పేళ్లు. Michelia Champaca.

గన్ధఫలీ || సీ || ౧ - ఏతస్య = ఈ సంపెంగయొక్క, క
లికా = మొగ్గ పేగు. [musops Ilengi.

కేసరః - వకులః || పు || ౨ - పొగడ చెట్టు పేళ్లు. Mi-
వజ్జులః - అశోకః || పు || ౨ - అశోకము పేళ్లు.

కరకః - దాడిమః || పు || ౨ - దానిమ్మ చెట్టు పేళ్లు.
Pomegranate.

చామ్యేయః - కేసరః - నాగకేసరః - కాశ్చనా
హ్వాయః || పు || ౮ - నాగకేసరము పేళ్లు. Mesual ferrea.

జయాజయ స్తీతర్కారీనా దేయీ వై జ
యన్తి కా || సీ || ౫ - తక్కిలి చెట్టు. Adichynomene Sesban.

శ్రీ పర్ణమ్ || న || - అగ్నిమథః || పు || - కణికా - గణికా
రికా - జయః || పు || ౫ - నెల్లి చెట్టు. Premna spinosa,
and longifolia.

కుటజః - శక్రః - వత్సకః || పు || - గిరిమల్లికా || సీ ||
౮ - కొడిసె చెట్టు పేళ్లు. Nerium antidysentericum.

కలిజ్జమ్ || న || (ప) కలిశ్శా - కాలిజ్జీ || సీ || - ఇస్త్రియ
నమ్ - భద్రయవమ్ || న || ౩ - ఏతస్యైవ ఫలే = ఈ కొడిసె

కృష్ణపాకఫ లావిగ్న
సుపేణాః కరమర్దకే ||
౧౧౩||

కాలస్కన్ధ స్తమాల
స్నాన్య త్తాపిజ్ఞాఞ్చ౭ప్య
ధసిన్దుకః| సిన్దువారేన్ద్ర
సురసా నిర్గుణ్డీన్ద్రాణి కే
త్యపి|| * ౧౧౪||

వేణీగరాగరీ దేవతా
లోజీమూత ఇత్యపి |

శ్రీహ స్తినీతుభూరుణ్డీ
తృణశూల్యం తు మ
ల్లికా||౧౧౫||భూపదీ శీ
తభీరుశ్చ

(సైవా)౭స్ఫోటా (వ
నోద్భవా |

శేఫాలికాతు సువహా
(నిర్గుణ్డీనీలి కాచసా)||

(సితా౭సా) శ్వేతసు
రసా భూతవేశ్య

ధ మాగధీ | గణికా
యూథికా౭మృష్టా

(నాపీతా) హేమపుష్పి
కా|| ౧౧౭|| అతిము క్తః
పుణ్డీక (స్నాన్య) ద్వాన
స్తీ మాధవీ లతా |

సుమనామాలతీజాతి

చెట్టుయొక్క ఫలము పేళ్లు.

కృష్ణపాకఫలః-ఆవిగ్నః-సుపేణాః-కరమర్దకః||
పు||౪-కలివెచెట్టుపేళ్లు. కృష్ణపాకఫలశబ్దమునకు
కృష్ణపాకః-పాకకృష్ణః- అనునివి మొదలగు నానా
రూపములునుగలవు. Carissa Caraudas.

కాలస్కన్ధః-తమాలః-తాపిజ్ఞాఞ్చ||పు||౩-సముద్రశ్రీ
రమునందలిసల్లనియాకులుగల చీకటిచెట్టుపేళ్లు.
సిన్దుకః-సిన్దువారః-ఇన్ద్రసురసః||పు||- నిర్గుణ్డీ-
ఇన్ద్రాణికా || సీ || ౫ - వావిలిచెట్టుపేళ్లు. Vitex
trifolia and Nigundo.

వేణీ-గరాగరీ(ప్రా)ఖరాగరీ||సీ||-దేవతాలః(ప్రా)దేవ
తాడః-జీమూతః||పు|| ౪-దేవతాశస్త్రముపేళ్లు.

శ్రీహ స్తినీ-భూరుణ్డీ||సీ|| ౨-గురుగుచెట్టుపేళ్లు.
తృణశూల్యమ్(సా)తృణశూన్యమ్||స|| (ప) తృ
ణశూల్యా-తృణశూన్యా-మల్లికా-భూపదీ-శీతభీ
రుః||సీ||౪-మల్లచెట్టుపేళ్లు. Jasmin.

ఆస్ఫోటా (సా) ఆస్ఫోతా||సీ||౧- వనోద్భవాః
అడవియందుఁబుట్టిన, సైవ=ఆమల్లపేరు.

శేఫాలికా-సువహా||సీ|| ౨-నీలి కా సా నిర్గుణ్డీ
నల్లవావిలిచెట్టుపేళ్లు. Justicia Gauderusa.

శ్వేతసురసా-భూతవేశీ||సీ|| ౨ - సితా అసా=
తెల్లపువ్వులుగల వావిలిచెట్టుపేళ్లు.

మాగధీ-గణికా-యూథికా - అమృష్టా|| సీ ||
౪-అడవి మొల్లపేళ్లు. Jasminum Auriculatum.

హేమపుష్పి కా||సీ||౧పచ్చపువ్వుల మొల్లపేరు.
అతిము క్తః-పుణ్డీకః||పు||-వాన స్తీ-మాధవీ-
లతా||సీ || ౫ - పువ్వులగురు వెండపేళ్లు. Gaertnera
racemosa. [Jasminum Grandiflorum.

సుమనాః||సీ ||-మాలతీ-జాతిః||సీ||౩-జాజిపేళ్లు.

స్పష్టలానవమాలికా||

మాఘ్యం కున్దం

రక్తకన్తు బన్ధూకోబ
న్ధజీవకః |

సహా కుమారీ తరణి
రమ్భాన స్తుమహానహా||

౧౧౯||

(తత్ర శోణే) కురవక

(స్తత్తీపీతే) కురణ్ణకః |

సీలీ ఝిన్దీ (ద్వయో)

ర్యాగాదాసీ చార్తగల

శ్చసా|| ౧౨౦|| పై రేయ

క స్తుఝిన్దీ (సా)

(త్తిస్మిన్) కురవకోఽ

రుణే | (పీతా) కురణ్ణకో

ఝిన్దీ తస్మిన్ (సహచరీ)

ద్వయోః || ఉడుపుష్పం

జపా

వజ్రపుష్పం (పుష్పం

తిలస్యయత్) |

ప్రతిహాస శతప్రాస చ

ణ్ణాత హయమార కాః||

౧౨౧|| కరవీరే

కరీరేతు క్రకరగ్రన్ధి

లా (వృభా) |

ఉన్న త్తః కిల ప్రాధూ

కోధత్తూరః కనకాహ్వా

సప్తలా-నవమాలికా|| సీ|| ౨-విరజాజిపేళ్లు.

Double Jasmin.

మాఘ్యమ్-కున్దమ్ || స || ౨ - మొల్లపేళ్లు.

Jasminum multiflorum.

రక్తకః-బన్ధూకః-బన్ధజీవకః|| పు|| ౩-మంకెన

పేళ్లు. Pentapetes phoenica. | పేళ్లు. Aloe.

సహా-కుమారీ-తరణి|| సీ|| ౩ - పిన్నగోరంట

అమ్మానః|| పు||-మహానహా|| సీ|| ౨-పెద్దగోరం

టపేళ్లు. Globe amaranth.

కురవకః|| పు|| ౧-ఎఱ్ఱపువ్వులగోరంటపేరు.

కురణ్ణకః|| పు|| ౧-పచ్చపువ్వుల గోరంటపేరు.

సీలీ-ఝిన్దీ|| సీ||-బాగా|| పు||-దాసీ|| సీ||-ఆర్తగ

లః-పు|| ౫-నల్లపువ్వులగోరంటపేళ్లు.

పై రేయకః|| పు||-ఝిన్దీ|| సీ|| ౨-ములుగోరంట

పేళ్లు. Barleria cristata.

కురవకః|| పు|| ౧-ఎఱ్ఱపువ్వులములుగోరంటపేరు.

కురణ్ణకః|| పు||-సహచరీ|| పు|| ౨-త్తిస్మిన్ పీతా

ఝిన్దీ=పచ్చపువ్వులములుగోరంటపేళ్లు.

ఉడుపుష్పమ్ (సా) ఓడ్రపుష్పమ్|| స||-జపా|| సీ||

౨-దాససపుచెట్టుపేళ్లు. China rose.

వజ్రపుష్పమ్|| స|| ౧-తిలస్యయత్పుష్పమ్= ను

వ్వుపువ్వులపేరు. The blossom of sesamum.

ప్రతిహాసః-శతప్రాసః-చణ్ణాతః - హయమార

కః-కరవీరః|| పు|| ౫-గన్నేరుపేళ్లు. కొందఱు మొ

దటి రెండుశబ్దములు తెల్లగన్నేరునకును తక్కిన

మూడునెఱ్ఱగన్నేరునకును పేల్లందురు. Oleandar.

కరీరః-క్రకరః-గ్రన్ధిలః|| పు|| ౩ - పెణుతుడు చెట్టు

పేళ్లు.

ఉన్న త్తః కిల వః-ధూర్తః-ధత్తూరః . కనకా

హ్వాయః-మాతులః-మదనః|| పు|| ౭-ఉమ్మత్తపేళ్లు.

యః॥మాతులో మదన

Thorn apple. (*Datura fastuosa*.)

(శ్వాస్యఫలే) మాతు
లపుత్రకః ।

మాతులపుత్రకః॥పు॥ ౧ - అస్యఫలే=దీనిఫల
ముపేరు.

ఫలపూరో బీజపూరో
రుచకో మాతులుజ్జకే॥

ఫలపూరః-బీజపూరః - రుచకః- మాతులుజ్జ
కః॥పు॥ ౨-మాదీఫలపుచ్చెట్టుపేళ్లు. Citron.

సమీరణే మరువకః
ప్రస్థపుష్పః ఫణిర్జకః । జ
మ్బీరోఽప్య

సమీరణః-మరువకః-ప్రస్థపుష్పః - ఫణిర్జకః-
(పా)ఫణిర్జకః - జమ్బీరః ॥పు॥ ౩-మరువముపేళ్లు.
Sweet marjoram.

ధవర్ణా సేక తిజ్జరకుతేర
కా॥(సి తే)ఽర్జకో (ఽత్ర

పర్ణానః॥-క తిజ్జరః-కుతేరకః॥పు॥ ౩ - పల్లగగ్గెర
పేళ్లు. అర్జకః॥పు॥ ౧-తెల్లగగ్గెర పేళ్లు.

సా తీ తు చిత్రకో వ
హ్నిసంజ్ఞకః ॥౧-౨౫॥

సాతీ॥న్-చిత్రకః-వహ్నిసంజ్ఞకః॥పు॥ ౩-చిత్ర
మూలము పేళ్లు. Ceylon Lead-wort.

అర్కాహ్వో వసు కా
స్ఫోట గణరూప వికీర
ణాః॥మద్దార శ్చార్పణ్ణే

అర్కాహ్వో-వసుకః- ఆస్ఫోటః (పా) ఆస్ఫో
తః-గణరూపః-వికీరణః-మద్దారః - అర్కపర్ణః॥
పు॥ ౨-జిల్లేడు చెట్టుపేళ్లు. Swallow wort.

(ఽత్ర శుక్లే)ఽలర్క
ప్రతాపసా

అలర్కః-ప్రతాపనః॥పు॥ ౧-అత్ర శుక్లే=తెల్ల
జిల్లేడుపేళ్లు. 'The white swallow wort.

శివమల్లీ పాశుపత ఏ
కాష్ఠీలో బకో వసుః ॥

శివమల్లీ॥సీ॥-పాశుపతః-ఏ కాష్ఠీలః-బకః-(పా)
బుకః-ననుః॥ పు॥ ౩-బకపుష్పముపేళ్లు.

వన్దా వృక్షాదనీవృక్ష
రుహః జీవన్తి (కేత్యపి)।

వన్దా-వృక్షాదనీ-వృక్షరుహః - జీవన్తి కా॥ సీ॥
౪-బదనిక పేళ్లు. A parasite plant.

వత్సాదనీ ఛిన్నరుహః
గుడూచీ తన్త్రికాఽమృ
తా॥జీవన్తి కాసోమవల్లీ
విశల్యా మధుపర్ణ్యపి ।

వత్సాదనీ-ఛిన్నరుహః-గుడూచీ-తన్త్రికా-అ
మృతా-జీవన్తి కా-సోమవల్లీ-విశల్యా-మధుపర్ణి॥
సీ॥-తిప్పతీగెపేళ్లు. Menispermum glabrum.

మూర్వా దేవీ మధుర
సా మోరటా తేజనీ
సా॥మధూలి కా మధు
శ్రేణీగోకర్ణీ పీలుపర్ణ్యపి ।

మూర్వా-దేవీ-మధురసా-మోరటా-తేజనీ-
స్రవా (సా) స్రవా-మధూలికా-మధుశ్రేణీ (సా)
ధనుఃశ్రేణీ-గోకర్ణీ-పీలుపర్ణి ॥ సీ॥౧౦-చాంగచెట్టు
పేళ్లు. Dracona nervosa.

సాతా-అమృష్టా-విధకర్ణి - స్థాపనీ - శ్రేయసీ -
స్థాపనీ శ్రేయసీ రసా ||
ఏకాష్టిలా సాపచేలీ ప్రా
చీనా వనతి క్తి కా |

కటుకి కటుమ్మరా-అశోకా-
కా రోహిణీ కటురోహి
ణీ || మత్స్యపితౄ కృష్ణభే
దీ చక్రాక్షీ శకులాదనీ |

ఆత్మగుప్తా-అజహ-అస్యద్ధా-కణ్డూరా - ప్రా
వృష్ణా కణ్డూరా ప్రావృ
షాయణీ || ౧౩ || ఋష్య
ప్రోక్తా శూకశిమ్బి కపి
కచ్ఛాశ్చమర్కటీ |

చిత్రోపచిత్రా న్య
గ్రోధీ ద్రవస్తీ శమ్బరీ
వృషా || ౧౩౩ || ప్రత్య
క్షేణీ సుతశ్రేణీ రణ్డా
మూషికపర్ణ్యపి |

అసామార్గ శైఖరి
కో ధామార్గవ మయూ
రకా || ప్రత్యక్షగ్రీ కీశవ
ల్లీ కిణిహీ ఖరమజ్జరీ |

హజ్జికా బ్రాహ్మణీ
పద్మా భాగ్రీ బ్రాహ్మణ
యష్టికా || ౧౩౫ || అజ్ఞార
వల్లీ బాలేయశాక బ
ర్బర వర్ధకాః |

మజ్జిష్టా-వికసా-జిగ్గ-సమజ్ఞా - కాలమేషికా -
మజ్జా కాలమేషికా ||

సాతా-అమృష్టా-విధకర్ణి - స్థాపనీ - శ్రేయసీ -
రసా - ఏకాష్టిలా-సాపచేలీ-ప్రాచీనా-వనతిక్తికా ||
సీ || ౧౦ - అగరుసాంటిపేల్లు. *Cissampelos hexandra*.

కటుకి-కటుమ్మరా (సా) కటుమ్మరా-అశోకా-
రోహిణీ-కటురోహిణీ - మత్స్యపితౄ - కృష్ణభేదీ-
చక్రాక్షీ-శకులాదనీ || సీ || ౯ - కటుకరోహిణి పేల్లు. అ
శోకరోహిణి యనియుంగలదు. *Black hellebore*.

ఆత్మగుప్తా-అజహ-అస్యద్ధా-కణ్డూరా - ప్రా
వృషాయణీ - ఋష్యప్రోక్తా - శూకశిమ్బి - కపి
కచ్ఛాశ్చ-మర్కటీ || సీ || ౯ - దురదగొండ చట్టె పేల్లు.
Dolichos pruriens.

చిత్రా-ఉపచిత్రా-న్యగ్రోధీ-ద్రవస్తీ - శమ్బరీ
(సా) సమ్బరీ-వృషా-ప్రత్యక్షేణీ-సుతశ్రేణీ - ర
ణ్డా-మూషికపర్ణి || సీ || ౧౦ - ఎలుక చపి చట్టె పేల్లు.
Anthericum tuberosum.

అసామార్గః-శైఖరికః-ధామార్గవః-మయూ
రకః || పు || - ప్రత్యక్షగ్రీ (సా) ప్రత్యక్షుస్తీ - కీశవల్లీ
(సా) కీశపర్ణి - కిణిహీ-ఖరమజ్జరీ || సీ || ౧ - ఉత్తరేణి
పేల్లు. *Achyranthes aspera*.

హజ్జికా (సా) భజ్జికా-బ్రాహ్మణీ-పద్మా - భాగ్రీ-
బ్రాహ్మణయష్టికా-అజ్ఞారవల్లీ || సీ || - బాలేయశాకః -
బర్బరః-వర్ధకః || పు || ౯ - బారంగి పేల్లు. చిరు లేకు
పేళ్ల నికొండ అందురు. *Ovieda verticellata*.

మజ్జిష్టా-వికసా-జిగ్గ-సమజ్ఞా - కాలమేషికా -
మజ్జాకపర్ణి - భచ్చరీ - భచ్చ - యోజనపల్లె || సీ || ౯ -

మణ్ణాక పణ్ణీ భణ్ణీరీ భ | మంజిష్ఠ పేళ్లు. Madder.

ణ్ణీ యోజనవల్లవిపి |

యాసోయవాసో దుః | యాసః-యవాసః-దుఃస్పర్శః-భన్వయాసః-

స్పర్శో భన్వయాసగి కు | కునాశకః || పు || - రోదసీ-కచ్చురా-అనన్తా - సము

నాశకః || ౧౩౭ || రోదసీ | ద్రాన్తా-దురాలభా || సీ || ౧౦ - తీటక సిందపేళ్లు.

కచ్చు రానన్తా సము | Prickly scopolia.

ద్రాన్తా దురాలభా |

పుశ్చి పణ్ణీ పుథక్ పణ్ణీ | పుశ్చి పణ్ణీ - పుథక్ పణ్ణీ - చిత్ర పణ్ణీ - అష్ట పణ్ణీ

చిత్ర పణ్ణీ పణ్ణీ కా || కా || సీ || ౪ - రోలపాన్న పేళ్లు. Haemonites cordifolia.

క్రోమవిన్నా సింహ | క్రోమవిన్నా - సింహపుచ్చి - కలశీ (పా) కలశి-

పుచ్చి కలశీ ధావనీ గు | ధావనీ (పా) ధావనిః-గుహా || సీ || ౫ - సక్కోకోక

హా | క సపు పేళ్లు. సక్క-తోక పాన్న పేళ్లు నియు.

నిదిగికా స్పృశీ వ్యా | నిదిగికా-స్పృశీ-వ్యాప్తి - బృహతీ - కణ్ణికారి

ప్రీ బృహతీ కణ్ణికారి | కా-స్-చోదసీ-కులీ-శుద్రా-దుఃస్పర్శా - రాష్ట్రీ

కా || ౧౩౮ || ప్రచోదసీ | కా || సీ || ౧౦ - వాకుడు పేళ్లు. A sort of prickly

కులీ శుద్రా దుఃస్పర్శా | nightshade (solanum jacquini.)

రాష్ట్రీ కేత్యపి |

నీలీ కాలా క్షీతకీ కా | నీలీ-కాలా-క్షీతకీ కా-గ్రామీణా - మధుపర్ణి

గ్రామీణా మధుపర్ణి | కా-రజ్జనీ-శ్రీఫలీ-తుత్తా-ద్రోణీ-హోలా [పా] దో

కా || రజ్జనీ శ్రీఫలీ తుత్తా | లా-నీలినీ || సీ || ౧౦ - నీలి చెట్టు పేళ్లు. Indigo.

ద్రోణీ హోలా చ నీలినీ |

అవల్లుజ సోమరాజీ | అవల్లుజ || పు || - సోమరాజీ-సువల్లిః - సోమవల్లి

సు వల్లి సోమవల్లి కా || కా - కాలమేషీ-కృష్ణఫలా-వాగుజీ [పా] వాకూచీ-

కాలమేషీ కృష్ణ ఫలా | పూతిఫలీ || సీ || ౧ - కారుగ చ్చ పేళ్లు. Conyza anthel-

వాగుజీ పూతిఫల్యపి | mintica.

కృష్ణోప కుల్యా వై దే | కృష్ణా-ఉపకుల్యా-వై దేహీ-మాగధి - చప

హీ మాగధి చపలా క | లా-కణా-ఉషణా-పిప్పలీ-శౌణ్డీ-కోలా || సీ || ౧౦ - పి

ణా || ౧౪౨ || ఉషణాపి | ప్పలి చెట్టు పేళ్లు. Long pepper.

ప్పలీ శౌణ్డీ కోలా ||

ధకరిప్పల్లి కపివల్లి
కోలవల్లిశ్రేయసీ వసిరః
(పుమాన్) చవ్యం
తు చవికా

కాకచిచ్చి గుజ్జా తు
కృష్ణలా ।

పలంకమాత్విత్తుగన్ధా
శ్వదంష్ట్రాస్వాదుకణ్ణకః॥
గోకణ్ణకో గోక్షురకో వ
నశృక్లాట (ఇత్యపి) ।

విశ్వావిషా ప్రతివిషాఽ
తివి షోపవిషాఽరుణా॥
శృక్లీ మహశాషధం చా
ధక్షీరావీదుగ్ధికే(నమే) ।

శతమూలీ బహును
తా భీరు రిందీవరీ వరీ॥
ఋశ్యప్రోక్తా భీరుపత్రి
నారాయణ్యశ్శతావరీ
అహేరు

రథ పీతద్రు కాలేయ
క హరిద్రవః॥ ౧౪౭॥
దార్విపచంపచాదారు
హరిద్రా పర్జ నీత్యపి ।
వ చోగ్రగన్ధాషడ్గ్రాన్థా
గోలోమీ శతపర్వికా॥

(శుక్లా) హైమవతీ
వైద్యమాతృ సిం
హ్యాతు వాళికా । నృ
పోటరూప సింహాస్యా

కరిప్పల్లి-కపివల్లి-కోలవల్లి-శ్రేయసీ॥ సీ॥-వసి
రః॥ పు॥ ౫-గజపిప్పలి పేళ్లు. *Pothos officinalis*.

చవ్యమ్॥న॥-చవికా॥సీ॥[పా]చవికమ్॥ స॥ ౨-చ
వ్యముపేళ్లు. The wood of the long pepper plant.

కాకచిచ్చి[పా]కాకచిచ్చా-గుజ్జా - కృష్ణలా
॥సీ॥౩-పూనలగురు వెండ. *Abrus precatorius*.

పలంక-మా-ఇత్తుగన్ధా-శ్వదంష్ట్రా॥సీ॥-స్వాదు
కణ్ణకః-గోకణ్ణకః-గోక్షురకః-ననశృక్లాట॥ పు॥౭-
పల్లెరుపేళ్లు. *Pedaliium murex*.

విశ్వా-విషా-ప్రతివిషా-అతివిషా - ఉపవిషా
[పా]అపవిషా-అగుణా-శృక్లీ॥సీ॥-మహశాషధమ్॥స॥
౧-అతివనపేళ్లు. *Atis or betula*. [rosea.

క్షీరావీ-దుగ్ధికా॥సీ॥౨-చిలుపాల చెట్టు. *Asclepias*

శతమూలీ - బహునుతా - అభీరుః (ప) భీరుః -
ఇందీవరీ - వరీ - ఋశ్యప్రోక్తా (పా) ఋష్యప్రోక్తా -
అభీరుపత్రి - నారాయణీ - శతావరీ - అహేరుః (ప)
అహేరు॥సీ॥ ౧౦-సిల్లపిచ్చురపేళ్లు. చల్లగడ్డ.
Asparagus racemosus.

పీతద్రుః - కాలేయకః-హరిద్రా॥పు॥-దార్వి - ప
చంపచా-దారుహరిద్రా-పర్జనీ॥సీ॥౭-హ్రాసి పను
పుపేళ్లు. *Anomum Zanthorhizon*.

నచా - ఉగ్రగన్ధా-షడ్గ్రాన్థా - గోలోమీ-శత
పర్వికా॥ సీ॥ ౫-వనపేళ్లు. *Orris root*.

హైమవతీ॥సీ॥౧-తెల్లనివన. *Acorus calamus*.

వైద్యమాతా॥ఋ॥ - సింహీ - వాళికా (పా)
నాసికా॥సీ॥-నృపః-అటగూషః (పా) అటగూషః -
సింహాస్యః-వాళికః (పా) వాళికః-వాళిక - వాళిక ॥పు॥

వాశకో వాజదన్తకః ||

ఆస్ఫోటాగిరికర్ణీ స్యా
ద్విష్ణుక్రాంతా ౭ పరాజ
తా ।

ఇక్షుగద్ధా తు కాణ్డే
క్షు కోకిలాక్షేక్షుర క్షు
రాః || శాలేయస్సాస్యచ్ఛీ
తశివా ఛత్త్రామధురికా
మిసిః । మిశ్రేయా ప్య
థ సీహుణ్డో వజ్రద్రుః
స్ను క్నుహీ గుడాః ||
౧౫౧ || సమన్తదుగ్ధా ౭

థో వేల్ల మమోఘా
చిత్రతణ్డలాలతణ్డల శ్చ
క్రిమిఘ్నశ్చవిడజం (పు
న్నపుంసకమ్) || ౧౫౨ ||

బలా వాట్యాలకో
ఘణ్డారవా తు శణపు
ప్పికా ।

మృద్వీకా గోస్తనీ
ద్రాక్షా స్వాద్వీ మధు
రసేతిచ || ౧౫౩ ||

సర్వానుభూతిస్సరలా
త్రిపుటా త్రివృతా త్రి
వృత్ । త్రిభణ్డీ రేచనీ

శ్యామా పాలిన్ద్యాతు
సుషేణికా || ౧౫౪ || కా
లా మసూరవిద లార్ధచ
న్ద్యా కాళమేషికా ।

౮-అడ్డసరపుచెట్టు. *Justicia adhatoda*.

ఆస్ఫోటా(పా) ఆస్ఫోతా-గిరికర్ణీ-విష్ణుక్రాంతా-
అపరాజితా || సీ || ౪ - విష్ణుక్రాంతము పేళ్లు.
Clitoria ternatea.

ఇక్షుగద్ధా||సీ|| - కాణ్డేక్షుః-కోకిలాక్షుః - ఇక్షు
రః-క్షురః||పు|| ౫-గొలిమిడి. *Barleria Longifolia*.
శాలేయః||పు||-శీతశివా||సీ|| (పా) శీతశివః||పు||-
ఛత్త్రా-మధురికా-మిసిః-మిశ్రేయా||సీ|| ౬-సదాప
పేళ్లు. *Anethum Sowa*.

సీహుణ్డః - వజ్రద్రుః||పు|| - స్నుక్||హా, సీ||-
స్నుహీ-గుడా-సమన్తదుగ్ధా|| సీ|| ౬-జెముడుపేళ్లు.
Euphorbia Tirucalli.

వేల్లమ్||న|| - అమోఘా - చిత్రతణ్డలాల||సీ||-
తణ్డలః-క్రిమిఘ్నః||పు||-విడజమ్||న్న|| ౬-వాయు
విశంగముపేళ్లు.

[చెట్టుపేళ్లు. *Ricinus christi*.

బలా||సీ||..వాట్యాలకః||పు|| ౭-చిట్టాముదపు
ఘణ్డారవా-శణపుప్పికా||సీ|| ౭ - గిలక చెట్టు
పేళ్లు. *Crotalaria retusa*.

మృద్వీకా-గోస్తనీ-ద్రాక్షా-స్వాద్వీ-మధుర
సా||సీ|| ౫-ద్రాక్షపేళ్లు. *Grape*.

సర్వానుభూతిః-సరలా-త్రిపుటా-త్రివృతా-
త్రివృత్ - త్రిభణ్డీ-రేచనీ [పా] రోచనీ||సీ|| ౭-తె
ల్లతెగడపేళ్లు. *Convolvulus Turpethum*.

శ్యామా - పాలిన్దీ - సుషేణికా - కాలా -
మసూరవిదలా - అర్ధచన్ద్యా-కాలమేషికా||సీ|| ౭-
నల్ల తెగడపేళ్లు.

మధుకంక్లితకంయప్తి
మధుకం మధుయప్తి కా
విదారీక్షీరశుక్లే త్సు
గన్ధాక్రోష్టితు యాసి
తా । (అన్య) ౧౫౬
క్షీర విదారీస్యా న్మహా
శ్వేతర్షగన్ధికా ॥ ౧౫౭ ॥
లాజ్జలీశారదీతోయ
పిప్పలీ శకులాదనీ ।
ఖరాశ్వాకారపీ దీ
ప్యో మయూరో లోచ
మస్తకః ॥ ౧౫౮ ॥
గోపీశ్యామాశారిబా
స్యా చ్చస్త నోత్పలశా
రిబా । యోగ్య మృద్ధి
స్సిద్ధి లక్ష్మ్యై (వృద్ధేర
ప్యాహ్వాయా ఇమే) ॥
కదలీ వారణబుసా
రమ్భా మోచాంశుమ
త్ఫలా కాష్ఠీలా
ముద్గపర్ణీ తుకాకము
ద్గాస హేత్యపి ॥ ౧౫౯ ॥
వార్తాకీ హిజ్జులీ సింహీ
భట్టాకీ దుష్పృధర్షిణీ
నాకులీ సురసా నాగ
సుగన్ధాగన్ధనాకులీ ॥ నకు
లేష్టా భుజ్జాక్షీ ఛత్రా
కీ సువహా (చసా) ॥
విదారిగన్ధాంశుమతీ

మధుకమ్-క్లితకమ్-యప్తిమధుకమ్ ॥ న ॥ -మధు
యప్తి కా ॥ సీ ॥ ర-అతిమధురము. Liquorice.
విదారీ-క్షీరశుక్లా-ఇత్సుగన్ధా-క్రోష్టి ॥ సీ ॥ ర-
తెల్ల నేలగుమ్మడుపేళ్లు. Convolvulus paniculatus.
క్షీరవిదారీ-మహాశ్వేతా - ఋక్షగన్ధికా ॥ సీ ॥
3-అన్య = నల్ల నేలగుమ్మడుపేళ్లు.
లాజ్జలీ-శారదీ-లోయపిప్పలీ - శకులాదనీ ॥ సీ ॥
ర-నీరుపిప్పలిపేళ్లు. Jussiaea repens.
ఖరాశ్వా-కారపీ ॥ సీ ॥ -దీప్యః-మయూరః-లో
చమస్తకః ॥ పు ॥ ౫ - ఓమము పేళ్లు. (Celosia cristata)
The seed of bishop's-weed.
గోపీ-శ్యామా-శారిబా-చస్తనా[సా]అసన్తా-
ఉత్పలశారిబా ॥ సీ ॥ ౫ - సుగంధిపాలపేళ్లు. Peri-
ploca indica. యోగ్యమ్ ॥ స ॥ -ముద్ధిః-సిద్ధిః-లక్ష్మీ ॥
సీ ॥ ర-ముద్ధియను గ్రంథ్యము పేళ్లు. వృద్ధియను
గ్రంథ్యమునకును పేళ్లు.
కదలీ-వారణబుసా-రమ్భా-మోచా-అంశు
మత్ఫలా-కాష్ఠీలా ॥ సీ ॥ ౬ - అరటిపేళ్లు. The
banana or plantain tree.
ముద్గపర్ణీ-కాకముద్గా-సహా ॥ సీ ॥ ౩ - పిల్ల పసగ
పేళ్లు. Asparagus racemosus.
వార్తాకీ-హిజ్జులీ-సింహీ-భట్టాకీ - దుష్పృధర్షి
ణీ ॥ సీ ॥ ౫ ములకచెట్టుపేళ్లు. Iggg plant.
నాకులీ-సురసా-నాగసుగన్ధా-గన్ధనాకులీ - న
కులేష్టా-భుజ్జాక్షీ-ఛత్రాకీ-సువహా ॥ సీ ॥ ౮ - సర్పా
క్షీచెట్టుపేళ్లు. కొండలు నాగసుగన్ధా అనుచోట,
రస్నా-సుగన్ధా, అనియుంజెప్పుదురు.
విదారిగన్ధా-అంశుమతీ-సాలపర్ణి[పా]శాలప

సాలపర్ణి స్థిరా ధ్రువా॥

౧౬౧॥

తుణ్ణికేరీసముద్రాన్తా
కార్వాసీబదరేతిచభా
రద్వాజీతుసావన్యాశృ
జ్జీతువృషభోవృషః॥

౧౬౨॥

గాజ్గేరుకీనాగబలార్ము
షాప్రాస్వగవేధుకా॥

ధామార్గపూఘోష
కస్సాన్య
స్సహజాలీ(సపీతకః)॥
జ్యోతీస్నిపటాలికా
జాలీ

నాదేయూభూమిజ
మ్బుకా॥

సాల్మలజ్జలిక్యగ్నిశిఖా
కాకాంగీకాకనాసికా॥

౧౬౪॥

గోధాపదీతుసువహః
ముసలీతాలమూలికా॥

అజశృంగీవిషాణీస్వా
ర్గోజహ్వదార్వికే(స
మే)॥

౧౬౫॥

తామ్బూలవల్లీతా
మ్బూలీనాగవల్ల్యప్య

ధద్విజాహరేణూ
రేణూకాకాన్తికపిలా

రీ-స్థిరా-ధ్రువా॥ సీ॥ ౫-ముయ్యాకుపాన్నపేళు.

Hedysarum Gangeticum.

తుణ్ణికేరీ-సముద్రాన్తా-కార్వాసీ [పా] కర్వాసీ
బదరా॥సీ॥౪-ప్రత్తిచెట్టు. Cotton tree.

భారద్వాజీ॥సీ॥౧-అడవిప్రత్తి. Wild cotton.
శృజ్జీన్-వృషభః [పా] ఋషభః-వృషః॥పు॥

౩-వృషభమను నౌషధముపేళు.

గాజ్గేరుకీ-నాగబలా-ర్ముషా-ప్రాస్వగవేధుకా
॥సీ॥౪-బీరచెట్టుపేళు.

ధామార్గవః-ఘోషకః॥ పు॥౨- అవడచెట్టు
పేళు. [గలయావడచెట్టుపేరు.

మహాజాలీ॥సీ॥౧-పీతకః సః=పచ్చనిపువ్వులు
జ్యోతీస్ని-పటాలికా-జాలీ॥ సీ॥ ౩- పొళ్లచెట్టు
పేళు. The snake-gourd plant.

నాదేయూ-భూమిజమ్బుకా॥ సీ॥౨- నేలనేరే
డుపేళు. Premna herbacea. [పు.

లాజ్జలికీ-అగ్నిశిఖా॥ సీ॥ ౨-తరిగొట్టుచెట్టుపే
కాకాజ్జీ-కాకనాసికా॥ సీ॥ ౨-కాకిదొండపే

ళు. Wild cherry. [పు. Cissus pedata.

గోధాపదీ-సువహః॥ సీ॥ ౨-చెప్పతట్టచెట్టుపే
ముసలీ-తాలమూలికా॥ సీ॥ ౨-నేలతాటిపే

ళు. Curculigo orchioides. [Odina wodier.

అజశృంగీ-విషాణీ॥ సీ॥ ౨-దుష్టుపుచెట్టుపేళు.
గోజహ్వ-దార్వికా॥సీ॥ ౨-ఎద్దునాలుకచెట్టు

పేళు. పెండచెట్టును. Philomis esculenta.

తామ్బూలవల్లీ-తామ్బూలీ-నాగవల్లీ॥ సీ॥౩-
తమలపాకుతీగపేళు. Betel.

ద్విజా-హరేణూ-రేణూకా-కాన్తి-కపిలా-భ
స్వగన్ధినీ॥ సీ॥౬- రేణుకఅను గ్రంథ్యము పేళు.

భస్మగన్ధినీ॥ ౧౬౬॥

ఏలావాలుక మై లే
యం సుగన్ధి హరివాలు
కమ్ | వాలుకం చా

ధ పాలజ్యోముకున్దః
కున్దకున్దురూ॥ ౧౬౭॥
బాలంప్రీ బేర బర్హిష్ఠో
దీచ్యం కేశామ్బునామ

చ | కాలానుసార్య వృ
ద్ధాశ్చ పుష్ప శీతశివాని
తు॥ ౧౬౮॥ శైలేయం

తాలపర్ణీతు షైత్యా
గన్ధకుటీ మురా | గన్ధినీ
గజభక్షాతు సునహా

సురభీరసా॥ మహేరణా
కున్దురుకీ సల్లకీ వ్లాదినీ
తిచ | అగ్నిజ్వాలాసుభి

క్షాతు ధాతకీ ధాతృపు
ష్పికా॥ ౧౭౦॥

పృథ్వీకా చంద్రబాలై
లా నిష్కుటిర్బహులా

౭ధ (సాసూక్ష్మో) ప
కుశ్చికా తుత్థాకోరజ్జీ
త్రిపుటాత్మటిః॥ ౧౭౧॥

వ్యాధిఃకుష్ఠం పారిభా
వ్యంవాప్యం పాకలము
త్పలమ్ |

శశ్వినీచోరపుష్పీస్యా

తక్కోలము.

ఏలావాలుకమ్ [పా] ఏలవాలుకమ్-ఐలేయమ్
॥స॥-సుగన్ధీన్, పు॥హరివాలుకమ్-వాలుకమ్॥ స॥
౫ - కూతురుబుడమపేళ్లు. నూ॥గుడోనచెట్టు.
Bryonia Scabra.

పాలజ్యో॥నీ॥-ముకున్దః-కున్దః [పా] కున్దుః-కు
న్దురుః॥ పు॥ ౪-కుందరుమ్మ-మను గంధద్రవ్యము.
బాలమ్-ప్రీ బేరమ్-బర్హిష్ఠమ్ - ఉదీచ్యమ్-
కేశామ్బునామ॥ స॥ ౫ - కురువేరుపేళ్లు. Andropogon
muricatum.

కాలానుసార్యమ్ - వృద్ధమ్ - అశ్చ పుష్పమ్-
శీతశివమ్-శైలేయమ్ ॥ స ॥ ౫ - రాతిపువ్వుపేళ్లు.
Benzoin ; Stone flower.

తాలపర్ణి-షైత్యా-గన్ధకుటీ-మురా-గన్ధినీ॥ నీ॥
౫-సురయను గ్రంథ్యముపేళ్లు.

గజభక్ష్యా-సునహా-సురభిః-రసా-మహేర
ణా-కున్దురుకీ [పా] కున్దురుకీ-సల్లకీ-వ్లాదినీ॥ నీ॥ ౫-
అందుగుచెట్టు. Boswellia serrata.

అగ్నిజ్వాలా-సుభిక్షా-ధాతకీ-ధాతృపుష్పికా
॥నీ॥ ౪-ధాతకీకుసుమ మను గ్రంథ్యముపేళ్లు. ఆ ౪
పువ్వు. Lythrum fruticosum.

పృథ్వీకా - చంద్రబాలా - ఏలా-నిష్కుటిః-బ
హులా॥ నీ॥ ౫ - పెద్దయేలకులు. Large cardamoms.

ఉపకుశ్చికా-తుత్థా [పా] తుచ్చా-కోరజ్జీ-త్రి
పుటా-త్మటిః॥ నీ॥ ౫-సన్నయేలకులపేళ్లు. Small
cardamoms.

వ్యాధిః॥ పు॥-కుష్ఠమ్-పారిభావ్యమ్-వాప్యమ్-
పాకలమ్-ఉత్పలమ్॥ స॥ ౬ - చెంగల్వకోష్ఠుపేళ్లు.
Costus.

శశ్వినీ - చోరపుష్పి - కేశినీ॥ నీ॥ ౩-కడిలపుచెట్టు

తేజశిన్య

ధ వితున్న కః॥౧౭౨॥

ఝటా౭ మలా౭ఝ
టాతాలీశివా తామలకీ

తిచ|ప్రపాణ్డరీకం పా
ణ్డర్య

మథతున్న గికు బేరకః॥

కుణిగి కచ్చగి కాన్తల
కో నద్దివృక్షో౭

ధరాక్షసీ చణ్డా ధన
హరీ తేమదుష్పత్త్ర గ
ణహాసకాః॥ ౧౭౪॥

వ్యాలాయుధం వ్యా
ఘ్రనఖం కరజంచక్ర
కారకమ్|

సుషిరా విద్రుమలతా
కపోతాఙ్గిర్నటీ నలీ॥
ధమ న్యంజనకేశీచ

హనుర్హట్ట విలాసిని ।
శుక్తిశ్శృఙ్గి ఖురగి కోల
దలం నఖ

మథాథకీ॥ కాక్షీ మృ
త్సా తువరికా మృ
త్తాలక సురాష్ట్రజే

కుటన్నటందాశపురం
వా నేయంపరి పేలవమ్॥

పేళ్లు. Andropogon aciculatum.

వితున్న కః॥పు॥-ఝటా-అమలా-అజ్ఘటా-తా
లీ-శివా-తామలకీ॥సీ॥౭-నేలయుసిరిక పేళ్లు.

ప్రపాణ్డరీకమ్-పాణ్డర్యమ్ [పా] పుణ్డర్యమ్॥న॥
౨-పుండరీక మను గ్రంథ్యము పేళ్లు.

తున్నః-కుబేరకః-కుణిః-కచ్చః-కాన్తలకః-
నద్దివృక్షః॥పు॥ ౬ - నందివృక్షము పేళ్లు. Cedrela
Toona.

రాక్షసీ-చణ్డా-ధనహరీ॥సీ॥ - తేమః-దుష్ప
త్త్రః-గణహాసకః॥ పు ॥ ౬ - నల్లక చోరము పేళ్లు.
బలరక్కసిపేళ్లని కొండలుందురు. Zedoary.

వ్యాలాయుధమ్ [పా] వ్యాడాయుధమ్-వ్యా
ఘ్రనఖమ్-కరజమ్ [పా] కరజమ్-చక్రకారకమ్॥
న ॥ ౪ - వ్యాఘ్రనఖమను గంధద్రవ్యము పేళ్లు.
పులిగోరుచెట్టు. A perfume.

సుషిరా [పా] శుషిరా-విద్రుమలతా-కపోతా
ఙ్గిః-నటీ-నలీ-ధమనీ-అంజన కేశీ॥సీ॥౭-నళియను
గంధద్రవ్యము పేళ్లు. గువ్వగుత్తిక.

హనుః-హట్టవిలాసిని-శుక్తిః॥సీ॥ - శృఙ్గి-ఖురః॥
పు॥ కోలదలమ్-నఖమ్॥న॥౭-నఖమను గంధద్రవ్య
ము పేళ్లు. కొండలుసుషిరాదులుగ-నళికిని, ధమని
మొదలుగ-బెత్తమునకును, శుక్తిమొదలుగ - నఖ
మునకును పేళ్లందురు.

అథకీ-కాక్షీ-మృత్సా-తువరికా॥సీ॥ - మృ
త్తాలకమ్[ప] మృత్॥దీ॥ - తాలకమ్ - సురాష్ట్ర
జమ్॥న॥౬-తోవరిమన్ను. A fragrant earth.

కుటన్నటమ్-దాశపురమ్-వా నేయమ్-పరిపే
లవమ్-ప్లవమ్-గోపురమ్-గోసర్దమ్-కై వ ర్తిము

ప్లవ గోపుర గోనర్దకై
వర్తిముస్తకానిచ ।

గ్రన్థిపర్ణం శుకం బ
ర్హం పుష్పం స్థాణేయ
కుక్కురే॥ ౧౭౮॥

మరున్తాలా తు పిశు
నా స్పృక్కా దేవీ ల
తాలఘుః సముద్రాన్తా
వధూః కోటివర్షా లజ్ఞో
పి కేత్యపి॥ ౧౭౯॥

తపస్విని జటామాంసీ
జటిలా లోమశా మిశీ ।

త్వక్పత్రముత్కటం
భృజం త్వచం చోదం
వరాజ్ఞకమ్॥ ౧౮౦॥

కర్పూరకో ద్రావిడకః
కాల్పకో వేధముఖ్యకః ।

ఓషధ్యో (జాతిమా
త్రేస్య)

(రజాతౌ సర్వ) మాష
ధమ్॥ ౧౮౧॥

శాకా (ఖ్యం పత్రపు
ష్పాది)

తణ్డూలీయోఽల్పమా
రిషః ।

విశల్యాఽగ్నిశిఖాఽ
నన్తా ఫలిసీ శక్రపుష్పి

స్తకమ్॥న॥ ౮ - తుంగముస్తలపేళ్లు. Cyperus
rotundus.

గ్రన్థిపర్ణమ్-శుకమ్ - బర్హమ్-పుష్పమ్(ప) బ
ర్హపుష్పమ్[పా]బర్హిపుష్పమ్-స్థాణేయమ్-కుక్కు
రమ్॥న॥౯ - స్థాణేయక మనుగంధద్రవ్యము. ప
చ్చాకును మాచిపత్రియు. A perfume.

మరున్తాలా (ప) మరుత్ - మాలా - పిశునా-
స్పృక్కా[పా]ప్రక్కా-దేవీ-లతా-లఘుః - స
ముద్రాన్తా-వధూః-కోటివర్షా-లజ్ఞోపికా [పా] ల
జ్ఞాసికా॥సీ॥ ౧౦-స్పృక్క-యనుగంధద్రవ్యము
పేళ్లు. Medicago esculenta.

తపస్విని-జటామాంసీ-జటిలా-లోమశా- మి
శీ॥సీ॥౯-జటామాంసిపేళ్లు. Indian Spikenard.

త్వక్॥చ, సీ॥-పత్రమ్-ఉత్కటమ్ - భృజమ్-
త్వచమ్-చోదమ్[పా]చోచమ్-నరాజ్ఞకమ్॥న॥౭-
లవంగచెక్కపేళ్లు. Cassia lignea.

కర్పూరకః-ద్రావిడకః - కాల్పకః-వేధముఖ్య
కః॥పు॥ ౮-గంధకచోలము. Curcuma Zerumbet.

ఓషధ్యః(ప)ఓషధయః॥సీ, బ॥ ౧ - ఆకారభేద
ములచే వేర్వేరుగాఁ జలియఁబడు లతాదిజాతు
యంద వర్తించును. A herb, or deciduous plant.

జౌషధమ్॥న॥౧-జాతివ్యతిరిక్తములై రోగహ
రములై నవానికన్నిటికిని పేరు. A drug.

శాకం॥అ॥న॥౧-భోజనార్హములై న యాకులు
మొదలై నవానిపేరు. An esculent plant.

తణ్డూలీయః-అల్పమారిషః॥పు॥ -౨ - చిట్టికూ
రపేళ్లు. Amaranthus polygamus.

విశల్యా-ఆగ్నిశిఖా-అనన్తా-ఫలిసీ [పా] హలి
సీ-శక్రపుష్పి॥సీ॥౫ - నాగేటిచాలుకూర పేళ్లు.

కా॥ ౧౮౨॥

స్వా దృక్షగన్ధా ఛగ
లాన్జ్యవేగీ వృద్ధదార
కః జజ్ఞో

వెన్న వెదురుకూర.

ఋక్షగన్ధా-ఛగలాన్జ్యే [పా] ఛగలాన్జ్యే-ఆవేగీ
॥సీ॥-వృద్ధదారకః-జజ్ఞః॥ పు॥౫-బొద్దికూర పేళ్లు.
కొందలు ఆవేగీ శబ్దము త్తర పద సాహచర్యముచే
త నకారాంతపుల్లంగమనిరి.

బ్రాహ్మీతు మత్స్య
క్షీవయస్థా సోమవల్లరీ॥
పటుపర్ణి హైమవతీ ।
స్వర్ణక్షీరీ హిమావతి ।

బ్రాహ్మీ(సా)బ్రహ్మీ-మత్స్యక్షీ-వయస్థా-సోమ
వల్లరీ॥సీ॥ర-పొన్నగంటికూర. Illecebrum Sessile.
పటుపర్ణి-హైమవతీ-స్వర్ణక్షీరీ - హిమావతి॥
సీ॥ర-కంకోష్టుపేళ్లు.

హయపుచ్చీ తు కా
మౌజీ మాషపర్ణి మ
హాసహా॥ ౧౮౪॥

హయపుచ్చీ-కామౌజీ - మాషపర్ణి - మహా
సహా॥సీ॥ర-కారుమినుముపేళ్లు.

తుణ్ణికేరీ ర క్తఫలాబి
మృకా పీలుపర్ణ్యపి ।
బర్బరా కబరీ తుజ్జీ
ఖరపుష్పాఽజగన్ధికా॥
ఏలాపర్ణి తు సువహా
రాస్నాయు క్తరసా చ
సా । చాక్లేరీ చుక్రికా
దన్త శతాఽ మృష్టాఽ
మలోణికా॥ ౧౮౬॥

తుణ్ణికేరీ - ర క్తఫలా - బిమ్మికా-పీలుపర్ణి॥సీ॥
౧-దొండచెట్టుపేళ్లు. Bryonia grandis.
బర్బరా-కబరీ-తుజ్జీ-ఖరపుష్పా - అజగన్ధికా॥
సీ॥ ౫-వాయింటచెట్టు. Ocimum gratissimum.
ఏలాపర్ణి-సువహా - రాస్నా-యుక్తరసా॥ సీ॥
ర-సన్నరాస్నముపేళ్లు. Mimosa oclandra.
చాక్లేరీ-చుక్రికా-దన్తశతా - అమృష్టా-అమ
లోణికా॥సీ॥ పులిచింతపేళ్లు. Oxalis monadelphica.

సహస్రవేధీ చుక్రోఽ
మృవేతస శ్వతవేధ్యపి ।
సమస్కరీ గణ్ణికాలీస
మజ్జాఖది రేత్యపి॥ ౧౮౭

సహస్రవేధీ॥న్॥-చుక్రః - అమృవేతసః - శ్వత
వేధీ॥న్, పు॥ ర-పుల్లప్రబ్బిలిపేళ్లు. Sorrel.

సమస్కరీ - గణ్ణికాలీ-సమజ్జా-ఖదిరా॥సీ॥ర-ము
డుగు దామరపేళ్లు. Lycopodium imbricatum.

జీవస్తీ జీవసీ జీవాజీ
వసీయా మధుః స్రవా

జీవస్తీ-జీవసీ-జీవా - జీవసీయా-మధుః-స్రవా[ప]
మధుస్రవా॥సీ॥ ౫-సాలకూర. Minusops Kauki.

కూర్చశీర్షోమధురకః
శృజ్జహ్రస్వాజ్జజీవకాః॥

కూర్చశీర్షః-మధురకః-శృజ్జః-హ్రస్వాజ్జః-జీవ
కః॥ పు॥ ౬-జీవకమను నౌషధముపేళ్లు.

కిరాతతిక్తోభూనిమ్బా
2-నార్యతిక్తో2

ధనస్తలా-విమలాసా
తలా భూరిఫేనా చర్
కషేత్యపి॥ ౧౮౯॥

వాయసాలీ స్వాదుర
సా నయస్థా2

ధ మకూలకః । నికు
మ్భాదన్తి కాప్రత్యక్తే
ణ్యదుమ్భరపర్ణపి॥

అజమోదాతూగ
న్ధా బ్రహ్మదర్భా యవా
నికా ।

(మూలే) పుష్కర కా
శ్మీర పద్మ పత్తాణి (పా
ష్కరే)॥ ౧౯౦॥

అవ్యథాతిచరాపద్మా
చారటీ పద్మచారిణీ॥

కామ్పిల్యకర్కశశ్చ
న్దో రక్తాజ్ఞో రోచనీ
త్యపి॥ ౧౯౧॥

ప్రపున్నాడస్త్యేడగజో
దద్రుష్ను శ్చక్రమర్ద
కః పద్మాటఉరణాక్షశ్చ
పలాణ్ణస్తు సుకన్దకః॥
౧౯౩॥

లతార్కదుద్రుమా
(తత్ర హరితే)
2-ధ మహాషధమ్ ।

కిరాతతిక్తః-భూనిమ్బః - అనార్యతిక్తః॥ పు॥
3- నేలవేమునేళ్లు. *Gentiana cherayta*.

నస్తలా-విమలా-సాతలా- భూరిఫేనా-చర్
కషా॥ సీ॥ ౧౮౯-సంబరేణిపేళ్లు.

వాయసాలీ- స్వాదురసా-వయస్థా [పా] కా
యస్థాసీ॥ 3- కాక్రాలిపేళ్లు. కారుగొలిమి.

మకూలకః [పా] ముకూలకః-నికుమ్భః॥ పు॥ -
దన్తికా-ప్రత్యక్తేణీ - ఉదుమ్భరపర్ణి॥ సీ॥ ౧౮౯ -
దంతి చెట్టుపేళ్లు.

అజమోదా-ఉగ్రగన్ధా-బ్రహ్మదర్భా-యవాని
కా॥ సీ॥ ౧౮౯-ఒక దినుసు ఓమముపేళ్లు. *Carum carui*.

పుష్కరమ్-కాశ్మీరమ్-పద్మ పత్తామ్॥ న॥ 3-
పొష్కరేమూలే=పుష్కరమూలము. కాశ్మీరదే
శపుమెట్ట తామరదుంప. *Costus speciosus*.

అవ్యథా- అతిచరా-పద్మా-చారటీ-పద్మచారిణీ॥
సీ॥ ౧౮౯-కాశ్మీరదేశపుతామర. *Hibiscus mutabilis*.

కామ్పిల్యః - కర్కశః-చస్త్రః-రక్తాజ్ఞః॥ పు॥ -
రోచనీ॥ సీ॥ ౧౮౯ - కంపిలముపేళ్లు. రోచనీ యనా
నాషధము.

ప్రపున్నాడః - ఏడగజః-దద్రుష్నుః-చక్రమ
ర్దకః-పద్మాటః-ఉరణాక్షః [పా] ఉరణాఖ్యః॥ పు॥
౩-తగిరిన చెట్టుపేళ్లు. *Cassia Alata*.

పలాణ్ణః-సుకన్దకః॥ పు॥ ౨-నీరుల్లిపేళ్లు. ఎల్ల
యల్లి. *Onion. Allium cepa*.

లతార్కః-దుద్రుమా॥ పు॥ ౨-హరితేత్ర=
పచ్చనీరుల్లిపేళ్లు. *A green onion*.

మహాషధమ్-అశుసమ్॥ న॥ ౧౮౯-అగిష్టః-

లశునం గృజ్జనారిష్ట మ
హాకన్ద రసోనకాః॥
పునర్నవాతు శోధఘ్ని
వితున్నంసునిషణ్ణకమ్॥

స్యాద్వాతక శ్శీతలో
౭ పరాజితాశణపర్ణ్య
పి॥ ౧౯౫॥

పారావతాక్షిః క
టభీ పణ్యా జ్యోతిష్క
తీ లతా ।

వార్షికం త్రాయమా
ణా స్యాత్త్రాయస్తీ బల
భద్రికా॥ ౧౯౬॥

విష్వక్సేన ప్రియాఘృష్టి
ర్వారాహీ బదరేత్యపి ।

మార్కమౌభృజరా
జ స్యాన్య

త్కాకమాచీతు వా
యసీ॥ ౧౯౭॥

శతపుష్పాసితచ్ఛత్రా౭
తిచ్ఛత్రామధురామసిః
అవాక్సుష్పీ కారవీ చ

సారణీ తు ప్రసారణీ॥
(తస్యాంకటమ్బరారా
జబలా భద్రబలేతి చ ।

జనీ జతుకా జననీ జ
తుకృ చక్రవర్తినీ ॥
౧౯౮॥ సంస్పర్శా౭

మహాకన్దః-రసోనకః॥ పు॥ ౬-వెల్లులిపేళ్లు. వెల్లు
యుల్లి. Garlick. [Hogweed,

పునర్నవా-శోధఘ్ని॥ సీ॥ ౨-గలిజేరు పేళ్లు.
వితున్నమ్-సునిషణ్ణకమ్॥న॥ ౨-నీరు చెంచలి
పేళ్లు. Marsilea dentata.

వాతకః॥పు॥ [పా] వాతకీ॥సీ॥-శీతలః॥పు॥[పా]
శీతలా-అపరాజితా-శణపర్ణి [పా] అననపర్ణి॥సీ॥
౪-సోమేధపుచ్చెట్టు పేళ్లు. Pentaptera tomentosa,

పారావతాక్షిః॥సీ॥ - కటభీ-పణ్యా-జ్యోతిష్క
తీ-లతా॥సీ॥౫-ఎక్కుడుండీగెపేళ్లు. మా నేరుతీగె-
మెఱపుతీగె. Heart-pea.

వార్షికమ్॥న॥ - త్రాయమాణా-త్రాయస్తీ-
బలభద్రికా॥ సీ॥ ౪-కలుగానుగుపేళ్లు.

విష్వక్సేన ప్రియా-ఘృష్టిః[పా] గృష్టిః-వారా
హీ-బదరా॥ సీ॥ ౪-పాచితీగెపేళ్లు. Dioscorea.

మార్కమౌభృజరాజః ॥ పు॥ ౨-గుంటగలి
జేరుపేళ్లు. Trailing Eclipta.

కాకమాచీ-వాయసీ॥సీ॥ ౨-కాచిచ్చెట్టుపేళ్లు.
Solanum trilobatum.

శతపుష్పా - సితచ్ఛత్రా - అలిచ్ఛత్రా - మధు
రా-మిసిః [పా] మసిః-అవాక్సుష్పీ - కారవీ॥ సీ॥
౭-పెద్దనదాపసేళ్లు. అడవిసదాప. Anise.

సారణీ [పా] సారణా - ప్రసారణీ - కటమ్బ
రా-రాజబలా-భద్రబలా ॥ సీ॥ ౫ - గొంతెమ
గోరుచ్చెట్టుపేళ్లు. Pederia foetida.

జనీ-జతుకా [పా] జనూకా-జననీ [పా] ౪
జనీ-జతుకృత్ [పా] జన్తుకృత్ - చక్రవర్తినీ-సం
స్పర్శా॥సీ॥౬-కోరింగచ్చెట్టుపేళ్లు.

ధ శటీ గన్ధమూలీ ష
ద్ధృన్ధి కేత్యపి । కర్పూ
రోఽపి పలాశోఽ

ధ కారవేల్లః కటిల్ల
కః॥ ౨౦౦॥ సుషవీ చా

ధ కులకం పటోల స్తి
క్తకః పటుః ।

కూశ్మాణ్డక స్తుకర్కా
రు

రుర్వారుణి క ర్క టీ
(స్త్రీయా) ॥౨౦౧॥

ఇత్వాకుః కటుతు
మ్బి స్యా

త్తుమ్బ్యలాబూ (రుభే
సమే) ।

చిత్రా గవాక్షీ గోడు
మ్బా

విశాలా త్విస్త్రీవారుణీ॥
౨౦౨॥

అర్శోఘ్న సూరణి
కన్దౌ

గణ్ధీరస్తు సమష్టిలా ।

కలమ్బ్యపోదికా (౨
స్త్రీతు) మూలకం హిల

మోచికా॥ ౨౦౩॥ వా
స్తుకం (శాక భేదాఃస్యః)

శటీ-గన్ధమూలీ-షద్ధృన్ధికా ॥ సీ ॥ - కర్పూరః
[పా] కర్పూరః-పలాశః ॥ పు ॥ ౫-గంట్లక చోరము
పేళ్లు. A species of Curcuma.

కారవేల్లః-కటిల్లకః[పా]కటిల్లకః॥ పు॥-సుషవీ
[పా]సుషవీ॥సీ॥౩ - కారక ర చెట్టుపేళ్లు. Momordica
charantia.

కులకమ్॥స॥-పటోలః-శి క్తకః-పటుః॥ పు॥ ౪-
చేదుసొట్లపేళ్లు. Trichosanthes dioeca.

కూశ్మాణ్డకః[పా]కూష్మాణ్డకః-కర్కారు॥ పు॥
౨-గుమ్మడు చెట్టుపేళ్లు. A pumpkin gourd.

ఉర్వారుణి-కర్కటీ॥సీ॥ ౨ - దోస చెట్టుపేళ్లు.
Cucumber.

ఇత్వాకుః-కటుతుమ్బా ॥ సీ ॥ ౨-నదరు చెట్టు
పేళ్లు. చేదుసొర. A bitter gourd.

త్తుమ్బా-అలాబూః[పా]అలాబూః(ప)అలాబూః
॥సీ॥ఆనుగపు చెట్టు పేళ్లు.సొర. Cucurbita lagenaris.

చిత్రా-గవాక్షీ-గోడుమ్బా॥ సీ ॥ ౩-పిల్ల పాపర
చెట్టుపేళ్లు. బుడమపేళ్లును.

విశాలా-ఇస్త్రీవారుణీ॥సీ॥ ౨-పెద్ద పాపర పేళ్లు.
Coloquintida. Cucumis Colocynthis.

అర్శోఘ్నః-సూరణః-కస్త్యః॥పు॥ ౩-కందపేళ్లు.
Arum campanulatum.

గణ్ధీరః॥పు॥-సమష్టిలా॥సీ॥ .౨-ఏఱునంగపేళ్లు.

కలమ్బా॥ సీ॥ - ఉపోదికా [పా] ఉపోదికీ॥ సీ॥-
మూలకమ్॥ స్స॥-హిలమోచికా॥ సీ॥-వాస్తుకమ్

(ప) వాస్తుకమ్ ॥ స ॥ ఈ ౫ ను వరుసగా తీగ
బచ్చలి (Convolvulus repens), దుంప బచ్చలి

(Basella rubra), మల్లంగి (Radish), చిలుకకూర
(Hingtsha repens), చక్రవర్తికూర (Chenopodi-

దూర్వా తు శతపర్వి
కాసహస్రవీర్యా భార్గ
వ్యో రుహానంతాఽ

(ధసాసితా)॥ ౨౦౪॥
గోలోమీశతవీర్యాచ
గడ్డాలీ శకులాక్షకః ।

కురువిందో మేఘనా
మా ముస్తాముస్తక (మ
స్త్రియామ్)॥ ౨౦౫॥

స్యా భద్రముస్తకో
గున్దా)

చూడాలా చక్ర లో
చ్చటా ।

వంశేత్వక్సారకర్తార
త్వచిసార తృణధ్వజాః॥
శతపర్వా యవఫలోపే
ణ మస్కర తేజనాః ।

(వేణవగి) కీచకా (స్త్రీ
స్యర్యేన్వన స్త్ర్యనిలో
ద్ధతాః)॥ ౨౦౬॥

గ్రన్ధి(ర్నా)పర్వసరుషీ

గున్దా) స్తేజనక శ్మరః ।

నడస్తు ధమనః పోట
గలోఽ

ధోకాశ(మ స్త్రియామ్)

um album) అనునై దుశాక భేదములపేళ్లు.

దూర్వా-శతపర్వికా-సహస్రవీర్యా-భార్గవ-
రుహా-అనంతా॥ సీ॥ ౬ - గఱిక పేళ్లు. Bent grass,
(Agrostis linearis.)

గోలోమీ-శతవీర్యా॥ సీ॥ ౨-సితాసా=తెల్ల
గఱిక పేళ్లు. గడ్డాలీ॥సీ॥-శకులాక్షకః॥పు॥ ౨-శీ
గఱిక పేళ్లు. ఈరను తెల్ల గఱిక పేళ్లు ని కొందఱు.

కురువిందః - మేఘనామా॥న్, పు॥-ముస్తా॥సీ॥-
ముస్తకమ్ ॥ ప్న ॥ ౪-నిఘపుతుంగము స్తలపేళ్లు.
Cyperus rotundus.

భద్రముస్తకః॥పు॥-గున్దా॥సీ॥ ౨-రాగముస్త
లపేళ్లు. భద్రముస్తలు. Cyperus pertinuis.

చూడాలా-చక్రలా-ఉచ్చటా॥ సీ॥ ౩-వత్సవ
ముస్తలపేళ్లు.

వంశః-త్వక్సారః-కర్తారః-త్వచిసారః-తృణ
ధ్వజః-శతపర్వా॥న్ ॥ - యవఫలః-వేణుః-మస్క-
రః-తేజనః॥పు॥౧౦-వెదురు పేళ్లు. A bamboo.

కీచకాః॥ పు, బ॥ ౧-వాయువు చేతఁగొట్టఁబడి
శబ్దించుచున్న వెదుళ్ల పేరు. The whistling
bamboos.

గ్రన్ధిః॥పు॥-పర్వా॥న్ ॥-పరుః॥న్, న॥ ౩-వెదురు
గణపులపేళ్లు. పరుశబ్ద ముకారాంత పుల్లింగము
నుంగలధని కొందఱుందురు. A knot or joint.

గున్దాః-తేజనకః-శ్మరః॥ పు॥ ౩ - కాకివెదురు
పేళ్లు. Saccharum Sara.

నడః-ధమనః-పోటగలః॥పు॥ ౩-కిక్కునకసపు
పేళ్లు. గనుపదంటు. A reed.

కాశమ్॥ప్న॥-ఇత్సుగన్ధా॥సీ॥-పోటగలః॥పు॥౩-

౨౦౫ || ఇక్షుగన్ధా పో
టగలగి(పుంభూమనితు)
బల్బజాః ।

రసాల ఇక్షు
(స్తద్భేదాః)పుణ్ణికా
స్తాకాదయః || ౨౦౬ ||
స్యాద్విరణంవీరతరం

(మూలేఽస్య)శీరమ
స్త్రియామ్ | అభయంస
లదంసేన్యమమృణాలం
జలాశయమ్ || ౨౦౭ ||
లామజ్జకం లఘులయ
మపదాహేష్టకాసథే ।
(నడాదయ)స్తృణం(గ
ర్భుచ్చామకప్రసూ
ఖా అపి) || ౨౦౮ ||

(అస్త్రీ)కుశం కుఢోద
ర్భగి పవిత్ర
మథ కత్తృణమ్ | పౌర
సాగన్ధిక ధ్యామ దేవజ
గ్ధక కాహిషమ్ ||
ఛత్రాతిచ్ఛత్ర పాల
ఘ్నా మాలాత్పణక
భూస్తృణే ।

రెళ్లుకసన్నపేళ్లు. బల్బజాః || పు, బ || ౧ - మోదయపు
కసన్నసేయ. ఈరను రెళ్లుకసన్నపేళ్లని కొందఱం
దురు. Saccharum Spontaneum.

రసాలః-ఇక్షుః || పు || ౨ - చెఱకుపేళ్లు. Sugarcane,
పుణ్ణికా-కాన్తారకః-ఆదిపదసూచే కోశకారః ||
పు || ౩ - స్తద్భేదాః = చెఱకువిశేషములు.
వీరణమ్-వీరతరమ్ || స || ౨ - అపురుకసన్నపేళ్లు.
Andropogon muricatum.

ఉశీరమ్ || ప్న || - అభయమ్ - సలదమ్ - సేన్యమ్ -
అమృణాలమ్ - జలాశయమ్ - లామజ్జకమ్ - లఘుల
యమ్ - (ప) లఘు-లయమ్ - అనదాహమ్ - ఇష్టకా
పథమ్ || స || ౧౦ - అన్యః-ఈయపురు కసన్నయొక్క,
మూలే=వేరుపేళ్లు. అనేవట్టిపేళ్లు. Cus-cus.

నడాదయః=నడశబ్దము మొదలిదివఱకునైన శ
బ్దములచేతఁజెప్పఁబడినవియు; గర్భుచ్చామకప్రసూ
కప్రసూఖాఅపి, గర్భుశ్=ఊడలు, శ్యామకః=చామ
లు, ప్రసూఖాఅపి=ఇవి మొదలైన తృణధాన్యవాచ
కశబ్దములచేతఁజెప్పఁగలవియు, తృణమ్ || స || తృణ
మనిచెప్పఁబడును. A gramineous plant.

కుశమ్ || ప్న || - కుఢః - దర్భః || పు || - పవిత్రమ్ || స ||
౪ - దర్భలపేళ్లు. Sacrificial grass.

కత్తృణమ్-పౌరమ్-సాగన్ధికమ్ - ధ్యామమ్-
[పా]ధ్యాయమ్ - దేవజగ్ధకమ్ - కాహిషమ్ || స || ౬ -
కామంచికసన్నపేళ్లు. A fragrant grass.

ఛత్రా || సీ || - అతిచ్ఛత్రః [స] ఛత్రాతిచ్ఛత్రః-
పాలఘ్నః || పు || ౩ - ఛత్రాకారమైనకసన్నపేళ్లు. A
mushroom. మాలాత్పణకమ్-భూస్తృణమ్ || స ||
౨ - చిప్పకసన్న. Andropogon schcenanthus.

శవ్వం బాలతృణం	శవ్వమ్ [పా] శస్యమ్-బాలతృణమ్॥ న॥ ౨. లేతకనవుపేళ్లు. Young grass.
ఘాసో యవసం	ఘాసః-యవసం(ప)యావసః॥ పు॥ ౨-పశువులు మొదలైనవితినఁదగినకనవుపేళ్లు. Meadow grass.
తృణ మద్జనమ్ ॥	తృణమ్-అద్జనమ్॥ న॥ ౨ - సామాన్యముగా కనవుపేళ్లు. Grass.
(తృణానాం సంహతి) స్తృణ్య నడ్యాతు (నడసంహతిః) ।	తృణ్యా॥సీ॥౧-తృణానామ్=కనవుయొక్క, సంహతిః=సమూహముపేరు. Abundance of grass, నడ్యా॥సీ॥౧-నడసంహతిః=గనుపకనవుగుంపుపేరు. కిక్కనకనవుగుంపు. Abundance of reeds,
తృణరాజా(హ్వయ) స్తాలో	తృణరాజః-తాలః॥ పు॥ ౨-తాటిచెట్టుపేళ్లు, Palmyra.
నాలికేరస్తు లాజ్ఘలీ॥ ౨౧౮ ॥	నాలికేరః[పా] నారికేలః-లాజ్ఘలీ॥ న్, పు-ఈ, స్త్రీ॥ ౨-తెంకాయచెట్టుపేళ్లు. Coconut.
ఘోష్టాతుపూగక్ర ముకోగువాకః ఖపురో	ఘోష్టా॥సీ॥ పూగః - క్రముకః - గువాకః- (ప) గూవాకః - ఖపురః॥పు॥౫ - పోకచెట్టుపేళ్లు. Areca Fauvel. [Arecanut.
(౭స్యతు! ఫలము ద్వేగ మేతేచహిస్తాలసహి తాస్త్రయః॥ ౨౧౫ ॥	ఉద్వేగమ్॥న॥ ౧ - ఈపోకచెట్టుఫలముపేరు. హిస్తాలసహితాః=గిరిక తాటి (Marshy date) తోఁగూడుకొనియున్న, ఏతేత్రయశ్చ=ఈచెప్పబడిన తాలనారికేల క్రముకములు మూఁడును, ఖర్జూరః=ఖర్జూరవృక్షము (Date), కేతకీ=మొగలిచెట్టు (Pandanus odoratissimus), తాలీ=శ్రీ తాళవృక్షము (Corypha Talliera), ఖర్జూరీ=ఈతచెట్టు (Wild date) ఈరను కూడి యెనిమిదియు తృణవృక్షములనంబడును. A palm.
ఇతి వనౌషధివర్ణః.	అరణ్యముతోను ఓషధులతోను జేరిన పద సమూహము ముగిసెను.
సింహూమృగేంద్రః	సింహాః-మృగేంద్రః- పశ్చాన్యః-హర్యక్షః-

పశ్చాస్యహర్యక్షుః కే
సరీ హరిః || ౨౧౬ ||

[కణ్ఠీరవైగజరిపుః పిఙ్గ
దృష్టిర్మృగాధిపః ||]

శార్దూలదీప్తినోవ్యా
ప్తే

తరక్షుస్తుమృగాదనః ।

వరాహ స్నాక రో
ఘృష్టిః కోలః పోత్రీ కి
రికిటిః || ౨౧౭ || దంష్ట్రీ
ఘోణీ స్తబ్ధరోమా కో
ఠో భూదార ఇత్యపి ।

కపి ప్లవఙ్గ ప్లవగ శా
ఖామృగ వలీముఖాః ||
మర్కటోవానరః కీశో
వనౌకా

అథభల్లుకే । ఋతౌ
చృభల్ల భాలూకా

గర్జకే ఖడ్గ ఖడ్గినౌ ||
లులాయో మహిషోవా
హద్విషత్తాసర సైరిభాః |
(స్త్రీయాంశివా భూ
రిమాయు గోమాయు
మృగధూర్తకాః ||

సృగాల నశ్చక క్రోష్ట
ఫేరు ఫేరవ జమ్బుకాః |

ఓతుర్బిడాలో మార్జా
రో నృషదంశక ఆఖు

కేసరీన్ ||-హరిః || పు || ౬-సింహముపేళ్లు. A lion.
[కణ్ఠీరవః - గజరిపుః - పిఙ్గదృష్టిః - మృగా
ధిపః || పు || ౮] అధిక పాఠము.

శార్దూలః - దీప్తినో-వ్యాప్తః || పు || ౩- పెద్ద
పులిపేళ్లు. A tiger. [hyena.

తరక్షుః-మృగాదనః || పు || ౨-సివంగి పేళ్లు. A
వరాహః-స్నాక రః[పా]శూక రః-ఘృష్టిః[పా]
గృష్టిః-కోలః-పోత్రీ || న || - కిరి-కిటి-దంష్ట్రీ || న ||-
ఘోణీ || న ||- స్తబ్ధరోమా || న ||-క్రోడః-భూదారః ||
పు || ౧ ౨-అడవిపందిపేళ్లు. A hog.

కపిః-ప్లవఙ్గః-ప్లవగః - శాఖామృగః-వలీము
ఖః-మర్కటః-వానరః-కీశః-వనౌకాః || న, పు ||
౯-కోతిపేళ్లు. A monkey or ape.

భల్లుకః (ప) భల్లుకః-ఋతౌ-అచృభల్లః-
(ప) అచృభల్లః-భాలూకః-|| పు || ౪-ఎలుగు
గొడ్డుపేళ్లు. A bear. [A rhinoceros.

గర్జకః-ఖడ్గః-ఖడ్గీన్ || పు || ౩-ఖడ్గమృగముపేళ్లు.
లులాయః-మహిషః-వాహద్విషన్ || త్ ||-కాస
రః-సైరిభః || పు || ౫-కారెనుపోతుపేళ్లు. A buffalo.

శివా||నీ||-భూరిమాయుః[పా] భూరిమాయః-
గోమాయుః-మృగధూర్తకః - సృగాలః - [పా]
శృగాలః - నశ్చకః - క్రోష్టః - ఫేరుః-ఫేరవః-
జమ్బుకః || పు || ౧౦-నక్కపేళ్లు. క్రోష్టశబ్దమనకు
ఋకారాంతమునకునలెగూపము. A jackal.

ఓతుః-బిడాలః-మార్జారః[పా]మార్జాలః-నృ
షదంశకః[పా]నృషదంశకః-ఆఖుభుక్ || జో, పు ||

భుక్ || ౨౨౧ ||

(త్రయో) శాధేర శా
ధార శాధేయా (గోధికా
త్తజే) ।

శ్వావిత్తు శల్య
(స్తల్లోమ్మి) శలలీ శ
లలం శలమ్ || ౨౨౨ ||

వాతప్రమీ ర్వాత
మృగః

కోక స్త్రీహామృగో
వృకః ।

మృగేకురజ్జ వాతాయు
హరిణాజనయోనయః ||

ఐణేయ మేణ్యాశ్చర్తా
ద్య మేణస్యైణ (ముఖే
త్రిమ) ।

కదలీ కన్దలీ చీన శ్చ
మూరు ప్రియకావపి ||
౨౨౩ || సమూరు (శ్చే
తిహరిణా అమీ అజన
యోనయః) ।

౫-పిల్లి పేళ్లు. A cat.

శాధేరః-శాధారః-శాధేయః || పు || ౩-ఉడుము
పిల్లి పేళ్లు. An iguana.

[A porcupine.

శ్వావిత్ || ధ్ || -శల్యః || పు || ౨- ఏదు పంది పేళ్లు.
శలలీ || సీ || -శలలమ్ -శలమ్ || న || ౩-త్లోమ్మి = ఆ
ఏదు పందిముండ్ల పేళ్లు. Porcupine quills.

వాతప్రమీః-వాతమృగః || పు || ౨-గాలికి నెడు
రు నడచునిట్టి వంటి మృగము, పొడయిట్టి. వాత
ప్రమీశబ్దము స్త్రీలింగమును. A swift antelope.
కోకః-ఈహామృగః-వృకః || పు || ౩- తోక డేలు పే
ళ్లు. A wolf.

మృగః-కురజ్జః-వాతాయుః-హరిణః - అజన
యోనిః || పు || ౫-ఇట్టి పేళ్లు. A deer or antelope.

ఏణ్యాః = ఆడు లేడియొక్కయు, ఏణస్య = మగ
దుప్పియొక్కయు, చర్తాద్యమ్ = చర్తము మొదలై
నవి, వరుసగా-ఐణేయమనియు (Belonging to
a doe), ఐణమనియు (Belonging to a buck),
చెప్పబడును || త్రి ||

కదలీ || సీ || (ప) కదలీ || న్, పు || బొల్లిచాయ మెడ
చారలుగలిగి బిలములోనుండు మృగము. కన్దలీ
|| సీ || (ప) కన్దలీ || న్, పు || దొడ్డకడుపును నల్లనిముం
దరి కాల్గునుగలమృగము. చీనః || పు || గువ్వవన్నెగ
లిగి కిం అంగుళముల పొడుపుగల మృగము. చ
మూరుః || పు || తోక లేనిమృగము. ప్రియకః || పు ||
దట్టమై యెట్టిని నల్లనిరోమములుగల మృగము.
సమూరుః || పు || తెల్లనికొన నెంట్లుకలతో గూడిన
దొడ్డమెడగలమృగము. ఇత్యమీ = ఈయామును,
అజనయోనయః = ఆ స్తరణాదులకు నుపయోగిం

కృష్ణ సార రుద్రా న్య
జ్జు రజ్జు శమ్పర
శాహిషాః॥ ౨౨౫॥
గోకర్ణ పృష్ఠ తైఞ్మర్య
రోహితాశ్చమరో (మృ
గాః)।

గన్ధర్వ శ్చరభో రామ
స్సమరో గవయ శ్చ
శః॥ ౨౨౬॥

ఇత్యాదయో మృగే
న్ద్రాద్యా గవాద్యాః ప
శుజాతయః ।
A beast.

[అధోగంతా తు ఖన
సో నృకః పుంధ్వజ ఉం
దురః] ఉన్దురు
ర్హాపికోఽ ప్యాఖ
గ్గిరికా బాలమూషికా॥

చుచర్ మూలకుఁ గారణములయిన, హరిణాః=ఇట్టి
జాతులలోవిశేషములు.

కృష్ణసారః [పా] కృష్ణశారః=నల్ల ఇట్టి, The
spotted antelope. రుద్రః=నల్లచారలదుప్పి, The
stag. న్యజ్జుః=తలనంచుకొనిపోవు జంకపోతు.
రజ్జుః=తెల్లరోమములుగల ఇట్టి, The spotted
axis. శమ్పరః=ఎట్టివన్నెగల సన్నపుజంక. శాహి
షః=కొండగొట్టె. గోకర్ణః=కణితి. పృష్ఠతః=దుప్పి,
The porcine deer. ఏణాః=పెద్దకండ్లుగలనల్లయా
ట్టి. ఋశ్యః [పా] ఋష్యః=మనఁజూతు, White-
footed antelope. రోహితః=కేసరియనామ్మగము.
చమరః=నవరపుమ్మగము, Bos grunnicus. ఈ
౧౨ను॥ పు-మృగాః = తమతమ పేళ్ల చేతఁ బ్రసిద్ధ
ములైన మృగభేదములు.

గన్ధర్వః=దొడ్డకడుపునూ నల్లనూనోకయునూ
గలమ్మగము. శరభః=ఎసిమిదికాళ్లుగలిగి సింహ
మునూచంపెడిమ్మగము. రామః=పెద్దదుప్పి. నృమ
రః=పెద్దనవరపు మృగము. గవయః=గురుపోతు,
Bos Gaurus. శశః=కుంబేలు, A hare.

ఇత్యాదయః = గన్ధర్వశబ్దము మొదలయిన
వియాటునూ, మృగేన్ద్రాద్యాః=సింహశబ్దము మొ
దలు చమరశబ్దపర్యంతమా లయినవియు, గవా
ద్యాః=వై శ్యనర్గయందుఁజెప్పఁగలగోవులు మొద
లైనవియు, పశుజాతయః=పశువులనిచెప్పఁబడును.

[అధోగంతా - ఖనకః - నృకః-పుంధ్వజః-
ఉందురః.] ఎలుక పేళ్లు. అధిక పాఠము.

ఉన్దురుః-మూషికః [పా] మూషకః - ఆఘః॥
పు॥౩-ఎలుక పేళ్లు. A rat. [A small rat.

గిరికా-బాలమూషికా॥సీ॥౨-చిట్టెలుక పేళ్లు.

[చుచుద్దరీ గన్ధమూషీ
దీర్ఘ దేహీ తు మూషి
కా |]

సరటఃకృకలాస సాన్య
స్తు సశీగృహగోధికా||
లూతా స్త్రీ తన్తువా
యోర్ణనాభ మర్కట
కా (స్సమాః) |

నీలజ్ఞు స్తు క్రిమిని

కర్ణజలూకా శతప
(ద్యుభే)|| ౨౨౯||

వృశ్చిక శ్శూకకీట
సాన్య
దలిద్రోణా తు వృ
శ్చికే |

పారావతః కలరవః
పోతో౭థ

శశాదనః|| పత్రి శ్యేన

ఉలూక స్తు వాయసా
రాతిపేచకా| [దివాన్ధః
కౌశికో ఘూకో దివా
భీతో నిశాటనః]

వ్యాఘ్రాట స్తు భర
ద్వాజః

ఖజ్జరీట స్తు ఖజ్జనః ||
౨౩౦ ||

[చుచుద్దరీ-గన్ధమూషీ|| సీ|| ౨-చుంచుపేళ్లు.
A mouse. దీర్ఘదేహీ - మూషికా||సీ|| ౨ - పంది
కొక్కుపేళ్లు. The Bandicoot.]

సరటః-కృకలాసః||పు|| ౨-తొండపేళ్లు. Cameleon.
ముసలీ-గృహగోధికా||సీ|| ౨-బల్లి. A lizard.
లూతా||సీ||-తన్తువాయః-ఊర్ణనాభః-మర్క-
టకః|| పు|| ౪-సాలెపురుగుపేళ్లు. A spider.

నీలజ్ఞుః-క్రిమిః||పు|| ౨-పురుగులపేళ్లు. మాని
మిఁదినల్లనిపురుగులనికొండఱందురు. An insect
కర్ణజలూకా(పా)కర్ణజతొకా-శతపదీ||సీ|| ౨-
జెట్టిపేళ్లు. చెవిదూఱుపామును. రోకటిబండయు.
A centipede.

వృశ్చికః-శూకకీటః||పు|| ౨ - నల్ల తేలుపేళ్లు.
కణదురుపేరును. A caterpillar.

అలీ|| ౧|| [పా] అలీ||౧||-ద్రోణః [పా] ద్రూ
ణః-వృశ్చికః|| పు|| ౩-ఎట్టి తేలుపేళ్లు. సామాన్య
ముగా తేలుపేళ్లనికొండఱందురు. A scorpion.

పారావతః- కలరవః- కపోతః|| పు|| ౩-పావు
రముపేళ్లు. A dove or pigeon.

శశాదనః-పత్రి||౧||-శ్యేనః||పు|| ౩-జేగపేళ్లు.
A hawk or falcon.

ఉలూకః- వాయసారాతిః- పేచకః||పు|| ౩-
గూబపేళ్లు. An owl.

[దివాన్ధః-కౌశికః-ఘూకః- దివాభీతః - నిశా
టనః||] అధికపాఠము.

వ్యాఘ్రాటః- భరద్వాజః||పు|| ౨ - ఏట్రంత
పేళ్లు. భారద్వాజపక్షి. A sky-lark.

ఖజ్జరీటః-ఖజ్జనః||పు|| ౨ - మందపిచ్చికపేళ్లు.
కాటుకపిట్ట. రుర్వుపులుగు. కౌజు. A wagtail.

లోహపృష్ఠ స్తు క
జ్జస్సాన్య

దధచామగి కికిదివిః ।

కలిజ్జ భృజ్జధూమ్యా
టా

(అథస్యా)చ్చతపత్త
కః॥ దార్వాఘాటోఽ

థసారజ్జః స్తోకక శ్వా
తక (స్సమాః) ।

కృక వాకుస్తామ్రచూ
డగి కుక్కుట శ్చరణా
యుధః॥ ౨౩౩॥

చటకగి కలవిజ్జస్సాన్య
(త్తస్య స్త్రీ) చటకా

(తయోః॥ పుమపత్యే)
చాటకైరః(స్త్ర్యపత్యే)
చటకై (వసా)॥ ౨౩౪॥

కర్కరేటుగి క రేటుస్సాన్య
త్తృకణక్రకరా(సవశా)॥

వనప్రియగి పరభృతగి
కోకిలగి పిక (ఇత్యపి) ॥

కాకేతు క ర టారిష్టబలి
పుష్ట సకృత్ప్రజాః॥ ధ్వా
జ్జాత్త ఘోష పరభృద్భ
లిభు గ్వాయసా అపి ॥

౨౩౫॥[చిరజీవీచైకదృ
ప్తి ర్వాకులిగి పిక వర్ధనః॥]

ద్రోణకాక స్తుకాకోలో

లోహపృష్ఠః-క జ్జః॥పు॥ ౨-రాపులుఁగు పేళ్లు.
మల్ల జేగులును. A heron.

చామః-కికిదివిః॥పు॥ ౨-పాలపక్షి పేళ్లు. A blue jay.

కలిజ్జః-భృజ్జః-ధూమ్యాటః॥ పు॥ ౩-కూఁకటి
మూఁగయను పక్షి పేళ్లు. A fork-tailed shrike.

శతపత్తకః-దార్వాఘాటః ॥ ౨-మానుగోయిల
పులుఁగు పేళ్లు. బెగ్గుగుపులుఁగును. A wood-pecker.

సారజ్జః [సా] శారజ్జః - స్తోకకః . చాతకః॥
పు॥ ౩-వానకోయిలపేళ్లు. చాతక పక్షి .

కృక వాకుః-తామ్రచూడః-కుక్కుటః - చర
ణాయుధః॥ పు॥ ౪ - కోడిపేళ్లు. A gallinaceous
fowl. [sparrow.

చటకః-కలవిజ్జః॥ పు॥ ౨-పిచ్చిక పేళ్లు. A
చట-కా॥సీ॥౧-ఆడపిచ్చిక. A female sparrow.

చాటకై రః॥పు॥-చటకా॥సీ॥౨-ను-వరుసగా,
తయోః=ఆపిచ్చికలనొక్క, పుమపత్యే=మగపిల్ల
యందును, స్త్ర్యపత్యే=ఆడపిల్లయందును న స్త్రీం
చును. [పేళ్లు. Numidian crane.

కర్కరేటుః-క రేటుః॥ పు॥ ౨-వెద్దకొక్కెర
కృకణః-క్రకరః॥ పు॥ ౨-కొక్కెర పేళ్లు.

వనప్రియః-పరభృతః-కోకిలః-పికః॥ పు॥ ౪-
కోకిలపేళ్లు. The black cuckoo.

కాకః - క ర టః - అరిష్టః- బలిపుష్టః-సకృత్ప్ర
జాః-ధ్వాజ్జః-ఆత్మ ఘోషః-పరభృత్ ॥ త్ ॥-బలి
భుక్ ॥జ్ ॥-వాయసః-చిరజీవి ॥ న్ ॥-ఏకదృష్టిః-వశా
కులిః-పిక వర్ధనః॥పు॥ ౧౪-కాకిపేళ్లు. చిరజీవి మొ
దలునాలుగు నధిక నామములు. A crow.

[పేళ్లు. A raven.

ద్రోణకాకః-కాకోలః॥ పు॥ ౨ - మూలకాకి

దాత్యూహః కాలక
ణ్ణకః॥ ౨౩౨॥

ఆతాయి చిల్ల

దాత్యూయ్య గృధ్రౌ

కీర శుకా (నమా) ।

క్రుజ్ క్రౌచ్చోఽథ
బకః కహ్వః

పుష్కరాహ్వస్తు సా
రసః॥ ౨౩౩॥

కోక శ్చక్ర శ్చక్రవా
కో రథాజ్ఞా (హ్వయ
నామకః) ।

కాదమ్బః కలహంస
(స్నాన్)

దుత్కోశ కురకా
(నమా)॥ ౨౩౪॥

హంసాస్తు శ్వేతగరుత
శ్చక్రాజ్ఞామానసాకనః ।

రాజహంసాస్తు తే
(చక్చుచరణైః స్లోహి
తైస్సితాః) ॥ ౨౩౫॥

(మలినై) ర్మలి కా
భ్యా (స్తే)

ధార్తరాష్ట్ర (స్థితే
తరైః) ।

శరారి రాటి రాడిశ్చ

దాత్యూహః-కాలకణ్ణకః॥ పు॥ ౨-కూకురు
గుడ్డంగి పిట్టపేళ్లు. భరతపక్షి. A gallinule.

ఆతాయి॥న్॥(పా)అతాపీన్॥-చిల్లః॥పు॥౨-
పిన్నగద్దపేళ్లు. జెముడుకాకియు, చీరపిట్టయు. A kite.

దాత్యూయ్యః-గృధ్రః॥పు॥ ౨-గద్దపేళ్లు. బోరు
వయును. A vulture.

కీరః-శుకః॥ పు॥ ౨-చిలుకపేళ్లు. A parrot.

క్రుజ్॥చ్॥-క్రౌచ్చః॥పు॥౨-కొంగపేళ్లు. A curlew.

బకః-కహ్వః॥పు॥ ౨-వక్కుకొంగపేళ్లు. A crane.

పుష్కరాహ్వః-సారసః॥పు॥౨-బెగ్గురుపేళ్లు.
The Indian crane.

కోకః - చక్రః-చక్రవాకః-రథాజ్ఞః॥ పు॥ ౪-
జక్కవపిట్టపేళ్లు. The ruddy goose.

కాదమ్బః-కలహంసః॥ పు॥ ౨-ధూమ్రవర్ణము
లయిన ముక్కుకాళ్లుగల హంసలపేళ్లు. A drake.

దుత్కోశః-కురకః॥పు॥౨- పెన్నడపులుగు
పేళ్లు. An osprey.

హంసః-శ్వేతగరుత్ ॥ త్ ॥ - చక్రాజ్ఞః-మాన
సాకాః॥న్, పు॥ ౪-హంసపేళ్లు. A swan.

రాజహంసః॥ పు॥ ౧-లోహితైః చక్చుచర
ణైః=ఎఱ్ఱనిముక్కు కాళ్లతోఁగూడి, సితాః=తెల్ల
నై యుండు ఆహంసలపేళ్లు.

మలికః (పా) మలికాక్షః॥ పు॥ ౧- మలి
నైః=కొంచెముధూమ్రవర్ణముగలముక్కు కాళ్ల
తోఁగూడి తెల్లనై యుండు హంసలపేరు.

ధార్తరాష్ట్రః॥పు॥ ౧-సిశేతరైః=నల్లనిముక్కు
కాళ్లతోఁగూడి తెల్లనై యుండు హంసలపేరు.

శరారిః-ఆటిః-ఆడిః॥సీ॥౩-ఆడేలులను పక్షి పేళ్లు.

బలాకా బినకణ్ణికా అరగ	బలాకా - బినకణ్ణికా సీ ౨ - తెల్లకొక్కెర పేళ్లు. A small crane.
(హంసస్య యోషి) ద్వరటా (సారసస్యతు) లక్ష్మ ణా ।	వరటా సీ ౧-హంసస్య=హంసయొక్క, యో షిత్=స్త్రీ పేరు. A duck or goose. లక్ష్మణా(పా)లక్షణా సీ ౧-సారసస్య=బెంగురు పక్షియొక్క స్త్రీ పేళ్లు.
జతుకా ౭జనపత్రా స్యా త్వరోష్ణీ తైలపా యికా అర ౨	జతుకా (పా) జతుకా-అజనపత్రా సీ ౨- గబ్బిలాయి పేళ్లు. A bat. పరోష్ణీ - తైలపాయి కా సీ ౨-బరిణేపురుగు పేళ్లు. A cock-roach.
నర్వణా మక్షికా సీలీ	నర్వణా-మక్షికా-సీలీ సీ ౩-నల్లనియూఁగ పే ళ్లు. A blue fly.
సరఘా మధుమక్షికా ।	సరఘా-మధుమక్షికా సీ ౨-జంటియూఁగ పేళ్లు. తేనెటీఁగ. A bee.
పతజ్గికాపు త్రికాస్యా	పతజ్గికా-పు త్రికా సీ ౨ తెరయూఁగ పేళ్లు. A small bee. [పేళ్లు. A gadfly.
ద్వంశస్తుననమక్షికా దంశీ (తజ్జాతి రల్పా స్యా)	దంశః పు -ఎనమక్షికా సీ ౨-అడవియూఁగ దంశీ సీ ౧-అల్పా=అల్పమైన, తజ్జాతిఃస్యాత్= ఆయడవియూఁగలజాతి పేరు. అడవిదోమ.
ద్లణ్ణోలీ వరటా (ద్వ యోః)।	గణ్ణోలీ[పా]గణ్ణోలీ-వరటా ప్ప ౨ - ఎఱ్ఱతు మ్మెద పేళ్లు. కణుఁదురీఁగ. A wasp.
భృక్లారీ చీరుకా చీరీ ఝిల్లికాచ (సమా ఇ మాః) అర ౨	భృక్లారీ-చీరుకా [పా] ఝిరుకా-చీరీకా-చీరీ- ఝిల్లికా సీ ౪ - చిమట పేళ్లు. ఈలపురుగును. A cricket. [hopper.
(సవశా) పతజ్గ శలభౌ ఖద్యోతో జ్యోతిరిజ్గ ణః ।	పతజ్గః-శలభః పు ౨-మిడత పేళ్లు. Agrass- ఖద్యోతః-జ్యోతిరిజ్గణః పు ౨-మిణుఁగుణు బూచిపేళ్లు. A firefly.
మధువ్రతో మధుక రో మధులీ ణ్మధు సాలి నః అర ౩ ద్విరేఫ పు	మధువ్రతః-మధుకరః-మధులిక్ హో -మధు పః-అలీ న్ -ద్విరేఫః-పుష్పలిక్ హో - భృజ్గః షట్పదః-భ్రమరః-అలిః-[ఇద్దిన్దిరః చచ్చరీకః-రో

ష్పలిడ్భృజ్జవట్పదభ్ర
మరాలయః । [ఇన్దిన్దిర
శ్చఞ్చరీకోరోలమ్పా బ
మ్భరశ్చ సః]॥ ౨౪౬॥

మయూరో బర్హిణో
బర్హీ నీలకణ్ఠో భుజజ్జ
భుక్ । శిఖావల శ్శిఖీ కేకీ
మేఘనాదానులాస్యపి॥
కేకావాణీమయూరస్య
(సహా)చన్ద్ర)క మేచకౌ
శిఖా చూడా

శిఖిణ్ణస్తు పిఞ్చ బహ్వే
(నపుంసకే)॥ ౨౪౭॥

ఖగే విహజ్జ విహగ వి
హజ్జమవిహాయసః॥ శకు
న్తి పక్షి శకుని శకున్త
శకున ద్విజాః॥ ౨౪౮॥
పతత్త్రి పత్త్రి పతగ ప
తత్పత్త్ర ర థాణ్ణజాః ।
నశాకో వాజి వికిర వి వి
ష్కిర పతత్త్రయః ॥ నీ
డోద్భవా గరుత్మన్తసి
పిత్సన్త్రా నభసజ్జమాః॥

(తేషాం విశేషా) హ
రీతో మద్గుః కారణ్ణవసి
ప్లవః॥ ౨౪౯॥ తిత్తిరిసి
కుక్కుభో లామ్రా జీవం
జీవ శ్చకోరకః॥ కోయప్తి
క ప్టిటిభకో వ ర్తకో వ

లమ్భః-బమ్భరః]॥పు॥౧౫ - తుమ్మెదపేళ్లు. ఇన్దిన్దిర
శబ్దము మొదలు ర అధికనామములు. A large
black bee.

మయూరః-బర్హిణః-బర్హీ॥న్ - నీలకణ్ఠః-భుజజ్జ
భుక్॥జ్-శిఖావలః శిఖీ॥న్ - కేకీ॥న్ - మేఘ
నాదానులాసీ॥న్,పు॥౧౬-నెమిలిపేళ్లు. A peacock.
[పేళ్లు. His cry.

కేకా॥సీ ౧-మయూరస్యవాణీ=నెమిలికూఁత
చన్ద్ర)కః-మేచకః॥పు॥౨-నెమిలిపురికన్ను పేళ్లు.
శిఖా-చూడా॥సీ ౨-నెమిలికూఁతటిపేళ్లు. Crest.
శిఖిణ్ణః॥పు॥-పిఞ్చమ్-బర్హిమ్॥స॥౩-నెమిలిపురి
పేళ్లు. Peacock's tail.

ఖగః-విహజ్జః-విహగః-విహజ్జమః-విహాయాః
॥న్-శకున్తిః-పక్షీ॥న్-శకునిః-శకున్తః-శకునః-
ద్విజః-పతత్త్రి॥న్-పత్త్రి॥న్-పతగః-పతన్॥త్
-పత్త్ర రథః-అణ్ణజః-నశాకాః॥న్-వాజీ॥న్-వికి
రః-విః-విష్కిరః-పతత్త్రిః-నీడోద్భవః-గరుత్మాన్
॥త్-పిత్సన్॥త్-నభసంగమః॥పు॥౨౬-సామా
న్యముగాఁ బక్షులపేళ్లు. A bird.

హరీతః॥పు॥=పచ్చనిపిట్ట, green pigeon. మ
ద్గుః॥పు॥=నీరుకాకి. The shag. కారణ్ణవః॥పు॥=క
న్నె లేడు. ప్లవః॥పు॥=నీరుకోడి. తిత్తిరిః॥పు॥=తీతుపు.
The francoline partridge. కుక్కుభః॥పు॥=బెళగు
వ్వ, A wild cock. లావః॥పు॥=లావుక, A quail.
జీవంజీవః॥పు॥=వన్నెపులుగు, A pheasant. చ

ర్తికాదయః॥ ౨౫౨॥

కోరకః॥ పు॥=నెన్నెల పులుగు, *Perdix rufa*. కో
యప్తికః॥ పు॥=చీకుకొక్కెర, గుడ్డికొంగ. త్తేట్టిభ
కః॥ పు॥=లకుముకిపిట్ట, *Jacana*. వర్తికః॥ పు॥=నెల
చెపిట్ట, దొట్లపులుగు. నర్తికా॥ నీ॥=మీలనల్లం
గి॥ - ఈ గతి శబ్దములును, తేమాంవిశేషాః = ఆప
క్షులలో భేదములు. ఇచట గొండలుజీవంజీవచ
కోరకశబ్దములు పర్యాయములనియు వర్తకశ
బ్దమును స్త్రీలింగముగాపఠించి వర్తకావర్తికా
శబ్దములు పర్యాయములనియుం జెప్పరి.

గరుత్పక్షచ్ఛదాః ప
త్రింపతత్త్రించ తనూ
రుహమ్ |

గరుత్ - పక్షః - ఛదః॥ పు॥ - పత్రిమ్ - పతత్త్రిమ్
- తనూరుహమ్॥ న॥ ౨ - తైక్కలపేళ్లు. A wing.

(స్త్రీ) పక్షతిః పక్ష
మూలం

పక్షతిః॥ నీ॥ - పక్షిమూలమ్॥ న॥ ౨ - తైక్కలమొ
దటిపేళ్లు. The root of a wing.

చక్చుస్త్రాటి (రుభే
స్త్రీయా)॥ ౨౫౩॥

చక్చుః - స్త్రాటిః॥ నీ॥ ౨ - పక్షిముక్కు. పేళ్లు.
The beak.

ప్రడి నోడ్డిన సణ్డినా
(న్యేతాః ఖగగతిక్రి
యాః) |

ప్రడినమ్॥ న॥ = ఎగయుట, Taking flight. నో
డ్డినమ్॥ న॥ = పాటుట, Soaring. సణ్డినమ్॥ న॥ = వ్రా
లుట, Perching ౩-ను, ఏతాః=ఇవి, ఖగగతిక్రి
యాః=పక్షులగతి భేదములు.

పేశీ కోశో (ద్విహీ
నే) ౨౫౪॥

పేశీ॥ నీ॥ - కోశః॥ ప్న॥ - అణ్డమ్॥ న॥ ౩ - గ్రండ్డు పేళ్లు.
పేశీకోశః - ఒక పదమనికొందఱు. An egg.

కులాయో నీడ (మ
స్త్రీయామ్)॥ ౨౫౫॥

కులాయః॥ పు॥ - నీడమ్॥ ప్న॥ ౨ - పక్షిగూటిపే
ళ్లు. A nest.

పోతః పాకోర్భకో
డిమ్భోః పృథుక శ్శాబక
శ్శిశుః |

పోతః - పాకః - అర్భకః - డిమ్భః - పృథుకః - శ్శాబ
కః - శిశుః॥ పు॥ ౨ - సామాన్యముగా శిశువు పేళ్లు.
Young of any animal.

స్త్రీపుంసౌ మిథునం
ద్వద్వం

స్త్రీపుంసౌ - మిథునమ్ - ద్వద్వమ్॥ న॥ ౩ - స్త్రీ
పురుషులజంటపేళ్లు. A couple, male and female.

యుగ్మంతు యుగలం
యుగమ్|| ౨౫౫||

సమూహానివహవ్యూహా
సమూహానివహావిసర ప్ర
జాః | స్తోమహానికర
ప్రాత వార సజ్ఘాతి స
జ్ఘాయాః|| ౨౫౬|| సము
దాయ సముదయ స్స
మవాయ శ్చయోగణః |
(స్త్రియాంతు) సంహతి
ర్బృన్దం నికురమ్బంకద
మ్బకమ్|| ౨౫౭||

(బృన్దభేదా స్సమై)
ర్వర్గః

సజ్ఘ సాథౌతు (జన్తు
భిః) |

(సజాతీయైః) కులం

యూథం (తిరశ్చాం
పున్నపుంసకమ్)||

(పశూనాం) సమజో౭

(న్యేషాం) సమజో౭

(ధనధర్మిణామ్) స్యా
న్నికాయః

యుగ్మమ్-యుగలమ్-యుగమ్||న||౩ - జంట పే
ళ్లు. A pair or brace.

సమూహః-నివహః-వ్యూహః-సమూహః-విస
రః-ప్రజః-స్తోమః-ఓఘః-నికరః-ప్రాతః-వారః-స
జ్ఘాతః-సజ్ఘాయః-సముదాయః-సముదయః-సమ
వాయః-చయః - గణః||పు||-సంహతిః||సీ||-బృన్ద
మ్-నికురమ్బమ్-కదమ్బకమ్|| న|| ౨౫ - గుంపు
పేళ్లు. A flock or multitude.

బృన్దభేదాః=ఇకఁ జెప్పఁబడునవి సమూహావి
శేషముల పేళ్లు. వర్గః||పు||౧-సమై=ఒక తీరున స్తువు
లగుంపు పేరు. A multitude of similar things.

సజ్ఘః-సాథౌ||పు||౨-జన్తుభిః=ప్రాణిసమూహ
ము పేరు. An assembly of animals.

కులమ్||న|| ౧-సజాతీయైః=సజాతీయములై స
ప్రాణిసమూహము పేరు. A multitude of homoge-
neous animals.

యూథమ్||ప్ప|| ౧-తిరశ్చామ్=తిర్యగ్జంతు స
మూహము. A flock of birds or beasts.

సమజః||పు|| ౧ - పశూనామ్=పశువులగుంపు
పేరు. A herd of beasts.

సమాజః|| పు|| ౧-అన్యేషామ్=పశువులకంటె
సన్యమయిన సరపక్ష్యాదీనమూహము పేరు. An
assembly of men &c.

నికాయః||పు|| ౧ - సధర్మిణామ్=ఒక్క విధమ
యిననడక గల వారియొక్క గుంపు పేరు. An asso-
ciation of persons performing like duties.

పుష్కరాశీ తూత్కరః
కూట (మస్త్రీయామ్) ||
కాపోత శౌక మా
యూరత్తై త్తిరాదీని (త
ద్గణే) |

(గృహసక్తాః పక్షిమృ
గా) శ్చేకాః స్యుర్గృ
హ్యకా శ్చ తే || ౨౬౦ ||

ఇతి సింహాదివర్గః.

మనుష్యా మానుషా
మర్త్యా మనుజామాన
వానరాః | స్యుగిపుమాం
సః పశ్చజనాః పురుషాః
పూరుషానరః || ౨౬౧ ||

స్త్రీ యోషి దబలా
యోషా నారీ సీమన్తినీ
వధూః | ప్రతీపదర్శినీవా
మా వనితా మహిలా
(తథా) ౨౬౨ ||

(విశేషాస్త్య) జ్ఞనా
భీరుః కామినీ వామ
లోచనా ప్రమదా భా
వినీ కాంతాలలనా చ ని
తమ్బినీ || ౨౬౩ || సుందరీ

పుష్కః-రాశిః-ఉత్కరః || పు || -కూటమ్ || ప్స || ర-
ధాన్యాదిసమూహముపేళ్లు. A heap of grain.
కాపోతమ్ || న || = పావురములగుంపు, A flock of
doves. శౌకమ్ || న || = చిలుకలగుంపు, —of parrots.
మాయూరమ్ || న || = నెమిళ్ల గుంపు, —of peacocks.
త్తై త్తిరమ్ || న || = తీతుపులగుంపు, —of francoline par-
tridges. ఆదిపదము చేతి మఱియు, తద్గణే = ఆ
యాగుంపునకీలాగున తెలియునది.

ధేకాః [పా] సేకాః-గృహ్యాకాః || పు || ౨-గృహ-
సక్తాః = పెంచబడియిల్లుమరగిన, పక్షిమృగాః = ప-
క్షులకును మృగములకును పేళ్లు. Domesticated
birds or beasts.

సింహము మొదలైన వానితో జేరిన
పదిసమూహము ముగిసెను.

మనుష్యః-మానుషః-మర్త్యః-మనుజః-మా-
నవః-నరః-పుమాన్ || న్ || - పశ్చజనః-పురుషః-
పూరుషః-నా || ఋ, పు || ౧౧ - మనుష్యుల పేళ్లు.
Man; mankind.

స్త్రీ-యోషిత్ || త్, సీ || (ప) యోషితా || ఆ || -అబ-
లా-యోషా(పా) జోషా-నారీ-సీమన్తినీ-వధూః-
ప్రతీపదర్శినీ-వామా-వనితా-మహిలా || సీ || ౧౧-
సామాన్యముగా స్త్రీలపేళ్లు. A woman, or female.

అజ్ఞనా = మంచి అవయవములుగలది, well-
shaped. భీరుః = భయముగలది, timid. కామినీ =
మిగులఁ గామముగలది, loving. వామలోచనా =
మంచికన్నులుగలది, having fine eyes. ప్రమ-
దా = మిక్కిలిమదముగలది. భావినీ = శృంగార

రమణీ రామా

చేష్టగలది (పా) మానినీ = ప్రణయకోపముగలది.
కాంతా = మిక్కిలి చక్కనిది. లలనా = వేడుక గలది.
నితమ్మిసీ = గొప్పపిఱుదులుగలది. సుందరీ = రూప
లావణ్యముగలది, handsome. రమణీ = నాయకుని
రమింపఁజేయునది. రామా = గీతకళాదులు నేర్చి
రమించునది॥ సీ॥ ౧-౨ - స్త్రీవిశేషములపేళ్లు.

కోపనా(నైవ)భామినీ ।

కోపనా-భామినీ॥సీ॥ ౨-కోపముగలస్త్రీ పేళ్లు.

A passionate woman.

ఎరారోహమత్తకాశి
న్యత్తమా వరవర్ణినీ॥

ఎరారోహ-మత్తకాశినీ (పా) మత్తకాశినీ-
ఉత్తమా-వరవర్ణినీ॥సీ॥ ౪ - ఉత్తమ స్త్రీ పేళ్లు. A
handsome, healthy and affectionate woman.

కృతాభిషేకా) మ
హిషీ

మహిషీ॥సీ॥ ౧-కృతాభిషేకా = రాజపట్టపు
దేవిపేరు. A queen.

భోగిన్యోఽ(న్యస్స
ప స్త్రీయః)।

భోగిన్యః॥సీ॥౧-అన్యః స్వప స్త్రీయః = పట్టపు
దేవికంటఁ దక్కిన రాజస్త్రీలపేరు. Other wives
of a king.

పత్నీ పాణిగృహీతీ చ
ద్వితీయా సహధర్మిణీ॥
౨౬౫॥ భార్యా జా
యా(౨ధపుంభూమ్న)
దారాః

పత్నీ-పాణిగృహీతీ ద్వితీయా - సహధర్మిణీ-
భార్యా-జాయా॥సీ॥ - దారాః ॥ పు, బ॥ ౭-అగ్ని
సాక్షికముగా వివాహము చేసికొన్న దానిపేళ్లు.
మొదటి ౪-ను యజ్ఞాధికారముగల పెండ్లామున
కును, తక్కిన ౩-ను సామాన్యమయిన పెండ్లాము
నకును పేళ్లనికొందఱుందురు. A wife.

(న్యత్తు) కుటుమ్బినీ ।
పురస్థి

కుటుమ్బినీ-పురస్థి॥సీ॥ ౨ - పుత్రభృత్యాది
కుటుంబముగల స్త్రీ పేళ్లు. A matron.

సుచరిత్రాతు సతీ సా
ధ్వీ పతివ్రతా॥౨౬౬॥

సుచరిత్రా - సతీ - సాధ్వీ-పతివ్రతా॥ సీ॥ ౪-
పతివ్రతపేళ్లు. A virtuous and faithful wife.

కృతసాపత్నీకా ౭
ఘ్యాథా౭ధివిన్నా౭

కృతసాపత్నీకా-అధ్యాథా- అధివిన్నా॥ సీ॥
౩-పెద్దపెండ్లాముపేళ్లు. The first wife.

ధ స్వయంవరాపతిం

స్వయంవరా-పతింవరా-వర్యా॥సీ॥౩-తనంత

వరాచ వర్యాఽ

టనేమగనివరించు స్త్రీ పేళ్లు. A bride choosing her husband.

ధ కుల స్త్రీ కులపాలి
కా॥ ౨౬౭॥

కుల స్త్రీ - కులపాలికా॥ సీ॥ ౨ - వ్యభిచారము లేమిచేతి కులమును కాపాడుకొను స్త్రీ పేళ్లు. A chaste woman.

కన్యా కుమారి

కన్యా(ప)కన్యకా-కుమారి॥ సీ॥ ౨ - మొదటి వయసుననున్న పెండ్లి కాని పడుచుపేళ్లు. A virgin.

శారీ తు నగ్ని కాఽ
నాగతార్తవా

శారీ-నగ్ని-కా-అనాగతార్తవా॥ సీ॥ ౩-సమర్తా డని పడుచు. A girl who has not menstruated.

స్వాన్యధ్యమా దృష్ట
రజా

మధ్యమా-దృష్టరజాః॥ సీ॥ ౨-క్రొత్తగా స మర్తాడిన పడుచుపేళ్లు. A girl arrived at puberty.

స్తరుణీ యువతి (స్స
మే)॥ ౨౬౮॥

తరుణీ(పా)తలునీ-యువతిః॥ సీ॥ ౨-జవ్వనిపేళ్లు ౩౦ ఏండ్లకులోఁబడినవయస్సుగలది. A young woman.

(సమా)స్సుషా జనీ
వధ్వ

స్సుషా-జనీ-వధూః॥ సీ॥ ౩ - కోడలిపేళ్లు. A daughter-in-law.

శ్చిరణ్ణీతు సువాసినీ ।

చిరణ్ణీ-సువాసినీ (పా) స్వవాసినీ॥ సీ॥ ౨ - పేరం టాలిపేళ్లు. స్వవాసినీయను పాఠముసందుఁ బుట్టి నింటనున్న స్త్రీ పేళ్లు. A married woman staying in her father's house.

ఇచ్ఛావతీ కాముకా
స్యా

ఇచ్ఛావతీ-కాముకా॥ సీ॥ ౨-ధనాదులయం దు ఆశగల స్త్రీ పేళ్లు. A woman covetous of wealth; eager for food, etc.

వృషస్యస్తీ తు కా
ముక్తి॥ ౨౬౯॥

వృషస్యస్తీ-కాముక్తి॥ సీ॥ ౨ - రతియందాస గల స్త్రీ పేళ్లు. A lustful woman.

(కాంతార్థినీ తు యా
యాతి సజ్జేతంసా)౭
భిసారికా ।

అభిసారికా॥ సీ॥ ౧ - కాంతార్థినీ=పురుషునిఁ గోరి నదై, సంకేతమ్=సంకేతస్థలమును గూర్చి, యా యాతిసా=పోవుచున్న స్త్రీ పేరు. A woman going to an assignation.

పుంశ్చలీ ధర్షణీ బద్ధ
కృసతీ కుల తేత్వరీ॥
పైర్విణి పాంసులా౭

పుంశ్చలీ - ధర్షణీ (పా) చర్షణీ - బద్ధకీ-అసతీ-కులటా-ఇత్వరీ-పైర్విణి-పాంసులా॥ సీ॥ ౪ - అంకు లాఁడిపేళ్లు. An unchaste woman.

(ధన్యా) దశిశ్వ (శిశు
నా వినా) ।

అవీరా(నిష్పతిసుతా)

విశ్వస్తావిధవే(నమే) ॥

ఆలిస్సఖివయస్యాచ

పతివత్సినభర్తృకా

వృద్ధా పలిక్షీ

ప్రాజ్ఞాతు ప్రజ్ఞా

ప్రాజ్ఞాతు ధీమతీ ॥

౨౭౨॥

శూద్రీ (శూద్రస్య
భార్యాస్యా)

శూద్రా (తజ్జాతి
రజ్జనా) ।

ఆభీరీతు మహాశూద్రీ
(జాతిపుంయోగయో
స్సమే)॥ ౨౭౩॥

అర్యాణీ (స్వయ) మ
ర్యా (స్యాత్)

క్షత్రియాక్షత్రియా
ణ్యపి ।

ఉపాధ్యాయా ప్యుపా

అశిశ్వీ॥సీ॥ ౧- శిశునావినా=బిడ్డలేని స్త్రీపేరు.

A childless woman.

అవీరా॥ సీ॥ ౧- నిష్పతిసుతా=మగఁడునుబిడ్డ
లునులేని స్త్రీపేరు. A woman having neither
husband nor children. [A widow.

విశ్వస్తా-విధవా॥సీ॥౨- పెనిమిటిలేని స్త్రీపేళ్లు.

ఆలిః - సఖి - వయస్యా॥సీ॥౩- చెలికత్తెపేళ్లు.

A woman's female friend.

పతివత్సినభర్తృకా॥సీ॥ ౩ -మగనాలిపేళ్లు.

A woman whose husband is living.

వృద్ధా-పలిక్షీ॥సీ॥౨- ముదిసిన స్త్రీపేళ్లు. An

old or grey-haired woman.

ప్రాజ్ఞా-ప్రజ్ఞా॥సీ॥౨-తొకికవ్యవహారమునందు

మిక్కిలియెఱుకగలస్త్రీపేళ్లు. An intelligent woman.

ప్రాజ్ఞా - ధీమతీ॥ సీ॥ ౨ - ఎక్కువ బుద్ధిగల

స్త్రీపేళ్లు. A wise woman.

శూద్రీ॥సీ॥౧- శూద్రస్యభార్యా=శూద్రజాతి

కానిదైనను శూద్రునిపెండ్లాముపేరు. The wife
of a Sudra.

శూద్రా॥సీ॥౧-తజ్జాతిః అజ్ఞనా = శూద్రజాతి

యందుఁ బుట్టిన స్త్రీపేరు. A woman of the
Sudra tribe.

ఆభీరీ - మహాశూద్రీ॥సీ॥ ౨ - జాతిపుంయోగ

యోఃసమే=గొల్లజాతి స్త్రీకిని గొల్లనిపెండ్లామున

కునుపేళ్లు. A milk-woman or milkman's wife.

అర్యాణీ-అర్యా॥సీ॥౨ - వైశ్యజాతియందుఁ

బుట్టిన స్త్రీపేరు. A Vaisya woman.

క్షత్రియా-క్షత్రియాణీ॥సీ॥౨-క్షత్రియజాతి

యందుఁబుట్టి క్షత్రియునికిఁగాని మఱియొకనికిఁ

గాని పెండ్లామయిన స్త్రీ. A Kshatriya woman.

ఉపాధ్యాయా-ఉపాధ్యాయా॥సీ॥ ౨-తనంత

ధ్యాయా

స్యాదాచార్యాఽ (పి
చ స్వతః) || ౨౨౪ ||ఆచార్యాణీ (తువుం
యోగే)

(స్యా) దర్శ్య

క్షత్రియీ తథా ।

ఉపాధ్యాయా న్యుపా
ధ్యాయాపోటా (స్త్రీపుంసల
క్షణా) || ౨౨౫ ||

వీరపత్నీ వీరభార్యా

వీరమాతా తు వీర
సూః ।జాతాపత్యా ప్రజా
తాచ ప్రసూతాచ ప్ర
సూతికా || ౨౨౬ ||(స్త్రీ) నగ్నిగా కోట
వీ (స్యా)

ద్వూతీసంచారి కేసమే) ।

కాత్యాయ స్య(ర్ధవృ
ద్ధా యా కామాయవస
నాఽధవా) || ౨౨౭ ||పై రస్థీ (పరవేశ్చస్థా
స్వనశాశిల్పకారికా) ।

టనే చదువుచెప్పెడి స్త్రీ. A female teacher.

ఆచార్యా||స్త్రీ||౧-తనంతటనేమంత్ర వ్యాఖ్యా
నముచేసెడి స్త్రీ. A spiritual instructress.ఆచార్యాణీ||స్త్రీ|| ౧-తానుమూఢురాలైనను,
పుంయోగే = ఆచార్యుని పెండ్లామైన స్త్రీ. The
wife of a spiritual preceptor.అర్శ్య||స్త్రీ||౧-తానుశూద్రదియైనను వై శ్య
ని పెండ్లాముపేరు. Wife of a Vaishya.క్షత్రియీ||స్త్రీ|| ౧ -తానువై శ్యరాలయినను
క్షత్రియుని పెండ్లాముపేరు. Wife of a Kshatriya.

ఉపాధ్యాయా||స్త్రీ|| ౧-ఉపాధ్యాయుని పెండ్లాముపేరు. Wife of a tutor.

పోటా||స్త్రీ||౧-స్త్రీపుంసలక్షణా = స్త్రీపురుష ల
క్షణములుగల స్త్రీపేరు. A masculine woman.వీరపత్నీ-వీరభార్యా||స్త్రీ|| ౨-వీరుని పెండ్లాము
పేళ్లు. A hero's wife.వీరమాతా||ఋ||-వీరసూః|| స్త్రీ|| ౨-వీరునితల్లి
పేళ్లు. A hero's mother.జాతాపత్యా-ప్రజాతా-ప్రసూతా-ప్రసూ
తికా (ప) ప్రసూతకా|| స్త్రీ|| ౪-బాలింతరాలిపేళ్లు.
A woman recently delivered.నగ్నికా(పా)లగ్నికా-కోటవీ||స్త్రీ|| ౨-దినమొ
లతోనుండు స్త్రీపేళ్లు. A naked woman.ద్వూతీ-సంచారికా||స్త్రీ||౨-దూతిక పేళ్లు. A fe-
male messenger or go-between.కాత్యాయస్త్రి||స్త్రీ|| ౧ - యా అర్ధవృద్ధా = సగ
ముముదిసి, కామాయవసనా = కావిచీరకట్టి, అధ
వా = విధనయైనను స్త్రీపేరు.పై రస్థీ||స్త్రీ|| ౧-స్వనశా = స్వతంత్రురాలైన, పర
వేశ్చా = పరిగృహముననుండి, శిల్పకారికా = గంధ

అసిక్ష్మీ (స్యాదవృద్ధా
యా ప్రేష్యాన్తఃపుర
చారిణీ)॥ ౨౭౮॥

వారస్త్రీ గణికా వే
శ్యా రూపాజీవా ౭

(ధసాజనైః । సత్కృ
తా) వారముఖ్యా (స్యా)
కుట్టనీ శమ్భలీ (స
మే) ౨౭౯॥

విప్రశ్ని కాత్వీక్షణికా
దై వజ్ఞా ౭

ధ రజస్వలా । స్త్రీధ
ర్మిణ్యవిరాత్రేయీ మ
లినీ పుష్పవత్యపి ॥ ఋ
తుమత్యప్యదక్యాపి

స్యా ద్రజగి పుష్ప
మార్తవమ్ ।

శ్రద్ధాలు దోహదవతీ

నిష్కలా విగతార్త
వా ॥ ౨౮౦॥

ఆపన్నసత్త్వా స్యా
ద్గుర్విణ్యస్తర్వత్నీ చ గ
ర్భిణీ ।

(గణికాదేస్తు) గాణిక్యం
గార్భిణం యశావతం (గ
ణే) ౨౮౧॥

లేపనతిలకనిర్మాణాదులగుపనులుచేయు స్త్రీపేరు.

అసిక్ష్మీ॥సీ॥ ౧ - అవృద్ధా=ముదుసలిగాక, ప్రే
ష్యా=రాజ స్త్రీలుచెప్పినపనిచేయుచు, అన్తఃపుర
చారిణీ=అంతఃపురముననుండు స్త్రీపేరు.

వారస్త్రీ-గణికా-వేశ్యా-రూపాజీవా ॥సీ॥౪-
లంజెపేళ్లు. A courtesan or harlot.

వారముఖ్యా ॥సీ॥ ౧ - జనైః =జనులచేత, స
త్కృతా=సత్కరింపఁబడిన, సా=ఆ లంజెపేరు.
కుట్టనీ-శమ్భలీ (పా) సమ్భలీ॥సీ॥౨-కుంటెనక
త్తై పేళ్లు. లంజెనువిటునికేఁదార్చునది. A procuress.

విప్రశ్నికా - ఈక్షణికా-దైవజ్ఞా॥ సీ॥ ౩-వే
ల్పులసానిపేళ్లు. శుభాశుభములను జెలిసినది.
A fortune-teller.

రజస్వలా- స్త్రీధర్మిణీ-అవిః-ఆత్రేయీ- మలి
నీ-పుష్పవతీ - ఋతుమతీ-ఉదక్యా॥సీ॥ ౪-ముట్ట
యిన స్త్రీపేళ్లు. A woman in her courses.

రజః॥సీ॥-పుష్పమ్-ఆర్తవమ్ ॥సీ॥ ౩-ముట్టునె
త్తురుపేళ్లు. The courses.

శ్రద్ధాలుః-దోహదవతీ॥సీ॥౨ - గర్భవశమున
మంచివస్తువులను గోరు స్త్రీపేళ్లు. వేవిళ్లుగలది
A pregnant woman longing for anything.

నిష్కలా (ప) నిష్కలీ-విగతార్తవా॥సీ॥౨-
ముట్లుడిగినస్త్రీపేళ్లు. A woman past child-bearing.

ఆపన్నసత్త్వా-గుర్విణీ-అస్తర్వత్నీ-గర్భిణీ॥సీ॥
౪-గర్భిణీ స్త్రీపేళ్లు. A pregnant woman.

గాణిక్యమ్ - గార్భిణమ్ - యశావతమ్ ॥ సీ॥
౩-గణికాదేః గణే = వరుసగా గణికా సమూహ
మునకును (An assemblage of harlots); గర్భిణీ

పునర్భూర్దిధిషూర్దా
ధా ద్వి)

స్తస్యాదిధిషుః (పతిః) |
(సతు ద్విజో) ౭ క్రేది
ధిషుః (సైవయస్య కు
టుమ్బినీ) || ౨౫౩ ||

కానీనః (కన్యకాజాత
స్సుతో)

౭ ధనుభగాసుతః | సా
భాగినేయః

(స్యా) త్వారస్త్రిణే
య (స్తుపర స్త్రియాః) ||

పైతృష్వసేయః (స్యా
త్) పైతృష్వస్త్రీయశ్చ
(పితృష్వసుః) |

(సుతో మాతృష్వసు
శ్చైవం)

వైమాత్రేయో విమా
తృజః || ౨౫౪ ||

అథ బాన్ధకినేయస్సన్య
బ్ధన్ధుల శ్చాసతీసుతః |
కౌలతేయః కౌలతేరో

(భిక్షుకీ తు సతీ యది ||
తదా) కౌలతినేయో

సమూహమునకును, — of pregnant women; యు
వతీ సమూహమునకును, — of young women.

పునర్భూః-దిధిషూః || సీ || ౨ - ద్విః = రెండుమా
ర్లు, ఊధా = పెండ్లాడిన స్త్రీ పేళ్లు. A virgin widow
re-married.

దిధిషుః || పు || ౧ - తస్యాగిపతిః = దాని రెండవ
మగనిపేరు. Her second husband.

అక్రేదిధిషుః || పు || ౧ - ఆమాఱుమనువు దాని
యందు బిడ్డలఁగన్న ద్విజునిపేరు. One to whom
she has borne children.

కానీనః || ౧ - కన్యకాజాతః సుతః = పెండ్లి కాని
పడుచుకొడుకు. Son of an unmarried woman.

సుభగాసుతః - సాభాగినేయః || పు || ౨ - భాగ్యవంతు
రాలి కొడుకు పేళ్లు. Son of an auspicious mother.

పార స్త్రిణేయః || పు || ౧ - పర స్త్రియాః = పర స్త్రీ
కిఁబుట్టిన కొడుకు పేరు. Son by another's wife.

పైతృష్వసేయః - పైతృష్వస్త్రీయః || పు || ౨ -
పితృష్వసుః = తండ్రితోఁబుట్టిన దాని కొడుకు పేళ్లు.
మేన త్తొడుకు. Paternal aunt's son.

మాతృష్వసుః సుతశ్చ పవమ్ = తల్లితోఁబుట్టిన
దానికొడుకును ఇట్లే, మాతృష్వసేయః - మాతృ
ష్వస్త్రీయః, అనఁబడును. Maternal aunt's son.

వైమాత్రేయః - విమాతృజః || పు || ౨ - సవతి
తల్లికొడుకు పేళ్లు. Step-mother's son.

బాన్ధకినేయః - బన్ధులః - అసతీసుతః - కౌలతే
యః - కౌలతేరః || పు || ౫ - అంకులాఁడికొడుకు పేళ్లు.
A bastard. Son of a disloyal wife.

కౌలతినేయః - కౌలతేయః || పు || ౨ - సతి వ్రతయై,
భిక్షార్థముగా గృహములనుగూర్చి సంచారము

ఁ స్యాగి కాలఁజేయఁ
(పితృజః) ।

ఆత్మజ స్తనయస్సా
ను స్సృతః పుత్రః

(స్త్రీ)యాం త్వమీ॥
౨౦౭ ॥ ఆహుద్ధహిత
రం స ర్వే)

ఁ పత్యం తోకం (త
యో స్సమే) ।

(స్వజాతే) త్వార సా
రస్యా

తాతస్తుజనకః పితా ॥
జనయిత్రీ ప్రసూరా
తా జననీ

భగినీ స్వసా॥
ననద్వాతు (స్వసా ప
త్య)

ర్షప్తీ పౌత్రీ (సు
తాత్మజా) ॥ ౨౦౮ ॥

(భార్యాస్తుభ్రాతృవర్గ
స్య) యాతరః (స్వః
పరస్పరమ్) ।

ప్రజావతీ భ్రాతృజా
యా (brother's wife)

మాతులానీ తు మా
తులీ ॥ ౨౦౯ ॥

చేయు స్త్రీయొక్క కొడుకునకును పేళ్లు. A son
of a female beggar.

ఆత్మజః-తనయః-సూనుః-సుతః-పుత్రః॥పు॥
౧-కొడుకుపేళ్లు. A son.

అమీస ర్వే=ఈ ౧-ను, స్త్రీయామ్=స్త్రీలింగ
మందును వర్తించి, దుహితరమాహుః=కూతు
పేళ్లుగును. అపుడు, ఆత్మజా-తనయా-సూనుః-సు
తా-పుత్రీ-పుత్రీకా-దుహితా ॥ ఋ॥ అనిరూపం
బులు. A daughter.

అపత్యమ్-తోకమ్॥ స॥ ౨ - కొడుకునకును
కూతునకును సమానమైన పేళ్లు. Offspring.

భౌరసః-భౌరస్యః॥ పు॥ ౨-స్వజాతే=నవర్ణవి
వాహస్త్రీయందుఁ దనవలనఁబుట్టినకొడుకుపేళ్లు.
A legitimate son. [Father.

తాతః-జనకః-పితా॥ ఋ, పు॥ ౩-తండ్రి పేళ్లు.
జనయిత్రీ-ప్రసూః-మాతా॥ ఋ॥ - జననీ॥సీ॥
౪-తల్లి పేళ్లు. Mother. [భు. Sister.

భగినీ-స్వసా॥ ఋ, సీ॥ ౨-తోఁబుట్టినదానిపే
ననద్వా[సా]ననాద్వా॥ఋ, సీ॥ ౧-మగనికితోఁ
బుట్టినదానిపేరు. ఆఁడుబిడ్డ. Husband's sister.

నప్త్రీ[పా]నప్తా॥ఋ॥-పౌత్రీ॥ సీ॥ ౨ - సుతా
త్మజా=కొడుకుకూతునకును, కూతుకూతున
కునుపేళ్లు. మనుమరాలు. Grand-daughter.

యాతరః॥ఋ, సీ, బ॥ ౧-భ్రాతృవర్గస్య=తోడఁ
బుట్టినవారియొక్క, భార్యాస్తు=పెండ్లాలు, పరస్ప
రమ్=తమలోఁదమకు పేరు. తోడికోడండ్రు.

ప్రజావతీ-భ్రాతృజాయా॥సీ॥౧-తోడఁబుట్టిన
వాని పెండ్లాముపేళ్లు. అన్న పెండ్లామని కొందఱు.

మాతులానీ-మాతులీ॥ సీ॥ ౨ - మేనమామ
పెండ్లాముపేళ్లు. Maternal uncle's wife.

(పతిపత్నీ స్వగృహస్థాః)	శ్వశ్రుః॥సీ॥౧-పతిపత్నీ స్వగృహస్థాః=మగని
శ్వశ్రుః	తల్లికిని ఆలితల్లికినిపేరు. అత్త. Mother-in-law.
శ్వశుర (స్తుపితా త	శ్వశురః॥ పు॥ తయోగిపితా = మగనితండ్రికిని
యోః) ।	ఆలితండ్రికినిపేరు. మామ. Father-in-law.
(పితృర్భ్రాతృ) పితృ	పితృవ్యః॥ పు॥ ౧ - పితృర్భ్రాతృ=తండ్రితోఁ
వ్య(స్వాస్త్రిత)	బుట్టినవానిపేరు. Paternal uncle.
(మాతృర్భ్రాతృ తు)	మాతృలః॥పు॥ ౧-మాతృర్భ్రాతృ=తల్లితోఁ
మాతృలః॥ ౨౯౧॥	బుట్టినవానిపేరు. మేసమామ. Maternal uncle.
స్వాల్లా(స్వస్వర్భ్రాతృ	స్వాల్లాః [పా] శ్వాల్లాః॥పు,బ॥ ౧-పత్నీవ్యః
రగి పత్నీవ్యః)	భ్రాతరః=పెండ్లాముతోఁ బుట్టినవారి పేరు. భావ
	మఱిదులు. Wife's brothers.
(స్వామినో) దేవృదే	దేవా॥ఋ॥ - దేవరః॥పు॥ ౨-స్వామినః=పెనిమి
వరా ।	టితోఁబుట్టినవారిపేళ్లు. Husband's brother.
స్వస్త్రియోభాగి నేయ	స్వస్త్రియః-భాగి నేయః॥పు॥ ౨-తోడఁబుట్టిన
(స్వాస్త్రిత)	దానికొడుకుపేళ్లు. మేనల్లుడు. Sister's son.
జామాతా(దుహితృగ	జామాతా॥ పు, ఋ॥ ౧ - దుహితృః పతిః =
పతిః)॥ ౨౯౨॥	కూతుమగనిపేరు. అల్లుడు. Son-in-law.
పితామహగి పితృ	పితామహః॥ పు॥-పితృపితా॥ ఋ॥ ౨-తండ్రి
పితా	తండ్రిపేళ్లు. తాత. Paternal grand-father.
(తత్పితా) ప్రపితా	ప్రపితామహః॥పు॥౧ - తత్పితా=తాతతండ్రి.
మహః ।	ముత్తాత. Paternal great grand-father.
(మాతృ)ర్మాతామహః	ఏవమ్ = ఇట్లే, మాతామహః = తల్లితండ్రి,
(దేవం)	Maternal grand-father; ప్రమాతామహః తల్లి
	తాత, Maternal great grand-father. అనఁబడు
	దురు. ఇవి॥ పు॥
సప్తస్థా (స్తు) సనాభ	సప్తస్థాః-సనాభయః॥ పు॥ ౨-ఏడుతరములకు
యః॥ ౨౯౩॥	లోఁబడినజ్ఞాతుల పేళ్లు. Kinsmen.
సమానోదర్య సోద	సమానోదర్యః-సోదర్యః-సగర్భ్యః-సహజః॥
ర్య సగర్భ్య సహజా	పు॥ ౪-ఒకతల్లికొడుకులపేళ్లు. A brother of the

(స్సమాః) ।

సగోత్రబాన్ధవజ్ఞాతిబన్ధు
స్వస్వజనా (స్సమాః)॥జ్ఞాతేయం బన్ధుతా
(తేషాం క్రమా ద్భాన
సమూహయోః) ।ధనః ప్రియః పతిర్భర్తా
జార స్తూపపతి (స్స
మా॥ ౨౯౫॥(అమృతే జారజః)
కుష్ఠో An adulterine.
(మృతేభర్తరి) గోలకః।
A widow's bastard.

భ్రాత్రీయో భ్రాతృజో

(భ్రాతృ భగిన్యో)
భ్రాతరాపుభౌ॥ ౨౯౬॥మాతాపితరా పితరా
మాతరపితరా ప్రసూ
జనయితారా ।శ్వశ్రూశ్వశురా శ్వ
శురాపుత్రౌ (పుత్రశ్చదు
హితాచ)॥ ౨౯౭॥

whole blood.

సగోత్రః-బాన్ధవః-జ్ఞాతిః-బన్ధుః-స్వః-స్వజనః-
పు॥ ౬-ఒక గోత్రముగలజ్ఞాతులపేళ్లు. A distant
kinsmen.జ్ఞాతేయమ్॥స॥౧-బన్ధుతా॥సీ॥౧-ఈరెండును
క్రమాత్ =వరుసగా, తేషాంభావసమూహయోః
= జ్ఞాతిభావమునకును (Relationship), బంధుస
మూహమునకును (Aggregate of kinsmen). జ్ఞాతి
భావమనఁగా చుట్టటికము. [పేళ్లు. Husband.ధనః-ప్రియః-పతిః - భర్తా॥ ఋ, పు॥ మగని
జారః-ఉపపతిః॥ పు॥ ౨-అంకు మగనిపేళ్లు.
Paramour.కుష్ఠో॥ పు॥ ౧-అమృతే=మగఁడుజీవించియుం
డఁగా, జారజః = అంకుమగనికిఁ బుట్టినకొడుకు.
గోలకః॥ పు॥ ౧-భర్తరిమృతే = మగఁడు చని
పోయిన వెనుక అంకుమగనికిఁ బుట్టిన కొడుకు.భ్రాత్రీయః(పా)భ్రాతృన్యః-భ్రాతృజః॥పు॥౨-
తోడఁబుట్టినవానికొడుకుపేళ్లు. A brother's son.భ్రాతరా॥ ఋ, పు, ద్వి॥ ౧-భ్రాతృభగిన్యోఁ
భా = తోడఁబుట్టిన యన్న చెల్లెండ్రకుఁ గాని, త
మ్ముఁడు అక్క-లకుఁగానిపేరు. Brother & sister.మాతాపితరా॥ ఋ॥ -పితరా॥ ఋ॥ -మాతరపిత
రా॥అ॥[ప]ఋ॥-ప్రసూజనయితారా॥ఋ,పు,ద్వి॥
౪-తల్లిదండ్రులపేళ్లు. Father and mother.శ్వశ్రూశ్వశురా-శ్వశురా॥ పు, ద్వి॥ ౨-అత్త
మామలకు పేళ్లు. Husband's or wife's father &
mother.పుత్రౌ॥పు,ద్వి॥ ౧-పుత్రశ్చదుహితాచ=కొడు
కునకును కూతునకునుపేళ్లు. Son and daughter.

దమ్పతీజమ్పతీజాయా
పతీభార్యాపతీ (చితౌ)।

గర్భాశయో జరా
యుగి (పుం) స్యుల్బంచ
కలహో (౭ స్త్రియామ్)॥

౨౯౮॥

సూతిమాసో వై జననో

గర్భో భ్రూణ (ఇమా
సమా)। తృతీయాప్రకృ
తి శ్శిష్ణగీ క్తీ బగి పణ్ణో న
పుంసకమ్। ౨౯౯॥

శిశుత్వం శైశవం బా
ల్యం

తారుణ్యం యశావనం
(సమే)।

(స్యాత్) స్థావిరం
(తు) వృద్ధత్వం (వృద్ధస
ఖ్యే ౭పి) వార్ధకమ్॥

౩౦౦॥

పలితం (జరసా శౌ
క్ల్యం కేశాదౌ)

విస్రసా జరా।

(స్యా) దుత్తానశయా
డిమ్భాస్తనపా (చ)స్త

దమ్పతీ-జమ్పతీ - జాయాపతీ - భార్యాపతీ ॥
పు, ద్వి॥౪-ఆలుమగలపేళ్లు. Husband & wife.

గర్భాశయః-జరాయుః॥ఉ[ప]న్,పు॥౨-గర్భ
మును చుట్టుకొనియున్న మావిపేళ్లు, Womb. ఉ
ల్బమ్॥న॥-కలహః॥ష్ట॥-౨-శుక్లశోణితములుగూ
డిసపిండము, Embryo. ౪-మావిపేళ్లనికొందఱు.

సూతిమాసః-వై జననః॥పు॥ ౨-బిడ్డగను నెల
పేళ్లు. The last month of gestation.

గర్భః-భ్రూణః॥పు॥౨-గర్భముపేళ్లు. Fetus.

తృతీయాప్రకృతిః॥సీ॥-శిష్ణః [పా]షణ్ణః॥ పు॥ -
క్తీ బః-పణ్ణః॥పు॥-నపుంసకమ్॥ న ॥ ౫-నపుంసకుని
పేళ్లు. A eunuch.

శిశుత్వమ్-శైశవమ్ - బాల్యమ్ ॥ న ॥ ౩-పది
యాతేండ్రకు లోపలివయస్సుపేళ్లు. Childhood.

తారుణ్యమ్-యశావనమ్॥ న ॥ ౨-మంచివయ
స్సు పేళ్లు. Youth or manhood.

స్థావిరమ్-వృద్ధత్వమ్-వార్ధకమ్ (పా) వార్ధక్య
మ్॥న॥౩-ఏఁబదియేండ్రకుఁగూఁది ముదిమివయస్సు
పేళ్లు. Old age. వార్ధకమ్॥౧-వృద్ధసఖ్యే ౭పి=వృద్ధుల
సమూహమునకును పేరు. Assemblage of old men.

పలితమ్ ॥న॥ ౧-కేశాదౌ=నెండుకలు మొద
లయిన వానియందలి, జరసా=ముదిమిచేత, శౌ
క్ల్యమ్=తెల్లదనము పేరు. Greyness of hair.

విస్రసా-జరా॥సీ॥౨ - మిక్కిలి ముదిమిపేళ్లు.
Decrepitude.

ముందుఁజెప్పఁగలఉత్తానశయాదిశబ్దములకు“త్రి
షుజరావరాః” అను చోలింగముప్రాయఁబడును.

ఉత్తానశయా - డిమ్భా - స్తనపా॥ఆ॥-స్తనం
ధయా॥ ౪-చన్నగుఁడుచు చిన్నపాపపేళ్లు. An

నంధయా॥ 300॥ infant.

బాల (స్తుస్య) న్నాణ
వక్తా

నయస్థ స్తరుణో యు
వా

ప్రవయాః స్థవిరో వృ
ద్ధోజీనోజీర్ణోజరన్నపి॥

వర్షీయాన్ దశమీ
జ్యాయాన్

పూర్వజ స్త్వగ్రియో
౨గ్రజః ।

జఘన్యజే (స్య) కని
ప్తయవీయో ౨వరజా
నుజాః॥ 303॥

అమాంసో దుర్బల
శ్చాత్తో

బలవాన్ మాంసలో
౨ంసలః ।

తున్దిల స్తున్దిభ స్తున్దీ
బృహత్కుక్షిః పిచణ్డీలః॥
30౪॥

అవటీటో ౨వనాటశ్చ
వభ్రటో సతనాసికే ।

కేశవః కేశికః కేశీ

వలినో వలిభ (స్స
మా)॥ 30౫॥

వికలాజ్ఞస్త పోగణ్డః

బాలః-మాణవకః॥ ౨-పదియాజేండ్లకులోఁ
బడినవయస్సుగలవానిపేళ్లు. A child.

వయస్థః-తరుణః - యువా ॥ ౩ -ప్రాయపు
వానిపేళ్లు. A young man.

ప్రవయాః॥ ౩-స్థవిరః - వృద్ధః - జీనః-జీర్ణః-
జరన్॥ ౪-ముదిసినవానిపేళ్లు. An old man.

వర్షీయాన్॥ ౩-దశమీ॥ ౩-జ్యాయాన్॥ ౩-
3-మిక్కిలిముదిసినవానిపేళ్లు. One very aged.

పూర్వజః-అగ్రియః [పా] అగ్రిమః-అగ్రజః॥
3-అన్నపేళ్లు. Elder brother; first born. అగ్ర్యః-
అగ్రియః, అనియు రూపములు.

జఘన్యజః-కనిష్ఠః - యవీయాన్॥ ౩-అవ
రజః-అనుజః॥ ౪-తమ్మునిపేళ్లు. Younger brother,
కనీయాన్-కన్యసః-యవిష్ఠః, అనియురూపములు.

అమాంసః-దుర్బలః-ఛాతః [పా] శాతః॥ 3-
బక్కవానిపేళ్లు. చిక్కినవాఁడు. Feeble; thin.

బలవాన్॥ ౪-మాంసలః-అంసలః॥ 3-బలి
సినవానిపేళ్లు. Strong; lusty.

తున్దిలః-తున్దిభః [పా] తున్దికః-తున్దీ॥ ౩-
బృహత్కుక్షిః-పిచణ్డీలః [పా] పిచిణ్డీలః॥ ౪-పెద్ద
కడుపుగలవానిపేళ్లు. Corpulent; pot-bellied.

అవటీటః-అవనాటః-అవభ్రటః-సతనాసికః॥
౪-చప్పిడి ముక్కుగలవానిపేళ్లు. Flat-nosed.

కేశవః-కేశికః-కేశీ॥ ౩-మంచివెండ్రుకలు
గలవానిపేళ్లు. Having much or fine hair.

వలినః - వలిభః ॥ ౨ - ముదిమిచేత ముడ
తలుపడిన చర్మముగలవానిపేళ్లు. Flaccid.

వికలాజ్ఞః-పోగణ్డః [పా] అపోగణ్డః॥ ౨-అంగ

	హీనుని పేళ్లు. Deformed.
ఖర్వో హ్రస్వశ్చ వా మనః ।	ఖర్వః-హ్రస్వః-వామనః॥ 3-పొట్టివాని పేళ్లు. A dwarf. [వాని పేళ్లు. Sharp-nosed.
ఖరణాస్సాస్త్రిత్రరణసో విగ్ర (స్తు) గతనా సికః॥ 30౬॥	ఖరణాః॥స్॥-ఖరణసః॥ ౨-వాడిముక్కుగల విగ్రః [పా] విఖ్యః-గతనాసికః॥ ౨-ముక్కు పోయినవాని పేళ్లు. Noseless.
ఖురణాస్సాస్త్రిత్రరణసః	ఖురణాః॥స్॥-ఖురణసః॥ ౨-బుట్టముక్కుగల వాని పేళ్లు. Potato-nosed.
ప్రజ్ఞఃప్రగతజానుకః ।	ప్రజ్ఞః [పా] ప్రజ్ఞః-ప్రగతజానుకః॥ ౨-ఒకటి కొకటి యెడముగల మోకాళ్లుగల వాని పేళ్లు. Bandy-legged.
ఊర్ధ్వజ్ఞఃసూర్ధ్వజానుః (స్యాత్)	ఊర్ధ్వజ్ఞః [పా] ఊర్ధ్వజ్ఞః-ఊర్ధ్వజానుః॥ ౨- పొడుగుమోకాళ్లుగలవాని పేరు. Long-shanked.
సంజ్ఞఃసంహతజాను కః॥ 3౦౭॥	సంజ్ఞః [పా] సంజ్ఞః-సంహతజానుకః॥ ౨-ము ట్టిమోకాళ్లుగలవాని పేళ్లు. Knock-kneed.
స్యా దేడే బధిరః కుబ్జే గడులః	ఏడః-బధిరః॥ ౨-చెవిటివాని పేళ్లు. Deaf. కుబ్జః - గడులః॥ ౨-ఊమ్మునఁగాని వీపునఁ గాని కణితిగలపొట్టివాఁడు. Hump-backed.
కుక రే కుణిః ।	కుకరః-కుణిః (ప) కూణిః॥ ౨-ఈచఁబోయిన చేతుగలవాని పేళ్లు. Having a withered arm.
ప్రశ్ని రల్పతనా	ప్రశ్నిః - రల్పతనః॥ ౨-అల్పదేహముగల వాని పేళ్లు. కుఱుమట్టపు అలిపిరివాఁడు. Small, short or thin. [A cripple.
శ్రోణిః పద్మే ముణ్డస్తు ముణ్డతే॥	శ్రోణిః-పద్మః॥ ౨ - పిచ్చుకుంటువాని పేళ్లు. ముణ్డః-ముణ్డతః॥ ౨ - బోడివాని పేళ్లు. Bald ; close-shaved. [Squint-eyed.
వలిరః కేకరే	వలిరః-కేకరః॥ ౨ - మెల్లకంటివాని పేళ్లు.
ఖోడే ఖిష్టా	ఖోడః-ఖిష్టః॥ ౨-కాలుకుంటివాని పేళ్లు. Lame.
(ప్రిఘ జరావరాః) ।	జరావరాఃప్రిఘ = జరా శబ్దమునకు వెనుకఁ జెప్పిన శబ్దములన్నియు ఖిష్టశబ్దముపఱకు ॥ ప్రి ॥

జటులకి కాలకకి పిల్లు
స్తిలక స్తిలకాలకకి ||
30౯||

అనామయం స్యా దా
రోగ్యం

చికిత్సా (రుక్ష్) తిక్రి
యా) |

భేషజౌషధభైషజ్యా
న్యగదో జాయు (రిత్య
పి)|| 3౧౦||

(స్త్రీ) రుగ్గుజాచో
పతాప రోగో వ్యాధి
గదా ౨ మయాః |

(పుమాన్) యత్క్షృ
య శ్శోషః
ప్రతిశ్యాయస్తు పీనసః||
3౧౧||

(స్త్రీ) త్సుత్తుతం తు
నః (పుంసి)

కాసస్తు త్వువధుః (పు
మాన్) |

శోఫస్తు శ్వయధుశ్శో
ధః

పాదస్ఫోటో వి పా ది
కా|| 3౧౨||

కిలాసం సిద్ధ
కచ్ఛావం(తు) పామ
పామే విచర్చికా |

కణ్డూః ఖడ్జూశ్చ క

జటులః [సా] జడులః-కాలకః-పిల్లుః-తిలకః-
తిలకాలకః||పు|| ౫.-తిలకాకారములయిన నల్లమ
చ్చలపేళ్లు. పుట్టుమచ్చలు. A freckle or mole.

అనామయమ్ ఆరోగ్యమ్|| న|| ౨-రోగము
లేక యుండుటపేళ్లు. Health.

చికిత్సా-రుక్ష్) తిక్రియా||సీ|| ౨-రోగమునకు
బ్రతిక్రియచేయుటపేరు. Medical treatment.

భేషజమ్-బౌషధమ్-భైషజ్యమ్|| న||-అగదః-
జాయుః|| పు|| ౫.-మందుపేళ్లు. Medicament.

రుక్ || జ్ || - రుజా|| సీ || - ఉపతాపః-రోగః-
వ్యాధిః - గదః - ఆమయః|| పు|| ౨-రోగముపేళ్లు.
A disease.

యత్క్షృ|| న్ ||-క్షయః-శోషః|| పు|| ౩-క్షయరో
గముపేళ్లు. Pulmonary consumption.

ప్రతిశ్యాయః-పీనసః|| పు|| ౨-పీనసపడిసెము
పేళ్లు. Catarrh.

త్సుత్ || ధ్, సీ || - త్సుతమ్|| న || - త్నునః|| పు|| ౩-
తుమ్ముపేళ్లు. Sneezing.

కాసః [సా] కాశః-త్వువధుః|| పు|| ౨-దగ్గుపేళ్లు.
Cough.

శోఫః-శ్వయధుః-శోధః [సా] శోషః|| పు|| ౩-
వాపుపేళ్లు. Intumescence.

పాదస్ఫోటః||పు||-విపాదికా||సీ|| ౨-కాళ్లుపగు
లుకుప్తభేదముపేళ్లు. Kibe. [పేళ్లు. Blotch.

కిలాసమ్-సిద్ధ||న్|| [సా] సిద్ధమ్||న|| ౨-సిబ్బెము

కచ్ఛాః - పామా|| న్ || - పామా||ఆ||-విచ
ర్చికా||సీ|| ౪-గజ్జపేళ్లు. Scab.

కణ్డూః-ఖడ్జూః-కణ్డూయాః|| సీ || ౩-తీటపేళ్లు.

జ్ఞాయా

విస్ఫటక పిటక (స్త్రీ
మ)॥ 303॥

Itch.

విస్ఫటకః॥పు॥-పిటకః॥ త్రి॥ ౨-పొక్కుల సెళ్లు.
బొబ్బలు. Boil.

వ్రణో (స్త్రీయ) విార్తమరుగి (స్త్రీబే)

నాడీవ్రణగి (పుమాన్): కోరోమణ్ణలకం

వ్రణః॥ ప్న॥ - ఈర్త్తమ్-అరుః॥న్,న॥3-పుంటి
పేళ్లు. Sore or wound.నాడీవ్రణః॥పు॥౧-సెలవేసినపుంటిపేడి. Ulcer.
కోరో॥పు॥-మణ్ణలకమ్॥న॥ ౨-మండలాకారమయినకుష్టుపేళ్లు. ఎఱ్ఱపులుము. Leprosy with
round spots. [పులుము. Leprosy.

కుష్ట శ్విత్తే

దుర్నామకా౨ర్శసీ॥
30౪॥కుష్టమ్-శ్విత్తమ్॥న॥ ౨-తెల్ల కుష్టు పేళ్లు. తెల్ల
దుర్నామకమ్-అర్శః॥న్,న॥ ౨-మూలవ్యాధి
పేళ్లు. Hemorrhoids.ఆనాహ (స్తు) విబన్ధ
(స్యాత్) Epistasis.గ్రహణీరు క్షవాహి
కా ।ఆనాహః-విబన్ధః [సా] నిబన్ధః॥పు॥ ౨-ఇరువా
యిగట్టురోగము పేళ్లు. మలమూత్రములుగట్టుట.గ్రహణీరుక్॥జ్న్-స్రవాహికా॥న్,౨-గ్రహ
ణీసెళ్లు. Diarrhoea.ప్రచ్ఛర్దికా నమి(శ్చ
స్త్రీ పుమాంస్తు) వమ
భు (స్సమాః)॥ 30౫॥ప్రచ్ఛర్దికా-నమిః[సా]నమి॥సీ-నమగ్నుః॥పు॥
3-వాంతిపేళ్లు. కక్కు-వ్యాధి. Vomitting.(వ్యాధిభేదా)విద్రధిః
(స్త్రీ) జ్వర మేహ భగ
న్దరాః ।విద్రధిః॥సీ॥కడుపులోఁబుట్టుబల్లగడ్డ, An inter-
nal abscess. జ్వరః॥పు॥జ్వరము, Fever. మేహః॥
పు॥స్రమేహము, Gonorrhoea. భగన్దరః॥పు॥ చూ
డరానితావునఁ బుట్టు భగంజరమను వ్రణము.
Fistula in ano. ఈ ర ను, వ్యాధిభేదములు.అశ్మరీ మూత్రకృ
చ్ఛం (స్యాత్)అశ్మరీ ॥సీ॥=Stone. మూత్రకృచ్ఛమ్॥ స ॥=
Strangury. ౨ - మూత్రకృచ్ఛముపేళ్లు. నీరువి
డువఁగూడని తెవులు.(పూర్వే శుక్రవధే
స్త్రీమ)॥ 30౬॥ఇది మొదలుకొని శుక్రవధేః=శుక్రం పోజో
రేతసీచ' అనుశుక్రశబ్దమువఱకు, పూర్వే=ముం

రోగహార్యగదజ్ఞారో
భిషగ్వైద్యచికిత్సకే
వార్తా నిరామయసిక
ల్య ఉల్లాఘా (నిర్గత
గదాత్) 302

గ్లాన గ్లాస్నూ ఆమ
యాపీ వికృతో వ్యాధి
తోఽపటుః ఆతురోఽ
భ్యమితోఽభ్యాస్తః
(సహ)పామనకచ్చు
రా 305

దద్దురో దద్దురోగీ
(స్యా)
దర్శ్యో రోగయుతోఽ
ర్శనః ।
వాతకీవాతరోగీ (స్యా)

తాతిసారోఽతిసా
రకీ 306

(స్యసి) క్లిన్నాక్షే చు
ల్ల చిల్ల పిల్లాగీ (క్లిన్నే
ఽక్షి చాప్యమి) ।

ఉన్నత ఉన్నాదవతి
శ్లేష్మలః శ్లేష్మణి క
ఫీ 307

న్యజ్ఞో (భుగ్నేరుజా)

దుఃశ్చైప్పగల శబ్దములన్నియు ॥ త్రి ॥

రోగహారీన్ - అగదజ్ఞారః - భిషక్ ॥ జ్ - వై
ద్యః - చికిత్సకః ॥ ౫ - వైద్యుని పేళ్లు. Physician.
వార్తః - నిరామయః - కల్యః ॥ 3 - రోగము లేనివా
ని పేళ్లు, Healthy. ఉల్లాఘః ॥ ౧ - గదాత్ నిర్గతః = రో
గము తీరిన వాని పేళ్లు. Recovered from sickness.

గ్లానః - గ్లాస్నూః ॥ ౨ - చిక్కిన వాని పేళ్లు,
Emaciated or weak. ఆమయాపీ ॥ న్ ॥ - వికృ
తః - వ్యాధితః - అపటుః - ఆతురః - అభ్యమితః - అ
భ్యాస్తః ॥ పు ॥ 2 - తెవులుగల వాని పేళ్లు. Diseased.
పామనః - కచ్చురః ॥ ౨ - గజ్జగల వాని పేళ్లు.
Seabby.

దద్దుణః - దద్దురోగీన్ ॥ ౨ - దద్దువనుకుష్ఠ భేద
ముగల వాని పేళ్లు. Afflicted with herpes.
అర్శ్యో రోగయుతః - అర్శనః ॥ ౨ - మూలరోగ
ముగల వాని పేళ్లు. — with hemorrhoids.

వాతకీన్ - వాతరోగీన్ ॥ న్ ॥ ౨ - వాతరోగము
గల వాని పేళ్లు. — with gout or rheumatism.

సాతిసారః - అతిసారకీన్ ॥ ౨ - అతిసార రోగ
ముగల వాని పేళ్లు. — with dysentery.

క్లిన్నాక్షః - చుల్లః - చిల్లః - పిల్లః ॥ ౪ - తడిసిన
కన్నులుగల వాని పేళ్లు, Blear-eyed. అమి = ఈ ర
శబ్దములు, క్లిన్నే అక్షి = తడిసిన కంటియందును
వర్తించును. Diseased eye. [వాని పేళ్లు. Insane.

ఉన్నతః - ఉన్నాదవాన్ ॥ త్ ॥ ౨ - వెట్టియై తిన
శ్లేష్మలః - శ్లేష్మణః - కఫీన్ ॥ 3 - శ్లేష్మ వ్యాధిగల
వాని పేళ్లు. తెమడ తెవులు. Phlegmatic.

న్యజ్ఞః ॥ ౧ ॥ రుజా = రోగము చేత, భుగ్నే = వక్ర
మయిన వాని పేరు. Gibbous from disease.

వృద్ధనాభౌ తుణ్ణిల
తుణ్ణిభౌ ।

కిలాసీ సిద్ధులౌ

ఁనౌఁదృ
జ్జూర్చాలే మూర్త
మూర్చితౌ॥ ౩౨౧॥

శుక్రం తేజోరేతసే చ
బీజ వీర్యేన్ద్రియాణి చ ।

మాయుకి పిత్తం

కఫః శ్లేష్మా

(స్త్రియాం తు) త్వ
గన్మగ్వరా॥ ౩౨౨॥

పిశితం తరసం మాం
సం పలలం క్రన్య మా
మిషమ్ ।

ఉత్తప్తం శుష్కమాం
సం (స్యాత్త) ద్వల్లారం
(త్రిలిజ్జకమ్)॥ ౩౨౩॥

రుధిరేఁసృగ్లోహితా
సరక్తక్షతజశోణితమ్ ।

వృక్కాగ్రమాంసం

హృదయం హృన్

మేదస్తు వపా వసా॥

౩౨౪॥

వృద్ధనాభిః - తుణ్ణిలః - తుణ్ణిభః॥ ౩-పొడవైన
బొడ్డుగలవానిపేళ్లు. Having an elevated navel.

కిలాసీన్॥-సిద్ధులః॥ ౨ - సిబ్బముగలవానిపే
ళ్లు. Having blotches.

అన్ధః-అదృక్॥శ్॥ ౨-గుడ్డివానిపేళ్లు. Blind.

మూర్చాలః-మూర్తః-మూర్చితః॥ ౩-మూర్చ
కోగముగలవానిపేళ్లు, Fainting.

శుక్రమ్[పా]శుక్లమ్-తేజః॥న్॥-రేతః॥న్॥-బీజ
మ్-వీర్యమ్-ఇన్ద్రియమ్॥న॥౬-రేతస్సుపేళ్లు. Seed.

మాయుః॥పు॥-పిత్తమ్॥న॥౨-పిత్తముపేళ్లు. Bile.

కఫః-శ్లేష్మాన్,పు॥ ౨-కఫముపేళ్లు. Phlegm.

త్వక్॥చ్॥-అన్మగ్వరా[పా]అన్మగ్వరాసీ॥౨-
చర్మముపేళ్లు. The skin.

పిశితమ్-తరసమ్ - మాంసమ్-పలలమ్ - క్ర
న్యమ్-ఆమిషమ్॥న॥౬-మాంసముపేళ్లు. Flesh.

మాంసామిషశబ్దములు ౨-ను॥ప్ప॥అనికొందఱు.

ఉత్తప్తమ్-శుష్కమాంసమ్॥న॥-వల్లారమ్॥
త్రి॥ ౩-ఎండినమాంసముపేళ్లు. Dry flesh.

రుధిరమ్-అస్మక్॥జ్॥-లోహితమ్-అస్రమ్-రక్త
మ్-క్షతజమ్-శోణితమ్॥న॥౭-నెత్తురుపేళ్లు. Blood.

వృక్కా[పా]బుక్కా॥సీ॥-అగ్రమాంసమ్॥
న॥ ౨ - శ్రౌతమునందు వృక్కమని ప్రసిద్ధమైన

మంచిమాంసముపేళ్లు. The thorax.

హృదయమ్-హృత్॥ద్,న॥౨-గుండెకాయ
పేళ్లు, హృదయకమలము. The heart. వృక్కాదు

లు ర ను గుండెకాయపేళ్లని కొందఱందురు.

మేదః॥న్,న॥ ౧ -హృదయమున నస్థులయం
దుండెదుమెదడు, The marrow of bones, నపా॥

	సీ॥ ౧ - బొడ్డుక్రింద కోకవలెనుండు పొరమాంసము, The skin of the intestines. వసా॥సీ॥౧-అన్ని మాంసములలో మేలైన క్రొవ్వు, The serum of flesh. ఈ ౩ ను పర్యాయములని కొందఱుందురు.
పశ్చాద్ధీవాసిరా మన్యో	మన్యా॥సీ॥౧-పశ్చాద్ధీవాసిరా=పెడతలనుండు బోలునరము. Muscle at the nape of the neck.
నాడీఋ ధమనిస్సిరా	నాడీ-ధమని-[పా]ధమనీ-సిరా [పా] శిరా॥సీ॥ ౩-సామాన్యముగా బోలునరములపేళ్లు. A nerve.
తిలకం క్లోమ	తిలకమ్-క్లోమ॥న్॥[ప]క్లోమమ్॥న॥౨-కడుపు లో నొక ప్రక్క నెఱ్ఱినై యుండు మాంసవిశేషము పేళ్లు. నీరుతిత్తియనికొందఱు. The bladder.
మస్తిష్కం గోర్దం కిట్టం మలో (౭.స్త్రీ యామ్) ॥ ౩౨౫॥	మస్తిష్కమ్-గోర్దమ్॥న॥౨-మెదడు. The brain. కిట్టమ్ ॥ న ॥ - మలః ॥ స్న ॥ ౨ - క్రొవ్వు, రేతస్సు, నెత్తురు, మెదడు, మూత్రము, విష్ణ, గులిమి, చీమిడి, తెమడ, కన్నీరు, కంటిపుసి, చెమట, అనుపండ్లెడు మలములపేళ్లు. An excretion.
అస్త్రం పురీతత్	అస్త్రమ్[పా]ఆస్త్రమ్-పురీతత్॥న॥౨-పేగు లపేళ్లు. పురీతచ్ఛబ్దము పుంలింగమును. Entrails.
గుల్మస్తు స్తీహా (పుంస్యథ)	గుల్మః-స్తీహా॥న్,పు॥ ౨-కడుపున నెడమదిక్కునపచ్చనై యుండుమాంసవిశేషము. Spleen.
వస్నసా । స్నాయః (స్త్రీయాం)	వస్నసా[ప]స్నసా-స్నాయః॥సీ॥ ౨-వస్నపు నరములపేళ్లు. A tendon or muscle.
కాలఖణ్డయకృత్తి (తు సమే ఇమే) ॥ ౩౨౬॥	కాలఖణ్డమ్-యకృత్తి॥ న॥ ౨-కడుపున గుడి ప్రక్కనున్న నల్లనిమాంసవిశేషము. The liver.
స్పణికాస్యన్దిసీ లాలా	స్పణికా [పా] స్పణీకా - స్యన్దిసీ - లాలా॥సీ॥ ౩-నోటిజొల్లుపేళ్లు. Saliva.
దూషికా (నేత్రయో ర్మలమ్)।	దూషికా [పా] దూషీకా॥ సీ॥ ౧-నేత్రయోః మలమ్=కంటిపుసిపేరు. The rheum of the eyes.
[నాసామలం తు సిం	సింఘాణం=చీమిడి, the mucus of the nose.

ఘాణం పింజూషం కర్ణ

యో ర్మలమ్]

మూత్రం ప్రసావ

ఉచ్ఛారావ స్కరాశ

మలం శకృత్ || పురీష

గూఢే నర్చస్త్ర (మస్త్రీ)

విష్టా విషా (ప్రియా)

(స్యా) త్కర్పరణికపా

లో (౭స్త్రీ)

కీకసం కుల్య మస్థిచ||

(స్యా) చ్చరీరాస్థి) క

జ్జాలగి

(పృష్ఠాస్థి తు) కశే

రుకా

(శిరోస్థి తు) కరోటిః

(స్త్రీ)

(పార్శ్వస్థని తు) ప

ర్భుకా|| ౩౨౯||

అజ్గం ప్రతీకో౭ వయ

పౌ౭ పఘనో౭

థ క లేబరమ్| గాత్రం

వపుస్సంహననం శరీరం

వర్షవిగ్రహః || ౩౩౦||

కాయో దేహః (క్లీబ

పుంసోః స్త్రియాం) మూ

ర్తిస్తనుస్తనూః |

పాదాగ్రం ప్రపదం

పాదగి ప దక్షి శ్చర

పింజూషం=గుమిలి, ear-wax.

[పేళ్లు. Urine.

మూత్రమ్||న||-ప్రసావః||పు|| ౨-మూత్రము

ఉచ్ఛారః-అవస్కరః||పు||-శమలమ్-శకృత్-

పురీషమ్-గూఢమ్||ష్ట||-వర్చస్కమ్||ష్ట||-విష్టా-

విట్||ష్ట||[ప] విట్||శ్, సీ|| ౯ - అమేధ్యము పేళ్లు.

Feces.

కర్పరః|| పు||-కపాలః|| ష్ట|| ౨-తలయెముక

తునుక పేళ్లు. The skull-bone. [Bone.

కీకసమ్-కుల్యమ్-అస్థి|| న|| ౩ - ఎముక పేళ్లు.

కజ్జాలః||పు||౧-(చర్మమాంసరహితమైఠిక

టితోనైకటికూడుకొనియున్న) శరీరాస్థి=బడలి

యెముకలనమూహము పేరు. The skeleton.

కశేరుకా || సీ || ౧-పృష్ఠాస్థి = వెన్నెముక

పేరు. The back-bone.

కరోటిః || సీ || ౧ - శిరోస్థి = తలపుట్టెపేరు.

The skull; cranium.

పర్భుకా|| సీ||౧ - పార్శ్వస్థని= ప్రక్కయెముక

పేరు. A rib.

అజ్గమ్||న||-ప్రతీకః-అవయవః-అపఘనః|| పు||

౪-కరచరణాద్యవయవముల పేరు. A limb.

కలేబరమ్-గాత్రమ్-వపుః||న్||-సంహననమ్-

శరీరమ్-వర్ష||న్,న|| - విగ్రహః - కాయః||పు||-

దేహః||ష్ట||-మూర్తిః-తన్మః-తనూః||సీ|| ౧-౨-బ

డలిపేళ్లు, తనుశబ్దము సాంతనపునకమునుకలదు.

The body.

పాదాగ్రమ్-ప్రపదమ్||న||౨- సాదముయొక్క

కొనపేళ్లు. మీఁగాళ్లు. Point of the foot.

పాదః-పత్||ద్||-అఙ్గిః||పు||-చరణః||ష్ట||౪-పా

ణో(ఽస్త్రియామ్)॥	దము పేళ్లు. A foot.
(తద్గ్రంథీ) ఘటికే గు	ఘటికా॥సీ॥-గుల్ఫః॥పు॥ ౨-పాదముయొక్క పార్శ్వ
త్సా	ములయందుంచు బుడిపి. చీలమండ. The ancles.
(పుమా) న్పార్శ్వ (స్త	పార్శ్వః॥పు॥ [ప]పార్శ్వీ॥సీ॥౧-తయోరధః=ఆచీల
యో రధః)।	మండక్రిందిప్రదేశముపేరు, మడమ. A heel.
జఙ్ఘాతు ప్రస్పతా	జఙ్ఘా-ప్రస్పతా॥సీ॥ ౨-పిక్కపేళ్లు. The shank.
జా నూరుపర్వాష్టీవ	జాను॥న॥ [ప] జానుః॥పు॥-ఊరుపర్వ॥న్,న॥-
(ఽస్త్రియామ్)॥ ౩౩౨॥	అష్టీవత్॥ష్వ॥౩-మోఽకాలిపేష్ట, A knee.
సక్తి(క్లిబేపుమా)నూరు	సక్తి॥న॥-ఊరుః॥పు॥ ౨-తొడపేళ్లు. A thigh.
(స్తత్సన్ధిః పుంసి) వ	వజ్రణః॥పు॥ ౧ - తత్సన్ధిః=ఆతొడలకునుపిఱుఁ
జ్జణః ।	దులకును సంధిపేరు, గజ్జలనుట. The groin.
గుదంత్యపానంపాయు	గుదమ్-అపానమ్॥న॥--పాయుః॥ పు॥ ౩-గుదస్థా
(ర్నా)	నము పేళ్లు. The anus.
వస్త్రీ(ర్నా భేరథో ద్వ	వస్త్రీః॥ప్స॥ ౧ - నాభేరధః=బొడ్డు క్రిందిపాత్తి
యోః)॥ ౩౩౩॥	కడుపుపేరు. The abdomen. [The hip.
కటో(నా) శ్రోణిఫలకం	కటః॥పు॥ - శ్రోణిఫలకమ్॥న॥ ౨-మొలపేళ్లు.
కటిః శ్రోణిః కకుద్వ	కటిః[పా]కటి-శ్రోణిః [పా] శ్రోణి-కకుద్వతీ॥సీ॥
తీ ।	౨-పిఱుఁదులపేళ్లు. Loins. ఈ గు మొలపేళ్లును,
(వశ్చ) నితమ్బః	నితమ్బః॥పు॥ ౧-స్త్రీకట్యాః=స్త్రీలయొక్క
(స్త్రీకట్యాః)	మొలకు, వశ్చాన్=వెనుకదిక్కున నున్నప్రదేశ
	మునకుపేరు. పిఱుఁదు. A woman's buttocks.
(క్లిబేతు) జఘనం (పు	జఘనమ్॥న॥౧-పురః=స్త్రీలమొలముందరిప్ర
రః)॥ ౩౩౪॥	దేశముపేరు, మడికట్టు. Mons veneris.
(కూపకౌతునితమ్బస్థా	కుకున్దరమ్॥న॥౧-నితమ్బస్థా=ఆఁడుదానిపిఱుఁ
ద్వయహీనే) కుకున్దరే ।	దులమీఁదనుండు, కూపకౌ=గుంతలపేళ్లు. Cavi-
	ties of the loins.
(స్త్రీయాం) స్థిచౌ క	స్థిక్॥చ్, సీ॥-కటిప్రోథః॥పు॥ ౨-పిఱుఁదులపై ని
టిప్రోథా	యున్నతప్రదేశముల పేళ్లు. The buttocks.
పుపస్థో(వక్ష్యమాణ	ఉపస్థః॥పు[ప]న॥౧-వక్ష్యమాణయోః=ముం

యోః) || 33౫ ||

భగంయోని(ర్ద్వయోః)
శిశ్నో మేథ్రో మేహ
న శేఫసే ।

ముష్కో ల్లకోశో
వృషణి

(పృష్ఠవంశాధరే) త్రి
కమ్ || 33౬ ||

పిచణ్డ కుక్షీ జఠరోద
రం తున్దం

స్తనౌ కుచౌ ।

చూచుకంతు కుచా
గ్నం (స్యాత్)

(ననా) క్రోడం భుజా
స్తరమ్ || 33౭ || ఉరో

వత్సం చ వక్షశ్చ
పృష్ఠం (తు చరమం
తనోః) ।

స్కన్ధాభుజశిరోఽం
సో (ఽస్త్రీ)

(సస్తీ తస్యైవ) జత్రు
ణీ || 33౮ ||

బాహుమూలే (ఉభౌ)
కక్షౌ

పార్శ్వ (మస్త్రీ త
యో రధః) ।

మధ్యమంచావలగ్నం
చ మధ్యో (ఽస్త్రీ)

దుఃశైష్వగల యోనిశిశ్నముల పేరు. Organs of generation of either sex.

భగః||న||-యోనిః||ష్న||౨-యోనిపేళ్లు. Vulva.

శిశ్నః-మేథ్రః||పు||[ప]మేథ్రమ్||న||-మేహనమ్
-శేఫః||స్||[ప]శేఫమ్||న||౪-శిశ్నముపేళ్లు. Penis.

ముష్కః-అల్లకోశః[ప] అల్లకోశః-వృషణః
||పు||౩-వృషణములపేళ్లు. The scrotum and the testicles.

త్రికమ్||న|| ౧-పృష్ఠవంశాధరే=వెన్నెముకకు
దిగువనున్నప్రదేశముపేరు. The end of the spine.

పిచణ్డః[ప]పిచణ్డః-కుక్షిః||పు|| - జఠరమ్||ష్న||
ఉదరమ్-తున్దమ్||న|| ౫-కడుపుపేళ్లు. The belly.

స్తనః-కుచః||పు||౨-చన్నులపేళ్లు. The paps.

చూచుకమ్||ష్న||-కుచాగ్రమ్||న|| ౨-చను
మొసలపేళ్లు. A nipple.

క్రోడమ్||ష్న||-భుజాస్తరమ్||న|| ౨-చేతులస
డుముపేళ్లు. ఉరః||స్||-వత్సమ్-నక్షః||స్||, న|| ౩-తొ
మ్ముపేళ్లు. The bosom.

పృష్ఠమ్||న|| ౧-తనోః=శరీరముయొక్క, చర
మమ్=వెనుకటిపార్శ్వముపేరు. The back.

స్కన్ధః||పు||-భుజశిరః||స్||, న||-అంసః||ష్న|| ౩-
మూఁపుపేళ్లు. A shoulder; Scapula.

జత్రు||న|| ౧ - తస్యైవ = ఆ మూపుయొక్క,
సస్తీ=సంధులపేరు. The collar bones.

బాహుమూలమ్||న||-కక్షః||పు|| ౨ - చంక
పేళ్లు. The arm-pit.

పార్శ్వమ్||ష్న||౧-తయోరధః=ఆచంకలకుది
గువనున్నప్రదేశముపేరు, ప్రక్క. A side.

మధ్యమమ్-అనలగ్నమ్ - మధ్యః||ష్న|| ౩ -
నడుముపేళ్లు. The waist.

(ద్వాపరాద్వయోః)॥
33౯॥

భుజబాహూప్రవేష్టో
దోః

(స్యా) త్కఫోణి స్తు
కూర్పరః ।

(అస్యోపరి) ప్రగణ్ఠ
(స్యాత్)

ప్రకోష్ఠ (స్తస్య చా
ప్యధః) ॥ 3౪౦॥

(మణిబద్ధాదాకనిష్ఠం
కరస్య) కరభో (బహిః) ।

పశ్చిశాఖశ్చయగి పా
ణి

స్తర్జనీస్యాత్ప్రదేశినీ॥
3౪౧॥

అఙ్గుల్యగి కరశాఖా
(స్స్యగి)

(పుంస్య)ఙ్గుష్ఠగి ప్రదే
శినీ మధ్యమానామి
కా (చాపి) కనిష్ఠా (చేతి
తాగిక్రమాత్) 3౪౨॥
పునర్భవగికరరుహా
సఖో (ఽస్త్రి) నఖరో (ఽ
స్త్రియామ్) ।

ప్రాదేశ తాలగోకర్ణా
(స్తర్జన్యాదియుతేతతే
3౪౩॥ అఙ్గుష్ఠే)

పరాద్వా=ముందుఁజెప్పఁబడు భుజబాహుశ
బములు ౨-ను, ద్వయోః = పుంస్త్రిలింగములు.

భుజః - బాహుః-ప్రవేష్టః-దోః॥ న్, పు॥ [ప]
దోః॥న్,న॥[ప]దోమా॥సీ॥ర-చేతులపేళ్లు. An arm.

కఫోణిః॥పు[ప] సీ॥-కూర్పరః[పా]కర్పరః॥పు॥
౨-మోఁ చేతిపేళ్లు. An elbow.

ప్రగణ్ఠః॥ పు॥ ౧-అస్యోపరి=చంకవఱకునున్న
మోఁ చేతిమీఁదిచేతిపేరు. Humerus.

ప్రకోష్ఠః॥పు॥ ౧-తస్యఅధః=మణికట్టువఱకును
న్న మోఁ చేతిక్రిందటి ముంజేతిపేరు. A fore-arm.

కరభః॥పు॥ ౧-మణిబద్ధాత్=మణికట్టు మొద
లు, ఆకనిష్ఠమ్=చిటికెనవ్రేలివఱకు, కరస్య=చేతి
యొక్క, బహిః=వెలుపలిభాగము. Metacarpus.

పశ్చిశాఖః-శయః [పా] శమః-పాణిః॥పు॥ 3-
మణికట్టునుండి వ్రేళ్లతోఁగూడిన చేయి. A hand.

తర్జనీ - ప్రదేశినీ[పా]ప్రదేశినీ॥ సీ॥ ౨-జుట్టన
వ్రేలిపేళ్లు. A fore-finger.

అఙ్గులీ[ప]అఙ్గులిః-కరశాఖా॥ సీ॥ ౨-సామా
న్యముగా వ్రేళ్ల పేళ్లు. Fingers.

అఙ్గుష్ఠః॥పు॥ పెనువ్రేలు, The thumb. ప్రదేశినీ
॥సీ॥జుట్టనవ్రేలు, Fore finger. మధ్యమా॥ సీ॥ నడి
మివ్రేలు, Middle finger. అనామికా॥సీ॥దర్భవ్రేలు,
Ring finger. కనిష్ఠా॥సీ॥[పా]కనిష్ఠికా, కన్యసా,
కనీనీ, కనీనికా=చిటికెనవ్రేలు. Little finger.

పునర్భవః [పా] పునర్నవః-కరరుహః॥ పు॥-న
ఖః॥ష్ట॥-నఖరః॥ష్ట॥[ప]త్రి॥ర-గోరుపేళ్లు, A nail.

ప్రాదేశః॥పు॥=లోడితెడు, Spithama. తాలః॥
పు॥, గోకర్ణః॥పు॥=జుత్తిలి, ఈ3-ను, తర్జన్యాదియు
తే=వరుసగా, జుట్టనవ్రేలు, నడిమివ్రేలు, దర్భవ్రేళ్లు

(సకనిష్ఠే న్యాయ)ద్విత స్తి
ద్వాదశాంగులః ।

A long span.

(పాణౌ) చ పేట ప్రతల
ప్రహస్తా (విస్తృతాంశు
తా)॥ ౩౪౪॥

(ద్వాసంహతౌ) సం
హతలగి (ప్రతతావామ
దక్షిణౌ) ।

(పాణి ర్నికుబ్జగి) ప్ర
స్థతి

(స్తాయతా) వజ్జలిగి
(పుమాన్) ॥ ౩౪౫॥

(ప్రకోష్ఠే విస్తృతక
రే) హస్తా

(ముష్ట్యాతుబద్ధయా ।
స) రత్ని (స్నాన్య)

దరత్ని (స్తునిష్కనిష్ఠే
న ముష్టినా)॥ ౩౪౬॥

వ్యామో (బౌహ్వాయ
స్సకరయో స్తతయో
స్తిర్యగ న్తరమ్)।

(ఊర్ధ్వవిస్తృతదోః

తోఽగూడి, త తే=పలుపఁబడిన, అంశుష్ఠే=పెనువ్రేలి
చేతఁ గొలిచిన, ౩-కొలతలకు పేళ్లు. A short span.

విత స్తిః॥పు[ప]సీ॥-ద్వాదశాంగులః॥పు॥ ౨-స
కనిష్ఠే న్యాయ్=చిటికెన వ్రేలితోఽగూడ పలుపఁబడి
న పెనువ్రేలిచేఁ గొలిచిన కొలత పేళ్లు. జానఁడు.

చ పేటః-ప్రతలః-ప్రహస్తాః॥ పు॥ ౩-విస్తృతా
ంశుతా = చాఁచిన వ్రేళ్లుగల యటచేతి పేళ్లు. The
palm with extended fingers.

సంహతలః[నా]సింహతలః॥పు॥౧-సంహతౌ=చాఁ
చిన వ్రేళ్లుగలిగి కూడియున్న, ద్వావామ దక్షిణౌ
ప్రతతౌ=ఎడమ కుడి చేతులు రెంటికిని పేరు. అసఁ
గా మొక్కై డు చేతులు. Both such palms joined.

ప్రస్థతిః॥ సీ [ప] పు॥ ౧-నికుబ్జః=వంచఁబడిన,
పాణిః = అటచేతి పేరు, చేర, పుడిసిలియు, The
palm bent as if to hold a liquid.

అజ్జలిః॥పు॥౧-యుతౌ=వంచి కూర్చఁబడిన, తౌ=
ఆ రెండు చేతులు దోసిలి. Both such palms joined.

హస్తాః॥ పు॥ ౧-విస్తృతక రే=చాఁపఁబడిన యటచే
యిగల, ప్రకోష్ఠే=ముంజేతి పేరు, మూర, A cubit.

రత్నిః॥పు[ప] సీ॥ ౧-ముడువఁబడిన యటచేతి
తోఽగూడిన మూర పేరు, పిడిమూర. A short cubit.

అరత్నిః॥పు [ప]సీ॥ ౧-నిష్కనిష్ఠేన=చాఁచిన
చిటికెన వ్రేలుగల, ముష్టినా = పిడికిలితోఽగూడిన
యామూర పేరు. A cubit from the elbow to the
tip of the little finger.

వ్యామః॥పు॥ ౧-సకరయోః=అటచేతులతోఽ
గూడుకొని, తిర్యక్=అడ్డముగా, తతయోః=చాఁ
పఁబడిన, బౌహ్వాయః=భుజములయొక్క, అ స్త
రమ్=నడుము పేరు, బౌర. A fathom. Orgya.

పౌరుషమ్॥త్రి॥ ౧-ఊర్ధ్వవిస్తృతదోఃపాణిన్య

పాణినృమానే) పౌరు
మం త్రిషు|| 3౪౭||

కణ్ఠో గలోఽథ
గ్రీవాయాం శిరోధిః
కన్ధరే (త్యపి) ।
కమ్బుగ్రీవా (త్రిరే
ఖాసా)

ఽవటు ధ్వాటా కృకా
టికా|| 3౪౮||

వక్త్రాస్యేవదనం తుణ్డ
మాననం లపనం ము
ఖమ్ । (క్షీణే)

ఘ్రాణంగన్ధవహోఘో
ణా నాసాచనాసికా||

ఓస్థాధరా (తు) రదన
చ్ఛదౌ దశనవాససీ ।
(అధస్తా) చ్చిబుకం
గణ్ఠౌ కపోతా

(తత్పరా) హనుః ||
3౪౯||

రదనా దశనా దంతా
రదా

స్తాలు తు కాకుదమ్ ।

రసజ్ఞా రసనా జిహ్వ

మానే=మీఁదికిఁజాఁపఁబడిన బాహువులతోఁగూ
డిన యటచేతులుగలపురుషుని ప్రమాణమునకు
పేరు, మానిసి చేయెత్తు పొడవు. The measure of
a man's reach.

కణ్ఠః-గలోః||పు|| ౨-కుత్తుక పేళ్లు. The throat.
గ్రీవా-శిరోధిః||సీ||-కన్ధరా|| సీ|| 3-మెడ పేళ్లు.
The neck.

కమ్బుగ్రీవా||సీ||౧-త్రిరేఖా సా=మూఁడు రేఖ
లుగల యామెడ పేరు. A conch-shaped neck.

అవటుః||పు|| - ఘాటా-కృకాటికా||సీ|| 3- సెడ
తల పేళ్లు. Back of the neck.

వక్త్రమ్-ఆస్యమ్ - వదనమ్-తుణ్డమ్ - ఆన
నమ్-లపనమ్-ముఖమ్||న||౭-నోటి పేళ్లు, మోము.
The mouth ; the face.

ఘ్రాణమ్||న|| - గన్ధవహో-ఘోణా-నాసా[పా]
నస్యా-నాసికా||సీ||౫-ముక్కు పేళ్లు. The nose.

ఓష్ఠః-అధరః-రదన చ్ఛదః||పు|| - దశన వాసః||
సీ, న|| ౪-పెదవి పేళ్లు. The lips.

చిబుకమ్||న||౧-అధస్తాత్ = పెదవిదిగువనున్న
గడ్డము పేరు. The chin. గణ్ఠః-కపోతః|| పు|| ౨-
చెక్కిళ్ల పేళ్లు. The cheeks.

హనుః ||సీ(ప)పు|| ౧ - తత్పరా = అచెక్కిళ్ల
మీఁది భాగమునకుఁగాని వెనుకటిభాగమునకుఁ
గాని పేరు. వెలి దవుడలును. The jaw.

రదనాః-దశనాః - దంతాః-రదాః|| పు, బ || ౪-
పండ్ల పేళ్లు. Teeth.

తాలు||సీ||-కాకుదమ్|| న|| ౨ - దవుడల పేళ్లు,
తాలువులు, The palate. [tongue.

రసజ్ఞా-రసనా-జిహ్వ||సీ||౩-నాలుక పేళ్లు. The

(ప్రాంతాఘ్రాస్తస్య) సృ
క్వణీ॥ ౩౫౧॥

సృక్వ॥న్॥[పా]సృక్వీ॥న॥౧-ఓష్ఠస్య=పెదవియొ
క్క,ప్రాంతా=కడపటిభాగములపేరు. సెలవులు. The
corners of the mouth.

లలాటమలికం గోధి

లలాటమ్-అలికమ్(ప)అలీకమ్॥న॥-గోధి॥పు॥
3-నుదురుపేళ్లు. The forehead.

(నూర్ధ్వేదృగ్భ్యాం)
భ్రువౌ (స్త్రీయామ్) ।
కూర్చ (మస్తీ భ్రు
పౌర్త్యధ్యం)

భ్రూః॥సీ॥౧-దృగ్భ్యామూర్ధ్వే=కంటిమీది
భాగములపేరు, కనుబొమలు. The eye-brows.

తారకా(ఽక్షిణి) కనీ
నికా॥ ౩౫౨॥

తారకా-కనీనికా॥సీ॥౨-కంటినల్లగుడ్డుపేళ్లు.
Pupil of the eye.

లోచనంనయనం నే
త్ర మిక్షణం చక్షుర
క్షిణీ । దృగ్దృష్టి

లోచనమ్-నయనమ్ - నేత్రమ్ - ఈక్షణమ్-
చక్షుః॥న్॥ - అక్షి॥న॥-దృక్॥శ్॥-దృష్టి॥సీ॥౮-శ
న్నులపేళ్లు. An eye.

చాశు నేత్రామ్బురో
దనం చాస్తమస్తుచ ॥

అశ్రు-నేత్రామ్బు-రోదనమ్-అస్తమ్(ప) అశ్ర
మ్-ఆస్తు॥౫-కన్నీళ్ల పేళ్లు. A tear.

అపాజ్ఞా (నేత్రయోర
న్తా)

అపాజ్ఞా॥పు॥౧-నేత్రయోః=నేత్రములయొక్క,
అన్తా=కడలపేరు,కడగన్ను. The outer corner of
the eye. [పుపేరు. A glance or side-look.

కటాక్షోఽపాజ్ఞదర్శనే
కర్ణ శబ్దగ్రహణ శ్రో
త్రం శ్రుతిః (స్త్రీ) శ్ర
వణం శ్రవః॥ ౩౫౪॥

కటాక్షః॥పు॥౧-అపాజ్ఞదర్శనే=కడగంటిచూ
కర్ణః-శబ్దగ్రహణః॥పు॥-శ్రోత్రమ్॥న॥-శ్రుతిః॥సీ॥-
శ్రవణమ్-శ్రవః॥న్,న॥౬-చెవులపేళ్లు. An ear.

ఉత్తమాజ్ఞం శిర శ్శీ
ర్షం మూర్ధా(నా)నుస్త
కో(౨స్త్రీయామ్) ।

ఉత్తమాజ్ఞమ్-శిరః॥న్॥ - శీర్షమ్॥న॥-మూర్ధా
॥న్,పు॥-మస్తకః॥ ప్న॥(ప)మస్తకః॥౫ - తలపేళ్లు.
శిరః- అనిఅకారాంతపుల్లింగమును. The head.

చికురఃకుస్తలోవాలః
శచః కేశ శ్శిరోరుహః॥

చికురః-కుస్తలః-వాలః - శచః-కేశః- శిరోరు
హః॥పు॥౬-తలవెండుకలపేళ్లు. The hair.

(తద్భృన్దే) కైశికం

కైశికమ్-కైశ్యమ్॥న॥౨-తద్భృన్దే=ఆవెం

కై శ్య

మలకా శ్చూర కు న్త
లాః ।(తే లలాటే) భ్రమ
ర కాఃకాక పక్ష శ్శిఖణ్ణకః ॥
3౫౬॥క బరీ కేశ వేశోఽ
థ ధమ్మిల్ల (స్సంయ
తాః కచాః) ।

శిఖా చూడా కేశ పాశీ

(వ్రతినాం తు) జటా
సటా॥ 3౫౭॥

వేణీ ప్రవేణీ

శీర్షణ్య శిరస్యా (విశ
దే కచే) ।పాశః పక్షశ్చ హస్త
శ్చ (కలాపార్థాః కచా
త్పరే)॥ 3౫౮॥తనూరుహం రోమ
లోమ(తద్వృద్ధౌ) శ్శశ్రు
(పుష్టుభే) ।

శ్రుకలయొక్క సమూహము పేళ్లు. The head of hair.

అలకాః॥పు॥(ప)న॥-చూర్ణకున్తలాః॥ పు॥ ౨-కు
రుల పేళ్లు. ముంగుసులు. Curls.భ్రమర కాః॥పు॥౧-లలా టే=నెసటిమీఁదవ్రా
లెడి, తే=ఆముంగురుల పేగు. నెటికురులు. Curls on
the forehead.కాక పక్షః-శిఖణ్ణకః॥ పు ॥ ౨-కూఁకటిపేళ్లు.
చిప్పకూఁకటి నెఱులు. Locks of hair left at the
tonsure. [A braid or tress.క బరీ॥సీ॥-కేశ వేశః॥పు॥౨-తుఱుము పేళ్లు, కొప్ప.
ధమ్మిల్లః॥పు॥౧-సంయతాః= (నూక్తిక దామా
దులచే) కట్టఁబడిన, కచాః=వెండ్రుకలపేరు, కీలు
గంటు. Braided and ornamented hair.శిఖా-చూడా-కేశ పాశీ॥సీ॥౩-సిగపేళ్లు. A lock
on the crown of the head.జటా-సటా॥సీ॥౨-వ్రతినామ్=వ్రతులయొక్క
జడపేళ్లు. An ascetic's clotted hair.వేణీ[పా]వేణిః-ప్రవేణీ [పా] ప్రవేణిః॥ సీ॥ ౨-
అల్లినజడపేళ్లు. Braided and unornamented hair.శీర్షణ్యః-శిరస్యః॥పు॥ ౨-విశదే=ఒకటి నెకటి
గలియని, కచే=వెండ్రుకలపేళ్లు. unentangled hair.పాశః-పక్షః-హస్తః॥పు॥ ఈ3ను, కచాత్పరే=
కేశ పర్యాయములపైఁ బ్రయోగింపఁబడి, కలా
పార్థాః=కేశ సమూహ వాచకములొను.॥ఉ॥ కచ
పాశః, కేశ పక్షః, కున్తలహస్తః. Much hair.తనూరుహమ్-రోమ॥న్-లోమ॥న్, న॥౩-శరీరము
నందుఁబుట్టిన వెండ్రుకలపేళ్లు. Hair of the body.శ్శశ్రు॥న॥ ౨-పుష్టుభే=పురుషునిముఖమందు,
తద్వృద్ధౌ=ఆ వెండ్రుకలవృద్ధియందు నర్తించును,
అనఁగా గడ్డమును మీసమును, The beard.

ఆకల్పవేషా నేపథ్యం
ప్రతికర్తృప్రసాధనమ్ ||
3౫౯||

(దశై తే త్రి)ష్వలంక
ర్తాలంకరిష్ణు శ్చమణ్ణి
తః ప్రసాధితోఽలంకృ
తశ్చ భూషితశ్చ పరి
ష్కృతః || 3౬౦ || విభ్రా
హ్నాజిష్ణు రోచిష్ణూ
భూషణం(స్యా)దలం
క్రియా ।

అలంకార స్త్వా భర
ణం పరిష్కారో విభూ
షణమ్ || మణ్ణనం చాథ
మకుటం కిరీటం (పు
న్నపుంసకమ్) ।

చూడామణి శ్చిరోర
త్నం
తరలో (హారమధ్య
గః) || 3౬౧ ||

బాలపాశ్యా పారిత
థ్యా
పత్రపాశ్యా లలాటి
కా ।

కర్ణికా తాలపత్రం
(స్యాత్)

కుణ్డలం కర్ణవేష్టనమ్ ||

ఆకల్పః-వేషః (ప) వేశః || పు || - నేపథ్యమ్ -
ప్రతికర్తృన్ || - ప్రసాధనమ్ || న || ౫ - సువర్ణవస్త్ర
మాల్యాదులచేతనయిన యొప్పిదముపేళ్లు. ప్రతి
కర్తృప్రసాధనశబ్దములు తిలక పత్ర రచనాదులకు
పేళ్లని కొందఱుందురు. Dress or embellishment.
అలంకర్తా || ఋ || - అలంకరిష్ణుః || ౨ - అలంకరించు
వానిపేళ్లు, Skilled in adorning. మణ్ణితః - ప్రసాధి
తః - అలంకృతః - భూషితః - పరిష్కృతః || ౫ - అలంకరిం
పఁబడినవానిపేళ్లు, Adorned. విభ్రాహ్న్ || జ్ || - భ్రాజి
ష్ణుః - రోచిష్ణుః - ౩ - భూషణాదులచేతఁ బ్రకాశించు
చున్నవానిపేళ్లు, Resplendent. ఈ గం యు || త్రి ||
భూషణమ్ || న || [పా]భూషా - అలంక్రియా || నీ ||
౨ - అలంకరించుట పేళ్లు. Act of adorning.

అలంకారః || పు || - ఆభరణమ్ || న || - పరిష్కారః ||
పు || - విభూషణమ్ - మణ్ణనమ్ || న || ౫ - సొమ్ములపేళ్లు.
Ornaments ; Jewels.

మకుటమ్ [పా] ముకుటమ్ || న || - కిరీటమ్ || ప్న ||
౨ - కిరీటముపేళ్లు, A crest, or crown.

చూడామణిః || పు || - శిరోరత్నమ్ || న || ౨ - తల
మానికముపేళ్లు. A gem on the crest.

తరలః || పు || ౧ - హారముయొక్క సడిమినాయక
ముపేరు. The central gem of a neck-lace.

బాలపాశ్యా - పారితథ్యా || నీ || ౨ - కొప్పుననలం
కారార్థమై నెట్లుసువర్ణాది రచితవలయముపేళ్లు.
పత్రపాశ్యా - లలాటికా || నీ || ౨ - నెసటఁగట్టు
బాసికముపేళ్లు, పాపట బొట్టును.

కర్ణికా || నీ || - తాలపత్రమ్ || న || ౨ - చెవులకమ్మ
లపేళ్లు. An ear-ring worn by women.

కుణ్డలమ్ - కర్ణవేష్టనమ్ || న || ౨ - పోగులపేళ్లు.

3౬౩|| An ear-ring worn by men.

గై^౧వేయకం కణ్ణభూ
మా A short neck-lace.
లమ్మనం స్యా^౧ల్ల^౧ని
కా ।

(స్వర్ణై)ప్రాలమ్బికా^౨

ఊరస్సూత్రికా(మా
క్తికై నికృతా) || ౩౬౪||

హారో ముక్తావలీ

దేవచ్ఛన్దో^౨ (సా
శతయష్టికః) ।

(హారభేదా యష్టిభే
దా)ద్గుత్సగుత్సార్ధగో
స్తనాః|| ౩౬౫|| అర్ధహా
రో మాణవక

ఏకావ(లేకయష్టికా) ।

(సైవ)నక్షత్రమాలా
(స్యాత్సప్తవింశతిమా
క్తికా)|| ౩౬౬||

ఆవాపకః పారిహా
ర్యః కటకో నలయో
(౨స్త్రియామ్)।

కేయూరమజ్జదం(తు
లేయ)

అఙ్గులీయక మూర్తి
కా|| ౩౬౭||

గై^౧వేయకమ్[పా] గై^౧వేయమ్,గై^౧వం||న||-
కణ్ణభూషా||సీ|| ౧-మెడనంటుకొన్నసాములపేళ్లు.

లమ్మనమ్||స||-లలన్తికా||సీ|| ౧- మెడయందు
వ్రేలుచున్న పేరుల పేళ్లు. A loose necklace.

ప్రాలమ్బికా||సీ|| ౧ - స్వర్ణై = బంగారుచేత
జేయఁబడిన పేరులపేరు. A golden necklace.

ఊరస్సూత్రికా||సీ|| ౧ - మాక్తికై నికృతా =
ముత్యములచేత చేయఁబడిన పేరులపేరు. A
necklace of pearls. [A garland of pearls.

హారః||పు||-ముక్తావలీ||సీ|| ౧-ముత్యములదండ.

దేవచ్ఛన్దో||పు|| ౧-శతయష్టికః = నూలుసర
ములుగల, అసౌ=ఈముత్యముల దండపేరు. A
garland composed of 100 strings.

గుత్సః-గుత్సార్ధః-గోస్తనః-అర్ధహారః-మాణ
వకః||పు||ఈగను, యష్టిభేదాత్ =సరములభేదము
వలన, హారభేదాః=వేర్వేరుహారములపేళ్లు. అవి
వరుసగా ౩౧, ౨౪, ౧౭, ౧౦, ౭, ౪, ౩, ౨, ౧. సరములుగలవి.

ఏకావలీ||సీ|| ౧-ఒంటిసరముగలహారముపేరు.

నక్షత్రమాలా||సీ|| ౧-సప్తవింశతిమాక్తికా =
౨౭ముత్యములుగల, సైవ=ఆహారముపేరు.

A garland containing 27 pearls.

ఆవాపకః-పారిహార్యః||పు|| ౧-సూడిగముపే
ళ్లు. కటకః||ప్ప||నలయః||ప్ప|| ౧-కడియముపేళ్లు.

౪-కడియముపేళ్లని కొందఱుందురు. A bracelet.

కేయూరమ్-అజ్జదమ్||స|| ౧-బొహుపురిపేళ్లు.

Ornament of the arm.

అఙ్గులీయకమ్||స|| (ప) పు||-ఊర్తికా||సీ|| ౧-
ఉంగరము పేళ్లు. A finger-ring.

(సాక్షరా) అజ్ఞులిము
ద్రా (సా)

కజ్జుణం కరభూష
ణమ్ ।

(స్త్రీకట్యాం) మేఖలా
కాశ్చీ సప్తకీరశనా త
థా॥౩౬౮॥ (స్త్రీభే) సార
సనం చాథ

(పుంస్కట్యాం) శృ
భలం (త్రిషు) ।

పాదాబ్జదం తులార్యో
టిర్నశ్చోరో నూపురో౭
(స్త్రీయామ్) ॥ ౩౬౯॥
హంసకకి పాదకటకగ్ని
Ornament of the feet.

కిశ్కిణీక్షుద్రఘణ్టికా

(త్వ క్ఫల క్రిమి గో
మాణి) వస్త్రయోని

(ర్దశ త్రిషు) ॥ ౩౭౦ ॥
వాల్యం డౌమాది
ఫాలంతు కార్పాసం
బాదరం (చతత్) ।

కాశేయం (క్రిమికో
శోత్థం)

అజ్ఞులిముద్రా॥సీ॥౧- సాక్షరా = అక్షరము
లతోఁగూడిన, సా = ఆయుంగరముపెరు, ముద్దు
టుంగరము. A seal-ring.

కజ్జుణమ్॥ష్ప॥-కరభూషణమ్॥స॥౧-మౌక్తకాదు
లతోఁగూడినకడియముపేళ్లు. A wrist ornament.

మేఖలా-కాశ్చీ [పా] కాంచీ-సప్తకీ-రశనా
[పా]రసనా॥సీ॥-సారసనమ్॥స॥ఇవి, స్త్రీకట్యామ్=
స్త్రీలయొక్క ౫ విధములయిన మొలనూళ్లపేళ్లు.
వానికి వరుసగా, ౮, ౧, ౭, ౧౬, ౩-సరములుం
డును. A woman's girdle.

శృభలమ్॥త్రి॥౧= పుంస్కట్యామ్ = పురుషుని
మొలనూలుపేరు. A man's belt.

పాదాబ్జదమ్॥ స॥-తులార్యోటిః॥ సీ॥-నుష్ణీరః॥
ష్ప॥-నూపురః॥ ష్ప॥ - హంసకః-పాదకటకః॥ పు॥
౬-అందెపేళ్లు. ఇచటకొందఱుపాదాంగదతులా
కోటిశబ్దములు పెండెరముపేళ్లనియు, హంసకపా
దకటకశబ్దములు కాలిసొప్పుపేళ్లనియు పలికిరి.

కిశ్కిణీ-క్షుద్రఘణ్టికా॥సీ॥ ౨ - చిఱుగంటల
పేళ్లు, గజ్జెలును. Bells or tinkling ornaments.

త్వక్=నార, ఫలమ్=కాయ, క్రిమిః=పురుగు,
రోమ॥న్॥=వెండ్రుకలు. ఈ రను, వస్త్రయోనిః=
వస్త్రమునకుఁ గారణములు. Materials of cloth.

ముందుఁజెప్పఁగలవాల్చాదిశబ్దములు౧౦॥త్రి॥
వాల్యమ్-డౌమమ్॥౨-నారచీర. Made of bark.

ఫాలమ్-కార్పాసమ్-బాదరమ్॥౩-నూలుచీర
పేళ్లు. Made of cotton.

కాశేయమ్॥౧-క్రిమికోశోత్థమ్ = పురుగులచే
తనైన బుట్టలనూలుచేతఁ జేయఁబడినపట్టుచీర
మొదలగువానిపేరు. Silken.

రాజ్ఞవం (మృగరో
మజమ్)॥32౧॥ Wollen.

అనాహతం నిష్ప్రవా
ణి తస్త్రకం (చ నవా
మృరే) ।

(తత్సా) దుద్గమనీ
యం (యద్ధౌతయోర్వ
స్త్రయో ర్యగమ్)॥

పత్తోర్ణం ధౌతకౌశే
యం

(బహుమూల్యం) మ
హాధనమ్ ।

క్షౌమందుకూలం(స్యా)

(ద్వేతు) నివీతం ప్రా
వృతం (త్రిమ)॥ 323॥

(స్త్రీయాం బహుత్వే
వస్త్రస్య) దశా స్ఫు
ర్వస్త్రయో ద్వయోః ।

దైర్ఘ్య మాయామ
ఆరోహాకి

పరిణాహూ విశాల
తా॥ 32౪॥

పటచ్చరంజీర్ణవస్త్రం
(సమా)న క్తకకర్పణా

వస్త్ర మాచ్ఛాదనం
వాస శ్చేలం వసనమం

రాజ్ఞవమ్॥౧-మృగరోమజమ్=మృగరోమము
లచేఁజేయఁబడిన శాలూలు మొదలగువానిపేరు.

అనాహతమ్-నిష్ప్రవాణి-తస్త్రకమ్॥3-నవా
మృరే=క్రొత్తచీరపేళ్లు. New and unbleached
cloth.

ఉద్గమనీయమ్॥న॥ ౧-ధౌతయోః=ఉదుకఁబడి
న,వస్త్రయోః=వస్త్రములయొక్క, యుగంతత్ =
జంటపేరు. A pair of bleached cloths.

పత్తోర్ణమ్ ॥న॥ ౧- ధౌతకౌశేయమ్=కడిగిన
పట్టుచీర మొదలయినవానిపేరు. Bleached silk.

మహాధనమ్॥న॥ ౧-బహుమూల్యమ్=గొప్ప
వెలగలచీరపేరు, దౌడ్లవెలగలవస్తువులకన్నిటికిని
పేళ్లని కొందఱందురు. Anything precious.

క్షౌమమ్ [ప్రా] క్షోమమ్-దుకూలమ్॥న॥ ౨-
వెలిపట్టుచీరపేళ్లు, తెల్లనివలువయును. wove silk.

నివీతమ్-ప్రావృతమ్॥త్రి॥ ౨- కప్పకొనుకోక
పేళ్లు. A veil or mantle.

దశాః॥ సీ, బ॥-వస్త్రాః॥ పృ॥ ౨-వస్త్రస్య =
వస్త్రముయొక్క కొనపేళ్లు, బద్దె. Ends of a
cloth.

దైర్ఘ్యమ్॥న॥-ఆయామః-ఆరోహా[ప్రా]ఆనా
హాః॥పు॥3-నిడుపుపేళ్లు. Length.

పరిణాహాః॥పు॥-విశాలతా ॥ సీ॥ ౨-వెడల్పు
పేళ్లు. Width. [నుపేళ్లు. Old cloth.

పటచ్చరమ్-జీర్ణవస్త్రమ్॥న॥ ౨- పాతవస్త్ర
నక్తకః-కర్పటః॥పు॥౨-చినిగినవస్త్రముపేళ్లు.
మాసినకోకయనియు. Dirty or tattered cloth.

వస్త్రమ్, ఆచ్ఛాదనమ్-వాసః॥ న॥-చేలమ్-
వసనమ్-అంశుకమ్॥న॥ ౬-కోకపేళ్లు. నక్తకశబ్ద

శుకమ్॥ 32౫॥

సుచేలకః పటో౭

(స్త్రీస్యాత్)

వరాశిః స్థూలశాటకః ।

నిచోలః ప్రచ్ఛదపట

(సప్తమా) రల్లకకమ్బతా॥

అస్తరీయోపసంవ్యాస
పరిధానాన్యధోంశుకే ।

(ద్వా) ప్రావారోత్త

రాసక్లా (సప్తమా) బృహ
తికా(తథా)॥ 32౭॥ సం

వ్యాసముత్తరీయంచ

చోలః కూర్పాసకో౭

(స్త్రీయామ్) ।

నీశారః(స్నాన్యత్పా)వ

రణే హిమానిలనివార

ణే॥ 32౮॥

(అర్ధోరుకం వరస్త్రీ

ణాంస్యా) చ్చణ్డాతక

(మంశుకమ్) ।

(స్యాత్త్రి) ష్వాప్రప

దీనం(తత్పా)ష్వాత్యా

ప్రపదంహియత్)॥

32౯॥

(అస్త్రీ) వితాన ము

ల్లోచో

దూష్యాద్యం వస్త్ర

ముమోదలు ౮ యుకోక పేళ్లనికొండలు. Cloth.

సుచేలకః॥పు॥-పటః॥ష్వ॥౨-మంచికోక పేళ్లు.

Fine cloth.

వరాశిః [పా] వరాసిః-స్థూలశాటకః॥పు॥౨-

ముదుగుకోక పేళ్లు. Coarse cloth.

నిచోలః-ప్రచ్ఛదపటః॥పు॥౨-పలుపుపైఁబ

లుచుకోక పేళ్లు. A cover or wrapper.

రల్లకః-కమ్బలః॥పు॥౨-కంబళిపేళ్లు. A blanket.

అస్తరీయమ్-ఉపసంవ్యాసమ్-పరిధానమ్-అధిధో

శుకమ్॥న॥౮-కట్టువస్త్రముపేళ్లు. Lower garment.

ప్రావారః-ఉత్తరాసక్లా॥పు॥-బృహతికా॥స్త్రీ॥-

సంవ్యాసమ్-ఉత్తరీయమ్॥న॥౫-ఉత్తరీయము

పేళ్లు. పైనివేసికొను సంగవస్త్రము. Upper

garment.

చోలః॥పు॥-కూర్పాసకః॥ష్వ॥౨-స్త్రీపురుషు

లకుబుసముపేళ్లు. అవిక పేళ్లనికొండలు. A bodice.

నీశారః॥పు॥౧-హిమానిలనివారణే = మంచు

నుగాలినిపోఁగొట్టు, ప్రావరణే = పచ్చడముపేరు.

A warm cloak.

చణ్డాతకమ్॥ష్వ॥౧-వరస్త్రీణామ్=వారస్త్రీలంగు

క్త, అర్ధోరుకమ్=తొడలనుసగముకప్పుచున్న, అం

శుకమ్=వస్త్రముపేరు. చల్లాడము. A petticoat.

ఆప్రపదీనమ్॥త్రి॥౧-యత్=ఏవస్త్రము, ఆప్ర

పదమ్=మీఁగాలువఱకు, ప్రాప్నోతి = వ్యాపించు

నో, తత్=ఆవస్త్రముపేరు. అంగీ పావడము

దలైనది. A dress reaching to the feet.

వితానమ్॥ష్వ॥-ఉల్లోచః [పా] ఉల్లోభః॥పు॥

౨-మేల్కట్టుపేళ్లు, చండవ. An awning.

దూష్యామ్-వస్త్రవేశ్మ॥న॥౯-అను ఆద్య

వేశ్మని ।

ప్రతిసీరా యననికా
స్యాత్తిరస్థరిణీ(చసా)॥
పరికర్తాఽనంస్కారః
Personal decoration.

(న్యా) న్నార్తి ర్నా
మృజా ।

ఉద్వర్త నోత్సాదనే
(ద్వేసమే)

ఆప్లానఆప్ల నః॥౩౮౧॥
స్నానం

చర్పాతు చార్చిక్యం
స్థానకో౭

ధ ప్రబోధనమ్ | అను
బోధః

Reviving the scent
of a perfume.

ప త్ర లేఖా పత్రాఙ్గులి
(రిమే సమే)॥ ౩౮౨॥

తమాలపత్ర తిలక
చిత్ర కాణి విశేషకమ్ ।
(ద్వితీయం చ తురీయం
చ నస్త్రీయా)

(మధ) కుంజుమమ్ ॥
౩౮౩॥ కాశ్మీరజన్తాగ్ని
శిఖం వరం బాహ్లాకపీత

పదముచేఁ బటకుటీరాదిశబ్దములును గుఱారము
పేళ్లు. A tent.

ప్రతిసీరా-యననికా [పా] జవనికా-తిరస్క
రిణీ॥సీ॥౩- తెరబట్ట పేళ్లు. A screen.

పరికర్త॥న్, న॥-అఙ్గనంస్తారః॥పు॥౨-చందన
కుంకుమాదులచే దేహము నలంకరించుకొనుట.

మార్తిః-మార్జనా-మృజా॥సీ॥౩- దేహమునం
దలిముఱికిపోఁగొట్టుటపేళ్లు. Cleaning the body.

ఉద్వర్తనమ్-ఉత్సాదనమ్॥న॥ ౨-నలుఁగు
పేళ్లు. Cleaning with perfumes.

ఆప్లానః-ఆప్లనః॥పు॥-స్నానమ్ ॥న॥ ౩- స్నాన
ముపేళ్లు. Bathing.

చర్పా॥సీ॥-చార్చిక్యమ్॥న॥- స్థానకః॥పు॥౩-
కుంకుమముమొదలైనవానిపూఁత పేళ్లు. Smearing
the body with fragrant unguents.

ప్రబోధనమ్॥న॥- అనుబోధః॥పు॥౨-సుగంధ
ద్రవ్యములయందు నణఁగియున్న పరిమళమును
తైలాదులచే స్రుకాశింపఁజేయుట.

పత్ర లేఖా [పా] పత్ర గేఖా-పత్రాఙ్గులిః॥ సీ॥
౨- స్త్రీల స్తనాదులయందు కస్తూరికాదులచేన్ద్రా
యఁబడు మకరికాపత్రాదులపేళ్లు. Delineations
with saffron &c on the breast, Cheeks, &c.

తమాలపత్రమ్॥న॥-తిలకమ్॥న్న॥-చిత్రకమ్
॥న॥-విశేషకమ్ ॥న్న॥ ౪- నెసఁగిబొట్టుపేళ్లు, A
beauty-spot on the forehead.

కుంజుమమ్-కాశ్మీరజన్త॥న్॥-అగ్నిశిఖమ్-
వరమ్-బాహ్లాకమ్-పీతనమ్- రక్తమ్ - సంకోచపి
శునమ్[చ]సంకోచమ్-పిశునమ్-ధీరమ్ [పా] వీర

నేర క్తసంకోచపిశునం
ధీరలోహితచందనమ్ ||

లాక్షా-రాక్షాజతు(క్షీ
ణే) యావౌఽలక్ష్మోద్భ
మామయః |

లవణం దేవకుసుమం
శ్రీసంజ్ఞ

(మథ)జాపకమ్|| ౩౮౫||
కాలీయకంచ కాలాను
సార్యంచా

(ధనమార్థకమ్) | ఎంశ
కాగురు రాజార్హ లో
హక్రిమిజ జోజ్జకమ్||

కాలాగు ర్వగురుః

(స్వాత్త) స్తజ్జల్యా (మ
ల్లి గన్ధియత్) |

యక్షధూపస్సర్జరసో
ఽరాల సర్వరసావపి ||
౩౮౬|| బహురూపోఽ

(వ్యధ)వృకధూపకృత్రి
మధూపకౌ |

తురుష్కుః పిణ్డక సి
హ్లా యావనోఽప్య
ధ

పాయసః|| ౩౮౭|| శ్రీ
వాసో వృకధూపోఽపి
శ్రీవేష్టసరలద్రవౌ |

మృగనాభి ర్మృగమ

రమ్-లోహితమ్-చందనమ్[ప] లోహితచందనమ్||
న||౧౧-కుంకుమపువ్వుపేళ్లు. Saffron.

లాక్షా-రాక్షా[పా] రక్షా||సీ||-జశు||న||-యా
వః-అలక్తః- ద్రుమామయః ||పు|| ౬ - లక్ష్మ పే
ళ్లు. Lac.

లవణమ్-దేవకుసుమమ్ - శ్రీసంజ్ఞమ్||న|| ౩-
క రాపువుపేళ్లు. లవంగము. Cloves.

జాపకమ్ [పా] జాయకమ్-కాలీయకమ్-కా
లానుసార్యమ్||న||౩-పచ్చనంటిగంధముపేళ్లు, న
ల్లనిగంధద్రవ్యమని కొందఱు.

వంశకమ్[పా]వంశికమ్-అగురు-రాజార్హమ్-
లోహమ్-క్రిమిజమ్-జోజ్జకమ్|| న|| ౬ - అగురుపే
ళ్లు. A gallochum.

కాలాగురు||న||-అగురుః||పు|| ౨-కృష్ణాగురువు.
Black gallochum.

మజ్జల్యా||న||౧ - మల్లెపువ్వులవాసనగల కృ
ష్ణాగురుపేరు. A fragrant sort.

యక్షధూపః-సర్జరసః- అరాలః [ప] రాలః-
సర్వరసః-బహురూపః||పు||౫ - సజ్జరసముపేళ్లు.
Resin.

వృకధూపః-కృత్రిమధూపకః||పు|| ౨- అనేక
పరిమళవస్తువులచే జేయఁబడినధూపముపేళ్లు.
Compounded perfume.

తురుష్కుః-పిణ్డకః-సిహ్లాః-యావనః||పు||౪-తు
రుష్కుదేశమునందుఁ బుట్టు అందుగుబంకపేళ్లు.
Incense.

పాయసః-శ్రీవాసః - వృకధూపః-శ్రీవేష్టః-స
రలద్రవః|| పు|| ౫ -సరళదేవదారువులబంకపేళ్లు.
Turpentine.

మృగనాభిః||పు||-మృగమదః||పు||- కస్తూరీ||సీ||

దశ కస్తూరీ చాధ

కోలకమ్ ౩౮౯॥ త
కోలకమ్ కోశఫల

(మథ)కర్పూర(మస్త్రీ
యామ్)ఘనసారశ్చంద్ర
(సంజ్ఞ) స్థితాభాహి
మవాలుకా ॥గంధసారో
మలయజో భద్రశ్రీ శ్చ
స్తనోఽ (స్త్రీయామ్)।

తైలపర్ణిక గోశీర్వాహ
రిచందన (మస్త్రీయామ్)॥

౩౯౧॥

తిలపర్ణి తు పత్రాజ్ఞం
రజ్జనం రక్తచందనమ్ ।
కుచందనం

(చాధ) జాతికోశ జాతి
ఫలే (సమే)॥ ౩౯౨॥

(కర్పూరాగరుకస్తూరీ
తక్రొలై) ర్యక్షకర్దమః।

గాత్రానులేపనీ వర్తి
ర్వర్ణకం (స్యా) ద్విలేప
నమ్॥ ౩౯౩॥

| Perfume for the person

చూర్ణాని వాసయో

౩-కస్తూరిపేళ్లు. Musk.

కోలకమ్-తక్రొలకమ్[పా]కంకోలకమ్ [పా]
కక్రొలకమ్-కోశఫలమ్॥న॥ ౩-తక్రొలపుచెట్టు
పేళ్లు. దానియొక్క ఫలమనికొందలు. Bdellium.

కర్పూరమ్॥ప్ప॥ - ఘనసారః - చంద్రః - సి
తాభః[పా]స్థితాభః॥పు॥-హిమవాలుకా॥సీ॥ ౫-
కర్పూరముపేళ్లు. Camphor.

గంధసారః-మలయజః-భద్రశ్రీః॥ పు॥-చందనః॥
ప్ప॥ ౮-చందనముపేళ్లు. Sandal wood.

తైలపర్ణికమ్॥ న॥ ౧-మిక్కిలిచల్లనైన తెల్ల
చందనము, white & cool sort. గోశీర్వామ్॥ న॥
౧-మిక్కిలి వాసనగలచందనము, very fragrant
sort. హరిచందనమ్॥ప్ప॥౧-మామిడిపండువాసన
గల పసుపువన్నె చందనము, yellow sort smell-
ing like a ripe mango. ఈ ౩ ను పసుపువన్నె
చందనము పేళ్లుని కొందలు.

తిలపర్ణి॥సీ॥ [ప] తిలపర్ణి॥న్,పు॥-పత్రాజ్ఞమ్-
రజ్జనమ్-రక్తచందనమ్-కుచందనమ్॥ న॥ ౫-ఎఱ్ఱని
చందనము పేళ్లు, Red sanders.

జాతికోశమ్-జాతిఫలమ్॥ న॥ ౨-జాజికాయ
పేళ్లు. Mace.

యక్షకర్దమః॥పు॥౧-కర్పూరాగరు కస్తూరీతక్రొల
ములతోఁగూడినగంధముపేరు. Perfumed paste.

గాత్రానులేపనీ-వర్తిః ॥ సీ ॥ ౨-సుగంధద్ర
వ్యములను జేర్చి మెదిపినముద్ద పేళ్లు. వర్ణకమ్-విలేప
నమ్॥ న॥ ౨-మైపూతకై మెదిపినగంధాదుల
పేళ్లు. కొందటి నాలుగును మైపూతయనిరి.

చూర్ణమ్॥న॥-వాసయోగః॥పు॥ ౨-గంధపాడి

గా స్ఫుర్య

భావితం వాసితం (త్రి
మ) | (సంస్కారో గన్ధ
మాల్యాద్యై ర్యసాస్య
త్త) దధివాసనమ్ ||

3౯౪ ||

మాల్యం మాలా స్ర
జౌ (మూర్ధ్ని)
(కేశమధ్యేతు) గర్భ
కః |

ప్రభ్రష్టకం (శిఖాల
మ్బి)
(పురోన్యస్తం) లలా
మకమ్ || 3౯౫ ||

ప్రాలమ్బ (మృజులమ్బి
స్యా త్కణ్ఠాత్)

వై కక్షకం (తుతత్ |
య త్తిర్యక్ షీప్తము
రసి)

(శిఖాస్వా) పీడ శేఖ
రా || 3౯౬ ||

రచనాస్యాత్పరిస్పన్ద
Decoration of hair.

ఆభోగః పరిపూర్ణ
తా | Completion.

ఉపధానం తూపబర్హః

పేళ్లు. Perfumed powder. [ప్రపేళ్లు. Perfumed.

భావితమ్-వాసితమ్-|| త్రి || ౨-వాసనగట్టినవస్తు
అధివాసనమ్ || స || ౧-గన్ధమాల్యాద్యై ర్యః=గం
ధమాల్యాదులచే వస్త్రాదులకు, యః సంస్కారః
స్యాత్=ఏసంస్కారముగలదో, తత్=దానిపేరు.

Adjusting with perfumes.

మాల్యమ్ || స ||-మాలా-స్రక్ || జ్, సీ || 3-మూ

ర్ధ్ని=శిరస్సునందలి పువ్వులదండపేళ్లు. A chaplet.

గర్భకః || పు || ౧ - కేశమధ్యే = వెండ్రుకలలో
బయటికి తెలియనట్లు ముడిచిన పూదండ పేరు.

A chaplet worn in the hair.

ప్రభ్రష్టకమ్ || స || ౧-శిఖాలమ్బి = సిగనువ్రేలెడి
పూదండ పేరు. Suspended from the middle lock.

లలామకమ్ || స || ౧-పురోన్యస్తమ్ = నెనటి
మీఁదఁ బడునట్లు నుందుగట్టిన పూదండ పేరు.

Falling over the forehead.

ప్రాలమ్బమ్ || స || ౧-కణ్ఠాత్ = మెడనుండి, ఋజు
లమ్బి = చక్కఁగాఱొమ్మునవ్రేలు పూదండ పేరు.

Hung round the neck.

వై కక్షకమ్ [పా] వై కక్ష్యకమ్ || స || ౧-ఉరసి=

ఱొమ్మున, తిర్యక్ = జంఁదెమున లెనడ్డముగా, షీప్తం =

వైచికోన్న, తత్ = ఆపూదండ పేరు. Worn as a scarf.

ఆపీడః - శేఖరః || పు || ౨-శిఖాసు=శిఖమీఁదఁ

జట్టఁబడిన పూదండ పేరు. Tied on the crest.

రచనా|| సీ || - పరిస్పన్దః || పు || ౨-మాల్యాదులచే

నైన శృంగార విశేషమును బుట్టించుట పేళ్లు.

ఆభోగః || పు || - పరిపూర్ణ తా || సీ || ౨-(వస్తువులయొక్క

గానిగుణాదులయొక్క గాని) నిండియుండుట పేరు.

ఉపధానమ్ || స || - ఉపబర్హః || పు || ౨-తలగడ.

A Pillow,

శయ్యాయాం శయనీ
యవత్ ॥౩౯౭॥శయనం

మచ్చపర్యజ్ఞ పల్య
జ్ఞాఖిట్వయా(సమాః).

గేన్దుకః కన్దుకో
దీపః ప్రదీపః

పీఠమాసనమ్ ॥ ౩౯౮॥

సముద్గక సంపుటకః

ప్రతిగ్రాహః పతద్ధ్ర
హః।

ప్రసాధనీ కజ్జతికా
పిష్టాతః పటవాసకః॥

౩౯౯॥

దర్పణేముకురాదర్శా

వ్యజనంతాలవృత్తకం।

ఇతి మనుష్యవర్గః.

సంతతిర్గోత్రజననకు
లాన్యభిజనాన్వయా ॥
౪౦౦॥ వంశోన్వయా
యస్సన్తానో

వర్ణా (స్సుర్వ ర్భా)హ్న
ణాదయః। [విప్రక్షత్రి
య విట్కూద్రాశ్చతు
ర్వర్ణ్యమితిస్మృతం]।

రాజబీజీ రాజవంశ్యో

శయ్యాసీ॥-శయనీయమ్-శయనమ్॥ న॥ ౩-ప

ఋపు పేళ్లు, పానుపు. A bed.

మచ్చః-పర్యజ్ఞః-పల్యజ్ఞః॥పు॥-ఖిట్వాసీ॥
౪-మంచముపేళ్లు. A bedstead. [to play with.

గేన్దుకః-కన్దుకః॥పు॥౨-చెండుపేళ్లు, బంతి. A ball
దీపః-ప్రదీపః॥పు॥౨-దీపముపేళ్లు. A lamp.

పీఠమ్-ఆసనమ్॥న॥౨-పీటపేళ్లు. A stool.

సముద్గకః - సంపుటకః॥ పు॥ ౨-కరాటము
పేళ్లు. సంపుటము. A casket.

ప్రతిగ్రాహః-పతద్ధ్రహః॥పు॥౨-తమ్మపడిగము
పేళ్లు. A spitting pot. [A comb.

ప్రసాధనీ-కజ్జతికా॥ సీ॥ ౨-దువ్వెన పేళ్లు,
పిష్టాతః-పటవాసకః॥ పు॥ ౨-చీరలు వాసన

కట్టు ద్రవ్యముపేళ్లు. Perfumed powder.

దర్పణః-ముకురః [పా] మకురః-ఆదర్శః॥పు॥
౩-అద్దముపేళ్లు. A mirror. [పేళ్లు. A fan.

వ్యజనమ్. తాలవృత్తకమ్॥ న॥ ౨-విసనకట్టి

మనుష్యులతో, జేరిన పదనమూహముముగిసెను.

సంతతిః॥సీ॥-గోత్రమ్-జననమ్-కులమ్॥న॥-అ
భిజనః-అన్వయః-వంశః-అన్వయాయః-సంతానః
॥పు॥౯-వంశముపేళ్లు. Race or lineage.

వర్ణః ॥ పు॥ ౧ - జాతిపేరు. Tribe or class.
బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యశూద్ర వర్ణములు
గూడి చాతుర్వర్ణ్యమనబడును.

రాజబీజీ॥న్॥-రాజవంశ్యః॥ పు॥ ౨-రాజవంశము
న బుట్టినవాడు. Sprung from a royal family.

బీజ్య స్తుకులసమ్భవః॥
రంగ॥

మహాకుల కులీనార్య
సభ్య సజ్జన సాధవః ।

బ్రహ్మచారీ గృహీ వా
న ప్రస్థో భిక్షు

(శ్చతుష్టయే)॥రం ౨॥
ఆశ్రమో౭(స్త్రీ)

ద్విజాత్యగ్రజన్త భూ
దేవ బాడబాః॥ విప్రశ్చ
బ్రాహ్మణో౭

(సౌ) షట్కర్మా (యా
గాదిభి ర్యుతః)॥ రం ౩॥

విద్వాన్విపశ్చిద్దోషజ్ఞః
సన్ సుధీః కోవిదో బు
ధః॥ ధీరోమనీషీ జ్ఞః స్రా
జ్ఞ స్సంఖ్యావాస్పన్దితః
కవిః॥ రం ౪ ॥ ధీమాన్
సూరిః కృతీ కృషిర్బ
వర్ణో విచక్షణః॥ దూర
దర్శీ దీర్ఘదర్శీ

శ్రోత్రియ శ్చాన్దసా

బీజ్యః-కులసంభవః॥ పు॥ ౨-ఏదై న నైకవంశము
నందుఁబుట్టినవాఁడు. Sprung from any family.

మహాకులః- కులీనః- ఆర్యః-సభ్యః-సజ్జనః-
సాధుః॥పు॥౬-మంచికులమునఁబుట్టినవానిపేళ్లు.
Of honorable parentage.

బ్రహ్మచారీ॥న్ ॥ - గృహీ॥న్ ॥ - వాన ప్రస్థః॥-
భిక్షుః॥ పు॥ ఈరనా వరుసగా బ్రహ్మచారికిని (the
unmarried religious student), గృహస్థునకును
(the married householder), తపస్వికిని (the
hermit), సన్యాసికిని (the ascetic) పేళ్లు.

ఆశ్రమః॥ ష్ట॥౧-ఇది, చతుష్టయే=బ్రహ్మచర్య
ముమొదలగు నాల్గింటికినిపేరు. Religious state.

ద్విజాతిః-అగ్రజన్తా॥న్ ॥-భూదేవః-బాడబః॥-
విప్రః-బ్రాహ్మణః॥పు॥ ౬-బ్రాహ్మణునిపేళ్లు. A man
of the sacerdotal class. ద్విజః-ద్విజన్తా, అనియును.

షట్కర్మా॥న్ , పు॥ ౧-యాగాదిభిః= యజన
(Sacrifice), యాజన (assisting to sacrifice),
అధ్యయన (study), అధ్యాపన (teaching), దాన
(benefaction), ప్రతిగ్రహ (accepting alms), ము
లతో, యుతః=కూడిన, అసౌ=బ్రాహ్మణునిపేరు.

విద్వాన్॥న్ ॥-విపశ్చిత్॥త్ ॥-దోషజ్ఞః - సన్ ॥
త్ ॥-సుధీః-కోవిదః-బుధః-ధీరః-మనీషీ॥న్ ॥-జ్ఞః-
ప్రాజ్ఞః-సంఖ్యావాన్॥త్ ॥-పణ్డితః-కవిః-ధీమాన్ ॥
త్ ॥-సూరిః [ప] సూరీ ॥న్ ॥-కృతీ॥న్ ॥-కృష్టిః-
లబ్ధవర్ణః-విచక్షణః॥ పు॥ ౨౦-విద్వాంసునిపేళ్లు,
Wise or learned man. దూరదర్శీ॥న్ ॥-దీర్ఘదర్శీ॥
స్, పు॥ ౨-దూరపు ఆలోచనగలనాని పేళ్లు,
Provident. ఈ ౨౨ను విద్వాంసునిపేళ్లనియు.

శ్రోత్రియః-శాన్దసః॥ పు॥ ౨-వేదముఁబడివిస

(సమా॥)	౪౦౫॥	వానిపేళ్లు. A priest conversant with scripture.
ఉపాధ్యాయోఽధ్య		ఉపాధ్యాయః-అధ్యపకః॥ పు॥ ౨-వేదముఁ
పఠో ౭		జదివించువానిపేళ్లు. A teacher.
(ధన్యాన్ని పేకాదికృ)		గురుః॥ పు॥ ౧-నిషేకాదికృత్ = గర్భాధానము
ద్గురుః॥		పుంసవనము మొదలయిన కర్తములను చేయించు
		తండ్రి పేరు. A spiritual parent.
(మస్త్రవ్యాఖ్యా కృ)		ఆచార్యః॥ పు॥ ౧ - మస్త్రవ్యాఖ్యాకృత్ =
దాచార్య	An in-	కల్పసూత్ర సహితముగా వేదముఁజదివించి దాని
structor in holy writ.		యర్థమును తెలియఁజెప్పవాని పేరు.
ఆదేష్టా (త్వధ్వరే)		ఆదేష్టా॥ ఋ, పు॥ ౧-అధ్వరే = యజ్ఞవిషయమయిన
వ్రతీ॥ ౪౦౬॥	యష్టాచ	యుపదేశముఁజేయువాని పేరు. వ్రతీ॥ ౧-యష్టా॥
యజమానశ్చ		ఋ॥-యజమానః॥ పు॥ ౩-యజ్ఞముఁ జేయువాని
		పేళ్లు. ఈ ౪ శబ్దములును యజ్ఞకర్త పేళ్లనికొందఱు.
(ససోమవతి) దీక్షితః॥		దీక్షితః॥ పు॥ ౧-సోమవతి = సోమముగలయజ్ఞ
		మునందుక ర్తయైన, సః = వాని పేరు.
ఇజ్యాశీలో యాయ		ఇజ్యాశీలః-యూయజూకః॥ పు॥ ౨-పలుమా
జూకో		ఱు యజ్ఞము జేయుస్వభావముగలవాని పేరు.
యజ్వా(తు విధి నే		యజ్వా॥ ౧, పు॥ ౧ - విధినా = యథాశాస్త్రము
ప్రవాన్)॥	౪౦౭॥	గా, ఇప్రవాన్ = యజ్ఞము చేసిన వాని పేరు,
(సగీష్వతీప్త్యా) స్థపతిః		స్థపతిః॥ పు॥ ౧-గీష్వతీప్త్యా = బృహస్పతి పేరుగల
		ఇప్తి చేతయజ్ఞము చేసిన వాని పేరు.
సోమపీఢీతు సోమపః॥		సోమపీఢీ॥ ౧, [పా] సోమపీఠీ॥ ౧-సోమపః॥ పు॥
		౨-యజ్ఞము చేసి సోమపానముం జేసిన వాని పేళ్లు.
సర్వవేదా (స్స యేనే		సర్వవేదాః॥ ౧, పు॥ ౨ - సర్వస్వదక్షిణః = తన
ష్టో యాగ స్సర్వస్వద		సామ్యంతయు దక్షిణగాఁగల విశ్వజిత్తు మొదలయి
క్షిణః)॥	౪౦౮॥	న, యాగః = జన్మము, యేన = ఎవని చేత, ఇష్టః = చే
		యఁబడినదో వాని పేరు.
అనూచానః (ప్రవచ		అనూచానః॥ పు॥ ౧-గురోః = ఒక గురువువలన,
నే సాజ్ఞేఽనీతీ గురో		సాజ్ఞేప్రవచనే = పడంగములతోఁగూడిన వేదము

స్తు యః)।

(లబ్ధానుజ్ఞ) స్సమా
వృత్తిః

సుత్వా (త్వభివవే కృ
తే)॥ రం॥

ఛాత్రాస్తేవాసినా శి
ష్యే

శైక్షాః ప్రాథమకల్పి
కాః।

(ఏకబ్రహ్మవ్రతాచా
రా మిథ) స్సబ్రహ్మచా
రిణః॥ రం॥

సతీర్థ్యా స్త్యైకగురవ
Spiritual brethren.

(శ్చితవా నగ్ని) మగ్ని
చిత్ ।

(పారం పర్యోపదేశే
స్యా) దైతి హ్య మితి
హాఽ(వ్యయమ్)రం॥

ఉపజ్ఞా(జ్ఞానమాద్యం
స్యాత్)

(జ్ఞాత్వాఽరమ్భ)ఉప
క్రమః ।

యజ్ఞస్ససౌఽధ్వరో
యాగ స్సప్తతస్తుర్

నుజెప్పఁగా, అధీతీయః=చదివినవాని పేరు.

సమావృత్తిః॥పు॥ ౧-లబ్ధానుజ్ఞః = వేదాధ్య
యనము చేసిన వెనుక గురువుచేత గృహస్థాశ్రమ
ముకొఱకుననుమతిఁబొందిన వాని పేరు.

సుత్వా॥ న్, పు॥ ౧ - అభివవేకృతే=జన్మము
నందలి సోమలతనుకొట్టి పిడిచినవాని పేరు.

ఛాత్రః - అస్తేవాసీన్॥-శిష్యః॥ పు॥ ౩ - శి
ష్యుని పేళ్లు. A pupil.

శైక్షాః-ప్రాథమకల్పికః॥పు॥ ౨-అపుడువ చదు
నారంభించిన శిష్యునిపేళ్లు. A novice in Vedas.

సబ్రహ్మచారీన్, పు॥ ౧ - ఒక గురువు నొద్ద నొక
వేదము చదువ నొక వ్రతమునే యాచరించువారికి
తమలోఁ దమకు పేరు. Fellow Students.

సతీర్థ్యాః-ఏక గురుః॥పు॥ ౨-ఒక గురువు నొద్ద వేద
ముగాని మఱియొక విద్యగాని చదువునారి పేళ్లు.

అగ్నిచిత్ ॥పు॥ ౧-అగ్నిం చితవాన్ = అగ్ని
చయనము చేసినవానిపేరు, ఆహితాగ్ని. On who
has consecrated the sacrificial fire.

ఐతిహ్యమ్॥న॥-ఇతిహా॥అవ్య॥౨-పారంపర్యో
పదేశే=పారంపర్యము చేత వచ్చిన యుపదేశము
పేళ్లు. Traditional instruction.

ఉపజ్ఞా॥ నీ॥ ౧ - ఆద్యంజ్ఞానమ్=ఉపదేశము
లేక తనంతటనేమొదటఁ బుట్టినజ్ఞానము పేరు,
Untaught knowledge.

ఉపక్రమః॥ పు॥ ౧-జ్ఞాత్వా=ఇదియాలాగున
సిద్ధించునని యుపాయముదెలిసి, ఆరమ్భః=ఆరం
భించుటకు పేరు. Deliberate commencement.

యజ్ఞః- సపః- అధ్వరః- యాగః-సప్తతస్తుః-
మఘః [పా] మఖః - క్రతుః॥పు॥ ౭ - యజ్ఞము

ఘృక్రతుః॥ ౪౧౨॥

(పాఠోఽహూమ శ్చా
తిథీనాం సపర్యా తర్ప
ణం బలిః॥ ఏతేపఞ్చ) మ
హాయజ్ఞా బ్రహ్మయజ్ఞా
దినామకాః॥ ౪౧౩॥

పేళ్లు. A sacrifice.

పాఠః = వేదపాఠము, study of scripture.
ఁహూమః = వైశ్వదేవాదిఁహూమము, present-
ing of oblations to the gods. అతిథీనాం సప
ర్యా = అతిథిపూజ, hospitable reception of guests.
తర్పణమ్ = పితృతర్పణము, libation of water to
the manes of ancestors. బలిః = భూతబలి, casting
of food on the ground for gods or mundane
beings. ఏతే = అనునివి, పఞ్చమహాయజ్ఞాః =
పంచమహాయజ్ఞము లనఁబడును. (Five daily
sacrifices) ఇవేవరుసగా, బ్రహ్మయజ్ఞాదినామకాః =
బ్రహ్మయజ్ఞము దేవయజ్ఞము మనుష్యయజ్ఞము
పితృయజ్ఞము భూతయజ్ఞమని పేళ్లుగలవి.

సమజ్యో పరిషద్గోష్ఠీ
సభా సమితి సంసదః॥ ఆ
స్థానీ (క్లిబ) మాస్థానం
(స్త్రీనపుంసకయో) స్స
దః॥ ౪౧౪॥

సమజ్యో-పరిషత్ ॥ ద్-గోష్ఠీ - సభా - సమి
తిః-సంసత్ ॥ ద్-ఆస్థానీ-స్త్రీ-ఆస్థానమ్ ॥ న-సదః॥
న్, స్స ॥ ౯-సామాన్యముగా సభ పేళ్లు. ఆస్థానీ
శబ్దము మొదలు ౩ ను దొరలున్న సభ పేళ్లని కొం
దఁబందురు. An assembly or meeting.

ప్రాగ్వంశః (ప్రాఘ్వి
ర్గేహత్)

A room in front of
the offerings.

సదస్యో విధిదర్శినః॥

ప్రాగ్వంశః ॥ పు॥ ౧ - హవిర్గేహత్ = హవి
స్సులను బెట్టియున్న గృహముకంటె, ప్రాక్ = పూ
ర్వభాగమునందు యజమానుఁడు మొదలయిన
వారుండుట కొఱకునిర్మింపఁబడిన గృహము పేరు.

సదస్యః-విధిదర్శి ॥ న్, పు॥ ౨ - యజ్ఞమునందు
హెచ్చుతక్కువలు రాకుండ కనిపెట్టియున్న ఋత్వి
క్కుల పేళ్లు. By-standers whose business it is to
notice and correct mistakes.

సభాసద స్సభాస్తారా
స్సభ్యా స్సామాజికా
(శ్చతే)॥ ౪౧౫॥

సభాసత్ ॥ ద్-సభాస్తారః - సభ్యః-సామా
జికః॥ పు॥ ౪-సభయందుండువాని పేళ్లు, Mem-
ber of the assembly.

అధ్వ రూపా ద్ధా త్పు
హోతారో (యజు
స్సామర్చిదః క్రమా
త్) ।

(ఆగ్ని ధ్రా ద్యా ధన్వై
ర్వార్యా) ఋత్విజో
యాజకాశ్చ తే॥౪౧౬॥

వేదిః పరిష్కృతా
భూమిః The altar.

(నమే) స్థణిల చత్వరే।

చపాలో యూపకట
కః

కుమ్భా (సుగహనా
వృతిః)॥ ౪౧౭॥

యూపాగ్రం తర్క
(నిర్తస్థ్యదారుణి) త్వ
రణి (ర్ద్వయోః) ।

దక్షిణాగ్ని గార్హ ప
త్యాహవసీయా (త్ర
యోగ్నయః)॥౪౧౮॥
(అగ్నిత్రయమిదం)
త్రేతా

ప్రణీత (సంస్కృత)

అధ్వర్యుః - ఉద్ధాతా॥ఋ॥- హోతా॥ఋ,
పు॥ ఈ 3 ను, క్రమాత్ = వరుసగా, యజుస్సా
మర్చిదః=యజుర్వేదమును సామవేదమును ఋ
గ్వేదమును నెఱిగినఋత్విక్కులపేళ్లు. Reciters
of the prayers.

ఋత్విక్॥జ్॥-యాజకః॥పు॥౨ - ధన్వైః=య
జ్ఞకర్తృధనముచేత, వార్యాః=వరింపఁదగిన, ఆగ్ని
ధ్రాద్యాః = అగ్నిధ్రుఁడుమొదలయిన పదునా
ర్వుఁలకును పేళ్లు. Officiating priest.

వేదిః[పా]వేదీ॥సీ॥౧ - పరిష్కృతా=యజ్ఞము
కొఱకు పరిష్కరింపఁబడిన భూమిః=భూమిపేళ్లు.

స్థణిలమ్-చత్వరమ్॥న॥ ౨ - అగ్నిహోత్ర
మునుంచుకొఱకు సంస్కారముచేయఁబడిన స్థా
నముపేళ్లు. Sacrificial ground.

చపాలః-యూపకటకః॥పు॥౨- యూపస్తం
భమునందలి కొయ్యతోఁజేసిన కడియముపేళ్లు.
A wooden ring on the sacrificial post.

కుమ్భా॥సీ॥ ౧ - యజ్ఞశాలచుట్టుకుఁ బెట్టినమి
క్కిలి గహనమయిన వెలుగుపేరు. An enclosure
round the place of sacrifice. [Top of the post.

యూపాగ్రం-తర్క॥న్,న॥౧-యూపముకొనపేరు.
అరణిః॥స్స॥ ౧-నిర్తస్థ్యదారుణి = అగ్నినిబు
ట్టించుటకై మధింపఁదగిన మ్రానిపేరు. wood for
producing fire by attrition.

దక్షిణాగ్నిః-గార్హ పత్యః - ఆహవసీయః॥ పు॥
ఈ 3 ను ప్రత్యేకముగాఁదమతమపేళ్ల చేతఁ బ్రసి
ద్ధములయిన మూడగులపేళ్లు.

త్రేతా॥ సీ॥ ౧-ఇదమ్=ఇది, అగ్నిత్రయమ్=ఒకమా
టచేతమూడగులపేరు. The three sacred fires.

ప్రణీతః॥ పు॥ ౧-మంత్రముచేత సంస్కరిం

తోఽనలః) ।

సమూహ్యః పరిచా
యోపచాయ్యా (వ
శ్నా ప్రయోగిణః) ॥

(యో గార్హపత్యా
దానీయ దక్షిణాగ్నిః
ప్రణీయతే । తస్మి)న్నా
నాయోఽ

భాగ్నాయీ స్వాహా
చ హుతభుక్ప్రియా ॥

(ఋక్) సామిధేనీ ధా
య్యా (చ యా స్వా
దగ్నిసమిన్ధనీ) ॥ ౪౨౧ ॥

(గాయ త్రీప్రముఖం)
ఛన్దో

(హవ్యపాకే) చరుగి
(పుమాన్) ॥ ౪౨౨ ॥

ఆమితౌ (సాశృతో
ష్ఠే యా క్షీరే స్యా ద్ద
ధియోగతః) ।

ధవిత్రం (వ్యజనం త
ద్యద్రచితం మృగచర్మ
ణా) ॥ ౪౨౩ ॥

పృషదాజ్యం (సద
ధ్యాజ్యే)

పరమాన్నం తు పా
యసమ్ ।

పఁబడినఅగ్ని పేరు. Fire consecrated by prayers.

సమూహ్యః-పరిచాయ్యః-ఉపచాయ్యః ॥పు॥
3-యజ్ఞాగ్ని పేళ్లు. Sacrificial fire.

ఆనాయ్యః॥ పు॥ ౧-గార్హపత్యాత్=గార్హప
త్యాగ్నినుండి, అనీయ=తెచ్చి, యః = ఏ, దక్షిణా
గ్నిః=దక్షిణాగ్ని, ప్రణీయతే=ప్రణయింపఁబడునో,
తస్మిన్=దానిపేరు.

అగ్నాయీ - స్వాహా - హుతభుక్ప్రియా॥ సీ॥
౪-అగ్ని హుత్రుని పెండ్లాము పేళ్లు.

సామిధేనీ-ధాయ్యా॥ సీ॥ ౨- అగ్ని సమిన్ధనీ=
అగ్నిని మొదట ప్రజ్వలింపఁజేయు, ఋక్ = వేద
ఋక్కు. Prayer uttered to excite fire.

ఛన్దః॥సీ,న॥ ౧-గాయత్రీ మొదలయిన యిరు
వదియాఱు ఛందస్సులపేరు. Metre.

చరుః॥పు॥ ౧-హవ్యపాకే=అగ్నియందువేల్వఁ
దగిన పక్వాన్నముపేరు. A prepared oblation.

ఆమితౌ॥ సీ॥ ౧-శృతోష్ఠే = కాచఁబడి వేడి
యైన, క్షీరే=పాలయందు, దధియోగతః= పెరుఁ
గుకూర్చుటవలననై నవికారముపేరు. A mixture
of boiled and coagulated milk.

ధవిత్రమ్ [పా] ధువిత్రమ్॥ న॥ ౧-యజ్ఞము
నందగ్నిప్రజ్వలనముకొఱకు, మృగచర్మణా=ఇట్టి
తోలుచేత, రచితమ్ = చేయఁబడిన, వ్యజనమ్=
విననకట్టుపేరు. A fan made of antelope's hide.

పృషదాజ్యమ్॥ న॥ ౧-సదధ్యాజ్యే=పెరుఁగుతోఁ
గూడిన నేతిపేరు. Oblation of butter and curds.

పరమాన్నమ్॥న॥-పాయసమ్॥ న॥ (ప) ॥పు॥
౨-పాలుపోసివండిన యన్నముపేళ్లు.

హవ్యకవ్యే (దైవపై
ప్రే అన్నే)

పాత్రం (స్రువాది
కమ్)॥ ౪౨౪॥

ధ్రువౌపభృ జ్ఞహూ
ర్నాతు స్రువౌ(భేదాః
స్రుచః స్త్రియః) ।

ఉపాకృతః పశు రసా
యోఽభిమన్త్ర్య క్ర
తౌ హతః॥ ౪౨౫॥

పరమ్పరాకం శననం
ప్రోక్షణం (చనధార్థక
మ్) ।

(వాచ్యలిక్ష్ణా) ప్రమీ
తోపసమ్పన్నప్రోక్షితా
(హతే)॥ ౪౨౬॥

సాన్నాయ్యం హవి
The thing to be
offered.

(రగ్నాతు హుతంత్రీ
షు) వషట్కృతమ్ ।

దీక్షాంతోఽవభృథో
(యజ్ఞే)

(తత్కర్తృహంతు)య
జ్ఞయమ్॥ (త్రిష్వ)

హవ్యమ్-కవ్యమ్॥ న॥ ౨-వరుసగా దేవతల
కును పితృదేవతలకును యోగ్యమయిన అన్నము
పేళ్లు. Food of the gods and manes.

పాత్రమ్॥ న॥ ౧-స్రువాదికమ్ = స్రువముచమనము
మొదలై నయజ్ఞ పాత్రలకన్నిటికిని పేరు. A vessel.

ధ్రువా-ఉపభృత్-జ్ఞహూః॥ సీ॥-స్రువః॥ పు॥
౪-స్రుచః భేదాః = స్రుక్కుభేదముల పేళ్లు.

ఉపాకృతః॥ పు॥ ౧- క్రతౌ = యజ్ఞమునందను,
యః=ఏపశువు, అభిమన్త్ర్య=అభిమంత్రించి, హ
తః=హింసించబడినదో, అసౌపశుః = ఈపశువు
పేరు. A victim.

పరమ్పరాకమ్-శననమ్[పా]శమనమ్-ప్రోక్ష
ణమ్॥ న॥ ౩-నధార్థకమ్ = యజ్ఞమునందలి పశునధ
పేళ్లు. Immolation.

ప్రమీతః-ఉపసమ్పన్నః-ప్రోక్షితః॥ త్రి॥ ౩-హ
తే = యజ్ఞమున హింసించబడిన పశువు మొద
లై నదానిపేళ్లు. Slain or immolated.

సాన్నాయ్యమ్-హవిః॥ న॥ ౨-అగ్నియందు
వేల్వడగినహవిస్సుపేళ్లు. సాన్నాయ్యశిబ్దము నధి
పయోరూపమైన హవిస్సుపేళ్లని కొందఱు.

వషట్కృతమ్॥ త్రి॥ ౧-అగ్నౌ=అగ్నియందు, హు
తమ్=వేల్వబడినహవిస్సుపేరు. Sacrificed in fire.

దీక్షాంతః-అవభృథః॥ పు॥ ౨-యజ్ఞే=యజ్ఞం
తమునందలిన్యూనాతిరిక్తదోషపరిహారముకొఱ
కుఁ జేయునిష్ఠిపేళ్లు. Supplemental sacrifice per-
formed to atone for any defect in the princi-
pal one.

యజ్ఞయమ్॥ త్రి॥ ౧-తత్కర్తృహంతుమ్=ఆయజ్ఞకర్త
మునకుఁదగినవస్తువుపేరు. Suitable to a sacrifice.

(ఫక్రతుక) ర్దేష్టం
పూర్తం (భూతాది
కర్తయత్) ।

అమృతం విఘ్నో(య
జ్ఞశేష భోజన శేష
యోః)॥ ౪౨౦॥

త్యాగోవిహాపితం దా
న ముత్సర్జన విసర్జనే ।
విశ్రాణనం వితరణం స్వ
ర్చనం ప్రతిపాదనమ్ ॥
ప్రాదేశనం నిర్వపన
మపవర్జన మంహతిః ।

(మృతార్థంతదహర్దా
నం త్రిషుస్యా) డౌర్ధ్వ
దైహికమ్ ॥ ౪౩౦॥

పితృదానం నివాప
(స్స్యాత్)

శ్రాద్ధం (తత్కర్తృశా
స్తృతః) ।
An obsequial oblation.

అన్వాహార్యం మాసి
కే

ఇష్టమ్॥ స॥ ౧-క్రతుకర్తృ = క్రతువునందలి
హోమదానాదిక్రియపేరు. Sacrificial presents.
పూర్తమ్॥ స॥ ౧-భూతాదికర్తృయత్ = గుంటలు
గుళ్లుతోటలు మొదలై సవాని నిర్మించుట పేరు.
An act of pious liberality.

అమృతమ్॥ స॥-విఘ్నః॥ పు॥ ఈ ౨-నరుసగా,
యజ్ఞ శేషభోజన శేషయోః = జన్నసును జేయఁగా
మిగిలినయాజ్ఞాదులకునూ దేవబ్రాహ్మణులు భుజిం
పఁగా మిగిలిన యన్నాదులకును పేళ్లు. Remains
of a sacrifice or oblation.

త్యాగః॥ పు॥-విహాపితమ్ [పా] విహాయితమ్-
దానమ్-ఉత్సర్జనమ్ - విసర్జనమ్-విశ్రాణనమ్ -
వితరణమ్-స్వర్చనమ్-ప్రతిపాదనమ్-ప్రాదేశనమ్-
నిర్వపనమ్-అపవర్జనమ్॥ స॥-అంహతిః॥ సీ॥ ౧౩-
ఈవి పేళ్లు. Gift or donation.

ఔర్ధ్వదైహికమ్ [పా] ఔర్ధ్వదేహికమ్॥ త్రి॥
౧-మృతార్థమ్=మృతులయిన వారినిగుఱించి, తద
హర్దానమ్=ఆమృతిదినములయందుఁ జేయఁబడు
దానము పేరు, నెలమాసిక సూలకును పేరు. Obse-
quies of a deceased person.

పితృదానమ్॥ స॥-నివాపః॥ పు॥ ౨-పితరలను ద్దే
శించి చేయఁబడు జలాంజల్యాది దానము పేరు.
Gifts in honor of the deceased.

శ్రాద్ధమ్॥ స॥ ౧-శాస్త్రతః=శాస్త్రోక్త మయిన
దేశకాలసామ్రాది నియమము చేత, తత్కర్తృ=ఆ
పితృదేవతలను గూర్చి చేయఁబడు బ్రాహ్మణభోజన
ము మొదలయిన దాని పేరు, తద్దినము.

అన్వాహార్యమ్-మాసికమ్॥ స॥ ౨-నెల నెలకుం
జేయఁబడుపిండపితృయజ్ఞము పేరు, అమావాస్య

(అంశోఽష్టమోఽ
హ్నః కుతపో ॥ ౨౩౩౧॥
యామ్)॥౪౩౧॥

పర్యేషణాపరీప్తిశ్చ
న్వేషణాచగవేషణా ।

సనిస్త్యధ్యేషణా

యాష్టాఽభిశస్తిర్యా
చనాఽర్థనా॥ ౪౩౩౨॥
(షట్త్రి)

ష్వర్ణ్య (మర్హాథే)

పాద్యం(పాదాయవా
రిణి) ।

(క్రమా)దాతిథ్యాతి
థేయే (అతిథ్యథేఽత్ర
సాధుని)॥ ౪౩౩౩॥

స్యాదావేశిక ఆగన్తు
రతిథిర్నా (గృహగతే)

పూజానమస్యాఽప
చితిస్సపర్యాఽర్చాఽ
ర్హణా(స్సమాః)॥౪౩౪॥

శ్రాద్ధము. Monthly obsequies.

కుతపః[సా]కుతుపః॥ష్ట॥౧-అహ్నః=పగటియొక్క, అష్టమోఽంశః=ఎనిమిదవపాలు. అనఁగా పగలు ౧౫ పాళ్లలో ౭ పాళ్లలో గాఢవపాలనుట. Towards midday (the eighth *muhurta* of the day).

పర్యేషణా-పరీప్తిః॥సీ॥౨-శ్రాద్ధాదులయందు ద్వీజభక్తిశుక్రూప, Homage. అన్వేషణా - గవేషణా॥సీ॥౨-ధర్మము సరయుట, Investigation. ఈ రసామాన్యముగా వెదికుట పేళ్ల నియును. Search.

సనిః-అధ్యేషణా॥ సీ ॥ ౨-పూజ్యుల నొక ప్రయోజనమునందు సత్కార ప్రార్థనముగా నియోగించుట పేళ్లు. Request or solicitation.

యాష్టా-అభిశస్తిః - యాచనా - అర్థనా॥సీ॥౪-అడుగుట పేళ్లు. Asking or begging.

ముందు చెప్పఁగల అర్ఘ్యశబ్దము మొదలు ఆగఁతు శబ్దము వఱకు నాఱు శబ్దములను॥త్రి॥

అర్ఘ్యమ్॥త్రి॥ ౧-అష్టాథే=పూజకొఱకై న జలారవిలు. అర్ఘ్యోదకము. A respectful oblation of water.

పాద్యమ్॥త్రి॥౧-పాదాయ = పాదముకొఱకై న, వారిణి=ఉదకము పేరు, సాదోదకము. Water for ablution of the feet.

ఆతిథ్యమ్-ఆతిథేయమ్॥త్రి॥ ౨ - క్రమాత్=వరుసగా, అతిథ్యథే=అతిథులకొఱకై న యన్నాదులకును, అత్ర సాధుని = అతిథులయందు మంచి దైన భక్త్యాదులకును పేళ్లు. Hospitality.

ఆవేశికః-ఆగన్తుః॥త్రి॥-అతిథిః॥ పు॥ - గృహగతిః॥ ౪-ఇంటికి వచ్చిన యతిథి పేళ్లు. A guest.

పూజా-నమస్యా-అపచితిః-సపర్యా-అర్చా-అర్హణా॥ సీ ॥ ౩-పూజించుట పేళ్లు. Worship. Reverence.

వరివస్యాతు శుశ్రూ
షా పరిచర్యా ప్యుపాస
నమ్ |

వ్రజ్యాఽట్యాఽ ప
ర్యటనం

చర్యా (త్వీర్యాపథస్థి
తిః) || ర 3౫ ||

ఉపస్పర్శస్త్వాచమన

(మథ) షశాన (నుభా
షణమ్) |

ఆనుపూర్వీ స్త్రియాం
వాఽవృత్పరిపాటీఅను
క్రమః || పర్యాయ శ్చా

తిపాత స్తు(స్యా) త్ప
ర్యయ ఉపాత్యయః |

నియమో వ్రత (మ
స్త్రీ తచ్ఛోపవానాది)
పుణ్యకమ్ || ర 32 ||

ఉపవస్తంతూప వా
సా

వివేకః (పృథగాత్మ
తా) |

(స్యా) ద్భ్రహ్మవర్చసం
పృతాధ్యయనధి
(రథాజ్ఞలిః || ర 3౩ ||

వరివస్యా-శుశ్రూషా-పరిచర్యా || సీ || - ఉపాస
నమ్ || స || [ప] ఉపాసనా-ఉపాస్తిః || సీ || ర - శుశ్రూష
పేళ్లు. Service, propitiation.

వ్రజ్యా-అటా-అట్యా || సీ || - సర్యటనమ్ || స ||
ర - భిక్షాద్యర్థమై పలుమాలు దిరుగుట పేళ్లు.
Wandering for alms.

చర్యా || సీ || ర - ఈర్యాపథస్థితిః = ధ్యానమానాది
వ్రతములయందుస్థిరమైయుండుట. Perseverance
in austerities.

ఉపస్పర్శః || పు || - ఆచమనమ్ || స || ౨ - శుద్ధాచ
మనము పేళ్లు. Rinsing the mouth.

షశానమ్ - అభాషణమ్ || స || ౨ - మాట్లాడకుం
డుట పేరు. Silence, taciturnity.

ఆనుపూర్వీ స్మ || - ఆన్యత్ - పరిపాటిః [ప]
పరిపాటి || సీ || - అనుక్రమః - పర్యాయః || పు || ౫ - స్వా
ధ్యాయక్రమము పేళ్లు. Order, method.

అతిపాతః - పర్యయః - ఉపాత్యయః || పు || 3 -
క్రమముదప్పట. Violation of the order.

నియమః - వ్రతమ్ || పు || ౨ - శాస్త్రాక్షనియ
మము పేరు, A vow. పుణ్యకమ్ || స || ర - ఉపవాసా
దిరూపమైన ఆవ్రతము పేరు. A penance.

ఉపవస్తమ్ [పా] షోపవస్తమ్ || స || - ఉపవాసః ||
[ప] ఉపావసణమ్ || పు || ౨ - ఉపవాసము పేళ్లు. A fast.

వివేకః || పు || - పృథగాత్మతా || సీ || ౨ - ప్రకృతిపురు
షులు వేరిని యెఱుంగుట పేరు. Discriminating
between matter & spirit. True knowledge.

బ్రహ్మవర్చసమ్ || స || - వృత్తాధ్యయనధిః || సీ || ౨ - మం
చి నడత వేదపాఠములయు సమృద్ధి పేళ్లు. Holiness.
బ్రహ్మజ్ఞలిః || పు || ర - వేదపాఠ సమయమునందు

పాతే) బ్రహ్మజ్జలిః
(పాతే విప్రుహో) బ్ర
హ్మబిందవః।

(ధ్యానయోగాసనే)
బ్రహ్మసనం
A holy posture.

కల్పో విధిక్రమా ||
౪౩౯ ||

ముఖ్య (స్వస్య త్వరథ
మః కల్పో) ౭
నుకల్ప (స్తు తత్తో ౭
ధమః)।

(సంస్కార పూర్వం
గ్రహణంస్యా) దుపాక
రణం (శ్రుతేః) ౪౪౦ ||

(సమేతు) పాదగ్రహణ
మభివాదన (మిత్యుభే)।

భిక్షుగి పరివ్రాట్క
ర్తనీ సారాశర్యసి మ
స్కరీ ౪౪౧ || తపస్వీతా
పసగి పారికాజ్ఞ వాచం
యమో మునిః ।

(తపగి కేశసహూ)।

ప్రణమౌచ్చారిణ పూర్వకమైన యంజలిపేరు.
బ్రహ్మబిందుః || పు|| ౧ - పాతే = వేదిపాఠసమయ
మునందలి, విప్రుహః = నోట వెడలుతుంపరలపేళ్లు.
Sanctified saliva.

బ్రహ్మసనమ్ || స || ౧ - ధ్యానయోగాసనే = ధ్యా
నము చేయుటకొఱకు యోగమునందలి స్వస్తి
కము సద్భక్తము మొదలైన యాసనము పేరు.
కల్పః - విధిః - క్రమః || పు|| ౩ - ఇదియిటు చేయవ
లెననెడివేదోక్తమయినవిధానము పేరు. A sacred
precept or rite prescribed by religion.

ముఖ్యః || పు|| ౧ - ప్రథమః = మొదట చేయు,
కల్పః = వేదివిధానము పేరు, A chief injunction.
అనుకల్పః || పు|| ౧ - తతః = దానికంటె, అధ
మః = వెనుకఁ జెప్పెడి వేదివిధానము పేరు. A secun-
dary or succedaneous injunction.

ఉపాకరణమ్ || స || ౧ - సంస్కారపూర్వమ్ =
ఉపనయనసంస్కారము మొదిలుగా, శ్రుతేః గ్ర
హణము = వేదిమునుచదువదొరికొనుట పేరు.
Holy study of the Vedas after initiation.

పాదగ్రహణమ్ - అభివాదనమ్ || స || ౨ - గోత్ర
నామములు చెప్పి మ్రొక్కుటపేళ్లు. A bow or
prostration to a person addressed by name.

భిక్షుః - పరివ్రాట్కర్తన్ || జ్ఞ || - కర్తనీ || న్ || - పారా
శరీన్ || - మస్కరీ || న్, పు|| ౫ - సన్న్యాసిపేళ్లు.
A mendicant. తపస్వీన్ || - తాపసః - పారికాజ్ఞ ||
న్, పు|| ౩ - తపస్సుగలవానిపేళ్లు. An ascetic.
వాచంయమః - మునిః || పు|| ౨ - మానవప్రతిపేళ్లు.
A holy sage practising rigid taciturnity. ఈ
౧౦ సన్న్యాసిపేళ్లు నికొందఱు.

దాస్తః || పు|| ౧ - తపః కేశసహూః = తపస్సుపలనఁ

దాన్యా నర్జీనో బ్రహ్మచారి ణః॥ రర ౨॥	గలుగు శ్రమనోర్భువానివేరు. Patient of austerity. వర్జీ॥ న్-బ్రహ్మచారీ॥ న్, పు॥ ౨ - బ్రహ్మ చారిపేళ్లు. A religious student practising aus- terity; an unmarried man. [లపేళ్లు. A Saint.
ఋషయ స్సత్యవచసః స్నాతక స్వాప్లుతో (వ్రతీ)	ఋషిః[ప]రిషిః-సత్యవచాః॥ న్, పు॥ ౨-ఋషు స్నాతకః-ఆప్లుతః॥ పు॥ ౨-వ్రతీ=వేదమును చది వినమీఁదనాశ్రమాంతరమును బొందుక న్రతము గలవాడైతీర్థస్నానశీలుడైయున్న బ్రహ్మచారిపేళ్లు. యతీ॥ న్-యతీః॥ పు॥ ౨- నిర్జీతేన్ద్రియగ్రా
(యే నిర్జీతేన్ద్రియ గ్రామా) యతినోయ తయ (శ్చ తే)॥ రర ౩॥	మాః = జయింపఁబడిన యింద్రియ సమూహము గలవానిపేళ్లు. A man with subdued senses.
(యః స్థణ్ణివేప్రతనశా చ్ఛే) స్థణ్ణిల శాయ్య (సా) స్థణ్ణిల శ్చ	స్థణ్ణిలశాయీ॥ న్-స్థణ్ణిలః॥ పు॥ ౨-వ్రతవశాత్ = వ్రతాధీనత్వమువలన, స్థణ్ణివే=నేలను, యః=ఎవఁడు, శేతే=శయనించునోవానిపేళ్లు. One who sleeps on the bare ground by way of mortification.
భ విరజ స్తమన స్సుప్త ర్వయాతిగాః॥ రర ౪॥	విరజ స్తమాః॥ న్-ద్వయాతిగాః॥ పు॥ ౨-రజ స్త మోగుణములను విడిచియున్న స్వాత్మీకులపేళ్లు. Men perfectly virtuous.
పవిత్రః ప్ర య తః పూతః	పవిత్రః - ప్రయతః-పూతః॥ పు॥ ౩-పవిత్రఁ డయినవానిపేళ్లు. Holy, pious, or sacred person.
పాషణ్డా స్సర్వలిజ్జినః । Heretices.	పాషణ్డా[సా]పాఖణ్డాః-సర్వలిజ్జీన్, పు॥ ౨-వేద బాహ్యులైన బౌద్ధకాపాలికక్షిపణకాదులపేళ్లు.
(పాలాశో దణ్డ) ఆపా థో (వ్రతే)	ఆపాథః॥ పు॥ ౧-పాలాశః దణ్డాః=వ్రతమునం దుఁ బట్టుమోదుగుకోలపేరు. A student's staff.
రామ్భస్తు (వైణవః)॥ (అస్త్రీ)కమణ్డలుః కుణ్డీ	రామ్భః॥ పు॥ ౧ - వైణవః=నెదురుకోలపేరు. కమణ్డలుః॥ ప్న-కుణ్డీ॥ సీ॥ ౨- కమండలుపు పేళ్లు. A wooden water-pot of an ascetic.
(వ్రతినామాసనం) బృసీ ।	బృసీ [ప] బృషీ॥ సీ॥ ౧ - వ్రతినామ్=వ్రత స్థులయొక్క, ఆసనమ్=దర్భాదులచేతఁ జేయఁ బడిన యాసనముపేళ్లు.

అజినంచర్మకృత్తిః స్త్రీ

అజినమ్-చర్మన్, న-కృత్తిః||స్త్రీ||3=చర్మము పేళ్లు. Deer skin.

భైక్షం భిక్షాకదమ్బ కమ్ || రరః ||

భైక్షమ్-భిక్షాకదమ్బకమ్||న||౨-భిచ్చమెత్తిన పదార్థములయొక్క గుంపు పేళ్లు. Aggregate of alms.

స్వాధ్యాయ (స్వాస్తి) జ్వపReading inaudibly, or muttering prayers.

స్వాధ్యాయః-జపః [సా] జాపః||పు||౨-తిమ వేదమును జడుపుట పేళ్లు. అవృత్తి చేత వేదమును జడుపుటయని కొందఱందురు.

సుత్యాఽభిషన స్స ననం (చసా)

సుత్యా||స్త్రీ||-అభిషవః||పు||-సవసమ్||న||3-స్నానమునకును సోమలతను దంచుటకును పేళ్లు.

(సర్వైస సామపధ్యం సి జప్యం త్రిష్వపుమ ర్షణమ్ || రరః ||

అఘమర్షణమ్||త్రి||౧ - సర్వైస సామ్=సమస్తపాపములను, అపధ్యంసి=పోగొట్టు, జప్యమ్=మంత్రము పేరు. An expiatory prayer.

దర్శశ్చ పౌర్ణమాస శ్చ (యూశాపతౌస్త యోగి పృథక్)

దర్శః-పౌర్ణమాసః [సా] పూర్ణమాసః||పు|| ఈ ౨, పతౌస్తయోః = అమావాస్యపౌర్ణమాసులయందుఁ జేయఁబడు, పృథక్ యూశా = వేర్వేరు యాగాముల పేళ్లు. Half-monthly sacrifice.

(శరీర సాధనాపేక్షం ని త్యం యత్కర్తత) ద్య మః || రరః ||

యమః||పు|| ౧-శరీర సాధనాపేక్షమ్ = శరీరమునుమాత్రము సాధనముగా నపేక్షించునదై, నిత్యంయత్కర్త=నిత్యముగాఁ జేయఁబడిన సత్యాహింసాదికర్తముల పేరు. A perpetual duty.

నియమ (స్తునయత్కర్తానిత్య మాగన్తుసాధ నమ్) |

నియమః||పు|| ౧. ఆగన్తుసాధనమ్ = శరీరము కంటె బాహ్యములయిన నృజ్వలాదులను సాధనముగాఁగలిగినదై, అనిత్యంయత్కర్తనః=సమయవిశేషములయందుకామనాదుల చేత చేయఁబడిన అనిత్యమైన స్నానోపవాసజపాది కర్తముల పేరు.

A voluntary duty.

క్షౌరంతు భద్రాకరణం ముణ్ణనం వపన్త తథా ||

క్షౌరమ్-భద్రాకరణమ్-ముణ్ణనమ్-సవసమ్||న|| ౪-క్షౌరము పేళ్లు. Shaving.

ఉపవీతం యజ్ఞసూ త్రం(ప్రోద్ధ) తే దక్షిణే

ఉపవీతమ్ ||న|| ౧-దక్షిణేకరే = కుడిభుజము, ప్రోద్ధతేనతి=తొడుగఁబడుచుండఁగా, యజ్ఞసూ

క చే)।

ప్రాచీనావిత (మన్య
స్త్రిన్)।నివీతం (కణ్ణలమ్మి
తమ్)॥ ౪౫౦॥అజ్ఞుల్యగ్రే తీర్థం దై
వం స్వల్పాజ్ఞుల్యోన్మా
లేకాయమ్మధ్యేఽజ్ఞు
ష్టాజ్ఞుల్యోః పైత్రం
మూలే హ్యజ్ఞు స్థ స్య
బ్రాహ్మమ్॥ ౪౫౧॥(స్వాద్భ్ర)హ్మభూయం
బ్రహ్మత్వం బ్రహ్మసాయు
జ్యమిత్యపి ।దేవభూయాదికం (త
ద్వత్)।Becoming identified
with a god.కృచ్ఛ్రం(సాంతపనా
దికమ్)॥ ౪౫౨॥(సన్న్యాసవ త్యనశనే
పుమాన్) ప్రాయోత్రమ్=ఎడమ భుజముమీది జం దెముపేరు. The
secred thread passed over the left shoulder.ప్రాచీనావితమ్॥ న॥ ౧-అన్యస్త్రిన్=ఎడమ భు
జము, ప్రోద్ధృతేనతి=తొడుగఁబడు చుండఁగా, య
జ్ఞసూత్రమ్ = కుడిభుజముమీది జం దెముపేరు.నివీతమ్॥న॥౧-కణ్ణలమ్మితమ్=మెడనుహారము
వలెవ్రేలాడు, యజ్ఞసూత్రమ్ = జం దెముపేరు.పై వంతీర్థమ్=దేవసంబంధమైన తీర్థము, అజ్ఞు
ల్యగ్రే=వ్రేళ్ల తుదయందును, కాాయమ్ = ఋషి సం
బంధమైనతీర్థము, స్వల్పాజ్ఞుల్యోః=చిటికెనవ్రేలు
దర్భవ్రేళ్లయొక్క మూలే=మొదటను, పైత్రమ్=
పితృసంబంధమయినతీర్థము, అజ్ఞుష్టాజ్ఞుల్యోః=పె
నువ్రేలు జుట్టనవ్రేళ్లయొక్క, మధ్యే=నడుమను,
బ్రాహ్మమ్ = బ్రహ్మ సంబంధమయినతీర్థము, అజ్ఞు
ష్ఠస్య= పెనువ్రేలియొక్క, మూలే=మొదటనునుం
డును, అనఁగా నాయాప్ర దేశములయందు వారి
వారికిఁ దర్పణములు చేయవలయుననుట.బ్రహ్మభూయమ్ - బ్రహ్మత్వమ్ - బ్రహ్మసాయు
జ్యమ్ ॥ న ॥ 3 - బ్రహ్మన్వగూప మకాట పేళ్లు.
Identification with Brahma. Godhead.దేవభూయాదికమ్ = దేవభూయశబ్దము మొ
దలయినశబ్దజాతము అనఁగా దేవభూయన్, దేవ
త్వమ్, దేవసాయుజ్యమ్, అనుశబ్దములు, తద్వత్
=అట్లే దేవన్వగూపమకాట. ఈ 3 ను-॥న॥.కృచ్ఛ్రమ్॥న॥ ౧-సాంతపనాదికమ్=సాంతప
నచాంద్రాయణాదివ్రతములపేరు. A penance.ప్రాయః॥పు॥౧-సన్న్యాసవతి=సర్వసంగపరి
త్యాగముతోఁ గూడుకొని, అన్యోనే=ప్రాణపరి
త్యాగపర్యంత మాహారములేక చ్చుండుటపేరు,
Fasting to die.

౭ ధ వీరహః । నష్టా
స్మిః

కుహనా (లోభాన్తి
భ్యేర్యాపథకల్పనా) ॥
౪౫౩॥

వ్రాత్య (సంస్కార
హీన స్సాస్య)

దస్వాధ్యాయో నిరా
కృతిః ।

ధర్మధ్వజ్ఞీ లిజ్జవృత్తి
An imposter.

రవకీర్ణీ (క్షతవ్రతః)॥
౪౫౪॥

(సుప్తేయస్మి న్నుస్త
మేతి సుప్తేయస్మి న్ను
దేతి చ । అంశుమా)
నభినిర్దుక్తా భ్యుదితౌ
(తౌ యథాక్రమమ్) ॥
౪౫౫॥

పరివేత్తా౭ (నుజో౭
నూధే జ్యేష్ఠే దారపరి
గ్రహాత్) ।

పరివిత్తి (స్తుతజ్ఞా
యాన్)

వీరహః॥న్-నష్టాగ్నిః॥ పు॥ ౨-ఉత్సర్జ్యేజేసి
గార్హపత్యాగ్నిని విడిచినవానిపేళ్లు.

కుహనా॥ సీ ॥ ౧-లోభాత్=ఆశవలన, మిథ్యే
ర్యాపథకల్పనా=అసత్యభిక్షు ధర్మమార్గమును
కల్పించుకొని తిరుగుటపేరు. Hypocrisy. Practice
of religious austerities through avarice.

వ్రాత్యః॥ పు॥ ౧-సంస్కారహీనః=ఉపనయ
నాది సంస్కారములు లేనివానిపేరు. An unin-
itiated person.

అస్వాధ్యాయః నిరాకృతిః॥పు॥ ౨-వేదముచదు
వనివాడు. One who has not duly read the Vedas.

ధర్మధ్వజ్ఞీన్-లిజ్జవృత్తిః॥ పు॥ ౨-రిత్తవేష
మున బ్రదుకువానిపేళ్లు. A hypocrite.

అవకీర్ణీ ॥ న్, పు॥-క్షతవ్రతః॥ ౨-పరస్త్రీగమ
నాదులచేత నష్టమయిన వ్రతముగలవాని పేరు.
A violator of his vow through incontinence.

యస్మిన్ = ఏద్యుజుడు, సుప్తేనతి = నిద్రబోవు
చుండఁగా, అంశుమాన్ = సూర్యుడు, అస్తమ్ =
అస్తమయమును, ఏతి = పొందుచున్నాఁడో, య
స్మిన్ = ఏద్యుజుడు, సుప్తేనతి = నిద్రబోవుచుండఁగా,
ఉదేతిచ = ఉదయించుచున్నాఁడో, తౌ = ఆద్యుజులిద్ద
ఱును, యథాక్రమమ్ = వరుసగా, అభినిర్దుక్తాభ్యు
దితౌ = అభినిర్దుక్తుడనియును, One who is asleep
at sun-set. అభ్యుదితుడనియును, —at sun-rise.

జ్యేష్ఠే = అన్న, అనూధేనతి = పెండ్లియాడక
యుండఁగా, అనుజః = తమ్ముడు, దారపరిగ్రహా
త్ = తాను పెండ్లియాడుటవలన, పరివేత్తా = పరి
వేత్తయనఁబడును. పరివేత్తా॥ ఋ, పు॥

పరివిత్తిః॥పు॥ ౧-తజ్ఞాయాన్ = ఆపరివేత్తయొ
క్కయన్నపేరు. An unmarried elder brother.

వివాహాపయమా
(సమా || తథా) సరిణ
యోద్వాహాపయా
మాః పాణిపీడనమ్ ।

వ్యవాయో గ్రామ్య
ధర్మో మైథునం నిధువ
నం రతమ్ ॥ ౪౫౭॥

త్రివర్గో (ధర్మ కామా
ర్థై)

శ్చతుర్వర్గ (సమో
క్షకైః) ।

(సబలై స్తై) శ్చతుర్భ
ద్రమ్

జన్యా (స్నిగ్ధా వర
స్య యే) ॥ ౪౫౮॥

→ ఇతి బ్రహ్మవర్గః .

మూర్ధాభిషిక్తో రాజ
న్యో బాహుజః క్షత్రి
యో విరాట్ ।

రాజ్ఞి రా ట్పర్థివ
త్సౌభ్య స్నౌప భూప
మహీక్షితః ॥ ౪౫౯॥

(రాజా తు ప్రణతా శే

వివాహః-ఉపయమః-పరిణయః- ఉద్వాహః-
ఉపయామః॥ పు॥ - పాణిపీడనమ్॥ న॥ ౬-పెండ్లి
పేళ్లు. Marriage.

వ్యవాయః-గ్రామ్యధర్మః॥ పు॥ - మైథునమ్-
నిధువనమ్-రతమ్ [ప] సురతం॥ ౫-స్త్రీ సంగము
పేళ్లు. Copulation ; Sensual intercourse.

త్రివర్గః॥పు॥౧-ధర్మ కామార్థైః=ధర్మ కామార్థము
లుమూఁటికి నొక పేరు. 'The aggregate of the three
ends of human life:viz. duty,love and wealth.
చతుర్వర్గః॥ పు॥ ౧-సమోక్షకైః=మోక్షము
తోఁగూడుకొనియున్న ధర్మ కామార్థములు నా
ల్లును. 'The above three with final beatitude.

చతుర్భద్రమ్॥న॥౧-సబలైః=బలవంతులైన,
తైః=ఆ నాల్గింటికి నొక పేరు. 'The four ends of
human life equally potent.

జన్యాః॥పు॥౧-వరస్య=పెండ్లికొడుకుయొక్క,
స్నిగ్ధాః=చెలికాండ్రు. 'The bridegroom's friends.

{ బ్రాహ్మణులతోఁ జేరిన పదనమూ }
హము ముగిసెను. }

మూర్ధాభిషిక్తః - రాజన్యః - బాహుజః-క్ష
త్రియః [ప] క్షత్త్రః-విరాట్॥ జ్, పు॥ ౬-పట్ట
బద్ధుఁడయినక్షత్రియునికిని ఆవంశమునఁ బుట్టిన
వారికినిపేళ్లు. A man of the military tribe.

రాజా॥న్-రాట్॥ జ్-పార్థివః-త్సౌభ్యత్॥
త్-నృపః-భూపః-మహీక్షిత్॥ త్, పు॥ ౭-ప్రజ
లను పాలించు క్షత్రియునికిని ఆకార్యమునుచే
యు మఱియొకనికిపేళ్లు. A king, a prince.

అధీశ్వరః॥పు॥౧-ప్రణతా శేష సామంతైః=తనకు

షసామస్తస్యా) దధీ
శ్వరః ।

చక్రవర్తీ సార్వభౌ
మా

(నృపోఽన్యో) మణ్డ
లేశ్వరః ॥ ౪౬౦॥

(యే నేష్టం రాజసూ
యేన మణ్డల స్వేశ్వర
శ్చయః । శాస్తియ
శ్చాజ్ఞయా రాజ్ఞస్స)
సమా

(ఉధ)రాజకమ్॥౪౬౧॥
రాజన్యకం (చ నృప
తి క్షత్రియాణాం గణే
క్రమాత్) ।

మస్త్రీ ధీసచివౌ ౭
మాత్యో౭

(నేయ)కర్తృసచివా(స్త
తః) ॥ ౪౬౨॥

మహామాత్రాః ప్రధా
నాని The king's

మొక్కుచున్న సకలనామంతులుగల, రాజా-
రాజుపేరు. సామంతులనఁగా తన దేశముచుట్టు
నుండు రాజులు. An emperor paramount over
all the neighbouring princes.

చక్రవర్తీ॥న్-సార్వభౌమః॥పు॥ ౨-సమస్త
భూమినేలు రాజుపేళ్లు. A universal monarch.

మణ్డలేశ్వరః॥ పు॥ ౧.- సార్వభౌమునికంటె,
అన్యః=వేటై స కొంతభూమినేలు, నృపః = రాజు
పేరు. A tributary prince.

యేన=ఎవనిచేత, రాజసూయేన = రాజసూ
యమనుయాగము చేత, ఇష్టమ్=యజంపఁబడెనో,
యః=ఎవ్వఁడు, మణ్డలస్య=హినువ తేతుమధ్యభూ
మికి, ఈశ్వరః=ప్రభువై యున్నాఁడో, యః=ఎవఁ
డు, ఆజ్ఞయా=తనయాజ్ఞ చేత, రాజ్ఞః=సకలరాజు
లను, శాస్తి=శిక్షించుచున్నాఁడో, సః=వారుము
గ్గురును సమ్రాట్టులనంబడుదురు. ఈమూఁడువిధ
ములుగల యొకఁడే సమ్రాట్టనికొందఱు. సమా
ట్ ॥ జ్, పు॥ A paramount sovereign who has
performed a *Rajasuya* sacrifice.

రాజకమ్-రాజన్యకమ్॥ స్త ॥ ౨-క్రమాత్ =
వరుసగా, నృపతిగణే=ప్రజలనేలు రాజుల సమూ
హమునకును, An assemblage of princes. క్షత్రి
యాణాంగణే=క్షత్రియజాతి వారి సమూహము
నకును పేళ్లు. An assemblage of warriors.

మస్త్రీ॥న్-ధీసచివః॥-అమాత్యః॥పు॥ ౩-ఆలో
చనఁజెప్ప మంత్రి పేళ్లు. A minister, a counsellor.
కర్తృసచివః॥పు॥ ౧-తెలిః=ఆమంత్రికంటె, అనేయ-
వేటైన చిల్లరపనులవారిపేరు. Other ministers.

మహామాత్రః॥పు॥-ప్రధానమ్॥ స్త ॥ [ప] ॥పు॥
౨ - అధికులును హీనులును గాక సడితరమైన

companions.

పురోహాస్తు పురోహితః ।

(ద్రష్టరి వ్యవహారాణాం) ప్రాడ్వివాకాక్ష దర్శకా॥ ర౬౩॥

ప్రతీహారే ద్వారపాల ద్వాఃస్థ ద్వాఃస్థిత దర్శకాః ।

రక్షివర్గస్త్యసీకస్థా౭

ధాధ్యక్షాధికృతౌ(సహా)॥ ర౬౪॥

స్థాయుకో౭(ధికృతో గ్రామే)

గోపా (గ్రామేషు భూరిషు) ।

భౌరికః (కనకాధ్యక్షో)

రూప్యాధ్యక్షస్తు నైష్కికః॥ ర౬౫॥

(అంతరిపురే త్వధికృతస్యా) దస్తర్వంశికో (జనః) ।

సౌవిదల్లాః కఞ్చుకినః స్థాపత్యాస్సవిదా (శ్చతే)॥ ర౬౬॥

సేనాపతి మొదలయినవారి పేరు.

పురోహాః॥న్-పురోహితః॥ పు॥ ౨-పురోహితుని పేళ్లు. The priest or chaplain.

ప్రాడ్వివాకః-అక్షదర్శకః॥ పు॥ ౨-వ్యవహారాణాం ద్రష్టరి = వ్యవహారములను విచారించు ధర్మాధికారి పేళ్లు. The judge.

ప్రతీహారః[ప] ప్రతిహారః-ద్వారపాలః-ద్వాఃస్థః-ద్వాఃస్థితః-దర్శకః॥ పు॥ ౫-వాకిటి కావలివాని పేళ్లు. 'ద్వాఃస్థితదర్శకః' అనియొక పేరుగాఁ గొందఱుందురు. Door-keeper, porter.

రక్షివర్గః-అసీకస్థః॥ పు॥ ౨ - అంగరక్షకుల సమూహము పేళ్లు. The royal body-guard.

అధ్యక్షః-అధికృతః॥ పు॥ ౨-ఎందు నేనియొక దానియందు నధికారముగలవాని పేళ్లు. Officer.

స్థాయుకః॥పు॥౧-గ్రామే = ఒక గ్రామమునందు, అధికృతః = అధికారముగలవాని పేరు. An overseer of a village.

గోపః॥పు॥౧ - భూరిషుగ్రామేషు=అనేక గ్రామములయందధికారము గలవాని పేరు, The superintendent of a district.

భౌరికః॥పు॥౧-కనకాధ్యక్షః= బంగారమునందలి యధికారముగలవాని పేరు. The treasurer.

రూప్యాధ్యక్షః-నైష్కికః॥పు॥౨- టంక సాల యధికారి పేళ్లు. The master of the mint.

అంతర్వంశికః॥పు॥౧-అంతరిపురే = అంతరిపురమునందు, అధికృతః=అధికారియైన, జనః=జనుఁడు. The chamberlain.

సౌవిదల్లాః-కంచుకీ॥న్-స్థాపత్యః - సౌవిదః॥ పు॥ ౪ - అంతఃపురమునందలి కావలివాని పేళ్లు. Attendants guarding the King's harem.

శఙ్ఖోవర్షవర (స్తుత్యా)

సేవకార్థ్యనుజీవినః ।

(విషయానంతరం రాజాశత్రుర్మిత్ర (మతః పరమ్) ॥౪౬॥ ఉదాసీనః (పరతరః)

పార్శ్వగ్రహ (స్తుప్తృష్ఠతః) ।

రిపా వైరి సపత్నారి ద్విష ద్వేషణ దుర్భౌదః ॥ ద్విద్విషతాహితా మిత్ర దస్య శాత్రవశత్రవః । అభియాతిపరా రాతిప్రత్యర్థిపరిపన్ధినః ॥

స్నిగ్ధో నయస్య స్సవయా

(అథ) మిత్రం సఖా సుహృత్ ।

సఖ్యం సాప్తపదీనం (న్యా) దనురోధోఽనువర్తనమ్ ॥ ౪౭౦ ॥

యథార్హవర్ణః ప్రణీధి రపవర్స శ్చరః స్వ

శఙ్ఖః [పా] షణ్ణః - వర్షవరః ॥ పు॥ - ౨-వృషణ హీనులుగాని యన్యులుగాని స్త్రీ స్వభావముగల వారి పేళ్లు. నపుంసకులు. A eunuch.

సేవకః-అర్థీన్ ॥ - అనుజీవీన్, పు॥ 3- సేవకుని పేళ్లు. కొలువుగాఁడు. A servant.

విషయానంతరః=తన దేశమునకంటె చేరిన యా నలి దేశమునందుండు, రాజా=రాజు, శత్రుః ॥ పు॥= శత్రువు, అతః పరం=ఆ శత్రు దేశమునకు నావల దేశమునందుండెడి రాజు, మిత్ర మ్ ॥ న ॥=మిత్రుఁడు, పరతరః ॥ పు॥=ఆ మిత్రుని దేశమునకు నావల దేశమునందుండు రాజు, ఉదాసీనః=ఉదాసీనుఁడు. Neutral.

పార్శ్వగ్రహః ॥ పు॥ ౧- ఒక దిక్కును గెలువఁబోవు రాజునకు, స్తుప్తృష్ఠతః= వెనుకనుండు శత్రువు పేరు. An enemy in the rear.

రిపూః-వైరీన్ ॥-సపత్నః-అరిః-ద్విషత్ ॥ ద్ ॥-ద్వేషణః-దుర్భౌత్ ॥ ద్ ॥-ద్విట్ ॥ మ్ ॥-విపత్నః-అహితః-అమిత్రః-దస్యః-శాత్రవః - శత్రుః - అభియాతిః [పా] అభిఘాతిః [ప] అభిఘాతీన్ ॥-పరః-అరాతిః-ప్రత్యర్థీన్, పు॥-పరిధీన్ ॥ ౧౯-శత్రువు పేళ్లు. An enemy. A hostile party.

స్నిగ్ధః-నయస్యః-సవయాః ॥ న్, పు॥ 3- సమాన వయస్సుగలచెలికాని పేళ్లు. A companion.

మిత్రమ్ ॥ న ॥-సఖా ॥ ఇ, పు॥-సుహృత్ ॥ ద్, పు॥ 3- స్నేహితుని పేళ్లు. A friend, an ally. [Friendship.

సఖ్యమ్-సాప్తపదీనమ్ ॥ న ॥ - ౨-చెలిమి పేళ్లు. అనురోధః ॥ పు॥-అనువర్తనమ్ ॥ న ॥ - ౨ - అనుకూలించుట పేళ్లు. Compliance. Serving.

యథార్హవర్ణః - ప్రణీధిః - అపవర్సః-చరః-స్వశః-చారః-గూఢపురుషః ॥ పు॥ ౭ - వేగులువాని

శః|చారశ్చ గూఢపురుష

శ్చాప్తః ప్రత్యయితః
(ప్రి.మ)॥ ౪౭౧॥

సాంవత్సరో జ్యోతిసి.
కోదైవజ్ఞ గణకా (వపి|
స్య) క్షాహూర్తిక మా
హూర్త జ్ఞాని కార్తా
న్తికా (అపి)॥ ౪౭౨॥

తాన్త్రికో జ్ఞాత సి
ద్ధాస్త

స్సత్త్రి గృహపతి(స్స
మా) ।

లిపికారోఽక్షర చణో
క్షర చుఞ్చు శ్చ లేఖకే॥

లిఖితాక్షర సంస్థానే
లిపిర్లిఖితు భే (ప్రి.యా) ।
A writing.

(స్యా) త్సందేశహరో
దూతో

దూత్యం (తద్భావ క
ర్తవ్యే)॥ ౪౭౪॥

అధ్వనీనోఽధ్వగో
ఽధ్వన్యో పాన్థో పథిక
(ఇత్యపి) ।

(స్వా మ్యమాత్య సు

పేళ్లు. A spy. A secret agent in a disguise.
ఇందులో మొదటి అను - కృషీవలభిక్షుకాది
రూపము చేతనుండు వేగులవానిపేళ్లని కొందఱు.

ఆప్తః-ప్రత్యయితః॥ త్రి॥ ౨ - ఆప్తుని పేళ్లు.
Trusted, confidential.

సాంవత్సరః-జ్యోతిషికః-దైవజ్ఞః - గణకః -
మాహూర్తికః-క్షాహూర్తః-జ్ఞానీ॥న్॥ - కార్తా
న్తికః॥ పు॥ ౪-జ్యోస్యనిపేళ్లు. An astrologer or
an astronomer.

తాన్త్రికః-జ్ఞాతసిద్ధాస్తః॥పు॥౨- ఏదై సనైక
శాస్త్రముయొక్క తత్త్వము తెలిసినవాని పేళ్లు.
A man versed in any science.

స్సత్త్రి॥న్॥-గృహపతిః॥పు॥ ౨-సదాదానము
చేయువానిపేళ్లు. A generous house-holder.

లిపికారః [పా] లిపింకరః-అక్షర చణః-అక్షర చు
ఞ్చుః-లేఖకః॥పు॥౪-లేఖకునిపేళ్లు, లేకరి. A scribe.

లిఖితమ్ - అక్షర సంస్థానమ్-లిపిః [పా] లిపీ-
లిపిః[పా]లిపీ॥సీ॥ ౨-వ్రాయఁబడిన యక్షరముల
యాకారముపేళ్లు. 'అక్షరవిన్యాసే' అనెడి పాఠ
మునందు, లిఖితా - లిపిః-లిపిః॥సీ॥౩-వ్రాతపేళ్లు.
సందేశహరః-దూతః॥పు॥ ౨ - దూత పేళ్లు.

A messenger, envoy.

దూత్యమ్ [ప] దూత్యమ్॥న॥౧-తద్భావకర్త
ణీః=ఆదూతయొక్క భావకర్తములకుపేరు. An
embassy or message.

అధ్వనీనః-అధ్వగః-అధ్వన్యః-పాన్థః - పథికః॥
పు॥ ౫ - తెరువరిపేళ్లు, ప్రాననడచువాఁడు. A
traveller.

న్వామీ॥న్॥= రాజు, అమాత్యః=మంత్రి. సు

హృత్కోశరాష్ట్రం దుర్గ
బలానిచ|| ౪౭౫ || రా
జ్యాజ్ఞాని (ప్రకృతయగి
పౌరాణాం శ్రేణయోఽ
పిచ)।

The requisites of
regal administration.

సద్ధి(ర్నా)విగ్రహా
యాన మాననం నై
ధమాశ్రయః|| ౪౭౬||
షడ్గుణా

Six expedients in
foreign politics.

శ్శక్తయ (స్తిస్రప్ర
భావైత్సాహ మస్త్ర
జాః) ।

(క్షయః స్థానంచ నృ
ద్ధిశ్చ) త్రివర్గో (సీతివేది
నామ్)|| ౪౭౭||

The three states.

(స) ప్రతాపగి ప్రభా
వ(శ్చ) యత్తేజగి కోశద

హృత్ "ద్" = చెలికాఁడు, కోశః = భండారము, రను
||పు||, రాష్ట్రమ్ = పట్టణముతోఁగూడిన దేశము, దు
ర్గమ్ = సర్వతాదుల చేతపోశక్యముగాని పట్టణము,
బలమ్ = సేన, 3 ను||న|| ఈ 2 ను, రాజ్యాజ్ఞాని = రా
జ్యాంగములు. ప్రకృతయః||సీ|| = ఇవిప్రకృతులని
చెప్పంబడును. పౌరాణాం శ్రేణయోఽపిచ = ఒకఁడు
ముఖ్యుఁడుగాఁ గలవారును సజాతీయులును నైన
పురజనుల సమూహములు ప్రకృతులనఁబడును.

సద్ధిః||పు|| = శత్రువుతో సంధిపానఁగుట, Peace.
విగ్రహః||పు|| = కలహించుట, war. యానమ్||న||
దండెత్తుట, invading. ఆననమ్||న|| = యుద్ధమునకు
సమయముఁజూచుట, maintaining a post. ద్వై
ధమ్||న|| = భేదముపుట్టించుట, a stratagem. ఆశ్ర
యః||పు|| = బలవంతునిఁ జేపట్టుట, recourse to help.
ఈ౭ను, షడ్గుణాః = షడ్గుణములనంబడును.

ప్రభావః = కోశదండమువలనఁబుట్టిన తేజస్సు,
majesty. ఉత్సాహః = ఎక్కువైన సరాక్రమచేష్ట,
perseverance. మస్త్రః = సంధివిగ్రహాదులనుతగి
నట్లు ప్రయోగించెడు నెఱుక, counsel. (వీనివలన)
జాః = పుట్టిన, తిస్రః = మూఁడుబలములును, శక్త
యః = శక్తులనఁబడును. అవిప్రభుశక్తి, ఉత్సాహ
శక్తి, మంత్రశక్తి అని చెప్పఁబడును. శక్తిః||సీ||, Power.

క్షయః||పు|| = శత్రువుకంటె తానుతిక్కువై
యుండుట, loss. స్థానమ్||న|| = శత్రువును తానును
సమముగానుండుట, equality. వృద్ధిః||సీ|| = శత్రువు
కంటె తానెక్కువై యుండుట, success. ఈ 3 ను,
త్రివర్గః||పు|| = సీతివేదులకు త్రివర్గములనంబడును.

ప్రతాపః-ప్రభావః||పు|| ౨- కోశదణ్ణజమ్ =
భండారమువలనను దండవలనను పుట్టిన, యత్తే

ణజమ్) ।

(సామధానేభేదదణ్డా
ని) త్యుసాయ చతుష్ట
యమ్) ॥ ౪౭౫ ॥

సాహసం తు దమో
దణ్డా
స్సామసా స్త్వ (మథో

సహా) భేదోపజాసా

పుపథా (ధర్మాదైన్య
ర్యత్పరీక్షణమ్) ॥ ౪౭౬ ॥

(పఞ్చత్రి)

ప్రపడక్షీణో (యస్తౌ
తీయా ద్యగోచరః) ।

వివిక్తవిజన చ్చన్న ని
శ్వలాకాస్తథారహః ॥ ౪
హశ్చోపాంశు (చాలిజ్ఞే
రహస్యం (తద్భవేత్రి
మ) ।

(సహా) విస్రమ్భవి
శ్వాసా
భ్రేషో (భ్రంశో య

జః= తేజస్సుపేళ్లు. The dignity arising from trea-
sure and forces. Majesty.

సామ ॥న్, న॥=ప్రియమాఁ జెప్పట, దానమ్॥
న॥=దానమిచ్చుట, bribery. భేదః॥ పు॥=కూడియు
న్నవారిని వేరుపఱచుట, దణ్డా॥ పు॥=వీడించుట,
ఇతి ఉసాయ చతుష్టయమ్=ఈరను ఉపాయము
లనఁబడును. ఉపాయః॥ పు॥, Means of success.

సాహసమ్'న॥-దమః-దణ్డా॥పు॥౩ - దండోపా
యముపేళ్లు. Subduing, punishment.

సామ॥న్॥-సా స్త్వమ్॥న॥ .౨-సామోపాయ
ముపేళ్లు. Conciliation. Negotiation.

భేదః-ఉపజాపః॥పు॥ ౨-భేదోపాయముపేళ్లు.
Disunion, sowing of dissention.

ఉపథా॥నీ॥ ౧-ధర్మాదైన్యః=ధర్మార్థకామముల
చేత మంత్రులు మొదలైనవారిని, యత్ పరీక్ష
ణమ్=పరీక్షించుట పేరు. Trial or test of honesty.

పఞ్చ=ఈముందు చెప్పఁబడు అపడక్షీణ వివి
క్త విజన చ్చన్న నిశ్వలాక'శబ్దములైదును॥త్రి॥
అపడక్షీణః॥ త్రి॥ ౧ - తృతీయాద్యగోచరః=
మూడవవాఁడు మొదలైనవారికి తెలియనట్లు
గా నిద్దరాడుకొను, యః = ఏకాంతమేది గలదో
దానిపేరు. Secret unknown to a third person.

వివిక్తః-విజనః-చ్ఛన్నః-నిశ్వలాకః॥త్రి॥-రహః
॥న్, న॥-రహస్-ఉపాంశు॥ అన్య॥ ౭-ఏకాంతము
నకుఁదగిన స్థలముపేళ్లు. Solitude.

రహస్యమ్॥త్రి॥ ౧-తద్భవే=ఆయేకాంత స్థల
మునందుఁబుట్టినదానిపేరు. Occurring in private.

విస్రమ్భః [పా] విశ్రంభః-విశ్వాసః॥పు॥ ౨-
విశ్వాసముపేళ్లు, నమ్మిక. Trust, confidence.

భ్రేషః॥పు॥౧-యథోచితాత్ = తనకుచితమైన

ద్వీచిత్రాక్ష)॥ ౪౫౦॥

అశ్రేష్ట న్యాయ క
ల్పాస్తు దేశరూపం స
మజ్జనమ్ ।

యుక్త మహాపయికం
లభ్యం భజమా నాభినీ
త (వత్)॥౪౮౨॥న్యా
య్యం (చ త్రిషువట్)

సంప్రధారణా తు స
మర్తనమ్ ।

అనవాద స్తు నిర్దేశో
నిదేశ శ్వాసనం చ సః॥
రూ-3॥ శిష్టి శ్వాజ్ఞాచ
సంస్థాతు మర్యాదా
ధారణా స్థితిః ।

ఆగోఁపరాధో మ
స్తుశ్చ
(సమేతూ)ద్దాన బద్ధనే॥
ద్విపాద్యో (ద్విగుణో
దణ్డో)

ಭಾಗಧೇಯನಿಕ್ಕರೊಬಲಿಃ|

(ఘట్టాది దేయం) శు
లోక-2 (స్త్రీ)

ప్రాభృతం తు ప్రదే
శనమ్॥ గమమ్॥

ధర్మమునలన భ్రంశః=చలించుట పేరు. Falling from rectitude; betraying.

అభ్రేషః-న్యాయః-కల్పః॥పు॥-దేశరూపమ్-
సమష్టసమ్॥న॥ ౫-తనకుచితిమైన ధర్మమువలన
జలింపకయుండుట పేళ్లు. Propriety, fitness.

యుక్తమ్-శౌఘికమ్ - లభ్యమ్ - భజమా
నమ్-అభిసేతమ్-న్యాయమ్॥త్రి॥ ౬-న్యాయము
తోఁగూడినదానిపేర్లు. Right, fit or proper.

సంప్రధారణా॥సీ॥-సమర్థనమ్॥న॥ ౨-యుక్తా
యుక్తములయందు నిదియుక్తమనిసమర్థించుట
సేరు. Deliberation on the propriety or impropriety
of any thing : a determination thereon.

అనవాదః-నిశ్చేతః-నిదేతః॥పు॥-శాసనమ్॥న॥
 విష్ణిః-అజ్ఞా॥సీ॥౬-అజ్ఞః. An order or command.

సంస్థా-మర్యాదా-ధారణా-స్థితిః॥సీ॥౪-మర్యాద
పేళ్లు. మేరదప్పక యుండుట. Continuance in the
right path.

ఆగః॥న్,న॥అపరాధః-మన్తుః॥ పు॥ 3-అపరా
ధముపేళ్లు. Offence, fault, transgression.

ఉద్ధానమ్ - బసవమ్ || న || ౨ - కట్టిన చుట్ట. Binding.

ద్విపాద్యః॥ పు॥ ౧-ద్విగుణః=రెట్టింపగు, దణ్డః=దండుగగొనుట పేరు. Double penalty.

భాగ ధేయః-క రః-బలిః॥పు॥3-రాజునకు నీచ
గిన యస్య నముపేతు. Rents, tax, tribute.

శుల్కః॥ప్న॥౧-ఘట్టాదిదేయమ్=సుంకపుచా
విడిమొదలె నచోటరాజునకీడగినద్రవ్యము. Toll.

ప్రాభుత్వమ్-ప్రదేశసమ్-న॥ ౧-దేసతలకును,
మిత్రులు మొదలగువారికిని వ్యవజ్ఞుకానుక పేరు.

	An oblation, or a present.
ఉపాయన ముపగ్రాహ్య ముపహారి (స్తోత్రం) పదా ।	ఉపాయనమ్-ఉపగ్రాహ్యమ్ న -ఉపహారిః పు -ఉపదా సీ ౬-రాజదర్శనార్థమైతేచ్ఛు కానుక పేళ్లు. An humble offering to a king.
యూతకా (దితు యద్వేయం)నుదాయో హరణం(చతత్) ౪౦౬	యూతకమ్ న -సుదాయః పు -హరణమ్ న ౩-యత్=ఏది, దేయమ్=వివాహమునందల్లునికిని ఆడుబిడ్డకును నీడగిననో ఆవస్తువుల పేళ్లు. A nuptial present. A special present.
తత్కాలస్తు తదాత్వం (స్యా) (దుత్తరః కాల) ఆయతిః ।	తత్కాలః పు -తదాత్వమ్ న ౨-వర్తమానకాలముపేళ్లు. Present time.
సాందృప్తికం (ఫలం నద్య) ఉదర్కః (ఫలము తరమ్) ౪౦౭	సాందృప్తికమ్ న ౧-నద్యః ఫలమ్=తత్కాలము నందుగలుగు ఫలము. Immediate consequence.
అదృష్టం (నహ్నితో యాది)	ఉదర్కః పు ౧-ఉత్తరం ఫలమ్ = ముందు రాగల ఫలముపేరు. Future consequence.
దృష్టం (స్వపర చక్ర జమ్) ।	అదృష్టమ్ న ౧-నహ్నితోయాది=అగ్నిజలము మొదలై నవానివలనఁబుట్టిన భయముపేరు. Casual and unseen danger.
Obvious danger. (మహీభుజా)మహిభయం (స్వపక్ష ప్రభవం భయమ్) ౪౦౮	దృష్టమ్ న ౧-స్వపర చక్రజమ్=తనవారివలనను పగవారివలనను బుట్టిన భయము పేరు. “దృష్టంత్వపర చక్రజమ్” అనియుపాథముగలదు.
ప్రక్రియా త్వధికార	అహిభయమ్ న ౧-మహీభుజామ్=రాజులకు, స్వపక్ష ప్రభవమ్=మూలబలము మొదలుగా నేడు విధములై న స్వపక్షములవలనఁబుట్టిన,భయమ్=భయము. Latent danger from one's own party.
(స్యా)చ్చామరంతు ప్రక్రీర్ణకమ్ ।	ప్రక్రియా సీ -అధికారః పు ౨-అధికారము పేళ్లు. Bearing of royal insignia.
	చ్చామరమ్-ప్రక్రీర్ణకమ్ న ౨-వింజామర పేళ్లు. The bushy tail of the Bos grunniens used as a fan.

నృపాసనం (తు య)	నృపాసనమ్ - భద్రాసనమ్॥ న॥ ౨-రాజులు
ద్భద్రాసనం	కూర్చుండు నాసనము పేళ్లు. A throne.
సింహాసనం (తుతత్)॥	సింహాసనమ్॥ న॥ ౧-హైమమ్=బంగారుతోఁ
౪౨౯॥ (హైమం)	జేయఁబడిన, తత్=ఆరాజకూర్చుండు నాసనము
	పేరు. A throne made of gold. [A parasol.
ఛత్రంతాతపత్రం	ఛత్రమ్-ఆతపత్రమ్॥ న॥ ౨-గొడుగు పేళ్లు.
(రాజ్యస్తు) నృపలక్ష్మ	నృపలక్ష్మీన్, న॥ ౧-రాజ్యః=రాజునకు పట్టెడు,
(తత్) ।	తత్=ఆగొడుగు పేరు. A royal parasol.
భద్రకుమ్భాని పూర్ణ	భద్రకుమ్భః-పూర్ణ కుమ్భః॥ పు॥ ౨-రాజుద్వారా
కుమ్భా	రామలయందుఁ బెట్టఁబడిన పూర్ణ కలశము పేరు.
	A golden jar filled with holy water.
భృశ్శారణి కనకాలు	భృశ్శారణి॥ పు॥-కనకాలుకా॥ సీ॥ ౨- బంగారు
కా॥	గిండి పేళ్లు. A golden vase.
నివేశ శిబిరం (శణ్డే)	నివేశః॥ పు॥-శిబిరమ్॥ న॥ ౨-దండపదిగియున్న
	తావు. దండపవిడిసిన పాళెము. A camp.
సజ్జనం తూపరక్షణమ్	సజ్జనమ్-తూపరక్షణమ్॥ న॥ ౨ - దండకానలి
A Sentry; an out-post.	కొఱకు చుట్టుఁ బెట్టిన నెలుగు మొదలైన దాని పేళ్లు.
(హస్త్యశ్వ రథ పా	సేనాజ్ఞమ్॥ న॥ ౧-హస్త్యశ్వరథపాదాతమ్=
దాతం) సేనాజ్ఞం (స్వా	ఏనుఁగులు గుఱ్ఱములు రథములు కాలుబలము
చ్ఛతుష్టయమ్)॥	న నెడి, చతుష్టయమ్=ఈరన, సేనాంగములనఁ
	బడును. A component part of an army.
౪౩౦॥	
దస్తీదంతావలో హస్తీ	దస్తీ॥ న్-దంతావలః-హస్తీ॥ న్-ద్విరదః- అనే
ద్విరదో ౨ నేకపోద్విపః	కపః - ద్విపః - మతల్లజః-గజః - నాగః - కుష్ఠరః-
మతల్లజో గజో నాగః	వారణః-కరీన్॥-ఇభః-స్తమ్భేరమః-పద్మీన్, పు॥
కుష్ఠరో వారణి కరీ ॥	౧౫-ఏనుఁగు పేళ్లు. An elephant.
ఇభః స్తమ్భేరమః పద్మీ	
యాథనాథ స్తుయా	యాథనాథః-యాథపః॥ పు॥ ౨ - ఏనుఁగుల
ధపః ।	గుంపులో ముఖ్యమయిన యేనుఁగు పేళ్లు. The
	leader of a wild herd of elephants.
మదోత్కటో మదక	మదోత్కటః-మదకలః॥ పు॥ ౨-మదము పట్టిన

లగి

కలభః కరిశాబకః॥

౪౯౩॥

ప్రభిన్నో గర్జితో మత్త

స్సమా వుద్వాస్త నిర్మదా ।

హః స్తికమ్ గజతాబృద్ధే

కరిణీ ధేనుకా వశా॥

గర్జాః కటో

మదో దానం

నమధుః కరశీకరః ।

కుమ్భా(తు) శిరసగిష్ఠా

(తయోర్మధ్యే) విదుః (పుమాన్) ॥ ౪౯౫ ॥

అవగ్రహా (లలాటం స్యా)

దీప్తికా (తృక్షీకూటకమ్) ।

(అపాఙ్గదేశో) నిర్మాణం

(కర్ణమూలంతు) చూలికా॥ ౪౯౬॥

(అధః కుమ్భస్య) వా

యేనుఁగుపేళ్లు. A rutting elephant.

కలభః-కరిశాబకః [పా] కరిపోతకః॥పు॥౨ -

ఏనుఁగుగున్న పేళ్లు. A young elephant.

ప్రభిన్నః-గర్జితః-మత్తః॥పు॥౩-మదముగాఱు నేనుఁగుపేళ్లు. A furious elephant in rut.

ఉద్వాస్తః-నిర్మదః॥పు॥౨ - మదమువిడిచిన యేనుఁగుపేళ్లు. An elephant out of rut.

హః స్తికమ్॥న॥-గజతా॥సీ॥౨- బృద్ధే = ఏనుఁగులగుంపుపేళ్లు. A herd of elephants.

కరిణీ-ధేనుకా-వశా॥సీ॥౩-ఆఁడుఏనుఁగుపేళ్లు. A she-elephant. [elephant's temple.

గర్జాః-కటో॥పు॥౨-ఏనుఁగుచెక్కిలిపేళ్లు. An

మదః॥పు॥-దానమ్॥న॥౨-మదముపేళ్లు. Rut.

నమధుః-కరశీకరః॥పు॥౨-తొండమువలనఁబుట్టిన తుంపరపేరు. Water emitted from the elephant's trunk.

కుమ్భా॥పు॥౧-శిరసగిష్ఠా=ఏనుఁగుశిరస్సుమీఁదనుండు మాంసఖండములు, కుంభస్థలము. The frontal globes on the forehead of an elephant.

విదుః॥పు॥౧-తయోః = ఆకుంభస్థలములయొక్క, మధ్యే=నడుము. The hollow between them.

అవగ్రహా॥పు॥౧ - లలాటమ్=ఏనుఁగు నొసటిపేరు. Elephant's forehead.

ఈషికా[పా]ఇషీకా॥సీ॥౧ - అక్షీకూటకమ్=ఏనుఁగుకనుగ్రుడ్డుపేరు. Elephant's eyeball.

నిర్మాణమ్॥న॥౧-అపాఙ్గదేశః = ఏనుఁగుకడకన్ను పేరు. Corner of his eye.

చూలికా॥సీ॥౧-కర్ణమూలమ్ = ఏనుఁగుచెవిమొదటిపేరు. Root of his ear.

వాహితమ్॥న॥౧- కుమ్భస్య = ఏనుఁగుకుంభ

హిత్థం

స్థలమునకు, అధః = దిగువనున్న ప్రదేశము పేరు.

Part below the frontal globes.

ప్రతిమాన (మధోఽన్య యత్) ।

ప్రతిమానమ్॥న॥౧-అన్య = ఈవాహిత్థమునకు, అధః=దిగువనున్న, యత్ = ప్రదేశము పేరు. Part between the tusks.

ఆసనం (స్కన్ధదేశస్సాన్య)

ఆసనమ్॥న॥౧-స్కన్ధదేశః=ఏనుఁగుయొక్క మూఁపు పేరు. Elephant's withers.

పద్మకం (బిన్దుజాలకమ్)॥ ౪౯౭॥

పద్మకమ్॥న॥౧-బిన్దుజాలకమ్ = ఏనుఁగునకు యకావసమున దేహములోఁబుట్టిన బొట్ల పేరు. ఏనుఁగుసిబ్బెము. Marks on his body.

పక్షభాగః (పార్శ్వభాగో)

పక్షభాగః॥పు॥౧-పార్శ్వభాగః = ఏనుఁగుయొక్క యభయపార్శ్వముల పేరు. His flank.

దన్తభాగ (న్తుయోఽగ్రతః) ।

దన్తభాగః॥పు॥౧-అగ్రతఃయః = ఏనుఁగుయొక్క ముందుభాగము పేరు. His front.

(ద్వౌపూర్వపశ్చాజ్ఞాదిదేశౌ) గాత్రావరే (క్రమాత్)॥ ౪౯౮॥

పూర్వపశ్చాజ్ఞాదిదేశౌ=ముందఁను నెనుక నున్న మోఁకాళ్ల క్రింది ప్రదేశములు రెండును, క్రమాత్ = వరుసగా, గాత్రావరే = గాత్రమ్ (Shoulder) అవరమ్ [సా] అపరమ్ (Thigh) అని చెప్పఁబడినను.

తోత్త్రం నైఋక

తోత్త్రమ్-నైఋకమ్ [సా] వేణుకమ్॥న॥౨-ఏనుఁగును శిక్షించుకోల పేర్లు, అంకుశము. A pike to drive an elephant.

మాలానంబన్ధస్తమ్భేఽథ

ఆలానమ్॥న॥-బన్ధస్తమ్భే॥పు॥౩-ఏనుఁగును కట్టు స్తంభము. Post to which he is tied.

శృఙ్ఖలే । అన్దుకో నిగలోఽ (స్త్రీస్యా)

శృఙ్ఖలమ్॥త్రి॥-అన్దుకః॥పు॥-నిగలః [సా] నిగడః॥ష్ట॥౩-ఏనుఁగును గట్టు గొలుసు పేర్లు. Chains.

దమ్మశోఽ (స్త్రీ) సృణిః (స్త్రీ యామ్)॥

అఙ్గాశః॥ష్ట॥-సృణిః॥సీ॥ ౨-అంకుశము పేర్లు. The goad of an elephant.

దూప్యా కత్యూ వరత్రా (Leathern girt.)

దూప్యా[సా] చూపా-కత్యూ [ప] కతూ-వరత్రా॥సీ॥౩-ఏనుఁగునడుమునఁగట్టుతోలు మోకు.

స్యా త్కల్పనా సజ్జ

కల్పనా-సజ్జనా॥సీ॥౨-ఏనుఁగును శృంగా

నా (సమే) ।

ప్రవేణ్యస్తరణం న
ర్ణగి పరిస్తోమగి కుథో
(ద్వయోః) ॥ ౫౦౦॥

వీతం (త్వసారం హ
స్త్యశ్వం)

వారీ తు గజబస్థనీ ।

An elephant-stable.

ఘోటకే వీతి తురగ
తురగశ్చత్వరురజ్జమాః॥

వాజ వా హార్వ గస్థస్వ
హయస్థైస్థనన ప్రయః॥

ఆజానేయాగి కులీనా

(స్సు)ర్విసీతా (సా
ధువాహినః)॥ ౫౦౨॥

వనాయుజాగి సారసీ
కాగి కామ్బాజాబౌష్ణి
కా (హయాః)॥

యయు (రశ్వోఽశ్వ
మేధీయో)

జవన (స్తుజవాధికః)॥

౫౦౩॥

పృష్ఠ్యః స్థారీ

(సితగి) కర్కో-

రించుటపేళ్లు. Equipping an elephant.

ప్రవేణీ॥సీ॥-ఆ స్తరణమ్॥న॥-వర్ణః-పరిస్తోమః॥
పు॥-కుథః॥ప్ప॥ [ప] ॥త్రి॥౫-ఏనుఁగుమీఁదఁబఱ
చు రత్నకంబళిపేళ్లు. His trappings.

వీతమ్॥న॥౧-అసారమ్=బలము లేని, హస్త్య
శ్వమ్=ఏనుఁగునకును గుఱ్ఱమునకును పేరు. An
elephant or horse unfit for riding.

వారీ॥సీ॥-గజబస్థనీ॥౨-ఏనుఁగును పట్టుటకొఱకుఁ
జేయఁబడిన యోడము లేక గజశాలకు పేళ్లు. A hole
or trap for catching elephants.

ఘోటకః[ప]ఘోటకః-వీతిః[సా]వీతిః[ప] వీతి॥న్॥-
తురగః-తురజ్జః-అశ్వః-తురజ్జమాః-వాజీ॥న్॥-వా
హః-అర్వా॥న్॥[ప]అర్వన్॥త్రి॥-గస్థస్వః-హయః-
స్థైస్థనః-న ప్రయః॥పు॥౧౩-గుఱ్ఱము పేళ్లు. A horse.

ఆజానేయః॥పు॥౧-కులీనాః=మంచిజాతిగుఱ్ఱ
ముల పేరు. Horses of a good breed.

విసీతాః॥పు॥౧-సాధువాహినః=తెన్నగ మోయ నే
ర్చినగుఱ్ఱములు. Horses trained for the manege.

వనాయుజః [ప] వానాయుజః-పారసీకః-కా
మ్బాజః-బౌష్ణికః॥పు॥ఈరనువరుసగా వానాయు
జము, పారసీకము, కాంబోజము, బౌష్ణికము-అను
నాల్గు దేశములలోఁబుట్టిన, హయాః=గుఱ్ఱములు.

యయు॥పు॥౧-అశ్వమేధీయః=అశ్వమేధయా
గమునకుఁదగిన, అశ్వః=గుఱ్ఱమునకు పేరు. A horse
fit for sacrifice.

జవనః॥పు॥౧-జవాధికః = వేగము చేతనధిక
మైనగుఱ్ఱము పేరు. A fleet horse. A courser.

పృష్ఠ్యః-స్థారీ॥న్॥[సా]స్థారీ॥న్॥, పు॥౨-మోఁ
పుమోయుగుఱము పేళ్లు. A pack horse.

కర్కో॥పు॥౧-సితః=తెల్లనిగుఱ్ఱము. A white horse.

రథో(పౌఢారథస్య
యః) ।

(బాలః) కిశోరో

వామ్యశ్వా బడబా

బాడబం(గణే)॥౧౦౮॥

(త్రిష్యా) శ్వేసంయ
దశ్వేస దినేనై కేన గ
మ్యతే)।

కశ్యం (తు మధ్య మ
శ్వానాం)

హేషాప్రేషా (చని
స్వనః)॥ ౧౦౯॥

నిగాలస్తుగలోద్దేశే)

(బృద్దేత్వశ్వేయ మా
శ్వ (వత్)।

ఆస్కన్దితంధారితకం
రేచితంవల్లితం ప్లుతమ్॥
౧౦౯ ॥ (గత యోఽ
మూః పశ్చధారా)

ఘోణాతు ప్రోధ
(మస్త్రీయామ్)।

కవికాతు ఖలీనో

రథ్యః॥పు॥౧-రథస్య పౌఢాయః = రథమును
వహించు గుఱ్ఱము పేరు. A chariot-horse.

కిశోరః॥పు॥౧-బాలః=గుఱ్ఱపుష్పిల్ల పేరు. A colt.

వామీ - అశ్వా-బడబా॥సీ॥౩-గోడిగ పేర్లు.
ఆడగుఱ్ఱము. A mare.

బాడబమ్॥న॥౧-గణే = గోడిగలగుంపు. A stud.

అశ్వేస=గుఱ్ఱము చేత, ఏ కేన దినేన=ఒక దినము
చేత, యత్=ఏ త్రోన, గమ్యతే=పొందఁబడుచున్న
దో, తత్=ఆ త్రోన, ఆశ్వేసచ్=త్రి॥=ఆశ్వేసమనం
బడును. A day's journey for a horse.

కశ్యమ్॥న॥౧- అశ్వానామ్ = గుఱ్ఱములయొ
క్క, మధ్యమ్=నడుము పేరు. A horse's flank.

హేషా-ప్రేషా॥ సీ॥ ౨-నిస్వనః=గుఱ్ఱములు
సగిలించుట పేర్లు. గుఱ్ఱముల ధ్వని. Neighing.

నిగాలః॥ పు॥ ౧-గలోద్దేశే=గుఱ్ఱపుమెడనగఱి
వోటు. అచట దేవనః=యుండను. His throat.

అశ్వేయమ్-ఆశ్వేమ్॥ న॥ ౨-బృద్దే=గుఱ్ఱముల
గుంపుపేర్లు. A multitude of horses.

ఆస్కన్దితమ్॥న॥=సమమైననడపు, walk. ధౌ
రితకమ్॥ న॥ = అధికమై చతురమైననడపు, trot.

రేచితమ్॥న॥=తాళగతితో పేరెముగాఁ దిరుగుట,
Sidling. వల్లితమ్॥ న॥ = వేగముచేత నిడునఁబడి

మీఁదికి కాల్లు కదలించుట, gallop. ప్లుతమ్॥
న॥=వేగము చేత సంతమేరయును సనుముగా

బోవుట, Vaulting. ఈన, ధారాః॥సీ॥=గుఱ్ఱపు
గతి విశేషములు. Paces of a horse.

ఘోణా - ప్రోధమ్॥ ప్న॥ ౨-గుఱ్ఱపునుక్కు-
పేర్లు. The nostrils of a horse.

కవికా॥సీ॥-ఖలీనః[ప్ర]ఖలీనమ్॥ప్న॥ ౨-కల్లెము

(ఽస్త్రీ) శఫం (క్లిబే) ఖురః(పునూన్)॥

పుచ్చో (ఽస్త్రీ) యా మలాక్షా శే వాలహస్త శ్చ(వాలధిః)।

(త్రిషూ)పాన్వత్తలుతి తౌ పరాన్వత్తేముహు గ్భవి॥ ౫౦౪ (యానేచక్రిణి యుద్ధా ర్థే) శతాజ్ఞ స్యన్దనో రథః।

(అసౌ) పుష్పరథ(శ్చ క్రయానం న సమరా యయత్)॥ ౫౦౫॥

కర్ణీరథఃప్రవహణండ యనం (చ సమం త్ర యమ్)।

(క్లిబే)౭ న శ్చకటో౭ (స్త్రీస్యా)ద్గస్త్రీకమ్బలి వాహ్యకమ్॥ ౫౦౬॥

శి బి కా యాప్యయా నం (స్యాత్)

దోలా ప్రేక్షా౭దికా (స్త్రీయాం)।

(ఉభౌ తు)దై వ్యపవై యాఘ్రా (ద్వీపిచర్తా

పేళ్లు. The bit of a bridle.

శఫమ్॥ న॥-ఖురః॥ పు॥ ౨-గొరిసెల పేళ్లు. A horse's hoof.

పుచ్చో॥ ప్న॥-లూమన్॥ [ప] లూమమ్-లా జ్ఞూలమ్॥ న॥ ౩-గుట్టము మొదలయిన వానితోఁక పేళ్లు. Tail. వాలహస్తః-వాలధిః॥ పు॥ ౨-కేశ యుక్తమైనతోఁక పేళ్లు. A bushy tail.

ఉపాన్వత్తిః-లుతితః॥ త్రి॥ ౨-భువి=భూమియం దు, ముహుః=పలుమాఱును, పరాన్వత్తే=పార్శ్వాశ్చి న గుట్టముపేళ్లు. A horse rolling himself.

శతాజ్ఞః - స్యన్దనః - రథః॥ పు॥ ౩- యుద్ధార్థే= యుద్ధముకొఱకై న, చక్రిణి=బండికండ్లతోఁగూడి న, యానే=వాహనము. రథము. A war-chariot.

పుష్పరథః[పా]పుష్పరథః॥ పు॥ ౧-యచ్ఛక్రయాన మ్=ఏరథము, సమరాయ=యుద్ధముకొఱకు, న=కా దో, అసౌ=ఇది. A car for travelling or for pleasure.

కర్ణీరథః॥ పు॥-ప్రవహణమ్-డయసమ్॥ న॥ ౩- మనుష్యులు మోయు విమానమను రథముపేళ్లు. A covered litter for women.

అనః॥ న్, న॥-శ్చకటః॥ ప్న॥ ౨-బండిపేళ్లు. A cart. గస్త్రీ॥ సీ॥-కమ్బలివాహ్యకమ్॥ న॥ ౨-దిద్దిన మె దులుదీయుబండిపేళ్లు. A carriage drawn by oxen.

శిబికా॥ సీ॥-యాప్యయానమ్॥ న॥ ౨-అండల ముపేళ్లు. పల్లకియు. A palanquin.

దోలా-ప్రేక్షా॥ సీ॥ ౨ - ఉయ్యాలపేళ్లు. ఆది శబ్దము చేమంచాదులకును డోలయను పేరుకలదు. A hammock or swing.

దైవ్యపః-వైయాఘ్రః॥ త్రి॥ ౨-ద్వీపిచర్తావృ తే=పులితోలుచేత కప్పబడిన, రథే=రథముపేళ్లు.

వృతే రథే॥ ౫౧౧॥	A car covered with tiger skin.
(పాణ్డుకమ్బుల సంపీత స్యద్దనసి) పాణ్డుకమ్బులీ	పాణ్డుకమ్బులీ॥ న్, త్రి॥ ౧-పాణ్డుకమ్బులసంపీత స్యద్దనః=తెల్లకంబళిచేతఁగప్పఁబడిన రథముపేరు.
(రథే)కామ్బులవాస్త్రా (ద్యాకికమ్బులాదిభి రావృతే॥ ౫౧౨॥	కామ్బులమ్॥ త్రి॥ ౧-వాస్త్రమ్॥ త్రి॥ ౧-ఇవిమొ దలయినవి వరుసగా, కంబళము వస్త్రము మొద లైనవానిచేత కప్పఁబడిన రథముపేళ్లు. ద్వైపా దయః=ద్వైపశబ్దము మొదలుకొని వాస్త్రశబ్ద మువఱకు ౫-శబ్దములును॥ త్రి॥
(త్రిషు ద్వైపాదయో)	
రథారథకట్యా (రథ వ్రజే)।	రథారథకట్యా॥ సీ॥ ౨-రథవ్రజే=రథసమూ హముపేళ్లు. A multitude of cars.
ధూః(స్త్రీక్షీబే)యాన ముఖం (స్యా)	ధూః॥ ౧, సీ॥-యానముఖమ్॥ న॥ ౨-రథము మొదలయిన వాహనముల ముందుదిక్కుపేళ్లు. Fore-part of a carriage.
రథాజ్ఞ మ ప స్క రః॥ ౫౧౩॥	రథాజ్ఞమ్-అపస్కరః [పా] అపస్కరః॥ పు॥ ౨-బండికన్న కాఁడినెగమొదలైన రథావయ వముల పేళ్లు. Any part of a carriage. [wheel.
చక్రం రథాజ్ఞం (తస్యాస్తే)నేమిః(స్త్రీ స్యా)త్పిధిగి(పుమాన్)	చక్రమ్-రథాజ్ఞమ్॥ న॥ ౨-బండికంటిపేళ్లు. A నేమిః॥ సీ॥ [పా] నేమి-ప్రధిః॥ పు॥ ౨-తస్యాస్తే= ఆబండికంటికడకమ్మిపేళ్లు. Tire. [పేళ్లు. Nave.
పిణ్డికా నాభి రత్రాగ్రకీలకేతు ద్వ యో)రణిః॥ ౫౧౪॥	పిణ్డికా-నాభిః॥ సీ॥ ౨-బండికంటినడిమిత్తాము అణిః॥ పు॥ ౧-అత్రాగ్రకీలకే=ఇరుసుకడపటబండి కండ్లుజూఱకుండనుంచినచీల.The pin of the axle.
రథగుప్తి ర్వరూఢో (నా)	రథగుప్తిః-వరూఢః॥ పు॥ ౨-రథమునురక్షిం చుకొఱకు పైఁగప్పినలోహమయమైనకవచము. The fender of a carriage.
కూబరస్తుయుగన్ధరసి	కూబరః-యుగన్ధరః॥ పు॥ ౨-కాఁడికట్టు నెగ పేళ్లు. The pole to which the yoke is fixed.
అనుకర్షో (దార్వధః స్థం)	అనుకర్షః॥ పు॥ [పా] అనుకర్షా॥ న్ ॥ ౧-దార్వధః స్థమ్=ఆనెగదిగువనుండు కోడిపీటయను మ్రాని పేరు. Axle-tree or bottom of a carriage.

ప్రాసజ్ఞో (నా యుగా
ద్యుగః)॥ ౫౧౫॥

(సర్వం స్యా ద్వాహ
నం)యానం యుగ్యంప
త్రంచ ధోరణమ్॥

పరంపరావాహనం
(య త్ర)ద్వైవీతక (మ
స్త్రియామ్)॥ ౫౧౬॥

ఆధోరణా హస్తిపకా

హస్త్యరోహః నిషాది
నః॥

నియంతా ప్రాజితాయ
న్తా సూతః క్షత్తాచ సా
రథిః॥ ౫౧౭॥ సవ్యేష్ఠ
దక్షిణాష్ఠా(చ సంజ్ఞారథ
కుటుమ్బినః) ।

రథిసస్యస్తనారోహః

అశ్వారోహః స్తుసాది
నః॥ ౫౧౮॥

భటాయోధాశ్చ యో
ధార

సేనారక్షాస్తు సైని
కాః ।

(సేనాయాం సమవే
తాయే) సైన్యా (స్త్రీ
సైనికా(శ్చ తే)॥ ౫౧౯॥

(బలినో యే సహస్రే)

ప్రాసజ్ఞః॥ పు॥ ౧-యుగాత్=కాడికంటె, యు
గః=రెండవ కాడి పేరు. A separate yoke.

యానమ్-యుగ్యమ్-పత్రమ్-ధోరణమ్॥ స॥
ర-సర్వమ్ = సకలమయిన, వాహనమ్=వాహన
ములకును పేరు. Any vehicle: horse &c.

పరంపరావాహనమ్॥న॥-వై నీతకమ్॥ప్స॥౨-
తేరుమోకుపేళ్లు. A mediate vehicle: as a porter
carrying a litter or a horse dragging a carriage.

ఆధోరణః-హస్తిపకః॥ పు॥ ౨-ఏనుఁగుమా
వటివానిపేళ్లు. An elephant driver.

హస్త్యరోహః-నిషాదీ॥ న్, పు॥ ౨-ఏనుఁగు
నెక్కుదొరలు. A warrior riding an elephant.

నియంతా॥ఋ॥ - ప్రాజితా॥ఋ॥ - యన్తా॥ఋ॥-
సూతః-క్షత్తా॥ఋ॥-సారథిః-సవ్యేష్ఠః [ప] సవ్యే
ష్ఠా॥ఋ॥[ప] సవ్యేష్ఠా॥న్-దక్షిణాష్ఠః ॥పు॥ ఈ-
యు, రథకుటుమ్బినః = సారథికి, సంజ్ఞాః = పేళ్లు.
A charioteer.

రథీన్-సస్యస్తనారోహః॥పు॥ ౨- రథికులపేళ్లు.
రథముల నెక్కుదొరలు. Warriors in chariots.

అశ్వారోహః-సాదీ॥ న్, పు॥ ౨-గుఱ్ఱపురొతు
పేళ్లు. A horseman.

భటః-యోధః-యోద్ధా॥ఋ॥పు॥ 3-యుద్ధము
చేయువానిపేళ్లు. A warrior.

సేనారక్షాః-సైనికాః॥పు॥ ౨-దండుకాచుత
లారులపేళ్లు. Guards or sentinels.

సైన్యాః-సైనికాః॥పు॥౨-సేనాయామ్=సేన
యందు, యే = ఎవరు, సమవేతాః=కూడియున్నా
రో, తే=ఆచతురంగబలము. Arrayed troops.

సాహస్రః-సహస్రీ॥ న్, పు॥ ౨-యే=ఎవరు,

ణ) సాహస్రా (స్త్రీ) సహస్రిణః ।

పరిధిస్థః పరిచర
సేనాసీ ర్వాహినీపతిః॥
౫౨౦॥

కఞ్చుకో వారవాణో
౨(స్త్రీ)

(యత్తు మధ్యే సక
ఞ్చుకాః । బద్నన్తి త)
తస్మిన్ సమధికాజ్ఞో

౨ధ శీర్షకమ్॥ ౫౨౧॥
శీర్షణ్యంచ శిరస్త్రైః
ధ తనుత్రం వర్త దం
శనమ్॥ ఉరశ్చదగి కజ్జ
టకోజాగరగి కవచో౨
(స్త్రీయామ్)॥ ౫౨౨॥

ఆముక్తగి ప్రతిముక్త
శ్చపినద్ధ శ్చాపినద్ధ (వ
త్) । సన్నద్ధో వర్తిత
స్సజ్జో దంశితో వ్యూ
ధకజ్జటః॥ ౫౨౩॥ (త్రి
ష్వాముక్తాదయో)

(వర్తభృతాం) కావ
చికం (గణే) ।

పదాతిపత్తి పదగపా

సహస్రేణ = వేయింటిలెక్కను, బలినః=గుఱము
లు మొదలయిన బలముగలవారో, తే=వారిపేళ్లు.

A thousand strong. [వానిపేళ్లు. A guard.

పరిధిస్థః-పరిచరః॥పు॥౨-సేనచుట్టును కాచు

సేనాసీ॥ఈ॥-వాహినీపతిః॥పు॥౨-సేనాధిపతి

పేళ్లు, దళవాయి. A commander or general.

కఞ్చుకః॥పు॥-వారవాణః [పా] బాణవారః॥

ప్ర॥౨-కుబుసమువలె మేనికి మఱువయిన దాని
పేళ్లు, బొందలము, Breast-plate ; hawberk.

సారసనమ్॥స॥-అధికాజ్ఞః॥ప్ర॥ఈ౨-ను, సక

ఞ్చుకాః=కంచుకముతోడగినవారు, యత్తు=దేని,

మధ్యే = నడుమున, బద్నన్తి=కట్టుదురో, తత్ =

దానిపేళ్లు. త్రాడుదట్టి మొదలయినవి. A girdle.

శీర్షకమ్-శీర్షణ్యమ్- శిరస్త్రమ్॥స॥౩- తలబా

మిడకము పేళ్లు. A helmet.

తనుత్రమ్ - వర్త॥న్-దంశనమ్ [పా] దంశ

నమ్॥స॥-ఉరశ్చదః -కజ్జ-టకః-జాగరః॥పు॥-కవ

చః॥ప్ర॥౨-జోడుపేళ్లు; జీరాపేళ్లు. Armour ; coat
of mail.

ఆముక్తః - ప్రతిముక్తః - సినద్ధః - అపినద్ధః॥

ర-కట్టఁబడిన వస్త్రము మొదలయిన దానిపేళ్లు.

clothed or accoutred. సన్నద్ధః - వర్తితః-సజ్జః -

దంశితః-వ్యూధకజ్జటః॥ ౫-జోడుదొడిగినవాని

పేళ్లు. Armed or mailed. ఆముక్తాదయః=ఆముక్త

శబ్దము మొదలైన శబ్దములు తొమ్మిదియు॥త్రి॥

కావచికమ్॥స॥౧- వర్తభృతామ్=జోడుదొడి

గినవారియొక్క, గణే=సమూహముపేరు. Multi-

tude of armed soldiers.

పదాతిః-పత్తిః-పదగః - సాదాతికః - సదా

దాతిక ప దాజ యః॥
౫౨౦॥ పద్గశ్చపదిక
శ్చాధ పాదాతం (పత్తి
సంహతిః)।

శ స్త్రాజీవేకాణ్డపుష్టా
యుధీ యాయుధికా(స్స
మాః)॥ ౫౨౧॥

కృతహస్తస్సప్రయో
గవిశిఖఃకృతపుష్ఠ(వత్)

అపరాధ్ధపృషత్కో ౨
(సా లత్యోద్య శ్చుప్య
తసాయకః)॥ ౫౨౨॥

ధన్వీధనుష్టాన్ ధాను
ష్కా నిషణ్ణ్యస్త్రీ ధను
ర్ధరః।

(స్యా)త్కాణ్డవాంస్తు
కాణ్డీర

శ్చాక్షీక శ్చక్షిహేతి
కః॥ ౫౨౩॥

యాష్టీక పారశ్వధికా
(యస్త్విస్వధితి హేతికా)।

నైస్త్రింశికో౨(సిహే
తిస్సాస్య) (త్సమా)
ప్రాసికకాన్తికా॥౫౨౪॥

జిః-పద్గః-పదికః॥ పు॥ ౨-కాలిబంటుపేళ్లు. A foot-soldier.

పాదాతమ్॥ న॥ ౧-పత్తిసంహతిః=కాలిబంటు గుంపుపేరు. Infantry.

శ స్త్రాజీవః - కాణ్డపుష్టః [సా] కాణ్డస్పృష్టః [సా] స్పృష్టకాణ్డః-ఆయుధీయః-ఆయుధికః॥ ౪-ఆయుధమునుధరించి జీననము చేయు వానిపేళ్లు. A soldier by profession.

కృతహస్తః - సుప్రయోగవిశిఖః-కృతపుష్ఠః॥ ౩ - అప్పులు గుఱిదప్పక వేయ నేర్చినవానిపేళ్లు. Skilled in archery.

అపరాధ్ధపృషత్కో॥౧- యః=ఎవఁడు, లత్యోత్ = గుఱినలన, చ్యుతసాయకః = జాఱిపోయిన బొణముకలవాఁడో. అసా=వానిపేరు. Unskilled; missing the butt.

ధన్వీన్॥-ధనుష్టాన్॥త్॥-ధానుష్కః - నిషణ్డీన్॥-అస్త్రీన్॥-ధనుర్ధరః॥ ౨ - విలుకానిపేళ్లు. An archer or bowman.

కాణ్డవాన్॥త్॥-కాణ్డీరః॥ ౧-అప్పులేయాయుధముగాగలవాడు. One fighting only with arrows.

శాక్షీకః-శక్షిహేతికః॥౨-శక్షియేయాయుధముగాగలవానిపేళ్లు. A spearman.

యాష్టీకః=Armed with a club. పారశ్వధికః=Armed with a battle-axe. ఈరెండును వరుసగా యస్త్విస్వధితి హేతికా=దుడ్డుకట్టెయునుగండ్రగొడ్డలియు నాయుధముగాగల వారిపేళ్లు.

నైస్త్రింశికః॥౧-అసిహేతిః=అడ్డకత్తియే యాయుధముగాగలవానిపేరు. Armed with a sword. ప్రాసికః-కాన్తికః॥౨-ఈఁటెవానిపేళ్లు. A lancer.

చర్మఫలకపాణిస్సాన్య)

చర్మ॥న్॥-ఫలకపాణిః॥ ౨-అరిగవానిపేళ్లు, కేడముగలవాఁడు. A shield-bearer.

త్పతాకీనై జయన్తికః ।

పతాకీన్॥-నై జయన్తికః॥ ౨-పడగగలవాని పేళ్లు. టెక్కెముగలవాఁడు. A flag-bearer.

అనుష్ఠన సహాయ
శ్చానుచరో ౭ భిచర
(సహాయః)॥ ౫౨౯॥

అనుష్ఠనః - సహాయః - అనుచరః - అభిచరః
[పా]అభిచరః॥౪-తోడువచ్చినవానిపేళ్లు. A companion or follower.

పురోగాక్రేసర ప్ర
ష్ఠా గ్రతస్సర పురస్స
రాః । పురోగమః పురో
గామీ

పురోగః-అక్రేసరః-ప్రష్ఠః-అగ్రతస్సరః-పుర
స్సరః-పురోగమః-పురోగామీ॥న్॥౭-ముందర న
డచువానిపేళ్లు. A leader.

మన్దగామీతు మన్ధరః॥
౫౩౦॥

మన్దగామీ॥న్॥-మన్ధరః॥ ౨-మెల్లగానడచు
వానిపేళ్లు. Marching slow. [Marching fast.

జఙ్ఘలో ౭ తిజన
(స్తుత్యా) జఙ్ఘకరిక
జాఙ్ఘికా ।

జఙ్ఘలః-అతిజనః॥ ౨-వడిగానడచువానిపేళ్లు.
జఙ్ఘకరికః-జాఙ్ఘికః॥ ౨-దూరముగాఁబోయి
యక్కడి వార్తల నెఱింగించుచు బ్రదుకువాని
పేళ్లు. A runner or express.

తరస్వీ త్వరితో వేగీప్ర
జవీజవనోజవః॥ ౫౩౧॥

తరస్వీన్॥-త్వరితః-వేగీన్॥-ప్రజవీన్॥-జవ
నః-జవః॥ ౩-వేగముగలవానిపేళ్లు. Expeditionous.

జయో(యశశక్యతే
జేతుం)

జయః॥ ౧-యఃజేతుం శక్యతే = అవశ్యము
గెలువశక్యమయిన వానిపేరు. Conquerable.

జేయో (జేతవ్యమా
త్రకే) ।

జేయః॥౧-జేతవ్యమాత్రకే=సామాన్యముగగెలు
వఁదగినవానికిపేరు.Fit for conquest. [conqueror.

జైత్రస్తు జేతా
(యోగచ్ఛ త్యలం

జైత్రః-జేతా॥ఋ॥ ౨-గెలుచువానిపేళ్లు. A
అభ్యమిత్రః - అభ్యమిత్రీయః - అభ్యమిత్రీ

విద్విషతఃప్రతి॥ ౫౩౨॥
(సో) ౭భ్యమిత్రో ౭
భ్యమిత్రీయో ౭ప్యభ్య
మిత్రీణ (ఇత్యపి) ।

ణః॥౩-యః=ఎనఁడు, విద్విషతఃప్రతి=శత్రువులను
గుఱించి, అలమ్=మిక్కిలియు, గచ్ఛతి=యుద్ధము
నకుఁబోవుచున్నాఁడో, సః=వానిపేళ్లు. One who
ably faces the foe.

ఊర్జస్వల స్సాన్యదూర్జస్వీ(యః ఊర్జోఽతిశయాన్వితః)॥ ౫౩౩॥

స్యాదురస్వానురసిలో
Broad-chested.

రథికో రథిరో రథీ ।

(కామంగామ్య) ను
కామీనో

హ్యత్యస్తీన (స్తథాభృశమ్)॥ ౫౩౪॥

శూరోవీరశ్చవిక్రాంతా
జేతాజిష్ణుశ్చజిత్వరః ।

సాంయుగీనో(రణేసాధు)

(శస్త్రాజీవాదయస్త్రిమ)॥ ౫౩౫॥

ధ్వజినీ వాహినీ సేనా
పృతనా ౭ నీకినీ చ
మూః । వరూఢినీ

బలం సైన్యంచక్రం
చానీక(మస్త్రీయామ్)॥

౫౩౬॥

వ్యూహస్తు బలవిన్యాసో

(భేదా) దణ్డాదయో
(యుధి)।

ఊర్జస్వలః-ఊర్జస్వీ ॥ ౩ ॥ ౧ - ఊర్జోఽతిశయాన్వితః=బలాధిక్యముతోఁ గూడినవాని పేళ్లు.
Strong ; powerful; energetic.

ఉరస్వాన్ ॥ త్ ॥ -ఉరసిలః॥ ౧ - ఘనమయినఊర్జముగలవానికిని ఊర్జాత్ము బలముగలవానికిని పేళ్లు.
రథికః-రథిరః[పా]రథిసః-రథీ॥ ౩ - రథముమీఁదనుండువాని పేళ్లు. A person riding in a car.

అనుకామీనః॥ ౧ - (యుద్ధాదులయందు) కామమ్=యథేష్టముగా, గామీ = పోవువాని పేళ్లు.
One who goes or acts as he lists.

అత్యస్తీనః॥ ౧ - తథాభృశమ్=ఘోరియుంబోవు
స్వభావముగలవాఁడు. One who moves much.

శూరః-వీరః-విక్రాంతః॥ ౨ - శూరుని పేరు. A hero.
జేతా॥ ఋ॥ - జిష్ణుః - జిత్వరః॥ ౩ - గెలుచుస్వభావముగలవాఁడు. Victorious; used to conquer.

సాంయుగీనః॥ ౧ - రణే=యుద్ధమునందు, సాధుః=నేర్పరియైనవాని పేరు. Skilled in war.

శస్త్రాజీవాదయః= శస్త్రాజీవశబ్దము మొదలు
సాంయుగీన శబ్దమువఱకు నన్ని శబ్దములును॥ త్రి॥

ధ్వజినీ-వాహినీ-సేనా - పృతనా-అనీకినీ-చ
మూః-వరూఢినీ॥ నీ॥ ౭ - చతురంగములతోఁ గూడిన సేన పేళ్లు. An army; or forces.

బలమ్-సైన్యమ్-చక్రమ్॥ న॥-అనీకమ్॥ ప్న॥
౨ - గజాదిసేనాంగములకును సేనకును పేళ్లు.

Part of an army. An army.

వ్యూహః-బలవిన్యాసః॥ పు॥ ౧ - సేనయొడ్డుట పేళ్లు. Array of troops.

యుధి = యుద్ధకాలమునఁ జేయఁబడు, దణ్డాదయః=దండభోగ మండలాసంహతములు మొదల

Different forms of
array.

ప్రత్యాసారో (వ్యూహపార్శ్వః)

(సైన్యపుష్టే) ప్రతి
గ్రహః॥ Reserve.

(ఏకేభైరథత్ర్య శ్వా)
పత్తిః(పచ్చ పదాతికా)
A platoon.

(పత్త్యజై స్త్రిగుణై
స్సర్వైః క్రమా దా
ఖ్యా యథోత్తరమ్)॥
౫౩౮॥ సేనాముఖం గు
ల్మగణౌ వాహినీ పృథ
నాచమూః । అనీకినీ

(దశానీకి)నోయైహిణ్య
A complete army.

ధనంపది॥ ౫౩౯॥ సం

యినివి, భేదాః=వ్యూహభేదమాలు. బలము సడ్డ
ముగానిలుపుటదండము, in line. ఒకటికి వెనుక
నొకటినిలుపుటభోగము, in column. గుండ్రము
గానిలుపుట మండలము, in a circle. వేరువేరు
గానిలుపుట యసంహతము, in separate order.

ప్రత్యాసారః॥పు॥౧-వ్యూహపార్శ్వః= వ్యూహ
మునకు వెనుకనుండు సేన పేరు, The rear.

ప్రతిగ్రహః॥పు॥౧-సైన్యపుష్టే=సేనకు వెనుక
నన్నులు విండ్లపట్టుననుండు ప్రత్యేకమైన సేన.

పత్తిః॥సీ॥౧-ఏకేభైరథత్ర్య శ్వా=ఒక యోధు
గునొక రథమును మూడుగుఱ్ఱములునుగలిగి, ప
చ్చపదాతికా=ఐదుగురు కాలిబంట్లునుగల సేన.

పత్త్యజైః = పత్త్యవయవములయిన, యథో
త్తరమ్=ఉత్తరోత్తరమును, స్త్రిగుణైః = ముమ్మడిం
పఁబడిన, సర్వైః=సమస్తములయిన గజరథతుర
గపదాతులతోఁగూడియున్న యేడు సేనలకు, క్ర
మాత్=వరుసగా, సేనాముఖమా మొదలయిన యే
డును, ఆఖ్యాః=పేళ్లు. అనఁగా, ౩-పత్తులు సేనా
ముఖము. ౩-సేనాముఖములుగుల్మము. ౩-గుల్మ
ములుగణము. ౩-గణములువాహినీ. ౩-వాహిను
లుపృథన.౩-పృథనలుచమువు. ౩-చమువులు అ
నీకిని.అనియర్థము. సేనాముఖమ్॥స॥-గుల్మః-గణః॥
పు॥-వాహినీ-పృథనా-చమూః-అనీకినీ॥సీ॥

అయైహిణ్యః॥సీ॥౧-దశ=పది, అనీకిన్యః=అనీకినులు
గూడిన సేన పేరు. అనగా ౨౦౮౭౦ ఏనుగులు-
అన్ని రథములు-౬౫౬౧౦గుఱ్ఱములు-౧౦౯౩౫౦
కాలిబంట్లునుగల సేన యయైహిణి.

సంపత్॥దో॥-సంపత్తిః-శ్రీః-లక్ష్మీః॥సీ॥౪-సం

పత్తిః శ్రీశ్చ లక్ష్మీశ్చ
విపత్త్యాంవిపదాపదా

ఆయుధం తు ప్రహర
ణం శస్త్ర మస్త్ర

(మథాస్త్రియామ్)

౫౮౦॥ ధను శ్చాపా ధ
న్వ శరాసన కోదణ్ణకా
ర్ముకమ్ ఇష్వాసోఽప్య

(ధకర్ణస్య) కాలపు
ష్ఠం(శరాసనమ్)॥

(కపిధ్వజస్య) గాణ్డీవగా
ణ్డీవా(పున్నపుంసకా)

కోటి (రస్యా) టసీ

గోధాతలం (జ్యోఘా
తవారణే) ౫౮౨॥

లస్తక(స్తుధనుర్మధ్యం)

మార్వీ జ్యా శిజ్జీసీ గు
ణః

(స్యా) త్ప్రత్యాలీఢ
మాలీఢ (మిత్యాదిస్థాన
పఞ్చకమ్) ౫౮౩॥

Five attitudes in
shooting.

పదపేళ్లు. Success or prosperity.

విపత్తిః-విపత్ ॥ద్-ఆపత్ ॥ద్, సీ॥ ౩-ఆపద
పేళ్లు. Adversity ; poverty.

ఆయుధమ్-ప్రహరణమ్-శస్త్రమ్-అస్త్రమ్ ॥
న॥౪-ఆయుధముపేళ్లు. A weapon.

ధనుః॥న్,న॥ [ప]ధనుః॥ఉ,పు॥[ప]ధనూః॥సీ॥-
చాపః॥ష్మ॥-ధన్వ॥న్-శరాసనమ్-కోదణ్ణమ్-కా
ర్ముకమ్॥న॥-ఇష్వాసః॥పు॥౨-వింటిపేళ్లు. A bow.

కాలపుష్ఠమ్॥న॥౧-కర్ణస్య=కర్ణనియోక్త, శ
రాసనమ్=వింటిపేరు. The bow of Karna.

గాణ్డీవః-గాణ్డీవః ॥ ష్మ ॥ ౨-కపిధ్వజస్య=అర్జు
నునియోక్త, శరాసనమ్=వింటిపేరు.

కోటిః-అటసీ[ప్రా]అటనిః ॥సీ॥ ౨-అస్య = ఈ
వింటికొప్పుపేరు. Notched extremity of a bow.

గోధా॥సీ॥-తలమ్ ॥ న ॥ ౨-జ్యోఘాతవారణే=
వింటినారి దెబ్బతప్పించుటకైచేతగట్టుకొను తోలు
పేళ్లు. Leathern fence for the arm.

లస్తకః॥పు॥౧-ధనుర్మధ్యమ్ = వింటినడుము
పేరు. Middle of the bow.

మార్వీ-జ్యా-శిజ్జీసీ॥సీ॥-గుణః ॥ పు ॥ ౪-వింటి
నారిపేళ్లు. The bow-string.

ప్రత్యాలీఢమ్-ఆలీఢమ్॥న॥.౨ను-ఇత్యాది అ
న్నందుచేత, సమపదమ్, నైశాఖమ్, మణ్డలమ్॥న॥
౩-ను,స్థానపఞ్చకమ్=ఈ౫ను అయిదువిధములై న
విలుకాండ్రనిలుకడ పేళ్లు. ఎడమకాలు ముందరికి
చాచినిలుచుట ప్రత్యాలీఢము. కుడికాలుముం
దరికిచాచినిలుచుటయాలీఢము. రెండుకాళ్లుసమ
ముగానిలుచుటసమపదము. రెండుకాళ్లు కునడుము

లక్ష్యంలక్షంశరవ్యం
చ

శరాభ్యాస ఉపాస
నమ్|

ప్రపత్క బాణ విశి
ఖా అజిహ్వాగ ఖ గాశు
గాః||౫౮౮||కలమ్బ మా
ర్గణ శరాః పత్రీ రోప
ఇషు (ర్వయోః) ।

ప్రక్షేపణాస్తునారా
చాః

పక్షో వాజ

(స్త్రిపూత్రరే)||౫౮౯||

నిరస్తః ప్రహితే బా
ణే)

(విషాక్తే)దిగ్ధలిప్తకా|

తూణోపాసజ్గతూణీరని
షక్తాఇషుధి (ర్వయోః)
౫౮౯|| తూణ్యాం

ఖడ్గేతు నిస్త్రింశ చన్ద్ర
హాసానిరిప్తయః| కాక్షే
యకో మణ్డలాగ్రః కర
వాలః కృపాణ (సత్)||

త్సరుః (ఖడ్గాదిముష్టే
స్యాత్)

జానెడుయెడమగలుగనిలుచుట వైశాఖము రెండు
కాళ్లును మండలాకారము నిలుచుటమండలము.
లక్ష్యమ్-లక్షమ్-శరవ్యమ్||న|| 3 - గుఱిపేళ్లు.

A butt or mark.

శరాభ్యాసః||పు||-ఉపాసనమ్||న|| ౨-విలువిద్య
నేర్చుకొనుట పేళ్లు. Archery.

ప్రపత్కః-బాణః-విశిఖః-అజిహ్వాగః - ఖగః-
ఆశుగః-కలమ్బః-మార్గణః-శరః[పా]సరః-పత్రీ||
న్||-రోపః||పు||-ఇషుః|| ప్స|| ౧౨ - అమ్ములపేళ్లు.
An arrow.

ప్రక్షేపణః-నారాచః||పు|| ౨-నారసముల
పేళ్లు. Iron arrows.

పక్షః-వాజః||పు||౨- గలులపేళ్లు. తెక్కలు.
Feather of an arrow. ముందుచెప్పఁగల నిరస్త
దిగ్ధలిప్తకశబ్దములు-3||త్రి||

నిరస్తః||౧-ప్రహితే = వేయఁబడిన, బాణే=
బాణముపేరు. Shot, an as arrow.

దిగ్ధః-లిప్తకః||౨-విషాక్తే= విషముచేతఁబూ
యఁబడిన బాణముపేరు. Poisoned arrow.

తూణః-ఉపాసజ్గః - తూణీరః - నివజ్గః||పు||-
ఇషుధిః||ప్స||-తూణీ [ప] తూణా||సీ||౬- అమ్ముల
పొదిపేళ్లు. A quiver.

ఖడ్గః - నిస్త్రింశః-చన్ద్రహాసః - అసిః - రిప్టేః-
కాక్షేయకః - మణ్డలాగ్రః-కరవాలః[పా]కరపా
లః-కృపాణః||పు|| ౯ - ఖడ్గముపేళ్లు, పెద్దకత్తి.
A scimitar.

త్సరుః||పు||౧-ఖడ్గాదిముష్టే=ఖడ్గము జముదా
డిమొదలయినయాయుధములపిడిపేరు, పరుజులు.

మేఖలా (తన్ని బద్ధ
నమ్) ।

ఫలకోఽ(స్త్రీ) ఫలం
చర్మ

సంగ్రహా (ముష్టి
రస్యయః) ॥ ౫౮౦ ॥
ద్రుఘణేముద్గరఘనా

(స్యా) దీలీకరవాలికా

భిద్దిపాల స్పృగ (స్తు
త్యా) A short arrow.

పరిఘసిపరిఘాతనః ॥
౫౮౧ ॥ (ద్వయోః)

కుతారస్వధితిః పర
శుశ్చ పరశ్వధః ।

(స్యా) చ్చస్త్రీ చాసి
పుస్త్రీ చ చ్చురికాచాసి
ధేనుకా ॥ ౫౮౦ ॥

(వాపుంసి) శల్యం శ
ఙ్కు (ర్నా)

సర్వలా తోమరోఽ
(స్త్రీయామ్) ।

ప్రాస స్తుకుస్తః

కోణ(స్తుప్రియసి)పా
ల్యశ్చికోటయః ॥ ౫౮౧ ॥

సర్వాభిసార స్సర్వా
ఘ. స్సర్వసన్నహ నా

A hilt or handle.

మేఖలా॥సీ॥ ౧-తన్ని బద్ధనం=ఆయా యుధముజా
అకుండమ కట్టునగట్టుకట్టు పేరు. A sword knot.

ఫలకః॥ష్మ॥-ఫలమ్-చర్మ॥న్, న॥3-అరిగ పే
ళ్లు, కేడము. A shield.

సంగ్రహాః॥పు॥౧-అస్యయఃముష్టిః=ఈయరి
గవట్టు పిడి పేరు. The gripe of a shield.

ద్రుఘణః-ముద్గరః-ఘనః॥పు॥ 3-ఇనుపగు
దియ పేళ్లు. A mallet.

ఈలీ[పా] ఈలిః-కర వాలికా[పా]కరపాలికా॥
సీ॥ ౨-తులునక త్తి పేళ్లు. A short sword.

భిద్దిపాలః[పా]భిద్దిపాలః-స్పృగః॥పు॥౨-హస్త
ప్రమాణమైన విడిచివాటుగుదియ పేళ్లు.

పరిఘః-పరిఘాతనః॥పు॥౨-ఇనుపకట్లగుదియ
పేళ్లు. A bludgeon.

కుతారః॥ష్మ॥-స్వధితిః॥పు॥-పరశుః-పరశ్వధః॥
పు॥ ౪-గండగొడ్డలి పేళ్లు. An axe.

శస్త్రీ-అసిపుస్త్రీ-ఘరికా-అసిధేనుకా॥సీ॥
౪-సురియక త్తి పేళ్లు, చూరక త్తి. A knife.

శల్యమ్॥ష్మ॥-శఙ్కుః॥పు॥౨-వసి పేళ్లు, సెలక
ట్టు. A javelin, the pointed end of an arrow.

సర్వలా [పా] శర్వలా॥ సీ॥-తోమరః॥ ష్మ॥
౨-నేజా పేళ్లు, చిల్లకోల. An iron crow.

ప్రాసః-కుస్తః॥పు॥ ౨-ఈఁజె పేళ్లు, బల్లెము.
A bearded dart.

కోణః॥పు॥-పాలిః-అశ్రిః-కోటిః॥ సీ॥ ౪-అంచు
పేళ్లు, కొన. Sharp edge of a sword.

సర్వాభిసారః-సర్వాఘః-సర్వసన్నహనః॥పు॥
3-నకలనేనయు యుద్ధమునకు నాయ త్త పడుట

(రక్షః)

లోహభినారోఽ(స్త్ర
భృతాం రాజ్ఞాం సీరా
జనావిధిః)॥ ౫౫-౨॥

(యత్సేనయాఽభిగ
మన మకౌత) దభిషే
ణసమ్|

యాత్రావజ్యాఽభి
నిర్యాణం ప్రస్థానం గ
మనం గమః॥ ౫౫-౩॥

(స్యా) దాసారకిప్రస
రణం

ప్రచక్రం చలితా
(రక్షమ్) |

(అహితాన్ప్ర)త్యభీత
స్య రణేయాన) మభి
క్రమః॥ ౫౫-౪॥

వైతాలికాబోధకరా

శ్చాక్రికా ఘాణ్టికా
(రక్షాః)

(స్య)గ్దాగధాస్తుమ
గధా

వద్దినః స్తుతిసాతకాః॥

పేళ్లు. Assembling of a complete army.

లోహభినారః॥ పు॥ ౧ - యుద్ధప్రయాణాదుల
యందు, అస్త్రభృతామ్=ఆయుధమునుధరించిన,
రాజ్ఞామ్=రాజులయొక్క, సీరాజనావిధిః= ఆయు
ధములనివాళింపుపేరు. Lustration of arms.

అభిషేణసమ్॥న॥౧- సేనయా=సేనతో, అకౌ=
పగవానికి, అభిగమసంయత్తత్=ఎదురుగాఁబో
వుటపేరు. March to repel an army.

యాత్రా-వజ్యా॥సీ॥-అభినిర్యాణమ్-ప్రస్థానమ్-
గమనమ్॥న॥-గమః॥ పు॥ ౬-గెలువనిశ్చయించిన
రాజుయొక్క పయనము. March of an assailant.

ఆసారః॥పు॥-ప్రసరణమ్॥న॥ [ప్ర]ప్రసరణీ॥సీ॥
౨-అంతట సేనవ్యాపించుట. Surrounding a foe.

ప్రచక్రమ్ - చలిమ్॥ ౨ - కదలిన సేనపేరు.
ఇదిఅమరమూర్తిచేత॥త్రి॥An army in motion.

అభిక్రమః [సా] అతిక్రమః॥పు॥౧-అహితాన్
ప్రతి=శత్రువులనుగూర్చి, అభీతస్య=భయములేని
పురుషునియొక్క, రణే=యుద్ధవిషయమై, యా
సమ్=పోవుటపేరు. A gallant attack.

వైతాలికః-బోధకరః॥పు॥౨-వేకుననురాజుల
మేలుకొలుపు పాఠకుల పేళ్లు. Minstrels that
awaken kings at dawn.

చాక్రికః-ఘాణ్టికః॥పు॥౨-అనేకులుగాఁగూడి
స్తోత్రముచేయువారిపేళ్లు. Bards in throngs,
who chant in chorus. ఘంటా వాద్యముచేత
నిద్రమేలుకొలుపు వారిపేళ్లని కొందఱు.

మాగధః-మగధః [సా] మధుకః॥పు॥ ౨-వం
శావళిని జదువువారిపేళ్లు. A bard by birth.

వద్దీన్॥-స్తుతిసాతకః॥పు॥ ౨-పరాక్రమాదు

సంశస్తకా (స్తునమ
యా త్సంగ్రామా దని
వర్తినః)।

రేణు (ర్వయోఃస్త్రి
యాం) ధూలిగి పాంసు
(ర్వాన ద్వయో)రజః॥
౫౫౬॥ చూర్ణేక్షోద

సమత్పిష్టపిష్టాఽ(భృ
శ మాకులే)।

పతాకా నై జయ స్తీ
(స్యా) త్కేతనం ధ్వజ
(మస్త్రీయామ్)॥ ౫౫౭॥

(సా) వీరాశంసనం
యుద్ధభూమి ర్యాఽతి
భయప్రదా ।

(అహంపూర్వమహం
పూర్వమి) త్యహంపూ
ర్వికా(క్రియా)॥ ౫౫౮॥

ఆహూపురుషికా
(దర్పా ద్యాస్యా త్సం
భావనాత్మని)।

అహమహమికా(తుసా
స్యా త్పరస్పరం యో
భవ త్యహంకారః)॥

౫౫౯॥

లనుస్తుతించు వారిపేళ్లు. A panegyrist.

సంశస్తకః॥పు॥ ౧-సమయాత్ = ఒట్టుపెట్టు
కొనుటవలన, సంగ్రామాత్ = యుద్ధమునుండి,
అనివర్తినః=మరలనివారిపేరు. Chosen soldiers
sworn not to recede.

రేణుః॥పు॥-ధూలిః॥స్త్రీ-పాంసుః [ప] పాంశుః॥పు॥
రజః॥న్, న॥ర-ధూళిపేళ్లు. Dust. చూర్ణః॥పు॥-
క్షోదః॥పు॥ ౨ = ఒకవస్తువును గొట్టినపాడిపేళ్లు.
Powder. మొరముతోఁగూడినధూళిపేళ్లునికొంద
ఱుందురు. ఈయూను ధూళిపేళ్లుని కొందఱు.

సమత్పిష్టః-పిష్టలః॥పు॥ ౨-భృశమ్=మిక్కిలి,
ఆకులే=కలఁగిన సేన మొదలయిన వస్తువుపేళ్లు.
An army in great disorder.

పతాకా-నై జయ స్తీ॥స్త్రీ-కేతనమ్॥న॥-ధ్వజ
మ్॥పు॥ర-ఽకైముపేళ్లు. A flag or banner.

వీరాశంసనమ్॥న॥౧-అతిభయప్రదా= మిక్కి
లి భయంకరమైన, యా=ఏయుద్ధభూమి గలదో,
సా=ఆయుద్ధభూమిపేరు. The post of danger.

అహంపూర్వికా॥స్త్రీ॥౧-అహంపూర్విక్=నేను
ముందుచేసెద, అహంపూర్విక్=నేనుముందుచే
సెదనని ముందు చొచ్చు, క్రియా=క్రియపేరు.
Emulation for precedence.

ఆహూపురుషికా॥స్త్రీ॥౧-దర్పాత్=గర్వమువ
లన, ఆత్మని=తనయందు, సంభావనా=అడ్డములేని
సామర్థ్యముగలదని తలంచుట. Self-exultation.

అహమహమికా॥స్త్రీ॥౧-పరస్పరమ్=నేనె సమ
ర్థుడను నేనె సమర్థుడనని వీరులకొకరి కొకరికి,
యః అహంకారః = ఏ యహంకారము గలదో,

సా=దానిపేరు. Military vaunting.

ద్రవిణం తర స్స
హా బల శౌర్యాణి
స్థామ శుష్మంచ శక్తి
పరాక్రమగి ప్రాణో

విక్రమ స్వతి శ
క్తితా॥ ౫౬౦॥

వీరపాణం(తుయత్వా
నం వృత్తే భావిని వా
రణే) ।

యుద్ధ మా యోధనం
జన్యం ప్రధనం ప్రవి
దారణమ్॥ మృధ మా
స్కన్దనం సజ్ఞ్యం సమీ
కం సాంపరాయికమ్ ।
(అస్త్రియాం) సమరా
సీక రణాగి కలహ విగ్ర
హా॥ సంప్రహారాభిసం
పాత కలి సంస్ఫోట సం
యుగాః । అభ్యామర్ద
సమాఘాత సంగ్రామా
భ్యాగమాఽహవాః॥ స
ముదాయః (స్త్రియ)
స్సంయ త్సమి త్యాజి
సమి ద్యుధః ।

నియుద్ధం బౌహుయు
ద్ధేఽథ

తుములం(రణసంకులే)

A confused combat.

ద్రవిణమ్-తరః॥ న్-సహా॥ న్ - బలమ్ -
శౌర్యమ్-స్థామ॥న్ -శుష్మమ్॥న॥-శక్తిః॥సీ॥-పరా
క్రమః-ప్రాణః॥ పు॥ ౧౦-బలిమిపేల్లు. Strength;
bravery.

విక్రమః॥పు॥-అతిశక్తితా॥సీ॥౨-అధికమయిన
బలిమి. Heroic valour. Extraordinary prowess.

వీరపాణమ్॥న॥ ౧-రణే=యుద్ధము, వృత్తేవా=
నడచియుండఁగా నయిన, భావినివా = నడవఁబో
వుచునుండఁగానయిన, పానమ్ = వీరులు చేయుమ
ద్యపానముపేరు. Drink of warriors.

యుద్ధమ్ - ఆయోధనమ్-జన్యమ్-ప్రధనమ్-
ప్రవిదారణమ్-మృధమ్-ఆస్కన్దనమ్-సజ్ఞ్యమ్-
సమీకమ్ - సాంపరాయికమ్ [పా] సంపరాయి
కమ్॥ న॥-సమరః-అసీకః-రణః॥ ప్న॥-కలహః-వి
గ్రహః-సంప్రహారః - అభిసంపాతః - కలిః - సం
స్ఫోటః - సంయుగః - అభ్యామర్దః - సమాఘా
తః - సంగ్రామః - అభ్యాగమః - ఆహవః - స
ముదాయః॥ పు॥ - సంయత్ - సమిధిః - ఆజిః -
సమిత్॥త్॥-యుత్॥ద్ధ, సీ॥ ౩౧ - యుద్ధముపేల్లు.
సంయచ్ఛబ్దమును ఆజిశబ్దమునుపుల్లింగములును
గలవు. War, battle, combat.

నియుద్ధమ్-బౌహుయుద్ధమ్॥న॥౨-భుజయుద్ధ
ముపేరు. పెనఁగులాడుట. Close fight, struggle.

తుములమ్॥న॥౧-రణసంకులే = రెండు సేనలు
దొమ్మిగాఁ దాఁకుట పేరు, దొమ్మియుద్ధమును.

క్షేడా తు సింహనా
ద (స్సృత్)

(కరిణాం) ఘటనాఘ
టా ।

క్రద్దనం (యోధనం
రావ్రా)

బృంహితిం కరిగర్జ
తమ్ ౫౬౫॥

విస్ఫారో (ధనుషః
స్వాసః)

పటహః ౭ డమ్బరాన
మా)।

ప్రసభం తు బలా
త్కారో హరో ౭

ధ స్థలితం ఛలమ్ ॥
౫౬౬॥

అజన్యం క్షీబ ఉత్పా
త ఉపసర్గ (స్సమంత్ర
యమ్) ।

మూర్ఛాతు కశ్కలం
మోహా ౭

వ్యవమర్దస్తుషీడనమ్
Devastation. ౫౬౭॥

అభ్యవస్కన్దనం త్వ
భ్యాసాదనం

విజయో జయః ।

క్షేడా॥సీ॥-సింహనాదః॥పు॥ ౨-శత్రువునుభంగపె
ట్టుట కై చేయంబడు బొబ్బరింత పేళ్లు. War-whoop.

ఘటనా-ఘటా ॥సీ॥ ౨-ఏనుఁగులయొక్క
గుంపు పేరు. Troop of elephants.

క్రద్దనమ్॥న॥-యోధనంరావః॥పు॥ ౨-యుద్ధ
మున భటుల మ్రోత పేళ్లు. వీరాలాపములనికొం
దలు. Mutual defiance of combatants.

బృంహితిమ్॥న॥-కరిగర్జితమ్॥న॥ ౨-ఏనుఁగుల
మ్రోత పేరు. Roaring of elephants.

విస్ఫారః॥ పు॥ ౧-ధనుషః=వింటియొక్క, స్వా
సః=మ్రోత పేరు. Twang of a bow.

పటహః-ఆడమ్బరః॥పు॥ ౨-యుద్ధమునందలి
సంరంభము పేళ్లు. యుద్ధమునందలి నిస్సాణపు
మ్రోతయని కొందలు. Drum used in battle.

ప్రసభమ్॥న॥-బలాత్కారః-హఠః॥ పు॥ ౩-బ
లాత్కారము పేళ్లు. Violence, force.

స్థలితమ్-ఛలమ్॥న॥ ౨-యుద్ధమున మర్యాద
తప్పుట పేళ్లు. Fraud; Stratagem; circumvention.

అజన్యమ్॥న॥-ఉత్పాతః - ఉపసర్గః॥పు॥ ౩-ఉ
త్పాతము పేళ్లు. A portent. Any unusual
phenomenon boding calamity.

మూర్ఛా॥సీ॥-కశ్కలమ్॥న॥-మోహః॥పు॥ ౩-
సొమ్మసిలుట పేళ్లు, మెయిమఱచుట. Fainting.

అవమర్దః॥పు॥-షీడనమ్॥న॥ ౨-పరచక్రముచేత
నైన దేశముయొక్క రాయిశి పేళ్లు. ఒరసికొనుట.

అభ్యవస్కన్దనమ్-అభ్యాసాదనమ్॥న॥ ౨-
మోసముచేఁ బరచక్రము నాక్రమించుట పేళ్లు,
దోపుడు. Striking to disable the foe. Assault.

విజయః-జయః॥పు॥ ౨-గెలుపు పేళ్లు, Victory.

వైరశుద్ధిః ప్రతీకారో
వైరనిర్వాతనంచసా॥

ప్రద్రావౌ ద్ద్రావ
సంద్రావ సందావా వి
ద్రావౌ ద్రావః । అపక్ర
మౌ పయానంచ

(రణేభజ్గరి) పరాజయః ॥

పరాజిత పరాభూతౌ

(త్రిషు) నష్టతిరోహితౌ ।

ప్రమాపణం నిబర్హ
ణం నికారణం నిశార
ణమ్॥ ప్రవాసనం పరా
సనం నిషూదనం నిహిం
సనమ్॥ నిర్వాపణం సం
జ్ఞాపనం నిర్గ్రస్థన మపా
సనమ్॥ నిస్తర్హణం ని
హాసనం తుణనం పరివర్జ
నమ్॥ నిర్వాసనం విశ
సనం మారణం ప్రతి
ఘాతనమ్॥ ఉద్వాసన
ప్రమథన క్రథనోజ్ఞాస
నానిచ॥ ఆలమృ పిష్టా వి
శర ఘాతో న్నాథ వధా
అపి॥ ౨౨౩॥

సౌత్పత్నా తాకాలధ
ర్కోద్దిష్టాస్తః ప్రలయౌ
౨త్యయః । అన్తౌ నా

వైరశుద్ధిః॥ సీ॥-ప్రతీకారః॥ పు॥-వైరనిర్వాత
నమ్॥ న॥ ౩-పగదీర్చికొనుట పేళ్లు. Revenge.

ప్రద్రావః-ఉద్ద్రావః - సంద్రావః-సందావః-
విద్రావః-ద్రావః-అపక్రమః॥ పు॥-అపయానమ్॥ న॥
౫-పాటిపోవుట పేళ్లు. Flight; retreat.

[జగః=ఓటమి పేరు, ఓడుట. Defeat.

పరాజయః॥ పు॥ ౧-రణే=యుద్ధమునందలి, భ
పరాజితః-పరాభూతః ॥ త్రి॥ ౨-ఓడినవాని పేళ్లు,
Defeated; vanquished.

నష్టః-తిరోహితః ॥ త్రి॥ ౩-ఓడిదాగినవాని
పేళ్లు. Missing; having disappeared.

ప్రమాపణమ్-నిబర్హణమ్-నికారణమ్-నిశా
రణమ్ [పా] విశారణమ్-ప్రవాసనమ్ - పరాస
నమ్-నిషూదనమ్ - నిహింసనమ్-నిర్వాపణమ్ -
సంజ్ఞాపనమ్ - నిర్గ్రస్థనమ్ - అపాసనమ్ - నిస్తర్హ
ణమ్ - నిహాసనమ్ - తుణనమ్ - పరివర్జనమ్ - ని
ర్వాసనమ్ - విశసనమ్ - మారణమ్ - ప్రతిఘాత
నమ్ - ఉద్వాసనమ్-ప్రమథనమ్-క్రథనమ్-ఉజ్ఞా
సనమ్॥ న॥-ఆలమృ-పిష్టా-విశరః-ఘాతః-ఉన్మాథః
[ప] ఉన్మాథః-వధః॥ పు॥-ఈ ౩ం దియ చంపుట
పేళ్లు. Slaughter; killing; destroying.

పశ్చాత్తా॥ సీ॥ [ప] సౌత్పత్నా-తాకాలధర్
కోద్దిష్టాస్తః-ప్రలయః - అత్యయః - అన్తః-నాశః ॥
పు॥-మృత్యుః॥ పు॥-మరణమ్॥ న॥ - నిధనః॥ పు॥

శో (ద్వయో) ర్మృత్యు
ర్మరణంనిధనోఽ (స్త్రీ
యామ్)॥ ౫౭౮॥

పరాసు ప్రాప్తపశ్చ
త్వ పరేత ప్రేత సంస్థితాః । మృత ప్రమితౌ
(త్రిష్వేతే)

చితా చిత్యా చితిః
(స్త్రీయామ్)॥ ౫౭౯॥

కబంధోఽ (స్త్రీ క్రి
యాయు క్తమపమూర్ధ
క లేబరమ్)।

శ్శశానం (స్యా) త్పి
త్యననం

కుణప శ్శవ (మ స్త్రీ
యామ్)॥ ప్రగ్రహా
పగ్రహా బద్ధాన్యం

కారా (స్యా) ద్బద్ధనా
లయే ।

(పుంసి భూ) మ్నయన
వశిప్రాణా (శ్చైవనం)
జీవ్రోఽనుధారణమ్॥

౫౮౦॥

ఆయు ర్జీవితకాలో
(నా)

జీవాతుర్జీవనౌషధమ్ ।

॥

ఇతి క్షుత్రియవర్గః.

౧౦-చావుపేళ్లు. Death.

పరాసుః - ప్రాప్తపశ్చత్వః - పరేతః - ప్రే
తః-సంస్థితః - మృతః - ప్రమితః॥ త్రి॥ ౭-చచ్చి
నవానిపేళ్లు. Dead, perished.

చితా-చిత్యా-చితిః॥ సీ॥ ౩॥ సాద. A funeral
pile.

కబంధః॥ ప్న॥ ౧-క్రియాయు క్తమ్=నర్తనక్రియ
తోఁగూడిన, అపమూర్ధక లేబరమ్=తలపోయినశ
రీరముపేరు. A headless trunk.

శ్శశానమ్. పితృననమ్ । న ॥ ౨-శ్శశానముపే
ళ్లు. ఒలికిమిట్ట. Cemetery ; cremation ground.
కుణపః॥ పు॥-శవమ్॥ ప్న॥ ౨-పీనుఁగు. Corpse.

ప్రగ్రహః-ఉపగ్రహః॥ పు॥-బన్ధీ॥ సీ॥ ౪ - చెఱ
సాలనున్న మనుష్యాదుల పేళ్లు. A prisoner.
A man or beast confined.

కారా॥ సీ॥-బద్ధనాలయః॥ పు॥ ౨ - చెఱసాల
పేళ్లు. A prison , or jail.

అనవః॥ ఉ, బ॥-ప్రాణాః॥ అ, బ, పు॥ ౨-ప్రాణముల
పేళ్లు. Inspiration and respiration of five sorts.

జీవః॥ పు॥-అనుధారణమ్॥ న॥ ౨ - ప్రాణముల
ధరించుటపేళ్లు. Life.

ఆయుః॥ స్, స॥-జీవితకాలః॥ పు॥ ౨-ఆయుస్సు
పేళ్లు, బ్రతికియుండుకాలము. Age; duration of life.

జీవాతుః॥ పు॥-జీవనౌషధమ్॥ న॥ ౨-బ్రతికించు
మందు. A drug to revive the dead.

క్షుత్రియులతోఁజేరిన పదసమూహముముగిసెను.

ఊరవ్యా ఊరుజా అ
ర్యా వైశ్యా భూమి
స్పృశో విశః॥ ౫౭౮॥

ఆజీవ్యా జీవికావార్తా
వృత్తి ర్వర్తన జీవనే।

(స్త్రియాం) కృషికిపా
శుపాల్యంవాణిజ్యం (చే
తి నృత్తయః)॥ ౫౭౯॥

సేవా శ్వనృత్తి
రన్యతం కృషి

(దృశ్యశీలం)త్వృతమ్।

(ద్వేయాచితాయాచి
తయో ర్యథాసంఖ్యం)
మృతామృతే॥ ౫౮౦॥

సత్యాన్యతం(వణిగ్భా
వ)

(స్యా)దృణం పర్య
దగ్చనమ్। ఉద్ధారో౭

ర్థప్రయోగస్తుకుసీదం
వృద్ధిజీవికా॥ ౫౮౧॥

ఊరవ్యః - ఊరుజః - అర్యః-వై శ్యః- భూమి
స్పృక్॥ శ్-విత్॥ శ్, పు॥ ౭ - వై శ్యులపేళ్లు.
A man of the agricultural or mercantile tribe.

ఆజీవః॥ పు॥-జీవికా - వార్తా-వృత్తిః॥సీ॥-నర్త
నమ్-జీవనమ్॥స॥౭-సామాన్యముగాజీవనోపాయ
ముపేళ్లు, బ్రతుకు. Livelihood ; profession.

కృషిః॥సీ॥=దున్నిపైరు పెట్టుట, Agriculture.
పాశుపాల్యమ్॥స॥ = గోమహిష్యాదులనుపాలించు
ట, Pasture. వాణిజ్యమ్॥ స ॥ = బేరమాడుట,
Merchandize. ఇతి=ఈకిను, నృత్తయః =ప్రత్యేక
ముగావై శ్వనృత్తులపేళ్లు. [శూద్రవృత్తి, Service.

సేవా - శ్వనృత్తిః॥సీ॥-౨-కొలుపుగొలుచుట,
అన్యతమ్॥ స॥-కృషిః ॥ సీ॥ .౨-దున్నిపైరుపె
ట్టుట పేరు. Husbandry, agriculture.

ఋతమ్॥స॥౧-ఉచ్ఛశీలమ్ = (ఊరులలోఁబడి
యున్నగింజల నేలుకొని బ్రతుకుటయుంచము,
Gathering of grains. మశ్లలోఁబడిన యెన్నులు
దెచ్చుకొని బ్రతుకుటశీలము, Gleaning ears of
corn.) ఈ రెంటికిని పేరు.

మృతమ్, Alms solicited. అమృతమ్॥స॥, Alms
unsolicited. ద్వే = ఈ ౨ను, యథాసంఖ్యమ్=
వరుసగా, యాచితాయాచితయోః=ఒకరినడిగి
తుకుటకును నొకరినడుగక బ్రతుకుటకును పేళ్లు.

సత్యాన్యతమ్॥ స॥ ౧-వణిగ్భావః=బేరమాడుట.
క్రయవిక్రయాదివ్యాపారము. Traffic; commerce.

ఋణమ్-పర్యదగ్చనమ్॥ స॥-ఉద్ధారః॥పు॥౩.
అప్పుపేళ్లు. Debt.

అర్థప్రయోగః॥పు॥-కుసీదమ్॥స॥-వృద్ధిజీవికా॥ సీ ॥
౩-వడ్డిపేళ్లు. Usury; profession of money lenders.

(యాజ్ఞయోగం)
యాచితకం

(నిమయా) దాపమి
త్యకమ్ ।

. ఉత్తమర్ణా ధమర్ణా
(ద్వౌ ప్రయోక్తృగ్రా
హకౌ క్రమాత్)॥

కుసీదికో వాధుషికోవృ
ద్ధ్యాజీవశ్చవాధుషిః ।

క్షేత్రాజీవః కర్షక
శ్చకృషికశ్చ కృషీనలః॥

(క్షేత్రం) వైహేయ
శాలేయం (వీహిశా
ల్యుద్భవైచితమ్)।

యవ్యం యవక్యం ష
ష్టిక్యం (యవాదిభవ
నంహేయత్)॥ ౫౮-౮॥

తిల్యతైలీన (నన్తాషో
మాణ భజ్గా ద్విరూప
తా)।

మాద్గీన కౌద్రవీణాది

యాచితకమ్॥న॥౧ - యాజ్ఞయో = అడుగుట
చేత, ఆ వృష్ణ=పొందఁబడిననస్తుప్రపేదు. ఎరువును.
A loan; a borrowed thing.

ఆపకుత్యకమ్॥ న॥ ౧-నిమయాత్ = మాక్కు
కొనుటవలనఁబొందఁబడిన వస్తుప్రపేదు. A thing
obtained by barter. ఉత్తమర్ణశబ్దము మొదలు
ముందుచెప్పఁగలశబ్దములకు “ ఉత్తమర్ణాదయ
స్త్రిషు” అనిలింగము చెప్పఁబడును.

ఉత్తమర్ణః=creditor. అధమర్ణః=debtor. ఈ
అను, క్రమాత్ =సరిసగా, ప్రయోక్తృగ్రాహకౌ=
అప్పిచ్చినవానికిని అప్పుపుచ్చుకొన్నవానికినిపేళ్లు.
కుసీదికః-వాధుషికః-వృద్ధ్యాజీవః - వాధుషిః॥
౮-వక్షిచేతబ్రదుకువానిపేళ్లు. A usurer.

క్షేత్రాజీవః-కర్షకః[పా]కర్షకః-కృషికః-కృ
షీనలః॥ ౮-దున్నిబ్రదుకువాఁడు. A husbandman.

వైహేయమ్, A field fit for corn. శాలే
యమ్,—for rice. ఈ అను-వరుసగా, వీహిశా
ల్యుద్భవైచితమ్ = వడ్లు రాజనాలు పండుటకుఁ
దగిన, క్షేత్రమ్=క్షేత్రముపేళ్లు.

యవ్యమ్-యవక్యమ్-షష్టిక్యమ్॥ ఈ ౩ను-వరు
సగా, యవాదిభవనమ్=యవలుయవకలు షష్టిక
లు పండుక్షేత్రములకు పేళ్లు.

తిల్యమ్-తైలీనమ్॥ ౨-నువ్వులుపండుక్షేత్రము
పేళ్లు. మాష = మినుములు, ఉమా = నల్లయగి
సెలు, అణు=చిలువడ్లు, భజ్గా=జనుము॥ ఈ ౪ను-
పండుక్షేత్రములకును, ద్విరూపతా=(మాష్యమ్-
మాషీణమ్, ఉమ్యమ్ - శౌమీనమ్, అణవ్యమ్-
ఆణవీనమ్, భజ్యమ్-భాజీనమ్, అని) రెండేసిపేళ్లు.

మాద్గీనమ్-కౌద్రవీణమ్॥ ఈ ౨ను-ఆదిపదము

(శేషధాన్యో ద్భవౌచి తమ్)॥ ౫౮౫॥

బీజాకృతం తూప్తకృష్టం సీత్యం కృష్టంచ హల్య (వత్)।

త్రిగుణాకృతం తృతీయాకృతం త్రిహల్యం త్రిసీత్య (మపి తస్మిన్)॥ ద్విగుణాకృతే తు తస్సర్వం ద్విపూర్వం) శ మ్భాకృత (మవీహ)।

Twice ploughed.

(ద్రోణాథకాది వా పాదౌ) ద్రోణి కాథకి కాదయః॥ ౫౮౭॥

(ఖారీవాపస్తు) ఖారీక

ఉత్తమగ్ణాదయస్త్రిమి (పున్నపుంసకయో) ర్వప్రం కేదారః క్షేత్ర (మస్యతు)॥ కై దారకం (స్యాత్) కై దార్యంతై త్రం కై దారికం (గణే)।

లోష్టానిలోష్టవని పుంసి

చేత మాసూకీణాదిశబ్దములును, శేషధాన్యోద్భవౌచి తమ్=పెసలు, ఆళ్లు, మసూరీలు మొదలయిన యాయాధాన్యములు పండుక్షేత్రములకు పేళ్లు. బీజాకృతమ్-ఉత్తకృష్టమ్॥ ౨-ముందువిత్తివెనుక దున్నిన క్షేత్రము. Land ploughed after sowing. సీత్యమ్-కృష్టమ్-హల్యమ్ ॥ ౩- దున్నినక్షేత్రము పేళ్లు. Ploughed, tilled.

త్రిగుణాకృతమ్-తృతీయాకృతమ్ త్రిహల్యమ్-త్రిసీత్యమ్ ॥ ౪ - మూడుచాళ్లుదున్నినక్షేత్రము పేళ్లు. Thrice ploughed.

ద్విగుణాకృతమ్-ద్వితీయాకృతమ్ - ద్విహల్యమ్-ద్విసీత్యమ్॥ తత్=అనునట్టి, పూర్వంసర్వమ్=ఈరను-శమ్భాకృతమ్ [పా] సమ్భాకృతమ్-అనునది గయు, ఈ గ ను, ద్విగుణాకృతే=రెండుచాళ్లు దున్నినభూమియందు నర్పించును.

ద్రోణికః-ఆథకికః॥ ఈ ౨ ను, ఆదిపదము చేత ప్రాప్తికాదిశబ్దములును నగునగా నిద్దుము విత్తైడు భూమికిని, తూమువిత్తైడు భూమికిని, ఆదిపదము చేత కుం చెడు విత్తుభూమి మొదలయిన వానికిని పేళ్లు.

ఖారీకః॥ ౧-ఖారీవాపః = పుట్టైడువిత్తులువిత్తు క్షేత్రమునకు పేరు. [జెప్పినశబ్దములు ॥ త్రి॥ ఉత్తమగ్న శబ్దము మొదలు ఖారీక శబ్దము వఱకుఁ వప్రమ్॥ ప్న॥ - కేదారః॥ పు॥ - క్షేత్రమ్॥ స॥ ౩- క్షేత్రము పేళ్లు, వరిపండు నేల, A field.

కై దారకమ్-కై దార్యమ్-కై త్రమ్-కై దారి కమ్॥ స॥ - ఈరలు, అన్య=ఈక్షేత్రముయొక్క, గణే=సమూహము పేళ్లు. వరిపండు నేలలగుంపు.

A multitude of fields. [A clod of earth.

లోష్టమ్॥ ప్న॥ -లోష్టః॥ పు॥ ౨-మంటిగడ్డ పేళ్లు.

కోటిశో లోష్ట్ర భేదనః |
౫౮౯॥

ప్రాజనం తోదనంతో
త్రం
ఖనిత్ర మవదారణమ్

దాత్రం లవిత్ర
మాబన్ధో యోక్త్రం
యోత్ర
(మధోఽ ఫలమ్॥ నిరీ
షం) కూటకం

The body of the
plough exclusive of
the pole and share.

ఫాలః కృషికో
లాజ్జలం హలమ్ గో
దారణం చ సీరోఽ
థ శమ్యా (స్త్రీ) యుగ
కీలకః॥ ౫౯౦॥

ఈషా లాజ్జలదణ్డ
(స్సాన్యత్)
సీతా లాజ్జలపద్ధతిః |

పుంసి (మేధిని ఖలే దా
రు న్యస్తం యత్పశుబ
ద్ధనే)॥ ౫౯౧॥

ఆశు వ్రీహిః పాటలః
(స్సాన్యత్) శితశూక య

కోటిశః [ప్రా] కోటిశః-లోష్ట్ర భేదనః ॥పు॥ ౧-
మంటిగడ్డలుకొట్టుకొయ్య పేళ్లు. A harrow.

ప్రాజనమ్-తోదనమ్-తోత్రమ్॥న॥ ౩- ముని
కోల పేళ్లు. ములుకట్టు. A goad ; a whip.
ఖనిత్రమ్-అనదారణమ్॥ న॥ ౧-గుద్దలి పేళ్లు.
A spade or hoe. [A sickle.

దాత్రమ్-లవిత్రమ్॥న॥ ౨ - కొడవలి పేళ్లు.
ఆబన్ధః॥ పు॥-యోక్త్రమ్-యోత్రమ్॥ న॥ ౩-
పశువుల మెడనుగట్టు మోకు పేళ్లు.

కూటకమ్॥న॥౧-అఫలమ్=కట్టులేనిదియు, నిరీ
షమ్=ఏడికోలలేనిదియునై న నాఁ గేటిపేరు. అఫ
లమ్-నిరీషమ్-కూటకమ్॥న॥ఈ3ను - దీని కే పేళ్లని
కొందఱు. అధోహలమనియుఁ బాఠముగలదు.

[The plough-share.

ఫాలః-కృషికః[ప్రా]కృషి.కా॥పు॥౧-కట్టు పేళ్లు.
లాజ్జలమ్-హలమ్[ప్రా]హాలః॥ పు॥-గోదారణ
మ్॥న॥-సీరః॥ పు॥ ౪-నాఁగేటి పేళ్లు. A plough.
శమ్యా॥స్త్రీ-యుగ కీలకః॥ పు॥ ౨ - కాఁడిచీల
పేళ్లు. The pin of the yoke.

ఈషా [ప్రా] ఈశా॥స్త్రీ-లాజ్జలదణ్డః॥ పు॥ ౨-
ఏడికోల పేళ్లు. The shaft of the plough.
సీతా[ప్రా]శీతా-లాజ్జలపద్ధతిః॥స్త్రీ॥౧-నాఁగేటి
చాలు పేళ్లు. A furrow.

మేధిని॥పు॥౧-ఇది, ఖలే=కళ్ల మున, పశుబద్ధనే=ప
సులఁగట్టునిమిత్తము, న్యస్తమ్=పాతి పెట్టిన, యత్
దారు=కొయ్య. The post of the threshing floor.

ఆశు॥ష్ప॥-వ్రీహిః - పాటలః॥పు॥౩-ఎఱ్ఱనినడ్ల
పేళ్లు. Rice ripening in the rains.
శితశూకః-యవః॥పు॥౨-యవల పేళ్లు. Barley.

వా (సమా) | తోక్త
(స్తుత త్రిహరి తే)

కలాయ స్తు సతీసకః ||

౫౯౩ || హరేణుఖిణ్ణికా

(చాస్మిన్)

కోరదూష స్తుకోద్రవః |

మ జ్గల్య కో మసూ

కో౨

థ మకుష్టక మయుష్ట

కా||౫౯౪ || వనముద్గే

నర్వ పే(తుద్వా)తు స్తు

భ కదమ్యకా |

సిద్ధార్థ (స్తేష్వధవ

లో

గోధూమ స్సు మన

(స్సవకా) || ౫౯౫ ||

(స్యా) ద్యావక స్తు కు

ల్తావ

శ్చణకో హరిమన్థకః |

(ద్వాతిలే) తిలపిష్టశ్చ

తిలపేజశ్చ (నిష్ఫలే) ||

క్షువః క్షుతాభిజననో

రాజికాకృష్ణికా౨ సురీ |

(స్త్రియా) కఙ్గు ప్రియ

క్షా (ద్వే)

అతసీ (న్యా) దుమా

క్షుమా ||

౫౯౬ ||

తోక్తః || పు|| ౧- హరి తేత త్ర = పచ్చయవల పేరు.

Green or unripe barley.

కలాయః-సతీసకః [పా] సతీలకః-హరేణుః ||

ఖిణ్ణికః || పు|| ౪-లంకల పేళ్లు. Peas.

[Paspalum frumentaceum.

కోరదూషః-కోద్రవః || పు || ౨- ఆళ్ల పేళ్లు.

మజ్గల్యకః-మసూరః [పా] మసూరః || పు|| ౨-

చిఱుసెనగల పేళ్లు. Lentil.

మకుష్టకః [పా] ముకుష్టకః-మయుష్టకః [పా]

మయష్టకః [పా] మపుష్టకః-వనముద్గః || పు || ౩-

అడవి పెసల పేళ్లు. Phaseolus lobatus.

నర్వ పః-తున్తుభః [పా] తన్తుభః - కదమ్యకః ||

పు|| ౩-ఆవాల పేళ్లు. Mustard.

సిద్ధార్థః || పు|| ౧-ధవలః పవః = తెల్ల నియావాల

పేరు. Sinapis glauca. White mustard.

గోధూమః-సుమనః || పు|| ౨ - గోదుమలు.

Wheat.

యావకః [పా] యవకః-కుల్తావః [పా] కుల్తా

నః || పు|| ౨-అలసందల పేళ్లు. కారుమినుములును.

Awnless barley.

చణకః-హరిమన్థకః || పు|| ౨- సెనగల పేళ్లు. Gram.

తిలపిష్టః-తిలపేజః || పు|| ద్వా = ఈ ౨ను, ని

ష్ఫలే తిలే = పొల్లును వ్యవల పేళ్లు. Barren sesamum.

క్షువః-క్షుతాభిజననః [పా] క్షుధాభిజననః || పు||

రాజికా-కృష్ణికా-అసురీ || సీ|| ౫-నల్ల యావాల పేళ్లు.

Black Mustard.

కఙ్గుః-ప్రియఙ్గుః || సీ|| ౨-కొఱ్ఱల పేళ్లు. Panick Seed.

అతసీ-ఉమా-క్షుమా || సీ|| ౩-నల్ల యగ సెపేళ్లు.

Linseed.

మాతులాసీతు భజ్గా
యం

ప్రేహిభేద స్త్వణుని
పుమాన్ ।

కింశారుస్సస్యశూకం
స్యా

త్కణిశంసస్యమజ్జరీ॥

ధాన్యం ప్రేహిః స్త
మృకరిః

స్తమ్బాగుత్సి (స్తం
బాదినః) ।

నాడినాలం (చ కాణ్డో
ఽస్య)

సలాలోఽ (స్త్రీ సని
ష్ఠలః)॥ ౫౯౯॥

కడజ్గరోబుసం (క్లిబే)

(ధాన్యత్వచి) తుషణి
(పుమాన్) ।

శూకోఽ (స్త్రీ శ్లఙ్ఘ
తీత్థాగ్రే)

శమీ శిమ్బా

(త్రిషూత్తరే)॥ ౬౦౦॥

ఋద్ధమావసితం (ధా
న్యం)

పూతం తు బహులీ
కృతమ్ ।

మాతులాసీ-భజ్గా ॥ సీ ॥ ౨-జనుముపేళ్లు.
Hemp.

అణుః॥పు॥౧-ప్రేహిభేదః = చిలువపట్ల పేరు. Pa-
nicum pilosum.

కింశారుః॥పు॥-సస్యశూకమ్॥స॥ ౨-ధాన్యము
యొక్క-ముల్లుపేళ్లు. Beard of corn. [of corn.

కణిశమ్॥స॥-సస్యమజ్జరీ॥సీ॥ ౨-ఎన్నుపేళ్లు. Ear

ధాన్యమ్॥స॥-ప్రేహిః-స్తమృకరిః॥పు॥౩-ధాన్య
ముపేళ్లు. Corn, grain, seed.

స్తమ్బః-గుత్సిః॥పు॥ ౨-తృణాదినః=కసనపువైరు మొ
దలైనవానిగంటు. A clump of grass; a sheaf of corn

నాడి॥సీ॥-నాలమ్॥స॥ ౨-అన్యః-ఈతృణాదుల
యొక్క, కాణ్డః=కాడపేళ్లు. ఊచలు. Stalk.

సలాలః॥ప్స॥౧-నిష్ఠలః=ధాన్యముపోయిన, సః
=ఆపూరికఱ్ఱపేరు. Straw. [పొల్లుపేళ్లు. chaff.

కడజ్గరః॥పు॥-బుసమ్ [పా] బుషణీ॥స॥ ౨-

తుషణి॥ పు॥ ౧ - ధాన్యత్వచి = ఉమకపేరు.
Husk of corn.

శూకః॥ ప్స॥ ౧-ఇద, శ్లఙ్ఘతీత్థాగ్రే=సూక్ష్మ
మైవాఽడియు నయినవరిముల్లు పేరు. తేలుముల్లు

మొదలయినవానిపేరును. Awn; bristle.

శమీ-శిమ్బా [పా] సిమ్బా॥సీ॥ ౨-కాయధా
న్యములునురిచినపొట్టు. A legume or pod.

ఉత్తరే=ముందుచెప్పగల ఋద్ధ ఆవసితపూ
తబహులీకృత శబ్దములు రహస్య ॥ త్రి॥

ఋద్ధమ్-ఆవసితమ్ [ప] అవసితమ్-ధాన్యమ్
=నురిచినధాన్యము. Winnowed & stored grain.

పూతమ్-బహులీకృతమ్॥ ౨ - తూర్నైస్థిన
ధాన్యముపేళ్లు. Threshed out and winnowed.

(మాషాదయ) శ్యమీ
ధాన్యే శూక ధాన్యే (య
వాదయః)॥ ౬౦౧॥ శా
లయః (కలవగూడాశ్చ
షష్ఠికాద్యాశ్చ) పుంసీ
మీ)।

(తృణధాన్యాని) నీవా
రాః

(స్త్రీ) గవేధుర్గవేధుకా॥
౬౦౨॥

అయోగ్రంముసలో
౭ (స్త్రీ స్యా)
ఉదూఖల ములూఖ
లమ్ ।

ప్రస్ఫోటనం శూర్ప
(మస్త్రీ)

చాలనీ తితడిః (పు
మాన్)॥ ౬౦౩॥

సూతప్రసేవో
కణ్డోల పితౌ

కటకిలిజ్జకా (నమానౌ)
రసవత్యాంతు పాకస్థా
నం మహానసమ్॥ ౬౦౪॥

పౌరోగవ (స్తదధ్యక్ష)
సూపకారాస్తు వల్ల
వాః । ఆరాలికా ఆన్ధసి

మినుములు పెసలు మొదలై నవి శమీధాన్య
ములనంబడును, Grain in pods యనలు గోధు
మలు మొదలై నవి శూక ధాన్యము లనంబడును,
Bearded corn. రాజనాలు ఎఱ్ఱరాజనాలు దొడ్డ
రాజనాలు మొదలయినవియు అటువది దివస
ములకు పండుధాన్యములు మొదలైనవియు శాలి
ధాన్యములనంబడును, Rice. ఈ మాష యన
శాలి కలమ షష్టిక శబ్దములు॥ పు॥

నీవారః॥ పు॥ ౧-తృణధాన్యాని = ఒకరువిత్తక
యేపడి మొలచిపండు గునుకువరి దూసర్లు మొద
లయిన ధాన్యముల పేరు. Wild grains.

గవేధుః-గవేధుకా॥ స్త్రీ ౨- అడవిగోదమల
పేళ్లు. Coix barbata.

అయోగ్రమ్॥ న॥-ముసలః॥ ప్ష॥ ౨- గోకలిపే
ళ్లు. A pestle for cleaning rice.

ఉదూఖలమ్-ఉలూఖలమ్॥ న॥ ౨- బ్రోటి పేళ్లు.
A mortar.

ప్రస్ఫోటనమ్॥ న॥-శూర్పమ్॥ ప్ష॥ ౨- చేటపే
ళ్లు. A winnowing basket.

చాలనీ॥ స్త్రీ॥-తితడిః॥ పు॥ ౨- జల్లెడి పేళ్లు. A
sieve or cribble. [A sack or gunny bag.

సూతః [పా]స్యనః-ప్రసేవః॥ పు॥ ౨- పల్లిక పేళ్లు.
కణ్డోలః-పిటః॥ పు॥ ౨- గంప పేళ్లు. A basket.

కటః-కలిజ్జకః॥ పు॥ ౨- చాప పేళ్లు. A mat.

రసవతీ॥ స్త్రీ॥-పాకస్థానమ్-మహానసమ్॥ న॥ ౩-
నంటసాల పేళ్లు. A kitchen.

పౌరోగవః॥ ౧-తదధ్యక్షః = ఆవంటసాలయధి
కారి పేరు. An overseer of the kitchen. సూప
కారః-వల్లవః-ఆరాలికః-ఆన్ధసికః-సూదః-బౌగ

కా స్నూదా జౌదనికా
గుణః॥౬౦౫॥ ఆపూపి
కః కాస్తవికోభతి కార
(ఇమేత్రిషు) ।

అశ్శస్తముద్ధానమధి
శ్రయణీ చుల్లిరన్తికా॥
౬౦౬॥

అశ్శారధాని కాశ్శా
రశకట్యపి హసన్త్యపి
హసన్య ప్య

(ధనస్త్రీ స్యా) దశ్శా
రోఽలాతముల్కుకమ్ ॥
౬౦౭॥

(స్త్రీ బే)ఽమృరీషంభ్రా
స్త్రీ

(నా) కన్దు (ర్వా) స్వే
దనీ (స్త్రియామ్)।
అలిజ్జర(స్నాన్యన్తణికః
కర్కర్యాలూర్గలన్తి
కా॥ ౬౦౮॥

పితరః స్థాల్కుఖా కుల్లం
కలశే (స్తు త్రిషుద్వ
యోః) ఘటః కుటనిపా
(వస్త్రీ) శరావౌ నర్ధ
మానకః॥ ౬౦౯॥

ఋజీషం పిప్ప్వపచనం
కంసోఽ(స్త్రీ)పానభా
జనమ్।

నికః-గుణః॥౬- పంటవానిపేళ్లు. A cook. ఆపూ
పికః-కాస్తవికః-భక్షకారః॥౩-పిండివంటలునండు
వానికేగాని అస్తువానికేగాని పేళ్లు. A baker.
పారోగనశబ్దము మొదలుకొని - ఈ ౧౧ ॥ త్రి॥

అశ్శస్తమ్-ఉద్ధానమ్ [సా] ఉద్ధానమ్॥ న॥-
అధిశ్రయణీ-చుల్లిః [స] చుల్లి-అన్తికా॥ నీ॥ ౫-
ప్రాయ్య పేళ్లు. A furnace or fire-place.

అశ్శారధానికా-అశ్శారశకటీ-హసన్తి-హసనీ॥
నీ॥౪-అగ్నిష్ఠ, కుంపటియు. A portable furnace.

అశ్శారః॥ష్వ॥౧-ఇదినిప్పల పేరు. బొగ్గుల పేర
నికొందలు. Charcoal. అలాతమ్-ఉల్కుకమ్॥ న॥
౨-కొఱవిపేళ్లు. Half burnt wood. ఈ ౩ ను,
కొఱవిపేళ్లనికొందలు. A fire brand.

అమృరీషమ్॥న॥-భ్రాస్త్రః॥పు ॥ ౨-మంగలము
పేళ్లు. A frying pan.

కన్దుః॥ష్వ॥-స్వేదనీ॥నీ॥ ౨-పెనము పేళ్లు. An
iron plate or pan. [కాఁగు పేళ్లు. A large jar.

అలిజ్జరః-మణికః॥పు॥ [ప] మణికమ్॥న॥౨-
కర్కరీ-అలూః [సా] ఆలూః-గలన్తికా॥నీ॥౩-గడి
పేళ్లు, గిండివంటికుండ. A pitcher. [డపేళ్లు. A pot.

పితరః॥పు॥-స్థాల్-ఉఖా॥నీ॥-కుల్లమ్॥ న॥౪-కుం
కలశః॥త్రి॥-ఘటః॥ష్వ॥-కుటః-నిపః॥పు॥౪-
కడవపేళ్లు. A waterpot.

శరావౌ॥ష్వ॥-నర్ధమానకః॥పు॥ ౨-మూఁతు
డుపేళ్లు. A lip. [కుడుపేళ్లు. A seether or boiler.

ఋజీషమ్-పిప్ప్వపచనమ్॥న॥౨-బూరెలమూఁ
కంసః॥ష్వ॥-పానభాజనమ్॥న॥ ౨-గిన్నె పేళ్లు.
కంచము. A goblet; a metallic vessel.

కుతూః (కృత్తిస్నేహ
పాత్రే

కుతూః॥ సీ॥ ౧-కృత్తి స్నేహపాత్రే=చర్మము
తోఁజేసిన పైలపాత్రమునకు పేరు, పెద్ద సిద్దె.
A leather bottle for oil.

(పై వాల్పా) కుతుపః
(పుమాన్)॥ ౬౧౦॥

కుతుపః॥ పు॥ ౧-అల్పాపై న=చిన్న సిద్దె పేరు.
A small leather bottle.

(సర్వ మావపనం)
భాణ్ణం పాత్రామత్రేచ
భాజనమ్ ।

భాణ్ణమ్-పాత్రమ్-అమత్రమ్ - భాజనమ్॥ న॥
౪-సర్వమ్ = సమస్తమయిన, అవపనమ్=ఒక వస్తు
పునుంచుగోనె కడవ మొదలయిన నస్తువుల పేళ్లు.
A vessel. [A ladle or spoon.

దర్విః కమ్పిః ఖజాకాచ
(స్యా) తద్దూర్గారు
హస్తకః॥ ౬౧౧॥

దర్విః-కమ్పిః-ఖజాకా॥ సీ॥ ౩-తెడ్డు పేళ్లు, గరిటె.
తద్దూః॥ పు॥-దారుహస్తకః॥ పు॥ ౨-చట్టువము
పేళ్లు, కొయ్య తెడ్డు. A wooden ladle.

(అస్త్రీ) శాకం హరిత
కం శిగు

శాకం॥ పు॥-హరితకమ్॥ న॥-శిగుః॥ పు॥ ౩-కూ
ర పేళ్లు. A potherb.

(రస్య తు నాడికా) ।
కడమ్బశ్చ కలమ్బశ్చ
వేశవార ఉపస్కరః॥

కడమ్బః-కలమ్బః॥ పు॥ ౨-అన్యనాడికా=ఈ
కూర కాడ పేళ్లు. Stalk of a potherb.

౬౧౨॥

వేశవారః[పా] వేశవారః-ఉపస్కరః॥ పు॥ ౨-
ఇంగువ జీలకఱ్ఱ మొదలయిన సంభారాల పేళ్లు.
A condiment; seasoning.

తిన్త్రిడీకం చ చుక్రం
చ వృక్షామ్

తిన్త్రిడీకమ్ [పా] తిన్త్రిడీకమ్ - తిన్త్రిణీకమ్-
చుక్రమ్ - వృక్షామ్॥ న॥ ౩-చింతపండు పేళ్లు.
The tamarind fruit.

(మథ) వేల్లజమ్ మరీ
చంకోలకం కృష్ణ మూ
షణం ధర్మపత్తనమ్॥

వేల్లజమ్-మరీచమ్[పా] మరీచమ్-కోలకమ్-
కృష్ణమ్-ఉషణమ్ [పా] ఉషణమ్ - ధర్మపత్త
నమ్॥ న॥ ౬-మిరియాల పేళ్లు. Pepper.

జీరకో జరణోఽజాజీ
కణా

జీరకః-జరణః॥ పు॥-అజాజీ-కణా॥ సీ॥ ౪-జీల
కఱ్ఱ పేళ్లు. Cumin.

(కృష్ణేతుజీరకే) । సు
షవీ కారవీ పృథ్వీ పృ
థుగి కాలోపకుఞ్చికా॥

సుషవీ [పా] సుశవీ-కారవీ-పృథ్వీ-పృథుః -
కాలా - ఉపకుఞ్చికా॥ సీ॥ ౬-నల్లజీలకఱ్ఱ పేళ్లు.
Nigella Indica.

ఆర్ద్రకం శృంగబేరం
(స్యా దధ)

చృత్రా వితున్నకమ్
కుస్తుమ్బురుచ ధాన్యాక
(మధ) శుణ్ఠీ మహా
షధమ్॥ ౬౦౫॥ (స్త్రీన
పుంసకయో) ర్విశ్వం
నాగరం విశ్వభేషజమ్॥

ఆరనాలక సావీర కు
ల్లాపాభిషుతానిచ॥ అ
వన్తిసోమ ధాన్యామ్ల
కుఞ్జలానిచ కాఞ్చికే ।
సహస్ర వేధి జతుకంబా
హ్నికంహిఙ్గురామతమ్॥
(తత్పత్త్రీ)కారవీ పృథ్వీ
బాప్సికా కబరీ పృథుః ।
నిశాఖ్యా కాఞ్చినీ పీ
తాహరిద్రా సరవర్ణినీ॥

(సాముద్రం యత్తు
లవణ) మక్షీబం నశి
రం (చతత్) ।

సైన్ధవో౭(స్త్రీ) శీత
శినం మాణిబద్ధం (చ
సిన్ధుజే)॥ ౬౦౬॥

రామకే బ స్తకం

పాక్యం బిడంచ (కృ
తకే ద్వయమ్) ।

ఆర్ద్రకమ్-శృంగబేరమ్॥ న॥ ౨-అల్లముపేళ్లు.
Ginger.

చృత్రా॥సీ॥-వితున్నకమ్ - కుస్తుమ్బురు-ధాన్యా
కమ్॥న॥౪-కొ త్తిమిరి పేళ్లు, కొ త్తమిల్లి. Coriander.
శుణ్ఠీ॥ సీ॥-మహాషధమ్॥ న॥-విశ్వమ్॥ ప్ష॥-
నాగరమ్ - విశ్వభేషజమ్॥ న॥ ౫ - సాంటిపేళ్లు.
Dried ginger.

ఆరనాలకమ్-సావీరమ్-కుల్లాపాభిషుతమ్[ప]
కుల్లాపమ్ - అభిషుతమ్-అనన్తిసోమమ్-ధాన్యా
మ్లమ్-కుఞ్జలమ్-కాఞ్చికమ్[పా]కాఞ్చికమ్॥ న॥ ౭-
కలిపేళ్లు, కడుగునీళ్లును. Sour gruel.

సహస్ర వేధి-జతుకమ్-బాహ్నికమ్[పా] బాహ్ని
కమ్-హిఙ్గు-రామతమ్॥న॥౫-ఇంగువ. Asafoetida.

కారవీ-పృథ్వీ-బాప్సికా-కబరీ-పృథుః॥సీ॥౫-
తత్పత్త్రీ=ఆయింగున మ్రానిపేళ్లు.

నిశాఖ్యా-కాఞ్చినీ - పీతా-హరిద్రా-సరవర్ణి
నీ॥ సీ॥ ౫-పసుపుపేళ్లు. Turmeric.

అక్షీబమ్-నశిరమ్[సా]నశిరమ్॥న॥౨-సాము
ద్రమ్ = సముద్రమునఁ బుట్టిన, యత్తు లవణమ్=ప
యుష్పగలదో, తత్ = దానిపేళ్లు. Sea salt.

సైన్ధవః॥ ప్ష॥-శీతశివమ్ [సా] సితశివమ్-మా
ణిబద్ధమ్[సా]మాణిమన్థమ్-సిన్ధుజమ్॥ న॥ ౪-సైం
ధవలవణముపేళ్లు. Rock salt.

రామకమ్-బ స్తకమ్॥న॥ ౨-శాంభరి దేశము
నందు రుమయను గనిలోఁబుట్టిన యుష్పపేళ్లు.
చౌటుప్పని కొందఱందురు.

పాక్యమ్-బిడమ్॥ న॥ , ద్వయమ్=ఈ ౨-ను,
కృతకే=అంటుప్పపేళ్లు. Factitious salt.

సౌవర్చలేక్ష రుచ
కే

తిలకం (తత్ర మేచ కే)॥

మత్స్యణ్ణీ ఘాణితంఖ
ణ్ణవికారా

శర్కరా సితా ।

కూర్చికా (క్షీర వికృ
తి స్నాన్య) ద్రసాలా తు
మార్జితా॥ ౬౨౧॥

(స్యా) త్తేమనం తు
నిష్ఠానం

(త్రిలిక్ష్ణా వాసితావ
ధేః) ।

శూలాకృతం భటి
త్రంచ శూల్య

ముఖ్యంతు పైతరమ్ ॥
౬౨౨॥

ప్రణీత ముపసంప
న్నం

ప్రశస్తం (స్యా త్సు
సంస్కృతమ్) ।

(స్యా) త్పిచ్ఛిలం తు
విజలం

సౌవర్చలమ్-అక్షమ్-రుచకమ్॥ న॥ 3-సౌవర్చ
లవణమను నుప్పుపేళ్లు. [వర్చలవణము పేరు.

తిలకమ్॥న॥ ౧-మేచ కే=నల్లనైన, తత్ర=ఆసా

మత్స్యణ్ణీ [సా] మత్స్యణ్ణీ॥సీ॥-ఘాణితమ్॥న॥-

ఈ ౨ను, ఖణ్ణవికారా = శర్కరావికారములు.

ఘుటికయగునల్లు కాచినచెఱకుపాగు మత్స్యణ్ణి.

Granulated sugar. అప్పాకముగాఁ గాచినపాగు

ఘాణితము. Inspissated juice of sugar cane.

శర్కరా-సితా॥సీ॥ ౨-పంచదార.Sugar.

కూర్చికా॥ సీ॥ ౧, క్షీరవికృతిః = జున్నుపేరు.

Inspissated milk. రలాసా-మార్జితా॥సీ॥ ౨-సి

గరిపేళ్లు. Curds with sugar & spices. దధిశర్క

రా మరీచాదికృతమైన లేహ్యముపేళ్లనికొందఱు.

త్తేమనమ్-నిష్ఠానమ్॥ న॥ ౨ - మజ్జిగచారు.

ఊరుబిండి. Sauce or condiment.

శూలాకృతశబ్దసు మొదలు వాసిత శబ్దము
వఱకు ముందుచెప్పఁగల శబ్దములు॥త్రి॥

శూలాకృతమ్-భటిత్రమ్-శూల్యమ్॥త్రి॥ 3-

కఱకుట్టుపేళ్లు. ఇనుపకత్తినికుట్టి పకవము చేయఁ

బడునది. Roasted on a spit.

ఉభ్యేమ్-పైతరమ్॥ త్రి॥ ౨-కుండలోవండిన

పిండిమొదలయినదానిపేళ్లు. Boiled in a caldron.

ప్రణీతమ్-ఉపసంపన్నమ్॥ త్రి॥ ౨-పాకమాచేత

నురసముచేతనుసమగ్రమైనశాకాదులు.Dressed.

ప్రశస్తమ్ [సా] ప్రయస్తమ్ - సుసంస్కృత

మ్॥ త్రి॥ ౨-ఇంగువ జీలకఱ్ఱ మొదలయినవిచేర్చి

తిరగఁజూసిన పదార్థముపేరు. Seasoned.

పిచ్ఛిలమ్-విజలమ్॥ త్రి॥ ౨ - మీఁగడగట్టిన

దానిపేళ్లు. Greasy ; moist ; slimy.

సంమృష్టం శోధితం
(సమే) || ౬౨౩||

చిక్కణం మసృణం
స్నిగ్ధం
(తుల్యే) భాపిత వా
సి తే ।

ఆపక్వం పౌలి రభ్యూ
షో

లాజాః (పుంభూమ్ని
చా) త్తతాః || ౬౨౪||

పృథుక (స్నాన్య) చ్చి
పిటకో

ధానా (భృష్టయవే
స్త్రియామ్) ।

పూపో౭పూపఃపిష్టక
(స్నాన్య) త్కరమ్భా
(దధిన క్తవః || ౬౨౫||

భిస్సా (స్త్రీ) భ క్తమ
స్థో౭న్న మోద నో
౭ (స్త్రీన) దీదివిః ।

భిస్సటా దగ్ధికా
(సర్వరసాగ్రే) మణ్డ
(మ స్త్రియామ్) ||

మాసరాచామ నిస్తా
వా (మణ్డే భక్తసముద్భ
వే) ।

యవాగూ రుష్ణికాశ్రా
ణా విలేపీతరలా (చ సా) ||

సంమృష్టమ్-శోధితమ్ || త్రి || ౨ - గాలించిన
దానిపేళ్లు. రాళ్లు లేక యేతినది. Strained.

చిక్కణమ్-మసృణమ్-స్నిగ్ధమ్ || త్రి || ౩-మిసిమి
గలదానిపేళ్లు. నిగ్గుగలది. దట్టమును. Unctuous;
oily ; smooth. [న స్తుప్తపేళ్లు. Scented.

భావితమ్-వాసితమ్ || త్రి || ౨-వాసింపఁబడిన
ఆపక్వమ్ || న || -పౌలిః-అభ్యూషః || పు || ౩-గుగ్గిళ్ల
పేళ్లు. Food half dressed.

లాజాః || ౧-పేలాలపేరు. Fried grain. అక్ష
తాః || ౧-అక్షతలపేరు. ఈ ౨ను || పు, బ ||. లాజశబ్ద
ము || సీ, ఏ || ; అక్షతశబ్దము || న, ఏ || యుంగలదు.

పృథుకః-చిపిటకః || పు || ౨ - అటుకులపేళ్లు.
Rice flattened.

ధానాః || సీ || ౧-భృష్టయవే=బారుగుపేరు. Fried
barley or rice. [పేళ్లు. A cake.

పూపః-అపూపః-పిష్టకః || పు || ౩ - పిండివంట
కరమ్భః || పు || ౧- దధినక్తవః=పెరుగుగలిపిన
వేపుడు పిండిపేరు. Cake mixed with curds.

భిస్సా || సీ || -భ క్తమ్-అన్ధః || న్ || -అన్నమ్ || న || -టడ
నః || ప్న || -దీదివిః || పు || ౬-వంటకముపేళ్లు. Boiled
rice. [పేళ్లు. Boiled rice scorched.

భిస్సటా-దగ్ధికా || సీ || ౨-మాడినవంటకము
మణ్డమ్ || ప్న || ౧- సర్వరసాగ్రే = నెయ్యినూనె
మొదలైన యన్నిరసములపై తేటపేరు. Scum.

మాసరః-ఆచామః - నిస్తావః || పు || ౩ - భ క్త
సముద్భవే = అన్నమునండఁగా వార్చిన, మణ్డే=
గంజ పేళ్లు. Scum of boiled rice.

యవాగూః-ఉష్ణికా-శ్రాణా-విలేపీ-తరలా || సీ ||
౪-కాపుడుగంజపేళ్లు. Rice gruel.

మక్షణాభ్యంజనేతై
లంకృతసరస్తుతితాదనః॥

గవ్యం (త్రిమగవాం
సర్వం)

గోవిద్గోమయ (మ
స్త్రియామ్) ।

(తత్తుశుష్కం) కరీషో
౭ (స్త్రీ) దుగ్ధం క్షీరం
పయ (స్సమమ్)॥

పయస్య మాజ్య ద
ధ్యాది

ద్రవ్యం దధి ఘనేత
రత్ ।

ఘృత మాజ్యం హవి
స్సర్పి

ర్నవసీతం స ప్రౌఢృ
తమ్॥ ౬౨౯॥

తత్తు హైయజ్ఞ వీనం
(యత్ హ్యగోదో
హ్యాదభవం ఘృతమ్)

దణ్డాహతం కాలశే
య మరిష్టమపి గోరసః॥

తక్రం హ్యుదశ్విన

మక్షణమ్-అభ్యంజనమ్॥ స॥ ౨-తైలము,
తలంటు. కృతసరః॥పు॥=నువ్వులుకలసినయన్నము.

గవ్యమ్॥ త్రి॥౧-గవామ్ = గోవులయొక్క, స
ర్వమ్ = పాలు పెరుగు మొదలయినవానికని, అవ
యవములకును పేరు. Belonging to a cow.

గోవిత్॥ష్, సీ॥-గోమయమ్॥స్మ॥౨-ఆవు పేడ
పేళ్లు. Cow-dung. [పేరు. Dry cow-dung.

కరీషః॥ప్స॥౧-శుష్కంతత్ = ఎండినయాపేడ
దుగ్ధమ్-క్షీరమ్-పయః॥స్, స॥౩-పాలపేళ్లు. Milk.

పయస్యమ్॥ స॥౧-ఆజ్యదధ్యాది=నెయ్యి పెరుగు
వెన్న మొదలై సదానిపేరు. Prepared from milk.

ద్రవ్యమ్॥స॥౧-పెరుగులోనడుగు పెరుగు, నడి
పెరుగు, మీఁది పెరుగులకు, ద్రవము, ఘనము, శర
ముఅనిపేళ్లు, అందులో, ఘనేతరత్ = ఘనముద
క్కఁ దక్కినద్రవముశరముఅను పెరుగుద్రవ్యమ
నఁబడును. Thin or diluted curds.

ఘృతమ్-ఆజ్యమ్-హవిః॥స్-సర్పి॥స్, స॥౪-
నేతిపేళ్లు. Ghee; Clarified butter.

నవసీతమ్-సప్రౌఢృతమ్-॥స॥౨-వెన్నపేళ్లు.
Fresh butter.

(హ్యగోదోహ్యాదభవమ్) హ్యః=తొలునా
టి, గో=ఆవుయొక్క, దోహ=పాలవలన, ఉదభవమ్=
పుట్టిన, ఘృతమ్=నెయ్యిగాని వెన్నగాని, యత్=ఏ
దిగలదో, తత్=అది, హైయజ్ఞవీనమ్॥స॥౧-హై
యజ్ఞవీనమనఁబడును. Butter of yesterday's milk.

దణ్డాహతమ్-కాలశేయమ్-అరిష్టమ్॥స॥-గోరసః॥
పు॥౪-మజ్జగమాత్రమునకుఁబేళ్లు. Butter-milk.

తక్రమ్-ఉదశ్విత్-మథితమ్॥స॥-ఈసను-పటు

ధితం (పాదామ్బుద్ధాం
బు నిర్జలమ్) ।

(మణ్డందధిభవం) మ
స్తు

పీచూషోఽ (భినవం
పయః) ॥ ౬౩౧॥

అశ నాయా బుభుక్షా
క్షు

ద్ధానస్తు కబలః (పు
మాన్) ।

సపీతిః (స్త్రీ తుల్యపానం)

సద్ధిః (స్త్రీ సహభోజ
నమ్) ॥ ౬౩౨॥

ఉదన్యా తు పిపాసా
తృప్తిర్హి

జద్ధి స్తు భోజనమ్ ।

జేమనంలేప ఆహారో

నిఘసోన్యాద (ఇత్యపి) ॥

సాహిత్యం తర్పణం

తృప్తిః

ఘేలా (భుక్తసముష్ణ
తమ్) ।

కామం ప్ర కామం ప

ర్యాప్తం నికా మేష్టం

సగా, పాదామ్బు=నాలుగవ పాలుసీళ్లుగలసినమజ్జ
గకును, అద్ధామ్బు=సగముసీళ్లుగలసినమజ్జగకును,
నిర్జలమ్=సీళ్లుగలియనిమజ్జగకును పేళ్లు.

మస్తు॥న॥౧-దదిభవమ్=పెరుగువలనఁబుట్టిన,
మణ్డమ్=పరక సేరు. పెరుగుమీఁది తేట. మీఁగఁడ
యని కొందఱు. Whey of curds.

పీచూషః॥పు॥౧-అభినవమ్=నూతనమయిన,
పయః=పాలు, అనఁగా సీనిన యేడుదినములలోని
యాపుపాలు పేరు. జన్ను పాలు.

అశ నాయా - బుభుక్షా - క్షుత్ ॥ ధ్, సీ ౩-
ఆకలిపేళ్లు. Hunger.

గ్రాసః-కబలః॥పు॥ ౨-కడి సేళ్లు. A mouthful.

[యుట పేరు. Drinking together.

సపీతిః॥సీ॥-తుల్యపానమ్॥౨-కూడిపానము చే

సద్ధిః[పా]జద్ధిః॥సీ॥-సహభోజనమ్॥స॥౨-పాత్తు

నఁగాని యొక బంతినిగాని గుడుచుటకు పేరు.

Eating together.

ఉదన్యా-పిపాసా-తృప్తిర్హి॥మ, సీ॥-తర్హః॥పు॥౪-

దప్పి పేళ్లు. Thirst.

జద్ధిః॥సీ॥-భోజనమ్-జేమనమ్॥స॥-లేపః[పా]లే

హః-ఆహారః - నిఘసః [పా] నిఘసః - న్యాదః॥

పు॥౨-భోజనము పేళ్లు. Food. Meal.

సాహిత్యమ్-తర్పణమ్॥న॥-తృప్తిః॥సీ॥౩-తనివి

పేళ్లు. Satiety.

ఘేలా॥ సీ॥ ౧- భుక్తసముష్ణ తమ్=భోజనము

నలన విడువఁబడినది, భోజనము చేయఁగామిగిలిన

యెంగిలి. Orts; leavings of a meal.

కామమ్-ప్ర కామమ్-పర్యాప్తమ్-నికామమ్-

ఇష్టమ్-యథేష్టితమ్॥అవ్య॥ ఈ౬ను యథేష్టమైన

యథేష్ఠితమ్ || ౩౪ ||
To the heart's content.

గోపేగోపాల గోసంఖ్య
గోధుగాభీర వల్ల వాః |
(గోమహిష్యాదికం)
పాదబద్ధనం

(హ్య గవీశ్వరే) || గో
మాన్ గోమీ

గోకులం తు గోధనం
(స్యాద్గవాం నృజే) |

(త్రిష్వా) శిత జ్వనం
(తద్దా పౌ యత్రా
శితాః పురా) || ౩౫ ||

Where cattle have
dwelt.

ఉత్తా భద్రో బలీ
వర్గ ఋషభో నృషభో
వృషః | అనడ్వాన్ సౌర
భేయో గౌ

(రుక్మాం సంహతి) కా
క్షకమ్ || ౩౬ ||

గవ్యాగోత్రా (గవాం)

(వత్సధేన్వో) ర్వాత్స
క ధైనుకే |

దానిపేళ్లు. కడమశబ్దములుతఱచుగా క్రియావిశే
ణములుగనుక || న ||. Sufficiently, enough.

గోపః-గోపాలః-గోసంఖ్యః-గోధుక్ || హ్ ||-ఆభీ
రః-వల్ల వః || పు || ౩౪-గొల్ల వానిపేళ్లు. Herdsman.
పాదబద్ధనమ్ || ౧-గోమహిష్యాదికమ్=ఆవులు

ఎనుములు మొదలయిన పనుల పేరు. ఇ చట, యాద
నంధన, మని పాఠముగలదు. Stock of cattle.

గోమాన్ || త్ ||-గోమీన్, పు || ఈ అను, గవీశ్వరే=
ఆవులకుఁగర్తయైన వానిపేళ్లు. Owner of kine.

గోకులమ్-గోధనమ్ || న || ౨, గవామ్ = ఆవుల
యొక్క, నృజే=మందపేళ్లు. A herd.

ఆశితజ్వనమ్ || త్రి ||, పురా=మున్ను, గావః=ఆ
వులు, యత్ర=ఎచ్చట, ఆశితాః=మేపఁబడిన పౌ,
తత్=ఆ చోటికి పేరు. Formerly grazed by cattle.

“త్రిష్వాసితంగవీసంత జ్ఞాపౌయశ్రోషితాః పు
రా” అను పాఠమునందు, ఆశితజ్వనమ్ || త్రి ||=
పూర్వమావులున్న స్థలము పేరు.

ఉత్తాన్ ||-భద్రః-బలీవర్గః-ఋషభః-నృష
భః-వృషః-అనడ్వాన్ || హ్ ||-సౌర భేయః-గౌః || ఓ,
పు || ౯-ఎద్దుపేళ్లు. A bull or ox.

రౌక్షకమ్ || న || ౧, ఉక్తామ్=ఎద్దులయొక్క, సం
హతిః=సమూహముపేరు. A herd of oxen.

గవ్యా-గోత్రా || నీ || ౨, గవామ్ = ఆవులగుంపు
పేళ్లు. A herd of kine.

వాత్సకమ్ || న || = A herd of calves. ధైనుకమ్ ||
న || = A herd of milch-cows. ఈ అను ఎనునగా,
వత్సధేన్వోః= దూడలసమూహమునకును పేగడ్డి
యావులసమూహమునకును పేళ్లు.

(ఉత్తా మహా) స్త
హూత్తు (స్సాస్య)

ద్వ్యద్ధోత్తు స్తుజరద్ధవః ||
(ఉత్పన్నఉత్తా) జా
తోత్తు

(స్సద్యోజాతస్తు) త
ర్ణకః |

శక్యత్కరి స్తు నత్స
(స్సాస్య)

ద్వమ్య నత్సత్కా (న
మా) || ౩౩ ||

ఆర్ష భ్యః(ష్ణణ్ణతాయో
గ్యః)

ష్ణణ్ణోగోపతి రిట్సరః |

(స్కన్ధప్రదేశోఽస్య)
వహః

సాస్నాతు గలక మ్బలః ||

(స్సాస్య) స్స స్తిత స్తు న
స్యోతః

ప్రప్తవాఙ్మ్యగసార్శ్వ
గః |

(యుగాదీనాంతుప్రా
ధారో) యుగ్య ప్రాస
జ్యశాకటాః || ౩౪ ||

(ఖన త్య నేన తద్యో
ధాఽస్యేదం) హాలిక సై

మహూత్తుః || పు || ౧-మహాన్ = గొప్పదైన,
ఉత్తా=ఎన్దు. A large bull or ox. [An old bull.

వ్యద్ధోత్తుః-జరద్ధవః || పు || ౨-ముదిసినయెద్దుపేళ్లు.
జాతోత్తుః || పు || ౧- ఉత్పన్న ఉత్తా=మోయు
నయస్సుగలిగి చిక్కిపోనికోడేపేరు. A bullock.

తర్ణకః || పు || ౧-సద్యఃజాతః=అపుడుపుట్టినదూ
డపేరు. A new-born calf.

శక్యత్కరి-నత్సః || పు || ౨ - ఏడాదిలోనిదూడ
పేరు. A calf.

ద్వమ్య-నత్సత్కా || పు || ౨-మోయనుదున్నను
పనుపనుపడగిననయస్సుగల కోడేపేళ్లు. A steer.

ఆర్ష భ్యః || పు || ౧-ష్ణణ్ణతాయోగ్యః=ఆఁబోతగు
టకుఁ దగినకోడేపేరు. A steer fit to be set free.

ష్ణణ్ణ-గోపతి-రిట్సరః || పు || ౩-ఆఁబోతుపేళ్లు.
A bull at liberty.

వహః || పు || ౧-అస్య=ఈయెద్దుయొక్క, స్కన్ధ
ప్రదేశః=మూఁపుపేరు. A bull's shoulder.

సాస్నా || సీ || -గలక మ్బలః || పు || ౨-గంగడోలుపేళ్లు.
A bull's dew-lap.

స్స స్తితః-నస్యోతః || పు || ౨-ముక్కుత్రాడుగట్టిన
యెద్దుపేళ్లు. An ox with a rein through his nose.

ప్రప్తవాఙ్ || హా || -యుగసార్శ్వగ్యః || పు || ౨-కాఁ
డిమోయు నెద్దులదాపున పనుపనుచుటకుఁ గట్టిన
యెద్దుపేళ్లు. Young cattle in training.

యుగ్యః-ప్రాసజ్యః - శాకటాః || పు || -ఈ ౩ ను,
యుగాదీనామ్ ప్రాధారః=వరుసగా కాఁడిమో
యు నెద్దునకును రెండవకాఁడి మోయు నెద్దున
కును బండ్డిసిట్లు నెద్దునకునుపేళ్లు.

హాలికః - సై రికః || పు || - ఈ ౨ను, అనేన=ఈ
నాఁగేటిచేత, యః ఖనతి=ఎవఁడుదున్నుచున్నాఁ

రికా ।

Belonging to a plough.

ధూర్వహేధుర్య ధౌ
రేయ ధురీణా స్స ధుర
స్థరాః॥ ౩౨౨॥

(ఉభౌ) వేకధురీణై క
ధురావేకధురాన హే ।

(సతు) స ర్వ ధు రీణో
(యోభద్రస్సర్వ ధురా
నహః)॥ ౩౨౩॥

మా హేయీ సౌరభే
యీ శౌరుస్త్రా మా
తాచశృజ్జిణీ । అర్జునస్య
ఘ్నాస్య రోహిణీ (న్యా)
(ద్రుతమాగోషు) నై
చిక్తి॥ ౩౨౪॥

(వర్ణాది భేదాత్సంజ్ఞా
స్సృశ్చ బలీ ధవలాద
యః)।

ద్విహాయసీ ద్వివర్షా
(శౌ)

రేకాబ్ధౌ త్వేకహాయ
సీ॥ ౩౨౫॥

చతురబ్ధౌ చతుర్వాయ

హోవానికిని, తద్వోధాయః=దానిమోయువానికి
ని,అస్య ఇదమ్=ఈనాఁగేటిసంబంధమయిన దాని
కినిపేళ్లు. A plough man ; a plough-cattle.

ధూర్వహః-ధుర్యః-ధౌరేయః-ధురీణః-ధురస్థరః॥
పు॥ ౩-బండినాఁగేలుమొదలైన భారము వహిం
చు ఎద్దుమొదలైనదానిపేళ్లు. A beast of burden.

ఏకధురీణః-ఏకధుర్యః-ఏకధురావహః॥పు॥ ౩-బండి
నాఁగేలుమొదలైనభారములలో మొక్కభారము
నే మోయుదానిపేళ్లు. Cattle for special burden.

సర్వధురీణః॥పు॥ ౧- బండినాఁగేలుమొదలైన
సకల భారమును వహించు నృపభము పేగు.
Cattle for any carriage.

మా హేయీ-సౌరభేయీ-శౌః॥ ౩-ఉస్త్రా-
మాతా-శృజ్జిణీ-అర్జునీ - అఘ్నాస్య - రోహిణీ॥సీ॥
౯-ఆంపేళ్లు. A cow.

నై చిక్తి॥సీ॥౧-గోషు = ఆవులలో, ఉత్తమా=
ఉత్తమమయినయావుపేరు. An excellent cow.

వర్ణాదిభేదాత్ = వర్ణములు ప్రమాణములు
ఆకారములు మొదలయిన వానిభేదమువలన ఆ
పులకు,శబలీధవలాదయః=శబలీ (Spotted, ధవలా
(White),వామనీ(Short),నక్రశృజ్జా(With crooked
horns),ఇవి మొదలైన,సంజ్ఞాః=పేళ్లు,స్యః=అగును.

ద్విహాయసీ-ద్వివర్షా॥సీ॥౨ - రెండేండ్ల నయ
స్సగల యావుపేళ్లు. A heifer two years old.

ఏకాబ్ధౌ-ఏకహాయసీ॥సీ॥౨ - ఏడాదినయస్స
గల యావుపేళ్లు.—one year old.

చతురబ్ధౌ-చతుర్వాయసీ॥సీ॥౨ - నాలుగేండ్ల
వయస్సుగల యావుపేళ్లు.—four years old.

(జ్యోవం) త్రివృద్ధా త్రి
హాయణీ॥

వశా నన్ధ్యాఽ
నతోకా సు స్రవద్గ
ర్భాఽ

ధసద్ధినీ॥ ౬౪౩॥ (ఆ
క్రాంతా పృషభేణా)
ధ వేహద్గర్భోపఘాతి
నీ॥

(కాలోపసర్యాప్ర
జనే)

ప్రస్థాహీ (బాలగర్భి
ణీ)॥ ౬౪౪॥

(స్యా)ద చర్ణీ తునుక రా

బహుసూతికి స రేష్టు
కా॥

చిరసూతాబమ్కయణీ

ధేను(స్యా)స్సనసూ
తికా॥ ౬౪౫॥

సువ్రతా సుఖసన్దౌ
హ్య

వీనోద్ధీ వీవరస్తనీ॥

ద్రోణక్షీరా ద్రోణ

త్రివృద్ధా-త్రిహాయణీ॥ సీ॥ ౨-మూడేండ్లవయ
సుగలయావు. —three years old. [barren cow.

వశా - నన్ధ్యా॥ సీ॥ ౨ - గొడ్డుటావు పేళ్లు. A
అవతోకా-స్రవద్గర్భా॥ సీ॥ ౨-దైవికముననీచుకొని
పోయినయావు. A cow miscarrying by accident.

సద్ధినీ॥ సీ॥ ౧- (వెదన్నై)వృషభేణ=ఆబోతుచేత,
ఆక్రాంతా=వెంటాడిబడినయావు. A cow in heat.
వేహత్॥ త్॥-గర్భోపఘాతినీ॥ సీ॥ ౨-అబోతు
బాటగానీచుకొన్నయావు పేళ్లు. A cow miscarry-
ing from unseasonable union with the bull.

ఉపసర్యా॥ సీ॥ ౧-ప్రజనే=ప్రథమగర్భమునం
దు, కల్యా = స్రాప్తమయినముతుకాలముగలిగిన
యావు పేరు. A cow fit for the bull.

ప్రస్థాహీ[పా]ప్రస్థాహీ॥ సీ॥ ౧-బాలగర్భిణీ=బా
ల్యమునందే తొలిచూలుగలపడ్డపేరు. A preg-
nant heifer; a cow with calf for the first time.

అచర్ణీ - సుకరా॥ సీ॥ ౨-సాధునయినయావు
పేళ్లు. A tractable cow.

బహుసూతికి - సరేష్టుకా॥ సీ॥ ౨-పెక్కు ఈత
లీనినయావు పేళ్లు. A cow bearing many calves.

చిరసూతా-బమ్కయణీ॥ సీ॥ ౨-తరిగియూవు
పేళ్లు. A cow whose calf is full grown.

ధేనుః-నవసూతికా॥ సీ॥ ౨-చేగటియూవు పేళ్లు.
A cow recently calved.

సువ్రతా-సుఖసన్దౌహ్య॥ సీ॥ ౨ - సులభము
గాపితుకనిచ్చు నావు పేళ్లు. A cow easily milked.

వీనోద్ధీ - వీవరస్తనీ॥ సీ॥ ౨ - పెద్దపాదుగుగలయా
వు పేళ్లు. A cow with all large udder.

ద్రోణక్షీరా-ద్రోణదుఘా॥ సీ॥ ౨ - ఇద్దుము

దుఘా

ధేనుష్యా (బస్థ కేస్థితా) ||
౬౪౯ ||సమాంసమీనా (సా
యైవ ప్రతివర్షం ప్రసూ
యతే) |ఊథ (స్తుక్తీబ) మాపీనం
(సమా) శివక కీలకా ||
౬౫౦ ||

(సపుంసి) దామసద్దానం

(పశురజ్జుస్తు) దామనీ

వై శొఖ మస్థ మన్థా
స మన్థానో మస్థదణ్డ కే ||
కుట రో దణ్డవిమ్క-

మోభి

మస్థనీ గర్గరీ (సమే) |

ఉష్ట్రే క్రమేలక మయ

మహాజ్ఞాని

కరభ (శ్శిశుః) || ౬౫౧ ||

(కరభాస్సు) శ్వేభ

లకా (దారవై నిపాదబ

స్థనైః) |

అజా ఛాగీ

తుభ చ్చాగీ బ స్త

చ్ఛాగీలకా అజే || ౬౫౩ ||

మేఘోరభోరణోరణా

సాలుపితి కెడి యావు పేళ్లు.

ధేనుష్యా || సీ || ౧ - బస్థ కే = కుదువలో, స్థితా =
ఉన్న యావు పేరు. A cow pledged.సమాంసమీనా || సీ || ౧ - యైవ = ఏయావు, ప్రతి
వర్షమ్ = ప్రతినంవత్సరమును, ప్రసూయతే = ఈను
చున్నదో, సా = ఆయావు పేరు. A cow calving
every year. [Udder.ఊథః || న్ || - ఆపీనమ్ || న || ౨ - పాదుగు పేళ్లు.
శివకః - కీలకః || పు || ౨ - పసుల గట్టు గూటము
పెళ్లు. A pillar for tying cattle.దామ || న్ || స్స || - సద్దానమ్ || న || ౨ - తలుగు పేళ్లు.
త్రాడు. A rope or cord.పశురజ్జుః - దామనీ [పా] బస్థనీ || సీ || ౨ - పసుల
గట్టు దామన. A foot-rope for cattle.వై శొఖః - మస్థః - మన్థానః - మన్థాః || న్ || - మస్థద
ణ్డకః || పు || ౫ - కవ్వము. A churning stick.కుటరః [పా] కుటరః - దణ్డవిమ్క - మ్భిః || పు || ౨ -
తరికింబము పేళ్లు. [A churning-vessel.

మస్థనీ - గర్గరీ || సీ || ౨ - సెరుగు ద్రుచ్చుక డవ పేళ్లు.

ఉష్ట్రేః - క్రమేలకః - మయః - మహాజ్ఞాని || పు || ౪ -
ఒంటె పేళ్లు. A camel. [young camel.

కరభః || పు || ౧ - శిశుః = ఒంటెపిల్ల పేరు. A

శ్వేభలకా || పు || ౧ - దారవైః = మ్రానితో, జే

సిన, పాదబస్థనైః = కాళ్ళిబందములతో, గూడిన,

కరభాః = ఒంటెపిల్లల పేరు.

అజా - ఛాగీ || సీ || ౨ - మేక పేళ్లు. A she-goat.

తుభః - ఛాగీ - బస్థః - ఛాగీలకః - అజే || పు ||

౫ - మేక పోతు పేళ్లు. A he-goat.

మేఘః - ఊరభః - ఊరణః - ఊరణాయః -

యుమేష పృష్ణయ ఏడ
కే! (ఉష్ట్రోరభ్రాజబృద్ధే
న్యా) దౌష్ట్రకారభ్రకా
జకమ్ || ౬౫౪ ||

చ క్రీవస్తస్తుబాలేయా
రాసభాగర్దభాగఖరాః

స్త దేహకన్సార్థవా
హూనై గమోవాః
జోవణిక్ || ౬౫౫ || పణ్యా
జీహౌహ్యపణికక్
యవిక్రయిక శ్చ సః

విక్రేతా (న్యా) ద్వి
క్రయిక

క్రయికక్ క్రయిక (స్స
మా) || వాణిజ్యంతునణి
జ్యా (న్యా)

మూల్యం వస్తో౭ప్య
వక్రయః |

నీవీ పరిపణోమూల
ధనం

లాభో౭ (ధకంఫల
మ్) || ౬౫౬ ||

పరిదానంపరీవర్తనై
మేయ నిమయా (వపి) |

(పుమా) నుపనిధి
ర్నాసగ

ప్రతిదానం (తదర్ప
ణమ్) || ౬౫౭ ||

మేషః-పృష్ణిః-ఏడకః || పు | ౭-గొఱ్ఱపేళ్లు. A ram.
దౌష్ట్రకమ్ || స ||-దౌరభ్రకమ్ || స ||-అజకమ్ || స ||-ఈ౩
ను నరుసగా, ఉష్ట్రోరభ్రాజబృద్ధే=ఒంటెలయొక్కయు
గొఱ్ఱలయొక్కయుమేకలయొక్కయుగుంపుపేళ్లు.

చ క్రీవాన్ || త్ ||-భాలేయః-రాసభః-గర్దభః-
ఖరః || పు || ౫-గాడిదపేళ్లు. An ass.

స్త దేహకః-సార్థవాహః-స్తై గమః-వాణిజ్యః-
వణిక్ || జ్ ||-పణ్యాజీవః-అపణికః-క్రయవిక్రయికః
|| పు || ౪-నర్తకునిపేళ్లు. A trader, merchant.

విక్రేతా || ఋ ||-విక్రయికః || పు || ౧-అమ్మెడువా
నిపేళ్లు. A vender, seller. [A buyer.

క్రయికః-క్రయికః || పు || ౨-కొనువానిపేళ్లు.
వాణిజ్యమ్ || స ||-వాణిజ్యా || నీ || ౧-వర్తకముపే
ళ్లు, బేరము. Traffic.

మూల్యమ్ || స ||-వస్త్రః-అవక్రయః || పు || ౩-వెల
పేళ్లు. Price ; value.

నీవీ || నీ ||-పరిపణః-మూలధనమ్ || స || ౩-మొ
దలిసొమ్ముపేళ్లు. Capital ; principal.

లాభః || పు || ౧-అధికమ్=అధికమయిన, ఫలమ్=
ఫలముపేరు, బేరమాడగామిగిలినసొమ్ము. Profit.

పరిదానమ్ || స ||-పరీవర్తః-స్తై మేయః-నిమయః ||
పు || ౪-ఒకసరకిచ్చి మజ్జియొక సరకుమార్పుకొనుట
పేళ్లు. Barter ; Exchange.

ఉపనిధిః-న్యాసః || పు || ౧-దాచఁబెట్టుటపేళ్లు.
A deposit.

ప్రతిదానమ్ || స || ౧-తదర్పణమ్=ఆదాచఁబెట్టి
స వస్తువును తిరుగనిచ్చుట. Return of deposit.

(క్రయే ప్రసారితం)
క్రయ్యం క్రేయం (క్రే
తవ్యమాత్ర కే) । విక్రే
యం పణితవ్యంచ ప
ణ్యం (క్రయ్యాదయ
స్త్రిమ) ॥ ౩౫౯ ॥

(క్రేణే) సత్యాపనం
సత్యంకార సత్యాకృ
తిః (ప్రియామ్) ।

విపణో విక్రయ

(సంఖ్యాసంఖ్యేయే
హ్యదశ త్రిమ) ॥ ౩౬౦ ॥

(వింశత్యాద్యా సం
వైకత్యే సర్వా సం
ఖ్యేయసంఖ్యయోః) ।

(సంఖ్యాధే ద్విబహు
త్వే స్తః)

క్రయ్యమ్॥౧-క్రయే = కొనుటకు, ప్రసారిత
మ్=పచరింపఁబడినవస్తువుపేరు, మళ్ళిగలోఁబెట్టి
నది. Exposed for sale. క్రేయమ్॥ ౧-క్రేతవ్య
మాత్ర కే=కొనుటకుఁ బచరింపఁబడినికొనఁదగిన
వస్తుమాత్రమునకుపేరు. Purchasable. విక్రేయ
మ్-పణితవ్యమ్-పణ్యమ్॥ ౩-అమ్మఁదగిన వస్తువు
పేళ్లు. Saleable. క్రయ్యాదయః = క్రయ్యశబ్దము
మొదలుగాఁగల మైదును॥ త్రి॥

సత్యాపనమ్॥న॥-సత్యంకారః॥పు॥-సత్యాకృ
తిః॥సీ॥౩-ఒక వస్తువున మైదననిగానికొనెదనని గాని
సత్యముగా నెల్ల నాడుటపేళ్లు. సరిచకరము.
Ratification of a bargain.

విపణః-విక్రయః॥పు॥౨-అమ్ముటపేళ్లు. Sale.

సంఖ్యాః=ఏకశబ్దము మొదలయినసంఖ్యావా
చకశబ్దములు,ఆదశే=అష్టాదశశబ్దమువఱకు, సం
ఖ్యేయే=లెక్కపెట్టందగిన వస్తువులయందు వర్తిం
చును. అపియన్నియు॥ త్రి॥ఉదాహరణము. ఏకః
పురుషః-ఏకాస్త్రీ-ఏకంకులమ్-అష్టాదశపురుషాః
అష్టాదశస్త్రీయః-అష్టాదశకులాని, మొదలైనవి.

వింశత్యాద్యాః=ఏకోనవింశతిశబ్దము మొదల
యిన, సర్వాః=తక్కినసంఖ్యావాచకశబ్దములన్ని
యు,సంఖ్యేయసంఖ్యయోః=లెక్కపెట్టఁదగినవస్తు
వునందును లెక్కయందునువర్తించును, సదా=ఎ
ల్లప్పుడును, ఏకత్వే=ఏకవచనాంతములై యుండు
ను, ఉదాహరణము.వింశతిగ్గావః,గవాంవింశతిః.

ఆ వింశత్యాదులు, సంఖ్యాధేనః=మఱియొక
సంఖ్యావాచకార్థము లగుచుండఁగా, ద్విబహు
త్వే=ద్వివచనము బహువచనములందు నగును.
ఉ. గవాం ద్వేవింశతీ. గవాం తిస్త్రానింశతయాః.

(తాసుచానవ తేః స్త్రి
యః)॥ ౬౬౧॥

(సం క్తే శ్శతసహస్రా
దిక్రమా ద్దశగుణో త్త
రమ్)॥

యశాతివంస్తుపయం సా
య్య (మితిమానార్థకం
త్రయమ్)॥౬౬౨॥

Measure.

మానంతూణ్ణులి ప్ర
స్థే

(గుళ్ళాః పఞ్చ)౭ద్య
మాషకః॥

(తేషోడశా)క్షుగిక్రొ
౭(స్త్రీ)
పలం (కర్ష చతుష్టయ
మ్)॥ ౬౬౩॥

నువర్ణ బిస్తా (హే

తాసు=ఆవింశత్యాదులయందు, ఆ నవ తేః =
నవతిశబ్దపర్యంతము, అనఁగా వింశతిత్రింశచ్ఛ
త్వారింశత్పఞ్చశత్షిషిసప్తత్యశీతినవతి శబ్దములు,
స్త్రీయః=స్త్రీలింగములగును. వింశత్యాపురుషైః,
వింశత్యాస్త్రీభిః, వింశత్యాకులైః-అని ॥౬౬॥

సం క్తేః=పదిమొదలుకొనిపరార్థమువఱకు,దశ
గుణో త్తరమ్ = పదింటగుణించిన లెక్కలు, క్ర
మాత్=వరుసగా, శతసహస్రాది=శతము సహస్ర
ముమొదలైనసంఖ్యలొను. పదిపదులు శతము-
పదిశతములుసహస్రమని యిట్లుహించునది.

యశాతినమ్-ద్రునయమ్-సాయ్యమ్॥ న॥ ఈ ౩
ను, మానార్థకమ్=మానశబ్దార్థముగలది. మాన
మనఁగా తూచుటకును, కొలుచుటకును సాధనము
లైన తుల్యాణ్ణులిప్రమాదులకు సామాన్యనామము.

మానమ్=ఆమానము, తుల్యాణ్ణులిప్రస్థైః=త్రాసు
చేతను, అంగులము మొదలయిన వానిచేతను, తూ
ము మొదలయిన వానిచేతను మూఁడువిధములు
గానుండును. దానికిక్రమముగా, ఉన్మాసము (by
weight), ప్రమాణము (measure of length),
పరిమాణము (measure of capacity). అనిపేళ్లు.

ఆద్యమాషకః॥ పు॥ ౧ - (వెండిగాక తిక్కిన)
గుళ్ళాఃపఞ్చ=ఐదుగురిగింజలయెత్తుగలబంగారమా
మొదలయిన దానిపేరు. Equal in weight to
five seeds of abrus precatorius.

అక్షుః॥పు॥-కర్షః॥ష్ట॥౨- షోడశ=పదాతై స,
తే=ఆయాద్యమాషకమా ఎత్తుగలదానిపేళ్లు.

పలమ్॥స॥౧-కర్ష చతుష్టయమ్ = నాలుగుకర్ష
ములయెత్తుగలదానిపేరు.

నువర్ణ-బిస్తా[పా]విస్తా॥పు॥ ౨- హేమ్నః=బంగా

మోక్షే) కురుబి స్తన్తుతత్పలే।
తులా (స్త్రియాం ప
లశతం) భార (స్వాద్వింశతి
స్థానాః)॥ ౬౬౪॥
ఆచితో దశ భారా
స్స) (శ్వాకటోభార) ఆచితః।
కార్వాపణః కార్విక
(స్వాస్య)

(తార్వికేతామ్రకే) పణః॥
(అస్త్రియా) మాధ
క ద్రోణౌ ఖారీ వా
సూనికుచ్చకః। కుడ
వః ప్రస్థ (ఇత్యాద్యాః
పరిమాణార్థకాః పృథ
క్)॥ ౬౬౬॥

(భాగ స్తురీయః) సా
ద (స్వాస్యత్) అంశభాగౌతు వణ్ణకః।
ద్రవ్యం విత్తం స్వాప
తేయం రిక్త మృక్తం ధ
నం నను॥ ౬౬౭॥ హిర
ణ్యం ద్రవిణం ద్యుమ్న

రముయొక్క, అక్షే=అక్షమెత్తు పేళ్లు. [రుపేరు.
కురుబి స్తః॥పు॥౧- తత్పలే=ఆపలమెత్తుబంగా
తులా॥సీ॥౧-పలశతమ్= నూలుపలాలయెత్తు
గలదానిపేరు,
భారః[ప]భరః॥పు॥౧,వింశతిఃస్థానాః=ఇరువది
తూలములయెత్తుగలదాని పేరు.
ఆచితః॥పు॥[ప]॥న॥౧-దశ భారాః=పది బారువు
లపేరు. [భారః=బరువుపేరు. A cartload.
ఆచితః॥పు॥౧- శ్వాకటః= బండి చేత మోయదగిన,
కార్వాపణః-కార్వికః॥ పు॥౨ - (రెండుగురిగింజల
యెత్తువెండియొక మాషకము, పదాలుమాషక
ములొకకర్షము, అట్టి) కర్ష మెత్తు వెండిచేజేయం
బడినటంకముద్రపేళ్లు. [రాగిముద్రపేరు.
పణః॥పు॥౧-కార్వికే=కర్ష మెత్తుగల, తామ్రకే=
ఆధకః॥ స్ప॥ ౧ = తూము. ద్రోణః॥స్ప॥౧=
నలుతుము. ఖారీ॥ సీ॥ ౧=పుట్టి. వాహః॥పు॥ ౧=
ఇరువదిపుట్లు. నికుచ్చకః॥పు॥ ౧=సోల. కుడవః॥
పు॥౧=మానిక. ప్రస్థః॥పు॥ ౧=కుంచము, ఇత్యా
ద్యాః=ఇవి మొదలై నవియు, ఆదిపదము చేత మాన
ప్రవర్తికాదులును. పృథక్=వేర్వేరుగా, పరిమా
ణార్థకాః=పరిమాణవాచకములు. ఈయాధ కా
దులాయాదేశములకుఁదగినట్లు సంజ్ఞలుగలిగినవి.
సాదః॥పు॥ ౧-తురీయః=(ఒక దానియందు)నా
లన, భాగః=భాగముపేరు. A quarter.
అంశః-భాగః-వణ్ణకః॥పు॥౩సాలిపేళ్లు. A part;share
ద్రవ్యమ్-విత్తమ్-స్వాపతేయమ్-రిక్తమ్ - ఋ
క్తమ్-ధనమ్-నను- హిరణ్యమ్-ద్రవిణమ్ - ద్యుమ్
న్నమ్॥న॥-అర్థః-రాః॥ఐ॥-విభవః॥పు॥౧౩-ధనము
పేళ్లు. Wealth; substance.

మర్థ రై విభవా అపి ।

(స్యా) త్కోశ శ్చ
హిరణ్యం(చ హేమరూ
ప్యే కృతాకృతే)॥

౬౬౮॥

(తాభ్యాం య గన్య
త్త) త్కు స్యం

గూప్యం (తద్వయ
మాహతమ్) ।

గాదు త్తతం మరకత
మత్తగర్భహరిస్త్వణిః॥

శోణరత్నం లోహిత
కః పద్మరాగో౭

ధమాక్తికమ్ । ముక్తా౭

ధ విద్రుమః(పుంసి)ప్ర
వాలం(పున్నపుంసకమ్॥

రత్నంనుణి (ద్వయో
రశ్శజాతౌ ముక్తాదికే
౭పిచ)॥

స్వర్ణం సువర్ణం కనకం
హిరణ్యం హేమ హాట
కమ్॥తపనీయం శాతకు
మ్భం గాజ్లేయం భర్తృక
గ్భరమ్ । చామీకరం
జాతరూపంమహారజత
కాఞ్చనే॥ గుక్తంకా ర్త

కోశః[ప్రా]కోషః॥పు॥-హిరణ్యమ్॥స॥౨-కృ
తాకృతే=కరఁగినదియు సొమ్ముగాఁజేయబడినది
యునగు కృతమును, గనియందుఁబుట్టినపొడియ
గుఅకృతమునగు, హేమరూప్యే=బంగారునకును
నెండికిని.Wrought or unwrought gold or silver.

కుస్యమ్॥స॥౧-తాభ్యామ్=ఆ నెండిబంగారుము
లకంటె, యత్ అన్యత్=ఇతరమయినరాగికంచు
మొదలగున లోహముపేరు. Base metals.

రూప్యమ్॥స॥౧-ఆహతమ్=ముద్రవేయఁబడిన, త
ద్వయమ్=ఆ నెండిబంగారుములు. Stamped coin.

గాదుత్తతమ్-మరకతమ్॥స॥-అశ్కగర్భః-హ
రిస్త్వణిః॥పు॥౪-పచ్చలపేళ్లు. An emerald.

శోణరత్నమ్॥స॥-లోహితకః-పద్మరాగః॥ పు॥
౩-కెంపులపేళ్లు. A ruby. పేళ్లు. A pearl.

మాక్తికమ్॥స॥-ముక్తాసే॥౨-ముత్తేను

విద్రుమః॥పు॥-ప్రవాలమ్॥స్వ॥...౨-పగడము
పేళ్లు. Coral.

రత్నమ్॥స॥-మణిః॥ప్ర॥-ఈ ౨ ను, అశ్శజా
తౌ=శిలా జాతులయిన మరకశాదులకును, ము
క్తాదికే౭పిచ=ముత్యమునకు పగడమునకును సా
మాన్యముగాపేళ్లు. A gem; a precious stone.

స్వర్ణమ్-సువర్ణమ్-కనకమ్-హిరణ్యమ్-హే
మ॥న్॥-హాటకమ్-తపనీయమ్-శాతకుమ్భమ్-గా
జ్లేయమ్-భర్తృ॥న్॥-కగ్భరమ్-చామీకరమ్-జా
తరూపమ్-మహారజతమ్ - కాఞ్చనమ్-గుక్తమ్-
కార్తిస్వరమ్-జాన్మునదమ్॥స॥-అస్థాపదః॥స్వ॥
౧౯-బంగారుపేళ్లు. Gold.

స్వరం జామ్బూనదమ
హ్లాపదోఽ (స్త్రియాం)
(అలఙ్కారసువర్ణం
య) చ్ఛృణ్ణీకనకమిత్త్య
నః॥ ౬౨౩॥

దుర్వర్ణం రజతం చూ
ప్యం ఖర్జురం శ్వేత
(మిత్త్యపి)।

శీతిః (స్త్రియాం) మా
రకూటో (నస్త్రియాం)

(మథ) తామ్రకమ్॥ శు
ల్బం మేచ్ఛసుఖం ద్వ్య
ప్తనరిష్టోదుమ్బరాణిచ।

లోహాఽ (స్త్రి) శ
స్త్రికం తీక్ష్ణం పిణ్డం కా
లాయనాయసీ॥ ౬౨౪॥

అశ సారోఽ

థమణ్డూరం సింహాణ
(మపితన్తలే)।

(నర్వం చ తైజసం)
లోహం

Any thing metallic.

(వికార స్త్వయసః)
కుశీ॥ ౬౨౬॥

క్షౌరః కాచోఽ

థ చపలోరసస్కూత
శ్చ పారదే।

గవలం (మాహిషం

శృణ్ణీకనకమ్॥న॥౧-ఇతిఅదః=ఈశబ్దము, అల
ఙ్కారసువర్ణమ్=సొమ్ముగాఁజేసిన బంగారముపే
రు. శృంగీ యనిప్రత్యేకనామమును. Gold for
ornaments.

దుర్వర్ణమ్-రజతమ్-చూప్యమ్-ఖర్జురమ్[పా]
ఖర్జురమ్-శ్వేతమ్॥న॥౫-వెండిపేళ్లు. Silver.

శీతిః[పా]శీతీ॥సీ॥-ఆరకూటః॥ష్వ॥౨-ఇత్తడి
పేళ్లు. Brass.

తామ్రకమ్-శుల్బమ్-మేచ్ఛముఖమ్-ద్వ్య
ప్తమ్-నరిష్ఠమ్-ఉదుమ్బరమ్[ప]ఁబొదుమ్బరమ్॥న॥
౬-రాగిపేళ్లు. Copper.

లోహాః॥ష్వ॥-శస్త్రకమ్-తీక్ష్ణమ్-పిణ్డమ్-కా
లాయసమ్[పా]కృష్ణాయసమ్-అయః॥సీ॥-అశ్మ
సారః॥పు॥౨-ఇనుముపేళ్లు. Iron.

మణ్డూరమ్-సింహాణమ్-[పా] శిష్ణాణమ్॥న॥
౨-ఆ ఇనుసచిట్టెము పేళ్లు. Rust of iron.

లోహమ్॥న॥౧-తైజసమ్=తేజోయుక్తముల
యిన, నర్వమ్=సువర్ణరజత తామ్ర, శీతి కాంస్య
త్రపు సీస ధీవరములను నెనిమిదికిని పేరు.

కుశీ॥సీ॥౧-అయసః వికారః=ఇనుమునఁజేసిన
వానికి నన్నిటికిని పేరు, కట్టుకేపేరని కొండలు
Bar iron; wrought iron.

క్షౌరః-కాచః॥పు॥౨-గాజుపేళ్లు. Glass.

చపలః-రసః-సూతః-పారదః[ప]పారతః॥
పు॥౪-పాదరసముపేళ్లు. Quicksilver.

గవలమ్॥న॥౧-మాహిషమ్=ఎనుముసంబంధ

శృజ)

మభ్రకం గిరిజా మ
తే|| Talc; mica.

స్రోతోజ్ఞానం తు సా
వీరం కాపోతాజ్ఞానయా
మునే

తుత్థాజ్ఞానం శిఖగ్రీ
నంవితున్నకమయూర
కే|| ౬౭౦|| కర్పరీదార్వి
కా క్వాథోద్భవం తు
త్థం రసాజ్ఞానమ్ | రసగ
ర్భం తార్క్ష్యశైలం

గన్ధాశ్చ ని తు గన్ధకః |
౬౭౧|| సాగన్ధిశ్చ

చక్షుష్యా కులాత్యా
తు కులత్థికా |

రీతిపుష్పం పుష్పకే
తు పౌష్పకం కుసు
మాజ్ఞానమ్|| ౬౭౦||

పిష్టరం పీతనం తాల
మాలం చహరితాలకే

గైరేయమర్థ్యం గిరి
జమశ్చజం చశిలాజతు||

బోల గన్ధ రస ప్రాణ
పిణ్డగోపరసా(స్సమాః)

మయిన, శృజమ్=కొమ్మపేరు. Buffalo's horn.

అభ్రకమ్-గిరిజమ్-అమలమ్||న|| ౩-అభ్రకము
పేళ్లు. “గిరిజామలమ్” అనియొక పేరనికొందలు.

స్రోతోజ్ఞానమ్-సావీరమ్-కాపోతాజ్ఞానమ్-యా
మునన్||న|| ౪-సావీరాంజనముపేళ్లు. Antimony.

తుత్థాజ్ఞానమ్-శిఖగ్రీవమ్ - విశున్నకమ్-మ
యూరకమ్-కర్పరీ|| సీ|| ౫-తుత్థాంజనము. మై
లుతుత్తము. Blue Vitriol. దార్వికా||సీ||-క్వాథో
ద్భవమ్-తుత్థమ్, రసాజ్ఞానమ్-రసగర్భమ్-తార్క్ష్య
శైలమ్||న|| ౬-రసాంజనము. Collyrium. ఇచట
తుత్థాంజనము మొదలు-౪-మైలు తుత్తమునకు
ను, కర్పరీదార్వికాశబ్దములు ౨- ఎంటసలనఁబు
ట్టినమైలుతుత్తమునకును, రసాంజనము మొదలు
రను రసాంజనముపేళ్లనికొందలు.

గన్ధాశ్చ||న్|| - గన్ధకః [సా] గన్ధకః - సాగ
న్ధకః||పు|| ౩-గంధకముపేళ్లు. Sulphur.

చక్షుష్యా-కులాత్థికా|| సీ|| ౩ - కుళు
త్థాంజనముపేళ్లు.

రీతిపుష్పమ్||న|| - పుష్పకేతు||న|| - పౌష్ప
కమ్[సా]పుష్పకమ్ - కుసుమాజ్ఞానమ్||న|| ౩-కుసు
మాంజనముపేళ్లు. Calx of brass.

పిష్టరమ్-పీతనమ్-తాలమ్-ఆలమ్ - హరితా
లకమ్||న|| ౫-హరిదళము. Yellow orpiment.

గైరేయమ్-అర్థ్యమ్-గిరిజమ్-అశ్శజమ్-
శిలాజతు||న|| ౫-సిలాజత్తు. Red chalk; Bitumen.

బోలః - గన్ధరసః - ప్రాణః - పిణ్డః - గోపః
[సా] గోసః-రసః [సా] శశః||పు|| ౬ - బోళము
పేళ్లు. గోపరసమనియొక పేరుగాకొందలు. Myrrh

డిడ్డోరోఁ బిక్త ఫః ఫేనః	డిడ్డోరః [పా] హిండ్లొరః - అబ్ధిక ఫః - ఫేనః॥పు॥ 3 - సముద్రపునురుఁగు పేళ్లు. Cuttle fish.
సిన్ధూరం నాగ సంభ వమ్॥ ౬౮౨॥	సిన్ధూరమ్ - నాగ సంభ వమ్॥న॥ ౨ - సింధూరము పేళ్లు. Minium, or red lead.
నాగ సీసక యోగేష్ట వస్త్రాణి	నాగమ్ - సీసకమ్ - యోగేష్టమ్ - వస్త్రమ్॥న॥ ౪ - సీసము పేళ్లు. Lead.
త్రపు పిచ్చటమ్ రజ్జ వజ్జేఁ	త్రపు - పిచ్చటమ్ - రజ్జమ్ - వజ్జమ్॥న॥ ౪ - తగర ము పేళ్లు. Tin. [పేళ్లు. Cotton.
ప్యథ పిచు స్తూలోఁ	పిచుః - తూలః [ప] పిచుతూలః॥ పు॥ ౨ - దూది
థ కమలో త్తరమ్॥	కమలో త్తరమ్ - కుసుమ్భమ్ - వహ్ని శిఖమ్ - మ
(స్యా) త్కుసుమ్భం వ హ్ని శిఖం మహారజన	హారజనమ్॥న॥ ౪ - కుసుమపువ్వు పేళ్లు. Safflower; Carthamus.
(మిత్యపి) మేషకమ్బల ఊర్ణాయు	మేషకమ్బలః - ఊర్ణాయుః॥పు॥ ౨ - గొట్టె వెండ్రు కల చేత నేసిన కింబళి పేళ్లు. A woollen blanket.
శశోర్ణం శశలోమ ని॥ ౬౮౪॥	శశోర్ణమ్ - శశలోమమ్॥న॥ ౨ - కుందేటి వెండ్రుకల పేళ్లు. Hare's or rabbit's hair.
మధు ఔద్రం మా క్షికాది	మధు - ఔద్రమ్ - మాక్షికమ్॥న॥ - ఈ ౩ ను మాక్షికాది = మాక్షిక, భ్రామర, పొత్తికములను ౩ తేనెలకును పేళ్లు. Honey.
మధూచ్ఛిష్టంతు సిక్థ కమ్	మధూచ్ఛిష్టమ్ - సిక్థకమ్॥న॥ ౨ - మైనము పేళ్లు. Wax.
మనశ్శిలా మనోగు ప్తా మనోహ్వ నాగజ హ్వికా॥౬౮౫॥ నై పా లీ కునటీ గోలా	మనశ్శిలా - మనోగుప్తా - మనోహ్వ - నాగజ హ్వికా॥నీ॥ ౪ - మణిశిల పేళ్లు. Red arsenic. నై పాలీ - కునటీ - గోలా॥నీ॥ ౩ - నేపాళ దేశమునందుఁ బుట్టిన మణిశిల పేళ్లు. మనశ్శిలాదులు, ౨ - మణిశిల పేళ్లు.
యవతౌరో యవా గ్రజః । పాశ్యోఁ	యవతౌరః - యవాగ్రజః - పాశ్యోః॥పు॥ ౩ - య వతౌరము పేళ్లు. Nitre; Saltpetre.
థ సర్జికాతౌరః కా పోతస్సుఖవర్చకః॥ సౌవ	సర్జికాతౌరః - కాపోతః - సుఖవర్చకః॥ పు॥ - సౌ వర్చలమ్ - రుచకమ్॥న॥ ౫ - సజ్జాకారము పేళ్లు.

ర్చలం (స్వా) ద్రుచకం
త్వక్క్షీరీ వంశరో
చనా ।

శిగుజంశ్వేతమరిచం
మోరటం(మూలమై
క్షవమ్)॥ ౬౮౭॥

గ్రన్థికంపిప్పలీమూలం
చటికా శిర (ఇత్యపి) ।

గోలోమీ భూతకే
శో (నా)

పత్రాజ్ఞం రక్తచంద్ర
నమ్॥ ౬౮౮॥

త్రికటు తూప్యషణం
ప్యాషం

త్రిఫలా (తు) ఫలత్రి
కమ్ ।

→॥ఇతివైశ్యవర్గః॥←

శూద్రా శ్చావరవర్ణా
శ్చ వృషలాశ్చ జఘన్య
జాః॥ ౬౮౯॥

(ఆచణ్డాలాత్తు)సంక్షీర్ణా
(అమృష్టకరణాదయః) ।

(శూద్రావిశోస్తు) క
రణో

అమృష్టో(వై శ్యాద్విజ

Alkali; Natron.

త్వక్క్షీరీ॥ సీ॥-వంశరోచనా॥ సీ॥ ౧-తనక్షీరి
పేళ్లు. Manna of bamboos. [లపేళ్లు.

శిగుజమ్-శ్వేతమరిచమ్॥న॥ ౧- మునగవిత్తు
మోరటమ్॥న॥ ౧ - చెఱకువేళ్ల పేరు. Root
of sugarcane.

గ్రన్థికమ్-పిప్పలీమూలమ్ - చటికాశిరః॥న॥,
న॥ [ప] చటికా॥ సీ॥-శిరః[పా]సిరిః॥పు॥౩-పిప్పలీ
మూలముపేళ్లు. Root of long pepper.

గోలోమీ॥సీ॥-భూతకేశః॥పు॥౧-జటామాం
సిపేళ్లు. భూతకేశమనుత్పాణముపేళ్లని కొందఱు.
Root of sweet flag.

పత్రాజ్ఞమ్-రక్తచంద్రనమ్॥న॥౧- ఎఱ్ఱనిచంద
నముపేళ్లు. Red-wood.

త్రికటు-తూప్యషణమ్[పా] త్రిప్యషణమ్-ప్యా
షమ్॥న॥ ౩-సాంటి పిప్పలిమిరియాలకూటమిపేళ్లు.

త్రిఫలా॥సీ॥-ఫలత్రికమ్॥న॥౧-కరక తాడిఉసిరికల
యొక్క మూలకూటమిపేళ్లు. Three myrobalans.

వై శ్యులతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

శూద్రః-అవరవర్ణః-వృషలః-జఘన్యజాః॥ పు॥
౪-శూద్రులపేళ్లు. Men of the fourth tribe.

సంక్షీర్ణాః॥ ౧-చండాళశబ్దపర్యంతముముందు
చెప్పఁగల అంబష్టకరణాదిజాతులు సంకరజాతు
లనంబడుదురు. Men of mixed origin.

కరణః॥ పు॥ ౧ - శూద్రస్త్రీకిని వై శ్యునికినిఁ
బుట్టి లేఖనవృత్తిగలవానిపేరు. A scribe.

అమృష్టః॥ పు॥ ౧ - వైశ్యస్త్రీకిని బ్రాహ్మణుని

స్తనోః॥ ౬౯౦॥

(శూద్ర ఊత్రియ
యో)నుగ్రో

మాగధః (ఊత్రియా
నిశోః) ।

మూహిష్యోఽ (ర్యా
ఊత్రియయోః)

ఊత్తాఽ (ర్యాశూద్ర
యోస్సుతః)॥ ౬౯౧॥

(బ్రాహ్మణ్యం ఊత్రి
యా)త్సూత

(స్తన్యాం)వైదేహకో
(విశః)।

రథకారి (స్తుమాహి
ష్యాత్కరణ్యం యన్య
సమ్భవః)॥ ౬౯౨॥

(స్యా)చ్ఛణ్ణాల(స్తు జ
నితో బ్రాహ్మణ్యంనృప
తేన యః)।

కారు శిల్పీ

(సంహతై స్తై ర్ద్వ
యో) శ్చేణే (స్సజాతి
భిః)॥ ౬౯౩॥

కిని పుట్టి చికత్సన్మత్తిగలవానిపేరు.

ఉగ్రః॥పు॥ ౧- శూద్ర స్త్రీకిని ఊత్రియునికిని
పుట్టి శిస్త్రన్మత్తిగలవానిపేరు.

మాగధః॥పు॥ ౧-ఊత్రియస్త్రీకిని వైశ్యుని
కిని పుట్టి స్తుతిపాదవృత్తిగలవానిపేరు.

మూహిష్యః॥ పు॥ ౧-వైశ్యస్త్రీకినిఊత్రియు
నికినిపుట్టిజ్యోతిషశకునస్వరశాస్త్రములుజీవకగా
గలవానిపేరు.

ఊత్తా॥ఋ, పు॥౧- ఊత్రియస్త్రీకిని శూద్రు
నికిని పుట్టి వేటవృత్తిగలవానిపేరు. అర్యాశబ్ద
ము ఊత్రియస్త్రీవాచకము.

సూతః॥ పు॥ ౧ - బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు ఊ
త్రియునివలనఁ బుట్టి సారథ్యాదివృత్తిగలవాని
పేరు. A charioteer.

వైదేహకః ॥పు॥ ౧ - బ్రాహ్మణస్త్రీయందు
వైశ్యునివలనఁ బుట్టినవానిపేరు. వైశ్యస్త్రీకినిశూ
ద్రునికినిపుట్టినవాని పేరనికొందఱు.

రథకారిః॥ పు॥ ౧-కరణ్యమ్=కరణస్త్రీయం
దు, నూహిష్యాత్ = మాహిష్యపురుషునివలన,
యన్య=ఎవనికి, సంభవః=పుట్టుక కలదోవానిపేరు.

చ్ఛణ్ణాలః [పా]చ్ఛణ్ణాలః॥పు॥౧-బ్రాహ్మణ్యమ్=
బ్రాహ్మణస్త్రీయందు, స్పృషతేన = శూద్రునిచేత,
యః జనితః=పుట్టింపఁబడినవానిపేరు.

కారుః-శిల్పీ॥ న్, పు॥ ౨ - కంసాలవానికిని,
సాలెవానికిని, మంగలవానికిని, చాకలవానికిని,
ముచ్చివానికినిపేర్లు. An artisan.

శ్చేణేః॥ స్స॥ ౧-సజాతీయులయిన శిల్పులసం
ఘముపేరు. A guild or company of artisans.

కులిక (స్నాన్య) తులశేష్ఠీ

మాలాకారస్తు మా
లికః।

కుమ్భకారః కులాల
(స్నాన్య)

త్పలగణ్డస్తు లేపకః ॥
౬౯౮॥

తస్తువాయగి కువిన్ద
(స్నాన్య) త్తున్నవాయ
స్తు సౌచికః।

రక్షాజీవ శ్చిత్రకరః

శస్త్రమార్జ్యోఽసిధా
నకః॥ ౬౯౯॥

పాదూకృచ్ఛర్తకార
(స్నాన్య)

ద్వోన్యకారో లోహ
కారకః।

An iron-smith.

నాడిన్దమస్వర్ణకారః
కలాదోరుక్తకారకే॥

(స్నాన్య) చాఘ్నేకః కా
మ్బవికః

శౌల్బిక స్తామ్రకుట్టకః।

తక్షాతువర్ధకి స్తవ్విష్టా

కులికః [పా] కులకః-కులశ్రేష్ఠీ ॥ ౧, పు॥ ౨-
శిల్పికులములోఁ బ్రధానమైన వానిపేళ్లు. The
chief of a guild. An artist of high birth.

మాలాకారః-మాలికః॥ పు॥ ౨-పుష్పలుగట్ట
యస్తువానిపేళ్లు. A florist.

కుమ్భకారః-కులాలః॥ పు॥ ౨ - కుమ్మరవాని
పేళ్లు. A potter.

పలగణ్డః-లేపకః॥ పు॥ ౨-సున్నపుగారచేయు
వాడు. A bricklayer or plasterer. [A weaver.

తస్తువాయః-కువిన్దః॥ పు॥ ౨-నాలెవానిపేళ్లు.
తున్నవాయః-సౌచికః॥ పు॥ ౩-చిన్నవాని
పేళ్లు, కుట్టపువాడు. A tailor.

రక్షాజీవః-చిత్రకరః॥ పు॥ ౨-చిత్తమిచ్చువ్రాయు
వానిపేళ్లు. A painter.

శస్త్రమార్జ్యః-అసిధావకః॥ పు॥ ౨-ఆయుధము
లుచికిలిచేయువాడు. An armourer. A furbisher.

పాదూకృత్ చర్తకారః॥ పు॥ ౨-గొడంగరవా
నిపేళ్లు, పాదరితులు కట్టువాడు. A shoe-maker.

ద్వోన్యకారః-లోహకారకః॥ పు॥ ౨-కరిమలవా
నిపేళ్లు. గనిలోనినుము దెచ్చి శుద్ధలోహము సేయు
కోసలాదిదేశ ప్రసిద్ధలోహకారజాతి పేళ్లనియు.

నాడిన్దమః - స్వర్ణకారః - కలాదః - దుక్తకా
రకః॥ పు॥ ౪-అగసాల వానిపేళ్లు. A goldsmith.

శాఘ్నేకః-కామ్బవికః॥ పు॥ ౨-శంఖము చేతకడి
యూలు మొదలైనవి చేసియున్న వాని పేళ్లు. A shell-
cutter.

శౌల్బికః-తామ్రకుట్టకః॥ పు॥ ౨-రాగిపనిచే
యువానిపేళ్లు. A copper-smith.

తక్షా॥ ౧ - పర్ధికః-త్వష్టా॥ ఋ॥ ౧-రథకారః-కా

రథకారశ్చకాష్టతట్ ||
(గ్రామాధీనో) గ్రామ
తక్షుః

కౌటతక్షోఽ (సన్ధీన
కః) ।

క్షురీన్ ముష్ణీన్ నివాక్తీన్
నాపితాంతావనాయినః ||
నిర్దేశక (స్నాన్) ద్రజక

శౌణ్డికోమణ్డహారకః |
A vintner.

జాబాల (స్నాన్) దజా
జీనీ

దేవాజీవస్తుదేవలః ||
౬౯౯ ||

(స్నాన్) న్తాయా శామ్బరీ

మాయాకారస్తుప్రాతి
హారకః ।

శైలాలినస్తు శైలూ
షా జాయాజీవాని కృ
శాశ్వినః || ౭౦౦ || భరతా
(ఇత్యపి) సటా

శ్చార్ణాస్తు కుశీలవాః |

ష్టతట్ || ౬౯౯ || వడ్లవాని పేళ్లు. A carpenter.

గ్రామతక్షుః || పు || ౧ - గ్రామాధీనః = గ్రామ
ముసకు సన్ధీనుఁడయిన కాణాచివడ్లవాని పేళ్లు.
A carpenter working for the village.

కౌటతక్షుః || పు || ౧ - అసన్ధీనకః = ఒక రిసినధీనుఁడు
గాని కూలికిపనిచేయు వడ్లవాని పేళ్లు. An in-
dependent carpenter.

క్షురీన్ || - ముష్ణీన్ || - నివాక్తీన్ || - నాపితః - అన్తా
నసాయీన్ || పు || ౫ - మంగలవాని పేళ్లు. A barber.

నిర్దేశకః - రజకః || పు || ౨ - చాకలవాని పేళ్లు.
Washerman.

శౌణ్డికః - మణ్డహారకః || పు || ౨ - కల్లమ్మువాని పేళ్లు
A distiller and seller of spirituous liquors.

జాబాలః - అజాజీనీన్ || [ప్రా] అజాజీవః || పు ||
౨ - మేకలనుగాచునాని పేళ్లు. A goatherd.

దేవాజీవః [ప్రా] దేవాజీనీన్ || - దేవలః || పు ||
౨ - కూలికిదేవరను బూజించునాని పేళ్లు.

మాయా - శామ్బరీ || సీ || ౨ - ఇంద్రజాలము
మొదలయిన మాయపేళ్లు. Jugglery.

మాయాకారః - [మాయావీ - మాయా] - ప్రా
తిహారకః [ప్రా] ప్రతిహారకః [ప్ర] ప్రతిహారికః || పు ||
౨ - మాయచేయువాని పేళ్లు. A juggler.

శైలాలీన్ || - శైలూషః - జాయాజీవాని - కృశా
శ్వీన్ || - భరతః - సటః || పు || ౩ - సట్టుసవాని పేళ్లు.
Dancers and tumblers.

చార్ణా - కుశీలవాః || పు || ౨ - దిక్కులయందు సంచరించుబట్టువారికిఁగాని సట్టువవారికిఁగాని పేళ్లు.
A wandering actor or singer.

మార్దజ్జికా మహారజి
కాని

మార్దజ్జికః-మహారజికః॥ పు॥ ౨-మద్దెలగొట్టు
వారిపేళ్లు. A drummer.

పాణివాదాస్తు పాణి
ఫూ॥ ౨౦౦॥

పాణివాదః-పాణిః॥ పు॥ ౨-చేతులతాళము
గొట్టువారిపేళ్లు. Clapping the hands to keep
time in music.

వేణుధ్వాః (స్వ) వై వ
ణవికా

వేణుధ్వాః॥ ఆ॥-వైణవికః॥ పు॥ ౨-పిల్లన గ్రోవి
నూడువారిపేళ్లు. Players on the flute.

వీణావాదాస్తు వైణి
కాః॥

వీణావాదః-వైణికః॥ పు॥ ౨-వీణవాదులచు
వారిపేళ్లు. Players on the lute.

జీవాస్తక శ్యాకునికో

జీవాస్తకః-శ్యాకునికః॥ పు॥ ౨-పక్షులవేటగా
డువానిపేళ్లు. A fowler. A bird-catcher.

(ద్రా) వాగురిక జాలి
కా॥ ౨౦౨॥

వాగురికః-జాలికః॥ పు॥ ౨-వల నేరలుకాని
పేళ్లు. A hunter using nets.

వై తంసికః కాటికశ్చ
మాంసిక (శ్చసమం త్ర
యమ్) ॥

వై తంసికః-కాటికః-మాంసికః॥ పు॥ ౩-మాం
సము విక్రయించువానిపేళ్లు. A vender of flesh-
meat.

భృతకో భృతిభుక్
ర్క్తకో వైతనిక (శ్చసః ॥

భృతకః-భృతిభుక్॥ జ్॥-కర్తృకః-వైతనికః॥
పు॥ ౪-కూలీవానిపేళ్లు. A hireling ; labourer.

వార్తావహో వైవ
ధికో

వార్తావహః-వైవధికః॥ పు॥ ౨-కావడిమో
యువాడు. A chandler. A carrier of loads on
a pole.

[వాడు. A porter.

భారవాహస్తుభారికః॥

భారవాహః-భారికః॥ పు॥ ౨-మోపుమోయు

వివర్ణః సామనో నీచః
ప్రాకృతశ్చ పృథగ్జనః॥ ని
హీనోఽపశవో జాల్మః
క్షుల్లక శ్చేతిర (శ్చసః)॥

వివర్ణః-సామనః-నీచః-ప్రాకృతః-పృథగ్జనః-
నిహీనః-అపశవః [సా] అపసదః-జాల్మః-క్షు
ల్లకః [ప] ఖుల్లకః-ఇతిరః॥ పు॥ ౧౦-అల్పునిపేళ్లు.
A low man following a degrading profession.

భృత్యే దాసేర దాసీ
య దాస గోప్యక చేట
కాః ॥ ౨౦౩॥ నియోజ్య

భృత్యః-దాసేరః-దాసీయః-దాసః-గోప్య
కః-చేటకః-నియోజ్యః-కింకరః-ప్రేష్యః [సా]
ప్రేష్యః-భుజిష్యః-సరిచారకః॥ పు॥ ౧౧-బంటు

కింకర ప్రేష్య భుజిష్య పరిచారకాః ।

పరాచితపరిస్కన్త ప రజాత పద్వైధితాః ॥

మస్త స్తుస్తపరిమృజ ఆలస్య శ్శీతకోఽల సోఽనుష్ఠః ।

దక్షేతు చతుర పేశల పటన స్సూతాన ఉష్ణ శ్చ ॥ ౨౦౭ ॥

చక్షాల ప్లవ మాతజ్ఞ దివాక్షీర్తి జనంగమాః । నిపాద శ్వపచా వస్తే వాసి చాక్షాల పుక్క- సాః ॥ ౨౦౮ ॥

(భేదాః)కిరాత శబర పులిందా , మ్లేచ్ఛజాత యః)।

వ్యాధో మృగవధాజీ శ్రౌ మృగయు ర్లుబ్ధక శ్చసః ॥ ౨౦౯ ॥

కౌలేయక స్సారమే యః కుక్కురో మృగ దంశకః శునకో భషక శ్వా(స్యా)

దలర్క (స్తునయోగి

బుచ్చేళ్లు, చాకిరివాడు. A servant or slave.

పరాచితః-పరిస్కన్తః - పరజాతః-పద్వైధితః॥ పు॥ ౮ - చంపుడు బంబుపేళ్లు. A fostered slave.

మస్తః - తుస్తపరిమృజః - ఆలస్యః - శీతకః - అలసః-అనుష్ఠః॥ పు॥ ౯ - అలసునిపేళ్లు. A lazy man.

దక్షః - చతురః - పేశలః-పటనః-సూతానః- ఉష్ణః॥ పు॥ ౧౦ - నేర్పరివేరు. A dexterous person.

చక్షాలః - ప్లవః - మాతజ్ఞః-దివాక్షీర్తిః-జనంగమః-నిపాదః-శ్వపచః - అస్తేవాసీ॥ ౧౧ - చాక్షాలః - పుక్కనః॥ పు ॥ ౧౦-మాలవానిపేళ్లు. A man of the lowest and most despised of the mixed castes.

కిరాతః॥పు॥౧౧-నెమిలిపించుము మొదలయినవి కట్టుకోనువాండ్రువేరు. శబరః॥పు॥౧-ఆకులుగట్టుకొనువాండ్రువేరు. పులిస్తః॥పు॥౧ - తమభాషయే కాని రెమిలికరిభాష నెఱుంగనివాండ్రువేరు. ఈ ౩ ను, భేదాః = చండాలుభేదములయిన, మ్లేచ్ఛజాతయః=మ్లేచ్ఛజాతులు. Barbarians.

వ్యాధః-మృగవధాజీవః - మృగయుః-లుబ్ధకః॥ పు॥౮-బోయవానిపేళ్లు. A hunter. A deer-killer.

కౌలేయకః-స్సారమేయః - కుక్కురః - మృగదంశకః-శునకః - భషకః - శ్వా॥౧౧,పు॥౭-కుక్కపేళ్లు. A dog.

అలర్కః॥పు॥౧-నయోగితః = ఔషధస్రయో

తః)॥	200॥	గమువలన వెట్టిపట్టిన కుక్కపేరు. A mad dog.
(శ్వా)విశ్వకద్రు (ర్మల గయాకుశల)		విశ్వకద్రుః॥పు॥గ - మృగయాకుశలః = వేట యందు నేర్పుగల, శ్వా=కుక్కపేరు. A hound.
సరమా శునీ ।		సరమా-శునీ॥సీ॥-ఆడుకుక్కపేళ్లు. A bitch.
విట్చర(స్నాకరోగ్రా మోయ)		విట్చరః॥పు॥గ-గ్రామ్యఃసూకరః = ఊరబంది పేరు. A village hog.
బర్కర (స్తరుణి ప శుః)॥	201॥	బర్కరః॥పు॥గ-తరుణః=ప్రాయపువయస్సుగల, ప శుః=పశుమాత్రమునకుపేరు. Any young animal.
ఆచ్ఛోదనమ్మగవ్యం (స్యా) డాఫేటో మృగ యా (స్త్రియామ్) ।		ఆచ్ఛోదనమ్ - మృగవ్యమ్॥న॥-ఆఫేటః॥పు॥- మృగయా॥సీ॥గ - వేటసేళ్లు. Chase ; hunting.
(దక్షిణారు ద్దుబ్ధయో గా)ద్దక్షిణేర్తా(కురజ్జకః)	202॥	దక్షిణేర్తా॥న్, పు॥గ-లుబ్ధయోగాత్ = వేట కానిబాణముతగులుటవలన, దక్షిణారుః = కుడిది క్కున గాయముగల, కురజ్జః = మృగముపేరు. A deer wounded on its right side.
చోరై కాగారికస్తేన దన్యు తస్కర మోష కాః॥ప్రతిరోధిపరాస్క న్ది పాటచ్చర మలిష్టు చాః॥	203॥	చోరః[చా]చారః-ఐకాగారికః-స్తేనః-దన్యుః- తస్కరః-మోషకః-ప్రతిరోధీ॥న్-పరాస్కన్దీ॥ న్-పాటచ్చరః-మలిష్టుచః॥పు॥గ-దొంగపేళ్లు. A thief or robber.
చారికాస్తేన్య చా ర్యేచ స్తేయం లోప్త్రం(తు తద్ధనమ్)। వితంస (స్తూపకరణం బద్ధనేమృగపక్షిణామ్)॥	204	చారికా॥సీ॥-స్తేన్యమ్ - చార్యమ్-స్తేయమ్॥ న॥ర-దొంగతనముపేళ్లు. Theft. [పేరు. Booty. లోప్త్రమ్॥న॥గ-తద్ధనమ్=దొంగలించినసాము వితంసః[పా]వితంసః॥పు॥గ-మృగపక్షిణామ్= మృగములనుపక్షులను, బద్ధనే=పట్టుటయందు, ఉ పకరణమ్=సాధనమైనయురులు మొదలై సవాని పేరు. A net, chain or cage.
ఉన్తాధగి కూటయస్త్రం (స్యా)		ఉన్తాధః॥పు॥-కూటయస్త్రమ్॥న॥-బోను పేళ్లు. గాలమని కొందఱు. A snare or trap.

ద్వాగురా మృగబస్థసీ|

శుల్బం వరాటకః (స్త్రీ
తు) రజ్జు (స్త్రీ) వటీ
గుణః|| 201||

ఉద్ధాటనం ఘటీయ
స్త్రం (సలిలోద్వాహ
నంప్రహేః) |

(పుంసి)వేమా వాయ
దణ్ణ

సూత్రాణి(నరి)తస్తవః||

వాణిగూర్వ్యతిః (స్త్రీ
యాం తుత్యే) పుస్తం
(తేప్యాదికర్తృణి) |

పాశ్చాలికాపుత్రికా
(స్యా ద్వస్త్రదంతాదిభిః
కృతా)|| 202||

పిటకః పేటకః

పేటా ముష్ణూపాఽ

ధ విహజ్గకాభారయ
స్తి

(స్త్రదాలమ్బి) శిక్యం
కాచోఽ

ధ పాదుకా|| 203|| పా
దూ రుపానత్ (స్త్రీ)

(సై వా).నుపదీనాఽ
(పదాయతా) |

నద్ధీ వద్ధీ వరతా

వాగురా-మృగబస్థసీ|| 1-మృగములనుబ
ట్టువలపేళ్లు. A net.

శుల్బమ్|| న||-వరాటకః|| ప్న||-రజ్జుః|| సీ||-వటీ||
త్రి||-గుణః|| పు|| ౨-త్రాడుపేళ్లు. A cord, rope, or
string.

ఉద్ధాటనమ్-ఘటీయ స్త్రమ్|| న||-ఈ అను, ప్ర
హేః=నూతివలన, సలిలోద్వాహనమ్ = నీలైత్తు
రాట్నము పేళ్లు. A contrivance for raising water.

వేమా|| న్, పు|| [ప]|| న||-వాయదణ్ణః|| పు|| ౨-
కోకలు నేయు తాళుపలక పేళ్లు. A loom.

సూత్రమ్|| న||-తస్తవః|| పు|| ౨=నూలి పేళ్లు. Thread.

వాణిః-గూర్వ్యతిః|| సీ|| ౨- నేయుట పేళ్లు. Weaving.

పుస్తమ్|| న|| ౧-తేప్యాదికర్తృణి = లెప్పపుపని
మొదలయిన దాని పేరు. Plastering. Modelling.

పాశ్చాలికా-పుత్రికా|| సీ|| ౨- వస్త్రదంతాది
భిః=వస్త్రదంతకాష్టాదులచేత, కృతా = చేయఁ
బడిన బొమ్మ పేళ్లు. A doll or puppet.

పిటకః-పేటకః|| పు|| ౨-బుట్టపేళ్లు. A basket.

పేటా[పా]పేడా-ముష్ణూపా|| సీ|| ౨-మందసము
పేళ్లు. A box. ఈరను, పర్యాయములనికొందఱు.

విహజ్గకా[పా]విహజ్గమా-భారయస్త్విః|| సీ|| ౨-
కావడిబద్ద పేళ్లు. A pole for carrying burdens.

శిక్యమ్|| న||-కాచః|| పు|| ౨-తదాలమ్బి=ఆకా
వడిబద్దయందువ్రేలు ఉట్టిపేళ్లు. Its slings.

పాదుకా - పాదూః-ఉపానత్|| హే, సీ|| ౩-చ
ప్పలపేళ్లు. A shoe.

అనుపదీనా|| సీ|| ౧-అపదాయతా=కాలికకొట్ట
దన, సై వ=ఆచెప్పపేరు. A boot.

నద్ధీ-వద్ధీ-వరతా|| సీ|| ౩-వారుపేళ్లు. A thong.

(స్వాదశ్వాదేస్తాడనీ)
కశా॥ 2౧౯॥

చాణ్డాలికా తు కణ్డో
లవీణా చణ్డాలవల్లకీ ।

నారాచీ(స్వాదేషకా
శాణ్డం నికషకి కషకి॥
2౨౦॥

వ్రశ్చనకి పత్త్ర పరశు

కీషికా తూలికా(సమే)
తైజనానర్తనీ మూ
షా

భస్త్రా చర్మప్రసేవికా॥
ఆస్ఫటనీ వేధనికా
A gimlet, or auger.

కృపాణీకర్తరీ (సమే) ।
నృక్షాదనో నృక్షభేదీ
A hatchet. A chisel.

టక్కుగి పాషాణదార
ణః॥ 2౨౨॥

క్రశచో(౭స్త్రీ)కరప
త్త్రం

(స్వా) దారా చర్మభే
దినీ ।

సూర్క్తిః స్థూణా౭యగి
ప్రతిమా

కశా॥ సీ॥ ౧-అశ్వాదే=గుట్టము మొదలయిన
వానిని, తాడనీ=కొట్టుచుకు పేరు. A whip.

చాణ్డాలికా - కణ్డోలవీణా [ప] కటోలవీణా-
చణ్డాలవల్లకీ॥సీ॥3-మాలవానివీణపేళ్లు. A vulgar
lute. [smith's scales.

నారాచీ-ఏషణికా॥సీ॥౨-త్రాసుపేళ్లు. (Gold-
శాణ్డ-నికష-కష॥ పు॥ 3 - ఒరగల్లు పేళ్లు,
నానయు. A touchstone.

వ్రశ్చనకి-పత్త్ర పరశుః॥పు॥ ౨-చీర్ణముపేళ్లు,
A small saw. [కణిక పేళ్లు. A pencil or brush.

ఈషికా- తూలికా॥సీ॥౨-చిత్తరువు వ్రాయు
పైజనానర్తనీ-మూషా॥సీ॥౨-బంగారు మొన
లై నవీతి రగమున పేళ్లు. A crucible. [Bellows.

భస్త్రా-చర్మప్రసేవికా॥సీ॥౨-కొలిమిత్తిపేళ్లు.
ఆస్ఫటనీ [పా] లాస్ఫటనీ-వేధనికా॥సీ॥౨-
రత్నాదులు తొలులువేయు విడిసాన పేళ్లు.

కృపాణీ-కర్తరీ॥సీ॥౨-కత్తెర పేళ్లు. Scissors.
నృక్షాదన-నృక్షభేదీ॥సీ॥౨-మాకులన
అకు గొడ్డలి కత్తియులి మొదలయినవానిపేళ్లు.

టక్కుగి-పాషాణదారణః॥ పు॥ ౨-రాయిసఱ
కెడు ఉలిపేళ్లు. A stone-cutter's chisel.

క్రశచః॥పు॥-కరపత్త్రమ్॥సీ॥౨ - అంపము
పేళ్లు. A saw.

ఆరా-చర్మభేదినీ॥సీ॥౨-ఆరెపేళ్లు, ఇచట 'క్ర
కచగి కరపత్త్రంస్వా దారాచర్మప్రభేదికా'అని
యుం బాతముగలదు. A shoemaker's knife.

సూర్క్తిః[పా] సూర్క్తి-స్థూణా-అయగిప్రతిమా॥ సీ॥
3-దాగలిపేళ్లు. ఇనుపప్రతిమయు. An anvil; an
image of iron.

శిల్పం (కర్తృకలాదికమ్) ౨౨౩॥

కలాదికమ్=వాత్సల్యయనుఁడు సెప్పిననృత్తి గీతాదిబాహ్యక్రియలు-౬రను, ఆలింగనచంబనాద్యాంతరక్రియలు-౬రను కళలనఁబడును. అవిమొదలై సకర్త-అసఁగా స్వర్ణకారాది క్రియలును, శిల్పమ్॥న॥-శిల్పమనఁబడును. An art.

ప్రతిమానం ప్రతిబిమ్బం ప్రతిమా ప్రతియాతనా ప్రతిచ్ఛాయా ప్రతికృతి రర్చా (పుంసి) ప్రతినిధి

ప్రతిమానమ్ - ప్రతిబిమ్బమ్॥న॥-ప్రతిమా - ప్రతియాతనా-ప్రతిచ్ఛాయా-ప్రతికృతిః- అర్చా॥నీ॥-ప్రతినిధిః॥ పు॥ ౮-విష్ణువు మొదలయినవారి మూర్తులకు సమముగా శిలాదులచేతఁ జేసిన ప్రతిమ పేళ్లు. A image ; a statue or picture.

ఉపమోపమానం (స్యాత్) ౨౨౪॥

ఉపమా॥నీ॥-ఉపమానమ్॥న॥ ౨-సరిపోల్పఁబడు వస్తువులకును సరిపోల్చుటకును పేళ్లు. Resemblance.

(వాచ్యలింగా) స్సమస్తుల్య స్సదృశి స్సదృశస్సదృక్ సాధారణస్సమానశ్చ

సమః-తుల్యః-సదృశః-సదృశః-సదృక్॥శ్॥-సాధారణః-సమానః॥ ౨-సమానవస్తువుపేళ్లు. ఇవి విశేష్యములయొక్కలింగముగలవి. Like, similar.

(స్మరుత్తరపదే త్వమి ౨౨౫ ॥ నిభసంకాశనీకాశ ప్రతీకాశోపమాదయః ।

నిభః-సంకాశః-నీకాశః-ప్రతీకాశః॥పు॥-ఉపమా॥నీ॥౫-ఆదిశబ్దచేతకల్ప-భూత-రూప-శబ్దములును, అమిః=ఈయ, ఉత్తరపదేస్యః=సమాసమునందు తుదపదములయి సమాసవస్తువుపేళ్లును. ఉదాహరణము:—చంద్రనిభః, లక్ష్మీసంకాశా-పద్మనీకాశమ్-సూర్యప్రతీకాశః మొదలైనవి.

కర్తృణ్యాతు విధాభృత్యా భృతయో భర్త వేతనమ్॥ భరణ్యంభరణం మూల్యం నిర్వేశః పణ (ఇత్యపి) ।

కర్తృణ్యా-విధా - భృత్యా-భృతిః॥నీ॥-భర్త॥న్॥-వేతనమ్-భరణ్యమ్-భరణమ్ - మూల్యమ్॥న॥-నిర్వేశః-పణః॥పు॥౧౧-కూలిపేళ్లు. Wages or hire.

సురా హలిప్రియా హాలా పరిస్రుద్వరుణా

సురా-హలిప్రియా-హాలా-పరిస్రుత్ ॥త్॥-నరుణాత్తజా-గంధోత్తిమా - ప్రసన్నా- ఇరా-కాసి

త్తజా||గడ్డొత్తమా ప్ర
సన్నేరా కాదమ్మర్యః
పరిస్రతా|మదిరాకశ్య
మద్యే చా

ప్యవదంశ (స్తుభక్షణ
మ్)|| 220||

A relish, A condiment.

శుక్లాపానం మదస్థానం

మధువారా మధుక్ర
మాః |

మధ్వానఘా మాధ
వకో మధు మార్ద్దీక
(మద్వయోః)|| 221||

మైరేయమానవశ్శీధు

రేదకో జగల (స్స
మా)|

సంధాసంస్యాదభిషవః

కణ్వం(పుంసితు)నగ్న
హూః|| 230||

కారోత్తర స్సురామణ్ణ

మృరీ-పరిస్రతా-మదిరా||సీ||-కశ్యమ్-మద్యమ్||స||
౧౩-కల్లుపేళ్లు. Spirituous liquor.

అవదంశః [పా] ఉపదంశః||పు||౧-మద్యపాన
ము సేయునపుడు సంజుకొనుమాంసము మొదల
యిన దాని పేరు. భోజనమునందు సంజుకొను ఊరు
గాయ మొదలయినదియు.

శుక్లా||సీ||-పానమ్-మదస్థానమ్|| స|| ౩ - కల్లు
ద్రాగునింటిపేళ్లు. A tavern.

మధువారః-మధుక్రమాః||పు||౨-పెక్కు మార్లు
కల్లుద్రాగువరున పేళ్లు. Tippling.

మధ్వానవః-మాధవకః||పు||-మధు||స||౩-ఇష్ప
పుష్పలకల్లుపేళ్లు. మార్ద్దీకమ్||స||౧-ద్రాక్షపండ్ల
కల్లుపేరు. ఇచట మార్ద్దీక మనుచుండు మున నాలుగు
ను ఇష్పపుష్పలకల్లుపేళ్లు. Spirit distilled from
the blossoms of Bassia latifolia.

మైరేయమ్||స||౧-ఆరెపువ్వు బెల్లము కడుగు
నీళ్లు చేతిఁ జేసినకల్లు. ఆసనః||పు|| ౧-పక్వముగాని
చెఱకురసమునఁ జేసినకల్లు. శీధుః||పు|| ౧-పక్వము
యిన చెఱకురసమునఁ జేసినకల్లు.

మేదకః-జగలః||పు||౨ - మద్యము సేయుటకు
నానాద్రవ్యములుగూర్చినముద్దపేళ్లు.

సంధానమ్||స||-అభిషవః||పు|| ౨-కల్లు సేయు
ట పేళ్లు. Distillation.

కణ్వమ్||స||-సగ్నహూః[స]సగ్నహూః||పు||౨-
మద్యము సేయు మొలక పేళ్లు. నానాద్రవ్య కృతి
సురాబీజము. Ferment.

కారోత్తరః|| పు||-సురామణ్ణమ్|| స|| ౨-కల్లు

మాపానం పానగోష్ఠి
కా ।

చషకో(౭స్త్రీ) పాన
పాత్రం సరకో౭ప్యను
తర్షణమ్ 23౧॥

ధూర్తో౭క్షదేవీ కిత
పూ౭క్షధూర్తో ద్యూ
తకృత్సమాః ।

స్మర్లగ్న కాః ప్రతిభువః
సభికా ద్యూతకార
కాః 23౨॥

ద్యూతో(౭స్త్రీయా)
మక్షవతీ కైతవం పణ
(ఇత్యపి) ।

పణో (౭క్షేషు) గ్ల
హూ౭

క్షాస్తు దేవనాః పాశ
కా శ్చ తే 233॥

పరిణాయ (స్తుశాగీణాం
సమన్తాన్నయనే)౭

(స్త్రీయా) । అష్టాప
దం శారిఫలం

ప్రాణిద్యూతం సమా
హ్వయః 23౪॥

తేట పేళ్లు. Vest, froth.

ఆపానమ్ ౧౧ - పానగోష్ఠికా ౧౧ - ౨ - అనేకు
లుకూడి మద్యపానము సేయుచోటిపేళ్లు. A place
where people drink together.

చషకః ౧౧ - పానపాత్రమ్ ౧౧ - సరకః ౧౧ (ఇది
అపిశబ్దము చేత) ౧౧ - అనుతర్షణమ్ ౧౧ - ౪ - కల్లు
ద్రాగుగిన్నె పేళ్లు. A drinking vessel. సరకాను
తర్షణశబ్దములు ౨ - ను మద్యమునడ్డించుట సేళ్లని
కొందఱు. Distribution of liquor.

ధూర్తః - అక్షదేవీ ౧౧ - కితవః - అక్షధూర్తః -
ద్యూతకృత్ ౧౧ త్, పు ౧౧ - జూదమాడువాని పేళ్లు.
A gamester. [పేళ్లు. Surety.

లగ్నకః - ప్రతిభువః ౧౧ - పూటవడువాని
సభికః - ద్యూతకారకః ౧౧ - పు ౧౧ - జూదమాడిం
చువాని పేళ్లు. Keeper of a gaming house.

ద్యూతః ౧౧ - అక్షసతీ ౧౧ - కైతవమ్ ౧౧ - పణః
౧౧ - ౪ - జూదముపేళ్లు. Gaming.

పణః - గ్లహూః ౧౧ - పు ౧౧ - అక్షేషు = జూదముల
యందలి, పణః = సందేముపేరు. A stake. Wager.

అక్షః - దేవనః [సా] దేవకః - పాశకః ౧౧ - ౩ - పాచి
కలపేళ్లు. Dice.

పరిణాయః ౧౧ - పు ౧౧ - శాగీణమ్ = సారెలయొక్క,
సమన్తాత్ = అంతట, సయనే = నడుపుటయందు
వర్తించును. Moving a piece at play.

అష్టాపదమ్ - శారిఫలమ్ ౧౧ - పు ౧౧ - జూదమాడు
పలక. A checkered board or cloth.

ప్రాణిద్యూతమ్ ౧౧ - సమాహ్వయః ౧౧ - పు ౧౧ - ౨ - కోడిపం
దెముమొదలైనవానిపేళ్లు. A match of cocks &c.

మూ॥ ఉక్తా భూరిప్రయోగత్వా దేకస్త్రి న్యేఽత్ర యశాగికాః ।
తాద్ధర్మ్యా దన్యతో వృత్తా స్తూహ్యే లిజ్జాన్తరే ఽపి తే॥ 23౫॥

టీక॥ అత్ర = ఈ శూద్రనర్గయందు, యశాగికాః = యశాగికములైన, యే = ఏమాలాకార మార్గజ్ఞక వైణవికాది శబ్దములు, భూరిప్రయోగత్వాత్ = ప్రయోగ బహుళ్యమువలన, ఏకస్త్రిన్ = ఒక పులింగమునందు, ఉక్తాః = చెప్పబడినవై, తే = ఆశబ్దములు, తాద్ధర్మ్యాత్ = ఆయాధర్మములు గలుగటవలన, అన్యతః = స్త్రాన్యదులయందు, వృత్తాన్సన్తః = న్తంచుచున్నవై, లిజ్జాన్తరేఽపి = స్త్రీలింగ సపుంసక లింగముల యందును వర్తించుచున్నవి యని, ఉహ్యః = తెలియందగినవి.

యశాగికములయి జాతివాచకములైన కుంభకారాదిశబ్దములు శూద్రాదిశబ్దములనలె పులింగస్త్రీలింగములయందును వర్తించుచున్నవనుట. ఉదాహరణము: మాలాకారః పురుషః - మాలాకారీస్త్రీ - మాలాకారంబునమ్. ఇత్యాదులు.

ఇతిశూద్రనర్గః = శూద్రులతోఁజేరిన పదసమూహము నుగిసెను.

మూ॥ ఇత్యమరసింహకృతౌ నామలిక్ష్ణానుశాసనే ।

భూమ్యాదికాణ్డో ద్వితీయః సాజ్గవన సమర్థితః॥ 23౬॥

టీక॥ ఇతి = ఈ పూర్వోక్తమయిన, నామలిక్ష్ణానుశాసనే = నామలింగానుశాసనమనఁ, అమరసింహకృతౌ = అమరసింహుని గ్రంథమునందు, ద్వితీయః = రెండవదయిన, భూమ్యాదికాణ్డః = భూమిమొదలైనవానిని దెలియఁజెప్పభాగము, సాజ్గవన = సమగ్రముగానే, సమర్థితః = నెరవేర్పబడెను.

నామలింగానుశాసనము - ద్వితీయ కాండము.

సంపూర్ణము.

అమరకోశము - ద్వితీయకాండము.

స ర్వా య స ద శేష ము .

శ్లో.

57. అవరోహః = A fibrous root from a radicaunt branch ; A scandent plant climbing from the root to the top of a tree.

91. నదీసర్జః = Terminalia Alata glabra.

121. కురణ్ణకః = Barleria prionitis.

125. పర్ణాసః = Ocimum sanctum.
అర్జకః = Ocimum gratissimum.

163. గాంధేరుకీ = The sharp angled cucumber.

172. వితున్నకః = The dwarf myrobalan.

183. ఋక్షగన్ధా = Osyris Peltata.

184. హయపుచ్ఛీ = Phaseolus minimus.

202. చిత్రా = Bryonia callosa.

శ్లో.

203. గంజీరః = Solanum speciosum.

240. రాజహంసః = A white gander with red legs and bill.

241. మల్లికః = — with brown legs and bill.

ధార్తరాష్ట్రః = — with black legs and bill.

శరాటిః = Turdus ginginianus.

277. కాత్యాయనీ = 'A middle aged widow wearing a dress indicating the practice of austerity.

278. పైరంధ్రీ = A woman living in another's house and practising any art.

అసిక్ష్మీ = A young maid-servant of the harem,

279. వారముఖ్యా = The head of a set of harlots.
290. యాతా = Husband's brother's wife.
363. బాలపాశ్వా = An ornament for the hair.
పత్రపాశ్వా = — for the forehead.
406. ఆదేష్టా = An employer of priests to perform a sacrifice.
407. ఇజ్యాశీలః = One who frequently sacrifices.
409. అనూచానః = One who is completely learned in sacred knowledge.
సమావృత్తః = One who has taken leave of his preceptor to become a householder.
418. దక్షిణాగ్నిః = A fire taken from the consecrated one, or from a domestic fire, and placed towards the south.
గార్హపత్యః = The fire perpetually maintained by a householder.

- ఆహవనీయః = Fire thence taken and prepared for receiving oblations: a consecrated fire.
- ఆనాయ్యః = The southern fire taken from the householder's hearth and consecrated.
420. అగ్న్యాయా = A goddess presiding over the prayers with which burnt-offerings are made.
424. సరమాన్నం = An oblation of rice, milk and sugar.
425. ధ్రువా = A vessel shaped like an Indian fig-leaf and made of the wood of Flacourtia sapida.
ఉపభృత్ = A round vessel made of the wood of a holy fig-tree.
జహూః = A semi-circular vessel made of the wood of Butea.

3. వా.

స్రవః=A ladle made of the wood of Mimosa Catechu.

428. అమృతమ్ = Butter &c remaining of a sacrifice.

విఘనః = Residue of food offered to the gods, to the manes, to a spiritual parent &c.

431. శ్రాద్ధం=Funeral repast; feeding of priests and other prescribed ceremonies in honor of ancestors.

432. ఆతిథ్యం = (Proper for a guest) Hospitality.

439. బ్రహ్మంజలిః=A holy posture adapted to meditation and restraint of thought.

446. బృశ్ = A seat made of *kusa* grass.

447. సుత్యా=Extracting the juice of acid asclepias.

456. పరివేత్తా = One married before his elder brother.

555. నై తాలికాః = Those whose business it is to awaken the

3. వా.

prince at dawn with music and song.

584. యవ్యమ్ = A field fit for producing barley.

యవక్యమ్ = — for forced rice.

షష్టిక్యమ్ = — for quick-growing rice.

585. తిల్యమ్ = — for sesamum.

మాష్యమ్ = — black kidney beans.

ఁమ్యమ్ = — for panic seed.

భంగ్యమ్ = — for hemp.

641. యుగ్యః=An ox yoked.

ప్రాసంగ్యః=An ox in training with a frame on his neck.

శాకటః = A ox trained to draught.

652. కుటరః = The post round which the string of the churning-stick passes.

653. శృంఖలకాః=Young camels clogged with wooden rings on their feet.

శ్లో.

654. ఔష్టకం = A herd of camels.

ఔరశ్రకం = A flock of sheep.

ఆజకమ్ = A flock of goats.

699. దేవాజీవః = A low Brahmana subsisting by attendance upon an idol and upon the offerings made to it.

709. కీరాతః = A mountaineer wearing feathers and armed with a bow.

శబరః = A savage wearing leaves.

శ్లో.

పులిందః = A mountaineer speaking no intelligible language.

728. అవదంశః = Anything which excites thirst or appetite.

730. మైరేయం = Rum distilled from blossoms of *Lythrum fruticosum*, with sugar &c.

ఆసవః = — from the raw juice of sugar-cane.

శీఘ్రః = — from molasses.

మేదికః = Vinous liquor for distilling.

శ్రీ ర స్తు .

సటీక నామలింగానుశాసనము.

తృ తీ య కాం డ ము .

గ్రంథకర్త చదువువాఁక సులభముగాఁ దెలియుటకై యీనామా న్యకాండమునఁ జెప్పఁగలవర్గలను వానికిఁ బూర్వ కాండములయందుఁ జెప్పఁబడిన వర్గలతోఁగల సంబంధమును జెప్పచున్నాఁడు.

మూ॥ విశేష్యనిష్ఠై స్సం క్షీర్ణై ర్నానార్థై రవ్యయై రపి ।

లిజ్ఞాదిసంగ్రహై ర్వర్గా న్సామాన్యే వర్గసంశ్రయః॥

టీక॥ సామాన్యే=పూర్వకాండములకు సాధారణమైన యీసామా న్యకాండమునందు, విశేష్యనిష్ఠైః=విశేష్యముతో సమానమైన లింగా దులుగల పదముల చేతను, సంక్షీర్ణైః=పరస్పరవిరుద్ధములైన కర్తృపారాయణపరస్పర ప్రభృతిశబ్దముల చేతను, నానార్థైః=అనేకార్థములయిన పదముల చేతను, అవ్యయైరపి=అవ్యయపదముల చేతను, లిజ్ఞాదిసంగ్రహైః=లింగసంగ్రహనామసంగ్రహముల చేతను, ఏర్గాః=విశేష్యనిఘ్న సంక్షీర్ణ నానార్థ అవ్యయ లింగాదిసంగ్రహము లనునైదువర్గలు, ఉచ్యంతే=చెప్పఁబడుచున్నవి. తే=ఆవర్గలు, వర్గసంశ్రయః=ప్రథమద్వితీయకాండవర్గలనే యాశ్రయించినవి. తఱుచుగాఁ దమలో నవాంతరవర్గలు గలవియనిగాని యర్థము.

అదియెట్లనఁగా విశేష్యనిఘ్నవర్గయందుఁజెప్పఁగల సుకృత్యాదులు స్వగ్గాదివిశేషణములును సంక్షీర్ణవర్గయందుఁజెప్పఁగలకర్తాదులును వాని వ్యాపారములును ఇట్లు కడమవర్గలయందుఁ జెప్పఁగల పదార్థములకును వానితోసంబంధము దెలియవచ్చును కావున సీకాండము సామాన్యకాం డమనిపించుకొనును. రెండవపక్షము—నానార్థవర్గయందు కాంతాదినర్గ లును అవ్యయవర్గయందవ్యయవర్గావ్యయ నానార్థవర్గలును నిట్లే లింగాది సంగ్రహవర్గయందునున్నవని తెలియవలయును.

ప్రవీణే నిపుణాభిజ్ఞ వి
జ్ఞ నిష్ఠాత శిక్షితాః॥౪॥
వైజ్ఞానికః కృతముఖః
కృతీ కుశల (ఇత్యపి) ।

పూజ్యః ప్రతిత్యక్
సాంశయిక స్సంశ
యాపన్నమానసః॥౫॥

దక్షిణీయో దక్షిణా
ర్హ(స్తత్ర)దాక్షిణ్య (ఇ
త్యపి) ।

(స్య)ర్వదాన్యఘాల
లక్షదానశౌణ్డ బహు
ప్రదే॥

జై వాత్సక (స్సస్య)
దాయుష్మా

నస్తర్వాణిస్తు శాస్త్ర
విత్ ।

పరీక్షకః కారణికో

నరదస్తు సమర్థకః॥౭॥

హర్షమాణోవికుర్వా

ణః ప్రమనా హృష్ట

మానసః ।

దుర్తనా విమనా అ

స్తర్తనా (స్సస్య)

దుత్క ఉన్తనాః॥౮॥

ప్రవీణః - నిపుణః - అభిజ్ఞః - విజ్ఞః-నిష్ఠాతః-శి
క్షితః-వైజ్ఞానికః[ప్ర]విజ్ఞానికః-కృతముఖః-కృతీ॥
న్-కుశలః-౧౦-నేర్పరిపేళ్లు. Skilful; conversant.

పూజ్యః-ప్రతిత్యక్॥౨-పూజ్యునిపేళ్లు. Venerable.

సాంశయికః - సంశయాపన్న మానసః॥ ౨-
సందేహించువానిపేళ్లు. Irresolute; సంశయించిన
వస్తువుపేళ్లుని కొందఱుండురు. Uncertain.

దక్షిణీయః - దక్షిణార్హః - దాక్షిణ్యః[ప్ర]
దాక్షిణ్యః॥ ౩-దక్షిణకు యోగ్యమయినవానిపేళ్లు.
Meriting a reward.

వదాన్యః - ఘాలలక్షః [ప్ర] ఘాలలక్ష్యః-
దానశౌణ్డః - బహుప్రదః॥ ౪ - మిక్కిలి యిచ్చు
వానిపేళ్లు. Munificent.

జై వాత్సకః-ఆయుష్మాన్॥ ౫॥ ౨- దీర్ఘాయు
ష్మంతునిపేళ్లు. Long-lived.

అస్తర్వాణి-శాస్త్రవిత్॥ ౬॥ ౨-శాస్త్రమా
నెఱింగినవానిపేళ్లు. Skilled in sacred sciences.

పరీక్షకః-కారణికః॥ ౭- ప్రమాణములచేత
నర్థమును నిశ్చయించువానిపేళ్లు. Investigating.

నరదః-సమర్థకః॥ ౮-అడిగిన నస్తుపలనిచ్చు
దేవతాదులపేళ్లు. Granting a prayer.

హర్షమాణః-వికుర్వాణః-ప్రమనాః॥ ౯॥-హృ
ష్టమానసః॥౪-సంతోషముతోఁగూడిన మనస్సు
గలవానిపేళ్లు. Joyful, cheerful.

దుర్తనాః॥౧౦॥-విమనాః॥౧౧॥-అస్తర్తనాః॥౧౨॥
౩-దుఃఖముతోఁగూడిన మనస్సుగలవాని పేళ్లు.

Sad ; perplexed.

ఉత్కః-ఉన్తనాః॥౧౩॥ ౨-ప్రియమయినవస్తు

	నైష్ఠుడు దొరుకునాయని త్వరగలవానిపేళ్లు. Anxiously wishing for.
దక్షిణే నర లోదాశా	దక్షిణః-నరలః - ఉదారః॥ 3-కుటిలముగాక
సుకలో(దాతృభోక్తరి) ।	చక్కనైనమనస్సుగలవానిపేళ్లు. Sincere, candid.
	సుకలః॥ ౧-దాతృభోక్తరి=త్యాగభోగములు
	గలవానిపేరు. Liberal in giving and using.
తత్సకే ప్రసితాన	తత్సరః-ప్రసితః-ఆసక్తః॥ 3-ఒక పదార్థము
కా	నందుఁదగిలిన మనస్సుగలవానిపేళ్లు. Attentive.
	Closely intent on.
విష్టార్థోద్యుక్త ఉ	విష్టార్థోద్యుక్తః-ఉత్సుకః॥ ౨ - ఇష్టమైన
త్సుకః॥	ప్రయోజనమునం దున్యోగము గలవాని పేరు.
	Zealously active. Anxiously striving for.
ప్రతీతే ప్రథిత ఖ్యాత	ప్రతీతః-ప్రథితః-ఖ్యాతః - విత్తః-విజ్ఞాతః-వి
విత్తవిజ్ఞాత విశ్రుతాః।	శ్రుతః॥ ౬ - ధనాదులచేఁబ్రసిద్ధుండయినవాని
	పేళ్లు. Celebrated, famous.
(గుణైః ప్రతీతే తు)	కృతలక్షణః-అహతలక్షణః॥౨-గుణైః=త్యా
కృతలక్షణా ౭ హతల	గశౌర్యాదిగుణములచేత, ప్రతీతే=ప్రసిద్ధుండయి
క్షణౌ॥	నవానిపేళ్లు. Noted for good qualities.
౧౦॥	
ఇభ్య ఆభ్యో ధన	ఇభ్యః-ఆభ్యః-ధనీ॥ ౩ - ధనికునిపేళ్లు.
	Opulent, wealthy.
స్వామీత్వశ్వరః పతి	స్వామీ॥౩॥ - ఈశ్వరః-పతిః-ఈశితా॥ఋ॥ -
రీశితా।అధిభూ ర్నాయ	అధిభూః-నాయకః-నేతా॥ఋ॥-ప్రభుః-సరివృద్ధః-
కో నేతా ప్రభుః పరివృ	అధిపః॥౧౦-ఏలువాని పేళ్లు, An owner or master.
ధో ౭ధిపః॥	౧౦॥
అధికర్థిసమృద్ధస్సాస్య	అధికర్థిః-సమృద్ధః [పా] సమృద్ధిః॥౨- అధిక
Prosperous.	సంపదగలవానిపేళ్లు. Every way happy.
కుటుంబవ్యాప్తత	కుటుంబవ్యాప్తతః- ఆభ్యాగారికః - ఉపాధి॥
స్తుయః। స్యా దభ్యాగా	ఈ 3 కుటుంబపోషణము నందాసక్తుడై యుండు
రిక(స్తస్తి)న్నపాధి(శ్చ	వానిపేళ్లు. Attentive to support his family.
పుమా నయమ్)॥౧౨॥	ఉపాధిశబ్దము నియతపుల్లింగము,

(వరాజ్గరూపోపేతో
య) సింహసంహననో
(హి సః) ।

నిర్ధార్యః కార్యకర్తా
య సమన్వన్నస్సత్త్వ
సమ్పదా)॥ ౧౩॥

Acting fearlessly.

అవాచి మూకోఽ
భవనోజనసగి (పితృ
సన్నిభః) ।

(సత్కృత్యాలంకృ
తాం కన్యాం యోద
దాతి స) కూకుదః॥౧౪॥

లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణః
శ్రీలః శ్రీమాన్

స్నిగ్ధస్తువత్సలః ।
(స్యా) ద్దయాలుగి కా
రుణికగి కృపాలుస్సూర
తః(సమాః) ॥౧౫॥

స్వతన్త్రాఽపావృత
స్వైర్విరీప్వచ్ఛన్దోనిర
సగ్రహః ।

పరతన్త్రగి పరాధీనగి
పరవాన్నాధవానపి ॥
౧౬॥ అధీనో నిఘ్న ఆ
యత్తోఽస్వచ్ఛన్దో

సింహసంహననః॥౧-వరాజ్గరూపోపేతః=శ్రేష్ఠ
మయిన యంగముతోనురూపముతోను గూడు
కొన్నవానిపేరు. Handsome and well-shaped.

నిర్ధార్యః[పా]నిర్వార్యః॥ ౧-సత్త్వసమ్పదా=
ఆపదలయందునుకలతమొందని ధైర్యసంపదతో,
సమ్పన్నః=కూడుకొన్నవాఁడై, యః=ఎవఁడు, కా
ర్యకర్తా=కార్యమునుజేయునో, సః=వానిపేరు.

అవాక్-మూకః॥ ౨-మూఁగవానిపేరు. Dumb.

మనోజవసః[ప] మనోజవః-పితృసన్నిభః॥ ౨-
తంఁజ్ఞినిబోలినవానిపేరు. Fatherly.

కూకుదః॥ ౧-యః=ఎవఁడు, సత్కృత్య=సత్క
రించి, అలంకృతామ్ = అలంకరింపఁబడిన, క
న్యామ్=కన్యకను, దదాతి = దానముచేయుచు
న్నాఁడో, సః=వానిపేరు. One who gives a girl
in marriage decorating her with ornaments.

లక్ష్మీవాన్ ॥ త్ ॥-లక్ష్మణః-శ్రీలః[పా]శ్రీలః-శ్రీ
మాన్ ॥ త్ ॥ ర - సంపదగలవానికిని ఒప్పిదముగల
వానికినిపేళ్లు. Prosperous, happy. [Affectionate.

స్నిగ్ధః-వత్సలః॥ ౨-స్నేహముగలవానిపేళ్లు.
దయాలుః-కారుణికః-కృపాలుః-సూరతః॥ ౪-
దయగలవానిపేళ్లు. Compassionate.

స్వతన్త్రః-అపావృతః-స్వైర్విన్[పా]స్వైర్విరః-
స్వచ్ఛన్దః-నిరవగ్రహః॥ ౫-స్వతంత్రునిపేళ్లు. Unre-
strained. Independent.

పరతన్త్రః-పరాధీనః-పరవాన్ ॥ త్ ॥ - నాథ
వాన్ ॥ త్ ॥ ర - పరాధీనునిపేళ్లు. Dependent. అధీ
నః-నిఘ్నః-ఆయత్తః-అస్వచ్ఛన్దః-గృహ్యకః॥ ౬-
అధీనునిపేళ్లు. Docile. ఈ యు పర్యాయములని

గృహ్యకోఽ(ప్యసా) |

ఖలపూ (స్సా) ద్భ
హుకరో

దీర్ఘసూత్రశ్చిరక్రియః ||
౧౭ ||

జాల్తోఽసమీక్ష్యకా
రీ(స్సా)

తుణ్ణో (మన్దగి క్రి
యాను యః) |

కర్తృమోఽలంకర్త
ణి

క్రియావాన్ (కర్త
సూద్యతః) || ౧౮ ||

స కార్మగి కర్మశీలో
(యగి) Laborious.

కర్మశూరస్తుకర్మతః |
Finishing carefully.

(కర్మణ్యభుక్కర్మక
రగి Working for hire.

కర్మకార (స్తుతత్క్రి
యః) || ౧౯ ||

అపన్నాతో మృత
స్నాత

ఆమిషాశీ తు శౌ
ష్కలః |

బుభుక్షిత(స్సా)త్తు
ధితో జఘత్సు రశనా
యితః || ౨౦ ||

కొందఱు.

ఖలపూః-బహుకరః || ౧ - కల్లమునూడుచు
వానిపేళ్లు. A sweeper.

దీర్ఘసూత్రః-చిరక్రియః || ౧౭-విచారించిమెల్ల
గా కార్యముఁజేయువానిపేళ్లు. Dilatory, slow.

జాల్తోః-అసమీక్ష్యకారీ || ౧౮-విచారింపకకా
ర్యముఁజేయువాఁడు. Acting inconsiderately.

తుణ్ణో || ౧ - కార్యములయందు అలస్కుడైన
వానిపేరు. Indolent.

కర్తృమః-అలంకర్తృణః || ౧౯-కార్యమునుజేయ
సమర్థుఁడైనవానిపేళ్లు. Competent to act.

క్రియావాన్ || ౧౮ - కార్యమునుజేయును
దోగించినవానిపేరు. Engaged in a business.

కార్మః-కర్మశీలః || ౧౯ - ఫలముగలిగిననులేకు
న్నను కార్యముఁజేయు స్వభావముగలవానిపేళ్లు.

కర్మశూరః-కర్మతః || ౨౦-ఫలముగలుగువఱకు
ను కార్యముఁజేయుతెగువగలవానిపేళ్లు.

కర్మణ్యభుక్(సా)భరణ్యభుక్ || ౨౧-కర్మకరః ||
౨-కూలిపుచ్చుకొనిపనిచేయువానిపేరు.

కర్మకారః || ౧౯-తత్క్రియః = కూలిలేక పనిచే
యువానిపేరు. Working without wages.

అపన్నాతః-మృతస్నాతః || ౨౦ - బంధునుహృ
దాది మరణనిమిత్తమయి స్నానముచేసినవాని
పేళ్లు. Bathing after mourning.

ఆమిషాశీ || ౨౦-శౌష్కలః || ౨౧-మత్స్యమాం
సములఁదినవానిపేళ్లు. Eating fish and flesh.

బుభుక్షితః-క్షుధితః-జఘత్సుః-అశనాయితః ||
౨౨-ఆకలిగొన్నవానిపేళ్లు. Hungry.

పరాన్నః పరపిణ్ణాదో
భక్షకో ఘస్త్త రోఽద్ధ
రః ।

ఆద్యాన (స్వాస్య) దాద
రికో (విజగీమావివర్జితే) ॥

(ఉభా) నాత్మమృరిః
కుక్షిమృరి (స్వాస్వదర
పూర కే) ।

సర్వాన్నీనస్తు సర్వా
న్నభోజ్

గృధ్నుస్తుగర్ధనః॥ ౨౨
లుబ్ధోఽ భిలాషుకస్తృ
ష్ణక్

(సమా) లోలుప లో
లుభౌ ।

సోన్మాద స్తూన్తదిష్టు
(స్వాస్య) Frantic.

దవినీత సమద్ధతః ॥
౨౩॥

మత్తే శౌణ్ణో త్కట
క్షీబాః Intoxicated.

కాముకే కమితాఽ
నుకః । కమ్రుగి కామయి
తాఽభీకగి కమనగి కా
మనోఽభీకః॥ ౨౪॥

విధేయో వినయగ్రాహీ

పరాన్నః-పరపిణ్ణాదః॥ ౨ - పరాన్న మేభుజిం
చువానిపేళ్లు. Feeding at another's cost.

భక్షకః-ఘస్త్త రః-అద్ధ రః॥ ౩-తిండిపోతు పేళ్లు.
Gluttonous.

ఆద్యానః-బౌదరికః॥ ౨ -విజగీమావివర్జితే=
వేతేయుద్యోగములేక పొట్టపోసికొనువాని పేళ్లు.
Shamelessly voracious.

ఆత్మమృరిః-కుక్షిమృరిః॥ ఈ ౨- ను పోష్యవర్గ
మునువిడిచి, స్వాస్వదరపూర కే=తనకడుపు నేనిండ్రి
చుకొనువానిపేళ్లు. Selfishly voracious.

సర్వాన్నీనః - సర్వాన్నభోజ్॥ ౧ -నియమ
ములేక యన్నితావులభుజించువానిపేళ్లు. Eating
all manner of food.

గృధ్నుః - గర్ధనః - లుబ్ధః- అభిలాషుకః - తృ
ష్ణక్॥ ౨౨-ఆశగలవానిపేళ్లు. Covetous, greedy.

లోలుపః - లోలుభః॥ ౨- మిక్కిలియునాశ
గలవానిపేళ్లు. Very covetous.

సోన్మాదః - ఉన్తదిష్టుః॥ ౨ - భూతావేశాదు
లచేత నెడ తెఱుంగనివానిపేళ్లు. Mad, insane.

అవినీతః- సమద్ధతః॥ ౨-వినయములేనివాని
పేళ్లు. Misbehaving.

మత్తః - శౌణ్ణః - ఉత్కటః-క్షీబః॥ ౪- మద్య
సానాదులచేత నెడ తెఱుంగనివానిపేళ్లు. Drunk.

కాముకః - కమితా॥ ౨ - అనుకః - కమ్రుః-
కామయితా॥ ౨-అభీకః - కమనః - కామనః-
అభీకః॥ ౪ - కాముకునిపేళ్లు. కోరికగలవాఁడు.
Lustful.

విధేయః - వినయగ్రాహీ ॥ ౧ -వచ నేస్థితః-

వచనేష్ఠిత ఆశ్రవః ।
వశ్యః ప్రణేయో
Under influence.

నిభృత విసీత ప్రశ్రి
తా (స్సమాః)॥ ౨౫॥
ధృష్టే ధృష్టుర్వియాత
శ్చ shameless.

ప్రగల్భః ప్రతిభా
న్వితే।

(స్యా)దధృష్టే తు శా
లీనో

విలక్షో విస్తయాన్వితే॥
Astonished. ౨౬॥
అధీరే కాతర

స్త్రస్నా భీరు భీరుక భీ
లుకాః ।

ఆశంసు రాశంసితరి

గృహయాలు ర్గహీ
తరి॥ ౨౭॥

శ్రద్ధాలుః (శ్రద్ధయా
యుక్తే)
పతయాలుస్తుపాతుకే।

లజ్జాశీలేపత్రపిఘ్న

ర్వందూరు రభివాదకే॥

ఆశ్రవః॥౪-చెప్పినట్టుచేయువాడు. Compliant.
నశ్యః-ప్రణేయః॥౨- ఔషధాదులచేతవశ్య
మయినవానిపేళ్లు. Governable.

నిభృతః - విసీతః - ప్రశ్రితః [పా] ప్రస్మృతః-
౩-శిక్షింపఁబడినవానిపేళ్లు. well trained.

ధృష్టః - ధృష్టుః(పా)ధృష్టుక్॥జ్-వియాతః॥౩-
దిట్టతనముగలవానిపేళ్లు. Impudent.

ప్రగల్భః - ప్రతిభాన్వితః॥౨- అప్పటప్పటికి
క్రొత్తగా ప్రకాశించు ప్రజ్ఞగలవానిపేళ్లు. En-
dowed with genius; bold.

అధృష్టః-శాలీనః॥౨- దిట్టతనము లేనివాని
పేళ్లు. Modest ; Retiring.

విలక్షః-విస్తయాన్వితః॥౨-ఆశ్చర్యముచే ప్రకృ
తార్థజ్ఞానములేనివానిపేళ్లు. వెఱఁగుపడినవాఁడు.

అధీరః- కాతరః॥౨- వ్యసనాదులచేత వ్యా
కులపడినవానిపేళ్లు. Confused.

త్రస్నుః-(పా)త్రస్తః- భీరుః- భీరుకః-భీలుకః॥
౪- వెఱచు స్వభావముగలవానిపేళ్లు. Timid.

ఆశంసుః- ఆశంసితా॥ఋ॥౨- ప్రియవస్తువు
కోరువాని పేళ్లు. Desirous.

గృహయాలుః-గృహీతా॥ఋ॥౨- పుచ్చుకొ
నుస్వభావముగలవానిపేళ్లు. Disposed to take.

శ్రద్ధాలుః॥౧- శ్రద్ధయా=నమ్మికతో, యుక్తే=
కూడియున్న వానిపేళ్లు. Believing.

పతయాలుః-పాతుకః॥౨- పడుస్వభావము
గలవానిపేళ్లు. Habitually falling.

లజ్జాశీలః - అపత్రపిఘ్నః॥ ౨ - సిగ్గుపడుస్వ
భావముగలవానిపేళ్లు. Bashful.

వందూరుః - అభివాదకః॥ ౨ - మొక్కుస్వ

౨౮॥ శరారుద్ధాతుకో హిం
స్రః

(సాన్) ద్వర్ధిష్టుస్తువర్ధనః।

ఉత్పత్తిష్టు స్తూత్పతి
తా ౨

లంకరిష్టుస్తు మణ్డనః॥

౨౯॥

భూష్టు ర్భవిష్టు ర్భవితా

వర్తిష్టు ర్వర్తన (స్వ
మా)।

నిరాకరిష్టుః క్షిప్తుః
(సాన్)

(సాన్) స్నిగ్ధ స్తు
మేదురః॥ ౩౦॥

జ్ఞాతాతు విదురో వి
న్దు

ర్వికాసీ తు వికస్వరః।

విస్పృత్వరో విస్పృమరః
ప్రసారీచవిసారిణి॥ ౩౧॥

సహిష్టు సహనః క్ష
న్తా తితిక్షుః క్షమితా
క్షమి।

క్రోధనోఽమర్షణఃకోపీ

భావముగలవానిపేళ్లు. Polite; respectful.

శరారుః-ఘాతుకః-హింస్రః॥ ౩ - చంపుస్వభా
వముగలవాని పేళ్లు. Destructive, mischievous.

వర్ధిష్టుః-వర్ధనః॥ ౨- వృద్ధిఁబొందుస్వభావము
గలవానిపేళ్లు. Thriving; growing.

ఉత్పత్తిష్టుః-ఉత్పత్తితా॥ ఋ॥ ౨ - ఎగయుస్వ
భావముగలవానిపేళ్లు. Jumping up.

అలంకరిష్టుః - మణ్డనః॥ ౨ - శృంగారిండు
స్వభావముగలవానిపేళ్లు. Fond of ornaments.

భూష్టుః- భవిష్టుః- భవితా॥ ఋ॥ ౩- కాఁగల
వానిపేళ్లు. About to become. పలుమాఱును మొ
లుచుస్వభాముగల కేశనఖాదులపేళ్లని కొందఱు.

వర్తిష్టుః-వర్తనః॥ ౨-వర్తించు స్వభావముగల
వానిపేళ్లు. Revolving; stationary; abiding.

నిరాకరిష్టుః-క్షిప్తుః॥ ౨-తిరస్కరించుస్వభా
వముగలవానిపేళ్లు. Disdaining; obstructive.

మేదురః॥ ౧ - సాన్ద్ర) = దట్టమయి, స్నిగ్ధః =
నిగ్గుగలిగినమేఘపటలాదుల పేరు. Thick with.

జ్ఞాతా॥ ఋ॥-విదురః-విన్దుః॥ ౩-ఎఱుఁగు స్వభా
వముగలవానిపేళ్లు. Intelligent. Knowing.

వికాసీ॥న్॥-వికస్వరః॥ ౨ - వికసించుస్వభావ
ముగలదానిపేళ్లు. Expanding.

విస్పృత్వరః-విస్పృమరః-ప్రసారీ॥న్॥-విసారీ॥న్॥
౪-నెఱయుస్వభావముగల నీళ్లమీఁది తైలబిందు
వులు మొదలయిన దానిపేళ్లు. Spreading, creeping.

సహిష్టుః-సహనః-క్షన్తా॥ ఋ॥-తితిక్షుః-క్షమి
తా॥ ఋ॥-క్షమి॥ ౬- స్వభావము చేత నోర్పుగల
వానిపేళ్లు. Patient; content.

క్రోధనః॥-అమర్షణః-కోపీ॥న్॥ ౩- స్వభావము

చణ్డ స్తవ్యత్వస్తకోప
నః॥ 3౨॥

జాగరూకోజాగరితా

ఘూర్ణితః ప్రచలా
యితః ।

స్వప్నక్ శయాలుర్ని
ద్రాలు

ర్నిద్రాణ శయితౌ స
మా॥ 33॥

పరాఙ్ముఖః పరాచీన
(సాన్య)

దవాజప్యఞోముఖః ।

Down-looked

(దేవానఞ్చతి) దేవ
ద్ర్యజ్

Approaching deities.

విష్వద్ర్యజ్ (విష్వగ
ఞ్చతి)॥ 3౪॥

(యస్సహఞ్చతి) స
ద్ర్యజ్ (స)

స తిర్యజ్ (యస్తిరో
ఽఞ్చతి)।

వదోవదావదో వక్తా

వాగీశో వాక్పతి (స్స
మా)॥ 3౫॥

వాచోయుక్తిపటు ర్వా

చేత కోపముగలవానిపేళ్లు. Passionate; wrathful.

చణ్డః-అత్యస్తకోపనః॥౨- మిక్కిలికోపించు
కోనువానిపేళ్లు. Very passionate.

జాగరూకః-జాగరితా॥ఋ॥౨-మేల్కొనియుం
డువానిపేళ్లు. Wakeful.

ఘూర్ణితః-ప్రచలాయితః॥౨-కూరుకు పాటుపడు
వానిపేళ్లు. కూర్చుండినిద్రపోవువాడు. Reeling.

స్వప్నక్॥జ్॥-శయాలుః - నిద్రాలుః॥3-నిద్రపో
తు పేళ్లు, తూఁగుపోతు. Sleepy; sluggish.

నిద్రాణః[పా]నిద్రితః-శయితః॥౨- నిద్రపోవు
వానిపేళ్లు. Asleep.

పరాఙ్ముఖః - పరాచీనః॥౨-సెడ మొగముగా
నున్నవానిపేళ్లు. Averting the face.

అవాజ్॥చ్॥-(అపిశబ్దము చేత), అవాచీనః-అ
ధోముఖః॥3-తలవంచుకొన్నవానిపేళ్లు.

దేవద్ర్యజ్॥చ్॥౧-దేవాన్ అఞ్చతి = దేవతల
నుగూర్చి పోవువానికిఁగాని దేవతలనుబూజించు
వానికిఁగాని పేరు. Adoring deities.

విష్వద్ర్యజ్॥చ్॥౧-విష్వక్ అఞ్చతి = అంతట
నడచువానిపేరు. Going everywhere.

సద్ర్యజ్॥చ్॥౧-సహ అఞ్చతి = ఒకరితోడఁ
బోవువానిపేరు. Accompanying.

తిర్యజ్॥చ్॥౧-తిరఃఅఞ్చతి=అడ్డముగానడచు
వానిపేరు. Moving tortuously.

వదః-వదావదః-వక్తా॥ఋ॥ 3 - పలుక నేర్చిన
వానిపేళ్లు. Knowing how to speak.

వాగీశః-వాక్పతిః॥౨-నిర్దోషముగాఁ బలుక
నేర్చినవానిపేళ్లు. Eloquent.

వాచోయుక్తిపటుః-వాగ్మీన్॥౨-తానుపలుక

గీ
→వావదూకోఁ తన క్త
రి ।(సా) జల్పాక స్తువా
చాలో వాచాటో బ
హుగర్హ్యవాక్ ॥ 3౬ ॥దుర్ముఖే ముఖరాబద్ధ
ముఖా

శక్లఁగి ప్రియంవదే ।

లోహలస్సాస్య దస్సు
టవాగర్హ్యవాదీ తు కద్వ
దః ॥ 3౭ ॥(సపశా) కువాద కుచ
శా(సాదసౌమ్య స్వరో)
౭స్వరః ।

రవణ శబ్దనో

నాన్దీవాదీ నాన్దీకర
(స్సపశా) ॥ 3౮ ॥

జడోఽజ్ఞేఽ

Idiot, stupid.

నేడమూక (స్తువ క్తుం
శ్రోతు మశిక్షి తే) ।నిశ్చయించిన యర్థమును లెస్సగా నిర్వహించి
పలుకువానిపేళ్లు. Speaking sensibly.వావదూకః-అతివక్తా॥ఋ॥౨- అధికముగాఁ
మాటలాడువానిపేరు. Talkative. Loquacious.జల్పాకః-వాచాలః-వాచాటః-బహుగర్హ్య
వాక్ ॥చ్॥౪- దోషయుక్తముగా పెక్కుమాట
లాడువానిపేళ్లు. Talking nonsense.దుర్ముఖః-ముఖరః- అబద్ధముఖః॥౩-అప్రియ
ముగాఁబలుకువానిపేళ్లు. Scurrilous.శక్లః [పా] శక్లః-ప్రియంవదః॥౨-ప్రియము
గాఁబలుకువానిపేళ్లు. Speaking civilly.లోహలః-అస్ఫుటవాక్ ॥చ్॥౨- వ్యక్తముగా
కుండమాటలాడువానిపేళ్లు. Lispng.గర్హ్యవాదీ॥న్॥-కద్వదః॥౨-నిందింపఁదగిన
మాటలాడువానిపేళ్లు, కొఱగాని మాటలాడు
వాఁడు. Speaking ill.కువాదః [పా] కుపాదః - కుచరః॥౨-పరుల
దోషమును బలుకువానిపేళ్లు. Censorius.అస్వరః॥౧-అసౌమ్యస్వరః = చెఘలకు నింపు
గాని స్వరముగలవానిపేరు. Having a bad voice.రవణః-శబ్దనః॥౨-మ్రాయుస్వభావము గల
వానిపేళ్లు. Sonorous.నాన్దీవాదీ॥న్॥-నాన్దీకరః॥౨- ఆశీర్వాదము
తోఁగూడిన దేవతాదులయొక్క స్తోత్రమును జేయు
మంగళపాఠకునిపేళ్లు. Speaker of a prologue.జడః-అజ్ఞః॥౨- ఇష్టానిష్టసుఖదుఃఖముల నె
ఱుగక పరవశుడై యూరకయున్న వానిపేళ్లు.అనేడమూకః॥౧-వక్తుమ్=పలుకుటకును, శ్రో
తుమ్=వినుటకును, అశిక్షి తే=శిక్షింపఁబడనివాని

Deaf and dumb.

తూష్ణీంశీల స్తు తూ
ష్ణీకో

నగ్నోఽ వాసా దిగ
మృచే॥ ౩౯॥

నిష్కాసితోఽ వకృ

ప్రస్సాన్య

దపద్వస్తస్తథిక్కుతః ।

ఆత్తగన్ధోఽభిభూత
(స్సాన్య)

ద్వాపితస్సాధిత(స్సమా)॥

౪౦॥

ప్రత్యాదిప్టో నిరస్త

(స్సాన్య) త్ప్రత్యాఖ్యా

తో నిరాకృతః ।

నికృత (స్సాన్య) ద్విప్ర

కృతో

విప్రలబ్ధ స్తు వశ్చిత్తః॥

౪౧॥

మనోహతః ప్రతిహతః

ప్రతిబద్ధో హతశ్చనః

అధిక్షిప్తః ప్రతిక్షిప్తో

బద్ధే కీలిత సంయతౌ॥

౪౨॥

పేరు. అనఁగా చెవిటివానికినిమూఁగవానికిని సరి
యైనవాఁడు. ఏడమూకయనుపాఠమంగీకరించిచె
వుడునుమూఁగతనమునుగలవానికిపేరనికొందఱు

తూష్ణీంశీలః-తూష్ణీకః॥ ౨-మాటలాడకయూ
రకుండుస్వభావముగలవానిపేళ్లు. Silent.

నగ్నః-అవాసాః॥ ౩॥-దిగమృరః॥ ౩-దినమొల
వానిపేళ్లు. Naked.

నిష్కాసితః-అవకృప్తః॥ ౨-వెళ్లఁగొట్టఁబడిన
వానిపేళ్లు. Expelled. [డినవానిపేళ్లు. Cursed.

అపద్వస్తః-ధిక్కుతః॥ ౨ - తిరస్కరింపఁబ

ఆత్తగన్ధః [పా] ఆత్తగర్వః-అభిభూతః॥ ౨-
రాజుచేతఁగాని శత్రువుచేఁగాని పోఁగొట్టఁబడిన

గర్వముగలవానిపేళ్లు. Humbled; subdued.

ద్వాపితః-సాధితః॥ ౨-రాజుచేదండుఁగొనఁబ
డినవానిపేళ్లు. condemned; or adjudged.

ప్రత్యాదిప్టః-నిరస్తః-ప్రత్యాఖ్యాతః-నిరా
కృతః॥ ౪-న్యాయముచేత పరిహరింపఁబడిన వా

నిపేళ్లు. Removed; set aside.

నికృతః-విప్రకృతః॥ ౨ - నీడింపఁబడినవాని
పేళ్లు. Humiliated. Insulted.

విప్రలబ్ధః-వశ్చిత్తః॥ ౨ - మోసపుచ్చుంబడిన
వానిపేళ్లు. Deceived; duped.

మనోహతః-ప్రతిహతః-ప్రతిబద్ధః-హతః॥ ౪-మ
నస్సుననుత్సాహముచెడినవాఁడు. Disappointed.

అధిక్షిప్తః-ప్రతిక్షిప్తః॥ ౨-నిందింపఁబడినవా
నిపేళ్లు. Censured.

బద్ధః-కీలితః-సంయతః॥ ౩ - బొండకొయ్య
మొదలయిన వానిచేత కట్టఁబడినవాని పేళ్లు.

Confined in stocks. Fettered.

(ఆపన్న ఆపత్వా)ప్ర
స్సాన్యత్)

కాన్దిశీకో భయద్రుతః!

ఆక్షారితః క్షూరితోఽ
భిశస్తే

సంకసుకోఽస్థిరే ||

౪౩||

వ్యసనారోపరక్తాద్వా
Afflicted. Suffering
pain from a cause
human or divine.

విహస్తవ్యాకులౌ (స
హౌ)। Perplexed.

విక్లబో విహ్వలః
Overcome by fear.

(స్యాత్తు)వినశోఽరి
ప్రదుప్రధీః) || ౪౪||

కశ్యోక కశ్వాద్వే

(సన్నద్ధే) త్వాతతా
యీ (వధోద్యతే)।

ద్వేష్యే త్వక్షిగతో

ఽనధ్యశ్శీర్షచ్ఛేద్య(ఇ
మాసమా) || ౪౫||

విష్యో (విషేణ యో
వధ్యో)

ఆపన్నః-ఆపత్వా)ప్రః || ౨-ఆపదఁబొందిన
వానిపేళ్లు. Overtaken by calamity.

కాన్దిశీకః-భయద్రుతః|| ౧-వెఱచి పాఱిపోవు
వానిపేళ్లు. Put to flight.

ఆక్షారితః-క్షూరితః-అభిశస్తః|| ౩-పర స్త్రీగమన
బ్రహ్మహత్యాదులవలన నిందింపఁబడిన వానిపేళ్లు.
Calumniated. Accused of adultery.

సంకసుకః-అస్థిరః|| ౨-దేనియందును నిలుక
డలేనివానిపేళ్లు. Unsteady. Uncertain.

వ్యసనార్తః-శపరక్తః|| ౧-నై వక్తృతమనుష్య
కృతములయిన శరీరపీడగలవాని పేళ్లు. జూదము
మొదలైన వ్యసనములుగలవానిపేళ్లు నికొందఱు.

విహస్తః-వ్యాకులః|| ౧-శోకాదులచేత వెను
క ముందెఱుఁగనివాని పేళ్లు. Confounded.

విక్లబః-విహ్వలః|| ౧ - భయాదులచేతఁ దన
యవయవములను ధరింప శక్తిలేనివాని పేళ్లు.
Unable to contain one's self.

వినశః-అరిష్టదుష్టధీః|| ౨- ఆసన్నమరణము
చేత దూషితమైన బుద్ధిగలవాని పేళ్లు. Appre-
hensive of death.

కశ్యోక-కశ్వాద్వః|| ౧-అపరాధమువలన చఱు
కుపెట్లకుఁ దగినవాడు. Deserving a whipping.

త్వాతతాయీ|| ౧- వధోద్యతే=చంపుయత్న
ముగల, సన్నద్ధే=సన్నద్ధునిపేరు. Murderous.

ద్వేష్యః-అక్షిగతః|| ౧-ద్వేషింపఁదగిన వాని
పేళ్లు. Hateful; detestable.

వధ్యః-శీర్షచ్ఛేద్యః|| ౧-చంపఁదగినవానిపేళ్లు.
Meriting beheading.

విష్యో|| ౧-విషేణ=విషముచేత, యః=ఎవఁడు
వధ్యః=చంపఁదగినవాఁడో వానిపేరు, Meriting

ముసల్యో (ముసలేన
యః) ।

శిశ్విదానోఽకృష్ణక
ర్తా

చపల శ్చికుర(స్సమా)॥
Rash. రఽ॥
Inconsiderate.

దోషైకదృక్పురోభా
గీ

నికృత స్త్వనృజుశ్శతః॥
కణ్ఠజప సూచక
స్యాత్ప్రశునో

దుష్టనః ఖలః॥ రఽ॥

నృశంసో ఘాతుకః
క్రూరః పాపో

ధూర్తస్తు వజ్చకః॥
అజ్ఞే మూఢ యథా
జాత మూర్ఖ వై ధేయ
బాలిశః॥ రఽ॥

కదర్యో కృపణ త్సుద్ర
కింపచాన మితంపచానః॥
నిస్సస్తుదుర్విధో దీనో
దరిద్రోదుర్గతోఽపినః॥

వనీవకో యాచనకో
మార్గణో యాచ కార్థి
నా॥

death by poison.

ముసల్యః॥౧-ముసలేన=రోకటిచేతఁ జంపఁ
దగినవానిపేరు.—by knocks of a pestle.

శిశ్విదానః-అకృష్ణకర్తా॥న్ ॥౨-మంచియూచా
రముగలవాని పేర్లు. Innocent. కొందఱు, శిశ్వి
దానః-కృష్ణకర్తా॥౨ - దురాచారము గలవాని
పేర్లు నిరి. Sinful or criminal.

చపలః-చికురః॥౨-దోషమువిచారింపకవధ
బంధనాదులను జేయువాని పేర్లు. Committing
a crime without considering the guilt.

దోషైకదృక్॥శ్ ॥-పురోభాగీ॥న్ ॥౨-దోషమునే
వెదకువాని పేర్లు. Malevolent. [Wicked; perverse.

నికృతః-అనృజుః-శతః॥ ౩ - కుత్సితుని పేర్లు.
కణ్ఠజపః - సూచకః - పిశునః॥౩-కొండెముఁ
జెప్పవాని పేర్లు. Informer.

దుష్టనః-ఖలః॥౨-దుష్టాత్ముఁడు. Mischief-maker.

నృశంసః-ఘాతుకః-క్రూరః-పాపః॥౪ - పరు
లకుబాధచేయు స్వభావముగలవాని పేర్లు. Dis-
tructive, mischievous. [Fraudulent; crafty.

ధూర్తః-వజ్చకః॥౨-మోసపుచ్చువాని పేర్లు.
అజ్ఞః-మూఢః-యథాజాతః-మూర్ఖః-వై ధే
యః-బాలిశః॥౩-ఎఱుక లేనివాని పేర్లు. Idiot. .

కదర్యః-కృపణః-త్సుద్రః-కింపచానః - మితం
పచః॥౫-లోభివాని పేర్లు. Miser; avaricious.

నిస్సః-దుర్విధః-దీనః-దరిద్రః-దుర్గతః॥ ౫-
దరిద్రుని పేర్లు. Poor; indigent.

వనీవకః[ప్రా]వనీయకః-యాచనకః-మార్గణః-
యాచకః-అగ్రీ॥న్ ॥౫-అడుగువాని పేర్లు. Beggar;
mendicant.

అహంయు (స్సాన్య)
జహంకారీ

శుభంయు స్తు శుభా
న్వితః॥ ౫౦॥

దివ్యోపపాదుకా (దే
వా) of divine origin.

(నృగవాద్యా) జరా
యుజాః॥ Viviparous.

స్వేదజాః (క్రిమిదంశా
ద్యాః)

(పక్షీసర్పాదయోఽ)
ణ్ణజాః॥ Oviparous.

→॥ ఇతిప్రాణివర్గః॥←

ఉద్భిద (స్తరుగుల్తా
ద్యా)

ఉద్భి దుద్భిజ్జ ముద్భి
దమ్॥

సుస్తరం రుచిరం చా
రు సుషమం సాధు శోభ
నమ్॥ ౫౨ ॥ కాస్తం మ
నోహరం రుచ్యం మ
నోజ్ఞం మజ్జుమజ్జులమ్॥

(త)దాసేచనకం (తృ
ప్తేర్నాస్త్యస్త్రా య
స్య దర్శనాత్)॥ ౫౩॥

అభీష్టేఽభీప్సితం
హృద్యం దయితం వ

అహంయుః-అహంకారీ॥న్ ॥ ౨-అహంకార
ముగలవానిపేళ్లు. Proud.

శుభంయుః-శుభాన్వితః॥ ౨- శుభముగలవా
నిపేళ్లు. Happy.

దివ్యోపపాదుకాః॥ ౧-దేవాః=స్వర్గమునందుం
డుమాతృపితృసంబంధము లేకపుట్టిన దేవతలపేరు.

జరాయుజాః॥ ౧-నృగవాద్యాః=మావియందుం
బుట్టినమనుష్యులుః శువులు మొదలైనవానిపేరు.

స్వేదజాః॥ ౧-క్రిమిదంశాద్యాః=చెమటవలనఁ
బుట్టినపురుగులు ఈగలు మొదలయినవానిపేరు.
Engendered by damp: as worms and insects.

అణ్ణజాః॥ ౧-పక్షీసర్పాదయః=గ్రుడ్డువలనఁబు
ట్టిన పక్షులు పాములు మొదలయినవాని పేరు.

→॥ ప్రాణివర్గము ముగిసెను. ॥←

ఉద్భిత్ ॥ద్ ॥ ౧-తరుగుల్తాద్యాః=నేలనువ్ర
క్కలించుకొనిపుట్టువుతు ములు పొదలుక నవుమొ
దలయినవానిపేరు. Vegetables.

ఉద్భిత్ ॥ద్ ॥-ఉద్భిజ్జమ్-ఉద్భిదమ్॥ ౩-ఆతరుగు
ల్తాదులకేపేళ్లు. Sprouting; germinating.

సుస్తరమ్-రుచిరమ్-చారు-సుషమమ్-సాధు-
శోభనమ్ - కాస్తమ్-మనోహరమ్ [పా] మనో
రమమ్ - రుచ్యమ్-మనోజ్ఞమ్-మజ్జు-మజ్జులమ్॥
౧౨-చక్కనివస్తువుపేళ్లు. Beautiful or pleasing.

ఆసేచనకమ్॥ ౧-యస్య=ఏవస్తువుయొక్క, దర్శ
నాత్=చూచుటవలన, తృప్తేః=తనివికి, అస్త్య=తు
ద, నాస్తి=లేదో, తత్=ఆవస్తువుపేరు. Charming.

అభీష్టమ్-అభీప్సితమ్-హృద్యమ్-దయితమ్-వ
ల్లభమ్-ప్రియమ్॥ ౬-మనస్సునకుఁబ్రియమయిన

ల్లభం ప్రియమ్

నికృష్ట ప్రతికృష్టా
ర్వ రేఫ యా ప్యావ
మాధమాః॥ కుపూయ
కుత్సి తావద్య ఖేట గ
హ్వాణకా ససమాః॥

మలీమనంతుమలినం
కచ్చరంమలదూషితం॥

పూతం పవిత్రం మే
ధ్యంచ॥

వీధ్రం (తువిమలార్థక
మ్)॥

నిర్ణీక్తం శోధితంమృ
ప్తం నిశ్శోధ్య మనవ
స్కరమ్॥ ౫౬॥

అసారం ఫల్గు
శూన్యం తు వశికం
తుచ్ఛరిక్తకే॥

(క్లి)ప్రధానం ప్రము
ఖ ప్రవే కాను త్తమో
త్తమాః॥ ముఖ్య నర్య
వరేణ్యాశ్చ ప్రబద్ధో౭
నవరార్థ్య (వత్) పరా
ర్థ్యాగ్ర ప్రాగ్రహర ప్రా
గ్యాగ్రీగ్రీయ మగ్రి
యమ్ ॥ శ్రేయాన్ శ్రే
ష్ఠః పుష్కల (స్సా)న్య
త్స త్తమ శ్చాతిశోభనే
(స్యరుత్తరపదే) వ్యా

వస్తువుపేళ్లు. Beloved, desired.

నికృష్టః-ప్రతికృష్టః-అర్వాన్॥-రేఫః [ప] రే
పః॥-యాప్యః-అవమః-అధమః-కుపూయః-కు
త్సితః-అవద్యః-ఖేటః-గహ్వాణిః - అణకః॥౧౩-జా
త్యాచారాదులచేత నిందితుడైనవాని పేళ్లు.
Inferior; low.

మలీమనమ్-మలినమ్-కచ్చరిమ్-మలదూషిత
మ్॥౪-మాసినవస్తువుపేళ్లు. Foul, dirty.

పూతమ్-పవిత్రమ్-మేధ్యమ్॥౩ -పవిత్రమయి
నవస్తువుపేళ్లు. Purified.

వీధ్రమ్॥౧-విమలార్థకమ్=(స్వభావముచేత)ని
ర్మలమయిన స్ఫటికాదినస్తువులపేరు. Clean.

నిర్ణీక్తమ్-శోధితమ్-మృప్తమ్-నిశ్శోధ్యమ్-అనవ
స్కరమ్॥౫-కల్తపములేసట్టుశోధింపఁబడిననస్తు
వుపేళ్లు. Cleansed. [యినవస్తువులపేళ్లు. Pithless.

అసారమ్-ఫల్గు॥౨-సారములేనిదూదిమొదల
శూన్యమ్-వశికమ్-తుచ్ఛమ్-రిక్తకమ్॥౪-రిత్త
యైన యిల్లు మొదలయినవానిపేళ్లు. Void, empty.

ప్రధానమ్॥నిత్యనపుంసకలింగము॥-ప్రముఖః-
ప్రవేకః-అనుత్తమః-ఉత్తమః-ముఖ్యః-వర్యః-
వరేణ్యః-ప్రబద్ధః-అనవరార్థ్యః - పరార్థ్యః-అ
గ్రః-ప్రాగ్రహరః-ప్రాగ్ర్యః-అగ్ర్యః-అగ్రీయః-
అగ్రియః॥౧౭ప్రధానవస్తువుపేళ్లు. Chief; principal

శ్రేయాన్॥-శ్రేష్ఠః-పుష్కలః-నత్తమః-అతిశో
భనః॥౫-మిక్కిలిశ్రేష్ఠునిపేళ్లు. Excellent. ప్రధాన
శబ్దము మొదలు ౨౨ను శ్రేష్ఠునిపేళ్లనికొందఱు.
వ్యాఘ్రిః-పుష్కవః-ఋషభః-కుష్టురః-సింహః-

ఘృ) పుష్క నర్వభ కుష్ఠ
రాః॥౧౯॥ సింహశార్దూ
ల నాగాద్యాః (పుంసి
శ్రేష్ఠార్థగోచరాః) ।

అప్రాగ్గ్యం (ద్వయ
హీనే ద్వే) అప్రధానో
పసర్జనే॥ ౬౦॥

విశజ్కుటం పృథుబృ
హ ద్విశాలం పృథులం
మహత్ । వహ్నిరువి
పులం పీన పీప్సీ తు
స్థూల పీవరే॥ ౬౧॥

స్తోకాల్పక్షుల్లకా
స్మాక్ష్యం శ్లక్ష్యం ద
భ్రం కృశంతను ।
(స్త్రీయాం) మాత్రా
త్తుటీ (పుంసి) లవలేశ
కణాణవః॥ ౬౨॥

అత్యల్పే ల్పిష్ఠమ
ల్పీయః కనీయో ల్పణీ
య (ఇత్యపి) ।

ప్రభూతం ప్రచురం
ప్రాజ్య మదభ్రం బహు
లం బహు॥ పురుహం
పురు భూయిష్ఠం స్థిరం
భూయశ్చ భూరిచ ।

పరశ్చతా(ద్యాస్తే
యేషాం పరాసంఖ్యా

శార్దూలః-నాగః॥ ఈ రెను - ఆదిశబ్దముచేతముఖ
చంద్రశబ్దములును, ఉత్తరపదే=సమాసమునం
దుత్తరపదములగుచు, శ్రేష్ఠార్థగోచరాః=పూర్వ
ప్రదార్థ శ్రేష్ఠత్వమునుజెప్పను. అపుడు, పుంసి
న్యూః=పుంలింగముతాను. Pre-eminent.

అప్రాగ్గ్యమ్- అప్రధానమ్ - ఉపసర్జనమ్॥ 3-
ప్రధానముకానిదానిపేళ్లు. Secondary, subor-
dinate. అప్రధానోపసర్జనశబ్దములు నియత॥ న॥

విశజ్కుటమ్-పృథు-బృహత్॥ ౬౦॥-విశాలమ్-
పృథులమ్-మహత్-వహ్ని-ఉరు- విపులమ్॥ ౬౧-
విరివియైనదానిపేళ్లు. Spacious. Copious.

పీనమ్-పీవన్॥-స్థూలమ్-పీవరమ్॥ ౪ - బలిసిన
దానిపేళ్లు. Fat; large.

స్తోకః-అల్పః-క్షుల్లకః-స్మాక్ష్యమ్-శ్లక్ష్యమ్-ద
భ్రమ్-కృశమ్-తను-మాత్రా-త్తుటీ॥ నియతస్త్రీ॥-
లవః-లేశః-కణః-అణుః॥ నియత పు॥ ౧౪ - కొంచె
మయినదాని పేళ్లు. సన్నమైనదియు. Minute.
Little, Small.

అల్పిష్ఠమ్-అల్పీయః॥ ౧॥-కనీయః॥ ౧॥ - అణీయః
॥ ౧॥ ౪-అపిశబ్దమువలన, కనిష్ఠమ్-అణిష్ఠమ్, ఈ
అనుమిక్తిలికొంచెమయినదానిపేళ్లు. Very small.

ప్రభూతమ్-ప్రచురమ్-ప్రాజ్యమ్ - అదభ్రమ్-
బహులమ్-బహు - పురుహమ్ [పా] పురుహూః-
పురు-భూయిష్ఠమ్-స్థిరమ్ [పా] స్థిరమ్ - భూ
యః ॥ ౧॥-భూరి॥ ౧౨- అధికమయినదానిపేళ్లు.
Much, many.

యేషామ్=ఏవస్తువులకు, శతాదికాత్=నూఱు
మొదలయినసంఖ్యకంటె, పరా=అధికమైన, సం

శతాదికాత్)॥ ౬౪॥
More than a hundred,
Etc.

గణనీయే గాణేయం
Calculable.

సంఖ్యాతే గణితే

(మథ)సమం సర్వమ్|
విశ్వమశేషం కృత్స్నం
సమస్త నిఖిలాఖిలాని
నిశ్శేషమ్॥ ౬౫॥ సమ
గ్రం సకలం పూర్ణమఖ
ణ్డం స్యా దనూనకే |
ఘనం నిరస్తరం సాన్ద్రం
Without interstices.

పేలవం విరలం తను॥
సమీపే నికటా౭ స
న్న సన్నికృష్ట సనీడ(వ
త్) । సదే శాభ్యాశ
సవిధ సమగ్యాద సవే
శ (వత్)॥ ఉపకణ్ఠాన్తి
కాభ్యర్ణాభ్యగాిలప్య
భితో౭ (వ్యయమ్) ।

సంసక్తే (త్వ) వ్యవ
హిత మపదాన్తర (మి
త్వపి)॥ ౬౮॥

నేదిష్ఠ మన్తికతమం
స్యాద్ధూరం విప్రకృ
ప్తమ్ ।

ఖ్యా=సంఖ్యగలదో, తే=ఆనస్తువులు, పరశ్శతా
ద్యాః=పరశ్శతము మొదలయిన పేళ్లుగలవియకాను
ఇవి సంఖ్యామాత్ర వాచకములయినపుడు ॥ న॥
గణనీయమ్-గాణేయమ్ [పా] గణేయమ్॥ ౬౪-
లెక్క పెట్టఁదగిన దానిపేళ్లు. Numerable.

సంఖ్యాతమ్-గణితమ్॥ ౬౫-లెక్క పెట్టఁబడిన
దానిపేళ్లు. Numbered, Counted.

సమం-సర్వమ్ - విశ్వమ్- అశేషమ్-కృత్స్న
మ్-సమస్తమ్-నిఖిలమ్ - అఖిలమ్ - నిశ్శేషమ్-
సమగ్రమ్-సకలమ్- పూర్ణమ్-అఖణ్డమ్ - అనూ
నకమ్॥ఈగరను-ఆదిపదము చేత,సంపూర్ణమ్-పు
ష్కలమ్-అవికలమ్-అభిన్నమ్, ఇవి మొదలయిన
వియు-అంతయుననునర్థము పేళ్లు. All; entire.

ఘనమ్-నిరస్తరమ్-సాన్ద్రమ్॥ ౬౬-దట్టమయినదా
ని పేళ్లు.Dense.Clustered together. [Delicate,fine.

పేలవమ్-విరలమ్-తను॥౬౭-పలుచనిదానిపేళ్లు.

సమీపమ్-నికటమ్-ఆసన్నమ్-సన్నికృష్టమ్-
సనీడమ్-సదేశమ్-అభ్యాశమ్[పా]అభ్యాసమ్-స
విధమ్-సమగ్యాదమ్-సవేశమ్-ఉపకణ్ఠః-అన్తికః-
అభ్యర్ణః-అభ్యగ్రః- అభితః॥ ౬౮ - దాపుపేళ్లు.
అభితః, అనునది యవ్యయము. Near,proximate.

సంసక్తమ్-అవ్యవహితమ్- అపదాన్తరమ్॥౬౯-
కదిసినదానిపేళ్లు. Adjoining, Contiguous.

[యినదానిపేళ్లు. Very near.

నేదిష్ఠమ్-అన్తికతమమ్॥౭౦- మిక్కిలి దాప
ధూరమ్-విప్రకృప్తమ్॥౭౧-దవ్యయినదానిపేళ్లు.
Distant.

దవీయశ్చ దవిష్ఠంచ
సుదూరం

దీర్ఘమాయతమ్॥౬౯॥

వర్తులం నిస్తలం వృ
త్తం

బద్ధరం (తూన్న తా
నతమ్) ।

ఉచ్చప్రాంశూన్నతో
దగ్రోచ్చితాస్తుజ్ఞే ౭

ధవామనే॥న్యజ్ఞీచ

ఖర్వప్రాస్వాస్సుస్య

రవాగ్రే౭వనతాన
తమ్ ।

అరాలం వృజనం జ

హ్మమూర్తిమత్కుశ్చి

తం నతమ్॥౭౦॥ఆవిధ్ధం

కుటిలం భుగ్నం వేల్లి

తం వక్ర(మిత్యపి)।

ఋజావజిహ్వాప్రగుణౌ

వ్యస్తే త్వప్రగుణాకు

తా॥ ౭౧॥

శాశ్వత (స్తు) ధ్రువౌ

నిత్య సదాతన సనాత

నాః।

స్థాస్నుః స్థిరతరః స్థే

యా

(నేకరూపతయా తు

యః ॥ ౭౩ ॥ కాలవ్యా

దవీయః॥న్॥-దవిష్ఠమ్ - సుదూరమ్॥౩-మిక్కిలి

దవ్యయినదానిపేళ్లు. Very remote. [Long.

దీర్ఘమ్-ఆయతమ్॥౨-నిడుపయినదానిపేళ్లు.

వర్తులమ్-నిస్తలమ్-వృత్తమ్॥ ౩-నట్టువైన

దానిపేళ్లు. Round. Circular. Globular.

బద్ధరమ్॥౧-ఉన్నతానతమ్=స్వభావముచేత

పొడవై యుపాధివశమున నించుక పంగినదాని

పేడు. Naturally high but factitiously bent.

ఉచ్చః - ప్రాంశుః- ఉన్నతః-ఉదగ్రః-ఉచ్చి

తః-తుజ్ఞః॥౬ - పొడవయినదానిపేళ్లు.High, tall.

వామనః- న్యక్॥౪॥-నీచః - ఖర్వః-ప్రాస్వః-

౫-కుఱుచైనదానిపేళ్లు. Short.

అవాగ్రమ్-అవనతమ్- ఆనతమ్॥౩ - పంగిన

దానిపేళ్లు. Bent down.

అరాలమ్ - వృజనమ్- జిహ్వామ్-ఉర్తిమత్॥

౭॥-కుశ్చితమ్-నతమ్-ఆవిధ్ధమ్- కుటిలమ్ - భు

గ్నమ్-వేల్లితమ్-వక్రమ్ ॥ ౧౧ - వంకరయైన

దానిపేళ్లు. Crooked.

[దానిపేళ్లు. Straight.

ఋజః-అజిహ్వాః-ప్రగుణః॥౩- చక్కనైయుండు

వ్యస్తః-అప్రగుణః-ఆకులః ॥ ౩-చెదరినదాని

పేళ్లు. Confounded.

శాశ్వతః - ధ్రువః-నిత్యః-సదాతనః-సనాతనః॥

౫-ఎన్నటికినినాశములేకయుండుదానిపేళ్లు.

Eternal.

స్థాస్నుః - స్థిరతరః-స్థేయాన్॥న్॥౩-పెక్కుకా

లముండుదానిపేళ్లు. Permanent. Firm.

కూటస్థః॥పు॥౧-ఏకరూపతయా = వికారము

లేక యొకలాగుననే, యః కాలవ్యాపీ = ఏదినిరవ

వీ స) కూటస్థః

స్థానరో జఙ్గమేతరః।

చరిష్ణుజఙ్గనుచరం త్ర
సమిజ్జంచరాచరమ్ ॥

చలనం కమ్పనం క
మ్పం

చలం లోలం చలాచ
లమ్ । చఞ్చలం తరలం
చైవపారిష్లవపరిష్లవే ॥

అతిరిక్త స్సమధికో

దృఢసన్ని స్తు సంహ
తః । Strong knit.

కర్కశంకఠినం కూ
రం కఠోరం నిఘ్నరం
దృఢమ్ ॥ ౭౬ ॥ జఠరం
మూర్తిమన్మూర్తం

ప్రవృద్ధం ప్రౌఢ మేధి
తమ్ ।

పురాణ ప్రతన ప్రత్న
పురాతనచిరంతనాః ॥

ప్రత్యగ్రోఽభినయో
నయో నవీనో నూత
నో నవః । నూత్న శ్చ

సుకుమారం తు కో
మలంమృదులంమృదు ॥

అన్య గన్వక్ష మను

ధికకాలముండునదో యట్టి యాత్మాదులపేరు.

Uniform ; perpetually the same.

స్థానరః-జఙ్గమేతరః॥౨ - కదలకయుండుగిరి
వృక్షాదులపేళ్లు. Immoveable.

చరిష్ణు-జఙ్గమమ్-చరమ్-త్రసమ్-ఇజ్జమ్-
చరాచరమ్॥౬ - తిరుగులాడుమనుష్యాదుల పేళ్లు.
Movable.

చలనమ్-కమ్పనమ్-కమ్పమ్॥౩ - కదలుస్వ
భావముగలయశ్వత్థిదళాదులపేళ్లు. Tremulous.

చలమ్-లోలమ్-చలాచలమ్-చఞ్చలమ్-తర
లమ్-సారిష్లవమ్-పరిష్లవమ్॥౭ - కదలుదానిపేళ్లు.
Quaking, moving. [దానిపేళ్లు. Exceeding.

అతిరిక్తః-సమధికః॥౨ - మిక్కిలియధికమైన
దృఢసన్నిః-సంహతః॥౨- దృఢమయినకీలుగల
యవయవాదులపేళ్లు. లెస్సగానదికినది.

కర్కశమ్[సా]కృష్టటమ్ - కఠినమ్-కూరమ్-
కఠోరమ్-నిఘ్నరమ్-దృఢమ్-జఠరమ్॥౭- బిరుసైన
దానిపేళ్లు. గట్టిది. Hard, solid. మూర్తిమత్ ॥
త్ ॥-మూర్తమ్॥౨ - Material, corporeal.

ప్రవృద్ధమ్-ప్రౌఢమ్-ఏధితమ్॥౩ - పెరిగిన దాని
పేళ్లు. Full-grown.

పురాణః-ప్రతనః-ప్రత్నః-పురాతనః-చిరం
తనః॥౫-ప్రాతదానిపేళ్లు. Old, ancient.

ప్రత్యగ్రః-అభినవః-నవ్యః-నవీనః-నూతనః-
నవః-నూత్నః॥౭-క్రొత్తదానిపేళ్లు. New.

సుకుమారమ్-కోమలమ్-మృదులమ్-మృదు ॥
ర-మెత్తనిదానిపేళ్లు. Soft.

అన్యక్ ॥౮ ॥ - అన్వక్షమ్-అనుగమ్ - అను

గేఽనుపదం (క్లిబమ
వ్యయమ్) ।

ప్రత్యక్షం (స్యా) దై
న్ద్రియక Perceptible.

మప్రత్యక్ష మతీన్ద్రి
యమ్॥౨౯॥ Beyond the
reach of the senses.

ఏకతానోఽ సన్యస్త
త్తిరేకాగై కాయనా
(సపి) । (అ) ప్యేక సర్గ
ఏకాగ్ర్యోఽప్యేకాయ
నగతోఽ(పిచ)॥౩౦॥

(పుం)స్యాదిః పూర్వ
పౌరస్త్య ప్రథమాద్యా

(అథా స్త్రి, రిగామ్) । అ
న్తాజఘన్యం చరమమ
న్త్య పాశ్చాత్య పశ్చి
మాః॥ ౩౧॥

మోఘం నిరర్థకం
స్పష్టం స్ఫుటం ప్రవ్య
క్త ముల్బణమ్ ।

సాధారణం (తు) నా
మాన్య

మేకాకీ త్వేక ఏకకః॥
౩౨॥

భిన్నా(ర్థకా) అన్య
తర ఏక త్వా న్యేతరా
(అపి) ।

పదమ్॥ ౪-వెనుకపోవువానిపేళ్లు. అనుపదమ్॥న,
అన్య॥ Following.

ప్రత్యక్షమ్-దన్ద్రియకమ్॥ ౨ - పంచేంద్రియ
ములచేత నెఱుంగఁబడుదానిపేళ్లు. Visible.

అప్రత్యక్షమ్ [పా] అసధ్యక్షమ్ - అతీన్ద్రియ
మ్॥ ౨- నేత్రాదిపంచేన్ద్రియములచేత నెఱుంగఁబ
డనిరూపర నాదులపేళ్లు. Unperceived : absent.

ఏకతానః-అసన్యస్తత్తిః-ఏకాగ్రః- ఏకాయ
నః-ఏక సర్గః-ఏకాగ్ర్యః - ఏకాయనగతః॥౨-ఏకా
గ్రచిత్తునిపేళ్లు. Closely attentive.

ఆదిః॥నియతపుంలింగము॥-పూర్వః-పౌరస్త్యః-
ప్రథమః-ఆద్యః॥ ౩ - మొదటిదానిపేళ్లు. Prior ;
first ; initial.

అన్తః॥స్ప॥-జఘన్యమ్-చరమమ్-అన్త్యమ్-
పాశ్చాత్యమ్-పశ్చిమమ్॥౩-తుదయైనదానిపేళ్లు.
Last ; ultimate.

[దానిపేళ్లు. Vain, useless.

మోఘమ్-నిరర్థకమ్॥౨ - ప్రయోజనములేని
స్పష్టమ్-స్ఫుటమ్-ప్రవ్యక్తమ్-ఉల్బణమ్॥౪ -
ప్రకటమయినదానిపేళ్లు. Apparent, evident.

సాధారణమ్-సామాన్యమ్॥౨- అనేకులకుపా
త్తియినదానిపేళ్లు. Common.

ఏకాకీన్॥-ఏకః-ఏకకః॥౩ - సహాయములేక
యొక్కటియైనదానిపేళ్లు. Alone, solitary.

భిన్నః-అన్యతరః-ఏకః-త్వః-అన్యః-ఇతరః॥౫-భి
న్నార్థకాః=ప్రకృతార్థముకంఁబెవేఱైనదానిపేళ్లు.
ఇవి సర్వనామశబ్దములు. Other, different.

ఉచ్చావచం నైక భేద
High and low.

ముచ్చణ్ణ మవిలమ్బితమ్॥ ౮౩॥

అరున్దుద (స్తు) మర్క్త
స్పృక్ Painful.

అబాధంతునిరర్గలమ్

ప్రసవ్యం ప్రతికూలం
(స్యా) దపసవ్య మప
ష్ఠ (చ)॥ ౮౪॥

వామం(శరీరే)సవ్యం
(స్యా)

దపసవ్యం (తు) దక్షి
ణమ్ ।

సంకటం (నాతు) సం
బాధః

కలిలం గహనం (స
మే)॥ Impervious.

సంకీర్ణే సంకులౌఽకీర్ణే

ముణ్డితం పరివాశిత
మ్ ।

గ్రథితం సందితం దృ
బ్ధం Strung; tied.

విస్తృతం విస్తృతం త
తమ్॥ ౮౬॥

అన్తర్గతం విస్తృతం
(స్యాత్)

ఉచ్చావచమ్-నైక భేదమ్॥ ౮౨ - అ నేక ప్రకార
ములయిన చిత్రాదుల పేళ్లు. Variegated.

ఉచ్చణ్ణమ్-అవిలమ్బితమ్॥ ౮౩ - త్వరగలదాని
పేళ్లు. Quick, Expeditious.

అరున్తుదః-మర్క్త స్పృక్॥ ౮౪ - మర్క్తమును
నొప్పించుమాటలు మొదలయిన దాని పేళ్లు. Sharp.

అబాధమ్-నిరర్గలమ్॥ ౮౫ - అడ్డపాటులేని దాని
పేళ్లు. Unobstructed.

ప్రసవ్యమ్-ప్రతికూలమ్- అపసవ్యమ్ - అప
ష్ఠ॥ ౮౬ - ప్రతికూలమయిన దాని పేళ్లు. Contrary.

వామమ్-సవ్యమ్॥ ౮౭ - శరీరే = శరీరమున నెడ
మసార్మ్యము పేళ్లు. Left.

అపసవ్యమ్-దక్షిణమ్॥ ౮౮ - శరీరమున గుడి
దిక్కు పేళ్లు. Right.

సంకటమ్-సంబాధః॥ ౮౯ - ఇరకటపుచోటి పేళ్లు,
సంబాధశబ్దమునియతపులింగము. Narrow.

కలిలమ్-గహనమ్॥ ౯౦ - చొరరానిదానికిని,
ఎఱుంగనిదానికిని పేళ్లు. Hard to be understood.

సంకీర్ణమ్-సంకులమ్-ఆకీర్ణమ్॥ ౯౧ - ఒకటికొకటి
కలిసిన దాని పేళ్లు. Crowded, confused.

ముణ్డితమ్-పరివాశితమ్॥ ౯౨ - గొఱుగఁబడిన
దాని పేళ్లు. Shaved.

గ్రథితమ్[పా]గ్రథితమ్, గుమ్భితమ్-సందితమ్-
దృబ్ధమ్॥ ౯౩ - కూర్పఁబడినపుష్పమాలికాదుల పేళ్లు.

విస్తృతమ్-విస్తృతమ్-తతమ్॥ ౯౪ - వ్యాపించిన
దాని పేళ్లు. విరివిగలది. Spread; diffuse.

అన్తర్గతమ్-విస్తృతమ్॥ ౯౫ - మఱవఁబడిన
దాని పేళ్లు. Forgotten.

ప్రాప్త ప్రణిహితే (స
మే) ।

వేల్లితప్రేక్షితాఽధూత
చలితాఽ కమ్పితాఢు
తే ॥ ౮౭॥

నుత్తి నున్నాస్త ని
స్థూతా విద్ధ ఖిప్తేరితా
(స్సమాః) ।

పరిక్షిప్తం (తు) నివృ
తం

మూషితం ముషి తా
(ర్థకమ్) ॥ ౮౮॥

ప్రవృద్ధి ప్రసృతే

స్యస్త నిస్సృష్టే

గుణితాఽహతే ।

నిది గ్లోపచితే

గూఢ గుప్తే
గుణితరూషితే॥ ౮౯॥

ద్రుతావదీర్ణే Melted.

ఉద్గూర్ణోద్యతే

కాచిత శిక్వితే ।

Suspended in a swing.

ఘృణఘృతే

ప్రాప్తమ్-ప్రణిహితమ్॥ ౮-పొందఁబడినదాని
పేళ్లు. Placed, obtained.

వేల్లితః-ప్రేక్షితః-ఆధూతః-చలితః - ఆకమ్పి
తః-ధుతః॥౯-కదలింపఁబడినదానిపేళ్లు. Shaken..

నుత్తిః-నున్నః - అ స్తః - నిష్ఠూతః - ఆవిద్ధః-
ఖిప్తః - ఈరితః॥ ౭- ఖోయఁబడినదానిపేళ్లు.
Thrown, cast, sent.

పరిక్షిప్తమ్-నివృతమ్॥ ౮-కోట మొదలయిన
దానిచేతఁజుట్టఁబడినదానిపేళ్లు. Intrenched.

మూషితమ్-ముషితమ్॥ ౮-దొంగిలింపఁబడిన
దానిపేళ్లు. Stolen.

ప్రవృద్ధమ్-ప్రసృతమ్॥ ౮ - కొనసాగి పెరుఁగు
దానిపేళ్లు. Expanded; dispersed.

స్యస్తమ్-నిస్సృష్టమ్॥ ౮ - ఉంచఁబడినదాని
పేళ్లు. Deposited. [పేళ్లు. Multiplied.

గుణితమ్-ఆహతమ్॥ ౮-గుణంపఁబడినసంఖ్య.
నిదిగ్ధః-ఉపచితః॥ ౮- లేపాదులచేతపేరినదా
నిపేళ్లు. Plastered. [పేళ్లు. Hidden.

గూఢమ్-గుప్తమ్॥ ౮ - దాఁచఁబడినదాని
గుణితమ్ [సా] గుణితమ్-రూషితమ్॥ ౮-ధూ
ళ్యాదులచేత గప్పఁబడినదానిపేళ్లు. Overspread.

ద్రుతమ్ - అవదీర్ణమ్॥ ౮ - కరఁగించినదానిపేళ్లు.
ఉద్గూర్ణమ్-ఉద్యతమ్॥ ౮-పొడవుగానెత్తఁబ
డినదానిపేళ్లు. Raised; held up.

కాచితమ్-శిక్వితమ్॥ ౮-ఉట్టియందుఁ బెట్టఁబ
డినదానిపేళ్లు. “కారితశిక్షిణే” అనుసాతమునతొ
కిక నైదికకర్తములయందు కృతాభ్యాసునిపేళ్లు.
ఘృణమ్-ఘృతమ్॥ ౮ - మూర్కొనఁబడిన

దిగ్ధ లి ప్తే
సముదక్తోద్ధృతే (స
మే)॥ ౯౦॥

వేష్టితం(స్యా)ద్వలయి
తం సంవీతం రుద్ధ మా
వృతమ్ । Surrounded.

రుగ్ధ భుగ్నేఽధ

నిశిత క్షుత శాతాని
తేజితే॥ ౯౧॥

(స్యాద్వి)నాశోస్తుఖం
పక్వం

ప్రాణ ప్రాతౌ తు ల
జ్జితే ।

వృతే తు వృత్తి వా
వృత్తే Chosen.

సంయోజిత ఉపాహి
తః॥ ౯౨॥ Joined

ప్రాప్యం గమ్యం స
మాసాద్యం

స్యన్నం రీణం స్రుతం
స్నుతమ్ । Dripping.

సంగూఢ (స్యా)
త్సంకలితోఽ

వగీతఃఖ్యాతగర్హణః॥
౯౩॥

వివిధ (స్యా) ద్వహు
విధో నానారూపః పృ

దానిపేళ్లు. Smelled. [Smeared, anointed.

దిగ్ధమ్-లి ప్తమ్॥ ౯౦-పూయఁబడినదానిపేళ్లు.
సముదక్తమ్-ఉద్ధృతమ్॥ ౯౧-చేదఁబడినదాని
పేళ్లు. Drawn: raised from a deep place.

వేష్టితమ్-వలయితమ్-సంవీతమ్-రుద్ధమ్ - ఆ
వృతమ్॥ ౯౨-న ద్యాదుల చేతఁజుట్టఁబడినపట్టణాదు
లపేళ్లు. Encompassed; Secured from access.

రుగ్ధమ్-భుగ్నమ్॥ ౯౩-విఙ్మనఁబడినదానిపేళ్లు.
Bent, crooked.

నిశితమ్-క్షుతమ్-శాతమ్-తేజితమ్॥ ౯౪-వాఁడి
గాఁజేయఁబడినవి. Sharpened, whetted.

పక్వమ్॥ ౯౫-వినాశోస్తుఖమ్=సశింపనాయిత్త
మయినదానిపేళ్లు. పండినది. Mature.

ప్రాణః-ప్రాతః-లజ్జితః॥ ౯౬-సిగ్గువడినదానిపేళ్లు.
Ashamed.

వృతః-వృత్తిః-నావృత్తిః॥ ౯౭-కన్యాదులచేత
వరింపఁబడిన నరుఁడు మొదలయినవాని పేళ్లు.

సంయోజితః-ఉపాహితః॥ ౯౮-మఱియొక పదా
ర్థములోఁగూర్పఁబడినదానిపేళ్లు. Annexed.

ప్రాప్యమ్-గమ్యమ్-సమాసాద్యమ్॥ ౯౯-పొందఁ
దగిననస్తువుపేళ్లు. Attainable.

స్యన్నమ్-రీణమ్-స్రుతమ్-స్నుతమ్॥ ౧౦౦-కాఠిన
నీళ్లు మొదలయినదానిపేళ్లు. Flowing; dropping.

సంగూఢః-సంకలితః॥ ౧౦౧-కూర్పఁబడినసం
ఖ్యపేళ్లు. Arranged; heaped. Added.

అవగీతః-ఖ్యాతగర్హణః॥ ౧౦౨-నిందింపఁబడిన
దానిపేళ్లు. Detested.

వివిధః-బహువిధః-నానారూపః-పృథగ్విధః॥
౧౦౩-పెక్కువిధములయిన వస్తువుపేళ్లు. Various,

ధగ్విధః ।

multiform.

అవరీణో ధిక్క్రత
(నాస్య)అవరీణః - ధిక్క్రతః॥ ౨ - ధిక్క్రరింపఁబడిన
దానిపేళ్లు. Censured, blamed.దపధ్వస్తః ౭ వచూర్ణ
తః॥ ౯౪॥అపధ్వస్తః-అపచూర్ణ తః॥ ౨-పొడిగాఁగొట్టఁ
బడిన దానిపేళ్లు. Coarsely pounded.(అనాయాసకృతం)
ఘాట్యంఘాట్యమ్॥ ౧-అనాయాసకృతమ్ = ఆయాసము లేక
చేయఁబడిన కషాయాదులు. Easily prepared.

స్వనితంధ్వనితం(న మే)

స్వనితమ్-ధ్వనితమ్॥ ౧-మోయుదానిపేళ్లు.
Making a noise.బద్ధేనద్దానితం మూత
ముద్దితంసన్నితం సితమ్॥బద్ధమ్- సద్దానితమ్- మూతమ్- ఉద్దితమ్- స
ద్దితమ్-సితమ్॥ ౬-కట్టఁబడిన దానిపేళ్లు. Bound.నిష్పక్వం క్వథితం
Well-cooked.నిష్పక్వమ్-క్వథితమ్॥ ౨ - ఎనిమిదవపాలుమిగు
లునట్టుకాఁచఁబడినకషాయాదుల పేళ్లు. Decocted.(పాకే క్షీరా౭జ్యహ
విషం) శృతమ్ ।శృతమ్॥ ౧ - పాలునెయ్యి హవిస్సులయొక్క
పాకము పేరు. Boiled (milk, &c.)నిర్వాణో (మునివ
హ్న్విదౌ)నిర్వాణః॥ ౧-మునివహ్న్విదౌ=శాంతుఁడై స
మునికిని అగ్ని మొదలయిన దానికిపేరు. Attained
beatitude (as a saint). Put out (as a fire).నిర్వాత (స్తుగతే౭
నిలే)॥ Become calm.నిర్వాతః॥ ౧-గతే అనిలే = సంచారముడిగిన
వాయువు పేరు. Wind no longer blowing.

పక్వం పరిణతే

పక్వమ్-పరిణతమ్॥ ౨-కాలవశమునఁబరిపాక
మునుబొందినబుద్ధి మొదలయిన దానిపేళ్లు. Ripe.

గూసం హన్నే

గూసమ్-హన్నమ్॥ ౨-విడువఁబడినవిష పేళ్లు.
Passed (as ordure).మీఢం (తు) మూ
త్రితే ।మీఢమ్-మూత్రితమ్॥ ౨- విడువఁబడినమూ
త్రిముపేళ్లు. Passed (as urine.)

పుష్టే (తు) పుషితం

పుష్టమ్-పుషితమ్॥ ౨-పోషింపఁబడినపక్షిమృ
గాదులపేళ్లు. Nourished.

సోఢే త్వాన్త

సోఢమ్-త్వాన్తమ్॥ ౨ - ఓర్వఁబడినతిట్టుకొట్టు
మొదలయిన వానిపేళ్లు. Borne. Endured.

ముద్వాస్త ముద్గతే॥

౯౨॥

దాస్త (స్తు) దమితే
Trained, endured.

శాస్త శ్శమితే

ప్రార్థితేర్దితః ।

జ్ఞప్త (స్తు) జ్ఞాపితే
Made known.

ఛన్న శ్చాదితే
పూజితేర్జ్ఞతః॥౯౩॥

పూర్ణ (స్తు) పూరితే

క్లిష్టః క్లిశితే

నసితే సితః ।

ప్రుష్ట ప్లుప్టో పితాద
ధాన్

తప్త త్వష్టాతనూకృతే॥
వేధిత చ్చిద్రితౌ విదే

విన్న విత్తౌ విచారితే

నిష్ప్రభేవిగతారోకా

విలీనే విద్రుత ద్రుతౌ॥

౧౦౦॥

ఉద్వాస్తమ్-ఉద్గతమ్ ॥ ౨ - క్రక్క-బడిన
దానిపేళ్లు. Vomited.

దాస్తః-దమితః॥ ౨-ఆచార్యులచేత శిక్షింపఁ
బడినశిష్యాదులపేళ్లు. భారక్లేశాదులను సహిం
చిన దానిపేళ్లనికొందఱందురు.

శాస్తః-శమితః॥ ౨-శమింపఁబడిన రాగాదుల
పేళ్లు. Pacified. Cured. Allayed. [Asked.

ప్రార్థితః-అర్దితః॥ ౨-అడుగఁబడినవస్తువుపేళ్లు.
జ్ఞప్తః-జ్ఞాపితః॥ ౨ - గుహాప దేశాదులచేత
నెఱింగింపఁబడిన దానిపేళ్లు. [Covered.

ఛన్నః-ఛాదితః॥ ౨ - కప్పఁబడిన దానిపేళ్లు.
పూజితః-అఞ్చితః[చా]అర్చితః॥ ౨-పూజింపఁ
బడిన దానిపేళ్లు. Worshipped. Revered.

పూర్ణః-పూరితః॥ ౨-జలాదులచేనిండంపఁబ
డినకలశాదులపేళ్లు. Filled ; full.

క్లిష్టః-క్లిశితః॥ ౨-పీడింపఁబడినమనుష్యాదుల
పేళ్లు. Tired, fatigued. [Finished.

అనసితః - సితః॥ ౨ - ముగిసిన దానిపేళ్లు.
ప్రుష్టః-ప్లుప్టః-ఉపితః-దగ్ధః॥౪ - కాల్పఁబడిన
దానిపేళ్లు. Burnt. [ప్రాదులపేళ్లు. Pared.

తప్తః-త్వష్టః-తనూకృతః॥౩ - చెక్కఁబడినకా
వేధితః - ఛిద్రితః - విద్రుతః॥ ౩ - బెజ్జమువేయఁ
బడినరత్నాదులపేళ్లు. Pierced.

విన్నః-విత్తః-విచారితః॥ ౩ - విచారింపఁబడిన
కార్యాదులపేళ్లు. Judged; discussed.

నిష్ప్రభః-విగతః - అరోకః॥ ౩ - కాంతిలేని
దివాచంద్రాదులపేళ్లు. Gloomy, obscured.

విలీనః-విద్రుతః-ద్రుతః॥౩ - కరిగినఘృతాదుల
పేళ్లు. Liquefied. Melted.

సిద్ధే నిర్వృత్తి నిష్ప
న్నా

దారి తే భిన్న భేదితౌ।

ఊతం సూతముతం
చేతి (త్రితయం తన్తు
సంత శే)॥ ౧౦౧॥

(న్యూ)దర్శితేనమస్య
త సమసిత మపచాయ
తార్చితాపచితమ్।

వరివసితే వరివస్యిత
ముపాసితం చోపచరి
తంచ ॥ ౧౦౨॥

సంతాపిత సంతప్తా
ధూపితధూపాయితౌచ
దూనశ్చ।

హృష్టో మత్తి స్తో
ప్తః ప్రహృన్నః ప్రము
దితః ప్రీతః॥ ౧౦౩॥

భిన్నం ఛాతం లూ
సం కృత్తం దాతం ది
తం ఛితం వృక్తమ్।

స్తస్తం ధ్వస్తం భ్ర
ష్టం స్కన్నం పన్నం
చ్యుతంగలితమ్॥౧౦౪॥

లబ్ధం ప్రాప్తం విన్నం
భావిత మాసాదితం చ
భూతంచ।

అన్వేషితం గవేషిత
మన్విష్టం మార్గితం

సిద్ధః-నిర్వృత్తః-నిష్పన్నః॥ ౩-సిద్ధించినదాని
పేళ్లు. Accomplished. [దానిపేళ్లు. Split.

దారితః-భిన్నః-భేదితః॥ ౩-వ్రక్కలింపఁబడిన
ఊతమ్-సూతమ్ - ఉతమ్॥౩-తన్తుసంత శే=
పోగులచే నేయఁబడిన వస్త్రాదులపేళ్లు. Woven;
stitched.

అర్చితమ్-నమస్యితమ్-నమసితమ్ - అపచా
యితమ్-అర్చితమ్-అపచితమ్॥౬-నమస్కరింపఁ
బడిన దేవతాదులపేళ్లు. Honoured, saluted.

వరివసితమ్ - వరివస్యితమ్-ఉపాసితమ్ - ఉప
చరితమ్॥౪-సేవింపఁబడిన యుపాధ్యాయునిపేళ్లు.
Served, adored.

సంతాపితః-సంతప్తః-ధూపితః-ధూపాయితః-
దూనః॥ ౫ - తపింపఁబడిన దానిపేళ్లు. Suffering
pain.

హృష్టః-మత్తిః - త్మిష్టః - ప్రహృన్నః - ప్ర
ముదితః - ప్రీతః॥౬ - సంతోషించినవానిపేళ్లు.
Pleased; content.

భిన్నమ్-ఛాతమ్-లూనమ్-కృత్తమ్ - దాత
మ్-దితమ్-ఛితమ్ - వృక్తమ్॥౭-కోయఁబడినవృ
ణాదులపేళ్లు. Cut.

స్తస్తమ్-ధ్వస్తమ్ - భ్రష్టమ్-స్కన్నమ్ - ప
న్నమ్-చ్యుతమ్-గలితమ్॥ ౮ - జాతిపడిన దాని
పేళ్లు. Fallen.

లబ్ధమ్-ప్రాప్తమ్-విన్నమ్-భావితమ్ - ఆనాదిత
మ్-భూతమ్॥౯-పొందఁబడిన దానిపేళ్లు. Obtained

అన్వేషితమ్-గవేషితమ్-అన్విష్టమ్ - మార్గి
తమ్ - మృగితమ్॥౧౦ - వెదకఁబడినదాని పేళ్లు.

మృగితమ్॥ ౧౦౫॥ sought.

ఆర్ద్రం సార్ద్రం క్లి
న్నం తిమితం స్తిమితం
సమున్న ముత్తంచ ।

ఆర్ద్రమ్-సార్ద్రమ్-క్లిన్నమ్-తిమితమ్-స్తిమి
తమ్-సమున్నమ్-ఉత్తమ్॥౨-తడిసిన నస్తుప్రపేళ్లు.
Wet; moistened.

త్రాతం త్రాణం రక్షి
త మవితం గోపాయితం
(చ) గుప్తంచ ॥౧౦౬॥

త్రాతమ్-త్రాణమ్-రక్షితమ్-అవితమ్-గోపా
యితమ్-గుప్తమ్॥౬- రక్షింపఁబడిన దానిపేళ్లు.
Preserved, saved, guarded.

అవగణిత మవమతా
వజ్ఞాతే అవమానితం
(చ) పరిభూతే

అవగణితమ్-అవమతమ్ - అవజ్ఞాతమ్ - అవ
మానితమ్-పరిభూతమ్॥ ౫ - తీరస్కరింపఁబడిన
దానిపేళ్లు. Disregarded, despised.

త్యక్తం హీనం విధు
తం సముజ్ఞితం ధూత
ముత్సృష్టమ్॥ ౧౦౭॥

త్యక్తమ్-హీనమ్ - విధుతమ్-సముజ్ఞితమ్-
ధూతమ్ - ఉత్సృష్టమ్॥౬ - విడువఁబడిన దాని
పేళ్లు. Abandoned, left.

ఉక్తం భాషిత ముది
తం జల్పిత మాఖ్యాత
మభిహితం లపితమ్

ఉక్తమ్-భాషితమ్-ఉదితమ్ - జల్పితమ్ - ఆ
ఖ్యాతమ్ - అభిహితమ్-లపితమ్॥ ౭ - పలుకఁబడి
నదానిపేళ్లు. Spoken, said.

బుద్ధం బుధితం మని
తం విదితం ప్రతిపన్నమ
వసితావగతే॥ ౧౦౮॥

బుద్ధమ్-బుధితమ్ - మనితమ్ - విదితమ్-ప్రతి
పన్నమ్-అవసితమ్ - అవగతమ్॥ ౮ - ఎఱుఁగఁబడి
నదానిపేళ్లు. Known, understood.

ఊరీకృత మురరీకృత
మగ్గీకృత మాశ్రుతం
ప్రతిజ్ఞాతమ్ । సంగీర్ణ
విదిత సంశ్రుత సమా
హిత ముపశ్రుతోప
గతమ్॥ ౧౦౯॥

ఊరీకృతమ్ [ప] ఊరీకృతమ్ - ఉరరీకృతమ్-
అగ్గీకృతమ్-ఆశ్రుతమ్-ప్రతిజ్ఞాతమ్ - సంగీర్ణమ్-
విదితమ్-సంశ్రుతమ్-సమాహితమ్- ఉపశ్రుతమ్-
ఉపగతమ్॥ ౧౧- అంగీకరింపఁబడిన దాని పేళ్లు.
Accepted. Promised.

ఈడిత శస్త్ర పణా
యిత పనాయిత ప్రణ
త పణిత పనితాని । అ
పిగీర్ణ వర్ణి తాభిష్టు తే

ఈడితమ్ - శస్త్రమ్-పణాయితమ్ - పనాయి
తమ్-ప్రణయితమ్-పణితమ్-పనితమ్ - అపిగీర్ణమ్ -
[ప] గీర్ణమ్ - వర్ణితమ్ - అభిష్టుతమ్-ఈలితమ్ -
స్తుతమ్॥ ౧౨ - పొగడఁబడిన దేవతాదులపేళ్లు.

లితాని స్తుతా (ధాని)॥ Praised.

భక్షిత చర్విత లిప్త
ప్రత్యవసిత గిలిత ఖా
దిత ప్సాతమ్ । అభ్యవ
హృతాన్న జగ్ధగ్రస్తగ
స్తాశితం భుక్తే॥ ౧౧౧॥

క్షేపిష్ఠ క్షోదిష్ఠ ప్రేష్ఠ
నరిష్ఠ స్థవిష్ఠ బంహి
ష్ఠాః । (క్షిప్ర త్సుద్రా భీ
ప్సిత పృథు పీవర బహు
ప్రకర్షార్థాః)॥ ౧౧౨॥

సాధిష్ఠ ద్రాఘిష్ఠ స్థే
ష్ఠ గరిష్ఠ హ్రసిష్ఠ బృద్ధి
ష్ఠాః ॥ (భాథ వ్యాయత
బహు గురు వామనబృ
ద్ధార కాతిశయే)॥ ౧౧౩॥

ఇతి విశేష్యనిఘ్నవర్గః.

భక్షితమ్-చర్వితమ్-లిప్తమ్[పా] లిథమ్-ప్ర
త్యవసితమ్-గిలితమ్-ఖాదితమ్-ప్సాతమ్-అభ్య
వహృతమ్-అన్నమ్-జగ్ధమ్-గ్రస్తమ్-గ్రస్తమ్-అ
శితమ్-భుక్తమ్ ॥ ౧౧-భుజింపఁబడినయన్నాదుల
పేళ్లు. Eaten.

క్షేపిష్ఠమ్=మిక్కిలి వేగముగలది, Most quick.
క్షోదిష్ఠమ్=మిక్కిలి త్సుద్రమయినది, Most small.
ప్రేష్ఠమ్=మిక్కిలి ప్రియమయినది, Most dear. వరి
ష్ఠమ్=మిక్కిలివిరివియైనది, Most large. స్థవిష్ఠమ్=
మిక్కిలిబలినది, Most corpulent. బంహిష్ఠమ్=
మిక్కిలితఱచైనది. Most numerous. ఇవిక్షిప్తా
దులాటింటియతిశయములపేళ్లు.

సాధిష్ఠమ్=మిక్కిలి పదిలమయినది, Most hard.
ద్రాఘిష్ఠమ్=మిక్కిలినిడువయినది, Most long. స్థే
ష్ఠమ్=మిక్కిలియధికమయినది, Most abundant,
largest. గరిష్ఠమ్ = మిక్కిలిభారమయినది, Most
heavy. హ్రసిష్ఠమ్=మిక్కిలికుఱుచైనది, Most short.
బృద్ధిష్ఠమ్ = మిక్కిలి మనోహరమయినది, Most
handsome. ఇవి బౌద్ధాదులాటింటియతిశయము.

విశేషణములయిన పదసమూహముముగిసెను.

గ్రంథకర్త మునుపుచెప్పిన రూపభేదాదులచేతను ప్రకృతిప్రత్య
యార్థములచేతను నీసంక్షిప్తవర్గయందు లింగము నెఱుఁగవలెనని చెప్పు
చున్నాఁడు.

మూ॥ ప్రకృతిప్రత్యయార్థాద్యైః సంక్షిప్తే లిజ్గ మున్నయేత్ ।

టీక॥ సంక్షిప్తే=ఈసంక్షిప్తవర్గయందు, ప్రకృతిప్రత్యయార్థాద్యైః = నా
మార్థ ప్రత్యయార్థ రూపభేద సాహచర్యములచేతను, లిజ్గమ్=స్త్రీపున్న
పుంసకలింగములను, ఉన్నయేత్=ఊహింపవలెను. నామార్థముచే నెల్ల

నఁగా “అపరస్పరాఃపురుషాః-అపరస్పరాఃస్త్రియః-అపరస్పరాణికులాని” - ప్రత్యయార్థముచేతనెట్లనిన ‘శాన్తిః-దాన్తిః’ ఇవి ‘స్త్రియాం క్తిన్’ అనుసూత్రముచేత స్త్రీలింగబోధకమయిన తిప్రత్యయాంతములు గనుక స్త్రీలింగములని యెఱుఁగవలయు. రూపభేదసాహచర్యములచే మునుపటివలె నెఱుఁగవలయు. Act.

కర్తృక్రియా	కర్తృన్, నన్[ప]పున్-క్రియాన్ సీ॥ ౨-చేయుట పేళ్లు. Action. Act.
(తత్సాతత్యేగమ్యేన్య) రపరస్పరాః ॥	అపరస్పరః॥ త్రి॥౧-తత్సాతత్యేగమ్యే=ఎడతెగనిగమనాదిక్రియగలసార్థాదులపేరు. Continual (in respect of action)
(సాకల్యాసజ్గవచనే) పారాయణ పరాయణే॥	పారాయణమ్॥న॥-పరాయణమ్[పా] తురాయణమ్॥త్రి॥ ౨-సాకల్యాసజ్గవచనే=వరుసగా అంతయుననునర్థమునకును (Totality) ఒకవస్తువునందునానక్తిగలవానికిని(Adherence, attachment) పేళ్లు.
యదృచ్ఛాస్వైరితా	యదృచ్ఛా-స్వైరితా॥సీ॥౨-విచ్ఛలవిడివర్తింపుటపేళ్లు. Wilfulness, independence.
(హేతుశూన్యాత్వాస్యా) విలక్షణమ్॥౧౧॥	విలక్షణమ్॥న॥౧-హేతుశూన్యా=నిష్కారణమయిన, ఆస్యా=ఉనికిపేరు. Causeless state.
శమథస్తశమశ్శాన్తి	శమథః-శమః॥పు॥-శాన్తిః॥సీ॥౩-కామకోపాదులులేకయుండుపేళ్లు. Absence of passion.
ద్దాన్తిస్తు దమథోదమః ।	దాన్తిః॥ సీ॥-దమథః-దమః॥ పు॥ ౩-బ్రహ్మచర్యాదిక్షేత్రమునుసహించుటపేళ్లు. Endurance of the pain of austerities. Self-command.
అపదానం (కర్తృవృత్తం)	అపదానమ్॥ న॥౧-వృత్తమ్=పూర్వము నడిచిన, కర్తృ = పరిశుద్ధ వ్యాపారముపేరు. An act accomplished. An approved occupation.
(కామ్యదానం) ప్రవారణమ్॥ ౧౧౬॥	ప్రవారణమ్[పా]ప్రహారణమ్॥న॥౧-కామ్యదానమ్=కోరిన వస్తువును తానెక్కఫలము నపేక్షించియిచ్చుటపేరు. A gift made with an object.

వశక్రియా సంవన
నం

మూలకర్త (తు) కా
ర్తణమ్ | Witch-craft.

విధూననం విధువనం

తర్పణం ప్రీణనావనే||
పర్యాప్తి(స్సాస్య) త్వ
రిత్రాణం హస్తధారణ
(మిత్యపి)।

సేవనం సీవనం సూత్ర

ర్విదరఃస్ఫుటనం భిదా||
Rending. ౧౧౮||

ఆక్రోశన మభీషజ్గ

సంవేదోవేదనా (న
నా)।

సమ్మార్చనమభివ్యా
ప్తి

ర్యాష్టా భిక్షోఽర్థనా
ఽర్థనా|| ౧౧౯||

వర్ధనం ఛేదనేఽ

(ధద్వే) ఆనన్దనసభా
జనే | ఆప్రచ్ఛన
civility; welcome.

మథామ్నాయ స్స
మ్ప్రదాయః

వశక్రియా-సంవననమ్[పా] సంవదనమ్||న|| ౧-
మణిమంత్రోషధాదుల చేతవశముగాఁ జేసికొనుట
Subduing by charms, drugs or incantations.

మూలకర్త||న||-కార్తణమ్||న|| ౨-మూలి
కలచేతనైన స్తంభననశీకరణాదులపేళ్లు. Magic.

విధూననమ్-విధువనమ్||న|| ౨- విదిలించుట
పేళ్లు.Tremour. [బొందించుటపేళ్లు.Satisfaction.

తర్పణమ్-ప్రీణనమ్-అవనమ్||న|| ౨-తృప్తిఁ
పర్యాప్తిః||నీ||-పరిత్రాణమ్ - హస్తధారణమ్

[పా] హస్తవారణమ్||న|| ౩-చంపెదననివచ్చిన
వాని నడ్డగించుటపేళ్లు. Warding off a blow.

సేవనమ్-సీవనమ్||న||-సూత్రః||నీ|| ౩- కోకలు
మొదలైనవికుట్టుటపేళ్లు. Sewing.

విదరః||పు||-స్ఫుటనమ్||న||-భిదా||నీ|| ౩ -వక్ర
తొటకును వక్రలించుటకునుపేళ్లు. Tearing.

ఆక్రోశనమ్||న||-అభీషజ్గః||పు|| ౨-తిట్టుటపేళ్లు.
Curse, imprecation.

సంవేదః||పు||-వేదనా||న్న|| ౨- సుఖదుఃఖాద్య
నుభవముపేళ్లు. Sensation, perception.

సమ్మార్చనమ్||న||-అభివ్యాప్తిః||నీ|| ౨-అంత
ట వ్యాపించుటపేళ్లు. Pervading.

యాష్టా-భిక్షా-అర్థనా-అర్థనా||నీ|| ౪-అడు
గుటపేళ్లు. Begging. [Cutting.

వర్ధనమ్ - ఛేదనమ్ ||న|| ౧ - నఱకుటపేళ్లు.
ఆనన్దనమ్[పా] ఆమన్త్రణమ్-సభాజనమ్-ఆ

ప్రచ్ఛనమ్||న|| ౩-బంధవాదులనాలింగనస్వాగ
తాదులచేత సంతోషపెట్టుటపేళ్లు. Courtesy.

ఆమ్నాయః-సమ్ప్రదాయః||పు|| ౨-శిష్యపరంప
రాగతమైన యుపదేశము. Traditional doctrine.

క్షయేక్షియా॥౧౨౦॥

గ్రహే గ్రాహా

వశః కాంతా

రక్షస్త్రాణే Defence.

రణః క్వణే । noise.

వ్యధో వేధే

పచా పాకే

హవ్రా హూతౌ

వరో వృతౌ ॥ ౧౨౧॥

ఓషః ప్లోషే

నయో నాయే

Course of conduct.

జ్యాని రీజా

భ్రమో భ్రమా

స్థాతి ర్వృద్ధౌ

ప్రథా ఖ్యాతౌ

స్పృష్టిః పృక్తౌ touch.

న్నవన్నీవే ॥ ౧౨౨॥

ఏధా సమృద్ధౌ

స్ఫరణం స్ఫురణే

ప్రమితౌ ప్రమా

ప్రసూతిః ప్రసవే

శ్చోతే ప్రాఘారః

క్షయః॥పు॥-క్షియా॥సీ॥౨-చెడుట పేళ్లు. Loss.

గ్రహః-గ్రాహః॥పు॥౨-పుచ్చుకొనుట పేళ్లు.
Seizure; acceptance. [Wish.

వశః॥పు॥-కాంతిః॥సీ॥౨-ఇచ్చయించుట పేళ్లు.

రక్షః॥పు॥-త్రాణః॥౨-రక్షించుట. Protection.

రణః-క్వణః॥పు॥౨-మ్రోయుట. Sound.

వ్యధః-వేధః॥పు॥౨-బెజ్జము వేయుట. Perforation.

పచా॥సీ॥-పాకః॥పు॥౨-వండుట పేళ్లు. Cooking

హవః॥పు॥-హూతిః॥సీ॥౨-పిలుచుట. Calling.

వరః॥పు॥-వృతిః॥సీ॥౨-వరించుట. Engaging.

ఓషః-ప్లోషః[పా]ప్రోషః॥పు॥౨-కాల్చుటకును
కాల్చుటకును పేళ్లు. Combustion, burning.నయః-నాయః॥పు॥౨-పోందించుట పేళ్లు. నీతి
యు. Guiding; Policy. [Growing old.

జ్యానిః-జీర్ణిః॥సీ॥౨-ముదిమి పేళ్లు. Wearing,

భ్రమః॥పు॥-భ్రమిః [ప] భ్రమి॥సీ॥౨-తిరు
గుట పేళ్లు. Whirling; going round.

స్థాతిః-వృద్ధిః॥సీ॥౨-పెరుగుట పేళ్లు. Growth.

ప్రథా-ఖ్యాతిః॥సీ॥౨-ప్రసిద్ధి పేళ్లు. Fame.

స్పృష్టిః-పృక్తిః॥సీ॥౨-ముట్టుట పేళ్లు.

న్నవః-స్రవః॥పు॥౨-కురియుట పేళ్లు. Dripping.

ఏధా[పా]విధా-సమృద్ధిః॥సీ॥౨-సమృద్ధి పేళ్లు.
Thriving. [Throbbing.

స్ఫరణమ్-స్ఫురణమ్॥న ॥౨-అదరుట పేళ్లు.

ప్రమితిః-ప్రమా॥సీ॥౨-నిజముగా నెఱుఁగుట
పేళ్లు. True knowledge.ప్రసూతిః॥సీ॥-ప్రసవః॥పు॥౨-బిడ్డను గనుట
పేళ్లు. Bringing forth. [Pouring forth.

శ్చోతః-ప్రాఘారః॥పు॥౨-కాల్చుట పేళ్లు.

క్లమధఃక్లమే॥౧౨౩॥

ఉత్కర్షోఽతిశయే

సన్ధిః శ్లేషే Junction.

విషయ ఆశ్రయే

Asylum.

క్షిపాయాం క్షేపణం

గీర్ణిర్గికా

గురణ ముద్యమే॥

౧౨౪॥

ఉన్నాయ ఉన్నయే

Inference.

శ్రాయ శ్శ్రయణే

జయనే జయః ।

నిగాదో నిగదే

మాదో మద Joy.

ఉద్వేగ ఉద్భ్రమే॥

౧౨౫॥

విమర్దనం పరిమలోఽ

భ్యుపపత్తి రనుగ్రహః

నిగ్రహ (స్తద్విరుద్ధ
స్సాన్య)

దభియోగ స్తవభిగ్ర

క్లమధః-క్లమః॥పు॥౨-బడలుట పేళ్లు. Fatigue.

ఉత్కర్షః - అతిశయః॥పు॥౨- దొడ్డతనము
పేళ్లు. Excellence.

సన్ధిః-శ్లేషః॥పు॥౨-కదియుట పేళ్లు. Union.

విషయః-ఆశ్రయః[పా]ఆశయః॥పు॥౨-నిత్య
ముగానుండుతావు పేళ్లు. Refuge. [ing.Directing.

క్షిపా-క్షేపణమ్॥న॥౨- ప్రేరేచుట పేళ్లు. Throw-

గీర్ణిః-గిరిః॥నీ॥౨-మింగుట పేళ్లు. Swallowing.

గురణమ్ [పా] గూరణమ్॥న॥-ఉద్యమః॥పు॥

౨-యత్నము పేళ్లు. Effort, exertion.

ఉన్నాయః-ఉన్నయః॥పు॥౨ - మీఁదికి నెత్తు

టకుఁగాని యూహించుటకుఁగాని పేళ్లు. Raising.

శ్రాయః॥పు॥-శ్రయణం॥న॥౨-ఆశ్రయించుట

పేళ్లు. Reliance. Taking refuge.

జయనమ్॥న॥-జయః॥పు॥౨-గెలుచుట పేళ్లు.

Conquest, victory. [పేళ్లు. Discourse, speech.

నిగాదః-నిగదః॥పు॥౨-స్వప్తముగాఁబలుకుట

మాదః-మదః॥పు॥౨-గర్వము పేళ్లు. Pride.

ఉద్వేగః-ఉద్భ్రమః॥పు॥౨-అవ్యవస్థితచిత్త

త్వము పేళ్లు. Agitation; Regret.

విమర్దనమ్॥న॥-పరిమలః॥పు॥౨-కుంకుమాదుల

మెదుపుట పేళ్లు. Trituration of perfumes.

అభ్యుపపత్తిః॥నీ॥-అనుగ్రహః॥పు॥౨-దానా

ద్యనుగ్రహము పేళ్లు. Confering a benefit.

నిగ్రహః॥పు॥౧-తద్విరుద్ధః=ఆయనుగ్రహము

నకు విరుద్ధమయినయపకారము పేళ్లు. Disfavour.

“నిగ్రహస్తునిరోధస్సాన్యత్” అను పాఠమున

౨-ను నిగ్రహించుట పేళ్లు. Restraint.

అభియోగః-అభిగ్రహః॥పు॥౨ - యుద్ధాదుల

హాః॥	౧౨౬॥	యం దెదురుగా నుద్యోగించుట పేళ్లు. Attack. కల
ముష్టిబద్ధ(స్తు) సంగ్రహా		హమునకుపిలుచుటయనియు. Challenge to fight.
డిమ్మేడమర విప్లవౌ।		ముష్టిబద్ధః-సంగ్రహాః॥౨-గట్టిగాపిడికిలించుట
Irregular war.		పేళ్లు, పిడికిలి పేళ్ల నికొందలు. Clinching of the fist.
బద్ధసం ప్రసృతి శ్చార		డిమ్మే-డమరః-విప్లవః॥పు॥౩-కొల్ల మొదలయ
Ligament.		న దేశోపద్రవము. Devastation; assault.
స్వర్కః స్వప్రో పత		బద్ధనమ్॥ న॥-ప్రసృతిః॥సీ॥-చారః॥ పు॥ ౩-కట్టు
ప్తరి॥	౧౨౭॥	సాధనములకు పేళ్లు. Fetters.
నికారోవిప్రకారస్సాస్య		స్వర్కః-స్వప్రో॥ఋ॥-ఉపతప్తా॥ ఋ, పు॥ ౩-
		తపింపఁజేయు రోగాదుల పేళ్లు. Morbid heat.
		నికారః-విప్రకారః॥పు॥౨-చెడుపనిఁ జేసెనని
		యొకని దుర్జనునిగాఁజేయుట పేళ్లు. Malice.
		అపకారమాత్రము పేళ్ల నికొందలు. Injury.
దాకార స్త్విజ్జగ్జ్ఞితమ్।		అకారః-ఇజ్జః॥పు॥-ఇజ్జితమ్॥న॥ ౩ - అభిప్రాయము
Hint.		నుప్రకటించుచేష్ట పేళ్లు. Indication of sentiment
పరిణామో (వికారో)		పరిణామః-వికారః॥పు॥౨-పాలుపెరుఁగౌటవ
Change of form.		లెవేలుగూపమునుబొందు వికారవిశేషముపేరు.
(ద్వేస మే) వికృతి వి		వికృతిః-విక్రియా॥సీ॥ ౨-పరిణామరూపముకాని
క్రియే॥	౧౨౮॥	వేలుగానివికారమునకు పేళ్లు. Temporary change.
అపహార స్త్వపచయ		అపహారః-అపచయః॥పు॥౨-హాని పేళ్లు. Steal-
		ing. Removing.
స్సమాహార స్సము		సమాహారః-సముచ్చయః॥పు॥౨- చెదరినవ
చ్చయః।		స్తువులను ప్రోగుచేయుట. Gathering together.
ప్రత్యాహార ఉపాదా		ప్రత్యాహారః॥పు॥-ఉపాదానమ్॥న॥ ౨- విష
నం		యమువలన నింద్రియమును మరలించుట పేళ్లు.
		Restraining the organs of sense.
విహార స్తు పరిక్రమః॥		విహారః-పరిక్రమః॥ పు॥ ౨ - ఉద్యానాదులయం
	౧౨౯॥	దుఁ గ్రీడార్థమై తిరుగుట. Walking for pleasure.
అభిహారోఽభిగ్రహ		అభిహారః॥పు॥-అభిగ్రహణమ్॥ న॥౨-ఎదురు

ణం Robbery.

నిర్హారోఽభ్యవకర్షణమ్|

అనుహరోఽనుకార

స్వయః(ద్ధస్వపగమే) వ్యయః|| ౧౩౦||

ప్రవాహ (స్తు) ప్రవృత్తి (స్వయత్)

ప్రవహా (గమనం బహిః)|

వియామో వియమో యామో యమ స్సం యామ సంయమా||
Forbearance. ౧౩౧||

(హింసాకర్తృ) భిచార స్వయత్

జాగర్యాజాగరా(ద్వయోః)|

విఘ్నోఽన్తరాయః ప్రత్యాహ

(స్వయ)దుప ఘ్నోఽన్తికాశ్రయే|| ౧౩౨||

నిర్వేశ ఉపభోగ(స్వయ)

త్పరిసర్వః పరిక్రియా విధురం (తు) ప్రవిశ్లేషోఽ

గాదొంగిలించుట. Seizure in one's presence.

నిర్హారః||పు||-అభ్యవకర్షణమ్||న|| ౨ - నాటిన ముల్లు మొదలయినవితీయుట. Extraction.

అనుహరః-అనుకారః||పు|| ౨ - సరిపోలుటపేళ్లు. Imitation.

వ్యయః||పు||౧-అర్థస్య=అర్థముయొక్క, అపగమే=వ్యయముపేరు. Expenditure.

ప్రవాహః||పు||-ప్రవృత్తిః||సీ|| ౨-ఎడతెగకవచ్చు జలాదిపరంపరపేళ్లు. Continuous flow.

ప్రవహః||పు||౧- బహిర్గమనమ్ = గృహోదుల నుండి వెలుపలికినడుచుటపేరు. Going forth.

వియామః-వియమః||పు|| ౨ - పరపీడాదులను చాలించుటపేళ్లు. యామః - యమః||పు|| ౨-చాలించుటమాత్రమునకుపేళ్లు. సంయామః-సంయమః||పు|| ౨-అన్నియు లెస్సగాచాలించుటపేళ్లు, ఈఁను, పర్యాయములనికొందఱు. Restraint.

అభిచారః||పు|| ౧-చంపుటకుఁ జేసిన హామాదిక్రియపేరు. Incantation to destroy.

జాగర్యాసీ||-జాగరా||ప్ప|| ౨ - మేలుకొనియుండుటపేళ్లు. Waking. Watching.

విఘ్నః - అన్తరాయః - ప్రత్యాహః||పు||౩ విఘ్నముపేళ్లు. Obstacle; impediment.

ఉపఘ్నః||పు||౧-అన్తికాశ్రయే = సమీపమునందుండు నాధారము. Contiguous support.

నిర్వేశః-ఉపభోగః||పు|| ౨ - భోగించుటపేళ్లు. Enjoyment. [భ్రు.Surrounding; Encompassing.

త్పరిసర్వః||పు||-పరిక్రియా||సీ|| ౨-చుట్టువాఱుటపే విధురమ్||న||-ప్రవిశ్లేషః||పు|| ౨-ఎడఁబొయుటపేళ్లు. Separation.

భిప్రాయ శ్చంద్ర ఆశ
యః॥ ౧౩౩॥

సంతేషణం సమసనం

పర్యవస్థావిరోధనమ్

పరిసర్యా పరీసార

(స్యా) దాస్యా త్వ
సనాస్థితిః॥ ౧౩౪॥

విస్తారో విగ్రహా
వ్యాస

(స్పృత) శబ్దస్య విస్తరః

సంవాహనం మర్దనం
(స్యా)

ద్వినాశ (స్యా) దదర్శ
నమ్॥ ౧౩౫॥

సంస్తవ (స్యా) త్వరి
చయః

ప్రసర స్తువిసర్పణమ్

నీవాక స్తు ప్రయామ
(స్యా)

త్సన్నిధి స్సన్నికర్ష
ణమ్॥ ౧౩౬॥

లఘోఽభిలాషాల
వనే

అభిప్రాయః-చంద్రః [ప] చంద్రః॥ ౧౩౩॥-అశయః॥ పు॥

3-అభిప్రాయముపేళ్లు. Meaning; intention.

సంతేషణమ్-సమసనమ్॥ ౧౩౪॥ - గొప్పను
కొంచె పఱచుట పేళ్లు. Abridgment.

పర్యవస్థా॥ ౧౩౫॥-విరోధనమ్॥ ౧౩౫॥- విరోధించు
టపేళ్లు. Contradiction.

పరిసర్యా॥ ౧౩౬॥-పరీసారః॥ పు॥ ౧-అంతటతిరు
గుట పేళ్లు. Moving about.

ఆస్యా-ఆసనా-స్థితిః॥ ౧౩౬॥-ఉనికిపేళ్లు. Stay.

విస్తారః-విగ్రహః-వ్యాసః॥ పు॥ 3-విరివిపేళ్లు.
Diffusion. Expansion.

విస్తరః॥ పు॥ ౧-శబ్దస్య=శబ్దసంబంధమైన, స
తు=ఆ విరివిపేరు. Lengthy discourse.

సంవాహనమ్-మర్దనమ్॥ ౧౩౫॥ - ఒడలు పిసుకు
టపేళ్లు. Shampooing.

వినాశః॥ పు॥-అదర్శనమ్॥ ౧౩౫॥ - అగపడకుం
డుటపేళ్లు. Disappearance.

సంస్తవః-పరిచయః॥ పు॥ ౧-చిరకాల మొక
వస్తువుతోఁ గూడియుండుట. Acquaintance.

ప్రసరః॥ పు॥-విసర్పణమ్॥ ౧౩౫॥ -తైలబింద్వా
దులు జలాదులయందు నెరయుట. Spreading.

నీవాకః-ప్రయామః॥ పు॥ ౧-ధాన్యాదులయం
దలియాదరాతిశయముపేళ్లు. Increased demand
for grain in times of scarcity.

సన్నిధిః॥ పు॥-సన్నికర్షణమ్॥ ౧౩౬॥ - సమీప
వశాట. Proximity.

లవః-అభిలాషః॥ పు॥-లవనమ్॥ ౧౩౬॥-పైర్లు మొ
దలైనవి కోయుటపేళ్లు. Reaping.

నిష్పావః పవనే పవః	నిష్పావఃపు -పవనమ్ న -పవఃపు 3-ధాన్యాదులను తూర్పెత్తుట. Winnowing, cleaning.
ప్రస్తావ(స్సావ్య) దవసర	ప్రస్తావః-అవసరఃపు ౨ - అవసరముపేళ్లు. Occasion, opportunity.
స్త్రసర సూత్ర వేష్టనమ్ A shuttle. ౧౩౭	స్త్రసరః [పా]త్రసరఃపు -సూత్ర వేష్టనమ్ న ౨-సాలెవాడను నూలుచుట్టు పంజె పెండ్లపేళ్లు.
ప్రజన (స్సావ్య) దుపసరః	ప్రజనః-ఉపసరఃపు ౨ - ఆబోతుపనులను చూలుచేయబ్రవర్తించుటపేళ్లు, The impregnation of a cow by the bull. చూలగుకాలమనియు. The season of impregnation.
ప్రసర ప్రణయా (సహ) ।	ప్రసరః[పా] ప్రశయః-ప్రణయఃపు ౨-ప్రీతిచేతఁ బ్రార్థించుట. Affectionate solicitation.
ధీశక్తిర్నిష్క్రమో౨	ధీశక్తిః-నిష్క్రమఃపు ౨=శుశ్రూషాశ్రవణములు మొదలైన బుద్ధి సామర్థ్యముపేరు.
Intellectual faculty.	
(స్త్రీతు) సంక్రమో దుర్గసంక్చరః ౧౩౮	సంక్రమఃపు -దుర్గసంక్చరఃపు ౨-పోరాని జలప్రవాహాదులయందుఁ బోవుటకుఁ గట్టిన కట్ట మొదలయిన వానిపేళ్లు. A difficult passage.
ప్రత్యుత్క్రమః ప్రయోగార్థః	ప్రత్యుత్క్రమః [పా] ప్రత్యుత్క్రాంతిః-ప్రయోగార్థః [పా] ప్రయుద్ధార్థఃపు ౨-యుద్ధము కొఱకు భటులయొక్క యుద్ధోగముపేరు.
Preparations for war.	
ప్రక్రమ (స్సావ్య) దుపక్రమః ।	ప్రక్రమః-ఉపక్రమఃపు ౨-ప్రథమారంభమునకుపేళ్లు. A first beginning.
(స్సావ్య)దభ్యాదానము	అభ్యాదానమ్ న -ఉద్ఘాతః-ఆరంభఃపు 3-ఆరంభనూత్రమునకుపేళ్లు. Commencement.
ఘాత ఆరంభ	
సమృద్ధిమ స్త్వరా ౧౩౯	సమృద్ధిమఃపు -త్వరా సీ ౨ - వేగిరపడుట పేళ్లు. Haste. Hurry. [ము పేళ్లు. Impediment.
ప్రతిబంధః ప్రతిష్ఠామోఽవనాయస్త నియాతనమ్ ।	ప్రతిబంధః-ప్రతిష్ఠామఃపు ౨ - కార్యవిఘాత అవనాయః పు -నియాతనమ్ [పా] నిసాతనమ్ న ౨-దిగువ ద్రొబ్బుటపేళ్లు. Causing to

	descend.	[ముపేళ్లు. Direct perception.
ఉపలమ్భస్తవనుభవ	ఉపలమ్భః-అనుభవః॥పు॥౨- సాక్షాత్కార	
స్సమాలమ్భో విలే	సమాలమ్భః॥పు॥-విలేపనమ్॥స॥౨-సలుగిడు	
పనమ్॥ ౧౪౦॥	ట పేళ్లు. Smearing with sandalwood, &c.	
విప్రలమ్భో విప్ర	విప్రలమ్భః-విప్రయోగః॥పు॥౨-ఎడఁబాసిన స్త్రీ	
యోగో	పురుషుల శృంగారముపేళ్లు. separation of lovers.	
విలమ్భస్తవతి సర్జనమ్॥	విలమ్భః॥పు॥-అతిస్వస్థమ్॥ స॥ ౨ - ఇచ్చుట	
	పేళ్లు. Liberality.	
విశ్రావ(స్తు)ప్రవిఖ్యాతి	విశ్రావః॥పు॥-ప్రవిఖ్యాతిః [వా] ప్రతిఖ్యాతిః॥	
	సీ॥ ౨-మిక్కిలి ప్రసిద్ధిపేళ్లు. Celebrity.	
రవేక్షాప్రతిజాగరః॥	అవేక్షా॥సీ॥-ప్రతిజాగరః॥పు॥ ౨ - ఎచ్చరిక	
౧౪౧॥	పేళ్లు. Attention.	[Reading.
నిపాత నిపతా సాతే	నిపాతః-నిపతః-సాతః॥పు॥ ౩-చదువుటపేళ్లు.	
తేమస్తేమశా సముస్తనే॥	తేమః-స్తేమః॥పు॥-సముస్తనమ్॥స॥౩-తడియు	
	టపేళ్లు. Wellness.	[Distress.
ఆదీన వాస్తవా క్లేశే	ఆదీనవః-ఆస్తవః-క్లేశః॥పు॥ ౩-క్లేశముపేళ్లు.	
మేలకే సజ్జ సజ్జమా॥	మేలకః-సజ్జః-సజ్జమా॥పు॥౩-కూడుటపేళ్లు. Union.	
అస్వీక్షణంవిచయసం	అస్వీక్షణమ్ [వా] అన్వేషణమ్, గవేషణమ్-	
మార్గణం మృగణా	విచయనమ్-మార్గణమ్॥ స॥ - మృగణా॥ సీ॥-మృ	
మృగః॥	గః॥పు॥ ౫ - వెదకుటపేళ్లు. Searching; Research.	
పరిరమ్భః పరిష్వజ్జ	పరిరమ్భః-పరిష్వజ్జః-సంశ్లేషః॥పు॥-ఉపగూ	
స్సంశ్లేష ఉపగూహన	హనమ్॥స॥౪-కౌగిలించుటపేళ్లు. Embrace.	
మ్॥ ౧౪౩॥		
నిర్వర్ణనంతు నిధ్యానం	నిర్వర్ణనమ్-నిధ్యానమ్-దర్శనమ్-ఆలోకనమ్-	
దర్శనాలోక నేక్షణమ్॥	ఈక్షణమ్॥స॥ ౫-చూచుటపేళ్లు. Sight; seeing.	
ప్రత్యాఖ్యానంనిరస	ప్రత్యాఖ్యానమ్-నిరసనమ్॥ స॥ - ప్రత్యాదే	
సం ప్రత్యాదేశో నిరా	శః॥పు॥-నిరాకృతిః॥ సీ॥ ౪-తిరస్కరించుటపేళ్లు.	
కృతిః॥ ౧౪౪॥	Rejection; disallowance.	
ఉపశాయో విశాయ	ఉపశాయః-విశాయః॥పు॥౨-పర్యాయశయ	

శ్చ (పర్యాయ శయనా
ర్థకౌ)।

అ ర్తనం(చ)ఋతీయా
(చ)హృణీయా(చ)ఘృ
ణా(ర్థకౌ)॥ ౧౮౫॥

(స్యా) ద్వ్యత్యాసో
విపర్యాసో వ్యత్యయ
(శ్చ)విపర్యయే ।

పర్యయో ౭ తి క్ర మ
(స్తస్తి)న్న తిపాత ఉపా
త్యయః॥ ౧౮౬॥

(ప్రేషణంయత్సమా
హూయ తత్ర స్యా)
త్ప్రతిశాసనమ్।

(స) సంస్తావః (క్ర
తుషు యా స్తుతిభూమి
ద్విజన్తనామ్)॥ ౧౮౭॥

(నిధాయతక్ష్య తేయ
త్రకాష్ఠేకావ్తం స) ఉ
ద్ధనః ।

స్తమృఘ్ను స్తు స్తమృ
ఘనః (స్తమ్బా యేన
నిహన్యతే)॥ A hoe.

ఆవిధో (విధ్యతే యే
న తత్ర)

An auger.

నార్థకౌ = ప్రహరిదిరుగువాండు నరుసపెట్టుకొని
నిద్రపోవుటపేళ్లు. Watching alternately.

అ ర్తనమ్ ॥ స ॥ - ఋతీయా-హృణీయా॥ సీ॥ -
ఘృణా॥ ౮-రోయుటపేళ్లు. Censure ; reproach.

వ్యత్యాసః - విపర్యాసః - వ్యత్యయః - విప
ర్యయః॥ పు॥ ౮-తడఁబడుటపేళ్లు. Contrariety ;
opposition.

పర్యయః - అతిక్రమః - అతిపాతః - ఉపాత్య
యః॥ పు॥ ౮-క్రమము దప్పిపోవుటపేళ్లు. Trans-
gression.

ప్రతిశాసనమ్॥ ౧-భృత్యులను బిలిచి పను
లకుఁ బంపుట. Sending of a servant on an
errand after calling him.

సంస్తావః॥ పు॥ ౧-క్రతుషు=యజ్ఞములయందు,
ద్విజన్తనామ్ = ఉద్ధాత మొదలయిన బ్రాహ్మణుల
యొక్క, స్తుతిభూమిః = స్తోత్రముచేయు భూమి
పేరు. ఆస్తోత్రముపేరనికొండఱు. A place where
the priests stand reciting hymns and prayers.

ఉద్ధనః॥ పు॥ ౧-యత్ర కాష్ఠే = ఏకాయమి
ద, కాష్ఠమ్ = మరియొకకాయమను, నిధాయ = పెట్టి
తక్ష్యతే = చెక్కఁబడునో, నః = ఆదాతిమ్రాని
పేరు. A carpenter's work-bench.

స్తమృఘ్నుః - స్తమృఘనః॥ పు॥ ౧-యేన = దేనిచేత,
స్తమృఘ్నః = కసపుగంటలు, నిహన్యతే = పెల్లగింపఁబ
డునో, నః = ఆగుద్దలిపేళ్లు. A sickle for cutting corn.

ఆవిధః॥ పు॥ ౧-యేన = దేనిచేత, విధ్యతే = ర
త్నాదులుబెజ్జమువేయఁబడుచున్నదో, తత్ర = బెజ్జ
మువేయు వజ్రము పొగగు మొదలైనదాని పేరు.

(విష్వక్సమే) నిఘః ।

ఉత్కార(శ్చ)నికార
(శ్చ ద్వా ధాన్యోత్తేప
నార్థికా)॥ ౧౮౯॥

నిగా రోద్ధార విత్తా
పూద్ధాహా(స్తుగరణా
దిషు)।

ఆర త్యసరతి విరత
య ఉపరామే

(వాస్త్రియాంతు)నిష్ఠే
నః॥నిష్ఠ్యాతిర్నిష్ఠీవనని
ష్ఠేవన(మిత్యభిన్నాని)।

జవనే జూతి
స్సాతి స్త్వవసానే(స్వా

దధ) జ్వరే జూర్తిః॥
ఉదజ(స్తుపశుప్రేరణ)

మకరశే (రిత్యాదయ
శ్చాపే) ।

(గోత్రాన్తేభ్య స్తస్య
బృన్దమి) త్యౌపగవకా
(దికమ్)॥ ౧౯౦॥

నిఘః॥పు॥ ౧-విష్వక్సమే=వెడల్పు నిఘపుసరి
యయిన వేదికాదులపేరు. Circular, round.

ఉత్కారః-నికారః॥ పు॥ ౨-ధాన్యోత్తేపణా
ర్థికా=ధాన్యముపొడవుగాఁగుప్ప చేయుటకుఁగాని
తూర్పెత్తుటకుఁగాని పేళ్లు. Piling up corn or
winnowing.

నిగారః, Swallowing; ఉద్ధారః, Vomiting;
విత్తాహః, Cough, a sound; ఉద్ధాహః, Taking
up, replying in argument. పు॥ ౪-గరణాదిషు=
వరుసగామ్రింగుటకును, క్రక్కుటకును, క్రాయు
టకును, ఎగర వేసిపట్టుటకును పేళ్లు. ఉద్ధారశబ్దము
తేవునకుంబేరని కొందఱు.

ఆరతిః-అవరతిః-విరతిః॥ సీ॥ ఉపరామః [ప]
ఉపరమః॥ పు॥ ౪-చాలించుటపేళ్లు. Ceasing.

నిష్ఠేవః॥ప॥-నిష్ఠ్యాతిః॥సీ॥-నిష్ఠీవనమ్-నిష్ఠే
వనమ్॥ న॥ ౪-ఉమియుట పేళ్లు. Spitting.

జవనం-జూతిః॥సీ॥-౨-వేగమునఁజూపుట. Speed.

సాతిః॥సీ॥-అవసానమ్॥న॥ ౨-క్రియాంతము
పేళ్లు. Conclusion. Kind of action.

జ్వరః॥పు॥-జూర్తిః॥సీ॥-౨-జ్వరముపేళ్లు. Fever.
ఉదజః॥పు॥౧-పశుప్రేరణమ్=పసులఁదోలుట పేళ్లు
Driving of cattle.

అకరశః-అజననిః॥సీ॥-అనగ్రహః॥పు॥-ఇవిమొ
దలయినవి శపించుటయందు వర్తించుచు. Curse.

గోత్రాన్తేభ్యః = అపత్య ప్రత్యయాంతముల
యిన ఔపగవగార్గ్య దాత్యౌది శబ్దములమీఁద
ను, తస్యబృన్దమితి= వానిసమూహ మనునర్థము
నందు, ఔపగవకాదికమ్=ఔపగవకమ్-గార్గకమ్-

A multitude of descendants of Upagu.

ఆపూషికం శామ్కులి
క (మేవ మాద్య మచే
తసామ్) A multitude
of loaves and pies.

(మాణవానాం తు)
మాణవ్యం

(సహాయానాం) సహా
యతా॥ ౧౫౩॥

హల్యా (హలానాం)

బ్రాహ్మణ్య బాడబ్యే
(తు ద్విజన్తనామ్) ।

(ద్వేపర్శుకానాం పృ
ష్ఠానాం) పార్శ్వం పృ
ష్ఠ్య (మనుక్రమాత్)॥
౧౫౪॥

(ఖిలానాం) ఖిలినీ ఖ
ల్యా (ప్ర్య

థ)మానుష్యకం (నృ
ణామ్) ।

గ్రామతాజన తాధూ
మ్యా పాశ్యా గల్యా
(పృథక్పృథక్)॥౧౫౫॥

దాక్షిణ్యమ్॥న॥-అనునవి మొదలైన శబ్దరూపములు
పుట్టుచున్నవి. ఉపగునియొక్క అపత్యములు ఔ
పగవములు. ఔపగవములయొక్క సమూహము
ఔపగవకము. ఇట్లస్యంబులూహ్యములు.

అచేతనామ్=ప్రాణివ్యతిరిక్తములయినయపూ
పములు శమ్కులులు మొదలయినవాని సమూ
హము.యందు నరుసగా “ఆపూషికమ్, శామ్కు
లికమ్” ఇవి మొదలయినవివర్తించును. అవి ॥ న॥

మాణవ్యమ్॥న॥ ౧-మాణవానామ్=పిన్న వాం
డ్రసమూహము పేరు. Multitude of boys.

సహాయతా॥సీ॥ ౧-సహాయానామ్ = తోడువ
చ్చినవారి సమూహము పేరు.—of coadjutors.

హల్యా॥ సీ॥ ౧-హలానామ్ = నాఁగేళ్ల గుంపు
పేరు.—of ploughs.

బ్రాహ్మణ్యమ్-బాడబ్యమ్ ॥ న॥ ౩-బ్రాహ్మణుల
సమూహము పేళ్లు.—of priests.

పార్శ్వమ్-పృష్ఠ్యమ్॥న॥ ఈ అను, అనుక్రమా
త్ =నరుసగా, పర్శుకానామ్ = పక్క తెముకలస
మూహమునకును, A multitude of ribs. పృష్ఠము
లను యజ్ఞసంబంధములయిన స్తోత్రవిశేషముల
సమూహమునకును పేళ్లు. A collection of hymns.

ఖిలినీ-ఖిల్యా॥సీ॥ ౧-ఖిలానామ్=కల్లాలసమూ
హము పేళ్లు. A multitude of threshing floors.

మానుష్యకమ్॥ న॥ ౧-నృణామ్=మనుష్యుల
సమూహము పేళ్లు.—of men.

గ్రామతా,—of villages. జనతా,—of people.
ధూమ్యా, accumulation of smoke. పాశ్యా,
Abundance of fetters. గల్యా,—of reeds. ౫-ను,
పృథక్పృథక్ = వేరువేరుగా, గ్రామములు, జను

	లు, ధూమములు, పాశములు, తెల్లుక నవులు, ఈ మొదింటి గుంపుల పేళ్లు. గల్యా-అనునది కంఠముల సమూహమని కొందఱు,--of throats.
(అపి)సాహస్ర కారీష	సాహస్రమ్, A multitude of thousands.
వార్తాభర్యణాదికమ్	కారీషమ్,--of pieces of dry cow-dung. వార్తాణమ్, Abundance of armour. ఆధర్యణమ్, Collection of incantations. ఈ ర ను, ఆదిశబ్దము
* of burning coals.	చేత ఆక్షారమ్* చార్తాణమ్† మొదలయిన శబ్దములును వేఱువేఱుగా, సహస్రములు, పిడకలు, కనచములు, అధర్వమంత్రములు, అంగారములు, కేడెములు, మొదలై నవాని సమూహముల పేళ్లు.
† of shields.	
ఇతి సంకీర్ణ వర్ణః.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ప్రకృతి ప్రత్యయార్థాదుల చేత లింగ} \\ \text{భేదము నొందియుండు నానావిధ} \\ \text{శబ్దముల సమూహము ముగిసెను.} \end{array} \right\}$

గ్రంథకర్త య నేక పర్యాయపదములకు నొక యర్థము గలుగునట్లుగా నన్ని వర్ణలను జెప్పి యిపు డొక పదమునకు న నేకార్థంబులు గలుగునట్లుగా నానార్థవర్ణను జెప్పనారంభించి యీ శబ్దములు పూర్వవర్ణలయందుఁ జెప్పినవో చెప్పనివో యను శంకరాఁగా దాని నివర్తించుచున్నాఁడు.

మూ॥ నానార్థాః కేఽపి కాంతాదివర్ణైః స్వే వాత్ర కీర్తితాః॥

భూరిప్రయోగా యే యేషు పర్యాయే ష్వపి తేషు తే॥

టీ॥ అత్ర=ఈ గ్రంథమున, నానార్థాః=అనేకార్థములుగల, కేఽపి=ఏ యర్థమునందును ప్రసిద్ధప్రయోగములేని కొన్ని శబ్దములు, కాంతాదివర్ణైః స్వేవ=కాంతగాంతాదివర్ణలయందే, కీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి. అనఁగాఁ బర్యాయపదములయందుఁ జెప్పఁబడలేదనుట. యే=ఏ శబ్దములు, యేషు=ఏ యర్థములయందు, భూరిప్రయోగాః = ప్రచురప్రయోగములుగల వో, తే=ఆ శబ్దములు, తేషు=ఆ యర్థమును జెప్పెడి, పర్యాయేష్వపి = పర్యాయములయందును, ప్రసిద్ధముగాని యర్థమును జెప్పకొఱకు కాంతాదివర్ణలయందును, కీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి. అనఁగా నీవర్ణయందుఁ

జెప్పఁగలశబ్దములలోఁ గొన్ని పర్యాయములయందుఁ జెప్పనివియుఁ గొన్ని చెప్పినవియునని తాత్పర్యము.

(ఆకాశేత్రిదివే)నాకో Ether; Heaven.	నాకః॥పు॥ ఇది, ఆకాశే = ఆకాశమందును, త్రిదివే=స్వర్గమునందును వర్తించును. Sky.
లోకస్తు(భువనేజనే)॥ ౧౫౭॥	లోకః॥పు॥ఇది, భువనే = స్వర్గాది లోకములయందును, జనే=జనులయందును, (ప) జనసమూహమునందును వర్తించును. World; People.
(పద్యేయశశిచ)శ్లోక శ్లోకః॥పు॥ఇది, పద్యే=నాలుగుపాదములుగల పదసమూహమునందును, యశశిచ=కీర్తియందును వర్తించును. Verse ; glory.	
(శ్వరే ఖడ్గేచ) సాయ కః । Sword.	సాయకః॥పు॥ ఇది, శ్వరే = బాణమునందును, ఖడ్గే=ఖడ్గమునందును వర్తించును. Arrow.
జమ్బుకౌ(క్రోష్టునరు ణౌ) Jackal.	జమ్బుకః॥పు॥ ఇది, క్రోష్టు=నక్కకును, వరుణౌ=వరుణదేవునికినిపేరు. God of water.
పృథుకౌ(చిపిటార్భకౌ)॥ ౧౫౮॥ Infant.	పృథుకః॥పు॥ఇది, చిపిట=అటుకులకును, అర్భకౌ=పిన్నవానికినిపేరు. Fried paddy flattented.
అలోకౌ(దర్శనోద్వ్యోతౌ) Sight.	అలోకః॥పు॥ ఇది, దర్శన=చూచుటకును, ఉద్వ్యోతౌ=ప్రకాశమునకునుపేరు. Light.
(భేరీపటహ)మానకౌ।	ఆనకః॥పు॥ఇది, భేరీ=భేరికిని, పటహమ్=తప్పెటకునుపేరు. A double drum; a drum.
(ఉత్పజ్గచిహ్నయో)ర జ్ఞః	అజ్ఞః॥పు॥ ఇది, ఉత్పజ్గ=తొడకును, చిహ్నయోః=గుఱుతునకునుపేరు. Flank; Mark.
కలజ్గో ౭ (జ్ఞాప వాదయోః)॥ ౧౫౯॥	కలజ్ఞః॥పు॥ ఇది, అజ్ఞ=గుఱుతునకును, అపవాదయోః=నిందకునుపేరు. Spot; Slur.
తక్షకో(నాగవర్ధకో) Chief of snakes.	తక్షకః॥పు॥౧- నాగ = తక్షకుఁడనుసర్పమునకును, వర్ధకోః=నడ్లవానికినిపేరు. Carpenter.
రర్క (స్ఫటికసూ ర్యయోః)। Crystal.	అర్కః॥పు॥౧-స్ఫటిక=స్ఫటికమానకును, సూర్యయోః=సూర్యునికినిపేరు. The sun.
(మారుతే వేధసి బ్ర	కః॥పు॥ఇది, మారుతే= వాయువునకును, వేధసి=

భేష్ఠే పుంసి)కః కం(శిరో
౭ మ్బునోః)॥ ౧౬౦॥
Brahma; the sun.

(స్వా) త్పులాక (స్తు
చ్ఛధాన్యే సంక్షేపే భ
క్తసిక్లకే)।

(ఉలూకే కరిణః పు
చ్ఛమూలోపాస్తేచ)పే
చకః॥ ౧౬౧॥

Owl.

(కమణ్డతౌచ) కరక
Pomegranate; curlew.

(స్సుగతేచ) వినాయ
కః॥ Obstacle; difficulty.

A Buddha; Ganesha.

కిమ్కు (హస్తేవితస్తా
చ)

(శూకకీటేచ)వృశ్చికః॥
౧౬౨॥ The sign
Scorpio of the Zodiac;
a caterpillar; a crab.

(ప్రతికూలే) ప్రతీక
(స్త్రిష్వేకదేశేతు పుం
స్యయమ్)।

(స్వా)ద్భూతికం(తుభూ
నిమ్బేకత్తృణే భూస్తృ

బ్రహ్మకును, బ్ర భేష్ఠే = సూర్యునికిని, అత్తకును పేరు.
కమ్ ॥న॥ ౧-శిరః=శిరస్సునకును, అమ్బునోః=ఉద
కును పేరు. Wind; Soul; head; water.

పులాకః॥పు॥ ఇది, తుచ్ఛధాన్యే = తుద్రధా
న్యమునకును (ప)పొల్లవడ్లకును, సంక్షేపే=సంక్షే
పమునకును, భ క్తసిక్లకే=మెతుకునకును పేరు.

Shrivelled grain; brevity; boiled rice.

సేచకః॥పు॥ ఇది, ఉలూకే = గుడ్లగూబకును,
కరిణః = ఏనుగుయొక్క, పుచ్ఛమూలోపాస్తే =
తోక మొదటనుండు మాంసవి శేషమునకును(ప)
తోక మొదటికిని పేరు. Root of an elephants' tail.

కరకః॥పు॥ ఇది, కమణ్డతౌ = కమండలుపున
కును, చకారమువలన పక్షివి శేషమునకును, వడ
గండ్లకును, చానిమ్మకును పేరు. Water-pot; hail.

వినాయకః॥పు॥ ఇది, సుగతే=బుద్ధ దేవరకును,
చకారమువలన విఘ్నేశ్వరునికిని, గరుత్మంతునికిని,
గురుస్థునకును పేరు. Garuda; a spiritual teacher.

కిమ్కు ॥ పు॥ ఇది, హస్తే=మూరకును, Cubit;
వితస్తా = జేసకును, Span; చకారమువలన ముం
జేతికిని, Fore-arm; కుత్సితునికిని పేరు. Vile man.

వృశ్చికః॥పు॥ ఇది, శూకకీటే = కణదురునకు
ను, చకారమువలన తేలునకును, తేలుమందుచె
ట్టునకును, వృశ్చికరాశికిని పేరు. Scorpion; the
tree called Vangueria Spinosa.

ప్రతీకః॥ ఇది ప్రతికూలే = ప్రతికూలమునకు
పేరయినపుడు॥ స్త్రి॥ ఏకదేశే=అవయవమునకును
పేరయినపుడు॥ పు॥ Contrary; a limb.

భూతికమ్॥న॥ ఇది, భూనిమ్బే= నేలపేమునకును,
Gentian; కత్తృణే = కామంచికసప్తనకును, భూ

నేఁపిచ)॥ ౧౬౩॥	స్తృణే=చిప్పక సపునకును పేరు. Fragrant grass.
(జ్యోత్స్ని కాయాం చ ఘోషే చ) కోశాతక్య	కోశాతకీ॥సీ॥ ఇది, జ్యోత్స్ని కాయామ్= పొళ్ల చెట్టునకును, ఘోషే=ఆవడ చెట్టునకును పేరు.
(థకట్టలేసి తేచ ఖది రే) సోమవల్క (స్నాన్య)	సోమవల్కః॥పు॥ ఇది, కట్టలే=గుమ్ముడు చెట్టు నకును, సితే ఖది రే=తెల్ల చంద్ర చెట్టునకును పేరు.
(గఢసిల్ప కే॥ ౧౬౪॥	పిణ్డ్యాకః॥పు॥ ఇది, సిల్ప కే = అందుగుబంక మొనలుగుననుగంధ ద్రవ్యముల చేత (జేసిన ధూపమునకును, Incense; తిగక వేక్ర = గానగుపిండికిని.
తిలక వేక్ర చ) పిణ్డ్యాకో Oil cake.	
గోష్ఠాకింరామతేఽపి చ॥Asafetida; A horse bred in Bahlik.	గోష్ఠాకమ్ (సా) గోష్ఠాకమ్॥స॥ ఇది, రామతే= ఇంగువకును, అపి, గోష్ఠాక దేశమునఁబుట్టిన గుఱ్ఱమునకును, కుంకుమపువ్వునకును పేరు. Saffron.
(మహేంద్ర) గుగ్గులూ ఊక వ్యాలగ్రాహిషు) కౌశికః॥ ౧౬౫॥	కౌశికః॥పు॥ ఇది, మహేంద్ర = దేవేంద్రునికిని, గుగ్గులు=గుగ్గిలపు చెట్టునకును, ఊలూక = గుడ్లగూ బకును, వ్యాలగ్రాహిషు = పాములవానికిని పేరు. Indra; Bdellium; owl; snake-catcher.
(రుక్తాప శజ్జాన్య) తజ్జః॥	తజ్జః॥పు॥ ఇది, రుక్=రోగమునకును, తాప=తాపమునకును, శజ్జాన్య = భయమునకును, మద్దల మ్రోతకును పేరు. Disease; pain; fear.
sound of a drum.	
(స్వప్నేఽపి) త్సుల్లక (స్త్రిషు)॥	త్సుల్లకః॥త్రి॥ ఇది, స్వప్నే = కొంచెమయినదా దానికిని, అపిశబ్దముచేత చులుకనయినదానికిని, త్సుద్రునికిని పేరు. Small; low; vile; poor.
జై వాత్మక (శ్శశా జ్కేపి) Long-lived.	జై వాత్మకః॥పు॥ ఇది, శశాజ్కేఽపి=చంద్రుని కిని, ఆయుష్మంతునికిని పేరు. The moon.
(ఖురేఽప్యశ్వస్య) వర్తకః॥ A horse's hoof.	వర్తకః॥పు॥ ఇది, అశ్వస్య ఖురే=గుఱ్ఱపుగారిజ కును, అపిశబ్దముచేత వెలిచెప్పిట్లకును పేరు. A quail.
వ్యాఘ్రేఽపి) పుణ్డరీ కో(నా) A white lotus; a white parasol;	పుణ్డరీకః॥పు॥ ఇది, వ్యాఘ్రే=పులికిని, అపిశబ్ద ముచేత దిగ్గజమునకును పేరు. తెల్లదామరకును, తెల్ల గొడుగునకు పేరై నపుడు॥స॥. A tiger; the elephant posted in the S. E.
(యవాన్యామపి) దీపకః॥	దీపకః॥పు॥ ఇది, యవాన్యామపి = ఓమమున

A lamp ; a certain elegance of construction.

శాలావృకాః (కపికోట) శ్వాసః |

(స్వచ్ఛేఽపి) గై రికమ్ || ౧౬౭ || Red chalk.

(పీడాఢ్యేఽపి) వ్యలీకం స్యా Pain; displeasing; an improper act.

నలీకం (త్వప్రియేఽపి) నృతే |

శీలాన్వయా ననూకే ద్వే

Disposition ; Race.

శల్కే (శకలవల్కలే) || ౧౬౮ || Scale of a fish.

(సాప్తేశ తేసువర్ణానాం హే మ్ముర్యోభూషణే సతే | దీనారేఽపిచ) ని శ్కో-౭ (స్త్రీ)

Ornament worn on the breast.

కల్కో (౭.స్త్రీ శమలై ససోః || దమ్భే)౭ ప్య

ధ పినాకో౭ (స్త్రీశూల శజ్జరధన్వనోః) |

ధేనుకా (త్రుక గేణ్వాం

కును, దీపమునకును, జీలకఱ్ఱకును, అలంకారవిశేషమునకును పేరు. An aromatic seed.

శాలావృకః || పు || ఇది, కపికోటి, కోష్ఠ్య = నక్క, శ్వాసః = కుక్కకును పేరు. Ape ; dog; Jackal.

గై రికమ్ || న || ఇది, స్వచ్ఛే = బంగారమునకును, అపిశబ్దమువలన జేగురునకును పేరు. Gold.

వ్యలీకమ్ || న || ఇది, పీడాఢ్యే = దుఃఖమునకును, అపిశబ్దముచేత అప్రియమునకును, అకార్యమునకును, సిగ్గునకును, కామినీ జనాపరాధమునకును.

అలీకమ్ || న || ఇది, అప్రియే = అప్రియమునకును, అనృతే = అసత్యమునకును, లలాటమునకును పేరు. Displeasing; falsehood; forehead.

అనూకమ్ || న || ఇది, శీల = స్వభావమునకును, అన్వయకా = సంశయమునకును; పూర్వ జన్మమునకును పేరు. A former state of existence.

శల్కమ్ || న || ఇది, శకల = తునుకకును, వల్కలే = నారకును, మత్స్యక వచమునకును పేరు. Part; bark.

నిష్కః || ప్న || ఇది, సువర్ణానామ్ = సువర్ణముల యొక్క, సాప్తేశ తే = ౧౦౮ కిని, హేమ్ని = బంగారు మాత్రమునకును, ఉర్యోభూషణే = తొమ్మిది వ్రేలు భూషణమునకును, సతే = పలమునకును, పైఁడి టంకమునకును పేరు. సువర్ణమసంగం గురిగిం జలయెత్తుబంగారము. పలమసంగం ౩౨౦ గురిగిం జలయెత్తు. A weight ; gold.

కల్కః || ప్న || ఇది, శమల = విషమునకును, ఏనసోః = సాపమునకును, దమ్భే = దంభమునకును పేరు. Ordure; sin; fraud.

పినాకః || ప్న || ఇది, శూల = శూలమునకును, శజ్జర ధన్వనోః = శివునివింటికిని. Trident ; Siva's bow.

ధేనుకా || స్త్రీ || ఇది, క గేణ్వామ్ = ఆఁడువనంగు

చ) Milch cow.

(మేఘజాలే చ) కాలి

కా॥ ౧౭౦॥

A

succession of clouds ;

కారకా (యాతనాకృ
త్యోః)

Agony ; action.

కర్ణకా (కర్ణభూషణే
కరిహస్తాజ్ఞుతా పద్మబీజ
కోశ్యాం). The tip of
an elephant's trunk.

త్రిషూత్తరే॥ ౧౭౧॥

బృద్ధారకా (రూపిము
ఖ్యా) Handsome; Chief.వేకే (ముఖ్యాన్య కేవ
లాః) । Alone; one.(న్యాద్దామ్భికః) కా
క్కుటికో (యశ్చాదూ
రేరి తేక్షణః)॥ ౧౭౨॥లాలాటికః (ప్రభో
ర్భావదర్శి కా ర్యా త్
మశ్చయః) ।

నకును, లేగటావునకును పేరు. A female elephant.

కాలికా॥సీ॥ ఇది, మేఘజాలేచ = మేఘసమూ.

హమునకును, చకారమువలన పార్వతీదేవికిని,
నలుపుకును, స్వస్థాది ధాతుదోషమునకును పేరు.
Flaw in gold ; Parvati; blackness.కారికా॥సీ॥ ఇది, యాతనా = తీవ్రవేదనకును,
కృత్యోః = చేయుటకును పేరు. “యాతనావృ
త్తోః” అనుసాతమున వృత్తియనఁగా సూత్రా
ధము నేర్పడఁజెప్పవాక్యము. Explanatory verse.కర్ణకా॥సీ॥ ఇది, కర్ణభూషణే = కర్ణభూషణము
నకును, కరిహస్తాజ్ఞుతా = ఏనుఁగుతోండ్ముకొన
కును, పద్మబీజకోశ్యామ్ = తామరపువ్వులోనిదుద్దు
నకును పేరు. An ear-ring ; the pericarp of a lotos.ముందుఁజెప్పఁగల బృందారక శబ్దము మొదలు
కాంతములు ముగియువఱకు నన్ని శబ్దములు॥ త్రి॥బృద్ధారకః॥ త్రి॥ ఇది, రూపి = చక్కనిదానికిని,
ముఖ్యా = గుంపులో ముఖ్యుడయినవానికిని పేరు.ఏకః॥ త్రి॥ ఇది, ముఖ్య = ప్రధానునికిని, అ
న్య = ప్రకృతముకంటె వేఱయినవానికిని, కేవ
లాః = తోడులేనివానికిని పేరు. Chief ; other.కాక్కుటికః॥ త్రి॥ ఇది, దామ్భికః = డంబముగ
లవానికిని, యశ్చ = ఎవఁడు, అదూరే = సమీప
ప్రదేశమునందు, ఈరితేక్షణః = ప్రేరేపఁబడిన
చూపుకలిగిన వాఁడో, అట్టిభిక్షువునకును పేరు.A mendicant who walks always fixing his
eyes on the ground for fear of treading upon
worms; (hence) a hypocrite.లాలాటికః॥ త్రి॥ ఇది, యః = ఎవఁడు, ప్రభోః =
ప్రభువుయొక్క, భావ = భావమును, దర్శి = తె
లిసికొనువాఁడోవానికిని, కార్య = కార్యమునందు,

Incapable of work.

(భూభృన్నితమ్బవల
య చక్రేషు) కటకోఽ
(స్త్రియామ్)॥ ౧౭౩॥

(సూచ్యక్రేక్షుద్రశ
త్రైచ లోమహస్తే చ)
కణ్ఠకః! The point of a
needle; a paltry foe;
horripilation; a thorn.

→ఇతి కాన్తాః←

మయాఖ(స్త్విట
ర జ్వాలా)

(స్వలిఖాశౌ) శిలీము
ఖౌ॥ ౧౭౪॥

శఙ్ఖో (నిధౌ లలాటా
స్థి కమ్బా నస్త్రీ) the
bone on the fore-head.

(న్ద్రియేఽపి) ఖమ్ ।

Organ of sense.

(ఘృణజ్వాలేఽపి) శిఖే

Ray of light; flame.

→ఇతి ఖాన్తాః←

(శైల వృక్షౌ) నగావ
గౌ॥ ౧౭౫॥ A tree.

అక్షమః = అసమర్థుడై స వానికనిపేరు.

Watchful of his master's look.

కటకః॥పృ॥ ఇది, భూభృన్నితమ్బ = కొంఠసడి
మికిని, వలయ = కడియమునకును, చక్రేషు =
రాస్త్రమునకును [ప] మూఁకకును పేరు. Side of
a hill; bracelet; metropolis; an army.

కణ్ఠకః॥పు॥ ఇది, సూచ్యక్రే = సూచికొనకు
నూ, క్షుద్రశత్రై = అల్పశత్రువునకునూ, లోమ
హస్తే = రోమాంచమునకునూ, చకారము వలన
నూంఠికిని పేరు. ఇచట 'భూభృన్నితమ్బ'యనునది
మొదలు ప్రక్షిప్తము.

{ క యనునక్షరము తుదనుగల }
{ నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను. }

మయాఖః॥పు॥ ఇది, తిస్వత్ = కౌంతికిని, కర =
కిరణమునకును, జ్వాలాను = మంటకును పేరు.

Brightness; ray of light; flame.

శిలీముఖః॥పు॥ ఇది, అలి = తుమ్మెదకునూ, ఖా
శౌ = బాణమునకును పేరు. A bee; an arrow.

శఙ్ఖః॥పృ॥ ఇది, నిధౌ = నిధివిశేషమునకునూ, లలా
టాస్థి = నొసటియొముకకునూ, కమ్బా = శంఖమునకు
ను పేరు. A hundred billions; the conch-shell.

ఖమ్॥స॥ ఇది, ఇన్ద్రియే = ఇంద్రియమునకునూ,
అపిశబ్దమువలన ఆకాశమునకును పేరు. Sky.

శిఖా॥సీ॥ ఇది, ఘృణే = కిరణమునకునూ, జ్వాల
లే = మంటకును, అపిశబ్దమువలన సిగకును పేరు.
Lock of hair on the head.

{ ఖ యనునక్షరము తుదనుగల నానార్థక }
{ శబ్దములు ముగిసెను. }

నగః-అగః॥ పు॥ ఈ అను, శైల = పర్వతమున
కునూ, వృక్షౌ = చెట్టునకును పేర్లు. A mountain.

ఆశుగౌ (వాయు విశి
భౌ)

(శరార్కవిహగౌ)ఖ
గాః | the sun; a bird.

పతజ్ఞః(పక్షి సూర్యా
చ) A grasshopper.

పూగః(క్రముక బృన్ద
యోః) Multitude.

(పశ పౌఽపి) మృగా
a constellation ; search;
a kind of elephant.

వేగః (ప్రవాహ జవ
యోరపి) |

Call of nature.

పరాగః (కాసుమే రే
ణా న్నానీయాదౌ రజ
స్యపి) ౧౭౭||

(గజేఽపి) నాగమా
తజ్ఞా

A race of mountain-
eers.

వపాజ్ఞ(స్థిలకేఽసిచ) |

Corner of the eye.

సర్గ(స్వభావ నిర్దోక్ష
నిశ్చ యాధ్యాయ సృష్టి
షు) Relinquishment ;
certainty ; chapter ;

యోగ (సన్నహనో

ఆశుగః||పు||ఇది, వాయు = వాయుపుసకును,
విశిఖా=బాణమునకును పేరు. Wind; an arrow.

ఖగః||పు||ఇది, శర = బాణమునకును, అర్క =
సూర్యునికిని, విహగః=పక్షికిని పేరు. An arrow.

పతజ్ఞః||పు|| ఇది, పక్షి=పక్షికిని, సూర్యా=సూ
ర్యునికిని, (చ)మిడుతకును పేరు. A bird; the sun.

పూగః||పు|| ఇది, క్రముక = పోక చెట్టునకును,
బృన్దయోః=సమూహమునకును పేరు. Areca.

మృగః||పు||ఇది, పశవః=పశువులకును, (అపి)లేళ్ల
కును, మృగశీర్షి నక్షత్రమునకును, ఏనుఁగుజాతివి
శేషమునకును, వెడకుటకును పేరు. cattle; deer.

వేగః||పు|| ఇది, ప్రవాహ=ప్రవాహమునకును,
జవయోరపి=వేగమునకును, అపి శబ్దమువలన మ
లమూత్రాది ప్రవృత్తికిని పేరు. Stream; speed.

పరాగః||పు||ఇది, కాసుమేరేణౌ = పుప్పొడికిని,
న్నానీయాదౌ = న్నానసాధనమయిన పిండిమొద
లయినవానికిని, రజస్యపి = ధూళికిని పేరు. Pollen
of flowers; fragrant powder ; dust.

నాగః||పు||ఇది, గజే=ఏనుఁగునకును, (అపి)నర్ప
మునకును, సీసమునకును పేరు. Elephant ; Snake.

మాతజ్ఞః||పు||ఇది, గజే=ఏనుఁగునకును, అపిశబ్ద
మువలన చండాలునికిని పేరు. Elephant.

అపాజ్ఞః||పు|| ఇది, తిలకే = బొట్టునకును, (అపి)
కడకంటికిని పేరు. A circlet on the forehead.

సర్గః||పు|| ఇది, స్వభావ = స్వభావమునకును,
నిర్దోక్ష = విడుచుటకును, నిశ్చయ = నిశ్చయమున
కును, అధ్యాయ = కావ్యపరిచ్ఛేదమునకును, సృ
ష్టిషు = నిర్మాణమునకును పేరు. creation; nature.

యోగః||పు||ఇది, సన్నహన=కవచాదులకును,

చాయ ధ్యాస సంగతి
యుక్తిః)।

Meditation; junction.

భాగ (స్పృశే ప్రాప్యది
భృతా న హేశ్వ ఫణ
కాయయోః)॥ ౧౭౯॥

Body of a serpent;
eating.

(చాతకే హరిణే పుం
స)సారజ్ఞ(శ్చబలేశ్చిమ)।

Variegated.

(కపాచ) ప్లవగ

A frog; the dawn.

(శ్వాపే)త్విభిషజ్ఞః (ప
రాధవే)॥ (Groundless
imputation; embrace.

(యానాద్యజ్ఞే)యుగః
(పుంసి)యుగం (యుక్తే
కృతాదిషు) ।

(స్వర్గేషు పశు వా
గ్వజ్జది జ్ఞేత్ర ఘృణ
భూ జలే)॥ ౧౮౦॥
లక్ష్యదృష్ట్యా స్త్రియాం
పుంసి) కా

Heaven; an arrow;
speech; the thunder-
bolt; a region; an eye;
a ray of light; the
earth; water; a bull.

ఉపాయ = సామాన్యపాయములకును, ధ్యాస=
ధ్యానమునకును, సంగతి = కూటమికిని, యుక్తి
షు=కూర్చుటకును పేరు. Armour; means; union.

భాగః॥పు॥ఇది, నుభే = సుఖమునకును, ప్రాప్త
దిభృతౌ = స్త్రీలువనుఁగులు మొదలగున వానిసో
షణమునకును, అ హేఃఫణకాయయోః=సాముపద
గకును సాముశరీరమునకును, భోజనమునకును పేరు.
Enjoyment; hire; explanded head of a serpent.

సారజ్ఞః॥పు॥ఇది, చాతకే = వాసవోయిలకును
హరిణే=ఇట్టికిని పేరు, శ్చబలే=నానావర్ణములుగల
నస్తువునకు పేరై నపుడు॥త్రి॥ A sort of bird; deer.

ప్లవగః॥పు॥ ఇది, కపా = కోతికిని, చకారము
వలన కిప్పుకును, అనూరునకును పేరు. An ape.

అభిషజ్ఞః॥పు॥ఇది, శ్వాపే=శాపమునకును, పరా
ధవే = తిరస్కారమునకును, లేనియ సవాదమున
కును, ఆలింగనమునకును పేరు. Curse; defeat.

యుగః॥ఇది, యానాద్యజ్ఞే=కాండీకి పేరైనపుడు॥
పు॥, a yoke. యుక్తే=రెంటికిని, కృతాదిషు=నాలు
గుయుగములకును పేరైనపుడు॥ స॥ A pair; an age.

కాః॥పు॥ ఇది, స్వర్గ = స్వర్గమునకును, ఇషు=
బాణమునకును, పశు = పశువులకును, నాక్=వా
క్కునకును, నజ్ర = నజ్రాయుధమునకును, దిక్=
దిక్కునకును, నేత్ర=కంటికిని, ఘృణ = కిరణమున
కును, భూ=భూమికిని, జలే=నీళ్ల కును పేరు. ఈశబ్ద
ము. “స్వర్గే వజ్రే చ రశ్మౌ చ బలీనద్దీచ కాః పు
మాన్”॥ స్త్రీ బాణ గోహిణీ దృద్ధి గ్వశూభిష్య
పుభూమ్ని చ॥ అని స్త్రీ కాండ శేషమునందుఁ జెప్పి
నట్లు, లక్ష్యదృష్ట్యా = ప్రయోగాన సారముచేత,
స్త్రియాం పుంసి = స్త్రీలింగ పుంలింగములయం
దూహింపవలయు.

శ్లజ్గం (చిహ్న శేఫసోః)

శ్లజ్గమ్ || న || ఇది, చిహ్న = గుఱుతునకునూ, శేఫసోః = శిశ్నమునకునూ పేరు. Mark; membrum virile.

శృజ్గం (ప్రాధాన్య సాన్వోశ్చ) A horn; a sort of plant.

శృజ్గమ్ || న || ఇది, ప్రాధాన్య = ప్రభుత్వమునకునూ, సాన్వోః = పర్వత శిఖరమునకునూ, చకారము వలన కొమ్మునకునూ, జీవకమనూ గంధద్రవ్యమునకునూ పేరు. Sovereignty; summit of a mountain;

వరాజ్గం (మూర్ధ్నిసహ్యయోః) || ౧౮౨ ||

వరాజ్గమ్ || న || ఇది, మూర్ధ్ని = శిరస్సునకునూ, సహ్యయోః = యోనికిని, ఏనాగకునూ పేరు. The head; pudendum muliebne; elephant.

భగం (శ్రీ) కామ మాహాత్మ్య వీర్య యత్నాన్క కీర్తిషు) ।

భగం || న || [ప] || పు || ఇది, శ్రీ = విశ్వర్యమునకునూ, కామ = కోరికకునూ, మాహాత్మ్య = దొడ్డతనమానకునూ, వీర్య = శక్తికిని, యత్న = ప్రయత్నమునకునూ, అర్క = సూర్యునికిని, కీర్తిషు = కీర్తికిని పేరు. Strength; attempt; one of the twelve suns; glory.

Prosperity; love; excellence.

❖ ఇతిగాన్తాః ❖

{ గ యనానక్షరము తుదనాగల నాన్తాక్ }
{ శబ్దములు ముగిసెనూ. }

సరిఘ్ని (సరిఘా తేఽస్త్రైః) One of the Yogas in astrology.

సరిఘ్ని || పు || ఇది, సరిఘా తే = హింసకునూ, అస్త్రై = ఇనుపకట్లగుదియకునూ, అపిశబ్దమువలన పరిఘయోగమునకు పేరు. Destruction; an iron club;

ఘో (బృద్ధేఽమృతాం యే) || ౧౮౩ ||

ఘో || పు || ఇది, బృద్ధే = సమూహమానకునూ, అమృతాం యే = సీతీవేగమునకు పేరు. Multitude; a current of water.

(మూల్యే పూజావిధా) వర్గోఽ Price.

అర్ఘ్య || పు || ఇది, మూల్యే = వెలకునూ, పూజావిధా = పూజ సేయుటకునూ పేరు. Mode of adoration.

(అంహా దుఃఖవ్యసనే) వ్యఘమ్ ।

అఘమ్ || న || ఇది, అంహా = పాపమునకునూ, దుఃఖ = దుఃఖమునకునూ, వ్యసనేషు = జూదము మొదలైన వ్యసనములకునూ పేరు. Sin; pain; passion.

(త్రి ప్విష్టేఽప్యే) లఘుః Small, light.

లఘుః || త్రి || ఇది, ఇష్టే = ఇష్టమయినదానికిని, అప్యే = చులుక నయినదానికిని పేరు. Pleasing.

* ఇతి ఘాంతాః *

కాచా (శిశ్యకృమృద్భే
నదృగ్రుజః॥ ౧౮౪॥(విపర్యాసేవిస్తరేచ)
ప్రసజ్ఞాః Copiousness.
(పానకే)శుచిః (నూ
స్యమాశ్యే చామృత
ధే పుంసి మేధ్యే సితే
త్రిమృ)॥ ౧౮౫॥

Pure; white.

(అభిష్వజ్ఞే స్పృహ
యాంచ గభస్తాచ) రు
చిః (స్త్రియామ్) ।

* ఇతి చాంతాః *

[ప్రసన్నే భల్లుకేఽప్య
చ్ఛోగుచ్ఛః స్తబకహ
రయోః॥ పరిధానాచ్ఛపే
కచ్ఛో జలరాస్తేత్రిలిజ
కః॥] అధిక పాఠము.

* ఇతి ఘాంతాః *

(కేకి తార్క్య)వహి
భుజా

{ ఘ యనునక్షరముతుదనాగల నానాధిక }

{ శబ్దములు ముగిసెను. }

కాచః॥ పు॥ ఇది, శిశ్యకృమృద్భేఁగజన
కునూ,దృగ్రుజః=కంటిరోగమునకునూపేరు. A swing
for suspending a load; glass; a disease of the eye.

ప్రసజ్ఞాః॥ పు॥ ఇది, విపర్యాసే=వై పరీత్యమున
కునూ, విస్తరేచ=విస్తారమునకునూపేరు. Reverse.

శుచిః॥ ఇది, పానకే=అగ్నికిని, నూసి=అమాఢ
మానసూనకునూ, అత్యుపధే=ధార్మాగిపగీక్షులచేతి
బరిశుద్ధుడయిన, అమాశ్యే=మంత్రికిని పేరై న
పుడు॥ పు॥, మేధ్యే=పవిత్రమయినవస్తువునకునూ,
సితే = తెల్లని వస్తువునకునూ పేరై నపుడు॥ పు॥
Fire; name of a month; a tried minister.

రుచిః॥ సీ॥ ఇది, అభిష్వజ్ఞే=అత్యాసక్తికిని, స్పృ
హయాంచ=ఇచ్ఛకునూ, గభస్తాచ = కాంతికిని
పేరు. Passion; desire; splendour.

{ చ యను నక్షరముతుదనాగల నానాధిక }

{ శబ్దములు ముగిసెను. }

అచ్ఛః॥ పు॥ ఇది, ప్రసన్నే=నిర్మలమయినదాని
కిని, భల్లుకే=ఎలుగొడ్డునకునూపేరు. clear; a bear.

గుచ్ఛః॥ పు॥ ఇది, స్తబక=గుత్తునకునూ, హరయోః=
మూత్యాలహారమునకునూపేరు. A cluster; a sort
of necklace. కచ్ఛః॥ ఇది, వస్త్రముచేతగునకు
పేరై నపుడు॥ పు॥ కస్సెమునకుపేరై నపు॥ పు॥ Hem
of a garment; bank or shore.

{ ఛ యను నక్షరముతుదనాగల నానా }

{ ధ్ధక శబ్దములు ముగిసెను. }

అహిభుక్॥ జ్ఞ, పు॥ ఇది, కేకి=నెమిలికిని, తార్క్య=
గరుత్మంతునికినిపేరు. A peacock; Garuda,

(దస్తవి ప్రాణజా) ద్వీ
జాః॥౧౦౬॥ A tooth;
a regenerate man of
the first three tribes.

అజా (విష్ణు హరచ్ఛా
నా)

(గోష్ఠాధ్య నిసహా)
వ్రజాః ।

ధర్మరాజౌ (జినయ
మా) Buddha.

కుంజ్ఞో (దస్తేఽపి న
స్త్రియామ్)॥ ౧౦౭॥

వలజే(క్షేత్ర పూర్వా
రే)నలజా(వల్లుదర్శనా)

A pretty woman.

(సమే త్త్వాంశే రణే)
వ్యాజకి

War; an instant.

ప్రజా (స్యాత్సంతతౌ
జనే) ౧౦౮॥

అబ్జౌ (శిష్టశ్శాశ్కా
చ) A couch;

the moon; the lotus.

(స్వకే నిత్యే) నిజం
త్రిషు ।

❖ ఇతి జాన్తాః ❖

(పుం స్యాత్కని ప్రవీ

ద్వీజః॥పు॥ ఇది, దస్తే=నోటిపండ్లకును, విప్ర=
బ్రాహ్మణుడు త్రియవై శ్యులకును, అణ్ణజాః=పక్షు
లుసర్పములు మొదలై సయండ్లజములకును పేరు.

An oviparous animal: a bird &c.

అజః॥పు॥ ఇది, విష్ణు=విష్ణువునకును, హర=శివుని
కిని, ఛా.గాః=మేకకును, బ్రహ్మకును; మన్మథునికిని
పేరు. Vishnu; Siva; a goat; Brahma; cupid.

వ్రజః॥పు॥ ఇది, గోష్ఠ=పనులదొడ్డికిని, అధ్య=
త్రోవకును, నిసహః=సమూహమునకును పేరు.

A cowpen; a road; a multitude.

ధర్మరాజః॥పు॥ ఇది, జిన=బుద్ధుడేవరకును, య
మా=యమునికిని పేరు. The god of death.

కుంజ్ఞః॥ ప్న॥ ఇది, దస్తే=పనుఁగుదంతమునకును,
అపిశబ్దమువలన పొదరింటికిని పేరు. An elephant's
tooth; an harbour.

నలజమ్॥స॥ ఇది, క్షేత్ర=చేనికిని, పూర్వారే=
పట్టణపువాఁకిటికిని పేరు. A field; city gate. వల
జా॥ సీ॥ వల్లుదర్శనా=మంచిచూపుగల స్త్రీకి పేరు.

ఆజః॥సీ॥ ఇది, సమే త్త్వాంశే=చదరమయిన నేల
కును, రణే=యుద్ధమునకును, అపిశబ్దమువలన క్షణ
కాలమునకును పేరు. Even ground; race-course.

ప్రజా॥ సీ॥ ఇది, సంతతౌ=సంతానమునకును,
జనే=జనులకును పేరు. Progeny; people.

అబ్జః॥పు॥ ఇది, శిష్ట=శిఖమునకును, శాశ్కా
శ్కా=చంద్రునికిని, చకారమావలస తామరకును,
ధన్వంతరికిని పేరు. Physician of the gods.

నిజమ్॥ త్రి॥ ఇది, స్వకే=తనవస్తువునకును, ని
త్యే=నిత్యమున దానికిని పేరు. Perpetual; own.

జాన్త నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

క్షేత్రజ్ఞః॥ ఇది, ఆత్మని=ఆత్మకు పేరయినపుడు॥

శత్రు) క్షేత్రజ్ఞో (వా
చ్యలిజ్ఞకః)॥ ౧౦౯॥

సంజ్ఞా (స్యాచ్చేతనా
నామహస్తాదైశ్చార్థ
సూచనా)। Thought.

దోషజ్ఞో (వైద్య వి
ద్వాంసా)

జ్ఞో (విద్వాన్సోమజో
ఽపిచ)

❖ ఇతి భాన్తాః ❖

(కాకేభగ్ణో)కరపా
A crow.

(గజగ్ణో కటి) కపా॥
The hip.

శిపివిప్రు (స్తుఖలతౌ దు
శ్చర్మణి మహేశ్వరే)।

(దేవశిల్పిన్యపి) త్వష్టా
Divine artist.

దిష్టం (దైవేఽపినద్వ
యోః)॥ ౧౧౦॥

(రసే) కటుకి కట్వకా
ర్యే త్రిషు మత్సరతీక్ష
ణ్యోః)। Improper act.

Envious ; fierce.

రిష్టం (క్షేమాశుభా
భావే)

ష్వరిష్టే (తు శుభాశు

పు॥, ప్రవీణే = నేర్పరికి పేరయినపుడు ॥ త్రి ॥
Soul ; skilful.

సంజ్ఞా॥సీ॥ఇది, చేతనా=బుద్ధికిని, నామ=పేరు
నకును, హస్తాదైశ్చ=హస్తాదులచేత, అర్థసూచ
నా=అర్థముసూచనసేయుటకును. Name ; hint.

దోషజ్ఞః॥పు॥ఇది,వైద్యునికిని, విద్వాంసునికిని
పేరు. A physician. A wise man.

జ్ఞః॥ పు ॥ ౧-విద్వాంసునికిని, బుధునికినిపేరు.
A wise man; the first of the lunar race.

భాన్త నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

కరటః॥పు॥ఇది,కాక=కాకికిని,ఇభగ్ణో=ఏనుఁ
గుగండస్థలమునకును పేరు. An elephant's cheek.

కటః॥పు॥ఇది, గజగ్ణో=ఏనుఁగుచెక్కిలికిని, క
టి=మొలకును పేరు. An elephant's cheek.

శిపివిప్రుః॥పు॥ఇది, ఖలతౌ=బట్టతలవానికిని, దు
శ్చర్మణి=కుష్ఠరోగికిని, మహేశ్వరే=శివునికినిపేరు.
Bald; leper; Siva.

త్వష్టా॥ఋ,పు॥ఇది,దేవశిల్పిని=విశ్వకర్మకును,
అపిశబ్దమువలన వడ్లవానికిని. A carpenter.

దిష్టమ్॥ఇది,దైవే=పురాకృతకర్మమునకుపేరై
నపుడు॥న॥, Destiny. కాలమానకు॥పు॥ Time.

కటుః॥ఇది,రసే=కారమునకుపేరైనపుడు॥ పు ॥
అకార్యే=చేయఁదగినదానికి పేరయినపుడు॥ న ॥
మత్సర=మచ్చరముగలవానికిని, తీక్షణ్యోః=తీక్ష
ణ్యులనవస్తునకును పేరైనపుడు॥ త్రి ॥ Pungency.

రిష్టమ్॥న॥ఇది, క్షేమ=క్షేమమునకును, అశుభ=
అశుభమునకును, అభావేషు=నాశమునకునుపేరు.
Happiness; ill luck; destruction.

అరిష్టమ్॥న॥ఇది, శుభ=శుభమునకును, అశు

భే)॥	౧౯౨॥	భే=అశుభమునకును పేరు. Happiness ; misery.
(మాయా నిశ్చల య		కూటమ్॥ ప్న॥ ఇది, మాయా=ఇంద్రజాలముమొ
స్త్రేఘ కైతవానృత రా		దలయినమాయకును, నిశ్చల=కదలని యాకాశా
శిఘ్ర అయోఘనే శైల		శాదులకును, యస్త్రేఘ=మృగాదులనుహింసించు
శృంగేసీరాణ్ణే) కూట (మ		నురులు మొదలయిన వానికీని, కైతవ=కపటమున
స్త్రియామ్)॥	౧౯౩॥	కును, అనృత=బొంకునకును, రాశిఘ=రాశికిని, అ
Hammer ; summit of		యోఘనే=సమైక్యమునకును, శైలశృంగే=పర్వతశిఖరము
a hill ; ploughshare.		నకును, సీరాణ్ణే=నాఁగేటికణ్ఠునకును పేరు. Illusion ;
a trap ; fraud ; a lie.		uniform substance (as the ethereal element)
(సూక్ష్మలాయాం)త్తు		త్తుటిః॥ సీ॥ ఇది, సూక్ష్మలాయామ్=సన్నయేల
టిః (స్త్రీస్యాత్కాలేఽ		కులకును, అల్పేకాలే=అల్పకాలమునకును, (ప)
ల్పే సంశయేఽపిచ)।		అల్పే=లేశమునకును, సంశయే=మరణసంశయ
An atom ; an instant ;		మునకును పేరు. Small cardamum ; doubt.
(ఆ ద్యుత్కర్ణాశ్చ		కోటిః॥ సీ॥ ఇది, ఆర్తి=వింటికొప్పునకును, ఉ
యః)కోట్యా		త్కర్ణ = అతిశయమునకును, అశ్రిః = అంచున
Edge ; corner.		కును పేరు. End of a bow ; eminence.
(మూలే లగ్నకచే) జ		జటా॥ సీ॥ ఇది, మూలే=ఊడకును, లగ్నకచే=జ
టా॥	౧౯౪॥	డకును పేరు. A root ; clotted hair.
వృష్టిః (ఫలేసమృద్ధా		వృష్టిః॥ సీ॥ ఇది, ఫలే=ప్రయోజనమునకును, స
చ) Consequence.		మృద్ధా=సమృద్ధికిని పేరు. Opulence.
దృష్టి(ర్జ్ఞానేఽక్షి దర్శ		దృష్టిః॥ సీ॥ ఇది, జ్ఞానే=జ్ఞానమునకును; అక్షి=కంటికి
నే) । knowledge.		ని, దర్శనే=చూపునకును పేరు. An eye ; sight.
ఇష్టి(ర్యాగేచ్ఛయో)		ఇష్టిః॥ సీ॥ ఇది, యాగ=యాగమునకును, ఇచ్ఛ
సృష్టం (నిశ్చితే బ		యోః=ఇచ్ఛకును పేరు. A sacrifice ; desire.
హులేత్రిఘ)॥	౧౯౫॥	సృష్టమ్॥ త్రి॥ ఇది, నిశ్చితే=నిశ్చయింపఁబడిన
కష్టేతు (కృచ్ఛ)గహ		దానికిని, బహులే = బహుశమైన దానికిని పేరు.
నే) Painful.		The subject of ascertainment ; much.
		కష్టమ్॥ ఇది, కృచ్ఛ=దుఃఖమునకును, గహనే=
		చొరరానిదానికిని పేరు. Not easily attainable.

(దక్షామ న్నాగదేవు
చ)। పటు (ద్వైవాచ్య
లిజ్జాచ) Diligent.

❖ ఇతి టాంతాః. ❖

నీలకణ్ఠ (శ్శివేఽపిచ)॥

౧౯౬॥

పుంసికోష్ఠోఽ (స్తన్జిత
రం కుసూలోఽస్తన్జిత
హం తథా) Stomach.

నిష్ఠా (నిష్ప్ త్తి నాశా
న్తాగి)

కాష్ఠా (అగ్రేష్ఠితో ది
శి)॥ Limit; region.

(త్రిమ) జ్యేష్ఠోఽ (తిశ
స్తేఽపి)

కనిష్ఠోఽ (తియువాఽ
ల్పయోః)।

❖ ఇతి టాంతాః. ❖

దణ్డోఽ (స్త్రీలగుడే
ఽపిస్యాత్) A

companion of the sun;

గుడో (గో లేతుపాక
యోః)॥ ౧౯౮॥

(సర్ప మాంసాత్పశూ)
వ్యాడౌ

పటుః॥ ఇది, పటు=సమర్థునికని, అమద్ద=మం
దుడుగానివానికని, అగదేషు=రోగములేనివాని
కినిపేరు. ఈ అను॥ త్రి. Skilful; healthy.

టాంత నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

నీలకణ్ఠః॥ పు॥ ఇది, శివే=శివునికని, అపిశబ్దము
వలన నెమిలికనిపేరు. Siva; a peacock.

కోష్ఠః॥ పు॥ ఇది, అస్తన్జిత రమ=లోనికడుపున
కును, కుసూలః=గాడకును, అస్తన్జిత హమ=లోపలి
యింటికినిపేరు. (Granary; an apartment.

నిష్ఠా॥ నీ॥ ఇది, నిష్ప్ త్తి=కార్యమూటకును, నాశి
=కానరాకుండుటకును, అన్తా=చెడుటకును పేరు.
Confirmation; disappearance; destruction.

కాష్ఠా॥ నీ॥ ఇది, ఉత్కన్న=ఉత్కన్న కును, స్థితో=
నూర్వాదికును, దిశి=దిక్కునకును పేరు. Excellence.

జ్యేష్ఠః॥ త్రి॥ ఇది, అతిశ స్తే=మిక్కిలి శ్రేష్ఠమ
యినవానికని, (అపి) తోడఁబుట్టిన యన్నకును,
నృద్ధునికనిపేరు. Pre-eminent; eldest; very old.

కనిష్ఠః॥ త్రి॥ ఇది, అతియువా=మిక్కిలి కొంచెమైన
వయస్సుగలవానికని, అల్పయోః=అల్పునికనిపేరు.
Very young; small.

టాంత నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

దణ్డః॥ పు॥ ఇది, లగుడే=దుడ్డుకోలకును, (అపి)
సూర్యపార్శ్వవర్తికిని, చతుర్థోసాయమునకును, క
ప్పమునకును, అజ్ఞకును పేరు. Staff; punishment.

గుడః॥ పు॥ ఇది, గోల = మృత్తికాదులచేతఁ
జేయఁబడినయుంటకును, ఇతుపాకయోః = బెల్ల
మునకును పేరు. A globe or ball; raw sugar.

వ్యాడః॥ పు॥ ఇది, సర్ప=సర్పమునకును, మాం
సాత్పశూ = మాంసమునుదిన క్రూరమృగమున
కును పేరు. A serpent. A carnivorous beast.

(భూగోవాచ) స్త్వి
డా ఇలాః । The earth.

క్షేప్తడా (వంశశలాకా
౭పి) A bamboo rod.

నాడి (కాలే౭పి పట్ట
ణే) A measure of time
equal to 24 minutes;

కాణ్డో ౭ (స్త్రీ దిగ్ద
బా చార్వో ఏ గ్దావసర
వారిషు) ।

A stem; an arrow;
bad; a chapter.

స్వాద్యాణ్డ (మశ్వాభ
రణే ౭ మత్రే మూలవ
ణ్డనే) ॥ Trappings of
a horse; a vessel.

❖ ఇతి డాన్తాః. ❖

(భృశ ప్రతిజ్ఞయో)
ర్బాధం Promise.

ప్రగాధం (భృశకృ
చ్ఛయోః) ।

(శక్త స్థూలా త్రిషు)
దృఢా

. వ్యూఢా (విన్యస్త సం
హతౌ) ॥ ౨౦౧ ॥

Compact.

❖ ఇతి డాన్తాః. ❖

భూగో ౭ (ర్భకే

ఇడా-ఇశా॥సీ॥ఈ౨ను, భూ=భూమికిని, గో=ఆవు
నకును, వాచః=వాక్కునకును పేరు. A cow; speech.

క్షేప్తడా॥సీ॥ఇది, వంశశలాకా = నెదురుచివ్వ
కును, సింహనాదమునకును పేరు. War whoop.

నాడి॥సీ॥ఇది, పట్టణేకాలే-ఆఱుత్త.ణములకాల
మునకును, (అపి)క్రోవిసరములకును, కూరకాండలు
మొదలైనవానికిని పేరు. Hollow stalk; an artery.

కాణ్డో॥ప్స॥ఇది, దిగ్ద=కోలకును, బాణ=బాణము
నకును, అర్వ=కుత్తితునికిని, వర్గ=కావ్యాదులయం
దుపరిచ్చేదమునకును [ప]సమూహమునకును, అ
వసర=అవసరమునకును, వారిషు=నీళ్లకును పేరు.
Multitude; opportunity; water.

భాణ్డమ్॥న॥ఇది, అశ్వాభరణే=గుఱ్ఱాలసామున
కును, అమత్రే=మృత్తయోః పాత్రమునకును, మూ
లవణిగ్ధనే=వర్తకునిచేతలాభమొకొకనుంచఁబ
డిన మూలధనమునకును పేరు. Stock or capital.

డాన్త నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

బాధమ్॥త్రి॥ఇది, భృశ=మిక్కిలియనుటకును;
ప్రతిజ్ఞయోః = అంగీకారమునకును పేరు. Much.

ప్రగాధమ్॥త్రి॥ఇది, భృశ=మిక్కిలియనుట
కును, కృచ్ఛయోః=దుఃఖమునకును [ప]చొర
రాసందుకును పేరు. Much; pain; difficult.

దృఢమ్॥త్రి॥ఇది, శక్త=లావుగలవానికిని, స్థూ
లా=బలిసినవానికిని పేరు. Able; bulky.

వ్యూఢః॥త్రి॥ఇది, విన్యస్త = రచనావిశేషము
చేతనుంచఁబడిన సేనకును, సంహతౌ=దట్టమైన
దానికిని పేరు. Arranged, (as an army.)

డాన్తనానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

భూగో॥పు॥ఇది, అర్భకే=పిన్నవానికిని, హైగ ర్భే

పైఁగొగ్గె) Child.

బాణో (బలిసు తేశ శే)

An arrow.

కణోఽ (తిసూత్యేధా
న్యాంశే) A particle;

(సంఘాతే ప్రమథే) గ
ణాః Sivas attendants.

పణో (ద్యూతాదిషూ
త్సృష్టే భృతౌ మూ
ల్యే ధనేఽపిచ) ।

A stake at play; wages;
price; wealth.

(మూర్వ్యాం ద్రవ్యా
శ్రితే సత్త్వ శుక్ల స
ద్ధ్యాదికే) గుణాః॥

A bow-string; an
object of sense; proper-
ty.

(నిర్వ్యాపారస్థితౌ కా
లవిశేషోత్సవయోః) క్ష
ణాః । State of being
unemployed.

వర్ణో (ద్విజాదౌ శు
క్లాదౌ స్తుతౌ వర్ణంతు
వాఽక్షరే)॥ ౨౦౮॥
Tribe; colour; praise.

అరుణో (భాస్కరేఽ
పిష్యా ద్వర్ణ భేదే పిచ
త్రిషు) ।

=స్త్రీలగర్భమునకును పేరు. Human foetus.

బాణాః॥ పు॥ ఇది, బలిసు తే = బలిచక్రవర్తికుమా
రునికిని, శ శే = అమ్మనకును పేరు. Son of Bali.

కణాః॥ పు॥ ఇది, అతిసూత్యే = మిక్కిలికొంచెమున
దానికిని, ధాన్యాంశే = నూకలకును పేరు. A grain.

గణాః॥ పు॥ ఇది, సంఘాతే = సమూహమునకును,
ప్రమథే = ప్రమథగణమునకును పేరు. Multitude.

పణాః॥ పు॥ ఇది, ద్యూతాదిషు = ఖాదము కోడి
పందెము మొదలయిన వానియందు, ఉత్సృష్టే =
ష్టునట్టి, భృతౌ = పందెమునకును, మూల్యే = కూలికి
ని, వెలకును, ధనేఽపిచ = ధనమునకును, (అపి) 3.౨
గురిగింజలయెత్తు రాగిముద్రకును పేరు. A weight.

గుణాః॥ పు॥ ఇది, మూర్వ్యామ్ = వింటినారికిని,
ద్రవ్యాశ్రితే = ద్రవ్యాశ్రితములయిన గూపరసా
దులకును, త్యాగశౌర్యాదులకును, సత్త్వే = సత్త్వరజ
స్తమస్సులకును, శుక్ల = శుక్లనీలపీతాదులకును.
సద్ధ్యాదికే = సంధి విగ్రహాదులకును పేరు. Virtue;
an ingredient of nature; an expedient

క్షణాః॥ పు॥ ఇది, నిర్వ్యాపారస్థితౌ = వ్యాపార
ములేక యూరకుండుటకును, కాలవిశేష = గడి
యలో నాటవభాగమునకును, ఉత్సవయోః = ఉత్స
వమునకును పేరు. A moment; a festival.

వర్ణాః॥ ఇది, ద్విజాదౌ = బ్రాహ్మణాదిజాతులకు
ను, శుక్లాదౌ = తెలుపు మొదలయిన వన్నెలకును,
స్తుతౌ = స్తోత్రమునకును పేరయినపుడు॥ పు॥, అక్ష
రమునకు పేరయినపుడు॥ ప్న॥ A letter.

అరుణాః॥ పు॥ ఇది, భాస్కరే = సూర్యునికిని,
(అపి) అనూరునికిని పేరు. వర్ణ భేదే = ఎఱుపున స్తుపు
నకును॥ త్రి॥ The sun; the dawn; dark red.

ఫాణ (శ్వ ర్వేఽప్య) A pollard.	ఫాణుః॥ పు॥ ఇది, శ్వ ర్వే = శివునికిని, అపిశబ్దము వలన మోటుచెట్టునకును పేరు. Siva.
ధ ద్రోణః (కాకేఽ) (ప్యాజౌరవే) రణః ॥ ౨౦౫॥	ద్రోణః॥ పు॥ ఇది, కాకే = కాకికిని, (అపి) నలుతుమునకును పేరు. A raven; a measure. రణః॥ పు॥ ఇది, ఆజౌ = యుద్ధమునకును, రవే = ధ్వనికిని పేరు. War; sound.
గ్రామణీ (ర్నాపితేపుం సి శ్రేష్ఠే గ్రామాధిపే త్రిమ) ।	గ్రామణీః॥ పు॥ ఇది, నాపితే = మంగలవానికిని, ॥ త్రి॥ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠునికిని, గ్రామాధిపే = గ్రామాధిపతి కిని, A barber. Superintendent of a village.
ఊర్ణా (మేషాదిలోమ్న స్యాదావరై చాన్తరా భ్రుప్రాః)॥	ఊర్ణా॥ సీ॥ ఇది, మేషాదిలోమ్న = గొట్టెకుం దేలు మొదలయిన వానిరోమమునకును, భ్రుప్రాః = కను బొమలయొక్క, అన్తరా = నడుమనుండు, ఆవరై = నుడికిని. A circle of hair between the eye-brows.
హరిణీ (స్యాన్త్యగ్రీహే మప్రతిమా హరితా చయా) A doe.	హరిణీ॥ సీ॥ ఇది, మృగీ = లేడికిని, హేమప్రతి మా = బంగారు ప్రతిమకును, యా హరితా = పచ్చ నిన న్నెగలదానికిని పేరు. A golden image; green.
(త్రిషుపాణ్ణౌచ) హరి ణః	హరిణః॥ ఇది, పాణ్ణు = తెలుపు పసుపువన్నెలు గూడినవస్తువునకు పేరయినపుడు॥ త్రి॥ - చ కారము వలన ఇట్టికి పేరయినపుడు॥ పు॥. Yellowish white.
A deer.	
స్థూణా (న్తమ్భేఽపివే శ్మనః)॥ an iron image.	స్థూణా॥ సీ॥ ఇది, వేశ్మనః స్తమ్భే = ఇంటికంబమున కును, (అపి) ఇనుపప్రతిమకును పేరు. A house post.
తృష్ణ (స్పృహంపిపా సే ద్యే)	తృష్ణా॥ సీ॥ ఇది, స్పృహం = ఆశకును, పిపాసే = ద ప్పికిని పేరు. Desire; thirst.
(జగుప్సాకరుణే) ఘృణే	ఘృణా॥ సీ॥ ఇది, జగుప్సా = రోతకును, కరుణే = దయకును పేరు. Blame; pity.
(వణిక్పథే చ) విపణి A stall or shop.	విపణిః॥ సీ॥ ఇది, వణిక్పథే = అంగడివిధికిని, చ కారమువలన అంగడికిని పేరు. A market.
(స్సురా ప్రత్యక్ష్) వా రుణీ॥ ౨౦౮॥ West.	వారుణీ॥ సీ॥ ఇది, సురా = కల్లుకును, ప్రత్యక్ష్ = పడమటిదిక్కునకును పేరు. Spirituous liquor.

క రేణు(రిభ్యాం స్త్రీ నే
భే)

ద్రవిణంతు (బలేధ నే)

శరణం (గృహరక్షి
త్వోః)

శ్రీ పల్లం (కమలేఽపి
చ)॥ ౨౦౯॥ A lotos.

(వి షాభిమర లో హే
షు)తీక్ష్ణం(క్షీ బే ఖ రే త్రి
షు)॥ Poison; war.

ప్రమాణం(హేతుమ
ర్యాదా శాస్త్రే యతా
ప్రమాత్వం)॥ Proof;
authority; limit; sacred
ordinance; magnitude;
measure; principal.

కరణం సాధక తమం
క్షేత్ర గా త్రేప్తియేవ్వ
పి॥ Field; body; organ
of sense; performance;
a kind of rythmical
pause; a scribe; a cause.

(ప్రాణ్యత్సాదే) సం
సరణ (మసంబాధే చ
మూగతౌ॥ ౨౧౦॥ ఘ
న్తాపథేఽ)

birth and re-birth.

(ధ వాన్తాన్తే) సము

క రేణుః॥పు॥ఇది, ఇ భే=మగయేనుఁగునకును, క
రేణుః॥సీ॥ ౧-ఇభ్యామ్=ఆఁడువనుఁగునకును పేరు.

ద్రవిణమ్॥న॥ఇది, బలే=బలమునకును, ధ నే=
ధనమునకును పేరు. Strength; wealth.

శరణమ్॥న॥ఇది, గృహ=ఇంటికిని, రక్షిత్వోః=
రక్షించువానికిని పేరు. Preserver; a house.

శ్రీ పల్లమ్॥ స॥ ఇది, కమలే = తామరపువ్వున
కును, (అపి) నెల్లి చెట్టునకును పేరు. Nelumbiani.

తీక్ష్ణమ్॥న॥ఇది, విష=విషమునకును, అభిమర=
యుద్ధమునకును, లో హే=ఇనుమునకును పేరు, ఖ రే
=వాఁడినైన దానికి పేరైన పుడు॥త్రి॥ Iron; sharp.

ప్రమాణమ్॥న॥ ఇది, సేతు = ప్రత్యక్షాదిజ్ఞా
న కారణమునకును, మర్యాదా=మర్యాదకును, శా
స్త్ర=శాస్త్రమునకును, ఇయ త్తా = కొలతతూనిక
మొదలైన మానములకును, ప్రమాత్వం=ఎఱుఁ
గువానికిని పేరు. మరియు సత్యవాదికిని, నిత్యమైన
దానికిని, ఏకత్వమునకును పేరనిర భ సుఁడు. Unity.

కరణమ్॥న॥ ఇది, సాధక తమ=ధేదనాది క్రియ
లయందుఁబుక్కి-లియు పయోగించు ఖడ్గాదులకును,
క్షేత్ర = క్షేత్రమునకును, గాత్ర=శరీరమునకును.
ఇన్ద్రియేషు = చక్షురాదీంద్రియములకును, అపి
శబ్దమువలన కారణమునకును, క్రియకును, గణ
కునికిని, నాట్యగీత భేదమునకును పేరు. Instrument;

సంసరణమ్॥ న॥ ఇది, ప్రాణి=ప్రాణులయొక్క,
ఉత్సాదే= ఉత్పత్తి గూఢమయిన సంసారమునకు
ను, అసంబాధే=ఇఱుకటము లేని, చమూగతౌ =
సేననడుచుటకును, ఘన్తాపథే = పెద్దవీధికిని పేరు.

Unresisted march of troops; a high way.

సముద్ధరణమ్॥న॥ఇది, వాన్త=క్రక్కి-న, అన్తే=

ధరణ (మున్నయే.)

అన్నమునకును, ఉన్నయే = ఎత్తుటకును పేరు.
Food vomitted; raising.

(అథ త్రిషు)
విషాణం (స్యాత్పశుశృ
జ్జేభదంతయోః)॥

ఇచముందుఁజెప్పఁగల ణాంతశబ్దములు॥ త్రి॥
విషాణమ్॥ త్రి॥ ఇది, పశుశృజ్జ=పసరపుకొమ్మున
కును, ఇభదంతయోః=ఏనుఁగు దంతమునకును పేరు.

౨౧౨॥

A horn; an elephant's tooth.

ప్రవణః (క్రమని
మ్నోర్వ్యాం ప్రహ్వే
నాతు చతుష్పథే)॥

ప్రవణః॥ ఇది, క్రమ = వాటమగా, నిమ్నో
ర్వ్యామ్=పల్లమయిన నేలకును, ప్రహ్వే=నముఁ
డై నవానికినిపేరై నపుడు॥ త్రి॥ - చతుష్పథే=నాలు
గుతెరువులు గూడినదోటికి పేరయినపుడు ॥ పు॥

Declivity; humble.

A place where four roads meet.

సంకీర్ణా (నిచి తాశు
ద్ధా) Miscellaneous;
impure; mixed.

సంకీర్ణః॥ త్రి॥ ఇది, నిచిత=మేచ్చసంకీర్ణము దేశ
మన్నట్టునెరసినదానికిని, అశుద్ధా=సంకీర్ణముజాతి
యన్నట్టుమరియొక దానితోఁగలసినదానికిని పేరు.

విరిణం (శూన్యమూ
షరమ్) ౨౧౩॥

ఇరిణమ్ [పా] ఈరిణమ్॥ త్రి॥ ఇది, శూన్య =
పాడై నదానికిని, ఊషరమ్ = చౌటి నేలకును పేరు.
Desert; salt and barren soil.

✽ ఇతిణాంతాః. ✽

(దేవసూర్యా) వివస్వ
న్తా

ణాంత నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

సరస్వన్తా (న దార్ణ
వౌ)॥

వివస్వాన్॥ త్, పు॥ ఇది, దేవ=దేవతలకును, సూ
ర్యా=సూర్యునికిని పేరు. A god; the sun.

A river; the sea.

(పక్షితార్క్ష్యా) గరుత్మా
న్తా Vishnu's vehicle.

సరస్వాన్॥ త్, పు॥ ఇది, సద=సరస్వంతమను
పేరుగలనదమునకును, అర్ణవౌ=సముద్రమునకును
పేరు. నదమనఁగాఁ బ్రత్యక్స)వాహముగలయేలు.

శకున్తా (భాస పక్షి
ణౌ) ౨౧౪॥

గరుత్మాన్॥ త్, పు॥ ఇది, పక్షి = పక్షిమాత్రము
నకును, తార్క్ష్యా=గరుడునికిని పేరు. A bird.

(అగ్న్యత్పతౌ) ధూ
మకేతూ Fire.

శకున్తః॥ పు॥ ఇది, భాస=చమురుకాకినికి, పక్షి
ణౌ=పక్షిమాత్రమునకును పేరు. Vulture; a bird.

ధూమకేతుః॥ పు॥ ఇది, అగ్ని=అగ్నికిని, ఉత్పా
తుతౌ=ఉత్పాతమునకును పేరు. A comet.

జీమూతౌ (మేఘపర్వ
తౌ) । Mountain.

హస్తాతు (పాణి నక్షత్రే)
The asterism corvus.

మరుతౌ (పవనామ
రా)॥ ౨౦౫॥

యన్తా (హస్తిపకేసూ
తే) An elephant driver.

భర్తా (ధాతరి పోష్టరి)।
Supporter ; husband.

(యానపాత్రే శిశౌ) పో
తః । A young animal.

ప్రేతః (ప్రాణ్యస్తరే
మృతే)॥ ౨౦౬॥

(గ్రహభేదేద్వజే) కేతుః
The ninth planet ; a
flag; brightness; comet.

(పార్థివే తనయే) సు
తః ।

స్థపతిః (కారుభేదేఽపి)
An architect.

భూభృ (దూభిమధరే
సృపే)॥ ౨౦౭॥

మూర్ధాభిషిక్తో (భూపే
ఽపి) A king.

ఋతుః (స్త్రీకుసుమే
ఽపిచ) ।

జీమూతః॥పు॥ ఇది, మేఘ = మేఘమునకును,
పర్వతౌ=పర్వతమునకును పేరు. Cloud.

హస్తః॥పు॥ ఇది, పాణి=చేతికిని, నక్షత్రే=నక్ష
త్రవిశేషమునకును పేరు. A hand; a cubit.

మరుత్॥పు॥ ఇది, పవన=వాయువునకును, అ
మరా=దేవతలకును పేరు. A deity; wind.

యన్తా॥ఋ,పు॥ ఇది, హస్తిపకే= ఏనుఁగుమావ
టివానికిని, సూతే= సారథికిని పేరు. A charioteer.

భర్తా॥పు, ఋ॥ ఇది, ధాతరి=మోయువానికిని,
పోష్టరి=పోషించువానికిని, మగనికిని పేరు. A bearer.

పోతః॥పు॥ ఇది, యానపాత్రే = ఏఱుదాఁటునట్టి
యోడకును, శిశౌ=శిశువునకును పేరు. A boat.

ప్రేతః॥పు॥ ఇది, ప్రాణ్యస్తరే=నరకమునందుం
డు జంతువునకును, మృతే=చచ్చినవానికిని పేరు.
Evil spirit; departed soul; dead.

కేతుః॥పు॥ ఇది, గ్రహభేదే = కేతుగ్రహమున
కును, ద్వజే=ఔక్తమునకును, [ప] కాంతికిని,
ఉత్పాతమునకును, చిహ్నమునకును పేరు. Mark.

సుతః॥పు॥ ఇది, పార్థివే=రాజునకును, తనయే=
కొడుకునకును పేరు. King; son.

స్థపతిః॥పు॥ ఇది, కారుభేదే = శిల్పికిని, (అపి)
బృహస్పతియాగము చేసినవానికిని పేరు. A person
performing a sacrifice to the planet jupiter.

భూభృత్॥పు॥ ఇది, భూమిధరే=పర్వతమున
కును, సృపే=రాజునకును పేరు. Mountain; king.

మూర్ధాభిషిక్తః॥పు॥ ఇది, భూపే=రాజమాత్రునికిని,
(అపి) పట్టాభిషిక్తునికిని. One of the military tribe.

ఋతుః॥పు॥ ఇది, స్త్రీకుసుమేఽపిచ=స్త్రీలరజ
స్సునకును, అపిశబ్దమువలన వసంతాది ఋతువు

(విష్ణావప్య) జితావ్యక్తా
Vishnu. Unconquered.
Any invisible principle.

సూత (స్వప్తిరిసార
థా)॥ ౨౧౮॥

వ్యక్తః (ప్రాజ్ఞేఽపి)
Wise; evident.

దృష్టాంతా (పుభే శా
స్త్ర నిదర్శనే)॥

క్షత్తా (స్యా త్సారథా
ద్వార్థే క్షత్రియా
యాం చ శూద్రజే)॥

Charioteer; porter.

వృత్తాంత (స్వాత్మ
కరణే ప్రకారే కా
ర్తస్యైవార్తయోః)॥

ఆనర్త (స్సమరే నృ
త్యస్థాన సీవృ ద్విశేష
యోః)॥ ౨౨౦॥

Name of a country.

కృతాంతా (యమ సి
ద్ధాంత దై వాకుశలకర్త
సు) ॥

Demonstrated doctrine

లకును పేరు. A woman's courses; a season.

అజితః॥ ఇది, విష్ణో=విష్ణువునకు పేరయినపుడు॥
పు॥-అపిశబ్దమువలన గెలువఁబడనిదానికి పేరయి
నపుడు॥ త్రి॥-అవ్యక్తః॥ ఇది, విష్ణో=విష్ణువునకు పేర
యినపుడు॥ పు॥-అపిశబ్దమువలన స్ఫుటముగా నేర్ప
డనిదానికి పేరయినపుడు॥ త్రి॥. Indistinct.

సూతః॥ పు॥ ఇది, త్వప్తిరి=వడ్లవానికిని, సారథౌ=
సారథికిని పేరు. A cartwright; charioteer.

వ్యక్తః॥ ఇది, ప్రాజ్ఞే=ప్రాజ్ఞునికి పేరయినపుడు॥ పు॥
(అపి) స్వప్తిమయినదానికి పేరయినపుడు॥ త్రి॥.

దృష్టాంతః॥ పు॥ ఇది, శాస్త్ర=శాస్త్రమునకును,
నిదర్శనే=ప్రకృతార్థమునకు ప్రతిగాచూచి చెప్ప
టకును పేరు. A science; an example.

క్షత్తా॥ పు, ఋ॥ ఇది, సారథౌ=సారథికిని, ద్వార్థ
ర్థే=వాకిలిగాచూచువానికిని, క్షత్రియాయామ్=క్ష
త్రియస్త్రీయందు, శూద్రజే=శూద్రునివలనఁ బు
ట్టినవానికిని పేరు. A man of the mixed tribe.

వృత్తాంతః॥ పు॥ ఇది, ప్రకరణే=ప్రస్తావమునకును,
ప్రకారే=విధమునకును, కార్తస్యై=అంతయు
ననుసర్థమునకును, వార్తయోః=వార్తకును పేరు.
Topic; mode; whole; rumour.

ఆనర్తః॥ పు॥ ఇది, సమరే=యుద్ధమునకును, నృ
త్యస్థాన=నాట్యమాడుస్థలమునకును, సీవృద్విశే
షయోః=పశ్చిమసముద్రతీరమునందుండు దేశ
విశేషమునకును పేరు. A stage; war.

కృతాంతః॥ పు॥ ఇది, యమ=యమునికిని, సిద్ధా
ంత=సిద్ధాంతమునకును, దైవ=పురాకృతశుభా
శుభకర్తమునకును, అకుశలకర్త=పాపకర్తము
నకును పేరు. Yama; destiny; sinful act.

(శ్లేష్మాది రసరక్తాది మహాభూతాని తద్గుణాః ||

౨౨౧|| ఇద్వియా ణ్య శ్చ వికృతి శ్చ బద్ధయోని శ్చ)ధాతనః । Phlegm, wind and bile. Blood, flesh, marrow &c. The primary elements; their qualities: odour &c.

(కత్వా న్తరేఽసి) శుద్ధాన్తా (నృపస్య సర్వగోచరే)|| ౨౨౨||

'The king's wife.

(కాసూ సామర్థ్యయో) శ్చక్తిః

Energy of a divinity.

మూర్తికి (కాతీన్య కా యయోః)। Matter.

(విస్తారవల్ల్యో) ర్వృతతి

ర్వసతీ (రాత్రి వేత్తనోః)॥ ౨౨౩||

(క్షయార్చయో) రపచితి

స్సాతి (ద్దానావసానయోః)।

ఆర్తిః (పీడాధనుషో-

ధాతుః॥పు॥ఇది, శ్లేష్మాది = శ్లేష్మవాతపిత్తములకును, రసరక్తాది=రసాస్తజ్జ్వంసమేదోఽస్థిమజ్జాశుక్లములకును, మహాభూతాని=పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశములకును, తద్గుణాః= శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములకును, ఇద్వియాణి=త్వక్చక్షుశ్రోత్రజిహ్వఘ్రాణములకును, అశ్చ వికృతిః=జేగుఱుమొదలయిన శిలావికారములకును, శబ్దయోనిః=శబ్దములకుఁ గారణమయిన భూవాఽదిక్రియలకును పేరు. Fossil; crude verb; the five organs.

శుద్ధాన్తః॥ పు॥ ఇది, అసర్వగోచరే=సకలజనులుచూడఁగూడని, నృపస్య=రాజయొక్క, కత్వాన్తరే=లోకట్టునందు అనఁగా సంతతిపురమునందును, అపిశబ్దమువలన సంతతిపురస్త్రీలయందును వర్తించును. The king's private palace.

శక్తిః॥సీ॥ఇది, కాసూ=భల్లమను నాయుధవిశేషమునకును, సామర్థ్యయోః=ప్రభుత్వాది శక్తులకును(ప) అన్ని వస్తువులయందునుండు నెకానెక భర్తమునకును పేరు. An iron spear; power.

మూర్తిః॥సీ॥ఇది, కాతీన్య=కఠినత్వమునకును, కాయయోః=శరీరమునకును. Body; a definite form.

వృతతిః॥సీ॥ఇది, విస్తార=విరివికిని, వల్ల్యోః=తీఁగకును పేరు. Expansion; a creeping plant.

వసతిః॥సీ॥ఇది, రాత్రి=రాత్రికిని, వేత్తనోః=ఇంటికిని పేరు. Night; a house.

అపచితిః॥సీ॥ఇది, క్షయ=హానికిని, అర్చయోః=పూజకును పేరు. Loss; worship.

స్సాతిః॥సీ॥ఇది, దాన=దానమునకును, అవసానయోః=ముగియుటకును పేరు. Gift; destruction.

ఆర్తిః॥ సీ॥ ఇది, పీడా=పీడకును, ధనుషో-

ట్యో) Pain.

రజాతి (సామాన్య జన్మనోః) || ౨౨౮ ||

(ప్రచార స్యన్దయో) రీతి

Scoria of metals.

రీతి (ర్జిమ్మ ప్ర వా సయోః) |

Travelling abroad.

(ఉదయే౭ధిగమే) ప్రాప్తి

ప్రేతా (త్వగ్నిత్రయే యుగే) || Second age of the world.

(వీణాభేదే౭పి) మహా తీ Narada's harp.

భూతి (భస్మ ని సంపది) | success.

(నదీ నగర్యోర్నాగా నాం) భోగవత్య

(ధసంగరే || ౨౨౯ || సజ్జేసభాయాం) సమితిః

(క్షయవాసానపి) క్షితిః | Abode; earth.

(రవే రర్చిశ్చ శస్త్రం

ట్యోః=వింటికొప్పనకును పేరు. End of a bow.

జాతిః || సీ || ఇది, సామాన్య=గోత్రబ్రాహ్మణత్వాదిజాతులకును, జన్మనోః = పుట్టుటకును పేరు. A kind or sort ; birth; lineage.

రీతిః || సీ || ఇది, ప్రచార=వ్యవహారమునకును, స్యన్దయోః = జాతులకును పేరు. చిట్టెమునకును, ఇత్తిళికిని పేరని రుద్రుఁడు. “ప్రచారస్యన్దయోః” అనిపాఠముగలదు. Usage; oozing; brass.

ఈతిః || సీ || ఇది, డిమ్మ=అతివృష్టి మొదలయిన యీతి బాధలాఁఁటికిని, ప్రవాసయోః = ప్రవాసమునకును పేరు. Calamity of season.

ప్రాప్తిః || సీ || ఇది, ఉదయే=లాభమునకును, అధిగమే=సాందుటకును పేరు. Gain ; rise; obtaining.

ప్రేతా || సీ || ఇది, అగ్నిత్రయే = గార్హపత్యాదులగు మూడగ్నులకును, యుగే = త్రేతాయుగమునకును పేరు. Three sacrificial fires.

మహాతీ || సీ || ఇది, వీణాభేదే౭పి=నారదునివీణకును, అధికమయినదానికిని పేరు. Greatness.

భూతిః || సీ || ఇది, భస్మ ని=భస్మమునకును, సంపది, సంపదకును పేరు. Ashes. Superhuman power.

భోగవతీ || సీ || ఇది, నాగానామ్=సర్పములయొక్క, నదీనగర్యోః=నదికిని, పట్టణమునకును పేరు. River of snakes. City of serpents.

సమితిః || సీ || ఇది, సంగరే=యుద్ధమునకును, సజ్జే = కూటమికిని, సభాయామ్ = సభకును పేరు, Combat; company; assembly.

క్షితిః || సీ || ఇది, క్షయ=నాశమునకును, వాసా=ఉనికికిని, అపిశబ్దమువలన భూమికిని పేరు. Loss.

హేతిః || సీ || ఇది, రవేః అర్చిశ్చ=సూర్యునికిరణ

చనహ్ని జ్వాలాచ) హే
తయః॥ ౨౨౭॥

Flame.

జగతీ (జగతి చ్చన్ద్రావి
శేషే ౭పి క్షితావపి)।

Sort of metre; earth.

పక్షి (శ్చన్ద్రా ౭ పి
దశమం)

A row; Ten.

(స్యా త్ప్రభావే ౭పి)
చాయతిః॥ ౨౨౮॥

Length.

పత్తి (ర్గతౌ చ) Motion.

A foot soldier.

(మూలే తు) పక్షతిః
(పక్ష భేదయోః)।

First day of a lunar
month; root of a wing.

ప్రకృతి (ర్యోనిలిజ్ఞే
చ) Material cause.

Sex. The constituent
elements of the state.

The subjects of a king.

Natural disposition.

(కై శిక్యాద్యాశ్చవృ)
త్తయః॥ ౨౨౯॥

Profession. Gloss.

సికతా (స్ఫుర్యా

మునకును, శస్త్రంచ=ఆయుధమునకును, పహ్ని
జ్వాలాచ=అగ్ని జ్వాలకును పేరు. హేతిః = ఆయు
ధమునకు పేరయినపుడు॥ పృ॥ Sun-beam; weapon.

జగతీ॥ సీ॥ ఇది, జగతి = లోకమునకును, చన్ద్రా
విశేషే ౭పి=పంచ్రంద్రంక్షరముల పాదముగల ఛంద
స్సునకును, క్షితావపి=భూమికిని పేరు. World.

పక్షిః॥ సీ॥ ఇది, దశమమ్=పదియక్షరముల
పాదముగల, చన్ద్రా ౭పి=ఛందస్సునకును, అపిశబ్ద
మువలన శ్రేణికిని, పదింటికిని పేరు. A metre.

ఆయతిః॥ సీ॥ ఇది, ప్రభావే ౭పి=ప్రభావమునకు
ను, అపిశబ్దమువలన భవిష్యత్కాలమునకును, ని
డుపునకును పేరు. Majesty; future time.

పత్తిః॥ సీ॥ ఇది, గతౌ=నడపునకును, కాలిబం
టునకును, సేనాభేదమునకును పేరు. A platoon.

పక్షతిః॥ సీ॥ ఇది, పక్ష భేదయోః=పక్ష భేదము
లనఁగా శుక్ల కృష్ణ పక్షములును, పక్షి టెక్కలును,
మూలే=వానిమూలమనఁగా పాడ్యమియు టెక్క
మొదలును ఆ రెంటికిని పక్షతియని పేరు.

ప్రకృతిః॥ సీ॥ ఇది, యోనిలిజ్ఞే = ఉపాదాన
కారణములకును; స్త్రీ పున్న పుంసకలింగములకును
చకారమువలన రాజ్యాంగము లేడింటికిని, పౌర శ్రే
ణులకును, స్వభావమునకును, భగమునకును, స
త్త్వాదిగుణములయొక్క సామ్యావస్థకును పేరు.

వృత్తిః॥ సీ॥ ఇది, కై శిక్యాద్యాః=అలంకార
శాస్త్రప్రసిద్ధములయిన కై శిక్యాదివృత్తులకును,
(చ) జీవికకును, సూత్రాది వినరణ గ్రంథముల
కును పేరు. Style of composition.

సికతాః॥ సీ॥ నిత్యబహువచనము॥ ఇది, వాలుకా=

లుకాఁపి) Sand.

(వేదే శ్రవసి చ) శ్రు
తిః । Holy scripture.

వనితా(జనితాత్యర్థా
నురాగాయాంచ యో
షితి)॥ ౨౩౦॥

గుప్తిః(క్షితివృద్ధాసే
ఁపి) .

ధృతి(ధారణ ధైర్య
యోః) । Holding.

బృహతీ(క్షుద్ర వా
ర్తాకీ ఛన్ద్రాభేదే మహా
త్యపి)॥ An egg-plant.
A metre; a big mantle.

వాసితా(స్త్రీకరిణ్యో
శ్చ) Female elephant.

వార్తా(వృత్తౌ జనశ్రు
తౌ) । వార్తం(ఫల్గున్య
రోగేచ(త్రి) Rumour;
chaff; health.

(వ్యవృచ) ఘృతా
న్యతే॥ ౨౩౧॥

Water; ghee; nectar;
residue of a sacrifice.

కలధౌతం(రూప్య హే
మ్నా) Silver.

ర్నిమిత్తం(హేతుల

ఇసుకకును, ఇసుక నేలకును పేరు. Sandy ground.

శ్రుతిః॥ సీ॥ ఇది, వేదే=వేదమునకును, శ్రవసి=చె
వికిని, వినుటకును, వార్తకును పేరు. Ear; listening.

వనితా॥ సీ॥ ఇది, జనిత = పుట్టింపఁబడిన, అ
త్యర్థ=మిక్కిలియు, అనురాగాయామ్=ప్రేమగల,
యోషితి = స్త్రీకిని, చకారమువలన స్త్రీమాత్ర
మునకును పేరు. A beloved woman. A woman.

గుప్తిః॥ సీ॥ ఇది, క్షితివృద్ధాసే = నేలగుంట
కును (అపి) రక్షించుటకును, చెఱసాలకును పేరు.
A hole in the ground; concealment; prison.

ధృతిః॥ సీ॥ ఇది, ధారణ=ధరించుటకును, ధై
ర్యయోః=ధైర్యమునకును పేరు. Steadiness.

బృహతీ॥ సీ॥ ఇది, క్షుద్రవార్తాకీ=ములక చెట్టున
కును[ప]వాకుడు చెట్టునకును, ఛన్ద్రాభేదే=తోమ్మి
దక్షరముల పాదముగల ఛందస్సునకును, మహతీ=
అధికమైన దానికిని, (అపి) ఉత్తరీయమునకును పేరు.

వాసితా [ప] వాశితా॥ సీ॥ ఇది, స్త్రీ=స్త్రీకిని.
కరిణ్యోశ్చ=ఆడువనుఁగునకును పేరు. Woman.

వార్తా॥ ఇది, వృత్తౌ=జీవనోపాయమునకును,
జనశ్రుతౌ = లోక వార్తకును పేరై నపుడు॥ ౧॥, ఫల్గు
ని=తుచ్చమునకు పేరై నపుడు ॥ ౨॥, అరోగే=రోగ
ము లేనివానికి పేరై నపుడు ॥ ౩॥ Livelihood.

ఘృతమ్-అమృతమ్॥ న॥ ఈ ౨ను, అప్పు = నీటి
పేల్లు. చకారమువలన ఘృతశబ్దము నేతికిని, అమృ
తశబ్దము అమృతమునకును, యజ్ఞ శేషమునకును,
అయాచితమునకును, మోక్షమునకును పేరు.

కలధౌతమ్॥ న॥ ఇది, రూప్య=వెండికిని, హే
మ్నా=బంగారమునకును పేరు. Gold.

నిమిత్తమ్॥ న॥ ఇది, హేతు=కారణమునకును,

క్షణోః) | cause.

శ్రుతం (శాస్త్రావధృతయో) Science; heard.

(య్య గ ప ర్యాప్తయోః) కృతమ్ | ౨౩౩||

అత్యాహితం (మహాభీతిః కర్తృజీవానపేక్షించ) | Great dread.

(యుక్తేత్వాదావృతే) భూతం(ప్రాణ్యతీతే సమేత్రిషు)|| ౨౩౪||

Truth; a living being; past; like.

వృత్తం (పద్యే చరిత్రే త్రిష్వతీతే దృఢనిస్తలే) | Conduct; past; firm; round.

మహా (ద్రాజ్యం చా) Realm; great.

వగీతం (జన్యే స్యాద్గర్హితే త్రిషు)|| ౨౩౫||

శ్వేతం (రూప్యేఽపి) Silver; white.

రజతం (హేమ్ని రూప్యే సి తే త్రిషు) |

లక్షణోః=చిహ్నమునకును పేరు. Token.

శ్రుతమ్ || న || ఇది, శాస్త్ర = శాస్త్రమునకును, || త్రి || అవధృతయోః=విసంబడిన దానికిని పేరు.

కృతమ్ || న || ఇది, య్యగ=కృతయ్యగమునకును, పర్యాప్తయోః = నివారణమునకును పేరు. The golden age; enough.

అత్యాహితమ్ || న || ఇది, మహాభీతిః=మహాభయమునకును, జీవానపేక్షి = ప్రాణమునపేక్షింపని, కర్తృ=సాహసకర్తమునకును పేరు. Valiant act.

భూతమ్ || ఇది, యుక్తే=యోగ్యమయిన దానికిని, త్వాదా=పంచభూతములకును, ఋతే=సత్యమునకును, ప్రాణి=ప్రాణి మూత్రమునకును, అతీతే=భూతకాలమునకును పేరైనపుడు || న ||, సమే=సమానమునందు ఉత్తరపదమైన దృశ్యవస్తువునకు పేరైనపుడు || త్రి || Right; an element.

వృత్తమ్ || ఇది, పద్యే=పద్యమునకును, చరిత్రే=చరిత్రమునకును పేరయినపుడు || న ||, అతీతే=పోయిన దానికిని, దృఢ=బలమైన దానికిని, నిస్తలే=వట్టువయ్యిన దానికిని పేరైనపుడు || త్రి || Verse.

మహత్ || న || ఇది, రాజ్యమ్=రాజ్యమునకును చకారమువలన దొడ్లవానికి పేరయినపుడు || త్రి ||

అవగీతమ్ || ఇది, జన్యే=జనాపవాదమునకును గర్హితే=నిందింపఁబడిన దానికి పేరయినపుడు || త్రి || Calunmy; blamed.

శ్వేతమ్ || ఇది, రూప్యే=వెండికి పేరైనపుడు || న ||, (అపి) తెల్లని వస్తువునకు పేరైనపుడు || త్రి ||

రజతమ్ || ఇది, హేమ్ని = బంగారమునకును, రూప్యే=వెండికిని పేరయినపుడు || న ||, సి తే=తెల్లని వస్తువునకు పేరయినపుడు || త్రి || Gold; silver; white.

(త్రిష్విత్)	ఇది మొదలు తాంతశబ్దములన్నియు॥ త్రి॥
జగ (దిజ్జేఽపి) Air.	జగత్॥ త్రి॥ ఇజ్జే=సంచరించున స్తువుపేక్ష, (అపి)
The world; Movable.	॥చ॥ బోశమునకును, పు॥ నా యుచ్చునకును పేరు.
ర క్తం (సిల్లాది రాగి	ర క్తమ్॥ త్రి॥ ఇది, సిల్లాది = సిల్ మొదలయిన
చ)॥ ౨౩౩॥	దాని చేత, రాగి=చాయ వేయఁబడిన నస్త్రానియలకు
Tinged ; fond ; red ;	ను, (చ) అచర క్తునికిని, ఎఱు నదానికిని పేరు.
saffron.	॥న॥ కుంకుమమునకును, నెత్తురునకును పేరు. Blood.
అవదాత (స్థితే పీతే	అవదాతః॥ త్రి॥ ఇది, స్థితే=తెల్లనివ స్తువునకును,
శుద్ధే)	పీతే=పచ్చనివ స్తువునకును. శుద్ధే=పరిశుద్ధమయిన
	న స్తువునకును పేరు. White; yellow; clean.
(బద్ధార్జునా) నితౌ।	నితః॥ త్రి॥ ఇది, బద్ధ=కట్టఁబడిన దానికిని, అర్జునా,
	తెల్లనివ స్తువునకును పేరు. Bound; white.
(యుక్తేతి సంస్కృతే	అభిరీతః॥ త్రి॥ ఇది, యుక్తే=యోగ్యమైనదాని
మన్వి) ణ్యభిరీతో౨	కిని, అతిసంస్కృతే = లెస్సగాఁ జేయఁబడినదాని
Excellent; patient.	కిని, మర్ద్విణి = కోపములేనివానికిని [ప]అమర్ద్విణి=
	కోపముగలవానికిని పేరు. Fit; impatient.
థ సంస్కృతమ్॥	సంస్కృతమ్॥ త్రి॥ ఇది, కృత్రిమే = చేయఁ
౨౩౪॥ (కృత్రిమే లక్ష	బడిన ఘటములకును, లక్షణోపేతే = న్యాకరణ
ణోపేతే౨ప్య)	లక్షణయు క్తమయిన శబ్దములకును, అపిశబ్దమున
	లన లెస్సగాఁ జేయఁబడిన వ స్తువునకును పేరు.
Wrought, or finished.	Adorned ; grammatically correct ; excellent.
నన్తౌ౨ (నవధావపి)।	అనన్తః॥ త్రి॥ ఇది, అనన్తౌ=అవధిలేనిదానికిని,
The sky ; earth.	(అపి) ॥పు॥ ఆదిశేషునికిని, విష్ణువునకును, ॥న॥ ఆకా
Vishnu ; Sesha.	శమునకును, ॥సే॥ భూమికిని పేరు. Infinite, endless.
(ఖ్యాతే హృష్టే)ప్రతీ	ప్రతీతః॥ త్రి॥ ఇది, ఖ్యాతే = పేరునడ్డవానికిని
తో౨ Glad.	హృష్టే=సంతోషించినవానికిని పేరు. Famous.
భిజాత స్తు (కులజే	అభిజాతః॥ త్రి॥ ఇది, కులజే = కులముగలవాని
బుధే)॥ ౨౩౫॥	కిని, బుధే = పండితునికిని పేరు. Noble; learned.
నివిక్తౌ (పూతవిజనా)	నివిక్తః॥ త్రి॥ ఇది, పూత=పవిత్రమైనదానికిని,

Desert or lonely.

మూర్ఛితే (మూఢసో
చ్ఛ్చకా) ।

(దౌఢా చామలపరుషే)
శుక్లా

Sour; vinegar; harsh.

శితీ (ధవల మేచకా)॥

౨౩౯॥

(సత్యే సాధౌ విద్య
మానే ప్రశస్తే భ్య
ర్హితేచ) సత్ ।

Existing; respected.

పురస్కృతః (పూజ
తేనాత్యభియుక్తే
గ్రతఃకృతే)॥ ౨౪౦॥

Placed in front.

నివాతా (వాశ్రయా
వాతౌ శస్త్రాభేద్యంచన
ర్క్యత్) । Safe

(as strong armour.)

(జాతోన్నతప్రవృద్ధా
స్సస్య) గుచ్ఛితా

Grown large

ఉత్థితా (స్త్యమీ॥
౨౪౧॥ వృద్ధిచూత్సో
ద్యతోత్పన్నా) Born.

నిజకా=ఏకాంతస్థలమునకును పేరు. Pure.

మూర్ఛితః॥ త్రి॥ ఇది, మూఢ=మూర్ఖపోయిన
వానికిని, సోచ్ఛ్చకా = వృద్ధిబొందిన వానికిని
పేరు. Insensible; high; tall.

శుక్లమ్॥ త్రి॥ ఇది, ఆమ్ల=ఆమ్లవిశేషమునకును,
పరుషా=నిష్ఠురమయిన దానికిని పేరు. ఆమ్లవిశేష
మచగా మంటికుండ మొదలయిన దానియందు
జేనె బెల్లముకలి ఈమూఢమనుగూర్చి ధాన్యరాశి
యందు మూఢురాత్రులు పెట్టినపులును.

శితీ॥ త్రి॥ ఇది, ధవల = తెల్లనిదానికిని, మేచ
కా=నల్లనిదానికిని పేరు. White; black.

సత్॥ త్రి॥ ఇది, సత్యే=సత్యమునకును, సాధౌ=
సాధువునకును, విద్యమ = కేకలిగియున్న దానికిని,
ప్రశస్తే=శ్రేష్ఠమయిన దానికిని, అభ్యర్హితే=పూ
జ్యమయిన దానికిని పేరు. True; right; excellent.

పురస్కృతః॥ త్రి॥ ఇది, పూజతే=పూజ్యునికిని,
అరాతి=శత్రువుచేత, అభియుక్తే=ఆక్రమింపబ
డ్డవానికిని, అగ్రతః=ముందుగా, కృతే = చేయఁ
బడినదానికిని పేరు. Revered; distressed by foes.

నివాతః॥ త్రి॥ ఇది, ఆశ్రయ = ఉండుస్థలము
నకును, అవాతౌ = గాలిపోనిచోటికిని, శస్త్ర = శ
స్త్రములచేత, అభేద్యమ్=భేదింపరాని, నర్క్య=జో
షనకుచు పేరు. An abode; free from wind.

ఉచ్ఛితః॥ త్రి॥ ఇది, జాత=పుట్టినదానికిని, ఉ
న్నత=పెద్దపై నవ స్థులనకును, ప్రవృద్ధాః=బహు
శమయినదానికిని పేరు. Produced; high, tall.

ఉత్థితః॥ త్రి॥ ఇది, స్థితిమత్=వృద్ధిబొందిన దాని
కిని, ప్రోద్యత=ఉద్యోగములవానికిని, ఉత్పన్నాః=
పుట్టినవానికిని పేరు. Increased; endeavouring.

ఆదృతౌ (సాదరాద్చితౌ)। Respected

❧ ఇతి తాన్తాః. ❧
అర్థోఽ (భిధేయ రై
వస్తు ప్రయోజన నిష్ఠః
త్తిషు Thing; purpose;
prohibition; request.

(నిసానాఽగమయో)
స్తీర్థ (మృషిజుప్తజలే గు
రౌ)। Piece of water;
sacred science; sacred
water; holy instructor.

సమర్థ (ప్రియశక్తిష్టే
సంబద్ధార్థే హితేఽపి
చ)॥ ౨౪౩॥

దశమీశ్వా (క్షీణరాగ
వృద్ధౌ)
వీధీ (పదవ్యపి)।

(ఆస్థాసీ యత్నయో)
రాస్థా Effort.
ప్రస్థోఽ (స్త్రీసాను
మాసయోః)॥ ౨౪౪॥

❧ ఇతి థాన్తాః. ❧
(అభిప్రాయ వశౌ) ఛ
ద్వా Subjection.
వద్వౌ (జిమూత వత్స

ఆదృతః" త్రి॥ ఇది, సాదర = ఆదరించువానికిని,
అదృతౌ = పూరింపఁబడినవానికిని పేరు. Respectful.

తాన్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.
అర్థః॥ పు॥ అభిధేయ = శబ్దమునకు వాచ్యమయి
నదానికిని, రై = ఫలమునకును, వస్తు = వస్తువునకు
ను, ప్రయోజన = ప్రయోజనమునకును, నిష్ఠ త్తి
షు = నివర్తించుటకును పేరు. Meaning; wealth.
స్తీర్థమ్ ॥ న॥ ఇది, నిసాన = నూతియొద్దినీళ్లతో
ట్టికిని, ఆగమయోః = శాస్త్రమునకును, ఋషిజు
ప్తజలే = ఋషులచేత సేవింపఁబడిన జలాశయము
నకును, గురౌ = గురువునకును, రేవునకును పేరు.
“నిదానాగమయోః” అనిసాథాంతరిము. Ford.

సమర్థః॥ త్రి॥ ఇది, శక్తిష్టే = మిక్కిలి శక్తిగలవా
నికిని, సంబద్ధార్థే = అన్వయయోగ్యమయిన యర్థ
ముగలవానికిని, హితే = హితమైనదానికిని పేరు.
Powerful; connected in sense; benevolent.

దశమీశ్వాః॥ పు॥ ఇది, క్షీణరాగ = నష్టవీర్యునికిని,
వృద్ధౌ = వృద్ధునికిని పేరు. Very old; impotent.
వీధీనీ॥ ఇది, పదవీ = మార్గమునకును, అపిశబ్దము
వలన పంక్తికిని పేరు. A road; a line.

ఆస్థాసీ॥ ఇది, ఆస్థాసీ = సభకును, యత్న
యోః = యత్నమునకును పేరు. Assembly; care.
ప్రస్థః॥ పు॥ ఇది, సాను = కొండనెత్తమునకును,
మాసయోః = కుంచమునకును పేరు. Side of a
hill; a measure of quantity.

థాన్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.
ఛన్దః॥ పు॥ ఇది, అభిప్రాయ = అభిప్రాయమున
కును, వశౌ = అధీనమునకును పేరు. Opinion.
అబ్దః॥ పు॥ ఇది, జిమూత = మేఘమునకును,

రా)।	A year.	నల్పిరౌ=సంవత్సరమునకును పేరు. A cloud.
అపవాదా(తునిన్దాక్షే)		అపవాదః॥ పు॥ ఇది, నిన్దా=నిందకును, ఆక్షే=ఆక్షకును పేరు. Defamation; command.
(దాయాదా)నుతిబా		దాయాదః॥ పు॥ ఇది, సుతి = కొడుకునకును,
స్థివా॥	అర॥	బంధువా=జ్ఞాతికిని పేరు. Son; kinsman.
సాదా (రశ్మ్యక్షి)తు		సాదః॥ పు॥ ఇది, రశ్మి=కరణమునకును, అక్షి=
ర్యాంశా;		కాలికిని, తుర్యాంశాః=నాలుగవభాగమునకును పేరు. A ray of light; a foot; a fourth part.
(శ్చిన్దా)గ్నిర్వాహ		తమాన. త్॥ ద్, పు॥ చస్త్ర=చంద్రునికిని, అగ్ని=
స్తమానుదః॥	Fire.	అగ్నికిని. అస్త్రా=సూర్యునికిని పేరు. Moon; sun.
నిర్వాహో (జనవాదే		నిర్వాహః॥ పు॥ ఇది, జనవాదే=సందకును, అప
ఽపి) Ill report; a		శబ్దమునలన సశ్చితమయిన వాదమునకును, వాదు
controversy decided.		ప్రకుండుటకును పేరు. Absence of contest.
శాహో (జమ్బూలశష్ప		శాహః॥ పు॥ ఇది, జమ్బూల=అడుసునకును, శష్ప
యోః)॥	అర॥	యాః=చేలక సప్తనకును పేరు. Young grass.
(సారావే నుదితే త్రా		ఆక్రస్తః॥ పు॥ ఇది, సారావే = ఆర్తధ్వనితో
త) ర్యాక్రన్దో(దారుణే		సూచిత, నుదితే=గోచరమునకును, త్రాతిరి=రక్షిం
రణే)।	A defender;	చునానికిని, దారుణ = భయంకరమయిన, రణే=
terrific war.		యుద్ధమునకును పేరు. Exclamation in pain.
(స్యా) త్ప్రసాదో(ఽ		ప్రసాదః॥ పు॥ ఇది, అనారోధే=అనుసరించుట
నురోధేపి) Clearness;		కును, (అపి) స్వర్కల్యమునకును, ప్రీతికిని, కాన్య
propitiatory offering		గుణవి శేషమునకును పేరు. Favour; perspicuity.
సూద (స్నాన్య ద్వన్య		సూదః॥ పు॥ ఇది, ద్వన్య సే = పశ్యమౌదితై సవ్యం
జ్ఞనేఽపిచ)॥	a cook.	జనములకును, (అపి) సంరక్షణవానికిని. Condiment.
(గోష్ఠాధ్యక్షేఽపి)గో		గోష్ఠి॥ పు॥ ఇది, గోష్ఠాధ్యక్షే=ఆవులనేలువాని
విన్దో		కిని, (అపి) సజ్జుప్రసకును, బృహస్పతికిని. A cow-
		herd; Krishna; Brihaspathi.
(హర్షే)ఽవ్యమూద		ఆహూదః-మదః॥ పు॥ ఈ అనా, హర్షే=సంతో
వన్తదః ।	Joy;	షమునకు పేరు. (అపి) ఆహూనశబ్దము పరిమళము

fragrancy; pride.

(ప్రాధాన్యే రాజలిజ్జేచ
వృషాశ్లేకకుదో(౭ ప్రి
యామ్)॥ ౩౪౮.

(స్త్రీ)సంపి(జ్ఞానసంభా
షాక్రియాకారా ౭ జ
నామసు)

Watchword; discourse

(ధర్మేరహ)స్య పనిష

(తస్య దృతౌ వత్సరే)
శరత్ ॥ Sultry season.

పదం(వ్యవసితీత్రాణ
స్థాన లక్ష్యజ్ఞే వస్తుషు)
Defence; place; mark;
token; foot; thing.

గోష్పదం (సేవి తేమా
నే)As much as a cow's
footstep will hold.

(ప్రతిష్ఠాకృత్య) మా
స్పదమ్॥ Business.

(త్రి ప్లిష్ట మధుకౌ)
స్వాదూ Sweet.

మృదూ (చాతీక్షణో
మతౌ) Gentle

(మూఢాల్పాపటు ని

నకును, మదశబ్దము గర్వమునకును పేరు.

కకుడః॥ ప్న॥ (ప)కి కుత్ ॥ ద్, సీ॥ ఇది, ప్రాధాన్యే =
ప్రధానమయిన దానికిని, రాజలిజ్జేచ = రాజచిహ్నమునకును,
వృషాశ్లేక = ఎద్దు మూఁపురమునకును
పేరు. Chief; royal insignia; hump of a bull.

సంపిత్ ॥ ద్, సీ॥ ఇది, జ్ఞాన = జ్ఞానమునకును,
సంభాషా = సంకేతిమునకును (ప) సంభాషణము
నకును, క్రియాకార = నిశ్చయమునకును, ఆజ = యు
ద్ధమునకును, నామసు = నామధేయమునకును పేరు.

Knowledge; agreement; war; name.

ఉపనిషత్ ॥ ద్, సీ॥ ఇది, ధర్మే = ధర్మమునకును,
రహసి = రహస్యమునకును పేరు. Religious and
moral merit; privacy; sacred lore.

శరత్ ॥ ద్, సీ॥ ఇది, ఋతౌ = శరదృతువునకును,
వత్సరే = సంవత్సరమునకును పేరు. A year.

పదమ్ ॥ స॥ ఇది, వ్యవసితీ = ఉద్యోగమునకును,
త్రాణ = రక్షించుటకును, స్థాన = స్థానమునకును,
లక్ష్య = అడియాలమునకును, లక్ష్య = అడుగునకును,
వస్తుషు = వస్తువునకును పేరు. Industry; word.

గోష్పదమ్ ॥ స॥ ఇది, సేవితే = ఆవులుతిరుగు ప్రదే
శమునకును, మానే = ఆవులగొరిజదిగఁబడినగుంట
కును పేరు. Spot frequented by kine.

ఆస్పదమ్ ॥ స॥ ఇది, ప్రతిష్ఠా = స్థానమునకును, కృ
త్యమ్ = చేయఁదగిన దానికిని పేరు. Dignity; place.

స్వాదు ॥ త్రి॥ ఇది, ఇష్ట = ఇష్టమయిన దానికిని, మ
ధుకౌ = మధురమయిన దానికిని పేరు. Desired.

మృదుః ॥ త్రి॥ ఇది, ఆతీక్షణ = క్రూరముకానిదాని
కిని, కోమతౌ = మెత్తనిదానికిని పేరు. Soft; blunt.

మృగః ॥ త్రి॥ ఇది, మూఢ = మూఢునికిని, అల్ప = అ

ర్భాగ్య) మద్దాస్య
Little; unlucky.

(క్వాతు) శారదా ||
ప్రత్య గ్రాప్రతిభా

(విద్య తుప్రగత్భా)
విశారదా Learned.

✽ఇతి దాంతాః✽

(వ్యామో వటశ్చ) న్య
గ్రోభా a fathom.

ఉ త్సేధః (కాయః
న్నతిః) || ౨౫౨ ||

(పర్యాహారశ్చ మా
ర్గశ్చ) వినధౌ వీనధౌ చ
తౌ | Storing of corn;
a yoke for burdens.

పరిధి (ర్యజ్ఞయతకోః
శాఖాయా ముపసూ
ర్యకే) || Branch of a
tree at a sacrifice.

(బద్ధకంవ్యసనం చేతిశ్చ
పీడాధిష్ఠాన) మాధ
యః | Calamity;
anxiety; residence.

(స్యస్సమర్థన సీవాక
నియమాశ్చ) సమాధ
యః || Reconciling of
differences ; silence;
collecting grain in

అన్యమైనదానికని, అపటా=సమర్థుడగుకానివానికని,
నిర్భాగ్యః=నిర్భాగ్యునికనిపేరు. Foolish, dull.

శారదః || త్రి || ఇది, ప్రత్యగ్ర = నూతనమయిన
దానికని, అప్రతిభా=సమర్థుడగుకానివానికనిపేరు.
New; diffident.

విశారదః || త్రి || ఇది, విద్యత్ = విద్యాంసునికని,
నుప్రగత్భా = ప్రాశునికనిపేరు. Confident.

దాంతానానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

న్యగ్రోభః || పు || ఇది, వ్యామో = బ'రకును, వట
శ్చ = చుట్టి చెట్టునకును పేరు. Banian tree.

ఉత్సేధః || పు || ఇది, కాయః = శరీరమునకును, ఉ
న్నతిః = పాదప్రసకును పేరు. Body; height.

వినధః-వినధః || పు || ఈ ౨ను, పర్యాహారశ్చ =
సర్తకుడు దేశాంతరమునుండి తెచ్చివిక్రయస్థాన
మందునిచిన నస్తులకును (స) కావడికిని, మార్గ
శ్చ = మార్గమునకును పేరు. A high way.

పరిధిః || పు || ఇది, యజ్ఞయతకోః = యజ్ఞార్హమైన
మేడచెట్టు మొదలైనదానియొక్క, శాఖాయామ్ =
కొమ్మకును, ఉపసూర్యకే = సరివేషమునకును పేరు.
A misty halo round the sun.

ఆధిః || పు || ఇది, బద్ధకమ్ = తీత్రాదులు కుదువ
పెట్టుటకును, న్యసనమ్ = బాదము మొదలయినవ్య
సనమునకును, చేతిశ్చపీడా = మనోరూఢిమునకును,
అధిష్ఠానమ్ = ఆశ్రయించుటకును పేరు. A pledge.

సమాధిః || పు || ఇది, సమర్థన = శంకాపరిహారము
మునకును, సీవాక = మార్గమునకును [ప]
అగ్గనైసధాన్యములయందు జనుల యోగిదరమున
కును, నియమః = నశోపవాసములకును [ప] అంగీ
కారమునకును, చకారమునలన చిత్తైకాగ్రము

scarcity.

(దోషోత్పాదే) ను
బద్ధస్యాన్య (త్వ) కృత్యా
దివినశ్వరే । ముఖ్యాను
యాయని శిశౌ ప్రకృ
త స్యానువర్తనే ॥ An
indicatory letter not
sounded ; a child fol-
lowing an example.

—౨౫౫॥

విధు (ర్విష్ణౌ చంద్ర
మసి)

(పరిచ్ఛేదేబితే) ౭వ
ధిః ।

విధి (ర్విధానే దై నే ౭
పి) Performing ; fate ;
Brahma ; command.

ప్రణిధి (ప్రార్థనే చ
రే) ॥ —౨౫౬॥

బుధవృద్ధా (పణ్ణి తే ౭
పి)

స్కన్ధః/స్వముదయే ౭పి
చ) । Shoulder; the
trunk of a tree; a troop;
the five forms of mun-
dane consciousness.

(దేశే నదవిశేషే ౭
బ్ధా) సిద్ధర్నా సరితి స్త్రి

కును పేరు. Vow or promise ; deep meditation.

అనుబంధః ॥ పు ॥ ఇది, దోషోత్పాదే = దోషోత్పా
దమునకునా, ప్రకృత్యా దివినశ్వరే = ప్రకృతీ ప్రత్య
యాదులయందున శించిపోవునకు రమునకును, ము
ఖ్యానుయాయని = ముఖ్యులయిన తండ్రి మొదలై
ననారిని అనుసరించిపోవు, శిశౌ = శిశువునకును, ప్ర
కృతస్య అనువర్తనే = ప్రకృతమయినదియెడతె
గకయనువర్తించుటకును పేరు. ముఖ్యులయినవా
రికిని, ననుసరించినవారికిని, శిశువునకును పేరని

కొండము. Offence ; continued devotion.

విధుః ॥ పు ॥ ఇది, విష్ణౌ = విష్ణువునకును, చంద్రమసి =
చంద్రునికిని పేరు. Vishnu ; moon.

అవధిః ॥ పు ॥ ఇది, పరిచ్ఛేదే = మర్యాదకును, బి
తే = బిలమునకును పేరు. Limit ; a hole.

విధిః ॥ పు ॥ ఇది, విధానే = చేయుటకును, దైవే =
దైవమునకును, (అపి) బ్రహ్మదేవునికిని, ప్రకారము
నకును, విధాయక వాక్యమునకును పేరు. Form.

ప్రణిధి ॥ పు ॥ ఇది, ప్రార్థనే = ప్రార్థనకును, చరే = నే
గులవానికిని పేరు. Request ; a spy ; situation.

బుధః ॥ పు ॥ - నృద్ధః ॥ త్రి ॥ ఈ అను పణ్ణి తే = పి ద్వాం
సునికి పేళ్లు. Learned. (అపి) పరశురామ బుధునికిని,
(Planet mercury), ముసలివానికిని (old) పేళ్లు.

స్కన్ధః ॥ పు ॥ ఇది, స్వముదయే = అధ్యాయాది స
మూహమునకును, (అపి) మూఁపునకును, చెట్టు
మొదటికిని, స్వస్వమునకును, శౌద్ధశాస్త్రా క్షమై స
రూపవేదనా విజ్ఞానసంజ్ఞా సంస్కారము లనుపంచ
స్కంధములకును పేరు. Multitude ; chapter.

సిద్ధః ॥ పు ॥ దేశే = దేశవిశేషమునకును, నదవిశే
షే = నదవిశేషమునకును, అబ్ధా = సముద్రమునకును ;

యామ్)॥ ౨౫౭	॥సీ॥సరితి=సామాన్యముగా నదికినిపేరు. Name of
The sea; a river	a country; name of a river.
విధా(విధౌప్రకారేచ)	విధా॥సీ॥ [స] పు॥ ఇది, విధౌ=చేయుటకును,
Manner; fodder.; hire.	ప్రకారే=ప్రకారమునకును, (చ) గజాన్నమున
సాధూ (రమ్యైకపిత	సాధూ॥సీ॥ ఇది, రమ్యై=ఒప్పిడమయిన న్నపు
త్రిషు)। Handsome	నకును, (అపి) సజ్జచునికినిపేరు Right; virtuous.
వధూ (ర్థాయాన్న	వధూ॥సీ॥ ఇది, జాయా = సెండ్లామునకును,
షాస్త్రీ చ)	స్నుషా = కోడలికిని, స్త్రీ = స్త్రీమాత్రమునకును,
	Wife; daughter-in-law; woman.
సుధా(లేపోమృతం	సుధా॥సీ॥ ఇది, లేప=సున్నముపూయుటకును,
స్నుహీ)॥ ౨౫౮	అమృతమ్ = అమృతమునకును, స్నుహీ=జెముడు
Plaster; nectar.	నెట్టునకునుపేరు. Euphorbia Tirucalli.
సద్ధా(ప్రతిజ్ఞామర్యా	సద్ధా॥సీ॥ ఇది, ప్రతిజ్ఞా = ప్రతిజ్ఞకును,మర్యా
దా)	దా=మేరకునుపేరు.Promise; limit.
శ్రద్ధా(సంప్రత్యయః	శ్రద్ధా॥సీ॥ఇది,సంప్రత్యయః = భక్త్యతిశయ
స్పృహ)। Fondness.	మునకును, స్పృహ=ఇచ్ఛకునుపేరు. Belief.
మధు (మద్యే పుష్ప	మధు॥సీ॥ఇది,మద్యే=మద్యమునకును, పుష్ప
రసే ట్టాద్రేప్య)	రసే=పూరితమైనకును, ట్టాద్రే=శేనకును, (అపి) పై
A month; a demon;	త్రమౌసమునకును, మధుననురాక్షసునికిని,పు॥
bassia latifolia; honey.	ఇప్ప చెట్టునకు. Ardent spirit; nectar of flowers.
ద్ధం(తమస్యపి)॥౨౫౯॥	అస్థనా॥ఇది, తమసి=చీకటికిపేరై నపుడు॥న॥,
Darkness.	(అపి) గ్రుడ్డివానికిపేరై నపుడు॥త్రి॥ Blind.
(అథ త్రిషు)	ముందుఁజెప్పఁగల ధాంతశబ్దములు॥త్రి॥
సమున్నద్ధా (పణ్ణితం	సమున్నద్ధః॥త్రి॥ ఇది, పణ్ణితంమన్య = పండి
మన్యగర్వితౌ)। Conceit-	తుఁడుగాక మేతాను పండితుఁ డనుకొనువానికిని,
ed of learning.	గర్వితౌ=గర్వముగలవానికినిపేరు. Proud.
బ్రహ్మబద్ధ (రథిక్షేపే	బ్రహ్మబద్ధః॥త్రి॥ ఇది, అధిక్షేపే=బ్రహ్మణకర్మ
నిర్దేశే ౨)	హినుఁడైన బ్రహ్మణునికిని, నిర్దేశే=దేవముచేత

A nominal Brahmana.

(ధావలమ్బితః॥ ౨౬౦॥
అవిదూరో) ప్యవప్తబ్ధః

Near; bound.

ప్రసిద్ధౌ (ఖ్యాతభూ
షితౌ) । Celebrated.

❖ ఇతిధాన్తః. ❖

(సూర్యవహ్ని) చిత్ర
భానూభానూ(రశ్మిదివాకరౌ)
॥ ౨౬౧॥భూతాత్మానా(ధాతృ
దేహశా)(మూర్ఖనీచౌ) పృథగ్జ
నౌ । One of low tribe.గ్రావాణౌ (శైలపా
మాణౌ)పత్రిణౌ (శరపక్షిణౌ)॥
॥ ౨౬౨॥

(తరుశైలా) శిఖరిణౌ

శిఖినౌ(వహ్నిబర్హిణౌ)

ప్రతియత్నా (ప్రభౌ
లిప్సోపగ్రహా)వధ సాదినౌ॥ (ద్వౌ
సారథిహయారోహశా)

వాజినోఽ (శ్వేషుప

పేర్హనంబడినవానికిని. An unworthy Brahmana.

అవప్తబ్ధః॥ త్రి॥ ఇది, అవలంబింపఁ
బడినవానికిని, అవిదూరః = దగ్గఱనున్నదానికిని,
(అపి) కట్టఁబడినదానికిని పేరు. Relied on.ప్రసిద్ధః॥ త్రి॥ ఇది, ఖ్యాత = ఖ్యాతిగలవానికిని;
భూషితౌ=అలంకరింపఁబడినదానికిని. Adorned.

ధాన్త నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

చిత్ర భానుః॥ పు॥ ఇది, సూర్య=సూర్యునికిని, వ
హ్ని=అగ్నికిని పేరు. Fire; the sun.భానుః॥ పు॥ ఇది, రశ్మి=కిరణమునకును, దివాక
రౌ=సూర్యునికిని పేరు. Ray of light; the sun.భూతాత్మాన్, పు॥ ఇది, ధాతృ=బ్రహ్మకును,
దేహశా=దేహమునకును పేరు. Brahma; body.పృథగ్జనః॥ పు॥ ఇది, మూర్ఖ = మూర్ఖునికిని, నీ
చౌ=హీనజాతివానికిని పేరు. An ignorant man.గ్రావాన్, పు॥ ఇది, శైల=పర్వతమునకును,
పామాణౌ=రాతికిని పేరు. Mountain; stone.పత్రిన్॥ ఇది, శర = బాణమునకును, పక్షి
ణౌ=పక్షికిని పేరు. An arrow; a bird.శిఖరీన్, పు॥ ఇది, తరు=వృక్షమునకును, శై
లా=పర్వతమునకును పేరు. Tree; mountain.శిఖిన్, పు॥ ఇది, వహ్ని = అగ్నికిని, బర్హిణౌ=
నెమిలికిని పేరు. Fire; a peacock.ప్రతియత్నః॥ పు॥ ఇది, లిప్సా=అభిలాషకును,
ఉపగ్రహశా=చెఱపట్టుటకును, ప్రతికారమునకు
ను పేరు. Desire; making prisoner; retaliation.సాదీన్, పు॥ సారథి=సారథికిని, హయారోహశా=
గుఱ్ఱపురొత్తునకును పేరు. Charioteer; horseman.

వాజీన్, పు॥ ఇది, అశ్వ=గుఱ్ఱమునకును, ఇషు=

క్షీణః) | Arrow; bird.

(కుపేఽ) పృథ్విజనో(జ
స్థభూమృత్యుమప్య)

Native country.

ధ హోయనాః|| ౨౬౪||

(వస్తార్చి స్వీహి భేదా
స్సుప్త) Red rice.

(శ్వన్నాగ్న్యైర్వా-) వి
రోచనాః | Fire.

(కే శేఽపి సృజనో

Distress.

విశ్వకర్తా(గ్రుసురశి
ల్పినోః)|| The sun.

ఆత్మా (యత్తో ధృతి
బుద్ధి స్వభావౌ బ్ర
హ్మ వర్త చ) |

Natural disposition.

(శక్ర ఘాతుక మత్తే
భ వన్మకాబ్దా) ఘనాఘ
నాః|| ౨౬౬||

అభిమానోఽ (ధాది
దర్పేఽజ్ఞానే ప్రణయ
హింసయోః) |

Request; killing.

ఘనో (మేఘే మూ
ర్తిగుణే త్రిషు మూర్తే

బాణమునకును, పక్షిణః=పక్షికినిపేరు. Horse.

అభిజనః||పు||ఇది, కులే = కులమునకును, జన్మ
భూమ్యాం=జన్మభూమికిని, (అపి) కీర్తికిని, కులా
గతమందున భవ్యజాతములకును పేరు. Family; noble
birth or descent; fame; retinue.

హోయనాః||పు|| ఇది, వర్షః=వర్షసత్సరమునకును;
అర్చిః = కిరణమునకును, వ్రీహిభేదాః = ధాన్యవి
శేషమునకును పేరు. A year; a ray of light.

విరోచనః||పు||ఇది, చన్ద్రః=చంద్రునికిని, అగ్నిః=
అగ్నికిని, అర్కః=సూర్యునికిని పేరు. Moon; sun.
సృజనః||త్రి|| కే శే = వెండుకలకును, (అపి)||స||పాప
మునకును, "పు||క్షే శమునకును. Hair; sin.

విశ్వకర్తా|| సే, పు||అగ్క = సూర్యునికిని, సురశి
ల్పినోః = దేవశిల్పికిని. Architect of the gods.
ఆత్మా||న, పు|| యత్నః=యత్నమునకును, ధృతిః=
ధైర్యమునకును, బుద్ధిః=బుద్ధికిని, స్వభావః=స్వభా
వమునకును, బ్రహ్మ=పరిమాత్మకును, వర్త=దేహ
మునకును, (చ)తీవ్రునికిని. Care; firmness; intellect;
body; the supreme Brahma; sentient soul.

ఘనాఘనః||శక్ర=దేవేంద్రునికిని, ఘాతుక=చం
పుస్వభావముగల, మత్తేభ=మదపు లేసుగునకు
ను, వన్మకాబ్దాః = వర్షించు సేఘమునకును పేరు.
Indra; a vicious elephant; a rainy cloud.

అభిమానః||పు||అర్థాది=సనాదుల చేతవచ్చిన,
దర్పే=గర్వమునకును, అజ్ఞానే=అజ్ఞానమునకును,
ప్రణయ=ప్రార్థనకును, హింసయోః = హింసకును
Pride of wealth &c.; ignorance; affection.

ఘనః||పు||ఇది, మేఘే=మేఘమునకును, మూర్తి
గుణే=కాతన్యమునకును పేరు, మూర్తే=కతినమైన

నిరస్తరే॥ ౨౬౭॥

A cloud ; solidity ; solid ; anvil ; cymbal.

ఇన(సూర్యే ప్రభౌ)

రాజా (మృగాజ్ఞేక్షు
త్రియేనృపే) । Moon ;
a soldier by tribe.వాణిన్యౌ (నర్తకీ దూ
త్యౌ) A woman in-
toxicated.(సవన్త్యా మపి) వా
హినీ॥ ౨౬౮హృదిన్యౌ (వజ్రతటి
తౌ) Lightning.(వన్దాయామపి) కామినీ
A loving woman.(త్వగ్దేహయోరపి) తను
The skin; body; thin;
small.సూనాఽ(ధోజహ్వి
కాఽపిచ)॥ The uvula.క్రతు విస్తారయోఽ
స్త్రీ) వితానం (త్రిషుతు
చ్ఛకేమద్దే)౭ Dull.ధ కేతనం (కృత్యే కే
తా వృపనిమన్త్రణే) ॥

౨౭౦॥

an invitation.

వస్తువునకును, నిరస్తరే=డట్టమైన వస్తువునకును
పేరై నపుడు॥ త్రి॥ ఇది లోహ ముద్గర మున్తా కాం
స్య తాశాచులకును పేరు. Uniformly extended.ఇనః॥ పు॥ ఇది, సూర్యే=సూర్యునికీని, ప్రభౌ=
ప్రభువునకును పేరు. The sun ; a king.రాజాన్, పు॥ ఇది, మృగాజ్ఞే=చంద్రునికీని,
క్షుత్రియే=క్షత్రియజాతివానికీని, సృపే=భూమి
నేలువానికీని ప్రభువునకును పేరు. A king.వాణినీ॥ సీ॥ ఇది, నర్తకీ=నాట్యమాడు స్త్రీకిని,
దూత్యౌ=దూతీకా స్త్రీకిని పేరు. ఇచట “మత్తావిద
ధ్వేవాణిన్యౌ” అని పాఠముగలదు. A dancing girl.వాహినీ॥ సీ॥ ఇది, సవన్త్యామ్=నదికీని, (అపి)
సేనావిశేషమునకును పేరు. River; an army.హృదినీ॥ సీ॥ ఇది, వజ్ర=వజ్రాయుధమునకును,
తటితౌ=మెఱుపునకును పేరు. The thunderbolt.కామినీ॥ సీ॥ ఇది, వన్దాయామ్=బడనికకును, (అ
పి) విలాసినియైన స్త్రీకిని పేరు. A climbing plant.తనుః॥ సీ॥ ఇది, త్వక్=తోలునకును, దేహ
యోః=దేహమునకును పేరు, (అపి) అల్పమైన దాని
కిని, సన్నమైన దానికీని పేరై నపుడు॥ త్రి॥సూనా॥ సీ॥ ఇది, అధోజహ్వి కాఽపిచ=కొండనాలు
కకును, (అపి) అధిష్ఠానమునకును. place of execution.వితానం॥ క్రతు=యజ్ఞమునకును, విస్తారయోః=వి
స్తారమునకును, త్రి॥ తుచ్ఛకే=ఁ త్తయైన దానికీని,
మద్దే=మండునీకీని. A sacrifice; expansion; empty.ధ కేతనమ్॥ ఇది, కృత్యే=చేయఁదగిన దానికీని,
కేతౌ=ఁ తెక్కెమునకును, ఉపనిమన్త్రణే = ప్రాప్తాణల నిమం త్రణము చేయుటకును పేరు. An indis-
pensable act; a standard or symbol.

(వేద స్తత్త్వం తపో) బ్రహ్మ బ్రహ్మ (విప్రసి ప్రజాపతిః) । Devotion; Brahmin; the creator. ఉత్సాహనే చ హింసా యాంసూచ నేచాపి) గన్ధసమ్॥ ౨౭౧॥

Manifestation.

ఆతచ్ఛనం (ప్రతీవాప జవ నాప్యాయ నార్థకమ్) । Causing to curdle; calcining; speed; gratifying.

వ్యఙ్గానం (లాఙ్ఘనేశ్శ్రునిష్ఠానావయ వేష్వపి)॥ ౨౭౨॥

Private part of male or female.

(స్యా)త్కలీనం (లోక వాదే యుద్ధేపశ్వహి పక్షిణామ్) । Rumour; p.

స్యాదుద్యానం (నిస్సరణే వనభేదేప్రయోజనే)॥ a garden; purpose.

(అవకాశేస్థితౌ)స్థానం

(క్రీడాదావపి) దేవనమ్ । Emulation; splendour; praise; business; mo-

బ్రహ్మ॥న్॥ ఇది, వేదః=వేదమునకును, తత్త్వమ్=పరమాత్మ కును, తపః=తపస్సునకును పేరైనపుడు॥ న॥, విప్రః=బ్రాహ్మణునికిని, ప్రజాపతిః=బ్రహ్మ దేవునికి పేరైనపుడు॥ పు॥ Holy writ; The supreme being.

గన్ధసమ్॥న్॥ ఇది, ఉత్సాహనే=ఉత్సాహమునకును, హింసాయామ్ = హింసించుటకును, సూచనేచ=ఎఱిగించుటకును పేరు. (అపి) ప్రకాశమునకును పేరు. Perseverance; destruction; hint.

ఆతచ్ఛనమ్॥న్॥ ఇది, ప్రతీవాప=ప్రతిఘాతమునకును, జవన=వేగమునకును, ఆప్యాయనార్థకమ్=తృప్తిచేయుటకును. ప్రతీవాపమనఁగరఁగిన బంగారు మొదలైన దానిని ద్రవ్యాంతరముతోఁగూర్చి పొడిచేయుట, పాలుతోఁడు పెట్టుట యనికొందలు.

వ్యఙ్గానమ్॥న్॥ ఇది, లాఙ్ఘనే=గుఱుతునకును, శ్శ్రునిష్ఠానావయవేష్వు=గడ్డము మీసాలకును, తిన్తునమునకును, స్త్రీపురుషుల గుహ్యవయములకును, (అపి) కకారాది వర్ణములకును పేరు. A mark; beard; condiment; a consonant.

కలీనమ్॥న్॥ ఇది, లోకవాదే=లోకాపవాదమునకును, పశ్వహి పక్షిణామ్=పశుసర్పపక్షులయొక్క, యుద్ధే=యుద్ధమునకును పేరు. Combat of animals.

ఉద్యానమ్॥న్॥ ఇది, నిస్సరణే=గృహదుల నుండి వెడలుటకును, వనభేదే=శృంగారపుతోటకును, ప్రయోజనే=ప్రయోజనమునకును. Going forth;

స్థానమ్॥న్॥ ఇది, అవకాశే=తావునకును, స్థితౌ=ఉనికికిని పేరు. Place; stay; leisure.

దేవనమ్॥న్॥ ఇది, క్రీడాదా=క్రీడకును, ఆది శబ్దమువలన విజిగీషా వ్యవహార ద్యుతిస్తుతి మోద మద స్వప్న కాంతి గతులకును, (అపి) విలాపము

tion; grief; gambling.

ఉత్థానం (పౌరుషేత
స్త్రే సన్నివిష్టోద్ధమేఽ
పిచ) || ౨౭౪ ||

Joy; evacuating (by
stool &c.,)

వ్యుత్థానం (ప్రతిరోధే
చవిరోధాచరణేఽపిచ
Turning away; inde-
pendent action.

(మారణే మృతసం
స్కారేగతౌద్రవ్యేఽర్థ
దాపనే || ౨౭౫ || నిర్వ
ర్తనోప కరణాను వ్ర
జ్యాసు చ సాధనమ్ |

Killing; obsequies;
motion; substance;
wealth; means; follow-
ing; the penis; an army;

నిర్యాతనం (వైరశు
ద్ధా దానే న్యాసార్పణే
ఽపిచ) || ౨౭౬ ||
Delivery of a deposit;

వ్యసనం (విపదిభ్రంశే
దోషే కామజకోపజే |

Vice; calamity; fall.

పక్షా (క్షిలోమ్మికిళ్ల
ల్కే తన్వాద్యంశేఽ
ప్యణీయసి) || Filament

నకును, జూదమునకును పేరు. Sport or play.

ఉత్థానమ్ || న || ఇది, పౌరుషే = పురుష ప్రయత్న
మునకును, తస్త్రే = సైన్యమునకును, సన్నివిష్టోద్ధ
మే = కూర్చున్న వాఁడు లేచుటకును, (అపి) మలోత్స
ర్గమునకును, హర్షమునకును పేరు. Manly exertion;
an army; getting up.

వ్యుత్థానమ్ || స || ప్రతిరోధేచ = అడ్డపెట్టుట
కును, విరోధాచరణే = ప్రతికూలము చేయుటకును,
(అపి) స్వాతంత్ర్యకృత్యమునకును, సమాధిమా
నుటకును పేరు. Abstract meditation; opposition.

సాధనమ్ || న || ఇది, మారణే = చంపుటకును, మృ
తసంస్కారే = మృతుని సంస్కరించుటకును [ప్ర]వ
సనాభిమొదలయిన దానివిషముపోఁగొట్టుటకును,
గతౌ = గమనమునకును, ద్రవ్యే = వస్తువునకును,
అర్థదాపనే = అప్పుపుచ్చుకొన్న యర్థము నిప్పించు
టకును, నిర్వర్తన = సాధించుటకును, ఉపకరణ = ఉ
పాయమునకును, అనువ్రజ్యాసు = వెంటఁబోవుట
కు, (చ) సైన్యమునకు, మేధ్రమునకును. Enforce-
ment of the payment of debt; accomplishing.

నిర్యాతనమ్ || న || ఇది, వైరశుద్ధా = పగసాధిం
చుటకును, దానే = దానమునకును, న్యాసార్పణే =
దాఁచఁబెట్టినది తిరుగనిచ్చుటకును, (అపి) అప్పతీ
ర్చుటకును. Payment of a debt; revenge; gift.

వ్యసనమ్ || న || ఇది, విపది = ఆపదకును, భ్రంశే = పడు
టకును, కామజకోపజేనోషే = కామక్రోధములవల
నఁబుట్టిన స్త్రీద్యూతాదిసప్తవ్యసనమాలకును పేరు.

పక్షాన్ || న || ఇది, అక్షిలోమ్మి = తెప్ప వెండ్రుకల
కును, కిళ్లల్కే = ఆకరుపువ్వలకును, తన్వాద్యంశే =
సూక్ష్మమైననూలు మొదలైన దానితునుకలకును,

of a flower; a wing.

(తిథిభేదే తుణే) సర్వ
Festival; a knot or
joint; a chapter.

న ర్త (నేత్ర చ్చదే ౭
ధ్వని)।

(అకార్యగుహ్య)కా
పీనే

An unlit act.

మైథునం (సంభృతౌ ర
తౌ)॥ ౨౨౫॥

ప్రధానం (పరమాత్మా
ధీః)

Minister; chief.

ప్రజ్ఞానం (బుద్ధి చిహ్న
యోః)।

ప్రసూనం (పుష్పఫల
యో) A fruit.

ర్షి ధనం (కులనాశ
యోః)॥ ౨౨౬॥

క్రస్తనే (రోదనా ౭
హ్వనే)

నష్ట (దేహ ప్రమాణ
యోః)।

(గృహ దేహత్వి ట్ప్ర
భావా) ధామన్య

Dignity or majesty.

(ధచతుష్పథే॥ ౨౨౭॥

(అప)పక్షులతిలప్పుడునకు. a short thread; eyelash.

పర్వ॥ న్, న॥ ఇది, తిథిభేదే=పున్నమమొనలైన
పర్వతిధులకును, తుణే=ఉత్పానమునకును. ఇదిగాక
పున్నమ సాక్ష్యమునంభికిని, కణపునకును, ప్రస్తా
నమునకును. The full and change of the moon.

నర్త॥ న్, న॥ ఇది, నేత్ర చ్చదే = తెప్పకును, అ
ధ్వని=తెప్పపునకును పేరు. Iryelid; a road.

కౌపీనమ్॥ న॥ ఇది, అకార్య=చేయరానిపని
కిని, గుహ్య=గుహ్యమునకును [ప] గోచికినిపేరు.
Privy part; or covering of it.

మైథునమ్॥ న॥ ఇది, సంభృతౌ=సంబంధమునకును,
రతౌ=సంరతమునకును పేరు. Union; copulation.

ప్రధానమ్॥ న॥ ఇది, పరమాత్మా = పరమాత్మ
కును, ధీః=బుద్ధికిని, ప్రకృతికిని, ప్రధానికిని, ముఖ్యు
నికిని పేరు. The supreme soul; nature; intellect.

ప్రజ్ఞానమ్॥ న॥ ఇది, బుద్ధి = బుద్ధికిని, చిహ్న
యోః=గుఱుపునకును పేరు. Knowledge; token.

ప్రసూనమ్॥ న॥ ఇది, పుష్ప=పుష్పమునకును,
ఫలయోః=ఫలమునకును పేరు. A blossom.

నిధనమ్॥ న॥ ఇది, కుల=కులమునకును, నాశ
యోః=నాశమునకును పేరు. A family; death.

క్రస్తనమ్॥ న॥ ఇది, రోదన = ఏడ్పునకును, ఆ
హ్వనే=పిలుచుటకును పేరు. Weeping; a calling.

నష్ట॥ న్, న॥ ఇది, దేహ=దేహమునకును, ప్రమా
ణయోః=పొలపుకును పేరు. Body; measure.

ధామ॥ న్, న॥ ఇది, గృహ=గృహమునకును, దే
హ=దేహమునకును, త్విట్=కాంతికిని, ప్రభావాః=
ప్రభావమునకును పేరు. A house; body; light.

సంస్థానమ్॥ న॥ ఇది, చతుష్పథే=నాలుగుతెరు

సన్నివేశేచ) సంస్థానం
Meeting of four roads;
form; death; an open
place near a town.

లక్ష్మ (చిహ్నప్రధాన
యోః)। Chief.

ఆచ్ఛాదనే సంపిధాన
మపవారణ మిత్యభే॥

అం॥

ఆరాధనం (సాధనేస్యా
దవాప్తాతోషణేఽపిచ,
Gratifying.

అధిష్ఠానం (చక్రపుర
ప్రభా వాధ్యాసనే ష్వ
పి)॥ అం. ౨॥ Approach

రిత్నిం (స్వజాతిశ్రే
ష్ఠేఽపి)

A gem.

వనే (సలిలకాననే)।

తలినం (విరహేస్తోకే)
Thin, separate; clear.

(వాచ్యలిక్ష్ణాస్తథోత్త
రే)॥ అం॥ ౩॥

సమానా (సన్నతమైకే
న్యూ)।

పిశునా (ఖలసూచకౌ)।

పులుగూడినదిక్కునకును, సన్నివేశే=సన్నివేశము
నకును, (చ) ఆకృతీకీని, మరణమునకును. సన్నివేశ
మనఁగా అవియమ రిచనాపిశేషమనికొందఱు, ఊ
చునుట్టునుండు బయలనికొందఱు. Configuration.

లక్ష్మ"న్, న॥ ఇది, చిహ్న = గుఱుతునకును,
ప్రధానయోః=ప్రధానమునకును పేరు. Token.

ఆచ్ఛాదనమ్! న॥ ఇది, సంపిధానమ్ = వస్త్ర
మనకును, అపవారణచే = కప్పటకును పేరు.

Covering; clothing; concealment.

ఆరాధనమ్! ఇది, సాధనే = సిద్ధింపుటకును,
అవాప్తా=పా) ప్తికిని, తోషణే = సంతోషింపుట
కును పేరు. Accomplishment; attainment.

అధిష్ఠానమ్! న॥ ఇది, చక్ర=బండ్రికంటికిని, పుర=ప
ట్టణమునకును, ప్రభాస=ప్రభాసమునకును, అధ్యా
సనేష్వపి=ఆశ్రయమునకును. Wheel; a town; dignity.

రిత్నిమ్! న॥ ఇది, స్వజాతిశ్రేష్ఠే=స్వజాతిలో
శ్రేష్ఠమయినదానికిని, (అపి) ఎఱ్రముమొదలైన
మణులకును పేరు. Excellent of its kind.

వనమ్! న॥ ఇది, సలిల=ఉదకమునకును, కాననే=
అడవికిని పేరు. Water; forest.

తలినమ్! న॥ ఇది, విరహే=పలుచనిదానికిని, [ప]
నిర్మలమైనదానికిని, స్తోకే=ఇంచుకొంతకును. Small.

ఉత్తరే=మూలముజెప్పఁగల నాంతశబ్దములు,
తథా=అతనినశబ్దమునలె, వాచ్యలిక్ష్ణాః=విశేష్య
లింగముగలవి.

సమానః॥ త్రి॥ ఇది, సత్=సజ్జనునికిని, సమ=
సద్భవమయినదానికిని, ఏకే=ఒక్కపై న వస్తువు
నకును పేరు. Virtuous; similar; same.

పిశునః॥ త్రి॥ ఇది, ఖల=దుర్బలునికిని, సూచకౌ=

హీనన్యూనా (హూనగ
న్యూన) Deficient.
(వేగిశూకా)తరస్వినాః
అర॥

అభిపన్నో (అపరా
ద్ధో)అరిగ్రస్త వ్యాపద్ధ
తావపి)।

Fugitive.

→॥ ఇతి నాన్తాః ॥←
కలాపః (భూషణేబద్ధే
తూణీరేసంహతావపి)॥
అర॥

(పరిచ్ఛదే) పరీవాసః
(సర్వప్రాసలిలక్లితౌ)।
Sowing around;
standing water.

(గోధుగోష్ఠపతీ)గోపా
The head of a cowpen;
a herdsman; a king.

(హరవిష్ణూ)వృషాకపి॥
అర॥

బాష్ప(ఊష్మాశు)

కశిపు(స్తౌన్నమాచ్ఛా
దనం ద్వయమ్)।
Food; clothing.

కొండెకానికినిపేరు. Wicked; tale-bearer.

హీనః-న్యూనః॥ త్రి॥ ఈ అను, ఊన=తక్కు నైనదా
నికిని, గన్త్యో=నిందింపఁబడినదానికిని. Blamable.
తరస్వీన్, త్రి॥ ఇది, వేగి = వేగముగలవానికిని,
శూకా=బలవంతునికినిపేరు. Swift; valiant.

అభిపన్నః॥ త్రి॥ ఇది, అపరాధః=అపరాధముచేసి
నవానికిని, అరిగ్రస్త = శత్రువుచేతఁ బట్టువడినవా
నికిని, వ్యాపద్ధతావపి=ఆపదబొందినవానికినిపేరు.
Guilty; subdued; involved in calamity.

నాన్తా నాన్తాన్ శబ్దములు ముగిసెను.
కలాపః॥ పు॥ ఇది, భూషణే = తొడవునకును,
బద్ధే = నెనులిపురికిని, తూణీరే = అమ్ములపొదికిని,
సంహతావపి = సమూహమునకును పేరు. An
ornament; peacock's tail; a quiver; multitude.

పరీవాసః॥ పు॥ ఇది, పరిచ్ఛదే=గుడారముమొద
లయినవానికిని, సర్వప్రా=సెదపెట్టుటకును, సలిల
క్లితౌ = నీళ్లు నిలుచుటకును [ప] నీళ్లయునికిపట్టున
కునుపేరు. పరిచ్ఛదమనఁగాపరివారమనికొందఱు.
A piece of water; retinue; furniture.

గోపః॥ పు॥ ఇది, గోధుక్=గొల్లవానికిని, గోష్ఠ
పతీ=ఆవులనేలువానికిని[ప]రాజునకును, అనేకగ్రా
మాధికారికిని. superintendent of a district.

వృషాకపిః॥ పు॥ ఇది, హర=శివునికిని, విష్ణూ=విష్ణు
వునకును [ప] అగ్నికిని, ఇంద్రునికినిపేరు.

బాష్పః॥ పు॥ ఇది, ఊష్మ=ఆవిరికిని, అశ్రు=కన్నీ
ళ్లకునుపేరు. Vapour; a tear.

కశిపుః॥ పు॥ ఇది, అన్నమ్=అన్నమునకును,
ఆచ్ఛాదనమ్=వస్త్రమునకును, ద్వయం=ఈరెంటి
కినిపేరు. Food and clothing.

తల్పం(శయ్యాట్టచా
రేషు)

తల్పమ్||న|| [ప] ||పు||ఇది, శయ్యా=పాన్పున
కును, అట్ట = అట్టళ్ళకును, చా రేషు= పెండ్లాము
నకును పేరు. A bed; an upper story; a wife.

(స్తమ్బేఽపి) విటపోఽ
(స్త్రియామ్)|| ౨౦౨

విటపః|| స్త్రి|| ఇది, స్తమ్బే=కనవుగంటకును, (అపి)
చిగురునకును పేరు. A cluster; a sprout; a branch.

స్తాప్తరూప సుగూపా
భిరూపా (బుధమనోజ్ఞ
యోః| భేద్యలిక్ష్ణాఅమీ
(కూర్చీ వీణాభేదేఽపి)
కచ్చపీ|| A lute.

స్తాప్తరూపః-సుగూపః-అభిరూపః త్రి|| ఈ 3
ను, బుధ=విద్వాంసునికిని, మనోజ్ఞ యోః= ఒప్పెడి
వానికిని పేరు. Learned; pleasing.

ఇతిపాంతాః

సాస్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

[(రవణే పుంసి) రేఫ
(స్వాస్థ్యే కుత్సి) నా
చ్యలిజ్జకః]

రేఫః|| ఇది, రవణే=రవణమునకు పేరై నపుడు||
పు||, కుత్సి=కుత్సితునికి పేరై నపుడు|| త్రి||. The
letter R; vile.

ఇతి పాంతాః

సాస్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

(అస్తరా భవన త్వే
ఽశ్వే) గన్ధర్వో (దివ్య
గాయనే) | A horse;
a celestial musician.

గన్ధర్వః||పు||ఇది, అస్తరాభవన త్వే=అంతర
విశాచమునకును, అశ్వే=గుఱ్ఱమునకును, దివ్యగా-
యనే=దేవలోకమునందు పాడునట్టి విశ్వాపసువు
మొదలయినవారికిని పేరు. The soul after death
and previous to its being born again.

కమ్బు(ర్నావలయేశ్ఠే)
A ring.

కమ్బుః||పు|| ఇది, నలయే=కడియమునకును, శ్ఠే
శంఖమునకును పేరు. A conch or shell.

ద్విజహ్వ (సర్పసూ
చకౌ)|| A serpent.

ద్విజహ్వః||పు||ఇది, సర్ప=సర్పమునకును, సూ
చకౌ= కొండెగానికిని పేరు. An informer.

పూర్వో (ఽన్యలిజ్జకః
ప్రాగాహపుం బహుత్వే
ఽపిపూర్వజాన్)|

పూర్వః||ఇది, ప్రాక్ = పూర్వదిక్కుననుండు
వస్తువునకును, పూర్వకాలమునందుండు వస్తువు
నకును పేరు. అపుడువిశేష్యలింగము, పూర్వజాన్
అహ=పూర్వులయిన పితృపితామహులకు పేరై
నపుడు, పుంబహుత్వేఽపి=పుంలింగబహువచన

Eastern; prior;
forefather.

ములయందున ర్థించును. గంధర్వద్విజిహ్వాపూర్వశబ్దములు 'నబయోరభేద' మనటచేత నీనాగతములయందుఁ జెప్పఁబడియెను.

❖ ఇతి గాన్తాః. ❖

కుమార్భృఘశేభనూగఙ్గాశౌ

డిమ్భాఘ (ఇతి గాన్తాశౌ) || ౨౯౦ ||

స్తన్భాఘ (స్థూణా జడిభావ) Insensibility.

శమ్భాఘ (బ్రహ్మలోచన) |

(కుక్షి భూణార్భక) గర్భాఘ

విస్తమ్భాఘ (ప్రణయేఽపిచ) || ౨౯౧ ||

Amorous solicitation.

(స్వాద్యేర్యాం) దుష్టభిః (పుంసిస్వాదతే) దుష్టభిః (స్త్రియామ్) |

(స్వాన్తహారజనేక్లిబం)

కుసుమ్భాఘ (కరకే పుమాన్) || ౨౯౨ ||

(క్షుత్త్రియేఽపిచ) నాభి (ర్వా) Nave of a wheel; musk.

నాన్తనానార్థశబ్దములు ముగిసెను.

కుమ్భాఘ || పు || ఘటం = కడనకును, ఇభమ్భాఘాశౌ = ఏనుఁగుకుంభస్థలమునకును పేగు. A jar; frontal globe of an elephant's head.

డిమ్భాఘ || పు || ఇది, శిశు = శిశువునకును, గాన్తాశౌ = మూర్ఖునికిని పేగు. A child; an ignorant man.

స్తమ్భాఘ || పు || ఇది, స్థూణా = కంబమునకును, జడిభావ = స్తూన్పడియుండుటకును పేగు. Pillar.

శమ్భాఘ || పు || ఇది, బ్రహ్మ = బ్రహ్మకును, త్రిలోచనా = శివునికిని పేగు. Braluna; Siva.

గర్భాఘ || పు || ఇది, కుక్షి = కడుపుకును, భూణ = కడుపులోని శిశువునకును, అర్భక = బాలునికిని పేగు. The belly; A fetus; a child.

విస్తమ్భాఘ || పు || ప్రణయేచ = పరిచయమునకును, (అపి) క్రిడాకలహమునకును, విశ్వాసమునకును. Acquaintance; playful dispute; confidence.

దుష్టాభిః || ఇది, భేర్యామ్ = భేరికిపేరయినపుడు || పు ||, అక్షే = సాచికలయందుండు ఇత్తిగకు పేరైనపుడు || సి ||, అక్షునునఁగా సాచికలని కొందఱు. A large drum; a die; a stake at play.

కుసుమ్భాఘ || ఇది, మహారజ = కుసుమపుష్పనకు పేరయినపుడు || న ||, కరకే = కమండలమునకు పేరయినపుడు || పు || Safflower; a water-pot.

నాభిః || పు || క్షుత్త్రియేచ = క్షుత్త్రియునికిని, (అపి) విజిగ్ముడయిన రాజునకును, || పు || బొడ్డునకును. || సి || బండికంటినడిమికిని, ప్రధానమునకును, కస్తూ

సురభి (ర్రిపి చ స్త్రి యామ్)।

fragrant; pleasing.

సభా (సంపది సభ్యే చ) one of a company; a gambling-house.

(త్రిష్వభ్యక్షేఽపి) వల్లభః॥ Beloved.

శిశితిభాన్తాః॥

(కీరణప్రగ్రహా) రత్నీ A rein.

(కపిభేకా) స్లవజ్గమః।

(ఇచ్ఛా మనోభవౌ) కామా

(శౌర్యోద్యోశా) పరాక్రమా॥ ౨౯౮॥

ధర్మా (పుణ్య యమ న్యాయ స్వభా వాఽచార సోమపాః)।

Nature; usage; a sacrifice.

(ఉపాయపూర్వ ఆరమ్భ ఉపధాచా) పుష్కక్రమః॥ ౨౯౯॥

Commencement ;

రికనిపేరు. An emperor; navel; chief point;

సురభిః॥సీ॥, గవి=ఆవునకును, (చ), ॥పు॥ వసంత స్త్రిపునకును, ॥త్రి॥మంచిపరిమళముగలదానికీని మనోహరమైనదానికీని పేరు. A cow; spring.

సభా॥సీ॥ సంపది=ఆస్థానమునకును, సభ్యే=సామాజికునికీని, (చ) సమూహమునకును, ద్యౌతి మందిరమునకును పేరు. A hall; an assembly.

వల్లభః॥త్రి॥ఇది, అభ్యక్షే=అభ్యక్షునికీని, (అపి) ప్రియమయినదానికీని పేరు. A superintendent.

భాస్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

రత్నీ॥పు॥ఇది, కీరణ=కీరణమునకును, ప్రగ్రహా=పగ్గమునకును పేరు. A ray of light.

స్లవజ్గమః॥పు॥ ఇది, కపి=కోతికీని, భేకా=కప్పకును పేరు. An ape; a frog.

కామః॥పు॥ఇది, ఇచ్ఛా=ఇచ్ఛకును, మనోభవౌ=మిస్త్తధునికీని పేరు. మిక్కిలియనునర్థమున॥స॥ Desire; Cupid; much.

పరాక్రమః॥పు॥ఇది, శౌర్య=సామర్థ్యమునకును, ఉద్యోశా=చేయవలయుపనులం బ్రారంభించుటకును పేరు. Power; valour; exertion.

ధర్మః॥పు॥ఇది, పుణ్య=పుణ్యమునకును, యమ=యమునికీని, న్యాయ=నీతికీని, స్వభావ=స్వభావమునకును, ఆచార=ఆచారమునకును, సోమపాః=సోమయాజికీని [ప] యజ్ఞమునకును పేరు. Moral and religious merit; Yama; propriety.

ఉపక్రమః॥పు॥ఇది, ఉపాయపూర్వ ఆరమ్భః=ఉపాయమునెఱిగి యారంభించుటకును, ఉపధాచ=అమాత్యాదులను పరీక్షించుటకును, (అపి) ఇది మొదలని చప్పటకును పేరు. Deliberate

test of honesty.

(వణిక్పథి పురం వే
హో) నిగమో(నాగరోవణిక్) సై గ
మూద్యో A trader.(బలే) రామా (సీల
చారుని తేత్రము)॥

౨౯౬॥ white.

శబ్దాద పూర్వోబృన్దే
౭పి) గ్రామః

A octave in music.

(క్రాంతాచ) విక్రమః॥
A stride; valour.[స్తోమః (స్తోత్రే ౭ధ్వ
సే బృన్దే)

జహ్నా (స్తుకుటి శీలస)

గుల్తా (రుక్ స్తమ్భ సే
నాశ్చ). Body of troops
consisting of platoons.జామిః (స్వస్మకుల స్త్రీ
సోమ)॥ ౨౯౭॥

A chaste woman;

(క్షితిక్షాన్త్యా) క్ష
మా(య క్షే)క్షమాం (శ

undertaking with knowledge of means.

నిగమః॥పు॥ ఇది, వణిక్పథః = అంగడిపిధికిని,
పురమ్ = పట్టణమునకును, వేదః = వేదమునకును
పేరు. A market; a town; Holy writ.సై గమః॥పు॥ ఇది, నాగరః = పట్టణమునందు
న్నవానికిని, వణిక్ = వర్తకునికిని పేరు. A citizen.రామః॥పు॥ బలే = బలభద్రునికిని, ॥ స్త్రీ॥ సీల =
నల్లనిదానికిని, చారు = ఒప్పెడిదానికిని, సితే =
తెల్లనిదానికిని పేరు. Balarama; black; pleasing.గ్రామః॥పు॥ ఇది, శబ్ద = శబ్దము, ఆది = మొదలయి
నశబ్దములు, పూర్వః = పూర్వమందుండునపుడు,
బృన్దే = సమూహమునకు పేరు. 'శబ్దగ్రామః - గ్రామః
గ్రామః' అని. (అపి) ఊరికిని, స్వరసమూహమున
కును పేరు. A multitude; a village.విక్రమః॥పు॥ ఇది, క్రాంతా = ఆక్రమించుటకును,
(చ) పరాక్రమమునకును పేరు. overcoming;స్తోమః॥పు॥ ఇది, స్తోత్రే = స్తోత్రమునకును, అ
ధ్వరే = యాగమునకును, బృన్దే = సమూహమున
కును పేరు. Praise; a sacrifice; an assembly.జహ్నాః॥పు॥ కుటి శీ = ఎంకరమైనదానికిని, అలసే =
మందమయినదానికిని పేరు. Crooked; slow, lazy.గుల్తా॥పు॥ ఇది, రుక్ = గుల్మరోగమునకును,
స్తమ్భ = పొడకును, సేనాః = సేనావిశేషమునకును
పేరు. A disease of the spleen; a bush.జామిః [పా]యామిః॥సీ॥ ఇది, స్వస్థ = తోడఁబు
ట్టినదానికిని, కుల స్త్రీ యోః = కుల స్త్రీకిని పేరు. జా
మి॥ అన్య॥ - ఆలస్యము పేరందురు. A sister.క్షమా॥సీ॥ క్షితి = భూమికిని, క్షాన్త్యాః = ఓ
ర్పునకును, ॥ న॥ యు క్షే = ఉచితమయినదానికిని,

క్తే హితే త్రిషు)।

త్రిషు) శ్యామా (హరి
తక్ష్ణా) శ్యామా
(స్వాచ్ఛారిబా నిశా)॥

౨౫౮॥

లలామం (పుచ్చు పు
ణ్ణ) శ్వ భూషా ప్రాధా
న్య కేతుషు)।

a horse; a mark
on the forehead of a
horse.

సూక్ష్మ ఘృధ్యాత్మమవ్యా
The supreme soul.

(దౌప్రధానే) ప్రధ
మం (త్రిషు) ౨౫౯॥

వామా (ఎల్లుప్రతీపా
ద్యా) Pleasing; reverse.

వధమా (న్యూనకుత్సే
తా) । Vile.

(జీర్ణంచ పరిభుక్తం
చ) యాతియామ (మి
దం ద్వయమ్)॥ ౩౦౦॥

❧ ఇతిమాన్తాః ❧

(తురంగగుడౌ) తా
క్ష్యా

(నిలయాపచయా) త్స
యా ।

శ్వశుక్యా (దేవరశ్యా

॥ త్రి ॥ శ క్తే = సమర్థునికని, హితే = హితునికని పేరు.
The earth; patience; fitness; able; benevolent.

శ్యామః॥ త్రి॥ హరిత్ = పచ్చనిదానికని, తక్ష్ణా =
నల్లనిదానికని, శ్యామా॥సి॥ శారిబా = సుగంధపాల
కును, నిశా = రాత్రికిని పేరు. green; black; night;
convolvulus argenteus.

లలామమ్ [ప] లలామ॥న్, స॥ ఇది, పుచ్చు = తో
కకును, పుణ్ణ = తిలకమునకును, అశ్వభూషా = గుఱ్ఱ
ముయొక్క యాభరణమునకును [ప] అశ్వ = గుఱ్ఱ
మునకును, భూషా = ఆభరణమునకును, ప్రాధాన్య =
ప్రధానమయినదానికని, కేతుషు = కెక్కియును
కును పేరు. A tail; an ornament; chief; flag.

సూక్ష్మమ్ త్రి॥ అధ్యాత్మమ్ = పరమాత్మకు
ను, (అపి) స్వల్పమైనదానికని పేరు. An atom.

ప్రథమమ్ త్రి॥ ఇది, ఆదా = మొదటిదానికని,
ప్రధానే = ముఖ్యమయినదానికని పేరు. First; Chief.

వామః॥ త్రి॥ ఇది, ఎల్లు = మనోహర మయినదా
నికని, ప్రతీపా = ప్రతికూలమయినదానికని పేరు.

అధమః॥ త్రి॥ ఇది, న్యూన = కొద్దివయైన దాని
కని, కుత్సితా = నిందింపఁబడిన దానికని పేరు. Low.

యాతియామమ్ త్రి॥ ఇది, జీర్ణంచ = చివికినదా
నికని, పరిభుక్తంచ = అనుభవంపఁబడిన దానికని
పేరు. Old; used.

సూక్ష్మానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

తార్క్ష్యః॥ పు॥ ఇది, తురంగ = గుఱ్ఱమునకును,
గుడౌ = గరుడునికని పేరు. A horse; Garuda.

క్షయాః॥ పు॥ ఇది, నిలయ = ఇంటికిని, అపచయా =
నాశమునకును పేరు. A house; destruction.

శ్వశుక్యా॥ పు॥ ఇది, దేవర = మగనితోడఁబుట్టిన

తా)

వానికని, శ్యాతా=ఆలితాడబ్బుట్టినవానికనిపేరు.
Husband's brother; wife's brother.

భ్రాతృవ్య (భ్రాతృ

భ్రాతృవ్యః||పు|| ఇది, భ్రాతృజ=తాడబ్బుట్టినవానికొడుకునకును, ద్విషా = పగనానికనిపేరు.
Brother's son; an enemy.

జద్విషా|| పద్మన్యా(రసద
బేన్దా) A thunder-cloud
స్వా(దర్శ) న్వామివై
శ్యయోః) ।

పద్మన్యః||పు||ఇది, రసత్=ఊము మిన్న, అబ్బ=మేఘమునకును, ఇన్ద్రా=ఇంద్రునికినిపేరు. Indra.
అర్యః||పు||ఇది, స్వామి=ప్రభావునకును, వై
శ్యయోః=వై శ్యునికిని పేరు. Master; Vysia.

తిష్య (పుష్య కలి
యుగే)

తిష్యః||పు||ఇది, పుష్య=పుష్యసత్తమునకు
ను, కలియుగే=కలియుగమునకును పేరు.

పర్యాయా (అవసరే
క్రమే) || succession.

పర్యాయః||పు||ఇది, అవసరే - అవసరమునకు
ను, క్రమే=వరుసకును పేరు. Opportunity.

ప్రత్యయో (అధిపత్య
భజ్జాన విశ్వాన హేతు
షు । రన్ధ్ర)శబ్దే)౭
oath;knowledge; trust;
cause;a hole; an affix.

ప్రత్యయః||పు|| ఇది, అధిప= అధిపమునకును,
శపథ=శపథమునకును, జ్ఞాన=తెలివకుని, విశ్వాన=
విశ్వానమునకును, హేతుషు = సేతువునకును,
రన్ధ్రే=అవకాశమునకును, శబ్దే = శబ్దత్తిధితములు
మొదలయిన ప్రత్యయములకును పేరు.subjected.

ఘానుశయో (నీర్ఘ్న ద్వే
షానుతాపయోః)౩౦౩||

అనుశయః||పు||ఇది, నీర్ఘ్న ద్వేష=నీర్ఘ్న ద్వేషమునకు
ను, అనుతాపయోః=పశ్చత్తాపమునకును పేరు
An old enmity; repentence.

స్థూలోచ్ఛయ (స్త్ర్య
సాకలే గజానాం మ
ధ్యమేగతే) ।

స్థూలోచ్ఛయః||పు||ఇది, అసాకలే=సంపూ
ర్ణముగాకుండుటకును, గజానామ్=ఏనుగులయొ
క్క, మధ్యమే=సజతరమయిన, గతే = (తీవ్రమును
మందమును కాని) గమనములకును పేరు. An
elephant's middle pace; Incompleteness.

సమయా (శ్శిషభా౭
చారకాలసిద్ధాస్తసం
విదః)|| ౩౦౪||

సమయః||పు||ఇది, శపథ=శపథమునకును, ఆ
చార=ఆచారమునకును, కాల=కాలమునకును,
సిద్ధాస్త=సిద్ధాంతమునకును, సంవిదః=జ్ఞానము,

<p>Agreement; hint. (వ్యసనా న్యశుభం దై నంవిపది) త్వననా స్యాయః ।</p>	<p>సంకేతము మొదలయిన దానికనిపేరు. An oath; usage; time; demonstrated conclusion. అనయః॥పు॥ ఇది, వ్యసనాని=జూడము మొద లై నన ప్తన్యసనములకును, అశుభం దై నమ్=పూ ర్వమునం జేసిన యశుభకర్తృమునకును. విపత్ = ఆపదకును పేరు. Vice; ill fortune; calamity.</p>
<p>అత్యయో (అతిక్ర మే కృచ్ఛేదోపే దక్షే ఽప్య) punishment; destruction.</p>	<p>అత్యయః॥పు॥ఇది, అతిక్రమే=అతిక్రమించు టకును, కృచ్ఛే=గుఃఖమునకును, దోపే=దోష మునకును, దక్షే=దండమునకును, (అపి) నాశము నకును పేరు. Transgression; distress; fault.</p>
<p>(థాఽపది॥కం॥యు ద్ధాయత్యో) సంపరా యః</p>	<p>సంపరాయః॥పు॥ ఇది, ఆపది=ఆపదికును, యు ద్ధ=యుద్ధమునకును, ఆయత్యో=భవిష్యత్కాల మునకును పేరు. Calamity; war; futurity.</p>
<p>పూజ్యస్తు (శ్వశురే ఽపిచ) respectable.</p>	<p>పూజ్యః॥పు॥ ఇది, శ్వశురేచ=నూమకును, (అపి) పూజార్హునికనిపేరు. Father-in-law.</p>
<p>(పశ్చాదవస్థాయీబలం సమవాయశ్చ) సన్న నా॥ multitude.</p>	<p>సన్నయః॥పు॥ ఇది, పశ్చాత్ అవస్థాయీ బ లమ్=సేనకావేనకనాడుదుముదారిపొంజునకును, సమవాయః = సమూహమునకును, Rear guard;</p>
<p>(సంస్థానే సన్నివేశేచ) సంస్థానయః</p>	<p>సంస్థానయః॥పు॥ఇది, సంస్థానే = సమూహ మునకును, సన్నివేశే=ఊరిచుట్టునుండు బయలున కును, (చ)గ్రహమునకును. Assemblage; vicinity.</p>
<p>ప్రణయో (స్త్వమి విస్రమ్భయాఞ్చాప్రే మాణో) affection.</p>	<p>ప్రణయః॥పు॥ ఇది, విస్రమ్భ=పరిచయమున కును, యాఞ్చా=అడుగుటకును, ప్రేమాణః = ప్రే మాకును పేరు. Acquaintance; solicitation.</p>
<p>(విరోధేఽపి) సము చ్ఛ్చయః॥ Elevation.</p>	<p>సముచ్ఛయః॥పు॥ ఇది, విరోధే = వైరమున కును, (అపి) పొడవునకును పేరు. Enmity.</p>
<p>విషయో (యస్యయో జ్ఞాతస్తత్రశబ్దాదికేషు పి) subject-matter;</p>	<p>విషయః॥పు॥ ఇది, యస్య = ఎవనికి, యః= ఏది, జ్ఞాతః = పరిచయముచేయఁబడునో, తత్ర= దానికని. శబ్దాదికేషు = శబ్దస్వరూపరసగంధ</p>

object of sense.

(నిర్యాసేఽపి) కషా
యో(ఽస్త్రీ)

Infusion; perfume.

(సభాయాంచ) ప్రతి
శ్రియః॥ 30౮॥ప్రాయో (భూమ్నః
స్తగమనే)Starving oneself to
death; similar.మన్య (దైన్యే క్రతౌ
కుధి) !(రహస్యోపస్థయో) ర్దు
హ్యం

Tortoise.

సత్యం (శ స థ త థ్య
యోః) ॥ 3౦౯॥పీర్యం (బలేప్రభావే
చ)

Semen virile.

ద్రవ్యం(భవ్యేగుణాశ్ర
యే) । The substratum
of qualities; wealth.ధిష్ణ్యం (స్థానే గృహే
భేఽగ్నే) Fire.

ములకును, (అపి) దేశమునకును పేరు. Country.

కషాయః॥పు॥ ఇది, నిర్యాసే=కషాయమున
కును, (అపి) ఒగరునకును, మైశ్రాంతకును పేరు.

Astringent taste; smearing.

ప్రతిశ్రియః॥పు॥ ఇది, సభాయామ్=సభకును,
(చ) ఊనిక పట్టునకును, గృహసంపదకును పేరు.

Assembly; refuge; house.

ప్రాయః॥పు॥ ఇది, భూమ్నః = భూమిశ్యమున
కును, అ స్తగమనే=మరణార్థమై యాహారము లేక
యుండటకును పేరు. ఇదిగాక సహసమాసంబుత్త
రపదమయి సదృశార్థమగును. Frequency.మన్యః॥పు॥ ఇది, దైన్యే=దైన్యమునకును, క్ర
తౌ=యజ్ఞమునకును, కుధి=కోపమునకును పేరు.
Distress; sacrifice; anger.గుహ్యమ్॥త్రి॥ రహస్య=బాచించగిన బాహ్యము,
॥న॥ ఉపస్థయోః = స్త్రీపురుషగుహ్యవయవముల
కును, ॥పు॥ తాః బేరికిని పేరు. A secret; privy part.సత్యమ్॥న॥ శ స థ = ఆనకును, ॥త్రి॥ తథ్య
యోః=నిజమునకును. యుగభేదలోకభేదముల
కును పేరనికొందలు. An oath; truth.పీర్యమ్॥న॥ ఇది, బలే=సత్తువకును, ప్రభావే=
ద్రవ్యశక్తికిని, (చ) రేతస్సునకును, తేజస్సునకును
పేరు. Animal strength; dignity; splendour.ద్రవ్యమ్॥స॥ ఇది, భవ్యే = మంచిపదార్థమున
కును, గుణాశ్రయే = గుణాశ్రయమైన నస్తువున
కును పేరు. భవ్యుడనగా భాగ్యసంపన్నుడనియు
యోగ్యుడనియు కొందలు. Right; substance.ధిష్ణ్యమ్॥న॥, స్థానే=తావునకును, గృహే =
ఇంటికిని, భే=నత్తుత్రమునకును, ॥పు॥ అగ్నే=అగ్ని

భాగ్యం (కర్మశుభా
శుభమ్) || ill fate.

(కశేరుహేమ్నా) గా
జ్ఞేయం

విశల్యా (దన్తికాఽ
పిచ) ।

వృషాకపాయీ (శ్రీ
గార్యో)

రభిఖ్యా (నామ శోభ
యోః) ॥ 307 ॥

(ఆరమ్భానిష్కృతిశ్చి
క్షాపూజనం సంప్రధా
రణమ్ । ఉపాయః కర్త
చేష్టా చ చికిత్సా చ నవ)
క్రియాః ॥ 309 ॥

Instruction; worship;
expedient; act; bodily
action; remedy; a verb;
judicial investigation.

ఛాయా (సూర్యప్రి
యా కాన్తిః ప్రతిబిమ్బ
మనాతపః) ।

కత్యా (ప్రకోష్ఠే హ
ర్త్యాదేః కాశ్చ్యం మ

కిని పేరు. A place; a house; an asterism.

భాగ్యమ్ || స || శుభాశుభమ్ = శుభమును అశుభము
నైన, కర్మ = కర్మమునకు పేరు. Destiny; good luck;

గాజ్ఞేయమ్ || స || ఇది, కశేరు = తామరకలువ
మొగలయిన దాని గుంపకును, హేమ్నాః = బంగారమునకును పేరు. A pignut; gold.

విశల్యా || సీ || ఇది, దన్తికాచ = నంటి చెట్టునకును,
(అపి) సాపర చెట్టునకును, తక్షిగొట్టు చెట్టునకును,
నాఁగేటిచాలి కూరకును పేరు.

వృషాకపాయీ || సీ || ఇది, శ్రీ = లక్ష్మీకిని, గార్యోః =
సార్వత్రికిని పేరు.

అభిఖ్యా || సీ || ఇది, నామ = నామధేయమునకు
ను, శోభయోః = కాంతికిని పేరు. Name; beauty.

క్రియా || సీ || ఇది, ఆరమ్భః = ఉద్యోగమునకును,
నిష్కృతిః = స్థాయశ్చిత్తమునకును, శిక్షా = శిక్ష
కును, పూజనమ్ = పూజనమునకును, సంప్రధా
రణమ్ = వ్యవహారమునందు నిశ్చయమునుబుట్టిం
చుబిభ్రత సాక్ష్యాదులకును, ఉపాయః = ఉపాయము
నకును, కర్త = వ్యాపారమునకును, చేష్టా = బుద్ధిపూ
ర్వక వ్యాపారమునకును, చికిత్సా = చికిత్సకును,
నవ = ఈతొమ్మిదింటికిని, (చ) ధాత్వర్థము మొద
లయిన దానికిని పేరు. Beginning; atonement.

ఛాయా || సీ || ఇది, సూర్యప్రియా = సూర్యుని
భార్యకును, కాన్తిః = కాంతికిని, ప్రతిబిమ్బమ్ =
ప్రతిబింబమునకును, అనాతపః = నీడకును పేరు.
Wife of the sun; beauty; reflected image; shade.

కత్యా || సీ || ఇది, హర్త్యాదేః = మేడలు మొద
లయిన రాజగృహములయొక్క, ప్రకోష్ఠే = అంత

ధ్యేభ'బన్ధనే) || 303||
Enclosure of an edifice

కృత్యా (క్రియా దేవ
తయోస్త్రిమభేద్యే ధ
నాదిభిః) ।

Seduced from an
alliance.

జన్యం (స్వాజ్ఞనవాదే
ఽపి)

bride's attendant ;
father; war.

జఘ (న్యోస్త్యేఽధ
మేఽపిచ) || 304||

(గర్హ్యాధీనాచ)వక్త
వ్యా Dependent ;
fit to be said.

కత్యా (సజ్జ నిరామ
యా) । Healthy.

(ఆత్మవానసపేతోఽ
థా) దధ్యా

పుణ్యం (తుచార్వపి) ||
305||

రూప్యం (ప్రశస్తరూ
పేఽపి)

వదాన్యో (వల్లువాగ

రువులకును, కాళ్ళూమ్=మొలనూలికిని, మధ్యేభ
బన్ధనే=ఏనుఁగునడుమునఁగట్టు మోకునకును. A
string of bells; a rope round an elephant's body.

కృత్యా||సీ|| క్రియా = చేయుటకును, దేవత
యోః = దేవతావిశేషమునకును, ||త్రి|| ధనాదిభిః=
ధనాదులచేత, భేద్యే = లోఁబఱచుకొనందగిన
పరరాష్ట్రరాజులు మొదలయినవారికిని పేరు.
A act; a certain deity.

జన్యమ్||త్రి|| జనవాదే=లోకాపనాదమునకును,
(అపి)యుద్ధమునకు, ||పు|| పెండ్లికొడుకు చెలికాండ్ర
కును, పెండ్లికొమారితభృత్యాదులకును, తండ్రికి
నిపేరు. A rumour; Bridegroom's companion.

జఘన్యః||త్రి|| అన్యే=వెనుకఁబుట్టినవానికిని,
అధమేచ=అధమునికిని, (అపి) శిశ్నమునకును పేరు.
Last; worst; lowest; the penis.

వక్తవ్యః ||త్రి|| ఇది, గర్హ్యా = కుత్సితానికిని,
అధీనా=చెప్పినట్లుచేయువానికిని, (చ) పలుకం
దగిన శబ్దములకును పేరు. Reprehensible.

కత్యః ||త్రి|| ఇది, సజ్జ=సంసాదింపంబడినదాని
కిని, నిరామయా=రోగములేనిదానికిని పేరు. Ready
అర్థ్యః||త్రి|| ఇది, ఆత్మవాన్ = ఎఱుకగలవాని
కిని, అర్థాత్ = అర్థమునలన, అసపేతః = ఎడఁబా
యనివానికిని పేరు. Intelligent; wealthy.

పుణ్యమ్||న|| ఇది, చారు=ఒప్పెడిదానికిని, (అపి)
సుకృతమునకును పేరు. Pleasing; a good action.

రూప్యమ్||త్రి|| ప్రశస్తరూపే= సౌందర్యముగలదా
నికిని, ||న|| ముద్రవేసినబంగారునకును, వెండికిని
పేరు. Beautiful; gold or silver coin.

వదాన్యః||త్రి|| ఇది, వల్లువాక్ = లెస్సగామా

పి) Eloquent;generous.	టలాడువానికిని, (అపి) దాతకును పేరు.
(న్యాయ్యేఽపి) మధ్య Middle.	మధ్యః త్రి , న్యాయ్యే = ఉచితమయినదాని కిని, (అపి) ష్ట నడుమునకు పేరు. just; reasonable.
స్సమ్యం తు (సుందరే సోమదై వ తే) ౩౧౬	సోమ్యమ్ త్రి ఇది, సుందరే = ఒప్పేడుదాని కిని, సోమదై వ తే=సోముఁడు దేవతగాఁగలహవి సూక్తములకును పేరు. Sacred to the moon.
Handsome.	సూక్తములకును పేరు. Sacred to the moon.
❖ఇతియాంతాః❖	యాంతనానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.
(నివ హావనరౌ) వారా Occasion.	వారః పు ఇది, నివహా= సమూహమునకును, అవనరౌ=అవనరమునకును పేరు. Multitude.
సంస్తరా (ప్రస్తరా ధ్వరౌ) ।	సంస్తరః పు ఇది, ప్రస్తర= దర్భాదుల చేతఁజేయఁబడిన పాన్పునకును, అధ్వరౌ=యజ్ఞమునకును పేరు. A bed of grass or bark; a sacrifice.
గుఢా)గీష్పతి పిత్రా ద్యా) A spiritual teacher; heavy; great.	గురుః పు , గీష్పతి=బృహస్పతికిని, పిత్రాద్యా=తండ్రి మొదలైన పూజ్యులకును, భారవస్తువునకును. Jupiter ; a parent or other venerable relative.
ద్వాపరౌ (యుగసంశయకౌ) The third age.	ద్వాపరః పు , యుగ = మూఁడవ యుగమునకును, సంశయకౌ=సంశయమునకును పేరు. Doubt.
ప్రకారౌ (భేద సాదృశ్యే)	ప్రకారః పు ఇది, భేద=భేదమునకును, సాదృశ్యే=పోలికకును పేరు. Difference; similitude.
ఆకారౌ(విజ్ఞితౌఽకృతీ) । Hint; expression of the face; form.	ఆకారః పు ఇది, ఇజ్ఞిత = అభిప్రాయసూచకమయినచేష్టకును, ఆకృతీ = అభిప్రాయసూచకమయిన ముఖరాగాది వికారమునకును పేరు.
కింశారౌ (ధాన్యశూకేషూ) An arrow.	కింశారుః పు ఇది, ధాన్యశూక= వరిముంటి కిని, ఇషూ=బొణమునకును పేరు. Beard of corn.
మరూ (ధన్వ ధరాధరౌ) ॥ A mountain.	మరుః పు ఇది. ధన్వ=నిర్జలభూమికిని, ధరాధరౌ=పర్వతమునకును పేరు. A country void of water.
అద్రయౌ (ద్రుమశైలార్కాః)	అద్రిః పు ఇది, ద్రుమ = వృక్షమునకును, శైల=పర్వతమునకును, అర్కాః=సూర్యునికిని పేరు. A tree ; a mountain; the sun.

స్త్రీస్తనాబ్జౌ) పయో
ధరౌ | A cloud.

(ధ్వంతారిదానవా) వృత్రా
Darkness.
(బలి హస్తాంశవః) క
రాః || Ray of light.

ప్రదరా (భజ్గ నారీగు
గ్భాణా) Excess of
menstruation.

అస్త్రాః (కచాలపి) |
Hair; a tear; blood.

(అజాతశ్రృంగోశాః కా
తేఽపృశ్శశ్చుర్నాచ) తూ
బరః || 3-౨౦ ||

(స్వర్ణేఽపి) రాః
property.

పరికరః (పర్యజ్ఞ పరి
వారయోః) | A bed.

(నుక్తశుద్ధాచ) తార
స్సావ్యత్

A star.

శారో (నాయకానతు
త్రిషు || 3-౨౦ || కర్షు
రేఽ)

(థ ప్రతిజ్ఞాఽజి సంవి
దాపత్ను) సజ్గరః |

Bargain; calamity.

పయోధరః || పు||, స్త్రీస్తన = స్త్రీస్తనమునకును,
అబ్జౌ = మేఘమునకును పేరు. A woman's breast.
వృత్రః || పు||, ధ్వంత = చీకటికిని, అరి = శత్రువునకును,
దానవాః = వృత్రాసురునికిని పేరు. A foe; a demon.
కరః || పు||, బలి = అప్పనమునకును, హస్త =
చేతికిని, అంశవః = కరణమునకును పేరు. Hand; tax.

ప్రదరః || పు|| ఇది, భజ్గ = విజుచుటకును, నారీ
గుక్ = స్త్రీలయొక్క రక్తస్రావవ్యాధికిని, 'బాణాః =
అమునకును పేరు. Splitting; an arrow.

అస్త్రః [సా] ఆస్త్రః || పు|| ఇది, కచాః = నెండుకలకు
ను, (అపి) || స || నెత్తునకును, కస్మిశ్లకును.

తూబరః || పు|| ఇది, కాతే = కాలమునందు, అజా
తశ్రృంగః = కొమ్మలురాని, శాః = ఎద్దునకును, అశ్శ
శ్చుః = గడ్డముమీసమురాని పురుషునికిని పేరు. A
hornless bull; a beardless man.

రాః || పు|| ఇది, స్వర్ణే = బంగారునకును, (అపి)
పదార్థమునకును పేరు. Gold; wealth.

పరికరః || పు||, పర్యజ్ఞ = మంచమునకును, పరి
వారయోః = పరివారమునకును. A dependent.

తారః || పు||, నుక్తశుద్ధా = నుత్యాలశుద్ధికి
ని, (చ) || సీ || నక్షత్రమునకును, కనుగ్రుడ్డునకు
ను, || త్రి || గొప్పధ్వనికిని పేరు. Elegance of a pearl;
the pupil of the eye; a high note.

శారః || ఇది, వాయుశా = వాయువునకు పేరయిన
పుషు || పు||, కర్షురే = నానానర్థములుగలదానికి పేర
యినపుషు || త్రి || Air; variegated.

సజ్గరః || పు|| ఇది, ప్రతిజ్ఞా = ప్రతిజ్ఞకును, ఆజి =
యుద్ధమునకును, సంవిత్ = క్రియానిశ్చయమున
కును, ఆపత్ను = ఆపదకును పేరు. Promise; war.

(వేదభేదేగుప్తవాదే)
మన్త్రా)

Secret consultation.

మిత్రో (రవానపి) ||
3. 2. 2 ||

(మఖేషు యూపఖ
ణ్ణేఽపి) స్వరు

A piece of sacrificial
post.

(ద్గుహ్యే) ప్యవస్కరః |

Excrement; sweepings.

ఆడమ్బర(స్తూర్యరవే
గజేంద్రాణాంచగర్జితే) ||
3. 2. 3 ||

Making a show.

అభిహారో (అభియో
గేచ చౌర్యేసన్నహనే
ఽపిచ) |

Taking arms.

(స్వాజ్ఞజ్ఞమే) పరీవారగి
(ఖడ్గకోశే పరిచ్ఛదే) ||

An attendant.

విష్టరో (విటపీదర్భము
ప్రీతిపీతాద్యమాసనమ్) |

A tree; a stool;

(ద్వారిద్వార్థే) ప్రతీ
హారగి (ప్రతీహార్యస్యన
స్తరే) || 3. 2. 4 ||

మన్త్రః || పు || ఇది, వేదభేదే = గాయత్ర్యాదివేద
మన్త్రములకును, గుప్తవాదే = రహస్యాలోచన
మునకును పేరు. Prayers of the vedas.

మిత్రః || పు ||, రవౌ = సూర్యునికిని, (అపి) || న ||
చెలికానికిని పేరు. The sun; a friend.

స్వరుః || పు || ఇది, మఖ = యజ్ఞమునకును, ఇషు =
బాణమునకును, యూపఖణ్ణే = యూపస్తంభము
యొక్క తునుకకును, (అపి) వజ్రాయుధమునకును
పేరు. A sacrifice; an arrow; thunderbolt.

అవస్కరః || పు || ఇది, గుహ్యే = స్త్రీ పురుషులగు
హ్యప్రదేశమునకును, (అపి) మలమునకును, కడవ
యడుగు అంటుకును పేరు. Privy part.

ఆడమ్బరః || పు || ఇది, తూర్యరవే = వాద్యధ్వని
కిని, గజేంద్రాణామ్ = ఏనుగులయొక్క, గర్జితే =
గర్జించుటకును, (చ) సంరంభమునకును పేరు.

Noise of trumpets; roaring of large elephants.

అభిహారః || పు || ఇది, అభియోగే = అపకారము
చేయుటకొఱకు నెదిరించి యాక్రమించుటకును,
చౌర్యే = దొంగిలించుటకును, సన్నహనే = ఆయత్త
పడుటకును పేరు. A brisk assault; robbery.

పరీవారః || పు || ఇది, జ్ఞమే = తిరుగుప్రాణికిని, ఖ
డ్గకోశే = కత్తియొఱకును, పరిచ్ఛదే = పరిజనమున
కును పేరు. A scabbard; the insignia of dignity.

విష్టరః || పు ||, విటపీ = వృక్షమునకును, దర్భముప్రీతి =
దర్భపిడికిలికిని, పీతాద్యం ఆసనమ్ = పీటమొదలై
నయాసనములకును. A handful of sacred grass.

ప్రతీహారః || పు || ఇది, ద్వారి = వాకిలికిని, ద్వార్థే
= వాకిటికావలివానికిని పేరు. ప్రతీహారీన్ || - అను
రూపమును గలదు, A door; a porter. వాకిలిగా

(విపులేనకులే విష్ణో) బ
భు (ర్నాపిజ్జలేత్రిషు) ।

సారో (బలే స్థిరాంశే
చ న్యాయ్యేక్లిబం వరే
త్రిషు) ॥ 3-౨౬ ॥

Marrow.

దురోదరో (ద్యూత
కారేపణేద్యూతేదురో
దరమ్) ।

(మహారణ్యే దుర్గప
థే) కాంతారం (పున్నపుం
సకమ్) ॥ 3-౨౭ ॥

మత్సరో (౭.న్యశుభ
ద్వేషే తద్వ త్కృపణ
యోస్త్రిషు) ।

(దేవాద్వైతే) వర
(శ్చే) ష్టేత్రిషు క్లిబే మ
నాక్స్పియే) ॥ 3-౨౮ ॥

A little approved.

(వంశాఙ్కురే) కరీరో
(౭ స్త్రీ తరుభేదే ఘటే
చ నా) ।

(నాచమూజఘనేహ
స్తసూత్రే) ప్రతిసరో (౭
స్త్రీయామ్) ॥ 3-౨౯ ॥

(యమానిలేంద్ర) చ

చు స్త్రీకి ప్రతిహారీన్సి॥ అనిపేరు. A female porter.
బభుః॥పు॥, విపులేనకులే=గొప్పముంగిసకును,
విష్ణో=విష్ణువునకును, ॥త్రి॥ పిజ్జలే=పచ్చనిదానికిని
పేరు. A large ichneumon; Vishnu; tawny.

సారః॥పు॥, బలే=సత్తునకును, స్థిరాంశే=స్థిరాం
శమునకును, ॥న॥ న్యాయ్యే=యుక్తమునకును, (చ)
మొదడుకును, ॥త్రి॥ వరే = శ్రేష్ఠమునకును పేరు.

Strength; essence; propriety; excellent.

దురోదరః॥పు॥, ద్యూతకారే = నూదమాడు
వానికిని, ॥న॥ పణే=పం దెమునకును, ద్యూతే=నూద
మునకును పేరు. A gamester; gaming; a stake.

కాంతారమ్॥ష్ట॥ఇది, మహారణ్యే=దొడ్డయడవి
కిని, దుర్గపథే=పోసశక్యముకాని త్రోవకును పేరు.
A forest; a difficult road.

మత్సరః॥పు॥, అన్యశుభద్వేషే = పరులమేలు
చూడఁజాలమికిని, ॥త్రి॥ మత్సరముగలవానికిని,
కృపణునికిని పేరు. Envy; niggardly; envious.

వరః॥పు॥, దేవాత్వే=దేవతలవలనఁబొం
దఁబడినయభీష్టమునకును, ॥త్రి॥ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠవస్తు
వునకును, మనాక్స్పియే=ఇంచుకంతస్త్రియమయిన

దానికిని పేరు, అపుడు॥అవ్య॥ A boon; excellent.

కరీరః॥ష్ట॥, వంశాఙ్కురే=వెదురుకొమ్మకును,
॥పు॥ తరుభేదే= వెణుతురు చెట్టునకును, ఘటే=కడ
వకును పేరు. Shoot of a bambu; a jar.

ప్రతిసరః॥పు॥, చమూజఘనే=సేన వెనుకదిక్కు
నకును, ॥ష్ట॥ హస్తసూత్రే = పెండ్లిలోఁగట్టుకంఠ
దారమునకును పేరు. Rear-guard; a string worn
on the wrist at nuptials.

హరిః॥పు॥, యమ=యమునికిని, అనిల=వాయు

ద్వారా విష్ణుసింహంశు
వాజిషు । శు కాహికపిభే
కేషు) హరి (ర్నాకపిలే
త్రిషు॥ Yama ; wind ;
Indra; the moon; the
sun; Vishnu; a lion;
a parrot; a serpent.

శర్కరా (కర్పరాం
శేఽపి) Gravel.

యాత్రా (స్యాద్యాప
నే గతౌ)। Livelihood.

ఇరా (భూ వాక్సురా
ఽపుస్యాత్)

Water.

తస్మి (నిద్రాప్రమీల
యోః)॥ Lassitude.

ధాత్రీ (స్యాదుపమా
తాఽపిక్షితి ర స్యామ
లకృషి)।

క్షుద్రా (వ్యజ్ఞానటీవే
శ్యా సరఘా కణ్ఠకారి
కా॥33౨॥ త్రిషు క్రూ
రేఽ ధమేఽత్సే ఽపి)
క్షుద్రం

Low; trifling; miserly.

మాత్రా (పరిచ్ఛదేఅ
త్సే చపరిఘాణేచ)మా

పునకును, ఇన్ద్ర=ఇంద్రునికిని, చన్ద్ర= చంద్రునికిని,
అర్క=సూర్యునికిని, విష్ణు=విష్ణువునకును, సింహ=
సింహమునకును, అంశు=కిరణమునకును, వాజిషు=
గుఱ్ఱమునకును, శుక=చిలుకకును, అహి=పామున
కును, కపి=కోతికిని, భేకేషు= కప్పకును, ॥ త్రి ॥ కపి
లే=బంగారుచాయ గలదానికిని పేరు. A ray of
light; a horse; an ape; a frog; tawny.

శర్కరా ॥సీ॥ ఇది, కర్పరాంశే=పెంచునకును,
(అపి) మొరపనేలకును, పంచదారకును పేరు.
Soil abounding in stony nodules; candied sugar.

యాత్రా ॥సీ॥, యాపనే=భోజనము మొదలై నవర్త
నలకును, గతౌ = గమనమునకును. Travelling.

ఇరా ॥సీ॥ ఇది, భూ=భూమికిని, వాక్=వాక్కున
కును, సురా=మద్యమునకును, అప్పు = నీళ్ల కును
పేరు. The earth; speech; ardent spirit.

తస్మి [పా] తన్ద్రా ॥సీ॥, నిద్రా=నిద్రకును, ప్రమీల
యోః = ఒడ లెఱుంగకుండుటకును, Drowsiness.

ధాత్రీ ॥సీ॥ ఇది, ఉపమాతా=దాదికిని, క్షితిః=
భూమికిని, ఆమలకీ = ఉసిరిక చెట్టునకును పేరు. A
nurse; the earth; an emblic myrobalan.

క్షుద్రా ॥సీ॥ వ్యజ్ఞా = అంగహీనురాలికిని, న
టీ=నాట్యమాడు స్త్రీకిని, వేశ్యా=వేశ్యకును; సర
ఘా=తేనెటీగకును, కణ్ఠకారికా=వాకుడు చెట్టున
కును, ॥ త్రి ॥ క్రూరే=క్రూరునికిని, అధమే = అధ
మునికిని, అత్సే=కొంచెమైనదానికిని, (అపి) కృప
ణునికిని పేరు. A crippled woman; a dancing
girl; a whore; a bee; an egg-plant; cruel.

మాత్రా ॥సీ॥, పరిచ్ఛదే = పరివారమునకును,
అత్సే=కొంచెమునకును, పరిఘాణే = కొలఁదికిని,

త్రం (కాఁదేన్నీయన
ధారణే)॥ 333॥

Half a short syllable.

(ఆలేఖ్యఁ శ్చర్య
యో)శ్చిత్రం wonder.

కలత్రం(శ్రోణిభార్య
యోః)। a wife.

(యోగ్యభాజన
యోః)పాత్రం

the channel of a river.

పత్రం (వాహనపక్ష
యోః)॥ 33౪॥

(నిదేశ గ్రంథయో)
శాస్త్రం

శస్త్ర (మాయుధహా
హయోః)। iron.

(స్యాజ్జటాఽంశుక
యో)ద్వేత్రం

An eye.

క్షేత్రం (పత్నీ శరీర
యోః)॥ 33౫॥

A field; a holy spot.

(ముఖాగ్రేక్రోడహ
లయోః)పోత్రం

గోత్రం (తునామ్ని
చ)।

(చ)అక్షరాసయవమునకును, ॥న॥ కాఁదేన్నీయన
సకలమునకును, అవధారణే= నిశ్చయమునకును.

Requisites; a little; quantity; the whole; only.

చిత్రమ్॥న॥,ఆలేఖ్య=చిత్రగుప్తనకును, ఆశ్చర్య
యోః=అద్భుతమునకును పేరు. Painting.

కలత్రమ్॥న॥,శ్రోణి = పిండుసకును, భార్య
యోః=పెండ్లమునకును పేరు. The hip and loins.

పాత్రమ్॥న॥,యోగ్య=యోగ్యునికిని, భాజన
యోః=భోజనపాత్రమునకును పేరు. సృజ్యాదుల

రెండుదరులసడిమికిని పేరు. Capable; a vessel.

పత్రమ్॥న॥ఇది, వాహన=వాహనమునకును,
పక్షయోః=పక్షకును పేరు. A vehicle; a wing.

శాస్త్రమ్॥న॥ఇది, నిదేశ = ఆజ్ఞకును, గ్రంథ
యోః = వ్యాకరణాది గ్రంథములకును పేరు.

Command; institutes of a science.

శస్త్రమ్॥న॥ఇది, ఆయుధ=ఆయుధమునకును,
హయోః=హానమునకును పేరు. A weapon.

నేత్రమ్॥న॥ఇది,జటా = చెట్టుగేరునకును, అం
శుకయోః=పెలిపట్టు చీరకును పేరు. ఇదిగాక క

వ్యపుత్రాటికిని, కంటికిని పేరు. Root of a tree;
the rope of a churn; wove silk bleached.

క్షేత్రమ్॥న॥ఇది,పత్నీ = పెండ్లమునకును, శరీ
రయోః=దేహమునకును పేరు. ఇదిగాక మడి

కిని, సిద్ధస్థానమునకును పేరు. A wife; body.

పోత్రమ్॥న॥ ఇది, క్రోడహలయోః ముఖా
గ్రే=పందిమూతికినినాఁగేటికొనకును పేరు. Snout

of a hog; fore-part of a plough.

గోత్రమ్॥న॥,నామ్ని = నామధేయమునకును,
(చ)కులమునకును, ద్రవ్యమునకును, ॥పు॥ పర్వత

Mountain; the earth;
a herd of kine.

సత్ర (మాచ్ఛాడనే
యజ్ఞేసదాదానేననేఽ
పిచ)॥ Scrifice ; libera-
lity; a forest ; fraud.
అజరం(విషయే కామే
ప్య

Wind.

మృరం(ప్ర్యామ్నివా
ససి)। Apparel.

చక్రం (రాష్ట్రేఽప్య)

A potter's wheel; a
sharp discus; a ruddy
goose; multitude.

క్షరం (తుమోక్షేఽ
పి)

a letter.

క్షీర(మప్పుచ)॥332॥

(స్వర్ణేఽపి) భూరి
చంద్రో (ద్వార)

camphor; water.

(ద్వారమాత్రేఽపి)
గోపురమ్ ।

Cyperus grass.

(గుహాదవశ్యా) గహ్వ

మునకును, ॥సీ॥ భూమికిని, గోసమూహమునకును
పేరు. Name; family, race; wealth.

సత్రమ్॥న॥ఇది, ఆచ్ఛాడనే = గృహమునకు
ను, యజ్ఞే = యజ్ఞవిశేషమునకును, సదాదానే=
ఎడతెగని యీవిధమున, ననేచ=వనమునకును, (అపి)
డంభమునకును పేరు. A house; covering.

అజరమ్॥న॥, విషయే=శబ్దాదివిషయములకును,
కామే=శరీరమునకును, (అపి)మంగిలికిని, వాయు
వుకును. Object of perception; body; a court-yard.

అమృరమ్॥న॥ ఇది, ప్ర్యామ్ని=ఆకాశమునకు
ను, వాససి=వస్త్రమునకును పేరు. The sky.

చక్రమ్॥న॥, రాష్ట్రే = దేశమునకును, (అపి)
పైస్యమునకును, బంశికరికిని, నుడిగుండమున
కును, కుమ్మరసానకును, అయుధవిశేషమునకును,
॥పు॥చక్రవాకపక్షికిని, సమూహమునకును పేరు.
Realm; an army; wheel; whirlpool.

అక్షరమ్॥న॥ఇది, మోక్షే=మోక్షమునకును,
(అపి) అకారాది వర్ణములకును, సరబ్రహ్మకును
పేరు. The final beatitude; the supreme soul.
క్షీరమ్॥న॥ ఇది, అప్పు=నీళ్లకును, (చ) పాలకు
ను పేరు. Water; milk.

భూరి॥న॥, స్వర్ణే=బంగారమునకును, (అపి)॥త్రి॥
బహుళమునకు పేరు. Gold; numerous. చంద్రో॥
పు॥, బంగారిమునకును, (అపి) చంద్రునికిని, కర్పూ
రమునకును, జలమునకును పేరు. Gold; moon.

గోపురమ్॥న॥ఇది, ద్వారమాత్రే=వాకిలిమా
త్రమునకును, (అపి) పట్టణపువాకిటికిని, తుంగ
ముస్తలకును పేరు. Door; a town gate.

గహ్వరమ్॥న॥, గుహా = గుహకును, దవశ్యా=

నే చేష్ట

(రహానాన్తిక)ముప
హ్యలే॥ 33౮॥ Near.

(పురోఽధిక ముస)
ర్య్ర

Extremity; chief; four
mouthfuls; much.

(ద్యుగారే నగరే) పు
రమ్ | మద్దిరంచా

ర రాష్ట్రో (౭స్త్రీవిష
మో స్యాదుపద్రవే)॥

దరో (౭స్త్రీయాంభ
యే శ్వభే)

A little.

వజ్రో (౭స్త్రీ హీరకే
పవో) Thunderbolt.

తస్త్రం (ప్రధానే సి
ద్ధాన్తేసూత్రనామో పరి
చ్ఛదే)॥ ౩౪౦॥

Dependants.

బొశీర (శ్చామ రేదణ్ణే)
౭ప్యాశీరం (శయనా
సనే) ।

Fragrant root of grass;
a fan.

పుష్కరం (కరిహస్తా
గ్రేవాద్యభాణ్ణముఖే జ
తే)॥ ౩౪౧॥ ప్యామ్నిఖడ్గ
ఫలేపద్మే తీర్థాపధివిశే

క పటమునకును పేరు. A cavern; pride, fraud.

ఉపహ్వారమ్॥స॥ ఇది, రహా=ఏకాంతమునకు
ను, అన్తికమ్=సమీపమునకును పేరు. Solitude.

అగ్రమ్॥ఇది, పురో=ముందరికిని, అధికమ్=అ
ధికమునకును, ఉపరి=మీదికిని పేరు. ఇదిగాక ॥త్రి॥

ప్రధానమునకును, ॥స॥ గ్రామ చతుష్టయ ప్రమాణ
మయినభిత్తుకును, కొనుకును పేరు. Front; top.

పురమ్-మద్దిరమ్॥ స॥ ఈ అనా, అగా రే=ఇం
టికిని, పట్టణమునకును పేరు. A house; a town.

రాష్ట్రో॥స్స॥ఇది, విషయే=దేశమునకును, ఉ
పద్రవే=ఉపద్రవమునకును పేరు. Country; calamity.

దరో॥స్స॥ఇది, భయో=భయమునకును, శ్వభే=
గుంటకును పేరు. ఇదిగాక యిండుకంతయున్నదధి

మునందు॥అ॥. Fear; a hole in the ground.

వజ్రో॥స్స॥ హీరకే=వజ్రమనగిల్చినమునకును,
పవో=వజ్రముధిమునకును. Diamond.

తస్త్రమ్॥స॥ఇది, ప్రధానే=ప్రధానమికిని, సిద్ధా
న్తే=సిద్ధాంతమునకును, సూత్రనామో=సూత్రమునకును
గునకును, పరిచ్ఛదే = పరివారమునకును పేరు.

Chief; right conclusion; a weaver's batten.

బొశీరః॥పు, చామరే=చామరమునకును, ద
ణ్ణే = యస్థికిని, ॥ స॥ శయన = శయనమునకును,
ఆసనే=పీఠమునకును, శయనమునగా నిద్రయని

కొందఱు. (అపి)॥త్రి॥నట్టివేళ్ల సరిబంధమునబానికి
నిపేరు. The handle of a fan; a bed; a stool.

పుష్కరమ్॥స॥ ఇది, కరిహస్తాగ్రే=ఏనుగుతొం
డముకొనకును, వాద్యభాణ్ణముఖే = ముఖమొద

లైన వాద్యములముఖమునకును, జతే=శక్తుకును,
ప్యామ్ని=ఆ కాశమునకును, ఖడ్గఫలే=కత్తివాదర

షయోః) ।

Head of a drum ;
edge of a scimitar.

అస్తర (మవకాశావ
భి పరిధానాస్తద్ధి భేద
తాదస్థ్యే||ర||అ||భిద్రా
ఽత్తియ వినా బహిర
వసరమధ్యేఽస్తరాత్త
నిచ ।

Difference; sake ; a
hole; own; except; out-
side; opportune time ;
midst; supreme soul ;

(ముస్తేఽపి)పిఠరం

(రాజక శేరుణ్యపి)నా
గరమ్|| 3ర3||
Belonging to a city.

శార్వరం(త్వస్థతమసే
ఘాతుకేభేద్యలిజ్జకమ్)|
Destructive.

శారోఽ (రుణే నితే
పీతే)

(వ్రణకార్యస్య)రుష్క
రః|| 3రర||
Corrosive.

కును, పద్మ = కమలమునకును, తీర్థి = తీర్థివిశేషమున
కును, ఓషధివిశేషయోః = ఓషధివిశేషమునకును
పేరు. Tip of an elephant's trunk; a lotus;
a drug; name of a continent; water; sky.

అస్తరమ్||న||ఇది, అవకాశ = ఎడమునకును, అ
వభి = మర్యాదికును, పరిధాన = కట్టుకోకకును, అ
స్తద్ధి = వ్యవధానమునకును, భేద = విశేషమునకును,
తాదస్థ్యే = దానికొఱకిదియనునర్థమునకును, భిద్రా
= రంధ్రమునకును, ఆత్తియ = తనసంబంధమైనదా
నికిని, వినా = అదవెలిగానను వినార్థమునకును, బ
హిః = వెలుపలికిని, అవసర = అవసరమునకును, మ
ధ్యే = మధ్యప్రదేశమునకును, అస్తరాత్తని = పర
మాత్మకును, (చ) అస్యమైన దానికిని పేరు.

Interval; period ; clothing; another; inside.

పిఠరమ్||న||ఇది, ముస్తే = తుంగము స్తలకును,
(అపి)కుండకును, కవ్వపుకోలకును పేరు. A churn-
ing stick; a vessel; Cyperus rotundus.

నాగరమ్||న||ఇది, రాజక శేరుణి = భద్రము స్తల
కును, (అపి)సాంటికిని, సగర సంబంధమయినదానికి
పేరయినపుడు||త్రి||. Cyperus pertenuis ; ginger.

శార్వరమ్||ఇది, అస్థతమ సే = ఘనమయినచీక
టికి పేరయినపుడు||న||, ఘాతుకే = చంపుస్వభావము
గలదానికి పేరయినపుడు||త్రి||. Very dark.

శారః||త్రి||ఇది, అరుణే = ఎఱుపునస్తువునకును,
నితే = తెలుపునస్తువునకును, పీతే = పచ్చనినస్తువున
కును పేరు. Pale red; white; yellow.

అరుష్కరః||త్రి||ఇది, వ్రణకార = వ్రణమునుచే
యుదానిపేరు. అపిశబ్దమువలన జీడిచెట్టునకుపేర
యినపుడు||పు||. Semicarpus Anacardium.

జఠరః(కఠినేఽపిన్యా)	జఠరః॥ త్రి॥ ఇది, కఠినే=కఠినమయినవస్తువునకు
The belly.	పేరు. (అపి) కఠినునకుపేర్చెనుపుడు॥స॥. Hard.
(నధస్తాదపి) చాధరః	అధరః॥ అధస్తాత్=దగుననుండునస్తువునకును,
Worse ; the lip.	(అపి)॥ త్రి॥ హీనునికని, పు॥ పడవికని. Inferior; low.
(అనాకుభేఽపి) చై	ఏకాగ్రః॥ త్రి॥, అనాకుభేచ=కలకలబొజనివాని
కాన్త్రో	కని, (అ) సావధానమున వానికని. Unperplexed.
Attentive.	న్యగ్రః॥ త్రి॥ ఇది, న్యగ్రః=ఒకదానియందు
న్యగ్రో (వ్యాసక్తౌ	మనస్సుతగిలినవానికని, ఆకుభే=వేగిరిపడువానికని
కుభే)॥ ౩౪౫॥	పేరు. Distracted, perplexed; frightened.
Eagerly occupied.	ఉత్తరః॥ త్రి॥, ఉత్తరః=మీఁదకుని, ఉత్తరః=ఉత్తరపు
(ఉప ద్యునీచ్య శ్రేష్ఠే	దిక్కునందుండుదానికని, శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠునిక(అపి)
ష్ట)పుష్కర (స్సాస్య)	ప్రత్యుత్తరమునకును. Superior, high; northern.
Excellent; an answer.	అసాత్తరః॥ త్రి॥, ఏషామ్=సనియుక్క విపర్య
దను త్తరః(ఏషాం పి	యే=వ్యత్యాసమునందు అసఁగామీఁదుగానిదా
పర్యయే శ్రేష్ఠే)	నికని, ఉత్తరపు దిక్కునందుండుదానికని, శ్రేష్ఠ
Excellent; silent,	ముగానిదానికని, శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠునికని; ప్రత్యుత్తర
unable to answer.	నమలేనిదానికనిపేరు. Inferior; southern; worse.
(దూరానాహ్లాత్త	సరిః॥ శ్రి॥, దూరః=దూరమునదానికని, అనా
మాః)పరా॥ ౩౪౬॥	త్త=తననందున న్యాయమునదానికని, ఉత్తమాః=
Pre-eminent.	శ్రేష్ఠముయినదానికనిపేరు. Distant; other.
(న్వాదుప్రియకాశు)	మధురః॥ త్రి॥, న్వాదు=తియ్యసినస్తువునకును
మధుకౌ	ప్రియకా=ఇష్టమయినవస్తువునకునుపేరు. Sweet.
Pleasing.	క్రురః॥ త్రి॥ ఇది, కఠిన=కఠినమయినదానికని,
క్రురౌ (కఠిననిర్ద	నిర్దయా=దయలేనివానికనిపేరు. Hard; cruel.
యా) । Pitiless.	ఉదారః॥ త్రి॥ ఇది, ఉదారః=దానముచేయువా
ఉదారో (దాత్తృ మ	నికని, మహాత్మో=దొడ్డవానికనిపేరు. Generous.
హత్మో) Great.	ఇతరః॥ త్రి॥ ఇది, అన్య=పరునికని, నీచయోః=
రితర (స్త్వన్యనీచ	నీచునికనిపేరు. Other; low, vile.
యోః)॥ ౩౪౭॥	స్వైరః॥ త్రి॥, మద్ద=అలసునకును, స్వచ్ఛద్దయోః=
(మద్దస్వచ్ఛద్దయోః)	

స్వైర Independent.

శుభ్ర (ముద్దీప్త శుక్ల యోః) Splendid; white.

→॥ ఇతిరాన్తాః ॥←

(చూడా కీరీటం కేశా శ్చ సంయతా) సకాల య (స్త్రయః) ॥ ౩౮౮ ॥

ద్రుమప్రభేది మాత జ్ఞ కాణ్డ పుష్పాణి పీల నః ॥ arrow; flower.

(కృతాంతా నేహసోః) కాల

(శ్చతుర్థేఽపి యుగే) కలిః ॥ The fourth age.

(న్యాత్కుర జ్ఞేఽపి) క మలగి Lotus; water;

(ప్రావారేఽపిచ) క వృలః ॥

Chief of serpents.

(కరోపహారయోగిపుం సి) బలిగి (ప్రాణ్యజ్ఞ జే స్త్రియామ్) ॥ ౩౮౯ ॥

A wrinkle; a giant.

(ఘోర సామర్థ్య సై న్యేషు) బలం (నా కాక సీరిణోః) ॥

Balarama.

స్వతంత్ర సకును పేరు. Indolent; uncontrolled.

శుభ్రమ్ ॥ త్రి ॥ ఇది, ఉద్దీప్త = మిక్కిలి ప్రకాశం చు దానికీని, శుక్ల యోః = తెల్ల నివ స్తువునకును పేరు.

రాన్తానాన్తాక శబ్దములు ముగిసెను.

చూలిః ॥ పృ ॥ చూడా = శిఖకును, కీరీటమ్ = కీరీటమునకును, సంయతాః = ముడిచిన, కేశాశ్చ = వెండ్రుకలకును పేరు. Lock of hair on the head; a diadem; hair tied on the head.

పీలుః ॥ పు ॥ ఇది, ద్రుమప్రభేద = గోగుచ్చ్యునకు ను, మాతజ్ఞ = ఏనుగునకును, కాణ్డ = బాణమునకు ను, పుష్పాణి = పుష్పమునకును పేరు. An elephant.

కాలః ॥ పు ॥ ఇది, కృతాంతాన్త = యమునికీని, అనే హసోః = కాలమునకును పేరు. Time; Yama.

కలిః ॥ పు ॥ ఇది, చతుర్థేయుగే = నాలవయుగ మునకును, (అపి) కలహమునకును పేరు. Quarrel.

కమలః ॥ పు ॥ కురజ్జే = ఇట్టి కిని, (అపి) ॥ స ॥ తామ రపుష్పమునకును, నీళ్లకును, ॥ స ॥ లక్ష్మీకిని పేరు. Deer.

కవ్వలః ॥ పు ॥ ఇది, ప్రావారే = ఉత్తరీయమున కును, (అపి) కంబళికిని, గంగఱునకును, సర్ప విశేషమునకును పేరు. A blanket; dewlap.

బలిః ॥ పు ॥ కర = అప్పనమునకును, ఉపహార యోః = పూజోపకరణమునకును, ॥ సీ ॥ ప్రాణ్యజ్ఞజే = జంతువులయవయవములవలనఁబుట్టినట్టిదానికీని అనఁగా నెడలితఱులకును పేరు. బలిచక్రవర్తికి నిపేరు. Tax; an oblation.

బలమ్ ॥ స ॥ ఘోర = బలియుటకును, సామర్థ్య = సత్తువకును, సై న్యేషు = సేనకును, ॥ పు ॥ కాక = కా కీకిని, సీరిణోః = బలభద్రునికీని పేరు.

Bulkiness; strength; army; a crow.

వాతూలః (పుంసివా
త్యాయా మపివాతాస
హేత్రిషు॥ Insane.

(భేద్యలిజ్జశ్శతే) వ్యా
లః(పుంసి శ్వాపదసర్ప
యోః)।

మూఁఁ (స్త్రీ పాప ని
క్కిట్టాస్య) Filth;
excretion; dregs; rust.

(స్త్రీ) శూలం (రుగా
యుధమ్)॥ A weapon.

(శశ్చావపిద్వయోః) కీలః
A blow with the elbow.

(పాలిః(స్త్రీ) శ్రీశ్రీశ్రీ
పజ్జీషు)। A woman
with a beard; a mea-
sure of capacity.

కలా(శిల్పే కాలభేదే
ప్యా) A measure of
time; a digit of the
moon; skill; Interest
on capital.

లి (స్సఖ్యావలీఅపి)॥
A row; a bridge.

(అభ్యర్థిన్యువికృతౌ) వే
లా(కాలమర్యాదయో
రపి)।

seashore; easy and
sudden death.

నాతూలః॥పు॥వాత్యాయామ్=నాయుసమూ
హముసకును, ॥త్రి॥ వాతాస హే=గాలిసహింపని
వానికని: ఉన్నట్టునికని పేరు. Whirl wind, gouty.

వ్యాలః॥ఇది, శతే=దుష్టమునికని పేరయినపుడు॥
త్రి॥, శ్వాపద=పులికని, సర్పయోః=సాముసకును
పేరయినపుడు॥పు॥. Wicked; a tiger; a serpent.

మలః॥పు॥, పాప=పాపముసకును, నిక్కి=విష్క
కును, కిట్టాని=పసాశుక్లాది ద్వాదశవిధములయిన
దేహమలములకును, చిట్టముసకును పేరు. Sin.

శూలమ్॥పు॥ఇది, రుక్= శూలరోగముసకును,
ఆయుధమ్=ఆయుధముసకును పేరు. Colic.

కీలః॥స్త్రీ॥, శశ్చ=మేకుకనా, (అపి)అగ్ని జ్వాలకు
ను, ॥స్త్రీ॥మాఁ చెతిపోట్లకును. A wedge; a flame.

పాలిః॥స్త్రీ॥ ఇది, అశ్రి=అంచుసకును, అజ్జీషు=చి
ప్పముసకును [ప]స్త్రదేశముసకును, పజ్జీషు=పం
క్తికిని, ఇదిగాక మీనాలుగల స్త్రీకిని, స్త్రీస్థముస
కును పేరు. Edge; a mark; a row; the hip.

కలా॥స్త్రీ॥, శిల్పే=చిత్తగుప్త మొదలయిన సమలయం
దలి నేర్పునకును, కాలభేదే=గ్రంథం రెప్పపాల్లుగల
కాలమునకు, (అపి) చంద్రునిలోపదియాటసపాలికి
ని, విద్యకును, వక్షికిని, ॥త్రి॥ అన్య క్తమధురధ్వనికిని.
A mechanical art; a low and inarticulate tone.

ఆలిః(ప)ఆలి॥స్త్రీ॥, సఖ=చెలిక తైకును, ఆనలి=

పంక్తికిని, (అపి) కట్టకును పేరు. A companion.
నేలా॥స్త్రీ॥ఇది, అభ్యర్థిన్యువికృతౌ=సముద్రజల
వికారమందుఅనగా సముద్రము గొంగుటకును,
కాల=కార్యోచిత కాలముసకును, మర్యాదయోః=

మర్యాదకును, (అపి) చెల్లెలికట్టకును, అనాయా
సమరణముసకును పేరు. Tide; time; limit.

బహులాః (కృత్తికా
గాఘ్రా) బహులే (గ్నా
శితౌత్రిషు)॥ ౩౫౪॥

black; fire;

భీలా (విలాసక్రియ
యో)

శుషణా (శర్కరాఽ
పిచ)॥

(శోణితేఽన్భుసి) కీలా
లం

మూల (మాద్యే శి
ఫా భయోః)॥ ౩౫౫॥

జాలం (సమూహ ఆ
నాయో గవాక్ష తౌర
కానపి) ।

Trichosanthes dioica ;
magic.

శీలం (స్వభావే సద్వృ
త్తే) Good conduct.

(సస్యే హేతుకృతే) ఫల
మ్ ॥ ౩౫౬॥

Edge of a weapon.

(చదిర్నేత్రరుజోః క్షీ
బంసమూహే) పటలం
(సనా) । Roof;

(అథ స్వర్ణరూపయో

బహులాః॥సీ,బ॥ ఇది, కృత్తికాః = కృత్తికానక్ష
త్రమునకును, ॥సీ॥ గాఘ్రా=గోఘ్రలకును, (చ) ఏల
కులకును, ॥త్రి॥ నల్లనివస్తువునకును, ॥పు॥ అగ్నికి
ని, కృష్ణపక్షమునకును పేరు. The pleiades,
black; fire; cardamom; the dark fortnight; a cow.

భీలా॥సీ॥ఇది,విలాస=స్త్రిలశ్యంగార చేష్టకును,
క్రియయోః=క్రియకును పేరు. Sport; gesture.

శుషణా॥ సీ॥ శర్కరాచ = మొరపమంటికిని,
చక్కెరకును, (అపి) ॥పు॥ రత్నమునకును, రాతి
కిని పేరు. Stony nodule; sugar; a gem; a stone.

కీలాలమ్॥న॥ఇది, శోణితే=నెత్తుటికిని, అన్భు
సి=నీళ్లకును పేరు. Blood; water.

మూలమ్॥న॥ఇది, ఆద్యే=మొదటికిని, శిఫా=ఊ
డకును, భయోః=మూలసత్తాత్రమునకును పేరు.
Origin; root; an asterism.

జాలమ్॥న॥, సమూహాః=సమూహమునకును,
ఆనాయాః=వలకును, గవాక్ష= ఊటికికిని, తౌరకా=
పసరు మొగ్గకును, (అపి) గాడిదివిద్యకును, డమ్భమా
నకును, జాతీ॥ సీ॥పొట్ల చట్టునకును. A multitude;
a net; a window; an unblown flower; pride.

శీలమ్॥న॥,స్వభావే=స్వభావమునకును, సద్వృ
త్తే = మంచి నడతకును పేరు. Disposition.

ఫలమ్॥న॥ఇది, సస్యే = పైరునకును, హేతు
కృతే=ప్రయోజనమునకును; గాణాగ్రమునకును,
డాలునకును పేరు. Fruit; result; shield.

పటలమ్॥న॥చుడి=ఇంటిక ప్పనకును, నేత్రరు
జోః=నేత్రరోగమునకును, ॥న్న॥సమూహే=సమూ
హమునకును. Film over the eye; multitude.

తలమ్॥న్న॥, అథః=క్రిందికిని, స్వర్ణరూపయోః=

రస్త్రి) తలం

Essential character.

(స్యాచ్చామిషే) పలమ్ || 3౫౭ || a weight.

(బౌర్వాన లేఁసి) పాతాలం infernal regions.

చేలం (వస్త్రేఁధమే శ్రిమ) Inferior.

కుకూలం (శబ్దుభిః శ్వేతే నాతుతుమా న లే) || 3౫౮ ||

A fire made of chaff.

నిర్ణీతే) కేవల (మితి త్రిలింగం శ్వేత కృత్స్న యో) |

సర్వాప్తి డేవ పుణ్యేషు) కుశలం (శిక్షితే త్రిమ) || 3౫౯ ||

ప్రవాళ (మజ్జురేఁ ప్యస్త్రీ)

Neck of a lute.

(త్రిమ) స్థూలం (జడేఁపిచ) |

కరాలో (దన్తురేతుజ్జే)

Uneven; having projecting teeth; terrible.

స్వగూపమునకును, ఇదిగాక హస్తక సచమునకును, అఱచేతికొట్టునకును పేరు. Bottom; a slap with the hand; leathern fence for the arm.

పలమ్ || స || ఇది, ఆమిషే = మాంసమునకును, (చ) 3౫౭ గురిగించలయెత్తునకును పేరు. Flesh.

పాతాలమ్ || స ||, బౌర్వాన లే = బడబొగ్గిని, (అపి) నాగలోకమునకును పేరు. Submarine fire.

చేలమ్ || స ||, వస్త్రే = వస్త్రమునకును, || త్రి || అధమే = అధమమైన దానిని పేరు. Clothes.

కుకూలమ్ || స ||, శబ్దుభిః = మేకుల చేత, శ్వేతే = నాటంబడిన, శ్వేత్రే = పల్లమునకు, అనఁగాఁ బసులనిమిత్తము మేకులునాటిన గుంటకును, || పు || కుమ్మునకును పేరు. A hole filled with stakes.

కేవలమ్ || స ||, నిర్ణీతే = నిర్ణయింపబడిన దానిని, (ఇతి) మాంతమగుసవ్యయమని కొండఁబు. || పు || ఏక = ఒకటికిని, కృత్స్న యోః = అంతటికిని పేరు. Absolute; alone; entire, all.

కుశలమ్ || స ||, సర్వాప్తి = సామగ్ధ్యమునకును, డేవ = శుభమునకును, పుణ్యేషు = పుణ్యమునకును, || త్రి || శిక్షితే = శిక్షింపఁబడిన వానిని పేరు. Adequacy; welfare; virtue; well-versed.

ప్రవాళమ్ || ప్స ||, అజ్జురే = మొలకకును, (అపి) చిగురునకును, పీణాదండమునకును, పగడమునకును పేరు. A shoot; tender leaf; coral.

స్థూలమ్ || త్రి ||, జడేఁచ = మందబుద్ధిగల వానిని, (అపి) బలిసిన వానిని పేరు. Stupid; bulky.

కరాలః || త్రి ||, దన్తురే = ఒడ్డుబుట్టకును [ప] మిట్టపండ్లవానిని, తుజ్జే = పొడవైన దానిని, వెఱపుఁబట్టిం చుదానిని పేరు. High.

(చారా దక్షిణ) పేశ
లః॥ 3౬౦॥ Soft.

మూర్ఖేఽర్భకేఽపి)
బాల(స్సృత్)
Tail; young; hair.

లోల (శ్చల సత్పక్ష
యోః)। Eager for.

❖ఇతిల్లాంతాః❖

దవదావౌ(వనారణ్య
వహ్ని) Forest.

(జన్మహరా) భవా॥
3౬౧॥ Worldly life.

(మస్త్రీసహాయ)స్సచి
వౌ A companion.

(పతి శాఖ నరా)ధ
వాః।

Lythrum fruticosum.

అవయః (శైల మే
షార్కా) A sheep.

(ఆజ్ఞాఽఽహ్వనాధ్వ
రా) హవాః॥ 3౬౨॥

భావ (స్సత్తా స్వభా
వాభిప్రాయ చేష్టాఽఽ
త్త జన్మసు)।

Birth; emotion;
purport; abstract idea;
soul.

పేశలః॥ త్రి॥, చారా=మనోహరమయిన దాని
కిని, దక్షిణ=నేర్పరికిని పేరు. Beautiful; expert.

బాలః॥ త్రి॥, మూర్ఖే=మూర్ఖునికిని, అర్భకే=
పిన్నవానికిని, (అపి) ॥న॥ కురువేరునకును, ॥ పు ॥
పుచ్చమునకును, కేశమునకును పేరు. Ignorant.
Andropogon Schoenanthoeus.

లోలః॥ త్రి॥ ఇది, చల=కదలుదానికిని, సత్పక్ష
యోః=ఆశగలదానికిని పేరు. Tremulous.

లాస్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

దవః-దావః॥ పు॥ ౨ను, వన= అడవికిని, అరణ్యవ
హ్ని=కారుచిచ్చునకును. Forest conflagration.

భవః॥ పు॥, జన్మ=పుట్టుకకును, హరా=శివునికిని,
మరియు సంసారమునకును పేరు. Birth; Siva.

సచివః॥ పు॥ ఇది, మస్త్రీ=మంత్రికిని, సహాయః=
తోడై యుండువానికిని పేరు. A counsellor.

ధవః॥ పు॥ ఇది, పతి=పెనిమిటికిని [ప] ఏలువా
నికిని, శాఖ=చంద్రు చెట్టునకును, నరాః=మనుష్యు
నికిని పేరు. A husband; a master; a man.

అవిః॥ పు॥, శైల=పర్వతమునకును, మేష=గొట్టెకు
ను, అర్కాః=సూర్యునికిని. A mountain; the sun.

హవః॥ పు॥ ఇది, ఆజ్ఞా=ఆజ్ఞకును, ఆహ్వన=పి
లుచుటకును, అధ్వరాః=యజ్ఞమునకును పేరు.
Command; call; sacrifice.

భావః॥ పు॥, సత్తా=ద్రవ్యాదులకలిమికిని, స్వ
భావ=స్వభావమునకును, అభిప్రాయ=అభిప్రాయ
మునకును, చేష్టా=ధాతువాచ్యక్రియకును, ఆత్మ=
ఆత్మకును, జన్మ=పుట్టుకకును, మరియు మనోవికా
రమునకును, శబ్దప్రవృత్తినిమిత్తమునకును పేరు.
State of being; disposition; intention; gesture.

(స్యాదుత్పాదేఫలేపు
ష్పే) ప్రసవౌ (గర్భ
మోచనే)॥ blossom;
(అవిశ్వాసేఽపహ్నవే
ఽపి నికృతావపి)నిహ్న
నః।

(ఉత్సే కామర్షయో
రిచ్ఛాప్రసవేమహ) ఉ
త్సవః॥ ౩౬౮॥

అనుభావః (ప్రభావే
చ సతాంచ మతినిశ్చ
యే)। Firm opinion;
indication.

(స్యాజ్జన్మ హేతుని)ప్ర
భవః(స్థానంచాఽద్యో
పలబ్ధయే)॥ ౩౬౯॥

Source; strength.
(శూద్రాయాం విప్ర
తనయే శస్త్రే) పారశ
వః(పుమాన్)॥

ధ్రువౌ (భభేదే క్లిబే
తు నిశ్చితే శాశ్వతేతి
షు) ।

స్యో (జ్ఞాతావాత్కని

ప్రసవః॥పు॥,ఉత్పాదే=పుట్టుకకును, ఫలే=ఫలము
నకును, పుష్పే=పుష్పమునకును, గర్భమోచనే=
ప్రసూతికిని. Production; fruit; bringing forth.
నిహ్నవః॥పు॥ ఇది, అవిశ్వాసే=అవిశ్వాసము
నకును, అపహ్నవే=దాఁచుటకును, నికృతౌ=తిర
స్కరించుటకును, (అపి) కపటమునకును పేరు.
Distrust; concealment; denial; wickedness.

ఉత్సవః॥పు॥ఇది, ఉత్సేక=ఉద్వేగమునకును,
అమర్షయోః=కోపమునకును, ఇచ్ఛాప్రసవే=ఇ
చ్ఛపుట్టుటకును, మహా= పండుగకును పేరు.
Elevation; impatience; rising of a wish; festival.

అనుభావః॥పు॥ ఇది, ప్రభావే=ప్రభావమున
కును, సతాన్=పెద్దలయొక్క, మతినిశ్చయే=బు
ద్ధినిశ్చయమునకును, (చ) సాత్త్వికాదిభావము
నుగుఱించిన భ్రూవిక్షేపాదులకును పేరు. Dignity.

ప్రభవః॥పు॥,జన్మ హేతుః=జననమునకు కార
ణమయిన దానికిని, ఆద్యోపలబ్ధయే = మొదట
ఎఱుంగుటకు, స్థానంచ = స్థానమయిన దానికిని,
(చ) పరాక్రమమునకును పేరు. Generative cause.

origin; place where a thing is first perceived;
పారశవః॥పు॥ఇది, శూద్రాయాంవిప్రతనయే=
శూద్రస్త్రీయందు బ్రాహ్మణునివలనఁబుట్టిన కుమారు
నికిని, శస్త్రే=ఆయుధమునకును పేరు. A son
born in adultery; battle-axe.

ధ్రువః॥పు॥,భభేదే=ధ్రువనక్షత్రమునకును,॥న॥
నిశ్చితే = నిశ్చయింపఁబడిన దానికిని, ॥త్రి॥శాశ్వ
తే=నిత్యమయిన దానికిని పేరు. The polar star;
certainty; perpetual; immovable.

స్యో॥పు॥,జ్ఞాతౌ=జ్ఞాతికిని,॥న॥ఆత్మని=ఆత్మకును,

స్వంత్రిష్వాత్మీయే స్వా
ఽస్త్రియాం ధనే॥

(స్త్రీకటీవస్త్రబద్ధేఽ
పి) నీవీ (పరిపణేఽపిచ)।

The knot of a woman's
wearing garment.

శివా(శారీఫేరవయో)

A jackal; Siva; myro-
balan; auspiciousness.

ద్వంద్వం (కలహాయ
గ్మయోః)॥ కి॥ ౭॥

Union of the sexes.

(ద్రవ్యాసు వ్యవసా
యేషు) సత్త్వ (మస్త్రీ
తు జన్తుషు)।

క్లిబం(నపుంసకంషడ్ధే
వాచ్యలిజ్జమవిక్రమే)॥

కె॥ ౭॥

→॥ ఇతి వాన్తాః. ॥←

(ద్వా) విశౌ వైశ్య
మనుజౌ) A man.

(ద్వాచారాభిమరౌ)
స్పృశౌ । Conflict with
a dangerous animal.

(ద్వా)రాశీ (పుష్కమే
షాద్యా) A heap.

(ద్వా) వంశౌ (కులమ

॥ త్రి॥ ఆత్మీయే=తనసంబంధమైనదానికిని, ॥ప్స॥ ధన
మునకును. A kinsman; the soul; own; wealth.

నీవీ॥నీ॥, ఇది, స్త్రీకటీవస్త్రబద్ధే = స్త్రీలకటిప్ర
దేశమందలి పోకముడికిని, పరిపణేచ= మొదటి
సామునకును, (అపి) పందెముగట్టిన ద్రవ్యమున
కును పేరు. A stake at play; principal.

శివా॥నీ॥ ఇది, శారీ=శారీదేవికిని, ఫేరవయోః=
నక్కకును పేరు. మరియు కరక చెట్టునకును, ఉసిరి
క చెట్టునకును పేరయినపుడు॥నీ॥, శివునికి పేరయి
నపుడు॥పు॥, శుభమునకు పేరయినపుడు॥న॥. Gauri.

ద్వంద్వమ్॥న॥ ఇది, కలహ= యుద్ధమునకును,
యగ్మయోః=రెంటికిని పేరు. మరియు మిథునము
నకును, రహస్యమునకును పేరు. Quarrel; a pair.

సత్త్వమ్॥న॥, ద్రవ్య=పృథివ్యాదిద్రవ్యముల
కును, అసు=ప్రాణమునకును, వ్యవసాయేషు = ఉ
ద్యోగమునకును, ॥ప్స॥ జన్తుషు = జంతువునకును
పేరు. Substance; breath; an animal; vigour.

క్లిబమ్॥ ఇది, షడ్ధే=నపుంసకునికి పేరయినపు
డు॥న॥, అవిక్రమే=పరాక్రమహీనునికి పేరయిన
పుడు ॥త్రి॥. A eunuch; weak; neuter gender.

వాస్త నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

విట్ శౌ, పు॥, వైశ్య=వైశ్యునికిని, మనుజౌ=మ
నుష్యునికిని. A man of the commercial tribe.

స్పృశః॥పు॥, చార=వేగులవానికిని, అభిమరౌ=
యుద్ధమునకును, [ప] పులితోఁగాని పనుఁగుతోఁ
గాని పోట్లాడువానికిని పేరు. A spy; war.

రాశిః॥పు॥, పుష్క=ప్రోగునకును. మేషాద్యా=మే
షాదిరాసులకును పేరు. A sign of the zodiac.

వంశః॥పు॥, కుల=కులమునకును, మస్కరౌ=

స్కంఠా॥ 3౬౯॥

(రహస్యప్రకాశా)వీకా
శా Display.

నిర్వేశో (భృతిభోగ
యోః)।

(కృతాస్తేపుంసి) కీనా
శః (క్షుద్రకర్షకయో
స్త్రిషు)॥ 3౭౦॥

(పదేలక్ష్యే నిమిత్తే)
౭పదేశ A butt; a
cause; fame; pretext.

(స్నాన్య) త్కుశ(మ
పుచ)।

దశా(౭వస్థా౭నేకవి
ధా౭వ్యా) Edge of
cloth; age; wick.

శా(తృష్ణా౭పిచాయ
తా)॥3౭౧॥ quarter.

వశా(స్త్రీకరిణీవన్ధ్యా)
A barren cow;
dependent.

దృగ్ (జ్ఞానేజ్ఞాతరి త్రి
షు)।

An eye; sight.

(స్నాన్య) త్కర్కశ(స్నా
హానికశి కఠో రామస్మ
ణావపి)॥ 3౭౨॥

వెదురునకును పేరు. Family; a bamboo.

వీకాశః॥పు॥, రహః = ఏకాంతస్థలమునకును,
ప్రకాశా=స్ఫుటమైన దానికినిపేరు. Solitude.

నిర్వేశః॥పు॥, భృతి=కూలికిని, భోగయోః =
భోగమునకును పేరు. Wages; enjoyment..

కీనాశః॥పు॥, కృతాస్తే=యమునికిని, ॥త్రి॥క్షు
ద్ర=దరిద్రునికిని, కర్షకయోః=దున్నవానికినిపేరు.
Yama; uiggardly; cultivator.

అపదేశః॥పు॥, పదే=స్థానమునకును, లక్ష్యే=
వ్యాజమునకును [వ] గుఱికిని, నిమిత్తే=నిమిత్త
మునకును, మరియుప్రసిద్ధికిని పేరు. A place.

కుశమ్॥న॥ ఇది, అప్పు = సీశ్మకు పేరు. (చ)
దర్భకును పేరు. Water; sacrificial grass.

దశా॥సీ॥, అనేకవిధా = అనేకవిధములయిన,
అవస్థా=అవస్థలు అనఁగాబాల్యము మొదలయిన
యవస్థలకును, (అపి) వత్తికిని, శోకబద్ధకును పేరు.

ఆశా॥సీ॥, ఆయతా=అధికమయిన, తృష్ణా= అ
పేక్షకును, (అపి) దిక్కునకును పేరు. Desire.

వశా॥సీ॥, స్త్రీ=స్త్రీకిని, కరిణీ=ఆడుపనుఁగునకు
ను, వన్ధ్యా = గొడ్డుటావునకును, ॥త్రి॥ అధీనమైన
దానికినిపేరు. A woman; a female elephant.

దృగ్॥శ్, సీ॥, జ్ఞానే=జ్ఞానమునకును, ॥త్రి॥జ్ఞాతరి=
ఎఱుఁగువానికిని, మఱియు నేత్రమునకును, చూ
పునకునుపేరై నపుడు॥సీ॥, చూచువానికి పేరై నపు
డు॥త్రి॥. Knowledge; one who knows or sees;

కర్కశః॥త్రి॥, సాహసికః=సాహసముగలవాని
కిని, కఠోర=గట్టియైనదానికిని, అమస్యణౌ=పరుసని
దానికిని, (అపి) దయలేనివానికిని పేరు. Violent;
hard; intangible; unmerciful.

ప్ర కాశో (ఽతిప్రసిద్ధే
ఽపి) Light.

(శిశావజ్ఞేఽపి) బాలి
శః Ignorant.

(నృశంసఖిక్ష్ణో)ని స్త్రిం
శా

పాశో (బంధన శస్త్ర
యోః) 323

కోశో (ఽస్త్రీ కుడ్మ లే
ఖిష్ణపిధానేఽర్థాఘదివ్య
యోః) Ordeal;
lexicon; an oath.

→ఃఽతిశాస్త్రాః←

(సురమత్స్య)వనిమి
షా

పురుషా (వాత్సమాన
వౌ)।

(కాకమత్స్యభ్రశా)
ధావ్జ్

కక్షా (చత్రణపీరుధా)॥
The arm-pit; a forest
of dead trees; sin. 328

అభీషుః (ప్రగ్రహేర
శ్చౌ)

ప్రేషుః (ప్రేషణ మ
ర్దనే)। paining.

పక్ష (సహాయేఽపు)

ప్ర కాశః॥ త్రి॥ అతిప్రసిద్ధే = మిక్కిలి ప్రసిద్ధమ
యిన దానికిని, (అపి)॥ పు॥ ఎండకును పేరు. Famous.

బాలిశః॥ త్రి॥ శిశౌ = పిన్న వానికిని, అజ్ఞే = ఎఱుక
లేనివానికిని, (అపి) మూర్ఖునికిని పేరు. Young.

ని స్త్రిం శః॥ త్రి॥ నృశంస = హింసించువానికిని,
॥ పు॥ ఖిక్ష్ణౌ = కత్తికిని పేరు. Cruel; a sword.

పాశః॥ పు॥ బంధన = త్రాటికిని, శస్త్రయోః = ఆ
యుధమునకును పేరు. A rope; a weapon.

కోశః॥ ప్లు॥ కుడ్మలే = మొగ్గకును, ఖిష్ణపిధానే
= కత్తియొఱకును, అర్థాఘ = ధనముయొక్క సమూ
హమునకును, దివ్యయోః = దివ్యప్రమాణభేదము
నకును పేరు. A bud; scabbard; treasure.

శాస్త్ర నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

అనిమిషః॥ పు॥ సుర = దేవతలకును, మత్స్య =
మత్స్యమునకును పేరు, A god; a fish.

పురుషః॥ పు॥ ఆత్మ = ఆత్మకును, మానవౌ = మ
నుష్యునికిని పేరు. The soul; a man.

ధావ్జ్॥ పు॥ కాక = కాకికిని, మత్స్యభ్ర =
మత్స్యములను దిను, ఖశా = కొక్కెర పక్షికిని పేరు.
A crow; any bird which preys on fish.

కక్షః॥ పు॥ త్రణ = కసవునకును, పీరుధా = తీర
సౌదకును, (చ) చంకకును, ఎండినయడవికిని, ॥ న॥
పాపమునకును పేరు. Grass; a climbing plant.

అభీషుః॥ పు॥ ప్రగ్రహే = పగ్గమునకును, రశ్మే =
కిరణమునకును పేరు. A rein; a ray of light.

ప్రేషుః॥ పు॥ ప్రేషణ = అంపుటకును, మర్దనే =
వీడించుటకును పేరు. Despatch; fatigue.

పక్షః॥ పు॥ సహాయే = సహాయమునకును, (అపి)
శుక్ల కృష్ణ పక్షములకును, తక్కుకును, పార్శ్వము

క్షీప (శ్చిరోవేష్ట కిరీట
యోః)॥ 32౫॥

శుక్రలే మూషికే
శ్రేష్ఠే సుకృతే వృష
భే)వృషః॥

A bull.

(ద్యూతేఽక్షే శారిఫ
లకేఽ)ప్యాకన్వోఽ

థాక్ష (మిన్ద్రియే) ॥
32౬॥ (నా ద్యూతాజ్ఞే
కర్షచక్రే వ్యవహారే
కలిద్రుమే)॥

The belleric
myrobalan.

కర్షూ (ర్వారాకరీషా
గ్నిశి)కర్షూశి(కుల్యాభిధా
యినీ)॥ 322॥

(పుంభావేతత్క్రియా
యాంచ) పౌరుషం

విష (మపుచ)॥

(ఉపదానే) ఽప్యామి
షం (స్యా) Offering.

నకును పేరు. Partisan; fortnight; wing; side.

ఉక్షీపః॥పు॥, శ్చిరోవేష్ట=తలకుచుట్టెడు పాగా
మొదలయినవానికిని, కిరీటయోః=కిరీటమునకును
పేరు. A turban; a diadem.

వృషః॥పు॥, శుక్రలే = నీర్యవృద్ధిగలవానికిని,
మూషికే=ఎలుకకును, శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠునికిని, సుకృ
తే=పుణ్యమునకును, వృషభే = వృషభమునకును
పేరు. Lustful; a rat; pre-eminent; virtue.

ఆకర్షః॥పు॥, ద్యూతే=జూదమునకును, అక్షే=
పాచికలకును, శారిఫలకే=జూదమాడు పలకకు
ను, (అపి) ఆకర్షించుటకును పేరు. Gaming with
dice; a die; a board for playing; attraction.

అక్షన్॥న॥, ఇన్ద్రియే = ఇంద్రియమునకును,
॥పు॥ ద్యూతాజ్ఞే=పాచికలకును, కర్ష=ఎనుబదిగురి
గింజలయెత్తుగలదానికిని, చక్రే=బండికంటికిని, వ్య
వహారే=వ్యవహారమునకును, కలిద్రుమే=తాండ్ర
చెట్టునకును పేరు. An organ of sense; a die; a
measure; a wheel; a lawsuit.

కర్షూః॥పు॥, వారా=కృషికిని, కరీషాగ్నిః=పిడ
కనిప్పునకును, ॥నీ॥ కుల్యాభిధాయినీ=సదికిని పేరు.
Agriculture; fire with cowdung; a river.

పౌరుషమ్॥న॥, పుంభావే=మగతనమునకును,
తత్క్రియాయామ్=పురుషుడు చేయుపనికిని, (చ)
మానిసిచే యెత్తుచోడవునకును పేరు. Virility;
manly act; the height of a man's stature.

విషమ్॥న॥, అపు=నీళ్లకును, చకారమువలన
విషమునకును పేరు. Water; poison.

ఆమిషమ్॥న్న॥, ఉపదానే=కానుకకును, (అపి)
మాంసమునకును పేరు. A bribe; flesh.

(దపరాధేఽపి) కిల్బిషమ్||
32౮||

(స్వాద్వృష్టే లోకధా
త్వంశే వత్సరే) వర్ష
(మస్త్రియామ్)।

Rain; a country; a year.

ప్రేక్షా (నృత్యేక్షణం
ప్రజ్ఞా) Dancing; view.

భిక్షా (స్వేవాఽర్థనా
భృతిః)॥ Begging.

త్వి (ట్యోభాఽపి)

(త్రిష్ణుపరే)

న్యక్షం (కార్యన్నియ
నికృష్టయోః)।

(ప్రత్యక్షేఽధికృతే
ఽ) ధ్యక్షో

Superintendent.

రూక్ష (స్వప్రేక్ష్య
చిక్కణే)॥3౨౦॥ rough

→॥ఇతిపాంతాః॥←

(రవిశ్వేతచ్ఛదాహం
సా One free from
malice; Vishnu; the
soul; an ascetic; an
unambitious king.

(సూర్యవహ్ని) విభా
వసూ।

వత్స (తర్ణక వర్షా

కిల్బిషమ్॥న॥, అపరాధే=అపరాధమునకును,
(అపి) పాపమునకును పేరు. An offence; sin.

వర్షమ్॥ష్ట॥, వృష్టే=వానకును, లోకధాత్వం
శే=భారతవర్షము మొదలయిన భూఖండములకు
ను, వత్సరే=సంవత్సరమునకును పేరు. 'లోకధా
త్వంశే, అను పాఠమునను నిదియ యర్థము.

ప్రేక్షా॥సీ॥, నృత్య=నాట్యమునకును, ఈక్షణ=

భిక్షా॥సీ॥, సేవా=సేవించుటకును, అర్థనా=అడు
గుటకును, భృతిః=కూలికిని పేరు. Service; wages.

త్విట్॥ష్, సీ॥ఇది, శోభా=కాంతికిని, (అపి)
దీప్తికిని పేరు. Splendour; a ray of light.

తక్కినపాంతములన్నియు॥త్రి॥

న్యక్షమ్॥త్రి॥, కార్యన్నియ=అంతయుననుటకును,
నికృష్టయోః=అధమునకును. Entire; inferior.

అధ్యక్షః॥త్రి॥, ప్రత్యక్షే=సాక్షాత్తుగా నెఱుఁ
గంబడుదానికిని, అధికృతే=గ్రామాదులకు నధి
కారియైన వానికిని పేరు. Preceptible.

రూక్షః॥త్రి॥, అప్రేక్ష్య=ప్రేమలేనిదానికిని, అ
చిక్కణే=పశుసనిదానికిని పేరు. Unfriendly.

పాస్తనానార్థక శబ్దములు ముగిసెను.

హంసః॥పు॥, రవి=సూర్యునికిని, శ్వేతచ్ఛదా=
హంసకును పేరు. మఱియు లోభములేని రాజున
కును, విష్ణువునకును, అంతరాత్మకును, మత్సరము
లేనివానికిని, ఉత్తమసన్న్యాసికిని, ఉత్తరపద
మయినపుడు శ్రేష్ఠునికిని పేరు. The sun; swan.

విభావనుః॥పు॥, సూర్య=సూర్యునికిని, వహ్ని=
అగ్నికిని పేరు. The sun; fire.

వత్సః॥పు॥, తర్ణక=దూడకును, వర్షా=సంవత్స

ద్యా)

(సారణ్ణాశ్చ) దివౌక
సః॥ a god; a bird.

(శృణ్ణారాదౌవిషే వీ
ర్యే గుణే రాగేద్రవే)
రసః॥ Poison; water;
virility; quicksilver;
zeal; liquid; sentiment.

(పుంస్య) త్తంసావతం
సా (వాకర్ణపూరేఽపి
శేఖరే)॥ 3౮౨॥

(దేవభేదేనలేరశ్చై)
వసూ(రత్నేధనే) వసు॥

Wealth.

(విష్ణోచ) వేధాః
Brahma; intelligent.

(స్త్రీ) త్వాశీ (హితా
౨శంసా ౨హిదంష్ట్ర
యోః)॥ Benediction.

లాలసే (ప్రార్థనౌత్సు
క్యే) Eagerness.

Taking pleasure in.

హింసా (చౌర్యాదిక
ర్తచ)॥

slaughter.

ప్రసూ (రశ్వాపి)

A mother.

రమునకును పేరు. A calf; a year.

దివౌకాః॥న్, పు॥, సారణ్ణాః = చాతక పక్షు
లకును, (చ) దేవతలకును, పక్షికిని పేరు. Cuculus.

రసః॥ పు॥, శృణ్ణారాదౌ=శృంగారాదిరసము
లకును, విషే=విషమునకును, నీళ్లకును, వీర్యే =
బలమునకును, సాదరసమునకును, గుణే = మధు
రాదిషడ్రసములకును, రాగే=అనురాగమునకును,
ద్రవే=ఆర్ద్రమైన దానికిని, పుల్లనీళ్లకును పేరు. Taste;

ఉ త్తంసః - అవతంసః॥ ప్న॥ ఈ ౨ను. కర్ణపూ
రే = చెవులఁ బెట్టుపువ్వులు సొమ్ములు మొదలయిన
వానికిని, శేఖరే = కిరీటాది శిరోభూషణమునకును
పేరు. An ear-ring; a crest.

వసుః॥ పు॥, దేవభేదే = అవ్యవస్థలకును,
అనలే = అగ్నికిని, రశ్చై = కిరణమునకును, ॥ స ॥
రత్నే=రత్నమునకును, ధనే=ధనమునకును పేరు.

A class of deities; fire; a ray of light; a gem;

వేధాః॥న్, పు॥ ఇది, విష్ణో=విష్ణువునకును, (చ)
బ్రహ్మకును, విద్వాంసునికిని పేరు. Vishnu.

ఆశీః॥న్, సీ॥ ఇది, హితా౨శంసా = హితమ
యినవస్తువుకావలెననుటకును, అహిదంష్ట్రయోః=
సాముకోరికకును పేరు. Fang of a serpent.

లాలసః॥ ప్న॥, ప్రార్థన = వేడుకోలునకును,
ఔత్సుక్యే = ఇష్టవస్తువెప్పుడు కలుగునను రాగ
విశేషమునకును, ॥ త్రి॥ విషయాన క్తునికిని, Request.

హింసా॥సీ॥ ఇది, చౌర్యాదికర్త = దొంగతనము
కొట్టుట కట్టుట మొదలయినదానికిని, (చ) చం
పుటకును పేరు. Mischief, as robbery &c.

ప్రసూః॥ సీ॥ ఇది, అశ్వా = ఆఁడుగుట్టమునకు
ను, అవిశబ్దమునలన తల్లికిని పేరు. A mare.

(భూద్యావౌ) నోద
స్యా
నోదస్యేచ తే॥ 3౮౪॥

(జ్వాలాభాసోర్నపుం)
స్యర్చి
జ్యోతి(ర్భ ద్యోత దృ
ష్టిషు)। A star; light;
pupil of the eye.

(పాపాపరాధయో)
రాగః Sin.

(భగ బాల్యాదినో) ర్వ
యః॥ 3౮౫॥ A bird.

(తేజఃపురీషయో) ర్వ
గో
మహా (స్తూత్సన తేజ
సోః)।

రజో (గుణేఽపి స్త్రీ పు
ష్పే)

Dust; pollen.
రాహశా ధ్వాన్తేగుణే)
తమః॥ 3౮౬॥

ఛన్దః (పద్యేఽభిలా
షేచ)

Desire; uncontrolled
conduct; the Veda.

తపః(కృచ్ఛా)ది కర్త
చ)। the cold season;

నోదస్యే॥ నీ॥ ఇది, భూ = భూమికిని, ద్యావౌ =
ఆకాశమునకును పేరు. The earth; the sky.

నోదః॥ న్, న॥ ఇది, షే = ఆభూమికిని, ఆయాకా
శమునకును పేరు. The earth and sky.

అర్చిః॥ న్, న్న॥ ఇది, జ్వాలా = మంటకును, భా
సోః = కాంతికిని పేరు. Flame; light.

జ్యోతిః॥ న్, న॥ ఇది, భ = నక్షత్రమునకును,
ద్యోత = తేజస్సునకును, దృష్టిషు = దృష్టికిని పేరు.
॥పు॥ సూర్యునికిని, అగ్నికిని పేరు. The sun; fire.

ఆగః॥ న్, న॥ ఇది, పాప = పాపమునకును, అపరా
ధయోః = అపరాధమునకును పేరు. An offence.

నయః॥ న్, న॥, భగ = పక్షికిని, బాల్యాదినోః = బా
ల్య చూచనాది వయస్సులకును పేరు. Age.

వర్చః॥ న్, న॥, తేజః = తేజస్సునకును, పురీష
యోః = విష్ణుకును పేరు. Splendour; ordure.

మహా॥ న్, న॥, ఉత్సన = పండుగకును, తేజసోః =
తేజస్సునకును పేరు. Festival; light.

రజః॥ న్, న॥, గుణే = రజోగుణమునకును, స్త్రీ
పుష్పే = స్త్రీలముట్టుర క్తమునకును, (అపి) ధూళి
కిని పేరు. Quality of passion; woman's menses.

తమః॥ న్, న॥, రాహశా = రాహస్యనకును, ధ్వా
న్తే = చీకటికిని, గుణే = తమోగుణమునకును పేరు.
Moon's ascending node; darkness; illusion.

ఛన్దః॥ న్, న॥, పద్యే = గాయత్రి మొదలయిన
ఛందస్సులకును, అభిలాషే = ఇచ్ఛకును, (చ)
వేదమునకును పేరు. ఇచ్ఛకు పేరయిన పుడు అకా
రాంత పుంలింగముంగలదు. Poetical metre.

తపః॥ న్, న॥, కృచ్ఛాది = కృచ్ఛము మొదలు
గాఁగల, కర్త = చాంద్రాయణము మొదలయిన

name of a month;
austerity; virtue.

సహృదయ (బలం) సహ
(నూర్గో) winter.

సభాగి (ఖండావణి) స
భా||౩౮౭|| a month.

ఓక (స్పర్శ) శ్రయ
శ్చ||౩౮౮|| A bird.

సయః (క్షీరం సయో
౭.మృచ)।

ఓజో (దీప్తా బలే)

స్తోత (ఇన్ద్రియో నిన్దు
గాగదో)। ౩౮౯||

వేదజి (ప్రభావేదీప్తాచ
బలేశుక్తే) ప్య)

Semen virile.

(త స్త్రీషు)।

విద్వాన్ (న్విగంశ్చ)

learned.

వీభవో (హింస్తో
ప్య) Envious; Arjuna.
(తిశయేత్వమి)।

తపస్సునకును, (చ) ధర్మమునకును, ||పు|| శిశిర
ముత్తినకును, మాఖ మాసమునకును పేరు.

సహ||స్, స||, బలమ్=బలిమికిని, ||పు|| మాన్గః=
మాన్గశీర్షి మాసమునకును పేరు. Strength.

సభా||స్, స||, ఖమ్=ఆ కాశమునకును, ||పు|| శ్రా
వణః=శ్రావణ మాసమునకును పేరు. The sky;

ఓక||స్, స|| [స]||అ, పు|| సద్గ= ఇంకొకకిని, ఆ శ్రయః=
తావునకును, (చ) సక్షికిని. A house; an asylum.

సయః||స్, స||, క్షీరమ్= పాలుకును, అమృచ=
దీప్త కును పేరు. Milk; water.

ఓజ||స్, స||, దీప్తా= తేజస్సునకును, బలే=బలి
మికిని పేరు. Splendour; strength.

స్తోత||స్, స||, ఇన్ద్రియో=శ్రోత్రాదీం ద్రియముల
కును, నిన్దుగాగదో = సదీ వేగమునకును పేరు.

Stream of a river; organ of sense.

వేద||స్, స||, ప్రభావే= ప్రభావమునకును, నీ
ప్తాచ=కాంతికిని, బలే=బలిమికిని, శుక్తే=రేతస్సు
నకును, (అపి) తిరస్కారమా నోగ్యకుండుటకును

పేరు. Dignity; splendour; strength; strength of

character, not bearing insult with impunity.

ఇది మొదలు సాగతములన్నియు || త్రి || స్త్రీ
లింగవిసత్వయందు వీభత్స శబ్దముతోపై కడమ

శబ్దములు ఈకారాంతములైన.

విద్వాన్ || స్, త్రి ||, విదన్=ఎఱుకగల వానికిని,
(చ) ఆత్మజ్ఞునికిని, విద్వాంసునికిని పేరు. Intelligent;

having a true knowledge of the soul.

వీభత్స|| త్రి ||, హింస్తః=చంపు స్వభావముగలవా
నికిని, (అపి) రోతగలవానికిని, అర్జునునికిని. Cruel;

ముందరఁ జెప్పబడు జ్యాయశ్చబ్దము మొద

(వృద్ధ ప్రశస్యయో) బ్రాహ్మయాన్

కనీయాంస్తు (యువా ల్పయోః)!

వరీయాం (స్తూరువర యో) Very excellent.

సాధీయాన్ (సాధు బాధయోః)॥ ౩౯౦॥

❖ శతీసాంతాః ❖

(దలేఽపి) బర్హం

A peacock's tail.

(నిర్బద్ధా పరా గా ర్కాదయో) గ్రహః।

(ద్వా ర్యాసీడే క్వా థరసే) నిర్యూహా (నాగదస్తకే)॥ ౩౯౧॥

Extracted juice; a chaplet.

(తులాసూత్రేఽశ్వాది రశ్చై) ప్రగ్రహః ప్రగ్ర హా (ఽపిచ)।

తై నవి రను స్వాతీశయమునందువ త్తింఁచును. బ్రాహ్మయాన్॥స్, త్రి॥, వృద్ధ=మిక్కిలి వృద్ధునికని, ప్రశస్యయోః=మిక్కిలి శ్రేష్ఠునికని పేరు. Very old; very excellent.

కనీయాన్॥స్, త్రి॥, యువా=మిక్కిలిస్త్రాయపు వానికని, అల్పయోః=మిక్కిలి యల్పునికని పేరు. Very young; very small.

వరీయాన్॥స్, త్రి॥, ఉరు=మిక్కిలి ఘనానికని, వరయోః=మిక్కిలి శ్రేష్ఠునికని పేరు. Very great.

సాధీయాన్॥స్, త్రి॥, ఇది, సాధు = మిక్కిలి మంచివానికని, బాధయోః = మిక్కిలిదృఢమైన వానికని పేరు, Very right; very firm.

సాస్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

బర్హమ్॥ష్న, దలే=ఆకునకును, (అపి)పరివారి మునకును, నెమిలిపురికని పేరు. A leaf; retinue.

గ్రహః॥పు, నిర్బద్ధ = ఆగ్రహమునకును, ఉప రాగ = చంద్రసూర్యగ్రహణములకును, అర్కా దయః = సూర్యుడు మొదలుగాఁగల నవగ్రహ ములకును పేరు. Seizure; an eclipse; a planet.

నిర్యూహః॥పు, ద్వారి=వాకిటికని, ఆపీడే=సిగ నుజుట్టిన పూలదండకును, క్వాథరసే = కషాయ మునకును, నాగదస్తకే=కొణిగకు నాధారముగా గోడను నాటినకొయ్యకును, [ప] చిలుకుకొయ్య కును పేరు. A door; wood jutting out of a wall.

ప్రగ్రహః-ప్రగ్రహః॥పు ఈ అను, తులా సూత్రే=త్రాసుకోల మొదలైన నవానిత్రాటికని, అ శ్వాదిరశ్చై=గుట్టము మొదలుగాఁగలవాని గట్టు పగ్గము మొదలయినవానికని పేర్లు. The string suspending a balance; halter for horses.

(పత్నీ పరిజనాఽదా
సమూల శాపాః) పరిగ్ర
హః॥ Acceptance;
origin; root.

(దారేష్వపి) గృహః

(శ్రో)ణ్యా మప్యా)రో
హూ(సరస్త్రియాః)।
Ascent; rider of an
elephant; length; height

వ్యూహూ (బృదే
ప్య) Array of troops.

హి (ర్వృత్రే ప్య)

గ్నిద్వర్కా-) స్తమో
ఽపహః॥ 3-3॥

(పరిచ్ఛదే సృష్వాస్తే
ఽస్త్రే) పరిబర్హో
Insignia of royalty.

❖ ఇతి హాంతాః ❖

(ఽన్యయాశివశే)।
The following are in-
declinable.

ఇతినానార్థవర్గః.

పరిగ్రహః॥పు॥, సత్నీ = పెండ్లిముసకును, పరి
జన=పరివారముసకును. ఆదాస = పుచ్చుకొనుట
కును, మూల=మొదటికిని, శాపాః = శ పథముసకు
ను పేరు. A wife; family, dependent; oath.

గృహః॥పు, నిత్యబ॥, దారేష్వ = పెండ్లిము
సకును, (అపి)॥స॥ ఇంటికిని పేరు. Wife; a house.

ఆరోహః॥పు॥, సరస్త్రియాః = ఉత్తమ స్త్రీ
యొక్క, శ్రోణ్యామృ-పఱుండుసకును, (అపి) స
నుగు మావటివానికిని, ఎక్కుటకును, నిడుపున
కును, పొడవుసకును పేరు. A woman's waist.

వ్యూహః॥పు॥, బృదే=సమూహముసకును, (అపి)
పౌంజబాధు తీర్చుటకును, మిక్కిలిఁజూపకును, రచ
సకును పేరు. Multitude; fabrication; reasoning.

అహిః॥పు॥, సృత్రే = వృత్రాసునికిని, (అపి)
పాముసకును పేరు. A demon; A serpent.

తమోఽపహః॥పు॥, అగ్ని=అగ్నికిని, ఇన్ద్ర =
చంద్రునికిని, అర్కాః = సూర్యునికిని పేరు. Fire;
the moon; the sun.

పరిబర్హః॥పు॥, పరిచ్ఛదే = పరివారముసకు
ను, సృష్వాస్త్రే = రాజుసకు యోగ్యమయిన, అ
ర్థే=శస్త్ర చామరాదినస్తువుసకును పేరు. Retinue.

హాస్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.

ఇదిమొదలు లింగాది సంగ్రహవర్గ దనుక
జెప్పఁగలశబ్దము లన్యయంబులు. అందులో
నానార్థాన్యయంబులు ముందుజెప్పి వెనుక నే
కార్థకాన్యయంబులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

{ అ నేకమాలై స యగ్ధమాలుగల పద }
{ సమూహము ముగిసెను. }

ఆజ్ఞ (ఈషదర్థే=భివ్యాప్త సీమాన్తే ధాతుయోగజే)॥ ౩౮౪॥

టీ.-ఆజ్ఞ॥అ॥ ఇది, ఈషదర్థే=ఇంచుక యనుసర్థమునందును,॥ఉ॥ఆసా
ణ్ణరీభూతముఖచ్ఛవీనామ్; అభివ్యాప్తే=ఒక క్రియకు మేరను జెప్పనపుడు
దానితోడ ననుసర్థమునందును, ॥ఉ॥ఆకుమారంయశశిసాశీనేః; సీమాన్తే=
ఒక క్రియకు మేరను జెప్పనపుడు అందాఁక అనుసర్థమునందును,॥ఉ॥ఒది
కా'న్త్రస్త్రియంపాన్థమనువ్రజేత్; ధాతుయోగజే=క్రియయొక్క సంబంధ
మువలనఁ బుట్టుదానియందు అసఁగా గ్రయాయోగమువలనఁ బుట్టిన క్రి
యాన్త్రద్యోతకత్వమునందును వర్తించును,॥ఉ॥ఆహరతే. A little; up to;
including; down to.

మూ॥ ఆ(ప్రగృహ్యః స్మృతౌ వాక్యే౭)

టీ.-ఆ॥అ॥ ఇది, స్మృతౌ=తలంపునందును,॥ఉ॥ఆవపంకిలతత్; వాక్యే=
వాక్యపూరణమునందును వర్తించును,॥ఉ॥ఆవపంనుమస్యసే; ఆదిద్యస్వా
ద్విష్టభోజనం లబ్ధమితి; ప్రగృహ్యః=దీనికప్రగృహ్యమన్నందున సంధిలేదు.
Oh (remembering); expletive.

స్వాః(కోపేతాప వీడయోః) ।

టీ.-ఆ॥అ॥ ఇది, కోప=కోపమునందును,॥ఉ॥ఆఃరక్ష స్తిష్ఠ; తాప=తా
పమునందును,॥ఉ॥ఆఃక్వాసిప్రియై; వీడయోః=వీడయందును వర్తించును,
ఉ॥ విద్యాంమాతరమాఃప్రదర్శ్యసృపశూన్ భక్షస్వ; ఆఃకష్టంనర్తంతే.
Alas (sorrowfully, angrily, painfully).

(సాప కుత్సేషదర్థే) కు

టీ.=కు॥అ॥ ఇది, సాప=సాపమునందును,॥ఉ॥ త్యజేత్కుజనసంగతిమ్; కు
త్సా=నిందయందును,॥ఉ॥కుభోజనమ్; ఈషదర్థే=ఇంచుక యనుసర్థమునం
దును వర్తించును,॥ఉ॥ క ప్రాష్ణమ్; కోష్ణమ్. Sinful; bad; a little.

ధిజ్ఞ(నిర్భర్తన నిష్ఠయోః)॥ ౩౮౫॥

టీ.-ధిక్॥అ॥ ఇది, నిర్భర్తన=అదలించుటయందును,॥ఉ॥ ధిక్ గ్రామం
నిష్ఠురాలాపమ్; నిష్ఠయోః=నిందయందును వర్తించును, ॥ఉ॥ధిగిమాందేహ
భృతామసారతామ్. Fly! (menacingly, reproachfully.)

మూ॥ చా (న్వాచయ సమాహ రేతరేతర సముచ్చయే) ।

టీ. చ॥అ॥ ఇది, అన్వాచయ = చెండుక్రియలతో నొకటి ప్రధానమైయొ

కటియస్రధాసమైయుండుటయను సన్వాచయమునందున, ||ఉ||భిక్షామట
గాంచానయ; సమాహార=ఒక క్రియతో సవయనవ స్తుప్రలకు ప్రాధాన్యమా
లేక సముదాయమే స్రధాసమయియుండుటయగు సమాహారమునందు
ను, ||ఉ||ఛత్త్రోపాసహమ్; అశ్వబలీవర్దమ్; ఇత రేతర=పరస్పరసాపేక్షముల
యిన యనయవన స్తుప్రలకు నొక క్రియతో సంబంధముగలుగుట యను
నితి రేతరయోగమునందును, ||ఉ|| దేనద త్తయజ్ఞదత్తాభ్యామిదంకార్య
మ్; సముచ్చయే=పరస్పరనిర పేక్షములయిన యనయనన స్తుప్రలకు నొక
క్రియతో సంబంధముగలుగుటయను సముచ్చయమునందును నిర్ది
చును, ||ఉ|| రాష్ట్రోగౌరవ్యో పురుషశ్చ. చాదపూరణపతౌంతర హేతునిశ్చ
యమాలయందును నిర్దిచును. Moreover; and; mutually; also.

స్వస్త్వా (శీఃక్షేమపుణ్యదౌ)

టీ.-స్వస్తి||అ||ఇది, ఆశీః=ఆశీర్వాదమునందును, ||ఉ||స్వస్తి శేఽస్తులత
యూసహపృథ్; క్షేమ=నిగుపద్రవమునందును, ||ఉ||స్వస్తిప్రజాభ్యై; భూ
తానుకమ్పితవచేదియంశౌ రేకాభనేత్స్వస్తిమతీత్వదన్తే; పుణ్య = పు
ణ్యమునందును, ||ఉ|| స్వస్తిమాన్ స్వర్గమశ్నుతే; ఆదిశబ్దమువలన శుభా
దులయందును నిర్దిచును, ||ఉ||ప్రాప్థానికంస్వస్త్వయసంప్రయజ్య. Well
(a benediction); safe; right; auspicious.

(ప్రకర్షో లబ్ధినే) ప్యతి|| ౩౯౬||

టీ.-అతి||అ||ఇది, ప్రకర్షో=మిక్కిలయనునర్థమునందును, ||ఉ||అతిపృథ్; అ
తిశేతే; లబ్ధినే=దాటననటయందును, ||ఉ||అతీత కాల స్తవ్విహమభుప్యే
తి; అపిశబ్దమువలన పూజయందును నిర్దిచును. Very; past; surpass-
ing; excellent.

మూ||స్వి(త్ప్ర)శ్నే చ వితక్కే-చ)

టీ.-స్విత్ ||అ||ఇది, ప్రశ్నయందును, ||ఉ|| కస్స్విదేహాకీచరతి; వితక్కే-
చ=వితర్కమునందును నిర్దిచును, ||ఉ|| అధస్స్విదాసీదుపరిస్విదాసీత్.
What (interrogative); what (doubtingly)

శు(స్యా ద్భేదేనధాగణే)

టీ.=తు||అ||ఇది, భేదే=భేదమునందును, ||ఉ|| పూజ్యాశాగి కపిలాతు
పూజ్యతరా; అవధారణే=నిశ్చయమందును నిర్దిచును, ||ఉ|| వేదాస్తుప్ర

మాణమ్. But (indicating difference); indeed.

సకృ (తస్మై హైక వారే స్యాత్)

టీ.-సకృత్ ||అ|| ఇది,సహ=తోడననుసర్థమునందును, ||ఉ|| దేనద త్తయ జ్ఞదత్తో సకృద్భుజ్ఞాతే; ఏక వారే= ఒక సారియనుసర్థమునందును సర్తిం చునా, ||ఉ|| సకృత్సదీయతే కన్యా. Together; once.

ఆరా (ద్వార సమీపయోః)||

టీ.-ఆరాత్ ||అ|| ఇది, దూర=దూరమునందును, ||ఉ|| ఆరాద్గతోద్భవ్విప క్షంవ్యతీతః; సమీపయోః=సమీపమునందును సర్తించును, ||ఉ|| తమర్చ్య మా రా దభివ ర్తమానమ్. Far; near.

మూ|| (ప్రతీచ్యాం చరమే) పశ్చాత్

టీ.- పశ్చాత్ ||అ|| ఇది, ప్రతీచ్యామ్=పడమటిదిక్కునందును, ||ఉ|| పశ్చా దస్తంగతోరవిః; చరమే=వెనుక దిక్కునందును సర్తించును, ||ఉ|| పశ్చాద్యా తి; శ్రోత్రియేభ్యః పూర్వం గీయతాం పశ్చా దితరేభ్యః. Westward; afterwards; lastly; behind.

ఉతా (ప్యర్థ వికల్పయోః) ।

టీ.-ఉత ||అ|| ఇది, అప్యర్థ=అప్యర్థమునందును, ||ఉ|| ఉతభిన్ద్యాచ్చిర సాశి లోచ్చయమ్; ఉతదణ్ణిపతిష్యతి; వికల్పయోః=ఇట్లోఅట్లో అనువికల్పార్థ మునందును సర్తించును, ||ఉ|| ఉతపర్వతోభి ద్యేత; ఉతతృప్యేద్యజ్ఞే. అప్య ర్థమనంగా గృహార్థమునా ప్రశ్నయును. Also; what (doubtingly); either.

(పున సదార్థయో) శశ్వత్

టీ.-శశ్వత్ ||అ|| ఇది, పునః=మరియు ననుసర్థమునందును, ||ఉ|| శశ్వత్ప్వ శ్వతశ్చనాద్ధిలహగీ విద్యోల్బణమ్; సదార్థయోః= ఎల్లపుడు సనుసర్థము నందును సర్తించును, ||ఉ|| శాశ్వతం వై రమ్. Again; constantly; for ever.

సాక్షా (త్ప్రత్యక్షతుల్యయోః) ||౩౯౮||

టీ.-సాక్షాత్ ||అ|| ఇది, ప్రత్యక్ష=ప్రత్యక్షమునందును, ||ఉ|| సాక్షాద్దృ ష్టోఽసి; తుల్యయోః=సమానమునందును సర్తించును, ||ఉ|| ఏషా సాక్షాల్ల క్షీః. Actually; like; in person.

మూ|| (భేదానుకమ్నా సన్తాప విస్తరణా మస్త్రణే) బత ।

టీ.- బత ||అ|| ఇది, భేద=భేదమునందును, ||ఉ|| అహో బత మహాత్క-

ప్రమ్; అనుకమ్పా=దయయందును, ||ఉ||మూహోగీ గృతపుత్త్రత్వమ్, సంతోష=సంతోషమునందును, ||ఉ||బతమాక్రాంత్యక్లబ్ధిమాత్; విస్మయ=ఆశ్చర్యనందును, ||ఉ||అహహ బతాసిస్సప్రహణీయవిర్యః; ఆనుప్రణే=పిలుచుటయందును నర్థించును, ||ఉ|| ఏహిదత. Alas! (expressing sorrow, pity, joy, surprise); oh! (calling).

హస్త (హస్తేఽనుకమ్పా చూర నాక్యారమ్భవిషాదయోః)||

టీ.-హస్త||అ||ఇది, హస్తే=సంతోషమునందును, ||ఉ|| హస్తేఽనుకమ్పా; అనుకమ్పాచూమ్=దయయందును, ||ఉ||మూహోగీగ్నిస్తపత్త్రక; నాక్యారమ్భ = నాక్యారంభమునందును, ||ఉ|| హస్తేఽనుకమ్పాచూమ్; విషాదయోః=దుఃఖించుటయందును నర్థించును, ||ఉ|| హస్తహతాశ్చర్యకగేహిన్యః. Oh (expressing joy, compassion, grief); certainly.

మూ|| ప్రతి(ప్రతినిధౌ వీచ్ఛా లుతి నానా ప్రయోగతః)।

టీ.-ప్రతి||అ||ఇది, ప్రతినిధౌ=సదృశాగ్గమమునందును, ||ఉ|| అభివ్యవ్యర్థస్థనాత్ప్రతి; వీచ్ఛా=గుణక్రియలచేత సన్నిహితువులను ప్రశ్నోకమాగావ్యాసంపనిచ్చయింపుట యనునిష్ఠయందును, ||ఉ|| వృత్తంవృత్తంప్రతినిచ్చతి; లక్షణ=చిహ్నమునందును, ||ఉ|| వృత్తంవృత్తంప్రతినిచ్చతి ప్రేషిష్యతే; ఆదౌ = మొదలయినదానియందును, అదిపదివలచేత నాకస్మకారమును బొందినవానిఁ గాఁ జేయుట యనునిష్ఠభూతాభ్యాసమునందును, ||ఉ|| నాధుర్భూతరగప్రతి; ప్రయోగతః=ఒకటినిచ్చి మరియొకటిపుచ్చుకొనుట యనుప్రతిదానమునందును, ||ఉ|| తిభేభ్యోమామాన్ ప్రతియచ్చతి; భాగమానందును నర్థించును, ||ఉ|| యదత్రిమూం ప్రతి స్యాత్తిద్దీయతామ్. Instead; each; towards; for; belonging to (as a portion); in exchange.

ఇతి (హేతు ప్రకరణ ప్రకాశాది నమః స్తిషు)||

టీ.-ఇతి||అ||ఇది, హేతు=కారణమునందును, ||ఉ||హస్తేఽనుకమ్పా; ప్రకరణ=ప్రకరణమునందును, ||ఉ|| గౌరవోహస్తేఽనుకమ్పా; ప్రకాశ=ప్రకాశమునందును, ||ఉ|| ఇతిప్రాణినః; అగి=మొదలయినదానియందును, ||ఉ|| పేలానీతేత్యమి హోవాః; నమాస్తిషు=ముగియుటయందును నర్థించును, ||ఉ|| ఇతి ప్రథమస్సర్గః. Therefore; thus; well known as such; Et cetera; finis.

మూ|| (ప్రాచ్యం) పురస్తా (స్పృధ మే పురాణేఽగ్రత ఇత్యపి)।

టీ.-పురస్తాత్ ||అ||ఇది, ప్రాచ్యామ్=తూర్పుదిక్కునందును, ||ఉ||పురస్తాదు దేతిసూర్యః; ప్రథమే=మొదలనునర్థమునందును, ||ఉ||పురస్తాత్క్రియ తే కర్తృ పశ్యాత్సిధ్యతి తత్ఫలమ్; పురాణే=తొల్లి యనునర్థమునందును, ||ఉ||పురస్తాద్రామోఽభూత్; అగ్రతః ఇత్యపి=ముందర అనునర్థమునందును వర్తించును, ||ఉ||పురస్తాత్సేనానిర్యాతి. Eastward; first; formerly; in front.

యావత్తావ (చ్చసాక త్యేఽవధౌ మానేఽనధారణే) ||౪౦౦||

టీ.-యావత్-తావత్ ||అ||ఈ అను, సాక త్యే=అంతయు ననునర్థమునందును, ||ఉ||యావత్కార్యం తావత్కురు; అవధౌ=మేరయందును, ||ఉ||యావత్సంస్యం క్షేత్రంతావత్కణ్టిపృక్షైః పరివృతమ్; మానే=పరిమాణమునందును, ||ఉ||యావద్దత్తం తావద్భుక్తమ్; అవధారణే=పరిమాణనిశ్చయమునందును వర్తించును, ||ఉ||యావదమత్రంతావద్భ్రాహ్మణానామస్త్రయస్య. As much as (the whole); until; as many as (number); so much (affirmative).

మూ|| (మజ్జలానస్తరాఽరమ్భ ప్రశ్న కార్తేన్న్య)ష్వఘో అథ|

టీ.-అథో-అథ||అ|| ఈ అను, మజ్జల=మంగళార్థమునందును, ||ఉ||అథ వర్ణసమామ్నాయః; అనస్తర=తర్వాత ననునర్థమునందును, ||ఉ||అథ ప్రజనామధిపః ప్రభాతే; ఆరమ్భ=దొరకొనుటయందును, ||ఉ|| అథేదానీ మేతన్నిరూప్యతే; ప్రశ్న=అడుగుటయందును, ||ఉ|| అథైకధేనోరపరాధచణ్డాద్గురోః కృశానుప్రతిమా ద్విభేషి; కార్తేన్న్యః=అంతయు ననునర్థమునందును వర్తించును, ||ఉ|| అథ చురాదయః కథ్యంతే. Auspicious particle; after; now; what?; all (comprehensively).

వృథా(నిరర్థ కావిధ్యోః)

టీ.-వృథా|| అ|| ఇది, నిరర్థక=వ్యర్థమనుటయందును, ||ఉ|| ప్రాసాదశృంగాణివృథాఽధ్యరక్షన్; అవిధ్యోః=విధిలేక చేయుటయందును వర్తించును, ||ఉ|| ప్రపచ్యతే స నరకే యో వృథాఽలభతే పశుమ్. In vain; improperly.

నానా (ఽనేకోభయార్థయోః) ||౪౦౧||

టీ;-నానా||అ||ఇది, అనేక=బహుప్రకారమునందును, ||ఉ||నానాచేష్టైర్జలదలలితైర్నిర్జితంతంసగేంద్రీమ్; ఉభయార్థయోః = రెంటియందును

వర్తించును, ||ఉ|| నానాగ్రాహ్య సమీధిగర్వజ్ఞేత్. Many; both.

మూ|| ను (ప్రచ్ఛానాం వికల్పేచ)

టీ.-ను||అ||ఇది, ప్రచ్ఛానామ్=ప్రశ్నయందును, ||ఉ|| కోనుధావతి; వికల్పేచ = వికల్పమునందును వర్తించును, ||ఉ|| భీమానా ఫల్గునోన యోధా. What?; or.

(సశ్చ త్సాదృశ్యయో)గను ।

టీ.-అను||అ||ఇది, సశ్చత్ = ననుక అనుసర్థమునందును, ||ఉ|| తను నుధావతి; సాదృశ్యయోః = సాదృశ్యమునందును వర్తించును. నూతర మనుకరోతి; మరియు లక్షణేత్థం భూతాభ్యాసభాగసింహయందును వర్తించును. After; like; near; severally; in regard to; a share; inferior to.

(ప్ర శ్నావధారణానాన్వయోఽమస్త్యై)సను|| రంకి||

టీ.-సను||అ||ఇది, ప్రశ్న=ప్రశ్నయందును, ||ఉ|| సస్వభావజ్ఞాః అపధారణా= నిశ్చయమునందును, ||ఉ|| సస్వభాగచ్ఛానాః; అనాన్వయోఽనుమాయందును, ||ఉ|| సన్వాదిశ; అనునయ=ఉపాదింపుటయందును, ||ఉ|| సనుచ్యప్రసీదమే; అనుస్త్రజే = సంగబోధనమునందును వర్తించును, ||ఉ|| సనుదేవదత్త. What?; certainly; indicating assent; a consolatory and kind expression; vocative particle.

మూ|| (గర్హా సమాచ్ఛయ ప్రశ్న శక్తి- సమాచ్ఛననా) సన్నిపి

టీ.-అపి||అ||ఇది, గర్హా=నిరసయందును, ||ఉ|| అపిసిద్ధ్యేత్వభ్యానామ్; సమాచ్ఛయ = సమాచ్ఛయమునందును, ||ఉ|| భీమాన్వర్ణనోఽను; ప్రశ్న=ప్రశ్నయందును, ||ఉ|| అపిక్రూర్ధా సులభం సమీక్షు-శేమే; శక్తి-అనిష్టము నూహించుటయందును, ||ఉ|| అస్యాగచ్ఛేచ్ఛావ్యయః; సమాచ్ఛననాను=ఇది యిటువలె సంభవించు ననుసంభావనయందును వర్తించును, ||ఉ|| సముద్రమపిలజ్ఞయేత్. Reprehensive particle; and; earnest inquiry; doubt or suspicion; possibility and likelihood; even.

(ఉపమానాం వికల్పే) నా

టీ.-నా||అ||ఇది, ఉపమానామ్=సోలికయందును, ||ఉ|| అశీవిషో నా సంక్రుద్ధః; వికల్పే=వికల్పమునందును వర్తించును, ||ఉ|| యస్త్వీహి భిర్వా యజేత. Like; or, either.

నామి (త్వద్ధే జగుప్సనే)॥ ౪౦౪॥

అ. - నామి॥ అ॥ ఇది, అద్ధే=సగమను స్థమునందును, ॥ఉ॥ నామినిమో
లితాక్షీ; జగుప్సనే=నిండయందును వర్తించును, ॥ఉ॥ సామ్యధ్యయనమన
ధ్యాయే. Half; blamably.

మూ॥ అమా (సహ సమీపేచ)

అ. - అమా॥ అ॥ ఇది, సహ=కూడ ననుస్థమునందును, ॥ఉ॥ అమావాస్యః;
సమీపేచ=సమీపమునందును వర్తించును, ॥ఉ॥ అమాత్మ్యః. With; near.

కం (వారిణి చ మూర్ధ్నిచ) ।

అ. - కమ్॥ అ॥ ఇది, వారిణి=నీళ్ళయందును, ॥ఉ॥ కంజంపద్మమ్; మూర్ధ్ని
చ=శిరస్సునందును, ॥ఉ॥ కన్ధరా; చ కారమువలన సుఖమునందును వర్తించును, ॥ఉ॥ కన్ధర్వః. Water; head; pleasure; ease.

(ఇ వేత్తిమర్థయో) గేవం

అ. - ఏవమ్॥ అ॥ ఇది, ఇవ=పోలికయందును, ॥ఉ॥ భాను రేపింమునిర్భాతి;
ఇత్తిమర్థయో=ఈ ప్రకారమనుటయందును వర్తించును, ॥ఉ॥ ఏవంవాదిని
దేసిరౌ. Like, as; thus.

నూనం (తిక్తేఽర్థనిశ్చయే) ॥ ౪౦౫॥

అ. - నూనమ్॥ అ॥ ఇది, తిక్తే=ఊహయందును, ॥ఉ॥ నూనమున్నమతి
యజ్వనాంపతిః; అర్థనిశ్చయే=అర్థనిశ్చయమునందును వర్తించును, ॥ఉ॥
క్షుద్రేఽపినూనం శరణం ప్రసన్నే; ఉత్పేక్షకు ॥ఉ॥ మదనస్యేషమై
నూనం యువతీనాం దృశశ్శితాః. Perhaps; certainly; indicating
recollection.

మూ॥ (తూష్ణీమ క్షే సుఖే) జోషం

అ. - జోషమ్॥ అ॥ ఇది, తూష్ణీమ క్షే=సకాశమునందును, ॥ఉ॥ ఇతిజోషమవ
స్థితేమునౌ; సుఖే=సుఖమునందును వర్తించును, ॥ఉ॥ జోషమానీతవర్షాసు.
Silently; at ease.

కిం (ప్రచ్ఛాయాం జగుప్సనే)।

అ. - కిమ్॥ అ॥ ఇది, ప్రచ్ఛాయామ్=ప్రశ్నయందును, ॥ఉ॥ కిం గతోఽసి;
జగుప్సనే= నిండయందును వర్తించును, ॥ఉ॥ కిం రాజాయోసరక్షతి.
What?; bad.

నామ(ప్రాకాశ్య సంభావ్యక్రోధోపగమ కుత్సనే)॥ ౪౭౬॥

టీ.-నామ॥అ॥ఇది, ప్రాకాశ్య=ఎఱిగింపఁదగిన యర్థమునందును, ॥ఉ॥ హిమాలయోనామస గాఢగాజః; సంభావ్య=ఇటువలె సంభవించు సనుసర్థమునందును, ॥ఉ॥ అపీహసీతానామ సంభవిష్యత్; క్రోధః=కోపమునందును ॥ఉ॥ ఆకింసస్యభయం నామ గోపాన్నాపమరస్వపః; ఉపగమ=అంగీకారమునందును, ॥ఉ॥ అస్తునామభసీకరిచ్చిచాతి; [ప్ర] కోపమాచేతిసంగీకరించుటయందును, కుత్సనే=నిరదయందును సర్జించును, ॥ఉ॥ కోనామాయంప్రలపతివిభోర్నిర్విశజ్జం సభాయామ్. Evidently; possibly; wrath; indignant consent; reproach.

మూ॥అలం(భూషణ పర్యాప్తి శక్త వారణవాచకమ్)॥

టీ.-అలమ్॥అ॥ఇది, భూషణ=భూషణమునందును; ॥ఉ॥ అలంచకారాస్యనధూరహస్కరః; పర్యాప్తి=పూర్ణ మననగ్ధ మానందును, ॥ఉ॥ తస్యాలమేషాక్షుదితస్యత్ప్రస్థై; శక్త=సమర్థుడనగు సర్థమునందును, ॥ఉ॥ అలం దశాస్యస్యవధాయరాఘనః; వారణవాచకమ్=చాలింపుమను సర్థమునందును సర్జించును, ॥ఉ॥ అలంవివాదేనయథాశ్రుతంత్వయా. Enough; able; prohibition; ornament.

హుం (వితర్కే సరిప్రశ్నే)

టీ.-హుమ్॥అ॥ఇది, వితర్కే=ఊహయందును, ॥ఉ॥ హుంజలంమృగ తృష్ణా; సరిప్రశ్నే=ప్రశ్నయందును, ॥ఉ॥ హుం దేవదత్తోఽయమ్; కోపమునందును, ॥ఉ॥ హుంసిహన్తి సహనాయుధిశత్రూన్; భర్తృంచుటయందును సర్జించును, ॥ఉ॥ హుంనిర్లజ్జమ్. Indicative of doubt and reflection; what (indicating anger, fear, dislike or reproach.)

సమయా(ఽన్తిగ మధ్యయోః)॥

టీ.-సమయా॥అ॥ఇది, అన్తిగ=సమీపమునందును, ॥ఉ॥ గజ్ఞాసమయా వారాణసీ; మధ్యయోః=సడిమియందును సర్జించును, ॥ఉ॥ సమయాశైలయోర్నదీ. Near; within, midst.

మూ॥ పున (రస్మధమే భేదే)

టీ.-పునర్॥అ॥ఇది, రస్మధమే=మధయును సర్థమునందును, ॥ఉ॥ పునర్బభాషేతురిగస్యరిక్షితా; భేదే = విశేషమునందును సర్జించును, ॥ఉ॥

భ్రాతృషు పునర్ద్విర్ఘోభవాన్. Again; but on the contrary.

ని(ర్నిశ్చయ నిషేధయోః) ।

టీ.-నిర్-||అ|| ఇది, నిశ్చయ=నిశ్చయమునందును, ||ఉ|| నిర్ణయః; నిషేధయోః=నిషేధమునందును వర్తించును, ||ఉ|| నిర్ధనః. Certainly; negation.

(స్యాత్ప్ర)బద్ధేచిరాతీతే నికటాఽగామికేపురా|| ౪౦౮||

టీ.- పురా||అ|| ఇది, ప్రబద్ధే=వాక్యరచనయందును, ||ఉ|| పురాణమ్; చిర=దీర్ఘకాలమునందును, ||ఉ|| పురాతనమ్; అతీతే = పోయిన కాలమునందును, ||ఉ|| పురాగతః; నికట=సమీపమునందును, ||ఉ|| పురాగచ్ఛతి; ఆగామికే=రాగలదానియందును వర్తించును, ||ఉ|| ఆలోకేతేనిపతతిపురాసాఽబలావ్యాకులావా; మఱియు నెడతెగనిపాతమునందును, ||ఉ|| ఉపాధ్యాయేనపురాఽధీయతేన్న; పూర్వమనుకాలము పోయినదానియందును, ||ఉ|| పురాతనంత్యాం పురుషంపురావిదః; ఆసన్నభవిష్యద్ధ్రమంచును, ||ఉ|| గచ్ఛశీఘ్రంపురాదేప్రోవర్షతి. Ancient story; old; past; near; future; long since past; proximate future.

మూ|| ఊరఝ్యోరీచోరరీ (చవిస్తారేఽశ్లేకృతౌ త్రయమ్)।

టీ.-ఊరరీ-ఉరీ[సా]ఊరీ-ఉరరీ||అ|| ఈమన, విస్తారే=విస్తారమునందును, ||ఉ|| అర్థిషుస్వయముగీకృతకామ్యః; అశ్లేకృతౌ = ఈయకొనుటయందును వర్తించును, ||ఉ|| అజ్ఞామురరీకృత్యయాతి. Expansion; assent.

(స్వర్గేచ పరలోకే) స్వర్

టీ.- స్వర్||అ|| ఇది, స్వర్గే=స్వర్గమునందును, ||ఉ|| స్వర్నద్యాంస్నాతినారదః; పరలోకే=పరలోకమునందును, చకారమువలన జన్మాంతరమునందును, ||ఉ|| స్వర్గతస్వక్రియాగికుర్యాత్పుత్రగిపరమభక్తితః; స్వర్వాతస్యహ్యపుత్రస్యపత్నీతద్భాగమర్హతి; సుఖమునందును, ఆకాశమునందును వర్తించును. Heaven; the next world; the sky.

(వార్తా సంభావ్యయోగి) కిల||౪౦౯||

టీ.-కిల||అ|| ఇది, వార్తా=లోకవాడుకయందును, ||ఉ|| జఘాసకంసంకిలవాసుదేనః; సంభావ్యయోః=ఇది సంభవించునను సర్థమునందును, ||ఉ|| అజ్ఞానగిలవిజేష్యతేకుహాన్; మరియు, అసత్యమందును వర్తించును, ||ఉ|| గోత్రస్థలితంకిలాఽశ్రితమ్. News; probably; falsely indicating displeasure.

మూ॥ (నిషేధ వాక్యాలంకార జుజ్ఞా సామనసం)ఖలు

టీ.- ఖలు॥అ॥ ఇది, నిషేధ = ప్రతిషేధమునందును, ॥ఉ॥ నిర్ధారతే
 ౭ శ్లోలేభ్యేనఖలుః॥భులువచకమ్; వాక్యాలంకార-వాక్యాలంకార
 మునందును, ॥ఉ॥అథఖలుభగవాన్; జుజ్ఞాసా=జుజ్ఞాసగుణచర్చయించుటయం
 దును, ॥ఉ॥కింఖల్వనీతేపుత్రైః, అనుసంసం-హేయజేయమయందును వర్తిం
 చును, ॥ఉ॥ సఖలుసఖలు ముగ్ధే సాహసం శూర్యవేషితే. Prohibition;
 expletive; indicating enquiry; a conciliatory expression.

(సమీప భయతశ్శీఘ్రసంకల్పభిముఖ)అభితః॥ రం॥

టీ.- అభితః॥అ॥ఇది, సమీప=సమీపమునందును, ॥ఉ॥ వారాణసి
 మభితోభాగీరథీఃఉభయతః=ఇరుపార్శ్వములయందును, ॥ఉ॥ఇతేఅభితః
 పాతుకసిద్ధసిద్ధాః; శీఘ్రమునందును, ॥ఉ॥అభితశ్శీఘ్రరామతీఃసంకల్ప=
 అంతయుననుసంకల్పమునందును, ॥ఉ॥భిజ్ఞైః ౭స్మిన్మభితో౭పథిః; అభిముఖే
 ఎదురుగా ననుసంకల్పమునందును వర్తించును, ॥ఉ॥అభితోమంసజ్జ్వలన్తే
 మామేసపరిధావతీ. Near; on both sides; quickly; entirely; in front.

మూ॥ (నామప్రాకాశ్యయోగి)స్రావః

టీ.-స్రావః॥అ॥ ఇది, నామ = నామధేయమునందును, ॥ఉ॥ పుష్కర్దశ
 స్రావంభవాః; [స] సంభావనయందును, ప్రకాశ్యయోగి = ప్రకాశించు
 దానియందును వర్తించును, ॥ఉ॥స్రావరాసీద్వసుంధరా; “జస్మిన్ప్రాకాశ్య
 యోగిస్రావః”అనిపాఠముగలదు. Name; appearance.

మిథో(౭న్యోస్యం రహస్యపి)।

టీ.-మిథః॥అ॥ ఇది, అన్యోస్యమ్ = తమతోడ దామనానర్థమునందును,
 ॥ఉ॥వాసిష్ఠకౌర్మస్యమత్రావనితఃమిథోసపివాహ్యః; రహస్యపి=ప్రకారత
 మునందును వర్తించును, ॥ఉ॥మిథ స్త్వదాభాషణోలుపం నుసః; మిథః
 కృతే మస్తథవషసాక్షీ. Mutually; in private.

తిరో (స్తర్థా తిర్యగ్ధే)

టీ.-తిరన్॥అ॥ఇది, అస్తర్థా=కన్పటయందును, ॥ఉ॥స్తర్థామేఘస్తిగోద
 ధే; తిర్యగ్ధే=అడ్డముగాననుసంకల్పమునందును వర్తించును, ॥ఉ॥ గతంతిర
 శ్చీనమనూహసారథే. Concealment; awry.

హ (సమాద శుగ్రద్విషం)రం॥

టీ.-హా||అ|| ఇది, విషాద=వ్యధపడుటయందును,||ఉ||పుణ్యాన్తః పుర
మేనహస్రవిశతిక్రుద్ధోమునిర్భార్గవః; శుక్=శోకమునందును,||ఉ||హాప్తి
యేజనకరాజపుత్రి;ఆ ర్తిషు=పీడయందునువర్తించును,||ఉ||హాహాహోఽ
స్తి. Alas!; regret.

మూ||అహ(హేత్యద్భుతే భేదే)

టీ.-అహహ[ప]అహహ||అ||ఇది,అద్భుతే=ఆశ్చర్యమునందును,||ఉ||
అహహనుహతాం నిస్సీమానశ్చరిత్రవిభూతయః; భేదే = వ్యసనపడుట
యందుననర్తించును,||ఉ||అహహకష్టమపణ్ణితతావిధేః,||ఉ||అహహభీక్ష
మాణోఽసి త్సుధా సంపీడ్యతే జనః. Indication of wonder, of pain
or fatigue.

హి (హేతా వవధారణే)|

టీ.-హి||అ||ఇది, హేతా=కారణమునందును,||ఉ||జానామ్యగ్నిరిహస్తి
తి మహాన్ధూమోహిదృశ్యతే; అవధారణే=నిశ్చయమునందునునర్తించును,||ఉ||చన్ద్రోహిశీతః; పరుషోక్తికథంతస్మిన్ బ్రూహిత్వంహితపో
ధన. Because; indeed; what.

{ ఇతి నానార్థాన్యాయవర్గః=అనేకార్థములు }
{ గల అన్యాయపదసమూహము ముగిసెను. }

చిరాయ చిరరాత్రాయ చిరన్యాఽ(ద్యాశ్చిరాన్థకాః) || ౪౮౨ ||

టీ|| చిరాయ-చిరరాత్రాయ-చిరన్య||అ||ఈ 3 ను ఆద్యశబ్దముచేత,చి
రమ్-చిరేణ-చిరాత్,అను సన్యయములును, చిర=బహుకాలమును,అర్థ
కాః=అర్థమునందునర్తించును,తడవనుట,||ఉ||చిరాయసంతర్వ్యసమిద్భి
రగ్నిమ్; చిరరాత్రాయసంచితమ్; చిరన్యదృష్టేవ మృతోత్థితేవ; చిరం
ససహ తేసాశుంస కేభ్యోభేదశక్యాయా; చిరేణ నాభింప్రభమోదబిన్దవః;
చిరాత్సుతస్సర్వరసజ్ఞతాయయా. Long time.

మూ|| మూహుః పునఃపున శ్శశ్వ దభీష్ట మసక్ప (త్సమాః)|

టీ.- మూహుః-పునఃపునః-శశ్వత్-అభీష్టమ్-అసక్పత్||అ||ఈ ౫ ను,
సమాః=సమానార్థకములు,అసక్పా మాటికిమాటికి అను సర్థమునందు
నర్తించును,||ఉ||అవేక్షమాణం మహతీంసుహుద్దుహుః;పునఃపునస్సూత
నిషిద్ధచాపలమ్; సన్యన్ప్రిరిమాంశశ్వత్;అభీష్టమాస్సాలయతీనకుమ్భ
మ్; అసక్పదసనగీతంగీతమాకన్థయన్తః. Again and again; frequently.

ప్రాగ్ డిత్వజ్ఞసాఽహ్నయద్రాజ్ఞజ్ఞసపది(ద్రుతే) ||రగ3||
 టీ - ప్రాక్-ఝడితి [సా] ఝటితి-అజ్ఞసా-అహ్నయ-ద్రాక్-మజ్ఞ-స
 పది||అ|| ఈఽను, ద్రుతే=శీఘ్రమను నర్థమునందున ర్థించును, ||ఉ|| ప్రాగ్
 యో యాతి దేహినామ్; సుతశతమత్య స్తదుర్భరం ఝడితి; అజ్ఞసాయా
 తితురగః; అహ్నయ తాన దగుణేన తిమోనిన స్తమ్; ప్రాగ్భవిష్యతి
 సుఖంతనప్రియే; మజ్ఞాదపాదినరితగపటలై గణినామ్; వచన స్తస్యసప
 ది శ్చియాకేవల ముత్తరమ్. Soon; instantly.

మూ|| బలన తుష్టు కిముత స్వత్యతీన (చనిర్భరే)|

టీ.-బలవత్-సుష్టు-కిముత-ను-అతి - అతీన ||అ|| ఈఽను, నిర్భరే=
 మిక్కిలియను నర్థమునందు న ర్థించును, ||ఉ|| పునర్వశిత్యా బలనన్ని
 గృహ్య; సుష్టువీతం మయాఘృతమ్; కిముతాద్యకృతంకార్యమ్; సుష్టు
 ష్టిస్సన్యవర్ధసే; అతివృష్టి రనావృష్టిః; అతీన శోభ శేరాజా. Much; very.

పుథగ్వి నాఽస్తరేణ ర్థేహిగు జ్ఞానా (చనర్జనీ)|| . రగర||

టీ.-పుథక్-వినా-అస్తరేణ-ఋణే-హిగు-జ్ఞా-నానా ||అ|| ఈ ఽను,
 వర్జనే=అది తప్పించియనుటయందు న ర్థించును, ||ఉ|| కించిద్దత్త్వా పుథ
 క్క్రియామ్; ఋణమప్యత్యహాశే సమాంబినా; అస్తరేణ మతంనాస్తి
 సుఖం సంసారిణాం భువి; ఋతేరనేః శూళయిషుం తుమేత కః; హిరు
 క్కర్తనమోక్షఃస్యాత్; నానాసిష్టుం మూఢిగో నాస్తిదేవః. Without;
 except.

మూ|| య త్త ద్యత స్తోహో (హేతౌ)

టీ.-యత్-తత్-యతః-తతః ||అ|| ఈఽను, కారణమునందు న ర్థిం
 చును, ||ఉ|| యద్విద్యానుప్రగల్భోఽసి తత్స్వర్వైరపి పూజ్యసే; యతో
 గణ్ఠాఽవృష్టిస్సాత స్తోహోవిష్కల్పితోనరః. Because; therefore.

(అసాక శ్లేషు) చి చ్చస|

టీ.-చిత్-చన ||అ|| ఈఽను, అసాక శ్లేష=కోంతయను నర్థమునందు
 వ ర్థించును, ||ఉ|| కరోతి కించి దభ్యాసాత్, అస్మి కుశలై శ్చీయం నకిం
 చన ధనం సదా. కించిత్=Some; కశ్చన=Somebody.

కదాచి జ్ఞాతు

టీ.-కదాచిత్-జ్ఞాతు ||అ|| ఈఽను, ఒకానొక స్వము అను నర్థము

నందు వర్ణించును, ||ఉ|| కదాచి దాసన్నసఖిముభేనసా ; సజాతుకామసి
కామానా ముపభోగేన శామ్యతి. Sometimes.

సార్థం(తు) సాకం సత్రా సమం సహ || ౪౧౫ ||

టీ.-సార్థమ్-సాకమ్-సత్రా-సమమ్-సహ ||అ|| ఈను, తోడ నను
నర్థమునందు వర్ణించును, ||ఉ|| సార్థముద్ధవసీరిభ్యామ్; సాకం శక్తిధరేణ
తత్రభవతో దేవాద్భవాసీపతేః; సత్రాకలత్రేణ సుఖంసమశ్నుతే; సమంవ
ధూభిర్వలభీష్యవానః; నిఃశ్వాసధూమంసహరత్నభాభిః. Together with.
మూ|| (అనుకూల్యార్థకం) ప్రాధ్వం

టీ.-ప్రాధ్వమ్||అ|| ౧, అనుకూల్య=అనుకూలతయను, అర్థకమ్=అర్థ
ముగలది అనగా బంధన హేతుకమైన యానుకూల్యమునందు వర్ణిం
చును. ||ఉ|| సవ్యేతరం ప్రాధ్వ మితసి ప్రయజ్ఞే. Conformity.

(వ్యర్థకేతు) వృథా ముథా ।

టీ.-వృథా-ముథా|| ఈను, వ్యర్థకే=వ్యర్థమనునర్థమందు వర్ణిం
చును, ||ఉ|| ప్రయుక్త మప్యస్త్ర మిహో వృథా స్యాత్ ; తత్రప్రమత్యేవ
ముథాషడన్ఘ్రిః. In vain.

అహోహా ఉతాహోహా కిముత (వికల్పే) కిం కి మూత చ || ౪౧౬ ||

టీ.-అహోహా [సా] అహోహా-ఉతాహోహా-కిముత-కిమ్-కిము-ఉత
||అ|| ఈను, వికల్పే=వికల్పమునందు వర్ణించును, ||ఉ|| స్థాణు రయ
మాహోహాపురుషః; ఉతాహోహాస్విద్భవైరాజా నలసిపరపురంజయః;
కిముత త్వం శివోబ్రహ్మ; స్థాణురయం కింపురుషః; కిము తేకార్యము
తాన్యదీయకార్యమ్. Either, or (indicating deliberation.)

మూ|| తు హి చ స్త హ వై (పాదపూరణే)

టీ.-తు-హి-చ-స్త-హ-వై ||అ|| ఈను, పాదపూరణే=పాదపూర
ణమునందు వర్ణించును, ||ఉ|| రామస్తులక్ష్మణంప్రాహ; అహంహియాస్యే
నగరమ్; సచప్రాహచరాజానమ్; మయాస్తభుక్తం నహసా; రామం
హప్రాహలక్ష్మణః; తేననై రాక్షసో హతిః. Epithetives.

(పూజనే) స్వతి ।

టీ.-సు-అతి ||అ|| ఈను, పూజనే=పూజార్థమందు వర్ణించును,
||ఉ|| సుపన్థా అతిపన్థాశ్చ. Particles of praise and reverence.

దివాఁ (హీత్వ)

టీ.-దివా॥అ॥౧, అహ్నితి=పగటియం దనునర్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ కేచిద్దివా తథారాత్రౌ ప్రాణేన స్తుల్యపృష్టయః. By day.

(థ) దోషా(న) స క్తం(చ రజనా వితి)॥ ౪౦౭॥

టీ.-దోషా-స క్తమ్ ॥అ॥ ఈ అను, రజనోద్భవై=రాత్రియం దనునర్థము నందు వర్తించును, ॥ఉ॥ చోరా దోషా యయుగి పథి ; స క్తహూసాన భూమిషు. By night.

మూ॥ (తిర్యగ్గర్హ) సాచి తిరో(ఽస్య) Crooked, bent; awry.

టీ.-సాచి-తిరిః ॥అ॥ ఈ అను, తిర్యక్=అడ్డుముగానను, అగ్రే=అగ్రము నందు వర్తించును, ॥ఉ॥ సాచిలోచనయుగం సమయ స్థి ; తిరోఽఙ్చుతి.

(థ సంబోధం నార్థకాః)

స్యగి) ప్యా డ్పా డజ్జ హే హై హో

టీ.-ప్యాట్-పాట్ [పా] ఛాట్ - అజ్జ-హే-హై-హోః [హా] భో॥అ॥ ఈ అను, సంబోధనార్థకాః=సంబోధనార్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ ప్యాట్ పు త్త్ర పతనర్వదా ; పాట్స్పృయే హ్యహిమన్నిరమ్ ; ఛాట్పభేఫలి తశ్చుతః ; హ్రాయతామజ్జవామపి ; హేసత్తోభి త్తి.మాహార ; హైవృక్షకింకమ్పసే ; భోస్సప్తద్వీపన ర్హినోరాజాన శ్చేతయధ్వమ్ ; భోరావణోత్తిష్ట మమాగ్రతోయుధి. Vocative particles.

సమయా నికషా హిరుక్ ॥

టీ.-సమయా - నికషా-హిరుక్ ॥అ॥ ఈ ౩నా, సమిసార్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ సమయా పర్వతం నదీః విలజ్జ్యైలజ్జాం నికషా హ నివ్యతి ; పర్వతస్య హిరుజ్జదీ ; సమయా-నికషా-ఈ అను, మధ్యము నందు వర్తించునని కొందఱు. Near ; midst.

మూ॥ (అతర్కి. కేతు) సహసా

టీ.-సహసా॥అ॥౧, అతర్కి. కే=విచారింపక యనునర్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ సహసా విచగ్ధిత స క్రియామ్. Inconsiderately; suddenly.

(స్యాత్) పురః పురణోఽగ్రతః ।

టీ.-పురః-పురతః-అగ్రతః ॥అ॥ ఈ ౩నా, ముందర సనునర్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ పురస్సఖినా మమిమిత లోచనే ; నాసీరధూలి ధవ

లాగి పురతగి ప్రయాన్తి; ప్రత్యర్థినోఽగ్రతోలేఖ్యమ్. Before, in front.

స్వాహా (దేవ హవిర్దానే) శ్రౌష ఙ్ఘృష ఙ్ఘృష ట్స్వధా॥౪౦౯॥

టీ.-స్వాహా-శ్రౌషట్-వౌషట్-వషట్-స్వధా॥అ॥ ఈను, దేవ=దేవతలకు, హవిః=హవిస్సుయొక్క, దానే=ఇచ్చుటయందు వర్తించును, ॥ఉ॥అగ్నేయేస్వాహా; అస్తుశ్రౌషట్; శిఖాయౌవౌషట్; వషట్కరోతి; స్వధా పితృభ్యః. Invocations with the offerings made to the gods or manes.

మూ॥ కించి దీపస్త్వనా (X త్వే)

టీ.-క్షించిత్-ఈషత్-మనాక్॥అ॥ ఈను, అత్వే=ఇంచుకంతయనుటయందు వర్తించును, కొంచెమనుట. ॥ఉ॥ కించిత్కుశ్చితమూర్ధజః; ఈషదుష్ణం పయగి పిబ, మనాక్విహస్యసన్తుప్తః. A little.

ప్రేత్యాముత్ర (భవాస్తరే)।

టీ.-ప్రేత్య-అముత్ర॥అ॥ఈను, భవాస్తరే=జన్మాంతరమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ ప్రేత్య స్వర్గేమహీయతే; ఇహ చాముత్రచ ఫలం. In the next life.

వ ద్వా యథా తథే నైవం(సామ్యే)

టీ.-వత్-వా-యథా-తథా-ఇవ-ఏవమ్॥అ॥ఈను, సామ్యే=పోలికయందు వర్తించును, ॥ఉ॥ సోమవత్ప్రియదర్శనః; పుష్పేక్షైర్లక్ష్మితలోచక్షైర్వా; తస్యార్దస్య యథౌషధమ్; యథాచైత్రస్తథామైత్రః; ఇన్దుఃక్షీరనిధావివ; అగ్నిరేవం ద్విజోభస్తసాత్కుర్యాదవమానితః. As; like.

అహూ హీ (చవిస్త్తయే)॥౪౧౦॥

టీ.-అహూ-హీ॥అ॥ ఈను, విస్త్తయే=ఆశ్చర్యమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ అహూ మే సాభాగ్యం మమచ భవభూతేశ్చ ఫణితౌ; హతవిధిలసితానాం హీ విచిత్రోవిపాకః. Ah! (indicating surprise.)

మూ॥ (మానేతు) తూష్టిమ్ తూష్టికాం

టీ.-తూష్టిమ్-తూష్టికామ్॥అ॥ఈను, మానే=మానమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ మునిస్తూష్టిమాస్తే; జపన్నాస్తే మునిర్దేవీం తూష్టికాం జలమధ్యగః. Silently.

సద్యస్సపది(తత్త్వే) ।

టీ.-సద్యః-సపది॥అ॥ ఈ అను, తత్త్వే=అస్పృహను సద్ధమునందున ర్తిం
చును, ॥ఉ॥ సద్యఃపతతిమాంసేన; సపది ప్రదహా త్యుపేక్షితోఽగ్నిః.
Instantly.

దిప్త్యా సముపజోషం (చే త్యాసన్తే)

టీ.-దిప్త్యా-సముపజోషమ్ ॥అ॥ ఈ అను, ఆసన్తే=సంశోషమునందు
వ ర్తించును, ॥ఉ॥ దిప్త్యా త్వ మసి మేధావీ; సముపజోషం భవాన్జ
యతి. కొందఱు, దిప్త్యా-శమ్-ఉపజోషమ్-అని మూడడుపేళ్లుగాఁ జెప్పిరి,
॥ఉ॥ శబ్దరశ్మకరోతునః; ఉపజోష మిహాస్క సే. Indication of joy.
అథా స్థరేఽస్థరా॥ర ౨౧॥

మూ॥ అ స్థరేణ (చ మధ్యే న్యుగి)

టీ.-అ స్థరే-అ స్థరా-అ స్థరేణ ॥అ॥ ఈకను, మధ్యే=మధ్యముననుట
యందు, న్యుః = వ ర్తించును, ॥ఉ॥ ఆనయోర స్థరేజాతాః; అ స్థరా
త్వాంచమంచకమణ్డలుః; మృణాలసూత్రామల మ స్థరేణస్థితశ్చల
చ్చామరయోర్ద్వయంసః; Between; amidst.

ప్రసహ్య (శు హతార్థకమ్) ।

టీ.-ప్రసహ్య॥అ॥ ౧, హతార్థకమ్=బలూత్కారమునందు. వ ర్తించు
ను, ॥ఉ॥ ప్రసహ్య విత్తాని హరన్తి చోరాః. Forcibly; violently.

(యుక్తే ద్వే) సాంప్రతం స్థానే

Properly.

టీ.-సాంప్రతమ్-స్థానే॥అ॥, ద్వే = ఈరెండును, యుక్తే = యుక్తమును
సర్థమునందు వ ర్తించును, తగుననుట. ॥ఉ॥ న్వయం ఛేత్తు మసాంప్రతమ్; సం
ప్రత్యసాంప్రతం వ క్తుము క్తేముసలపాణినాః స్థానేభ వానేక స రాధిపస్సన్.

అభీక్ష్యం శశ్వ (దనారణే)॥ర ౨౨॥

టీ.-అభీక్ష్యమ్-శశ్వత్ ॥అ॥ ఈ అను, అనాగ తే = ఎల్లపుడును సర్థము
నందు వ ర్తించును, ॥ఉ॥ అభీక్ష్యముష్టైరపి తస్య సోమ్యణః; శశ్వద్యతి.

Continually. Perpetually.

మూ॥ (అభావే) స హ్య నో నా(౭పి)

టీ.-సహి-అ-నో-స॥ ఈర అవ్యయములును అపిశబ్దమువలన, అన-అ
నుసదియు, అభావే = లేదనుటయందును, కాదనుటయందును వ ర్తించు

ను, ||ఉ|| సహి స్వాత్మారామం విషయమృగత్వష్టా భ్రమయతి; అవిప్ర
ఇభాప సే; నో చ క్రికింకులాలః; న మే కించన దహ్యతే. No; not.

Negative and prohibitive. మాస్త్మా మా లలం (చవారణే)।

టీ.-మాస్త్మా-మా-అలమ్||అ|| ఈశను, వారణే=వద్దనుటయందున వర్తించు
ను, ||ఉ|| సాధోత్సర్జప్రణయవిముఖో మాస్త్మాభూ రుజ్జయినాః; మాభూ
దాశ్రమపీడేతి; అలం మహిపాల తవ శ్రమేణ.

(పత్యాస్తరే) చే ద్యది చ

టీ.-చేత్-యది||అ|| ఈశను, పత్యాస్తరే=పత్యాంతరమునంద-వర్తించు
చును. ఇటువలెనై నననుట, ||ఉ|| సత్యంచేత్తపనాచకిమ్; శుచిమనోయద్య
స్తితీరేనకిమ్. If.

(త త్త్వే) త్వద్ధాఽజ్ఞసా (ద్వయమ్) ||

టీ.-అద్ధా-అజ్ఞసా||అ||, ద్వయమ్ = ఈరెండును, త త్త్వే = సత్యమను
సర్థమునందు వర్తించును, ||ఉ|| ఆరాధితోఽద్ధామనురప్సరోభిః; అజ్ఞసేతి
గురుడుగి క చ గ్రహైః. Truly.

మూ|| (ప్రకాశే) ప్రాదు రావి (స్వాత్) .

టీ.-ప్రాదుః-ఆవిః ||అ|| ఈశను, ప్రకాశే = అగపడుటయందున వర్తించు
చును, ||ఉ|| ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా; ఆవిర్భూవ కుశగర్భముఖం మృ
గాణాం యూథమ్. Apparent.

ఓ మేవం పరమం (మతే)।

టీ.-ఓమ్-ఏవమ్-పరమమ్||అ|| ఈశను, మతే=అంగీకరించుటయందు
నర్తించును, ||ఉ|| ఓమిత్యుక్తవతోఽథశార్థిణిఇతి; ఏవంయదాత్థిభగ
వన్; తతగి పరమ మిత్యుక్త్యా. Yes.

సమస్తత (స్తు)పరిత సర్వతో విష్వ (గిత్యపి) || ౪౨౪||

టీ.-సమస్తతః-పరితః-సర్వతః-విష్వక్ ||అ|| ఈశను, ఇత్యపి అన్నం
దున విశ్వతః-సమంతాత్-అనునదియు అంతటను అనుసర్థమునందు
నర్తించును, ||ఉ|| సమస్తతోవర్షతి మేఘసంఘః; ఆయాన్తిపరితఃశ్రీయః;
స్వంసర్వతోగామిచ సాధకంచ; విష్వక్తటేషు పతతి స్ఫుట మస్త
రిక్షమ్. All around. Every way.

మూ|| (అకామానుమతౌ) కామమ్

టీ.-కామమ్||అ|| ౧, అకామ=మనసురాక, అనుమతౌ = అంగీకరించుటయందు వర్తించును, ||ఉ|| కామం సృషాస్సన్మ సహస్రశోఽన్యే. Acquiescing with reluctance. కొందఱు 'అకామానుమతౌ' అనుపాఠమాసంగీకరించిమిక్కిలి యంగీకరించుటయందు వర్తించుననిరి. Willing compliance.

(అసూయాపగమే)ఽన్య(చ)।

టీ.-అన్య-చకారమువలన-భవతు||అ|| ఈ_అను, అసూయా=ఓర్వముచేత, ఉపగమే=పొందుటయందు, అనఁగాఁ గోపమాచే సంగీకరించుటయందు వర్తించును, ||ఉ|| ధావన్నేన దశాసనవిప్రహరణే మత్ప్రేయసీమస్తువా; భవతు భవ త్వసుహృజ్జనస్సకామః. Be it so (implying regret in the acquiescence.)

సను చ (స్వాద్విరోధోక్తౌ) Indicating contradiction.

టీ.-సనుచ||అ|| ౧.విరోధ=ఒకఁడు పలికినందులకు విరుద్ధముగా, ఉక్తో=పలుకుటయందు వర్తించును, ||ఉ|| సనుచాత్రి తుంగాగమగిక భంభవతి.

కచ్చి (త్కామప్రవేదనే)||౪_౨||

టీ.-కచ్చిత||అ|| ౧, కామ=ఇష్టార్థమును, ప్రవేదనే=తెలియఁ జేయుటయందు. అనఁగా నిష్టార్థప్రశ్నయందు వర్తించును, ||ఉ|| కచ్చిజీవతీమేమాతా. I hope.

మూ|| నిష్ఠమం దుష్ఠమం (న్వర్జ్యే) Improperly; unseasonably.

టీ.-నిష్ఠమమ్-దుష్ఠమమ్||అ|| ఈ_అను, న్వర్జ్యే = నిందింపఁదగినదానియందువర్తించును, ||ఉ|| నిష్ఠమంవ క్థమూర్ఖః, దుష్ఠమంవ ర్థతేనధూః.

As thereto appertaining. యథాస్వం(శు)యథాయథమ్ ।

టీ.-యథాస్వమ్-యథాయథమ్||అ|| ఈ_అను, తమతమనస్తువు లనుసర్థమునందును తాము తామనుసర్థమునందునువర్తించును, ||ఉ|| యథాస్వ మాశ్రమై శ్చక్రే; యథాయథం పలాయ స్తః.

మృషా మిథ్యా (చవితథే)

టీ.-మృషా-మిథ్యా||అ|| ఈ_అను, వితథే=అసత్యమునందువర్తించును, ||ఉ|| ఉచ్చాయసాన్దర్యగుణామృషోద్యాః; మిథ్యావాదిని దూతీ బాన్ధవజనస్యాజ్ఞాతపిడాగమే. Falsely.

Properly, Suitably. యథార్థం(తు)యథాతథమ్॥౪౨౬॥

టీ.-యథార్థమ్-యథాతథమ్॥అ॥ ఈ అను, సత్యమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥యథార్థము క్తవాన్నా స్యత్; గురుర్వక్తియథాతథమ్.

మూ॥ (స్య) రేవంతు పునర్వైవే (త్యవధారణవాచకాః) ।

టీ.-ఏవం-తు-పునః-వా-ఏవ॥అ॥ ఈ అను, అవధారణవాచకాః=ఇది యయనునియమార్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ ఏవ మేతద్యథాప్రాహ విష్ణుస్తుజగతాంపతిః; రావణంతుచరాత్మానమ్; భవభిద్రాఘవగి పునః; వ్యాసోవాసర్వధర్మజ్ఞః; త్వమేనసాక్షాత్కరణీయిత్యతి; ఇచట “స్య రేవంతు పునర్వైవే త్యవధారణవాచకాః” అనుపాఠముగలదు. Indeed.

ప్రా (గతీ తార్థకం)

టీ.-ప్రాక్॥అ॥ ౧, అతీత=జరిగినకార్యముయొక్క, అర్థకమ్ = అర్థము గలది, అనఁగా పోయినకాలమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ ప్రపేదిరేప్రాక్తనజన్మవిద్యాః. Before; anterior.

నూన మవశ్యం(నిశ్చయే ద్వయమ్)॥౪౨౭॥

టీ.-నూనమ్-అవశ్యమ్॥అ॥ ద్వయమ్=ఈ రెండును, నిశ్చయే=నిశ్చయా ర్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ నూనంహంతాస్మి రావణమ్. అవశ్యంయాతారశ్చిరతరముపిత్యాపివిషయా. Certainly; necessarily.

మూ॥ సంవ(ద్వైవే)

టీ.-సంవత్ ॥అ॥ ౧, వర్షే=సంవత్సరమందు వర్తించును, ॥ఉ॥ రామగిపశ్చ దశేసంవదయోధ్యాంప్రవివేశహ. A year.

(౨న రేత్వ)ర్వాక్

టీ.-అర్వాక్॥అ॥ ౧, అవరే=మేరగాఁ జెప్పినస్తువునకుఁ గ్రిందటిదైనకాలమునందును, దేశమునందును వర్తించును. ॥ఉ॥ యామాదర్వాజ్ఞభుజ్జీత; గ్రామాదర్వాజ్ఞదీ. Former; prior.

ఆమేవం

టీ.- ఆమ్-ఏవమ్ ॥అ॥ ఈ అను, ఒకఁడు చెప్పినదాని సంగీకరించుట యందు వర్తించును, ॥ఉ॥ ఆం కరోమి తవ ప్రియమ్, ఏవం కుర్తః. Assent, consent, promise.

స్వయ(మాత్మనా) ।

టీ.-స్వయమ్॥అ॥ ౧, ఆత్మనా= తన చేతననుసర్గమునందు వర్తించును,॥ఉ॥ స్వయాకృతప్రసాదస్య. Self; of himself.

(అల్పే)నీచై

టీ.-నీచైః॥అ॥ ౧, అల్పే=కొంచెమందు వర్తించును,॥ఉ॥ తథాప్సిచైర్విసయాదదృశ్యత. Little; low.

(ర్షహ)త్యుచ్చైర్విశి

టీ.-ఉచ్చైర్విశిః॥అ॥ ౧, మహతి=అధికమందు వర్తించును,॥ఉ॥ శృజ్జముచ్చైర్విశిరేరిదమ్. Great; high.

ప్రాయో(భూమ్నః)

టీ.-ప్రాయః॥అ॥ ౧, భూమ్ని=అందుగా ననుసర్గమునందు వర్తించును,॥ఉ॥ ప్రాయోనవవధూనికాన్తమ్. Frequently; generally.

(దుశ్శే)శ్చనైః॥

టీ.-శ్చనైః॥అ॥ ౧, అదుశ్శే=మెల్లగాననుసర్గమునందు వర్తించును,॥ఉ॥ ఆలిజ్జతిశ్చనైశ్చనైః. Slowly.

నూ॥ సనా (నిశ్చే) Perpetually, ever.

టీ.-సనా॥అ॥ ౧, నిశ్చే=నిత్యమునందు వర్తించును,॥ఉ॥ సనాతిసః.

బహి (ర్భాహ్యే)

టీ.-బహిః॥అ॥ ౧, భాహ్యే=వెలుపలననుసర్గమునందు వర్తించును,॥ఉ॥ దాసీకుమ్భంబహిర్దాహ్యో. External; out.

స్తా (త్రీశే)

టీ.-స్తా॥అ॥ ౧, అతీశే=కడ చెననుసర్గమునందు వర్తించును,॥ఉ॥ సేవశేస్త శయనం సరాజ్జుభి. Formerly.

౨ స్త(మదర్శనే)

టీ.-అస్తమ్॥అ॥ ౧, అదర్శనే=కానరాకుండబయలుదేరి వర్తించును॥ఉ॥ అస్తంగతోరావణః, అస్తంగతోభాస్కరత్యతి. Disappearance.

అస్తి(సత్త్వే)

టీ.-అస్తి॥అ॥ ౧, సత్త్వే=కల దనుటయందు వర్తించును,॥ఉ॥ అస్తిక్షీరాశాః. Present; now.

(రుపోక్తా) పు

టీ.- ఉ॥అ॥౧,రుషా=కోపము చేత,ఉక్తా=పలుకుటయందున ర్తించును.
ఉ॥ ఉ॥ఆగతశ్శత్రుః,రుషాక్తాహమ్,అనియుపాతము,॥ఉ॥వృద్ధాస్తేనవిచారణీయచరితాస్తిషన్తుహుంవర్తతామ్. Interjection expressing wrath.

and

၁၀ (ပုံ ၃)

(జి)- ఊమ్॥అ॥౧, ప్రశ్నయందువర్తించును, ॥ఉ॥ ఆగతశ్చత్రయామ్.
(ఽనునయే)త్వయా॥

అయి||అ||గ, అనున యేఁకఁజిం చుటయందు న ర్థించును, ||ఉ||
అయిమాన్తే. Encouraging vocative.

మూ॥ (తక్కు) ను (స్వాత్)

శ్రీ.-నా॥అ॥౧, తు శ్లో=హింసాయంతువర్తించును, ॥ఉ॥ అ స్తోత్రే లగహ
నంనా విషస్వా నానివేశ జలధింను మహీంను. త శ్లో-తుస్యాత్, అనూచాత
ముసగదు స్యాత్-అనునదియూహయంతువర్తించుననియర్థమా, ॥ఉ॥
స్యాత్కి-భ్యిన్నోపపద్యతే. Indicating reflection.

ఉమా(రాశ్చే)రవసానే) Break of day.

ఉ.ఉ.పా॥అ॥ ౧, రాత్రేః=రాత్రియొక్క, అవసానే=అంతఃసూనందు
అనగా బ్రాతఃకాలమునందు వర్తించును, ఉ.ఉ.పాజనాశిప్రబుద్ధ్యస్తేః
ఉ.పాతనోవాయురుపే తిమన్తమ్, close of the night; morn.

సమో(నతో)।

టీ.-నమః॥అ॥ ౧, నతౌ=నమస్కారమునందువ ర్తించును,॥ఉ॥నమో
విష్ణవే. Hail; salutation; bow.

(పునరక్ష) ౭౭

॥३॥ అజ్ఞ||అ||౧,పునః=మరియునను, అర్థే=అర్థమనందు వర్తించును,
 ||౪॥ మూర్ఖుఁడు నానమ వ్యక్తికి మిక్కిలి విద్యాన్. Again. Rather.

(నిన్నాయూరి) దుష్టు

టీ.-దుష్టుఁబఁగ, నిన్దాయామ్=చెడ్డదియనునర్థమునందు నర్థించునా,
 ||౨|| దుష్టుస్య త్తిర్గుర్నసస్సాన్ . III.

సుష్మ(ప్రశంసనే)॥ ౪౩౦॥

శ్రీ:- సుష్టు||అ||౧, ప్రశంస సేమంచిదియనుటయందు నర్థించును, ||శ్లో||
సుష్టుభుక్తంమయాగృహే. Well.

మూ॥ [ఆమా(నుగుణ్యే) Oh, yes.

టీ.-ఆమ్॥అ॥గ, ఆనుగుణ్యే=అనుకూలార్థమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ ఆమ్ జ్ఞాతమ్. Oh, I see it now.

(స్మరణే) ౭ యే

టీ.-అయే॥అ॥గ, స్మరణే=స్మరణమునందున వర్తించును, ॥ఉ॥ అయేఘ్నా ర్వంకృతంమయా. Ah (showing recollection).

ఫ(డ్విఘ్ననిరాకృతౌ)।

టీ.-ఫట్॥అ॥గ, విఘ్న=విఘ్నముయొక్క, నిరాకృతౌ=పోగొట్టుటయందు వర్తించును, ॥ఉ॥ అస్త్రాయఫట్. A word used in uttering spells to ward off evil.

(అజ్ఞకృతౌ స్యా) దధకిం

టీ.-అధకిమ్॥అ॥గ, అజ్ఞకృతౌ=అంగీకారమునందు, స్యాత్=వర్తించును, ॥ఉ॥ దేవదత్తకింభోక్ష్యసి; అధకిమ్. What else; quite so.

(హీనసంబోధనేతు) రే॥ ౪౩౧॥

టీ.-రే॥అ॥గ, హీన=హీనునియొక్క, సంబోధనే=పిలుచుటయందు వర్తించును, ॥ఉ॥ రేగేసాపమమాన్తికాదపసగ. 'ఆమానుగుణ్యే' అన్నది మొదలైనది అకుబ్రక్షిప్తమని కొందఱు. (Used in addressing menials.)

మూ॥ సాయం(సాయే)

టీ.-సాయమ్॥అ॥గ, సాయే=సాయంకాలమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ సాయంతనమల్లికాను. Evening.

ప్రగేప్రాతః(ప్రభాతే) Morning.

టీ.-ప్రగే-ప్రాతః॥అ॥ఈ_అను, ప్రభాతే=ప్రాతఃకాలమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ ప్రగే నృపాణా మధతోరణాదృహిః; ప్రాతస్సన్ధ్యాః పాసీతి. నికషా(౭_న్తికే)।

టీ.-నికషా॥అ॥గ, అన్తికే=సమీపమునందు వర్తించును, ॥ఉ॥ విలఘ్నై లఘ్నై నికషా హనివ్యతి. Near.

పరుత్పరార్తైషమో(౭_జ్జే పూర్వే పూర్వార్తయతి)॥

టీ.-పరుత్-పరారి-విషమః॥అ॥ఈ_అను నరుసగా, పూర్వే అర్తై = పోయిన యేటియందును, last year; పూర్వార్త రే అర్తే = అంతకుమున్నేటియందు

దును, year before the last; యతి=నడచుచున్న యేటియందును వర్తిం-
చును, current year. ||ఉ|| పరారిసజ్జితం విత్తం పర్వనప్త మభోగతిః,
ఐషమ శ్చీయతే యత్నా త్తతి కింవా భవిష్యతి.

మూ॥ అద్య(త్రాహ్నా)

టీ.-అద్య॥అ॥౧,అత్ర అహ్ని=నడచుచున్న పగటియందు వర్తించును,
||ఉ||సరలోకేఽద్యదుర్లభః. To-day.

(ధర్మార్వేఽహ్ని త్యాదౌపూర్వోత్తరాపరాత్ ।

తథాఽధరాన్య న్యత రేతిరా) త్పూర్వేద్య(రాదయః)||౪౩౩||

టీ.-పూర్వోత్తరాపరాత్-అధరాన్యన్యత రేతిరాత్=పూర్వఉత్తర
అపర అధర అన్య అన్యతర ఇతిర అనుశబ్దములవలనఁబుట్టిన,పూర్వేద్య
రాదయః,పూర్వేద్యః=నిన్న, yesterday;ఉత్తరేద్యః=రేపు, to-morrow;
అపరేద్యః=ఎల్లుండి, the day after to-morrow;అధరేద్యః=మొన్న, the
day before yesterday; అన్యేద్యః-ఇతి రేద్యః=మఱియొక నాఁడు,another
day; అన్యతరేద్యః=రెండుదినములలో నొక నాఁడు, one of two days,
అనుసర్థములయందు వర్తించును,||ఉ||నిమన్త్రయతి పూర్వేద్యః; నాన్ది
ముఖాదుత్తరేద్య ర్వివాహః పరికీర్తితః; ఆగతానపరేద్యస్తాన్; అధ
రేద్యస్సమాగతాః; అన్యేద్యరాత్తానుచరిన్యభావమ్; పశ్చిమీషష్ఠ్యో
రన్యతరేద్యః పితరంద్రక్ష్యసి; కష్టదినాదితరేద్యః ప్రియోద్రష్టవ్యః.

మూ॥ ఉభయద్య శ్చోభయేద్యః Both days.

టీ.-ఉభయద్యః-ఉభయేద్యః॥అ॥ఈ ౨ను-రెండుదినములనుసర్థము
సందువర్తించును, ||ఉ|| ఉభయద్యరుత్సవః; ఉభయేద్యరుత్సవః.

(పరేత్వహ్ని) పరేద్యవి

టీ.-పరేద్యవి॥అ॥౧,పరేత్వహ్ని=మఱునాఁటియందు వర్తించును,||ఉ||
ద్రష్టస్మి పరేద్యవి సఖాయమ్. Next day.

హ్యాయ(గతే)

టీ.-హ్యః॥అ॥౧, గతే=పోయిన, అహ్ని=దినమందు అనఁగా నిన్నయ
నుసర్థమునందు వర్తించును,||ఉ||హ్యస్సర్వమభవత్కార్యమ్. Yesterday.

(౨నునాగతేహ్ని) శ్వః

టీ.-శ్వః॥అ॥౧,అనాగతే=రానట్టి, అహ్ని=దినమందు అనఁగా తేపను

సర్థమునందు వర్తించును, ||ఉ|| శ్వశికార్యమద్యకుర్వీత. To-morrow.

The day after to-morrow. పరశ్వ (స్తత్స్వ శేఽహని) ||

టీ.- పరశ్వః ||అ|| ౧, తత్స్వ శే-అవతతి, అహని-నిమగ్నం అనఁగా నెల్లుండె యనుసర్థమందు న వర్తించును, ||ఉ|| పరశ్వోన్మాధిసిన్విత.

మూ|| తదా తదాసిం

టీ.- తదా-తదాసీమ్ ||అ|| ఈ అను, అప్పడెనుసర్థమందు న వర్తించును, ||ఉ|| తదాచక్షుష్కతాంస్తీతిః; యదాస్యాత్ప్రియయాసజ్ఞః తదా నీమేనమేసుఖమ్. Then, at that time.

యుగప దేశదా At once; at the same time.

టీ.- యుగపత్ - ఏక దా ||అ|| ఈ అను, ఒక్క కాలమందును సర్థమందు న వర్తించును, ||ఉ|| యుగపద్వ్యాసశేదిశః; ఏకచామితౌత్వాద్విజ్ఞాః.

సర్వదా సదా! At all times.

టీ.- సర్వదా-సదా ||అ|| ఈ అను, ఎల్లపుడనుసర్థమందు న వర్తించును, ||ఉ|| సర్వదా సర్వదోఽసీతి; యాచ శే యాచకస్సదా. Always.

ఏతర్హి సమ్ప్రతిదాసీ మధునా సామ్ప్రతం (తథా) || ౪౫౩ ||

టీ.- ఏతర్హి-సమ్ప్రతి-ఇదాసీమ్-అధునా-సామ్ప్రతమ్ ||అ|| ఈ అను, ఇప్పడెనుసర్థమందు న వర్తించును, ||ఉ|| భవన్త హేతర్హి మనస్విగర్హతే; సమ్ప్రత్యసామ్ప్రతంన క్తుమ్; ఇదాసీ మస్మిన్ గన్వత్త్వః; బాలాన తేపాదధునాపిపూర్వవత్; కోస్వస్మిన్ సామ్ప్రతంనోకే. Now; at this time.

మూ|| (దిగ్దేశకాలే పూర్వాదౌ) ప్రాగుద క్షప్రత్యగాదయః ।

టీ.- ప్రాగుద క్షప్రత్య గాదయః=ప్రాగుద క్షప్రత్య గాద్యవ్యయమాలు, పూర్వాదౌ=పూర్వాదులయిన, దిగ్దేశకాలే=దిగ్దేశ కాలములయందు న వర్తించును. ప్రాక్ ||అ||- ఇదిపూర్వదిక్కు-సకున, east, పూర్వదేశమునకును, eastern, పూర్వకాలమునకును, prior time, పేరు. ||ఉ|| ప్రాజ్ఞుభోఽన్నానిభుజ్జీః; ప్రాగ్భాగతగిహది హేదముపత్యకాసు; ప్రాక్స్వప్తేః కేనలాత్మనే. ఉదక్ ||అ||-ఇదిఉత్తరదిక్కునకును, north, ఉత్తరదేశమునకును, northern, ఉత్తరకాలమునకును, subsequent, పేరు. ప్రత్యక్ ||అ||- ఇది పడమటిదిక్కునకును, west, పడమటిదేశమునకును, western, పేరు. ఆదిశబ్దముచేత అవాక్=south, southern, or former. ఉదక్-ఉదక్-ది

క్షిణతః-దక్షిణేన=Southward; ఉత్తరాత్-ఉత్తరతః-ఉత్తరేణ=North ward; అధరాత్-అధరతః-అధరేణ-అధస్తాత్ = Underneath; పురస్తాత్ = before; ఉపరి-ఉపరిష్ఠాత్ = above; ఆధస్తాత్ = Behind, మొదల యివి గ్రహముల బహునా.

*ఇతిత్యన్యాయవర్గః=అన్యాయములయొక్క పరిసమూహమునుగూర్చెను.

గ్రంథకర్త తాను గ్రంథాదియందుఁజేసిన 'సంప్రాన్త ముచ్యతే' సర్గైర్నామలిక్ష్వానుశాసనమ్* అను ప్రతిజ్ఞచొప్పుసలింగములతోడనామముల శ్శనుశాసనముకొఱకు సంగ్రాంతరమును వ్రారంభించుచున్నాఁడు.

సలిజ్ఞశాస్త్రైస్సన్నాదికృత్తద్ధితసమాసజైః || ర3౬.

నూ॥ అనుక్తైస్సజ్జహేలిజ్ఞం సంకీర్ణవదిహూన్నయేత్ |

గీ.- ఇహసజ్జహే=ఈలింగాదిసంగ్రహవర్గయందు, సలిజ్ఞశాస్త్రైః=సాక్షిని వరకుచి మొదలై నవారిచేతఁజెప్పఁబడిన లింగలక్షణములుగల, 'స్త్రీయూమీదూద్విరామైకాచ్' అనునది మొదలయినవాక్యములతోఁ గూడినట్టి, సన్నాదికృత్తద్ధితసమాసజైః = సనాద్యంతిధాతువులమీది అప్రత్యయము మొదలయిన కృత్ప్రత్యయములవలనను కేవలధాతువుల మీది కృత్ప్రత్యయమువలనను, తద్ధితప్రత్యయములవలనను సమాసము లవలనను బుట్టిన, అనుక్తైః=పూర్వవర్గలయందుఁ జెప్పఁబడిన, 'స్త్రీభానాదావనిక్షన్' మొదలయిన కృత్ప్రత్యయములతోఁగూడిన వాక్యము లచేతను, 'అల్పృన్దేయేని కడ్యచ్త్రా' ఇవి మొదలయిన తద్ధితప్రత్యయ ములతోఁగూడినవాక్యములచేతను, 'అదన్తైర్ద్విగురేకార్థః' ఇవి మొదలయినసమాసములతోఁగూడిన వాక్యములచేతను, లిజ్ఞమ్ = స్త్రీపుంస పుంసకలింగములను, ఉన్నయేత్ = తెలిసికోవలయును. మరియు దృష్టాంశము చేతను లింగమునెఱుఁగు నుపాయమును జెప్పుచున్నాఁడు. సంకీర్ణవత్ = సంకీర్ణవర్గయందువలె బ్రకృతి ప్రత్యయాధ్యాదులచేతను లింగమును తెలిసికొనవలెను.

ఈ వర్గయందుఁ జెప్పినట్టి లింగలక్షణములకుఁ బూర్వవర్గలయందుఁజెప్పిన విశేషవిధులతో విరోధమువచ్చినప్పు డేలక్షణము ప్రవర్తించునను సందేహమును పరిహరించు చున్నాఁడు.

లిజ్జశేషవిధి ర్వాప్తి విశేషై ర్యద్యబాధితః ||

౪౩౭||

టీ.- లిజ్జశేషవిధిః = ఈసర్గయందుఁ జెప్పఁబడిన నామాన్యమయిన లింగలక్షణము, విశేషైః=ఈశాస్త్రమున సక్కడక్కడఁ జెప్పఁబడిన విశేషవిధులచేత, అబాధితోయది=బాధింపఁబడనిదైన, వ్యాప్తి = తాను ప్రవర్తించునదియగును. అనఁగా నీసర్గయందుఁ జెప్పఁబడిన లింగలక్షణము పూర్వవర్గలయందుఁ జెప్పిన విశేషవిధిని విడిచిపెట్టి కడమ దిక్కుననే ప్రవర్తించునని తాత్పర్యము. అది యెట్లన నీసర్గయందు స్వర్గపర్యాయములు పుంలింగముతాను అనువిధి “ద్యోదివాద్వేస్త్రీయాన్” అను విశేషవిధిచోట ప్రవర్తించదు.

మూ || స్త్రీయామ్

టీ.- స్త్రీయాం అనుపదము ‘పుంస్త్రీన్ భేదానుచరాః’ అను పుం లింగాధికార పరిమితి మనునర్థించి వచ్చును, కావున సదనలకుఁ జెప్ప శబ్దములు స్త్రీలింగములు.

ఈదూర్వరా మైకాచ్

టీ.- ఏకాచ్=ఒకయచ్చుకలిగిన, ఈదూర్వరామూ=ఈకారము (ఈ కారాంతశబ్దములు ||నీ||, ||ఉ|| శ్రీః; ధీః; భూః; భూః.

సయోనిప్రాణినామచ |

టీ.-యోనికలిగిన ప్రాణులకుఁ జేరియిన శబ్దములు స్త్రీలింగమునందు వర్తించును, ||ఉ|| మాతా; యోషిత్ ; సురభిః ; కరేణః.

నామ విద్యున్నిశా వల్లీ వీణా దిగ్భూ నదీ హైరహామ్ || ౪౩౮ ||

టీ.- విద్యుత్=మెఱపు, నిశా=రాత్రి, వల్లీ=తీర, వీణా=వీణ, దిక్=దిక్కు, భూ=భూమి, నదీ=నది, హై=సిగ్గు || ఈరస స్తువులయొక్క, నామ=పేర్లు, విశేషవిధి బాధలేనివి||నీ||, ఇచట వీణాపర్యాయములకును హైరహాపర్యాయములకును, ‘జాబూజస్తమ్-ఈదూర్వరామైకాచ్, అనువిధుల చేత స్త్రీలింగము సిద్ధించినను విస్వప్తార్థముగాఁ జెప్పినాఁడు. కొందఱు ‘వాణీదిగ్భూనదీధయామ్’ అని పాఠముగలదనిరి. మొదటిపాఠమునందు హైరహాపర్యాయములయిన మందాక్షప్రీడశబ్దములు విశేషవిధిబాధకలవి గనుక సక్కడ నీ విధిలేదు.

మూ || అదన్తై ర్ద్విగుణేకార్థో

టీ.- అద నైః=అకాగాంతములయిన యుత్తరపదములతోఁ గూడుకొనియున్న, ఏకార్థోద్విగుః=సమాహారమునందలిద్విగుసమాసము॥సీ॥, ద్విగుసమాస మన సంఖ్యాపూర్వపదమైన సమాసము, ॥ ఉ ॥ పఞ్చనాం మూలానాం సమాహారః=పఞ్చమూలీ; దశమూలీ; త్రైలోక్తి.

స స పాత్రయగాదిభిః।

టీ.- పాత్రయగాదిభిః=ఉత్తరపదములయిన పాత్రయగాది శబ్దములతోఁగూడియున్న, సః=ఆద్విగుసమాసము, స=స్త్రీలింగము కాదు, ॥ ఉ ॥ పఞ్చపాత్రమ్; చతుర్ద్యుగమ్; త్రిభువనమ్.

తల్

టీ.- భావార్థమునందును సమాహారమునందును స్వార్థమునందును విధింపఁబడిన తల్ ప్రత్యయమంతముగాఁగల శబ్దములు॥సీ॥, ॥ ఉ ॥ భావార్థమున, పురుషస్య భావః పురుషతా; అశ్వతా; సమాహారమున, గ్రామాణాం షమూహః గ్రామతా; జనతా; బన్ధతా; సహాయతా; స్వార్థమున, దేనవ దేనతా.

బృద్ధే యేనికడ్యచ్

టీ.- బృద్ధే=సమాహారమునందు విధింపఁబడిన య, ఇని, కడ్యచ్ [పా] కట్యచ్, త్ర, అను ప్రత్యయములంతముగాఁగల శబ్దములు॥సీ॥, ॥ ఉ ॥ య ప్రత్యయాంతమునకు, సాశానాం సమూహః సాశ్యా; ఈలాగే ఇని ప్రత్యయాంతమునకు ఖిలీనీ; కడ్యచ్ ప్రత్యయాంతమునకు, రథకడ్యా [పా] రథకట్యా; త్ర ప్రత్యయాంతమునకు గోత్రా.

వైర మైథుని కాది వున్ ॥౪౩౯॥

టీ.- వైర=విరోధమునందును, మైథునిక=వివాహమునందును, ఆది శబ్దముచేత వీప్సయందును దండమునందును దానమునందును విధింపఁబడిన వున్ అను ప్రత్యయమంతముగాఁగల శబ్దములు॥సీ॥, ॥ ఉ ॥ విరోధమున, అశ్వమహిషయోర్విరోధః అశ్వమహిషికా; కాకోలూకికా; వివాహమున, అత్రిభరద్వాజయోర్వివాహః అత్రిభరద్వాజికా; వసిష్ఠకుశికా, వీప్సయందు, ద్వాపాదౌదదాతి ద్విపదికాందదాతి; ద్విశతికాందదాతి; దండమునందు, ద్వాపాదౌదణ్డితః ద్విపదికాందణ్డితః; ద్విశతికాందణ్డితః; దానమునందు, ద్వాపాదౌవ్యవసృజతి ద్విపదికాన్వవసృజతి; ద్విశతి

కాంవ్యవస్థజతి. పున్ ప్రత్యయము పున్ ప్రత్యయమునకు నుపలక్షణము గనుక పున్ ప్రత్యయాంతములకును కొన్నియెడల స్త్రీలింగసూత్రాను, ||ఉ||శిష్యోపాధ్యాయయోర్భావః శైష్యోపాధ్యాయీకా; ఇత్యాదులు.

మూ||స్త్రీభావాదాపని క్తిన్వల్ల జ్యో చ్య బ్య జ జే శ్చి శా||

టీ.-స్త్రీభావాదౌ=స్త్ర్యధికారమందలి భావాద్యర్థములయందు విధింపబడిన అని-క్తిన్-ణ్వల్-ణచ్-ణ్వచ్-క్యప్-యచ్-అచ్-ఇచ్-ఇచ్-ని-శ అను ప్రత్యయము లంతముగాఁగల శబ్దములు||సీ||,||ఉ|| అబససే; అ కరణి; ఇచటనాక్రోశమునందని ప్రత్యయము. కృతి; భృతి; భావార్థము, సందక్తిన్ ప్రత్యయము. ప్రవాహికా; ప్రచ్ఛద్ద కా ఇచట రోగాభ్యయంద, ణ్వల్. కారికా; జీవికా ఇచటభావ్యస్థిమలసందం ణ్వల్. వ్యాపక్రోశీ, కరిసంకగు తిట్టుకొనుట; వ్యాపక్రోశీ, ఒకరి ను కగు నీట్లుచట్టుకొనుట, ఇచటకర్తవ్యతిహాసమునందు ణచ్. భవతః శౌర్యకా; భవతః ఆసికా, ఇచట పర్యాయార్థమునందు ణ్వచ్. భవానర్హతి ఇత్యుభక్తికామ్; పయశిపాయికామ్, ఇచట అర్హార్థమునందు ణ్వచ్. ఇత్యుభక్తిరంగమధారయసి; ఓదనభక్తికామ్, ఇచట ఋణార్థమునందు ణ్వచ్. ఇత్యుభక్తికా; మే ఉదపాది ఓదనభక్తికా ఇచట నుష్పత్తియందలి ణ్వచ్. ప్రజ్యా; ఇజ్యా, ఇచట భావార్థమునందలి క్యప్. నమజ్యా; నిషద్యా, ఇచట సంజ్ఞయందలి క్యప్. మణ్ణన; ఆసన, ఇచట భావార్థమునందలి యచ్. పచా; ఛిదా; మృజా, ఇచట భావార్థమునందలి అచ్. చిక్తిరూ; జహీరూ, ఇచట సన్ ప్రత్యయముమీఁద భావార్థమునందు అప్రత్యయము. కాంకారిమకాగ్నీ; ఇమాంకారిమకార్హ, ఇచట ప్రశ్నభాగ్యవములయందు ఇచ్. జ్యాని; గ్లాని; ఇచట భావార్థమునందు నిప్రత్యయము. శ ప్రత్యయమునందునకు, క్రియా; ఇచ్ఛా, ఇత్యాదులు.

ఉణాదిషు నిరూ గీశ్చ

టీ.-ఉణాదులయందలి నిః ఉః ఈ అను సీమూఁడు ప్రత్యయములు సంతమాగాఁగల శబ్దములు స్త్రీలింగమునందు విధింపబడున, ||ఉ||నిప్రత్యయమునకు, శ్రేణి; శ్రోణి. ఈ ప్రత్యయమునకు, నిర్గూ; క్షిగూ; చిమూ. ఈ ప్రత్యయమునకు, పిన్దీ; లక్ష్మీ; ఇత్యాదులు. అన్ని నహి యోని పార్శ్వ శబ్దములు నిప్రత్యయాంతములయిననా పుంలింగములను విశేషవిధియున్నది.

జ్యోబూజస్తం చలం స్థిరమ్ ||౪౪౦||

టీ.-జీ-అనగా, జీప్-జీప్-జీన్, అను ప్రత్యయములు. ఆప్-అనగా టాప్-డాప్-చాప్, అను ప్రత్యయములు. ఈ యాఱును డోఖ్ అను ప్రత్యయమును సంతముగాఁగల శబ్దములు, చలమ్=విశేష్యనిఘ్నములు అయినవియు, స్థిరమ్=నియతలింగము లయినవియు ||నీ||, ||ఉ|| విశేష్యనిఘ్నములయిన జ్యంతమాలకు, పుంసః ఇయమ్ పౌంస్త్వి; ఉపగోరియమ్ ఔపగవీ; నియతలింగమాలయిన జ్యంతములకు, కరిణీ; క్త్రీ, ఇచట జీప్. దాక్షాయణీ; గౌరీ, ఇచట జీప్. శార్దూరవీ; బైదీ, ఇచట జీన్. అజా ఏడకా రమా, ఇచట టాప్. సురాజా, బహుసీమా, ఇచట డాప్. కారీషగన్ధ్యా; వారాహ్య, ఇచట చాప్. రమ్భారూః, కరభోరూః, ఇచట డోఖ్ ఇత్యాదులు.

మూ|| తత్క్రిడాయాం ప్రహరణంచేత్తైస్తా పాల్లవాణిక్ ।

టీ.-తత్=ఆముష్టిపల్లవాదులు, క్రిడాయామ్=ఈక్రిడయందు, ప్రహరణంచేత్=ఆయుధమాయెనేని, ఆయుధమునందు విధింపఁబడిన నిప్రత్యయాంతశబ్దములు స్త్రీలింగమునందు వర్తించును, ||ఉ|| ముష్టికిప్రహరణమస్యాం క్రిడాయామ్ మాప్తా. ఈలాగున పాల్లవా. ణిక్ అన్నందున దాండాదులును తెలియవలెను.

ఘృణో ఇ సాక్రియాఽస్యాంచే ద్దాణ్ణపాతాహి ఫాల్లునీ||

మూ|| శైవ్యసంపాతాహిమృగయా తైలంపాతాస్వధేతి దిక్ ।

టీ.-సాక్రియా=ఆదండపాతాదిక్రియ, అస్యాంచేత్=ఈ ఫాల్లున్యాయులయందు కలిగినయెడ, ఆయుధమునందు, ఘృణ=ఘృణంతముమీఁద విధింపఁబడిన, ఇ=ఇ ప్రత్యయాంతము||నీ||, ||ఉ|| దాణ్ణపాతోఽస్యాంపాల్లున్యామితిదాణ్ణపాతా ఫాల్లునీ; శైవసపాతోఽస్యాం మృగయాయామితి శైవ్యసం పాతామృగయా; తిలపాతోఽస్యాంస్వధాయామితి తైలంపాతాస్వధా; దిక్చబ్దమువలన మాసలపాతాదులు సీలాగున తెలియవలెను.

స్త్రీ స్యా త్కాచి న్నృణా ల్యాది ర్వివతౌఽపచయే యది||

టీ.-అల్పార్థమునందు వివక్ష కలిగినయెడ మృణాలీశబ్దము మొదలయిన కొన్నిశబ్దములు స్త్రీలింగములొను. ||ఉ|| అల్పంమృణాలమ్ మృణాలీ; ఆల్పోఘటః ఘటీ; ఇశ్లే, శస్త్రీ; విషణీ; పీఠీ; ఖర్జూరీ; అనునివి మొదలయినవి తెలియవలెను. కొన్నియన్నందున అల్పోవృక్షః వృక్ష

కః; ఇత్యాదులు స్త్రీలింగములుకావు. ఇచటఁ గొందఱు స్త్రీత్వమని చెప్పి స్త్రీత్వవివక్షయందు మృణాల్యాదిశబ్దములు స్త్రీలింగములందురు.

ఈ ప్రకారముగా లక్షణముచేత లింగనిర్ణయమును జెప్పి యిఁకను క కారాంతాదిక్రమమున లింగనిర్ణయమును జెప్పచున్నాఁడు.

నూ॥ లజ్జా- శేఫాలికా టీకా ధాతకీ పఞ్చకాఽఽథకీ ।

సిద్ధకా శారికా హిక్కా ప్రాచి కోల్కా పిపీలికా॥ ౪౪౩॥

తిన్దుకీ కణికా భజ్జిః సురజ్ఞా సూచి మాఢయః ।

పిచ్చా వితల్లా కాకిణ్య శ్చూర్ణ శౌణీ ద్రుణీ దరత్ ॥ ౪౪౪॥

సాతికి కన్ధా కథాఽఽసన్దీ నాభీ రాజసభాఽపిచ ।

ఝల్లరీ చర్పరీ పారీ హూరా లట్యాచ సిద్ధలా॥ ౪౪౫॥

లాటా లిటాచ గణ్డూపా గృధ్రసీ చమసీ మసీ ।

టీ.-లంకాశబ్దము మొదలు మసీశబ్దపర్యంతము ౪౩ శబ్దములు స్త్రీలింగములు. ఈశబ్దములకర్థము, లజ్జా=రానణపట్టణము, శేఫాలికా=వావిలి, టీకా=విషమపదవ్యాఖ్యానము, ధాతకీ=ఆగ్రేష్ఠును, పఞ్చకా=నిశ్శేషపదవ్యాఖ్యానము, ఆథకీ=తువరిమన్న, సిద్ధకా=భిల్లుస్థును, శారికా=గోరునంకపిట్ట, హిక్కా=వెక్కిళ్లు, ప్రాచికా=అడవియూర, ఉల్కా=కొఱవి, పిపీలికా=చీమ, తిన్దుకీ = తుమ్మికిచెట్టు, కణికా = పరమాణువు, వీహిభేదమును, గోరుమపిండియనికొందఱు, భజ్జిః=రచనాప్రకారము, సురజ్ఞా=కన్నము, సూచిః=సూది, మాఢిః = చిగురాకు, వీచియనికొందఱు, పిచ్చా=గంజియు, బూరుగబంకయు, వితల్లా=స్వపక్షస్థాపనము లేనివాదము, కాకిణీ=కన్దమొత్తులో నాలవపాలు, పలమూర్గో నాలవపాలనికొందఱు, చూర్ణిః=గద్యభేదము, శౌణీ=సాన, ద్రుణీ=చెవిఁదూఱుసాము, టాచీ=బేలునికొందఱు, దరత్ = మేచ్చజాతి, చటియయనికొందఱు, సాతికి=దానము, శ్చూర్ణవేదనయనికొందఱు, కన్ధా=బొరత, కథా = చరిత్ర, ఆసన్దీ=పెండ్లిసీటు, శవవాహనమనికొందఱు, నాభిః=బొడ్డు, రాజసభా=రాజకొలుపుకూటము, ఝల్లరీ=వాద్యవిశేషము, చర్పరీ=స్పృతవిశేషము, పారీ=పనుగుకాలిగొలును, హూరా=లగ్నంశము, లట్యా=ఊరఁబిచ్చిక, సిద్ధలా=పూతిమత్స్యక్షోదము, సిబ్బెముగలదియు, లాటా=లట్టుక, లిటా=పేనుగ్రుడ్డు, గణ్డూపా=పుక్కిలించుట, గృధ్రసీ=గొండిలోనివాత

వ్యాధి, చమసీ=సోమపాసపాత్రిము, మసీ=మసి.

❧ ఇతి స్త్రీలిజ్జసంగ్రహః. ❧

పుం స్త్రీ

శీ.-ముందు నపుంసకే అనువజకుఁడెప్పఁబడు శబ్దములు పుంలింగ ముందు వర్తించుననుట.

సభేదానుచరా స్సపర్యాయా స్సురాసురాః॥ ౪౪౬॥

శీ.-సపర్యాయాః=అమర నిర్జరాది పర్యాయములతోడను వైత్య ప్తి తేయాది పర్యాయములతోడను కూడుకొనియున్న, సురాసురాః= సురశబ్దమును అసురశబ్దమును, సభేదానుచరాః=తమతమలో విశేష ములయిన యింద్రాగ్నాది దేవతలపేళ్లతోను నముచిశంబరరావణాది రాక్షసులపేళ్లతోను తమతమయనుచరులయిన హాహాహూహూ మా తరసింగళాదులపేళ్లతోను చండముండప్రహస్తాదులపేళ్లతోను పుంలింగములైన. ఈశబ్దములలోవిశేషవిధిగల శబ్దములందీవిధి ప్రవర్తింపదు.

మూ॥ స్వర్గ యాగాద్రి మే ఘాభి ద్రు కాలాసి శ రారయః ।

కర గ ణ్ణోష్ఠ దోర్దస్త కణ కేశ నఖ స్తనాః॥ ౪౪౭॥

శీ.-స్వర్గ=స్వర్గము, యాగ=యజ్ఞము, అద్రి=పర్వతము, మేఘు=మేఘము, అభి=సముద్రము, ద్రు=వృక్షము, కాల=కాలము, అసి=ఖడ్గము, శర = బాణము, అరి=శత్రువు, కర=హస్తమును, అప్పనమును, కిరణము ను, గణ్ణ=కపోలము, ఓష్ఠ=అధరము, దోః=బొహువు, దస్త=దంతములు, కణ=కంఠము, కేశ=కేశములు. నఖ=గోళ్లు, స్తన=స్తనములు, ఈఅవస్తువులపేళ్లు సంభవించిన దిక్కున వీని విశేషములపేళ్లును॥ పు॥వీనిలో దేనికి విశేషవిధియున్నదో యక్కడ నీవిధిప్రవర్తింపదు. అదియేలాగన, స్వర్గవాచకములయిన ద్యౌదివ్ శబ్దములును, వృక్షవిశేషవాచకములయిన హరిచందనశింశుపాశబ్దములును, కాలవిశేష వాచకములయిన తిధిప్రతిపదాదులును, బాణవాచకమయిన ఇషుశబ్దమును, కిరణవాచకములయిన దీధిత్యాదులును, ఓష్ఠ వాచకమయిన దశనవాసశ్శబ్దమును, బొహువాచకములయిన భుజబొహువులును, దంతవిశేష వాచకములయిన దంష్ట్రాశీర్విషాణశబ్దములును, కేశవిశేషవాచకములయిన జటాసటాశబ్దములును నఖవాచకములయిన నఖనఖరిశబ్దములును విశేష

విధి కలిగియున్నవి గనుక నక్కడ నీవిధి ప్రవర్తింపదు.

మూ॥ అహ్నోహంతాః

టీ.-అహ్నంతములయిన పూర్వాహ్నోపరాహ్నోది శబ్దములును, అహంతములయిన ద్యౌహత్ర్యహాది శబ్దములును॥పు॥, అత్యహ్నోహాదినమ్-నిరహ్నో వేళా; అనుదిక్కుల నన్యపదార్థము నపుంసకమయినను స్త్రీలింగమయినను అహ్నంతశబ్దములు పుంలింగములేయని కొందఱు.

క్షేపణధేదా

టీ.-విషవిశేషవాచకములయిన సౌరాష్ట్రీకశౌక్లీకేయాదిశబ్దములు॥పు॥, కాకోల కాలకూడాదిశబ్దములకు విశేషవిధియున్నందున స్వచ్ఛట నీవిధి ప్రవర్తింపదు.

రాత్రాంతాః ప్రాగసంభ్యతాః ।

టీ.-ప్రాగసంభ్యతాః=సంభ్యాపూర్వపదములుగాని, రాత్రాంతాః=రాత్రాంతములయిన పూర్వరాత్ర అపరరాత్ర అర్ధరాత్రాదిశబ్దములు॥పు॥, రాత్రాంతమయినను సమాహారమునగుదు 'అహ్నోహత్రమ్' అనికలదు. అతిరాత్రః అనుదిక్కుల నన్యపదార్థము భిన్నలింగమయినను॥పు॥ అనికొందఱు. సంభ్యాపూర్వపదమయినపుడు, గణరాత్రమ్-సంభ్యరాత్రమ్, అని॥న॥.

శ్రీవేష్టా(ద్యాశ్చ) నిర్యాసా

టీ.-శ్రీవేష్ట-శ్రీవాస-సరలద్రవ, అనునవి మొదలయిన, నిర్యాసాః=మ్రానిబంక పేర్లు॥పు॥.

అసన్నంతా అబోధితాః॥ ౪౪౦॥

టీ.-అబోధితాః=విశేషవిధులచేత బాధింపబడని, అసన్నంతాః=అల్లరన్ పురోధన్ మొదలయిన యసంతములును, సుసర్వన్ స్త్రీహన్ మొదలయిన యస్సంతములును॥పు॥, అబోధితాః-అస్సందున 'యశేన్ పయన్ నామన్' అనుదిక్కుల నీవిధి ప్రవర్తింపదు.

మూ॥ కశేరు జతు వస్తూని హిత్యా తు రువిరామకాః ।

టీ.-కశేరుజతువస్తూని=కశేరు జతు వస్తు అనుశబ్దములను, హిత్యా=విడిచి, తురువిరామకాః=తు అనువర్ణము సంతముగాఁగల హేతు సేతు మొదలైన శబ్దములును, రు అనువర్ణము సంతముగాఁగల చరు గురు

మొదలైన శబ్దములును॥పు॥, కశేరుజతువస్తుశబ్దములు॥ న॥, ఇది యుప
లక్షణము గనుక దాని శక్త్రు కుస్తున్నురు మస్తు శబ్దములును॥న॥.

క మ ణ భ మ రో పాంతాయద్య దంతా అమీ అథ॥ ౪౪౯॥

మూ॥ ప థ స య స టో పాంతా

టీ.-క-మ-ణ-భ-మ-ర-ప-థ-స-య-స-ట-ఈ-౧౨-పర్ణములు ను
పాంతములుగాను అకారమంతముగాను గలిగినశబ్దములు॥పు॥వరుసగా
॥ఉ॥ అర్కః; స్ఫటికః; వృషః; నికషః; గణః; గుణః; కుమ్భః; కలభః;
వ్యామః; గ్రామః; హారః; సారః; ధూపః; సూపః; అర్ధః; శపథః; స్తనః;
జనః; కళాయః, తస్తువాయః; రసః; దాసః; ఘటః; పటః; ఇత్యాదులు.

గోత్రాఖ్యా శ్చరణాఽహ్వయాః ।

టీ.-గార్గ్యః-వాసిష్ఠః-అనునవి మొదలైన గోత్రపత్యమును జెప్పవే
ళ్లును, కఠః-బహ్వచః-ఛందోగః, అనునవి మొదలయిన వేదశాఖాధ్యే
తపేళ్లను॥పు॥.

నా మ్నైక ర్తరి భావేచ ఘోజబ్జ ఘోధుచః॥ ౪౫౦

టీ.-నామ్ని=సంజ్ఞయందును, అక ర్తరి = కర్తృవ్యతిరిక్తకారకము
నందును, భావేచ=ధాత్వర్థమాత్రమునందును, యథాసంభవముగా
విధింపఁబడిన ఘో అచ్ అప్ నజ్ ణ ఘ అధుచ్ అను నీయేడు ప్రత్యయ
ము లంతముగాఁ గలశబ్దములు విశేషవిధిలేనిచోట॥పు॥, ॥ఉ॥ సంజ్ఞయందు
ఘజ్ఞునకుపాదః, రోగః, వేశః; కర్తృవ్యతిరిక్తకారకనందు ఘజ్ఞునకుప్ర
క్రియతెతి ప్రాకారః; ప్రసీదన్త్యస్మిన్నితిప్రాసాదః; రజ్యతేఅనేనేతిరాగః;
భావార్థమునందు ఘజ్ఞునకు త్యాగః, భోగః; అచ్చిత్యయమునకు నయః;
జయః; చయః; అప్రత్యయమునకు కరః; గరః; లవః; నజ్ ప్రత్యయమునకు
యజ్జః, యత్నః; అప్రత్యయమునకు న్యాదః; ఘప్రత్యయమునకు ఉరచ్ఛ
దః, దన్తచ్ఛదః; అధుచ్ఛిత్యయమునకు వమథః, వేపథః; ఇత్యాదులు.

మూ॥ ల్యుః క ర్తరి

టీ.-క ర్తరి=కర్తృమునందు విధింపఁబడిన, ల్యుః=ల్యు ప్రత్యయాం
తములైన, నన్దసః-రమణః-దహనః-అనునవి మొదలయిన శబ్దములు॥పు॥.

ఇమని జ్ఞావే

టీ.-భావే=భావార్థమునందు విధింపఁబడిన, ఇమనిచ్=ఇమనిచ్ఛిత్య

యాంతములయిన స్రగ్ధిమన్-గరిమన్, అనునివి మొదలయిన శబ్దములు॥పు॥

కో ఘోః కిః స్త్రాది తోఽన్యతః॥

టీ.-కో=భౌవార్థమునందు విధింపఁబడిన క ప్రత్యయాంతము లయిన, స్రగ్ధః-విఘ్నః-ఆఘాతః-శ్యేనోఽఘ్నః, అనునవి మొదలయిన శబ్దములును, స్త్రాదితః=ప్ర-పరా అనునవి మొదలయిన యుపసర్గలకంటె, అన్యతః = వేరయిన నుబంతమును కర్తృపదముగాఁగల, ఘోః=ఘనంజ్ఞక ధాతువు మీఁద నధికరణార్థమునందు విధింపఁబడిన, కిః=కి ప్రత్యయాంతములయిన అమ్బుధిః-ఇషుధిః, అనునివి మొదలయిన శబ్దములు॥పు॥

ద్వద్వేఽశ్వబడబా సశ్వబడబా ససమాహృతే॥ ర౧౧॥

టీ.-సమాహారవ్యతిరిక్తమయిన అశ్వబడబా అనుద్వంద్వ సమాస రూపమయిన శబ్దము॥పు॥, ఇచట “పూర్వవదశ్వబడబా” అనుసూత్రము నందు ద్వివచనము వినశితముగాదని తెలియఁజేయుటకై అశ్వబడబాః అనిబహువచనమును ప్రయోగించినాఁడు. సమాహారమునందు॥స॥.

మూ॥కాంత స్స సూర్యేన్ద్ర పర్యాయ పూర్వోఽయగిపూర్వకోఽపిచ॥

టీ.-సూర్యపర్యాయ శబ్దములును చంద్ర పర్యాయ శబ్దములును అయశ్వబ్దమును పూర్వములుగాఁగల కారితశబ్దము॥పు॥, ॥ఉ॥ సూర్యకాంతః; రవికాంతః; ఇన్ద్రకాంతః; చంద్రకాంతః; అయస్కాంతః; అపిచ అన్నందున లోహకాంతశబ్దమును॥పు॥ అని కొందఱు.

పటక శ్చానువాకశ్చ రల్లకశ్చ కుడజకః॥ ర౧౨॥

మూ॥ పుష్పో న్యూజ్ఞ స్సముద్గశ్చ విటపట్టధటాగి ఖటః॥

కోట్టాఽరఘట్ట హట్టాశ్చ పిణ్ణ గోణ్ణ పచిణ్ణవత్॥ ర౧౩॥

గడుగి కరణ్ణో లగుడో వరణ్ణ శ్చ కణో ఘుణః॥

దృతి సీమన్త హరితో రోమన్థా ద్దీధ బుద్బుదాః॥ ర౧౪॥

కానమర్దోఽర్బుదగి కుష్టగి ఘేన స్థూపౌ సయూపకా॥

ఆతపః తుత్త్రియే నాభిగి కణప ఉసుర కేదరాః॥ ర౧౫॥

పూర ఉసురప్ర చుక్రాశ్చ గోల హిజ్జుల పుద్గలాః॥

వేతాల మల్ల భల్లాశ్చ పురోడాశోఽపి పట్టిసః॥ ర౧౬॥

కుల్లాషో రభస శ్చైవ సకటాహః పతద్గ్రహః॥

టీ.-పటకశబ్దము మొదలుకొని పతద్గ్రహ శబ్దపర్యంతములయిన శ

బద్ధములన్నియుఁపు॥, ఈశబద్ధములలోఁ గొన్నిటికి నర్థము, కుడజ్జకః=పొడ, న్యూజ్జః=ఎడతెగక యుచ్చరించిన యాఱు ఓంకారములు, ధటః=తక్కి డ, ఖటః=తృణవిశేషము, కోట్టః=దుర్గవిశేషము, ఆరఘట్టః=దొడ్డబావి, హట్టః=అంగడివీధి, గోట్టః=దేశవిశేషము, వరణ్ణః=ముఖిరోగము, దృతిః=తోలుతిత్తి, ఉద్గీధః=సామవేదప్రణవము, కాసమర్దః=కసింద, స్తూపః=మన్నుమొదలయినవానిచిన్నె, కణపః=ఆయుధవిశేషము, కేదరః=వృక్షవిశేషము, సశువిశేషమును, పూరః=ప్రవాహము, త్సురప్రః=శరవిశేషము, చుక్రః=పుల్లప్రబ్బలి, గోలః=వర్తులాకారమైన మృత్పిండము మొదలగునవి, ఇంద్రియాధారావయనవిశేషమును, విధవాపుత్రుఁడును, హిజ్గులః=ఇంగిలీకము, పుద్గలః=జీపుఁడు, పరమాణువును, కుల్తాషః=అర్ధపక్వములైన ముద్గగోధూమాదులు, రభసః=త్వర, కటాహః=బహుద్రవ్యాధారమైన మృణ్మయాదిభాండవిశేషము, పతద్గహః=తప్తుపడిగ, తక్కినవానియర్థంబులూహ్యంబులు.

→॥ ఇతి పుల్లిజ్జ శేషః ॥←

సపుంసకేఽన్యత్

టీ.-అన్యత్=స్త్రీలింగ పుంలింగములకంటె వేఱయిన ముందుచెప్ప, సపుంసకే=శబ్దరూపమంతయు సపుంసకమున వర్తించును, ద్విహీనేఽన్యచ్చలనుసాఠమున నిదియ యర్థము.

భారణ్య పర్ణశ్వభ్ర హిమోదకమ్॥ ౪౫౭॥

మూ॥ శీతోష్ణ మాంస గుధిర ముఖాక్షి ద్రవిణం బలమ్ ।

ఫలహేమశుల్బలోహం సుఖదుఃఖశుభాశుభమ్॥ ౪౫౮॥

మూ॥ జలపుష్పాణి లవణం వ్యజ్ఞానా న్యనులేపనమ్ ।

టీ.-ఖ=ఆకాశమును, ఇంద్రియమును, తక్కినశబ్దములయర్థమునుజూధ్యము. ఈయాకాశాదివస్తువులపేళ్లును సంభవించినదిక్కుసవీనివిశేషములపేళ్లును విశేషవిధిబాధితములుకానివి॥ స॥

[భయామృత శక్రత్వస్త్ర చాపాభరణ లాఞ్ఘనమ్॥ ౪౫౯॥

మూ॥ దార్వాషధమృథాపత్య హృద యోదర కాకుదమ్ ।

పత్తినాజిర శృంగార్క ద్వారబహ్లోడు మానసమ్॥ ౪౬౦॥

మూ॥ ధ్వాంతంచా

టీ.-ఈ శ్లోకము లధికములని కొందఱు చెప్పిరి. ఇందుకర్థము భయముమొదలైన ౨౩ వస్తువులపేర్లు విశేషవిధిచే బాధింపఁబడనివి॥న॥

౭వ్యక్తలిజ్జస్య భణితో యత్స్రీయుజ్యతే ।

టీ.-అవ్యక్తలిజ్జస్య=స్త్రీయనిగాని పురుషుడనిగాని యెఱుఁగఁబడని వస్తువుయొక్క, భణితో=చెప్పటయందు, యత్స్రీయుజ్యతే=ఏశబ్దము ప్రయోగింపఁ బడుచున్నదో యది॥న॥, ఇందుకు “స్త్రీ వాపునూన్వాకింశస్య జాతం తద్భూహిపణ్ణిత” అని ॥ఉ॥.

కోట్యా శ్శతాదిసఖ్యాన్యన్య

టీ.-కోట్యాః=కోటిశబ్దమునగుట, అన్యా=వేఱైన, శతాదిసఖ్యాన్యన్య=శతసహస్రాది సంఖ్యావాచకములు॥న॥, కోటిశబ్దము॥సీ॥.

వా లక్షా నియుతం చ తత్ ॥

టీ.-లక్షా=లక్షశబ్దము, వా=వికల్పముగా॥న॥ పక్షమునందు॥సీ॥, తత్=ఆలక్ష్యమే, నియుతమ్=నియుత మనిపించుకొనును.

మూ॥ ద్వ్యచ్ఛ మసినుసన్నస్తం

టీ.-ద్వ్యచ్ఛమ్=రెండఁచ్చులు గలిగిన, అసినుసన్న స్తమ్=అస్-ఇస్-ఉస్-అస్, అనునివి యంతములుగాఁగల శబ్దములు॥న॥, ॥ఉ॥ అసంతమునకు, యశః; పయః. ఇసంతమునకు, సర్పిః; హవిః. ఉసంతమునకు, నపుః; ధనుః. అసంతమునకు, నామ; రోమ. ఇత్యాదులు.

య దనాన్త మకర్తరి

టీ.-అకర్తరి=కర్తృర్థస్యతిరిక్తములయిన కరణాధికరణ భావాద్యర్థములయందు విధింపఁబడిన ల్యుట్ప్రత్యయము మొదలయిన ప్రత్యయములకు నాదేశమగు, అనాన్తయత్=అస అనునది యధావసరముగాఁగల శబ్దములు॥న॥, కరణార్థమునందు, సాధ్యతే అనే నేతిసాధనమ్; అధికరణార్థమునందు, అధిక్రియతే అస్తిన్నితి అధికరణమ్; భావార్థమునందు, పంచనమ్ ఇత్యాదులు.

త్రాస్తం సలోపధం శిష్టం

టీ.-త్రాస్తమ్=త్ర అనునక్షరముఅంతముగాఁగల పత్ర గాత్ర కలత్రాదిశబ్దములును, సలోపధమ్=లకారోపధములైన కుల ఫల జలాదిశబ్దములును, శిష్టమ్=విశేషవిధిబాధితములుగానివి॥న॥, కొందఱు సలోపధమను

దానికి సకారోపధములును లకారోపధములును సనియర్థము చెప్పి యవ
స బిసాదులును॥న॥ అందురు. కొండఱు 'త్రాస్తంసనోపధం' అనిపాఠముచె
ప్పి కేవలత్రాంతములై స పాత్రకలత్రాదులును సకారోపధములై త్రాంత
ములై స వస్త్రశస్త్రాదులును సకారోపధములై త్రాంతములై స ఆస్త్ర
తస్త్రాదులును॥న॥ అందురు.

రాత్రం ప్రాకృజ్యయాఽన్వితమ్॥

టీ.-సజ్యయాప్రాక్ = సంఖ్యావాచకమయిన సూర్యపదముతో, అ
న్వితమ్ = కూడిన, రాత్రమ్ = రాత్రీశబ్దము॥న॥, ॥ఉ॥ గణరాత్రమ్; త్రిరా
త్రమ్; ఇత్యాదులు.

మూ॥ సాత్రాద్యదన్తై రేకాఢో ద్విగు ర్లక్ష్యానుసారతః ।

టీ.-సాత్రాద్యదన్తైః = సాత్రశబ్దము మొదలుగాఁగల అకారాంతము
లయిన యుత్తరపదములతోఁ గూడినదై, ఏకార్థః = సమాహారార్థమునం
దున్బంధించిన, ద్విగుః = ద్విగుసమాసము, లక్ష్యానుసారతః = ప్రయోగానుసా
రమువలన॥న॥, ॥ఉ॥ పంచసాత్రమ్; త్రిభువనమ్; చతుర్భుగమ్, ఇత్యాదులు.

ద్వన్ద్వైక త్వవ్యయాభావౌ

టీ.-ద్వన్ద్వైకత్వ = సమాహారార్థమునందు వర్తించిన ద్వంద్వసమా
సమును, అవ్యయాభావౌ = అవ్యయాభావసమాసమును॥న॥, ॥ఉ॥ సమా
హారద్వంద్వమునకు సాణిపాదమ్; అశ్వబలీవర్ణమ్; అవ్యయాభావమునకు
ఉపకుమ్భమ్; యథావిధి.

పథ స్సజ్యైవ్యయా త్పరః॥ర౬౨॥

టీ.-సజ్యైః = సంఖ్యనుజెప్పశబ్దములు, అవ్యయాత్ = అవ్యయపదము
లు నీనికంటె, పరః = సర్వమై కృతసమాసాంతమయిన, పథః = పథశబ్దము
విశేషవిధిబాధితముగానిది॥న॥, ॥ఉ॥ సంఖ్యాపూర్వకమునకు త్రిపథమ్; చ
తుష్పథమ్; అవ్యయపూర్వకమునకు విపథమ్; దుష్పథమ్.

మూ॥ షష్ఠ్యా శ్చాయా బహూనాంచే ద్వి చ్ఛాయం

టీ.-షష్ఠ్యాః అనునీపదము, కన్ధాశీనర నామసు అనుపర్యంత మనువ
ర్తించును. షష్ఠ్యాః = షష్ఠ్యంతముకంటెఁ బరమైన, ఛాయా = ఛాయాశబ్ద
మంతముగాఁగల తత్పురుష సమాసము, బహూనాంచేత్ = ఆఛాయబ

హువస్తువుల సంబంధమైనవన॥న॥, విచ్ఛాయమ్-అనునదియుదాహరణము, వీనామ్ పక్షి శాంతి యా విచ్ఛాయమ్, అనివిగ్రహము.

సంహితౌనభా ।

శాలార్థాఽపి సరా రాజా మనుష్యార్థా దరాజకాత్ ॥౪౬౩॥
మూ॥ దాసీనభం నృపనభం రక్షన్సభ నిమాదిశః ।

టీ.-షష్ఠ్యంతముకంటెఁబరములును, సంహితౌ = సమహితార్థమునను
దువర్తించిన, సభా=సభాశబ్దమంతముగాఁగలతత్పురుషసమాసము॥న॥,
షష్ఠ్యంతములయు, అరాజకాత్=రాజశబ్దవ్యతిరిక్తిమూలై స, రాజాఽమ
నుష్యార్థాత్=రాజపర్యాయములకంటెను రక్షింపి శాచాది వాచకముల
కంటెను, సరా=పరమై, శాలార్థాఽపి=శాలార్థకమునై స, సభా=సభాశబ్ద
మంతముగాఁగల తత్పురుషసమాసమునను॥న॥, దాసీనభ మనునది మొద
లు 3 ను, క్రమముగా నుదాహరణములు, ఇమాదిశః అన్నదియునీ
లాగే యుదాహరణాంతరములు తెలియనలెను.

ఉపజ్ఞోపక్రమాస్తశ్చ తదాదిత్వప్రకాశనే ॥ ౪౬౪॥
మూ॥ కోపజ్ఞ కోపక్రమాఽది

టీ.-ఉపజ్ఞోపక్రమాస్తః=ఒకగుచెప్పక మేతన చేత నెఱుఁగఁబడిన వస్తు
వుఉపజ్ఞా అనఁబడును, ఒకగుచెప్పక మే తనచేత నారంభింపఁబడిన వ
స్తువుఉపక్రమః అనఁబడును. ఇట్టి యుపజ్ఞోపక్రమశబ్దము లంతములు
గాఁగల షష్ఠీతత్పురుషసమాసములు, తదాదిత్వప్రకాశనే = ఆయుపజ్ఞో
పక్రమములకు మొదలుతోఁచునపుడు॥న॥, ॥ఉ॥ కోపజ్ఞః; కోపక్రమః;
ఇచట కన్యఉపజ్ఞా; కోపజ్ఞమ్; కన్యఉపక్రమః; కోపక్రమమ్, అనివిగ్ర
హములు, ఇందుకు క అనఁబ్రహ్మ అతనిచేత నొకగుచెప్పక మే మొద
ట నెఱుఁగఁబడినదియనియు, నతనిచేత నే నొకగుచెప్పక మే మొదటనా
రంభింపఁబడినది యనియునర్థము. ఆ గంటికని పదసహా వేదమును సర్గ
మును విశేషములు. ఆదిశబ్దము చేత ప్రాచీనోపజ్ఞం గామం యథానో
ఇత్యాదులు తెలియనలెను.

క నౌశీనర నామసు ।

టీ.-ఉశీనర=ఉశీనర దేశమునందలి, నామసు = సంజ్ఞ విషయమయినపు
డు, కన్థా=కంఠాశబ్దమంతముగాఁగల షష్ఠీతత్పురుషసమాసము॥న॥, సా.

శమీనాంకన్ధాసాశిమికన్ధమ్ ఆహ్వరకన్ధమ్ ఇత్యాదులు దాహరణములు.

భావే నణక చిద్భ్యోఽన్యే సమూహే భావకర్తృణోః॥

మూ॥ అదస్తప్రత్యయాః

టీ॥-నణక చిద్భ్యోః=నప్రత్యయణప్రత్యయకప్రత్యయ చకారేత్ప్రత్యయములకంటె, అన్యే=ఇతరములైన, భావే=భావార్థమునందు విధింపఁబడిన కృత్ప్రత్యయములును, సమూహే=సమూహార్థమునందును, భావకర్తృణోః=భావకర్తార్థములయందును విధింపఁబడిన, అదస్తప్రత్యయాః=అకారాంత తద్ధితప్రత్యయములును సంతముగాఁగల శబ్దములు॥న॥, ॥ఉ॥ కృత్ప్రత్యయములకు భావార్థమునందు వస్తవ్యమ్, ఇచట తవ్యప్రత్యయము. శేయమ్, ఇచట యత్; బ్రహ్మభూయమ్, ఇచట క్యప్; సాంరా విణంవర్తతే, ఇచట ఇనుణ్; అకారాంతతద్ధితములకు సమూహార్థమునందు, భిక్షాణాం సమూహోబ్ధాక్షమ్; గార్భిణమ్; యావతమ్, ఇచట అణ్; భావకర్తార్థములయందు శుక్లస్యభావకర్తృవా శౌక్ల్యమ్; బ్రాహ్మణ్యమ్, ఇచట ష్యభ్; యత్నః; న్యాదః; ఆఘాతః; జయః; ఇవి మొదలయిన నణకచిత్ప్రత్యయాంతములు॥పు॥

పుణ్యసుదినాభ్యాం త్వహం పరః ।

టీ॥-పుణ్యసుదినాభ్యామ్=పుణ్యసుదినశబ్దములకంటె, పరః = పరమైయుండు కృతసమాసాంతమైన, అహః=అహశబ్దము॥న॥, ॥ఉ॥ పుణ్యాహమ్; సుదినాహమ్; ఇచట సుదినశబ్దము శోభనమాత్రవాచకము.

క్రియావ్యయానాం భేదకాన్యేకత్వే

టీ॥-క్రియావ్యయానామ్=క్రియలకును అవ్యయములకును, భేదకాని=విశేషణములయిన శబ్దములు॥న॥, అవి ఏకత్వేఽపి అన్నందున నేకవచనాంతములును, ॥ఉ॥ క్రియావిశేషణములకు మన్తం పచతి; మృదుపచతి; అవ్యయవిశేషణములకు శ్వశ్శోభనమ్; శ్వోరమణీయమ్.

ఇకను గొన్ని నపుంసకములను స్వరూపముచే జెప్పచున్నాడు.

౭పుష్కతోటకే॥౪౬౭॥

మూ॥ చోచం బర్హం గృహస్థాణం తిరీటం మర్తయోజనమ్ ।

రాజసూయం వాజపేయం గద్య పద్యేక వేగి కృతౌ॥౪౬౮॥

మాణిక్య భాష్య సిన్ధూర చీర చీవర పజ్జరమ్ ।

• లోకాయతం హారీతాలం విదలం స్థాల బాహ్నికమ్॥౪౬౯॥

టీ.-ఉత్థశబ్దము మొదలు బాహ్నికశబ్దపర్యంతమైన శబ్దములు॥స॥, సీని
లోఁ గొన్నిటికర్థములు. ఉత్థమ్=సామవి శేషము, అోటకమ్=వృత్తిపి శేష
ము, చోచమ్=తాటిపండు, తిరీటమ్=చుట్టుట, లోకాయతమ్=చార్యాక
శాస్త్రము, విదలమ్=దాడిమనిత్తులు, సెనలు మొదలై సనాని నేడలని
కొందఱు, స్థాలమ్=భోజనపాత్రము.

❧ ఇతి సపుంసకలిజ్ఞ శేషః. ❧

మూ॥ పున్నపుంసక యోః శేషో

టీ.-ఇది స్త్రీపుంసాధికారమావళకనునర్తించును, శేషః=పున్నపుం
సకవివరణమాలయందుఁ జెప్పబడిన అర్థర్చాదశబ్దములు॥న్న॥.

అర్థర్చ పిణ్యక నిర్ణయః॥

మూదికి నిర్ణయక ప్లజ్ఞ శాటకగి ఖర్వటోఽన్యుటః॥ ౪౭౦॥

మూ॥ వాతకోవ్యోగచరిక తమ లామలకా నడః॥

కుప్తం ముల్లం శీధు పుస్తం త్వేడితం త్షేను కుట్లనుమ్॥

సజ్జమం శతమా నార్క శమ్బ లాన్యయ త్కాన్యమ్॥

కవికం కస్తకార్పాసం పారావారం యుగస్థరమ్॥ ౪౭౧॥

పూయం ప్రగ్రివ పాత్రీనే యూషం చమస చిక్క స॥

టీ.-ఇందులోఁ గొన్నిటికర్థము, అర్థర్చః=ముక్కు, లోసగమ, త్కాన్యః=
భూషణము [పా] దణ్డకః, శాటకః=అల్పవస్త్రము, ఖర్వటః=గ్రాహశతము
ధ్యముసందునుండు ప్రధానగ్రామము[ప] ఉపగ్రామము [ప] కంటకాపృత
గ్రామము[పా] కర్పటః=చిన్న పంచ, చరికః=వైద్యగ్రంథము, పుస్తమ్=
పూయుట మొదలయిన క్రయ, పుస్తకమును [పా] బుస్తమ్=మూంసవి శేష
ము, శతమానమ్=పలిమెండు వెండి, తూమెండుధాన్యము మొదలయినవి
యనికొందఱు, అర్క=నేత్రరంగము, సకారాంతము, అకారాంతమనికొం
దఱు, శమ్బలమ్=సంబళము, అన్యయమ్=అన్యయశబ్దములు, కవికమ్
[పా] కవియమ్[పా] కవీయమ్=కల్లెము, యుగస్థరమ్=రథము సుగలు, పర్వ
తవి శేషమనికొందఱు, పూయమ్=చీనము, ప్రగ్రివమ్=కిటికీ, మదన చేతుల
నికొందఱు, పాత్రీవమ్=యజ్ఞోపకరణము, యూషమ్=పెసలు మొదలయిన
సదానికట్టు, చమసమ్=యజ్ఞ పాత్రము, చిక్కసమ్=యవాదలపిష్టము.

అర్ధర్షాదౌ ఘృతాదీనాం పుంస్త్యంయ వైద్వికం ధృవమ్॥
మూ॥ తన్నోక్తమిహ లోకేఽపిత చ్చేదస్త్యస్తు శేషవత్ |

టీ.- అర్ధర్షాదౌ=అర్ధర్షాది గణమునందు, ఘృతాదీనామ్=ఘృతక్షీ-
రాది శబ్దములకు, యత్ పుంస్త్యమ్=ఏ పుంలింగము చెప్పబడెనో అది,
ధృవమ్ = నిశ్చయముగా, వైద్వికమ్ = వేదసిద్ధము, తత్ = కనుక, ఇహ =
ఇక్కడ, నోక్తమ్ = చెప్పబడలేదు, లోకేఽపి=లోకమునందును, తత్ = ఆ
పుంలింగ ప్రయోగము, అస్తిచేత్ = కలిగినయెడ, శేషవదస్తు = శేషమున
లెనగును. అనఁగా శేషంతుజ్ఞేయం శిష్టప్రయోగతః అని ముందు చెప్పు
చున్నాఁడు. అక్కడ శేషమనఁగా నీశాస్త్రమునందుఁ దానుజెప్పని నా
మలింగ నిర్ణయములు ఏలాగున శిష్టప్రయోగమువలన దెలియఁదగిన
స్థూయాలాగున నిక్కడను తెలియవలెనని యర్థము.

➤॥ ఇతి పున్నపుంసకలిజ్ఞ శేషః ॥➤

స్త్రీపుంసయోః

టీ.- ఇది స్త్రీసపుంసకాధికారము వలనకనువర్తించును.

అపత్యంతాః

టీ.- అపత్య=అపత్యార్థమునందు విధింపబడిన అన్ ఇభ్ యభ్
మొదలయిన ప్రత్యయములు, అంతాః=అంతముగాఁగల శబ్దములు॥సప్, ॥ఉ॥
ఔపగవః, ఔపగవీ; దాక్షిః, దాక్షీ; గార్వ్యః, గార్వీ.

ద్విచతుష్టప్ప దోరగాః॥౪౭౪॥

మూ॥ జాతిభేదాః

టీ.- ద్విచతుష్టప్పద=ద్విచతుష్టప్పద జాతులఁజెప్పు శబ్దములును, ఉ-
రగాః= సర్పవాచకశబ్దములును॥సప్, ॥ఉ॥ ద్విపదజాతికి పురుషః, పురు-
షీ; కుక్కుటః, కుక్కుటీ; చతుష్పదజాతికి మృగః, మృగీ; షట్పదజాతికి
భ్రమరః, భ్రమరీ; సర్పవాచకములకు ఉరగః, ఉరగీ; ద్విపదజాతులుపల-
క్షణము కనుక మత్స్యః, మత్సీ; ఇత్యాదులును॥సప్॥

పుమాఖ్యాశ్చ స్త్రీయోగై స్సహ

టీ.- పుమాఖ్యాః= పురుషవాచకములయిన ప్రష్ఠగోపాల గణకాది
శబ్దములు; స్త్రీయోగై స్సహ=పురుషసంబంధమువలన స్త్రీలనుజెప్పు ప్ర-
ష్ఠగోపాల గణకీ ఇత్యాది శబ్దములతోడ॥సప్, ఇచట మఱియొక వ్యా

భ్యాసము, స్త్రీ=స్త్రీన్యక్తి, యోగైః=పురుషసంబంధములచేత, పుమా
భ్యాః=ప్రప్తగోపాలాది పురుషనామములను కొందునని, ఈ వ్యభ్యా
సములయందును ప్రప్తగోపాలాది ప్రాతిపదికములు పురుషులను స్త్రీలను
జెప్పి ద్విలింగముతొననుట; రెండవ వాఖ్యానమునందు, 'సహ' అనుప
దము ముందటి మల్లక పదముతో జేసఁచున్నది.

మల్లకః |

యోని ర్వరాటక స్వాతి ర్వర్ణకో గ్రాట్యో మనుః || ౪౭ ||

మూ॥ మూషా నృపాతీ కర్కశ్చా ర్యస్తి శ్శాటికి కటి కుశీ |

టీ.-మల్లకశబ్దము మొదలు కుటీశబ్దము పర్యంతములందును శబ్దము
లు॥ప్ప॥ ఇందులో గొన్నిటికి వర్ణము, మల్లకః=ప్రమిది, వర్ణకః=నీలి ము
దలయిన నన్నెలు, [సా]నల్లకః=వీణ, గ్రాట్యో=మొకటి పుచ్చు, ఇయం
నును=మనుష్యసంజ్ఞాము [సా]ఇయంనుని=తిపస్విని, స్వాతి=పరిమళము
విశేషము, సదీవిశేషమును, కుశీ=గుడ్డ సె.

→ ఇతి స్త్రీపుంలింగ శేషః ←

స్త్రీసపుంకయోః

టీ.-ఈపదము ప్రలింగాధికారమువలనకనుపల్లించును.

భావక్రియయోష్యశ్ క్వచిచ్ఛుశ్ ||

మూ॥ ఔచిత్యమ్ ఔచితీ మైత్ర్యమ్ మైత్రీ పుశ్ ప్రాగదాహృతః |

టీ.-భావక్రియయోః-భావార్థకర్తార్థములయందు పేర్కొనబడినవ్యుత్
=వ్యుత్పత్తయంతములును, పుశ్=పుష్పిత్వయంతములును, క్వచిత్
=ఒకానొక దిక్కున॥న్న॥ వ్యుత్పత్తయంతమునకు ఉదాహరణములు
ఔచిత్యమ్, ఔచితీ; మైత్ర్యమ్, మైత్రీ; అని ఇదిదత్తపర్యవసాయకమునకు, నై
దగ్యమ్, వైదగీ; ఆనుపూర్వ్యమ్, ఆనుపూర్వ ఇవి మొదలయినవి ఇతర
వలెను. క్వచిచ్ఛ అన్నందున బ్రాహ్మణ్యమ్; దార్శన్యమ్; శౌన్దర్యమ్; మొదల
యినవినపుంసకములేను, పుశ్=పుష్పిత్వయంతములు, ప్రాగదాహృతః
అనఁగామనుష్యవర్గాదులయందు, ఉదాహృతః=చప్పబడియున్నవి. అది
యెట్లన చోరికా ఆహూపురుషికా వార్ధకమేఅని, క్వచిచ్ఛ అన్నందు
నపుశ్ ప్రత్యయంతములు కొన్ని స్త్రీలింగములే కొన్ని సపుంసకలింగము

తే కొన్ని గెండులింగములును కాబట్టి ప్రయోగములనలన తెలిసికొనఁ
గలిగెడి,

సప్త్యస్తప్రాక్ష్వా సేనా ఛాయా శాలా సురా నిశాః॥ ౪౭౭॥

మూ॥ స్యుర్వాప్యసేనం శ్వనిశం గోశాల మితరేచ దిక్।

టీ.- పప్త్యగతాఽపూర్వపరముగాఁగల సేనా ఛాయాశాలాసురానిశా
శబ్దములు॥స్ప॥,స్వః=ఘోన, సృ సేనమిత్యాదులుదాహరణములు. ఇతరే
చఅన్నండున=స్పృశ్. చ్చాయమ్-యనసురమ్ అననవియుం దెలియవలె
ను. ఇచట, వాఅన్నండున సృ సేనా-స్పృశ్. చ్చాయమ్- గోశాలా-యనసు
రా-శ్వనిశా-అని స్త్రీలింగగోదాహరణములును తెలియవలెను. శ్వనిశ
మనఁగా కృష్ణ చతుర్దశి.

ఆబన్నన్యోత్తరపదో ద్విగు శ్చాపుంసినశ్చలుప్॥౪౭౮॥

మూ॥ త్రిఖట్వంచ త్రిఖర్వీచ త్రితక్షంచ త్రితక్ష్యపి।

టీ.- ఆబన్నస్త=ఆబంతమును అన్నంతమును, ఉత్తరపదః=ఉత్తర
పదముగాఁగల, ద్విగుశ్చ=ద్విగుసము సము, అపుంసినశ్చలుప్=అనఁగా
అన్నంతనకాగములకు ఘోషమునచ్చుననియర్థము. ॥౪౭౮॥ త్రిఖట్వమ్; త్రి
ఖర్వీ మొదలై ససి.

→॥ ఇతి స్త్రీనపుంసకశేషః. ॥←

త్రిషు పాత్రీ పుడ్రీ సేడ్రీ వాడ్రీ కునలదాడివహా॥

॥౪౭౯॥

టీ.- పాత్రీశబ్దముమొగ లాఽశబ్దములు మూఁడులింగములయందు
సర్వించును. ఇతి స్త్రీలింగశేషః.

పరలిజ్గం స్వప్రధానేద్వన్దేత్వ తత్పురుషేఽపిచ।

టీ.- స్వప్రధానేద్వన్దేత్వ=ఇతరేతరయోగద్వంద్వమునందును, తత్పురు
షేఽపిచ=తత్పురుషసమాసమునందును, పరలిజ్గమ్=పరపదముయొక్క
లింగమునచ్చును, ॥౪౮౦॥ ఇతి రేతరయోగద్వంద్వమునకు కుక్కుటమయా
ర్యామయారీకుక్కు. బా;తత్పురుషమునకు అర్థపిప్పలీ;క రకిసలయమ్.

ఇతి పరవలిజ్గశేషః.

అథ్థాన్తాః ప్రాద్యలంప్రాప్తాః సన్న పూర్వాః సరోపగాః॥౪౮౦॥

టీ.-అథ్థాన్తాః=అథశబ్దమంతముగాఁగలసమాసములును, ప్రాద్యలంప్రా
ప్తాః సన్న పూర్వాః=ప్రాద్యుపసర్గిలును అలంశబ్దమును ప్రాస్తశబ్దమును

ఆపన్నశబ్దమును పూర్వముగాఁగలసమాసములును, తోడ్పడుపనులయు నను, పరోపగాఃవిశేష్యలింగముగలవి, అగాంతములకు ||ఉ|| బ్రాహ్మణాయామ్ బ్రాహ్మణార్థస్సూపః; బ్రాహ్మణార్థాయనాగూః; బ్రాహ్మణార్థంపయః; స్తాదులకు అతిక్రాంతిభిర్వామ్ అతిభిర్వాగిభిరపః; అతిభిర్వాన్త్రీ; అతిభిర్వాంకులమ్, ఇత్యాదులు. అలంకార్యులకు ||ఉ|| అలంకారీకాన్తై; అలంజీవికః; అలంజీవీకా; అలంజీవికమ్. ఈలాగున ప్రాప్తమితి; ఆపన్నజీవికః, అనునవియు.

మూ|| తద్ధితార్థే ద్విగుః

టీ.-తద్ధితార్థే=తద్ధితార్థమునందువిధింపఁబడిన, ద్విగుః=ద్విగుహమాసమువిశేష్యలింగముగలది, ||ఉ|| పశ్చిమకపాశేషసంస్కృతైః పశ్చిమకపాలైః పురోడాశః, పశ్చిమకపాలాయనాకూః; పశ్చిమకపాలం హాసః.

సఖ్యే సర్వనామ తదస్తకాః||

టీ.-సఖ్యే=సంఖ్యానాచకశబ్దములును, సర్వనామ=సర్వనామశబ్దములును, తదస్తకాః=అవియంతముగాఁగలశబ్దములునువిశేషసంస్కృతీవిశేష్యలింగముగలవి, ||ఉ|| సంఖ్యానాచకములకు ఏకవిపురపః; ఏకాస్త్రీ; ఏకంకులమ్, ఇత్యాదులు. సర్వనామములకు సర్వః; సర్వా; సర్వమ్, ఇత్యాదులు. సంఖ్యాంతములకు పర్వమైకః; పర్వమైకా; పర్వమైకమ్, ఇత్యాదులు. సర్వనామాంతములకు పరమసర్వః; పరమసర్వా; పరమసర్వమ్ ఇత్యాదులు.

బహువ్రీహి రదిజ్ఞామ్నామున్నేయం తదదాహృతమ్|

టీ.- అదిజ్ఞామ్నామ్=దిగ్వాచకశబ్దములకంటె వేఱయైనశబ్దములకు వచ్చిన, బహువ్రీహిః = బహువ్రీహిసమాసమా విశేష్యలింగము గలది యకాను తదుదాహృతమ్=దానికినుదాహరణము, ఉన్నేయమ్=ఉపేయంపదగినది, ఎట్లనఁగా చిత్రపటాయస్య చిత్రపటవిపురపః; చిత్రపటాస్త్రీ; చిత్రపటంకులమ్, ఇత్యాదులు.

మూ|| గుణ ద్రవ్యక్రియా యోగోపాధయగి పరగమనః|

టీ.-గుణ=గుణమును, ద్రవ్య=ద్రవ్యమును, క్రియా=క్రియాయును, యోగోపాధయః=ప్రవృత్తినిమిత్తముగాఁగల శబ్దములు, పరగమనః=విశేష్యలింగముగలవి, ||ఉ|| గుణోపాధులకు, శుక్లాశాసః; శుక్లగిపటః; శు

క్తంవస్త్రమ్; ద్రప్యోపాధులకు, దణ్ణేపురుషః; దణ్ణేనీస్త్రీ; దణ్ణీకులమ్; క్రియోపాధులకు, పాచకసిపురుషః; పాచికాస్త్రీ; పాచకంకులమ్; ఇత్యాదులు.

కృతః క ర్తృర్యసంజ్ఞాయాం

టీ.-అసంజ్ఞాయామ్=సంజ్ఞావ్యతిరిక్తమయిన, క ర్తరి=క ర్తృర్థమునందు విధింపఁబడిన, కృతః = కృత్ప్రత్యయాంత శబ్దములు విశేష్యలింగములు గలవి, ||ఉ|| కర్తా; క ర్త్రీ; క ర్తృ; కుమ్భకారః; కుమ్భకాశీ; కుమ్భకారమ్ ఇత్యాదులు. సంజ్ఞాయందు, సింహః; వ్యాఘ్రః, అని||పు||

కృత్యాః క ర్తరి క ర్తృణః|| ౪౮౨||

టీ.- క ర్తరి=క ర్తృర్థమునందును, క ర్తృణః=క ర్తృర్థమునందును విధింపఁబడిన, కృత్యాః=కృత్యప్రత్యయములంతముగాఁగల శబ్దములు విశేష్యలింగములుగలవి, ||ఉ|| క ర్తృర్థమునందు, భవ్యస్తరుః; భవ్యాలతా; భవ్యం ఫలమ్; క ర్తృర్థమునందు, వక్తవ్యః; వక్తవ్యా; వక్తవ్యమ్; భావార్థము గందు, స్థాతవ్యమ్, అని||న||

మూ|| అణాద్యంతా స్తేనరక్తాద్యర్థే నానార్థభేదకాః|

టీ.- తేనరక్తాద్యర్థే=దానిచేత నిదిచాయవేయఁబడినది అనునిది మొదలైనయర్థమాలయందు విధింపఁబడిన, అణాద్యంతాః = అణ్ప్రత్యయము మొదలైన తద్ధితప్రత్యయము లంతముగాఁగల శబ్దములు, నానార్థభేదకాః=నానార్థములకు విశేషణములై విశేష్యలింగముగలవియకాన, ||ఉ|| కుసుమ్భేనరక్తః, కౌసుమ్భఃపటః; కౌసుమ్భాశాటిః; కౌసుమ్భంవస్త్రమ్; ఇన్ద్రోదేవతాఽస్య, ఇన్ద్రసింహాశః; ఇన్ద్రీయుక్; ఇన్ద్రంహవిః; కొండలు “నానార్థభేదకాః” అనునది ప్రత్యేకముచేసి నానార్థవాచకములైనశబ్దములు విశేష్యలింగములుగలవియకానని యర్థముచెప్పి యందుకు నుదాహరణములు, శిఫోరుద్రః-శివాగౌరీ-శివంభద్రమ్-అని చెప్పదురు.

ఇతి వాచ్యలిజ్జ శేషః.

షట్సంజ్ఞా కా స్త్రిషు సమా యుష్మదస్త్యతిజవ్యయమ్||౪౮౩||

టీ.-షట్సంజ్ఞా కాః=షట్సంజ్ఞాశబ్దములును, యుష్మత్=యుష్మచ్ఛబ్దమును, అస్త్యత్=అస్తచ్ఛబ్దమును, తిజ్=తిజంతములును, అవ్యయమ్=అవ్య

యమును, త్రిషుసమాః=మూడులింగములయందు నేకరూపములైయుండును, పట్నంజ్ఞకములనగా పకారాంత సకారాంత సంఖ్యావాచకములును కతి శబ్దమును, ||ఉ|| పకారాంతసంఖ్యకు, పడిమే; పడిహాః; పడిమాని; నకారాంతసంఖ్యకు, పచ్చప్రాణాః; పచ్చప్రియః; పచ్చఇన్ద్రియాణి; కతిశబ్దమునకు, కతిపురుషాః; కతిప్రియః; కతికులాని; యుష్కచ్ఛబ్దమునకు, త్వంపుమాన్; త్వంప్రీ; త్వంసపుంసకమ్; అన్తచ్ఛబ్దమునకు, అహంపుమాన్; అహంప్రీ; అహంసపుంసకమ్; తిజస్తమునకు, పచతిపుమాన్; పచతిప్రీ పచతినపుంసకమ్; అవ్యయమునకు, ఉచ్చైర్దిరిః; ఉచ్చైర్శౌలా; ఉచ్చైర్గ్రహమ్.

ఇతివిజ్ఞప్తకరణమ్.

మూ॥ పరం విరోధే

టీ.-విరోధే=విరోధమనగాసన్యత్రచరితార్థములైన సరిపలుటఁబోనూ, లోకయుదాహరణమందుప్రాప్తిమట, అట్టి విరోధమిదిగొడినంగ్రహనగ్గయందుఁ జెప్పినలక్షణములకు సంభవిగదిన గిక్కున, పగమ్-పగమునలక్షణముచేత విధింపఁబడులింగమే నిర్ణయింపఁబడినది. అదియెట్లున, అసురపర్యాయములు పురిలింగములని పురిలింగ శేషమునందుఁ జెప్పినలక్షణము రాక్షసాదిశబ్దములయందుఁ జరితార్థము, అనంతములునపుగకమాలని నపుంసకలింగ శేషమునందుఁ జెప్పినలక్షణము యశశ్శబ్దములయందుఁ జరితార్థము. ఈరెండు లక్షణములును రక్షశబ్దమందు ప్రాప్తములాయెగనుక నిచట పరమైద్యవ్యచ్ఛ నాసిగుహస్మగతి మునులక్షణముచేవిధింపఁబడిన నపుంసకలింగమే నిర్ణయింపఁబడినది. ఈలాగున సర్వదాకకనూహించునది.

శేషంతుజ్ఞేయగిష్టప్రయోగాలః॥

టీ.-శేషమ్=ఈశాస్త్రమునందుఁ జెప్పఁబడని నానాముఖములగునూ, గిష్టప్రయోగాలః=మహాకవిప్రయోగముపలన, జ్ఞేయమ్=జ్ఞేయఁదగినది.

ఇతి లిఖ్యాదినంగ్రహవర్ణః.

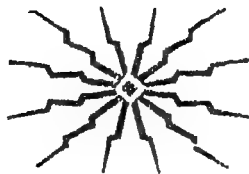
మూ॥ ఇత్యమరసింహకృతౌ నామలిఖ్యానుశాసనే|

తృతీయకాణ్డస్సామాన్యస్సాజ్జీవనసమర్థితః॥

టీ.-ఇతి= ఈపూర్వోక్తమైన, నామలిఖ్యానుశాసనే=నామలింగానుశాసనమును, అమరసింహకృతౌ = అమరసింహునియొక్క గ్రంథమునందు, తృతీయః=మూడవదయిన, సామాన్యకాణ్డః=సామాన్యకాండము, సాజ్జీవన=సమగ్రముగానే, సమర్థితః=నెఱవేర్చబడియెను.

నామలింగానుశాసనమునందు

తృతీయకాండము సంపూర్ణము.

ఆనంద ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితములై
వేమూరు - వేంకటకృష్ణమసెట్టి అండ్ సన్సుచే
విక్రయింపబడు గ్రంథములు.

(ప్రతి గకి. వెల రు. అ. పై.

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము - కిత్తానుబై ండు	}	"	3	0	0
గ్లేజుకాగితములు					
డిటో కాళిక్టోబై ండు గిల్టుపేరు	}	"	4	0	0
దళసరికాగితములు					
డిటో డిటో రెండు సంపుటములు	,,		4	12	0
డిటో మిక్కిలి దళసరికాగితము	}	"	5	8	0
లు రెండుసంపుటములు					
మనచరిత్రము - కాళిక్టోబై ండు	,,		1	8	0
డిటో గిల్టుపేరు మిక్కిలి దళ	}	"	2	8	0
సరి కాగితములు					
శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణము - సాధారణ	}	"	1	8	0
కాగితములు					
డిటో దళసరికాగితములది	,,		4	4	0
డిటో డిటో రెండుసంపుటములది	,,		4	12	0
శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము - మూడు	}	"	8	8	0
సంపుటములుగా కిత్తానుబై ండు					
డిటో గిల్టుపేరుమిక్కిలిదళసరికాగితములు	,,		11	8	0
భాస్కర రామాయణము - కిత్తానుబై ండు	,,		2	8	0
డిటో కాళిక్టోబై ండు గిల్టుపేరు	}	"	3	8	0
మిక్కిలిదళసరికాగితములు					
నిర్వచనోత్తర రామాయణము - అట్టబై ండు	,,		0	12	0
డిటో కాళిక్టోబై ండు దళసరికాగితములు	,,		1	2	0

అమరకోశమా సరీకమా యుగ్మమ్	}	"	0	14	0
అగ్రమూర్ఖో అట్టబై రండు					
జిటో కాలికోబై రండు దళసరి కాగితములు		"	1	4	0
విక్రమాగ్మ చరిత్రము పద్య కావ్యము - అట్టబై రండు		"	0	14	0
సీలాసుందరీ పరిణయము, సర్వపుగమూ	}	"	0	8	0
హస్త్యమును - అట్టబై రండు					
జిటో కాలికోబై రండు దళసరి కాగితములు		"	0	12	0
శ్రీ సహస్ర నామ స్తోత్రము - కీర్తానుబై రండు		"	0	10	0
జిటో పట్టుబై రండు		"	0	12	0
సంగీతవిద్యాదర్శనము - కాలికోబై రండు		"	3	0	0
మణిత్రయి (శ్రీ లక్ష్మీస్థ సింహాస్తోత్రము, శ్రీ గోవింద ద్వాదశమంజరి కాన్దోత్రము, శ్రీ గోవింద చతుర్దశమంజరి కాన్దోత్ర ము) ఆంధ్రకోశ పద్య సహితము కీర్తానుబై రండు చేసిన దళసరి కాగితము ల ప్రతి ౧క	}	"	0	8	0
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటిపాపరా జప్రణీతము - సాధారణ కాగితములు					
దళసరి క్లేజు కాగితములు కాలికోబై రండు		"	1	8	0
జిటో మిక్కిలి దళసరి కాగితములు గిట్టుపేరు		"	2	8	0
తత్త్వత్రయము మణిప్రవాళి వ్యాఖ్యాన ముతోను, తెనుగు తాత్పర్యముతో ను, కీర్తానుబై రండు	}	"	1	8	0
శ్రీ భగవద్గీతా - తెనుగు రీతి కాన్దోత్రము సహితము కాలికోబై రండు					

గ్రంథముల కన్నిటికిని చిత్రమైన అండులు గలవు.

పై గ్రంథములు పలయువారి మదరాస్ ఆంధ్రప్రదేశ్ రీతి వేరి. 56 ఇంటిలో

. వేమూరు - వేంకటేశ్వరమనెట్టి అండు సన్నకు వ్రాసికొనవలయును.

తి పాలాఖిలు గ్రంథములు కొనువారే పట్టుకొనవలయును.

పా. శా. సం. ౧౦౦౦.

పా. శా. సం. ౧౦ 1-25 - 2000 సం. 25-26
 పా. శా. సం. 26-27
 పా. శా. సం. 27-28
 పా. శా. సం. 28-29
 పా. శా. సం. 29-30

పా. శా. సం. 30-31

పా. శా. సం. 31-32 - 3000 సం. 32-33
 పా. శా. సం. 33-34
 పా. శా. సం. 34-35
 పా. శా. సం. 35-36
 పా. శా. సం. 36-37

పా. శా. సం. 37-38

పా. శా. సం. 38-39 - 3000 సం. 39-40
 పా. శా. సం. 40-41
 పా. శా. సం. 41-42

పా. శా. సం. 42-43

పా. శా. సం. 43-44

పా. శా. సం. 44-45

పా. శా. సం. 45-46

పా. శా. సం. 46-47

పా. శా. సం. 47-48

పా. శా. సం. 48-49

పా. శా. సం. 49-50 - Eng equivalent
 50-51

పా. శా. సం. 51-52

పా. శా. సం. 52-53

పా. శా. సం. 53-54

పా. శా. సం. 54-55

పా. శా. సం. 55-56

పా. శా. సం. 56-57

పా. శా. సం. 57-58

పా. శా. సం. 58-59

పా. శా. సం. 59-60

పా. శా. సం. 60-61

పా. శా. సం. 61-62

పా. శా. సం. 62-63

శ్రీకృష్ణమహాపాదము

శ్రీకృష్ణమహాపాదము

శ్రీకృష్ణమహాపాదము

శ్రీకృష్ణమహాపాదము 392 396

శ్రీకృష్ణమహాపాదము 391

శ్రీకృష్ణమహాపాదము 391

శ్రీకృష్ణమహాపాదము 391